OCULUS ISRAELITICI POPULI

OSSIA

Dilucidazioni Filosofiche, Fisiche e Matematiche su tali materie contenute nel TALMUD.

DI

BENEDETTO FRIZZI

R. Ingegnere, e Dottore di Filosofia e Medicina, di OSTIANO, Provincia di Cremona, socio di varie Accademie.

VOLUME SETTIMO ED ULTIMO

LIVORNO

Tipografia I. Costa e C.

1880.

מליאות ומליאות שאין בו סוף לכן נקראו ש"י עולמות כמנין י"ש שהוא הויה והווה אמיתי · ואין לנו בדרך הזה כ"א לומר לך דומיה תהלה ולהנחיל אוהבי י"ש ומי שכן הוא יכול לומר יש מתרושש והון רב שהוא עולם שכלו טוב וכמו שאין שיווי בין נחקר לשאינו נחקר כן אין שיווי בין המעדנים אשר אצלנו ואוהם התענוגים · ומ"ש לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום הוא ע"פי מ"ש העו"הז הוא באמת יגון ודאגה ואין רגע בלא פגע רע וחבר רע ושכן רע וכל מיני פורעניות המתרגשות לבא בעולם ואין עון בלא שגגה ובלא תהרות ע"כ אמרו שלא מצא דבר שמחזיק ברכה כמו השלום ואומר מחזיק ברכה לפי שאינה ברכה בכל המדות שלא לפי שאין שלום בשלמות אבל הוא מחזיק ברכה אם איתה כ"כ כהלכתה והפ' ג"כ אומר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום על כן אמר שמגדולתו של הקב"ה נותן העוז בנתינה גמורה ולפי שלא יסבב מלחמות יברך את עמו בשלום לחה עוז ושלום מלובש א' החברו אבל הוא כמו ברכה ולא נתינה ממש כמו העוז לפי שהעוז הוא חכמת הגופיה אבל השלום היא חכמת המדות :

ת"ו ש"ל ב"ע

29128

ותשלם כל המלאכה כיד ה' הטובה עלינו ועלינו לשבח לאדון הכל שנתן לנו כח להוציא לאור הספר היקר הזה המלא על כל גדותיו דעת ותושיה ותעלומות חכמה וברוך הגביר המרומם **דוד** נכר המחבר הבהיר שהוציא זהב מכיס על מנת שלא להכניסם עוד לכבד דודו ולהקים שמו בישראל ע"י הספר הזה ולהגדיל תורה ולהאדירה ירבו כמותו בישראל להוציא לאור כמה ספרים נחמדים ויקרי הערך שהם עתה טמונים סתומים וחתומים כ"י בכמה בתי ספרים שבעולם אשר בהם חכמה ודעת להאיר עינינו בתורה ובחכמה ותהלות לאל שבאאוסטריא ובפרוסיא בפרט כבר עשו חיל והצליחו ואם באיטליא היחידים אשר יש לאל ידם לעשות יעשו כמעשה הגביר **דוד פריצי** יצ"ו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו כי אין במלכות איטליא יר"ה חסר דבר להגיע לגדולת הממלכה היותר גבוהה שבעולם ת"ל ועתה אברך את **דוד** ואומר יהי דוד בכל דרכיו משכיל וה' עמו :

המדפיס

ע"ה **ישראל קושטא** ס"ט

פה **ליוורנו** יע"א יום ר"ח כסליו שנת **התרמ"א**

פתח עינים

בנזקן א"ל אם אמרתם בשורי וחמורי שאין בהם דעת תאמרו בעבד ואמה שיש בהם דעת וכו' :

במאמר הזה פשוט היא שהפ"ש שיש בין השור והחמור ובין העבד והאמה לפי שבשור וחמור שאין בהם דעת חייב הוא אבל בעבד ואמה שיש בהם דעת אם הקניטם ילך וידליק גדישו של א' ותהא חייב לשלם :

אמר מין גלילי קובל אני עליכם פרושים שאתם כותבים המושל עם משה בגט וכו' :

זה המין אמר בטעם הגון שאתם כותבים שם המושל בשטרות וכנס בפרט שכותבים זמן עשייתו לפ' וגם כותבים בשטר הזה כדת משה וישראל כדף · ובאמת שאינו מרולה לבטל שכל כל המנהגים האלה אם לא שנאמר שזה היה מן הדין כבר בימים הקדמונים להניח שם המושל כדי שיודע הדין והאמת בכ"מ ויכירו גם השמב"ע הדין שחייב הדיין בל האומה לתת הגט ע"פי הדינים ולא יותר · והיום בכל ארצות אשכנז החכם חייב ליטא וליתן בכל כחו לסמוך החיתון ולהקריב הלבבות אבל אם הוא בכל יכול חייב החכם ליתן הגט אבל האיש והאשה חייבים אח"כ לילך אצל דייני שמב"ע לקבל חיתום הדין וכזה הגט כשר בכל פינות העם · א"כ זה הוא בכלל עבדות המסים וגלותנו המר ולא יותר · ומה שפירש הרמב"ם ולא עוד אלא לומר שאין זה גרעון אלא גדולה לאותי המלך כמו שאנו כותבים בתורת ה' פרעה עם שם אדנות הוא דבר שאין לו שחר ולא טעם · אמת הוא מ"ש אח"כ לפי שזכר הפ' אינו מאושר שיחתום מסכתא מן המסכתות בהכחשת כופר לגבורה אבל באמונה בו אמר ובשלקה מה הוא אומר ה' הצדיק :

מסכת עוקצין

פרק ג' יש צריכין

אריב"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וכו' :

ריב"ל. חשם הדברים בגמול ומנין ש"י עולמות אינו עולה לשום פרקמטיא ולשום דבר שיש בו יסוד · ולפ"ד ש"י הוא היפוך של יש ולפי שכל מעדני עו"הז אינם מאומה הכל הבלים הכל הבל ומה שיש בו דבר לפי האמת והדין הוא חיי העו"הב דבר שיש בו ממש ושיש בו מציאות

זה המאמר הוא דבר גדול בין בע"י ר"ל שר"י אינו סובר לפי האמת שעמוני ומואבי במקומן הם כבתחלה לפי שכבר עלה סנחריב ובלבל כל האומות כמ"ש הכתוב ואסיר גבולות עמים ועתידותיהם שושיתי ואוריד כביר יושבים ונתבלבלו האומות בזמן כמו שנתפרסם בספרי הנבואה לפי שהיה מעביר האומות מקלה זו לקלה זה ע"כ חזרו משפחות האומות אללנו נעלמים ואין אנו יכולים ללמוד ראיה ממקומותיהם · וידוע כי ע' לשון כלם מותרים לבא בקהל מיד חוץ מעמון ומואב ומצרי ואדומי והעיקר בידנו דכל דפריש מרובא פריש וע"כ התירוהו לבא בקהל מיד · והמבונן היך לא הניח ר"נ מלהכנס במדרש ביום ההוא והוא המורד מן הישיבה והושיבו את ראב"ע כמו שנתפרסם לפי שהוא לא רלה בבטול תורה :

תרגום שבעזרא ובדניאל מטמא את הידים וכו' :

אין לנו במקום הזה כ"א להעתיק דברי הרמב"ם ז"ל שאומר לשון עברי וכתב עברי והוא הכתב שכותבין בו התורה העם הנקראים אל שמיכה והכתב שזה אשר נכתבה בו אמונת התורה הוא כתב אשורי והכתב אשר בו כתב יתב' התורה ונק' אשורי מן הגדולה והתפארת כמו באשרי כי אשרוני בנות והוא אמרם אשורי שהוא מיושר בכתבו לפי שאינו משתנה ולא יפול בו דמיון לעולם לפי שאותיותיו בלתי מתדמו' ולפי שאינו נדבק אות באות בשיטת כתיבתו ואין בזה שאר הכתיבות :

אומרים צדוקי' קובלנו עליכם פרושים שאתם אומרים כתבי הקדש מטמאין את הידים ספרי המירם אינם מטמאין את הידים וכו' :

גם בזה לא נלך כ"א בעקבות הרמב"ם שאומר כבר ביארנו ענין לדוק וביתום וחבריהם וכל היוצאים מתורתינו המכחישים אותנו בקבלתנו ופי' קובלים מתרעמים וספרי מירם הם ספרים שמשיבים על תורתנו והולקין עליהם ונקראו ספרי מירם כלומר ספרים יריחם האלהים ויסירם מן המציאות כענין תפלה כמו שקורחין לבית אשר מתקבלים בו לדברים האלו כי אבידן ואותו בית יכריתהו אלהים · ותשובת ר"י להם משובשו בענין הבזיון וליגנות בהם · וכבר ביארנו כי הסבה אשר אנו אומרים כי כתבי הקדש מטמאין את הידים כדו שנשמור ונרחק מהם סבות הפסדם כמו שזכרנו בסוף זבים עכ"ל הרמב"ם ז"ל :

אומרים צדוקין קובלין אנו עליכם פרושין מה אם שורי וחמורי שאיני חייב בהם מצות הרי אני חייב בנזקן עבדי ואמתי שאני חייב בהן אינו דין שאהא חייב

בנזקן

פתח עינים

המילה · וכן על הג' שאם יש לו אויב יתמעט ולא יבטלו נדות אין זה דבר שמרבה לפי שעל הרוב הנדות אינן מעוברות ואיכא מתמעטים · וכ"ש שיש להם לרבות עם אחרות בלא דם נדות · אחר כל זה המליון שבא עמהם קדם לכם ובא בביתו של קיסר וילא אח"כ ושאלו לו כל מה שהיה לכם לשאול ועלו לגניזת הגירות ומלאו הנייר אשר היו בו הגזרות הקדושות וקרעוהו ובזה הכל היה כמלפנים והגזרות נתבטלו מראש ועד סוף · כל זה ביארנו לברר האמת ולהודות לה' על הדבר הגדול הזה שנתבטלה הגזרה מחמת השר שהביא בת הקיסר לעשות כל מה שעשתה להטיב לבנ"י ולהסיר מהם כל דבר שתוכל להרחיק מהם השלום והבטחון:

מסכת ידים

פרק ג' המכניס

ספר שנמחק ונשתייר בו פ"ה אותיות כפ' ויהי בנסוע אהרן מטמא את הידים וכו' :

הרבה דברים גזרו רז"ל ובכללם אחדים שפוסלים את התרומה בנגיעתה וא' מהם ספרי הקדש לפי שבזמן ההוא היו טומנים תרומה אצל ספרי תורות ואומרים זה קדש וזה קדש והיו באים עכברים לאכול את התרומה ומפסידים הספרים וע"כ גזרו על כתבי הקדש כלם שפוסלים את התרומה כשנגעו בה ובעבור זה אמר במשנה זו מטמא את הידים כי מי שנגע בידיו איזה ספר הקדש הכי הידים טמאות ופוסלים את התרומה אם יאכלה בלי נט"י · לכן אמרו במגלה כל כתבי הקדש ש"הש וקהלת מטמא את הידים · ואחר כל החקירה בפלוגתא נפק"מ לבסוף ש"הש מטמא וגם קהלת מטמא לפי ב"ע ולפי סיום המחלוקת · ובאמת ש"הש אם אינו שיר ידידות בין אהוב ואהובה כמו שנראה מן הפשט לפי רז"ל הוא סוד גמור על הש"ית וכנסת ישראל וכמו שנראה מן המפרשים מגדולם ועד קטנם · א"כ אין לחלוק על זה וקהלת אע"פ שיש בו דברים שהם זה כנגד זה מ"מ כשזכה להיות בין כלל כ"ד ספרי הקדש אין לפלפל עוד ויטמא את הידים כש"הש :

פרק ד' בו ביום

בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניהם בבהמ"ד א'ל מה אני לבא בקהל א'ל רשב"ג אסור אתה א'ל ר"י מותר אתה וכו' :

שביארנו באר היטב במקומו בג' מקומות כמו שהראתי למעלה · ותנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן העוה"ב וכו' אית ספרים דלא גרסינן ליה אבל בפירש"י איתא ור"ן הניחו בספרו · ובן איתא במגלה פ' הקורא וכן אמרו בפ' אין עומדים ומשם תראה מה שפירשנו שאין בו כ"א לדעת למה נקרא פיסוק דין מצוה שנאמרה למשה בסיני בשם הלכה · ועל זה נאמר שחיי אדם בעוה"ז דרך ומהלך המה למנוחתו לעוה"ב והעוסק בחייו במשנה ובברייתא וחיתוך דיני המצוה כמו שנאמרו למשה מסיני הוא עושה ימיו הליכות והלכות ודרך ישר ללכת למנוחות שאננות לעוה"ב ולכן נקראו מאז הלכות · וזהו עיקר הדיוק של המאמר שלפנינו :

מסכת מעילה

פרק ד' קדשי מזבח

שאל רמב"ח את רשב"י ברומי מנין לדם שרצים שהוא טמא א"ל דאמר קרא וזה לכם הטמא וכו' :

זאת השאלה מנין לדם שרצים שהוא טמא הוא משום שהשרץ אינו מטמא כ"א במותו והדם בשעה שיוצא לא היה עוד מת אבל עכ"ז כיון שהוא דם הוא כמו מת ולכן מטמא וכמו שבא עוד אח"ז ששאל מנין לדם שרצים שהוא טמא עקם פיו ראב"ר"י ואמר וזה לכם הטמא · ועל הגזרות שגזרה מלכות הרשעה שלא ישמרו שבת · שלא ימולו בניהם · ושיבעלו נדות שר"ר בויכוחו ביטל הגזרות אבל כשהכירו בו שהוא יהודי החזירום כל זה הוא פשוט שבהכירו שאינו ערל לא היה כדאי ויכוחי לבטל הגזרה · ובאמת ג' דברים אלו הם נגד ג' עיקרי חכמת האדם · שלא ישמרו השבת הוא נגד מציאות ה' לפי שהשבת הוא מה שמזכיר מציאות ה' וחידוש העולם · שלא ימולו בניהם היא נגד תורה מן השמים לפי שאם לא יעשו המילה שהיא המצוה הא' שבאדם לשוא הוא כל מה שבא אח"כ ואם כך הוא תורה מן השמים היא כלא היתה · ושיבעלו נדות הוא נגד העיקר הג' שהוא שכר ועונש לפי שאם אין מדינות בין איש לאשתו אין שכר ועונש לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שמה הוא השכר לאדם במעשיו אם אין לו פנאי לדקדק כראוי על אהובתו · ושיבעול תחת זאת דברים אשר לא כתוב כמו בעלי נדות · ועל הויכוחים של ר"ר אינם כ"כ מוכחים · לפי שהעושה מלאכה בשבת אינו כ"כ מרויח שיפגי על הדבר הגדול הזה · וכן שיכחש מחמת המילה אינו כ"כ הרעה הגדולה הזאת ובאמת אנו מוצאים בין בנ"י מי שנכחש ולא היה בו עוד רוח מחמת

פתח עינים

באלו י"ב דברים ג' של חכמה אינם לפשפש עליהם שאין אלה בכלל
המאמר · ג' דברי הגדה בפ' כי לא אחפוץ במות המת בעושין
תשובה אין חידוש בזה כי מי הוא שאינו יודע שהבורא יתעלה אינו חפץ
להמית החוטא שעושה תשובה ואם אינם עושים תשובה לא על זה נוכל
לומר כי חפץ ה' להמיתם גם אם אינם עושים תשובה אין הקב"ה חפץ
במיתתם של רשעים · א"כ המאמר הזה לפי האמת אינו צדק בכל דבריו ·
וכן בב' שפ' א' אומר כי לא ישא פנים ולא יקח שוחד ואם הפ' הב' אומר
ישא ה' פניו אליך אינם מורכבים ביחד ואין הא' נגד האחר לפי שבדרך
שלילה כי לא ישא פנים הוא לומר שלפי הצדק אינו נושא פנים אם יש לו
איזה דבר שמכשל החסד ומגביר המשפט · אבל אם הפ' האחר אומר דרך
הנהגת היושר ישא ה' פניו אליך הוא על תכלית הטוב להשים לך שלום ·
ואם הקב"ה נושא פנים בדבר הזה אין בו דבר שהוא נגד החסד והאמונה
שהם דרכיו המדוקדקים · וכן על הג' כי על אפי ועל חמתי היתה העיר
הזאת שהיא לאחר שנשא שלמה את בת פרעה אינו ע"פי האמיתות לפי
שבזמן שבנו אותה שלמה לא היה חוטא עם בת פרעה וא"כ הפ' לפי הדרש
אינו כהוגן · כ"ש שגם שנשא שלמה את בת פרעה וחטא לא על זה יהיה
לו חרון אף פרטי עם העיר בעצמה שבשביל זה היתה על אפו ועל חמתו ·
ועל ג' דברי בורות הם לפי האמת בורות כהלכתו אע"פי שאשתו של לוט
יש מקום לומר שבשביל מלח היה מגופו וא"כ היה סברא להטמא · בן שונמית
שהחיה אלישע מהו שיטמא שאע"פי שהחיהו ומי חשוב כמת מ"מ אמת הוא
שהיה נס גדול להחיות אותו ושמא לא כל אדם האמין בחיותו כראוי ·
והג' על מתים לעת"ל אם צריכין הזאה ג' וז' שהשיבו לו לכשיבוא נחכם
להם זה הוא הדחה בעצמא בלא תשובה והיה טוב ממנו להשכיל ולידוע
כאשר היה המנהג בימים ההם ולהמתין התשובה בעת הראוי ובזמן הראוי ·
ועל הג' של ד"א מה יעשה אדם ויחכם ירבה בישיבה וימעיט בסחורה ·
מה יעשה אדם ויתעשר ירבה בסחורה ויתן באמונה · מה יעשה אדם ויהיו
לו בנים זכרים א"ל ישא אשה ההוגנת לו ויקדש עצמו בשעת תשמיש · וכל
א' מהן הרבה עשו כן ולא הצליחו אלא יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו
יבקש רחמים ממי שהעושר שלו · ויבקש רחמים ממי שהבנים שלו דהא
בלא הא לא סגי הוא אמת לפי השכל לפי שבכל דבר שבעולם הא' על כלם
היא השיחה והשכל ולכן להחכים ירבה בישיבה וימעט בסחורה · להעשיר
ירבה בסחורה וישא ויתן באמונה · וכן להוליד בנים ישא אשה הוגנת לו
ויקדש עצמו בשעת תשמיש · אבל לפי שלא כל אדם זוכה לכך והרבה
עשו כן ולא הועילו לכן על כלם היא הבטחון בה' ויפקוד עליו בטחונו
ומה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ · ובאמת בשהות על הבטן ומזרעת
אשתו תחלה נותן לו הקב"ה שכר פרי הבטן בבנים זכרים כמ"ש רז"ל
אשה מזרעת תחלה יולדת זכר איש מזריע תחלה יולדת נקבה וכמו
שביארנו

א"ש אין האשה מתעברת אלא לרע"א יום או לרע"ב יום או לרע"ג וכו' :

מאמר שמואל שאין אשה מתעברת אלא לרע"א יום שיהיו ט' חדשים שלמים של ל' וביום א' של י' יולדת או לרע"ב שאם לא קלט הזרע ביום א' קולט בב' ומיום קליטתו הוי התחלת העבור או לרע"ג שאם לא קלט בב' קולט בג' אבל אם לא קלט בג' שוב אינו קולט דאנו יודעים שעד ג' הוא ראוי להזריע מכאן ואילך מסריח זה אינו בהלכות אליבא דכ"ע לפי שבפוליליא מידיקא פ"ג כבר ביארתי שהרבה מחכמינו סוברים שגם לחדש י' וחדש י"א האשה ראויה להוליד כראוי וכן הוא בהרבה מקומות בתלמוד אבל נוכל ג"כ לומר שהפלוגתא הינה כ"א בתחלת העיבור אבל בסוף העיבור לכל הסברות יוכל העיבור לילך אחר ט' חדשים הרבה ימים וגם חדשים · ומ"ש אח"כ הוא דאמר בחסידים הא' שלא היו משמשים מטותיהם אלא בד' בשבת שלא תבאנה נשותיהם לידי חילול שבת בד' או מד' ואילך לפי שבמ"ש בב' ובג' מטו בשבת או ברע"א או ברע"ב או ברע"ג אבל אם נתעברה בד' בה' או בו' לא הגיע שבת ליום לידתה · ואם יולדת לז' יולדת למקוטעים ובענין כזה אין חשבון בעולם :

אר"ח מ"ד ויבן ה' אלהים את הצלע מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש וכו' :

ד"ח מקשה על פ' ויבן אלהים את הצלע שאין הבנה לומר ויבן מל' בנה לפי שהצלע אין בכלל דבר בנין ומה לו לומר ויבן ה' את הצלע ועל זה פירש שויבן הוא מל' בינה שנתן בינה יתרה באשה יותר מבאיש ואע"פי שא"כ בכלל הוא בפרט אמת לפי שאם האשה מלומדת ויושבה בין חכמים לשמוע ולהבין אין בנו לתמוה אם הרגשתה חמורה ומיוסדת יותר מבאיש ואנו מוצאים הבאסי Bassi בין חכמי הטבע וב' אחיות ממילאנו בשם קורנירי Corneri ואחרים עד אין חקר ובפרט בין הרוקמים שהיה להם מחשבה גדולה ודקה ראויה להחשב מכל חושב · מ"מ אינו אמת זה לפי שאין הבנה לומר ויבן שנתן בינה בצלע לפי שהצלע בעצמו אינו ראוי לבינה ולכן אדשב"מ שקלע הקב"ה לחוה ויביאה אל האדם ר"ל שבסך שבל' דומי מבאר Perplecti או Nectere בלעז Intricarsi o Intricare- כלומר שעשה דבר נגד אד"הר לעשותו יותר בקי ויותר בטיח אע"פי שבהיות לו אשה בלא צלע אינו דבר גדול בטבע אבל נגד זה במדומה לי שהוא גרעון גדולה בראשון שבאדם :

פרק ו' בא סימן

כתיב אשר בשערה ישופני וגו' א"ר איוב בסערה חרף

ובסערה

פתח עינים

התלמוד זה מעקום שנבראת חוה ממקום שנברא יש לו איזה דמות של אמת אע"פ שאינו אמת בכל לדדיו מפני שהצלע הוא חלק מהאיש אבל האשה יושבת כל ימיה בזה העולם ואינה יודעת אם נבראת כבעלה או לא · והטעם שאדם מקבל פיוס ולא כן האשה הוא שהאדם נוח לרצות לפי שיש לו שכל טוב ויודע מה הוא ורואה כל היום כמה האדם יושב וחוטא משא"כ האשה שיש לה שכל מעט תנסית רוח הרבה ואינה יודעת אם יש לה טעם או לא אבל עכ"ז היא קשת עורף ואינה מקבלת פיוס כמו האדם · וגם על ראשיתם האדמה היא יותר קשה מהאדם וא"כ גם על זה היה יותר קל הפיוס באשה מבאדם · אבל האמת הוא בחכמת המדות כמו שפירשתי · וכן בענין הקול שהוא עב באיש יותר מבאשה אינו הטעם ממקום שנבראת ומן הקרקע אם מכין בו אין קולו נשמע ואין זה טעם שהאיש יהיה לו קולו עב אבל הטעם הוא שהאיש הוא יותר מלא דם ובלרינגי עצמה כל הה' חתכים שיש בה באיש היא יותר גדול בכמותו וגם באיכותו וא"כ גם הקול הוא בהצטרפות החלקים ואם החלקים הם יותר קשים הוא בתכלית הוודאות אם הקול יהיה יותר עב מבאשה שהחלקים הם יותר רכים ואין להם כח האילסטיציטא Elasticità כמו באיש ולכן אין להפליא אם האשה קולה רכה ומקלסתו בקולה ערב ונאה יותר מבאיש :

פרק ד' בנות כותיים

שילא בר אבינא עבד עובדא כוותיה דרב כי הא ניחא נפשיה דרב א"ל לר"א זיל צנעיה ואי לא צייר' גרייה וכו' :

המאמר הזה אין כונו לומר דבר שיש בו ממש לפי שזה הובא בענין המקשה וראתה דם הרי זו כדה אם היא ליומא או לאו והבכת דין זה נגמרא כי זה המאמר לא נכתב כאן כ"א לענין עובדת חכמים בעת פטירתם להודות על האמת ולפי שלא היו דורשים כראוי ולא אמרו מה שהיה להם לומר חלשו עלו מחום לקור ומקור לחום ובזה הרפואה לא היתה עולה כראוי וכן בתחלה ר"א ואח"כ כן נפשיה דר"ש וזה הוא סי' מובהק וגדול שעשו שלום ביניהם לפי שרגילים היו להניח הדם על המטה וגם בין היונים בראשית כל שאר האומות היה ההדם סי' למיתה ובלעז נקרא ההדם Mirto שהיה לעולם אות המות ולכן היו מניחים הדם על המטה לסי' המיתה ולפי שהדם של אלו פורח היה ממטה למטה אמרו רז"ל שעשו שלום ביניהם וכן היא וזה הוא כבוד גדול לב' חכמים שעשו שלום אחר שמתו במלחמה ובלא כבוד :

וד"י. שאומר סמוך לטבילה היא הקושיא בעצמה לפי שבשבעה זמן הטבילה טובה ימים. כבר הוא שמתפרשת מבעלה. וא"כ כפי הזמן שבשהרה בלא איש מתרגבה רגעה לבעל מסהם וא"כ גם בזמן הטבילה. כלומר סמוך לה לאהוב היא מקרבה ומתעבשת. ולכן אמרו ג"כ שכיון שבא זכר בעולם בא שלום בעולם. לפי שבנקבה הרבה דברים. מתחדשים בראש. א"ו אל בעולת על כתובתה. ועל מי שיביא ארוסה וכל זה אינו מביא שלום במשפחת המעוברת והנקבה אין עמה כלום. ואין עמה כ"א הבטחון בימים שיבאו. לראות מה יהיה מזלה. הקושיא שמביא ה"י על השב"י שמביאה קרבן מפני שבשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה ומקשה שמזידה היא ובחרטה סגי' תלתא ועוד קרבן שבועה בעי' אתיי שהיא בשבה או שעירה. ולא עוף וזה סוף האמת בעצמו. ואין תשובה לדבר הזה ואם. כאמר מה שבת הנא נא שבזוכר כזמן המילה שבא יום ח' שבר יש להם כ"כ ענג הוא א"כ להקדים יום ז' לקרבן כמו הנראה הטוב שים לו עם, אדון הכל שנתן לו המתנה הראויה אבל בנקבה שאין בה מילה טוב הוא להמתין עד י"ד שהם ב' שבועות שהוא לרוב סוף הפסולי אם הוא תהא ולא קדמון. ועל החכמה אין בה לא בזכר ולא בנקבה. אבל יש טעם אחרת וחיות שכל העולם. שמשיג לזכר ומגבין לנקבה. א"כ בבן זכר טוב הוא להקדים ביום ז' אבל בנקבה שאין הכל שמחין בה אם תמתין עד יום י"ד הוא טוב כמו שהוא בין הרופאים יום י"ב שבנא יום הקריסי האמתית בכל העולם. מפני מה מילה בח' ולא בז' שלא יהיו שמחין שאוכלין ושותין בסעודה. ואביו ואמו עצבין שאסורין בתשמיש אינו אמת בכל לדדין לפי שאין אנחנו יודעים מפני מה המילה היא בז' וגם שהיא הז' לנולד אם יש לו להמתין עד שיעברו כל הז' ימים תמילא א"פ המילה היא. בח' שהוא אחר הז' ועוד שמיד אחר הז' אין להתיר התשמיש ביום המילה עצמה. ומ"ש על הנידות שהוא לז' זה הוא אמת לפי שאחר ז' ימים החביבות על בעלה יושב ורוחב עד מאד כיום כניסתה לחופה ומזה האהבה היא קשורה עד יום המות. אבל זה הוא בלבד אם הארוסים הם עוד בימי הבחרות או בימי העליה. אבל בימי הירידה אין לו טעם כ"א המנהג. מפני מה איש מחזר על אשה אין הטעם שבעל אבדה מחזר על אבדתו שאין אבדה כ"א בדבר שכבר היה לו וזה אינו כן בנידון של אשה לפי שהאיש נברא לעצמו והאשה לעצמה ואין כאן אבדה. אבל האמת הוא שהאשה הצנועה יושבת בירכתי ביתה ואין מקום לה לחזור על איש אבל האיש שכל היום וכל הלילה הוא בסחורה ובכל מיני עסקים שחייב הוא להיות בין הפועלים יש לו עוד שהות לישב ולטרוח על אשה ולחזור עליה עד שימצאנה. מפני מה איש פניו למטה אינו כן לפי האמת בפרט בין היושבים היום בעולם שהזר פניו למטה ולמעלה וכן האשה בכל הלדרין שיש לה ואין עוד החשש של איש לחזור הראש למטה והאשה למעלה. מ"מ התשובה שנותנת

התלמוד

פתח עינים

למין א׳ וכן הוא לעלין הלבע · הלבע עושה השחור מקליפת עץ ושחיכת ריחים של נשחים ולמה דברים ליחד ולכן נעשים שחור ואינו יכול לגובעו כיורה א׳ אבל ת״ נוונים וכן הקב״ה בר העובר במעי אשה ויבא לעולם אדם ולא אחר על בצורה אלא כצבע ולא כחומר · א״כ גם בדבר הזה הוא שוה לפי האנאליסי האמיתית · ומ״ש על הקוף שישב לא׳ מהם שילאו לסחורה והוא ישב בביתו מחמת קוצו ובזה לא יצא כמו הא׳ שטבע ספינתו ואין בעל הכם מכיר בנכסו זה הוא מקרה מוכלח שאין בנו יד להניע ולומר מי הוא המוכלח וגם זה הוא טעם לתת עלה לאדם שלא יחקור יותר מדאי על הדברים שהם נוכרים הדעת והשכל · ומ״ש עוד שלא נוכר האדם מכל הטיפה אלא מן הברור שבה הוא האמת לעצמו אחרי שראיתי הנסיונות שעשו חכמי הרפה על הס״ו שראו בו הרבה דברים שונים ועשה הא מהטפה טו״ב איכיות ואחר עד כ״ד וכל א׳ הוא יברור מהאחר א״כ יכול להיות שגם כענין מעשה הברור שבה היא שלוקחת ויוצאת לאור העולם ולא מה שאינו ברור · כל זה הוא היפוטיסים אבל אין הראיות ברורות לומר כן הוא · ומ״ש שהקב״ה חושב על רביעיותיהן של ישראל ללומר עולת השמים לראות מתי יתבא טפה שהצדיק נולד הימנה כמו שהיה בענין יששכר איני יודע מה לו להקב״ה להיות חושב על זה כי רצונו ויכלתו הא׳ הוא · ומ״ש אשה מזרעת תחלה יולדת זכר כבר פירשנו אותו בפילוסופיא האמתית במס׳ ברכות ראה גם ראה על זה כי שם מקומו · וכן אמת שמתוך שמשהין עצמן על הבטן כדי שיזריעו נשיהן תחלה כדי שיהיו בניהם זכרים זה הוא נ״כ אמת כמו שפירשנו שם לפי שבהיות האשה מזרעת תחלה הזכר הוא האחרון במעשה ובדמיון וכח זה בלבד הוא היותר קשה להעשות אבל הוא היותר חזק לעשות ההרגש ולהדמות לו לפי שהוא הב׳ בפעולתו ולכן אמרו עוד ברוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה שמתוך תאות בעילה א׳ היא מזרעת ואם תזריע עוד אחרי האיש תקדים הזרעתה בבעילה ב׳ וא״כ מ״מ היא הא׳ שמזרעת :

אר״י אמר רבי ר׳ אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה שנא׳ הן בעון חוללתי וכו׳ :

אם אין האשה מתעברת אלא סמוך לוסתה נראה מהפ׳ עצמו הן בעון חוללתי ר״ל שע״י שהוא סבה לעון מחמת העדות שמוזהר לפרוש הימנה חוללתי והיא חטאה גם היא חמנה יחמתני והאמת הוא שהיא ימים קודם הנידות כבר האשה היא יותר מוחשת ומורגשת ממה שהיתה לפנים לפי שבקרוב ימי הנידות הדם רץ יותר בראש ובזה מעט מעט הראש הוא יותר מרגיש ובא לאוש המישוש ויותר בחוקה עד שנעשה מעבר האשה יותר בנקל ובזה אמרו בכל טעם אין האשה מתעברת אלא סמוך לוסתה ·

ור״י

רק לבנים אבל יש בהם דם וכן בצפורנים ובעצמות ובעצם עצמו בתוכו יש בו דם עד מאד ויוצא מחוץ לפנים עם שרשה גידים מדקדקים שבאים מחוץ לפנים ומלפנים לחוץ כנודע מחכמת הנתוח · וגם הלובן שבעין יש בו דם עד מאד · ואם האשה משזרעת אדום בא ממנו · עור ובשר גם בעור יש כלים לבנים וכ"ש בבשר והכפרות יש בהן דם אבל גם ליחה לבנה והשחור שבעין יש בו ג"כ ליחה לבנה · א"כ אמת הוא מה שאמרתי שבכלם יש אדום ולכן אינו אמת שאביו מזריע לובן והאשה מזרעת אדום · ומ"ש עוד מהקב"ה שנותן רוח ונשמה וקלסתר פניו והראיה והשמיעה והדיבור הוא אמת ואם הלב ואם יצרו העין אינו רואה בלא סיוע אלהי והמח לו עינים ואזנים ואינו רואה ואינו שומע וכשהגיע זמנו ליפטר מן העולם הקב"ה נוטל חלקו עם הדעה בינה והשכל ועין ששלח המלח מן הבשר טוב אינו ראוי אלא לכלבים לפי שהנשמה היא מלך לגוף וכיון שהלכה מסריח :

דרש רחב"פ עושה גדולות עד אין חקר וגו' בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו נותן חפץ בחכת צרורה ופיה למעלה וכו' :

אין להפליא מה שבא במאמר הזה שב"ו נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה ספק משתמר ספק אין משתמר לפי שבודאי משתמר לפי שאם החמר צרורה בכל מיני שמירה ופיה למעלה אין ספק שאין מקום לצאת ומשתמר · ואם הקב"ה צר העובר בבטני אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר הוא לפי שהיא איננה פתוחה אבל סתומה היא לא בלבד מפני כיסוי הרחם אבל גם מהרחם עצמו שיש לו בכל המוסקולוס שלה הכח הנקר' אירטיביליטא ומזה כל יום ויום שהרחם מתרחב הרוחב עצמו מגבר כח האירטיביליטא ובזה נגבר על הדברים שיוכלו לגרום הנפל עד שהכח ההוא בזמן ההריון אינו מסייע כ"א הלידה שמכח הכאבי' יוצא הולד כידוע בחכמת האוסטיטריג'יא ואין בזה גם מבורר אבל הכל הוא ע"פי הטבע וכחותיו · והנה שהולד מכביד אינו יורד למטה לפי שמעט מעט הולד נוצר ויש לו שהית להעשות ואינו יורד למטה משום כח הרחם ומשום המים עצמם שהולכים וניכרים עד שמכח המים עצמם בולטים מכל צד כמו כל דבר אילסטיקו במים ובזה הולכת ויושבת ואין חשש לנפל מ"מ · ומ"ש עוד בא וראה מדת ב"ו אדם נותן זרעונים בערוגה כל א"וא עולה במינו הוא האמת בעצמו ואע"פי שהערוגה א' הוא הזרעונים הם הרבה מינים וכל א"וא עולה במינו וכן הוא זרע האדם ואשה שהם הרבה בכל אדם וכל אשה אבל לבסוף הם כלם מין אחר ולכן כמו בזרעונים העובר הוא המין הנזרע האשה היא הערוגה ומעט מהזרע והאדם הזורע ולכן כלם עולים

פתח עינים

עם משקל הולד ולא יותר ולפעמים אינו מתהפך כלום ובאותו זמן נולד
ע"י הרגלים ואח"כ יוצא הראש כידוע · ושהנקבה מתהפכת והזכר אינו
מתהפך זה אינו אמת ואנו רואים כל היום ע"י נסיון אמיתי שבין הזכר
ובין הנקבה מתהפכים ואינו זה שבא דרך תשמישו, לפי שמה הוא אם הזכר
הוא בראש למטה באותה שעה ולא כן הנקבה לומר ע"ז שע"כ הראש
אינו בא בין בזכר בין בנקבה במות שהם בשעת לידה · הראש כפוף
העיבור משקלו יותר ממה שהיה מלפנים ולכן מעט מעט יושב וכבד ומה
שהיה למעלה נעשה מטה מטה ומתהפך וזה הוא בכל ב' הלידות בין בזכר
בין בנקבה ולכן כמדומה לי שכל מה שנא' בע"ז אינו אמת · הנסיון מוכיח
כן ואין לנו לומר דבר נגד האמת · ב' מ"ש בענין התשמיש בעת העיבור
אמת הוא שבג' חדשים הא' התשמיש קשה לאשה וקשה לולד מפני שדר
במדור התחתון אבל שבאמצעיים קשה לאשה אם הוא יפה לולד לא ידענו
מפני מה זה ההפרש אם לא פנאפר שבחדש הד' אינו כ"כ מנכר בהויתו
כבג' חדשים הא' שבהם הולד יושב ונוכר עד מאד אבל בד' אינו כ"כ
מפליג ומעט מעט הולך וגדל ולכן בד' ובה' יש לאשה יותר כאב ראש
וכאב לב וכן כאבים בבטן מפני שהדם הולך ונוכר בה שאינו נותן כ"כ
לבן אי לבן הנולד ולכן באלו החדשים היא הולכת וחולה ויש לה כאבים
עד שלפי הרוב האשה נוטלת דם ממנה מפני אלו הכאבים ולכן התשמיש
קשה לאשה לא לפי התשמיש בעצמו אבל מפני הדברים היוצאים ממנו
ובפרט הדם שהוא יותר מהראוי באשה בין בזכר בין בנקבה · אבל
שהאחרונים יפה לאשה ויפה לולד שמתוך כך יוצא מלובן מגיעוליו ומזורז
חזק ובריא כל זה יהיה אמת אבל האשה באחרונים היא יותר מסוכנת
וראיתי אני בעונות הרבים יותר מי' נפלים שהיו מסובבים מהתשמיש
באחרונים שבחדשים ובאותו הזמן בנקל יוצאת אם הרחם לפי שכל אם
הרחם ניתקת ממקומה ובזה הנפל בא ברגע א' וכדומה לי שלבד בשביל
דבר זה הייתי אוסר התשמיש בעת ההריון ובפרט בג' חדשים האחרונים
של עיבור · המשמש מטתו ביום ל' כאילו שופך דמים לפי שלשלים ימים הוי
חיותו · גם על זה יש ב' דברים לברר · א' שיום ל' אינו שלים ימים לפי
שלא כל אשה יולדת לר"ע אבל הן קודמין איזה ימים וא"כ אינו שופך
דמים · ב' מי יאמר לנו שלשלים ימים הוי חיותו אם בן מ"ב ימים לפי חכמי
הכנת כידע אם הוא זכר או נקבה א"כ באותו זמן ולא יותר ניכר מי הוא
בן חי · וכ"ש שאינו יודע אימתי מתעברה ואין לנו כ"א הסיוע האלהי
ושומר פתאים ה' · ובענין ג' שותפין שיש באדם איני יודע מפני מה אביו
מוריע לובן והאשה מזרעת אדום כל א' יש לו חלק בין בלובן בין באדום
ואין סברא לומר שהאשה שהיא מעוטה כדם בהבנטרפו' האיש מוריע אדום
והאיש לובן בלבד · אבל אמת הוא שמהלובן בא יותר המוח שכלו הפך לבן
אבל עכ"ז חלק הקורטיקאלי הוא אדום ויש בו הרבה כלים כידוע · הגידים

הם

בחכמת הניתוח · וכן בענין הגויה שהוא נ"ד אבר הזכר כשעורה ושהיא
אדוקה לאורכה אם היא נקבה גם זה איננו כ"כ קל לראות אבל אני ראיתיו
עם הרבה מאחרים של התלמידים וכן הוא אמת · ויליף ונכון · וכן הוא
האמת בעצמו שבימים הא' של העבור אין נראה מתוך ידים ורגלים לפי
שכן לא היו עד הרבה ימים שיעברו אח"כ · ומ"ש עוד ר"ש על דמות הולד
שבמעי אמו שהוא כפנקס מקופל כל זה הוא האמת בעצמו ואין צורך
לדמיונות וכן שאוכל ושותה ממה שאמו שותה זה הוא האמת בעצמו שאוכל
מן הטבור מתחלת העבור כידוע · וכן אמת שכשיוצא לאויר העולם נפקח
הסתום ונסתם הפתוח · ומ"ש עוד שצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו
ומלמדים אותו כל התורה כלה ומשביעים אותו שיהיה צדיק ולא יהיה
רשע איני יודע מה הוא זה ללמדו כל התורה כלה ואח"כ לשכחה לפי
שהאדם אינו יודע מאומה כשנולד וא"כ הוא שוא ללמדה אם הוא עתיד
לשכחה ואינו חייב מאומה לידע מה שלמד אם אח"כ שוכח הכל ומה שוא
השבועה להיות צדיק ולא יהיה רשע אם אינו יודעה ובלתי ידיעה אין שם
שבועה והיא כלא היתה · ומ"ש עוד ונשמה שנתן בך טהורה אם אתה
משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטלה ממך גם זה הוא תנאי כאויר
לפי שאין אדם בעולם שמשמר הנשמה בטהרה ואם הקב"ה נוטלה אין לך
אדם שתהיה לו נשמה · ומי הוא זה ואיזה הוא שיאמר הקב"ה נתן בי
נשמה טהורה ויש לי אותה בטהרה כמו שנתנה לי אם אין לך רשע בעולם
שאין לה הפסד ממה שהיתה מלפנים · וא"כ הוא אין לך אדם שיאמר בכל
טעם יש לי נשמה טהורה כמו שאדון עולם נתנה לי וכן הוא טעם התרומה
שאין לו דמיון כלל עם המשל לפי שאינה בטהרה כמו שהיתה לפנים ·
ורא"ה שהולד במעי אמו דומה לאגוז מונח בספל מים אדם נותן אצבעו
עליה שוקע לכאן ולכאן זה אמת לפי חכמת הנתוח · הולד הוא ברחם אמו
אבל מכל הצדדים יש מי הרחם שלמו שסובב והולך כל הולד ולפעמים ח'
וי' ימים קודם הלידה מתחילים המים לצאת לחוץ עד שלפעמים יוצאים
בכל מכל כל ובזה הלידה היא יותר קשה ולמפרע אם היא עוד עם המים
הלידה עצמה מקלת הלידה ולכן באותו עת אם המים כלם או מקצתם
אדם נותן אצבעו על הולד דומה לגוף שהולך מכאן ומכאן והלידה באמצע
כל זה הוא פשוט לפי חכמת הנתוח וכן ביאור ר"ח במאמר שלפנינו לא
פחות ולא יותר :

ת"ר ג' חדשים הא' תשמיש קשה לאשה וקשה לולד וכו' :

בענין המדור שג' חדשים הא' הולד הוא במדור התחתון ואמצעיים
באמצעים האחרונים בעליון כל זה אמת מבואר במיקאניקא
ובכל הלכות חכמת הגוף האמיתית אבל כשהגיע זמנו לצאת מתהפך ויוצא
אינו אמת לפי שלפעמים הולד נהפך גם חדש א' קודם הלידה וזה מצטרף

פתח עינים

דם וכל חכמה מצויה בהם בפרט בענין הכרת דמים שאינו כ"א מניאות שאין שם לחלוק אבל כלו הוא נסיון ובירור הדברים כראוי להם :

פרק ג' המפלת

תניא אבא שאול אומר קובר מתים הייתי והיית מסתכל בעצמות של מתים השותה יין עצמותיו שרופים מזוג עצמותיו סכויין כראוי וכו' :

מעשה אבא שאול קובר מתים הוא דבר שיש לו יסוד גדול מפני שהעצמות אם כן מן אדם ששותה יין חי ולא מזוג היין עצמו תייבש וא"כ מחמת היובש העצמות אינם כדבר ראוי ונכון והם שרופים מפני שכל הליחה הלבנה נאבדת ואין בהם כ"א אדם והליחה החמה הבא מירקון המרה · ולמפרע אם שותה מזוג שברוב הוא מים ומעט יין עצמותיו סכוין לפי שהסיבה באה מליחה הלבנה שהיא מרובה בהצטרפות אחרים · ואם שותה כראוי בלא יין חי ובלא מזוג עצמותיו משוחין שיש להם השומן כראוי לפי מדת שתייתו · ובאמת משיחת העצמות באה ממדת השתייה שתהיה לא הרבה ולא מעט מהראוי · ובן בענין השתיה אם שותה יין עצמותיו שרופים אם האכילה היא מעוטה ואם אבילתו מרובה משתייתו העצם אינו כראוי לפי שהוא גם יותר מהראוי אבל אם הוא כך עצמותיו משוחין · ומ"ש עוד ר"י שרץ אחר צבי ונכנס בקוליה של מת והוא עצם הירך ארוך ג' פרסאות ושאמרו לו שהיה מעוג מלך הבשן וכן האחר שעמד על גלגל עינו של מת ושאמרו לו שהיה עין אבשלום אלו ב' דברים הם משל ומליצה אבל אינו אמת לפי המדות האמתיות שלנו ולכן אמרו שם שאמרו בענין אורך החיים ההוא אבל אינו כ"א מליצה ולא יותר :

אש"א תחלת ברייתו של ולד מראשו וב' עיניו כב' טיפין של זבוב וכו' :

אמת שזה שתחלת ברייתו של ולד הוא מראשו לפי שהראש הוא עיקר האדם הוא המוח ואם אין מוח אין שכל ובלא שכל מה הוא האדם · במשל כבהמות נדמו בין בחיים בין במיתה וכו' עיניו כב' טיפין של זבוב · אני ראיתי הרבה פעמים שנולד באותו זמן ובאמת ב' עיניו היו כב' טיפין של זבוב דהיינו שיפין שחורים והיו כלא היו וכן כתבו הרבה כותבים וספרים בס' בין האשכנזים ליבר Lober כשמדבר מן התינוק אומר Et habet oculis uti guttulae muscae וכן בין הצרפתים אב הכותבים Sabatier וכן אמר כענין הרחוקים ומרוחקין זה מזה · כב' חוטמין כב' טיפין של זבוב ג"כ זה אמת וכן ראיתיו אני הרבה פעמים

בחכמת

הם מה שהם בין שקל במספרים או בדבר אחר · וכן אם שקל בין של יד בין של רגל או כל השנים אין חילוק בדבר · ואם נו איזה דבר אחריהם יש לומר שמחוק האצטומכא ואין עוד ספק שמחלשות הבא אח"ז כעשה איזה דבר להזיקו · ומ"ש טורפן חסיד הוא האמת בעצמו לפי שאין עוד משם שיגלו כמו בקובר וכ"ש בגורק שהוא רשע גמור · והמקיז דם ידוע הוא שמחליש ואם משמש מטתו אח"ז יש ראיה שניה לחלשותו וא"כ יהיו לו בנים חלשים ואם הקיזו שניהם ושמשו כ"ש שיהיו לו בנים בעלי ראתן שהם בתכלית החלשות עד שנעשו חולאים מאידרוניפאלו שהוא המים במוח בין ב' הקרומים שהם פיה מדרי ודורא פדרי בקרום הבא בין שניהם שנקרא ארקנידיא וחולי השריפה שלה ארקנוידיטיאיטי ומעט מעט באותו חולי באים שרצים במוחם מחמת החלשות יותר מדאי שבא עליהן ונקראים בעלי ראתן מפני שבאות אבעבועות בחוץ וכל זה הוא מחמת החלשה שבאה עליהן וטוב א"ר דאי טעים מידי לית לן בה מפני שבנידון כזה האכילה והשתיה נותנים כח למי שאכלו ואין עוד החלשה שמביא האדרוני'יפאלו כידוע · ומ"ש ר"ח אסור לו לאדם שישמש מטתו ביום שמא יראה דבר מגונה בה כבר פירשנו אותו למעלה ולכן ר"ה אמר ישראל קדושים הם ואין משמשים מטותיהם ביום ובאמת ביום האדם דבק עם הרבה דברים ואין לו שהות לשמש מטתו כראוי ביום כמו בלילה שהוא זמן ההתבודדו' אבל אמרו בכל ראיות השכל שת"ח מאפיל בכסותו ומשמש לפי שהוא כלילה ויש לו אפלה לכל צורך כבלילה ולכן בבית אפלה מותר לפי שאם אין אור אין עוד יום בע"ז · ומעשה עולא בענין הדמים של ר"א שלא חזה בתחלה הדם משום כבודו של ר"י ואמר אח"כ כשראה אותו בדקדוק שהוא דם חימום שנתאוית לבעילה וראתה דם מחמת תאוה וכמו שהיא עצמה אמרה לר"א שבדקה אותו בדבר לידע האמת · ועל אמיתות דבר זה דע ב' דברים שאנחנו רופאים יודעים מחמת הנסיון · א' שהאשה מחמת חימום יכולה לבא לידי דם כדם נידות מפני שכל מה שמרגישה יותר מהראוי בא הדם באותו מקום יותר ממדתו ואין בזה חשש שמעט מעט הדם יושב ותופף ונראה שהוא ע"י חימום [ו]לא יותר וכמו שהאיש מחמת חימום בא בעונות לידי קרי שאינו כ"א הזרע שבא מחמת חוזק הדם כן האשה רואה מחמת חימום הדם שאינו דרך נשים אבל במקרה מחמת חמימותו · ב' שצבע הדם שבא מהחימום אינו כ"כ חזק ומעט בריא כמו שיותר תמידי ולכן מחמת הצבע שהוא חום דרך אמצעי הוא ברירות הדבר שכן הוא ואינו הדם אשר אנחנו יושבים וחוקרים לידע אם הוא דם נידות תמידי או לא · כן מעשה הופרא הורמיז הוא בשוה עם מעשה עולא ור"ר ומה שעשו עוד נסיון גם עם דם בנים פשוט הוא לידע זה כשראתה כל מי שהורגין עליה בנים ומשם הבין שאמת הוא מ"ש רב בין בענין דם חימום בין בענין דם בנים ולכן טוב אמרו להם שחכמי ישראל בחדרי הלב יושבים

פתח עינים

בפני כל חי הקב"ה שונאו מפני שהוא כנגד הצניעות ובין עם העבדים ובין עם עבדיהם אע"ג שהוא עם הדומה לחמור הוא אדם והוא כנגד הצניעות לעשות כך · ולכן טוב עשו חז"ל שהיו וגם הפעמונים התלוין במטה ומקשקשין אותם בעת תשמיש להרחיק בני ביתו משם · ואחרים שהיו מגרשים הזבובים שלא לשמש משתן בעיני כל חי וכן ר"פ שהיה מגרש יתושים · כ"כ היו על לבבם שלא רצו לעבור דרכי הצניעות כע"ז :

ארשב"י ח' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף וביצה קלופה ושותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה והלן בבית הקברות והנוטל צפרניו וזורקן לר"הר והמקיז דם ומשמש מטתו וכו' :

השום מביא הרגשה יותר מן הראוי וכן הבצל שכמו שתרא' בפילוסופסטו כמשיולי בברסולא ובאחרים הם חמים יותר מן הראוי והמחמם אין בו חקר לפעולתו ואם הוא קלוף הוא יותר מחמיץ ומחמם יותר ואע"ג דמניחים בסל וחותמים המקום ההוא עכ"ז אם עבר עליהם הלילה חיישינן לרוח רע השורה עליהן כמו שהוא ידוע בכל מיני דברים היושבים בטח בלילה אבל אם שייר בהם העיקרים או הקליפות אין לנו לחוש מרוח רע השורה עליהן לפי שבנידון כזה הרוח רע עצמו שורה על הקליפות או על העיקרים ולא על פרי האדמה עצמו · וביצה קלופה קשה עד מאוד לאכול ובפרט אם הוא קשה שנעשה קלוף ולכן טוב הוא שלא לאכול ממנו ובפרט אם עבר עליו הלילה · והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה בתכלית הדקדוק הוא אם לנו בכלי מתכות לפי שהמזוגין יש בהם מה שנקרא Acido וא"כ אם בכלי מתכות המתכת עצמו עושה מה שנקרא Ossido והוא סכנה · וגם אם יש בהם נתר או כטרון שהוא לעולם מיוחד עם המתכת עושה האוסידו עצמו כידוע · הלן בבית הקברות ידוע הוא דבלילה בפרט רוח רע שורה עליו מפני שבאותו זמן יוצא ובא איזה חלק ממה שאינו ראוי לאדם ולכן ומכין דמסכנין ליה · ובאמת בלילה האדם הוא יותר בהתבודדות והנפש לעולם מחזרת על עצמה יותר בקירוב מהיום ולכן בלילה כח הדמיון והפחד הם יותר מגברים · ומהחרדה כמה דברים יש להמתין עלינו שאינם כ"כ קלים להשיב הנפש לפי בטחונה · ומ"ש שהנוטל צפרניו וזורקן לר"הר מתחייב בנפשו מפני שאשה מעוברת עוברת עליהן ומפלת אם קבלה נקבל אבל לפי חומר השכל אין לנו לא ראיה ולא קרוב לראיה לומר שאשה מפלת אם עוברת עליהן כ"ש שאני ראיתי בנסיון שאינו אמת · ואם שקל במספרים או בדבר אחר הצפרנים

הם

ואם בשר הגמל מחמם רוכבו עד שיפול הזרע ממנו גם בשר החמור הוא כן לא פחות ולא יותר :

אר"י אסור לאדם שישמש מטתו ביום וכו' :

היום לא ניתן להריון · א' לפי שאם יראה אדם דבר מגונה באשה מתגנה עליו · ב' שבעת הלילה האדם יותר שליו ושקט ויותר בהתאחדות ובאותו זמן אם כן הוא יותר מוכן להריון מהיום שהוא רואה הרבה דברים מהבלי העולם ואינו מתאחד בראוי עם זוגתו בענין שמספרה וכל ביום אנו רואים בנסיון שבלילה האשה היא יותר מוכנת לקבל הזרע ולהביא עלמה לידי הריון ולכן אר"ל בוזה דרכיו ימות לפי שביום בוזה דרכיו אם יראה באשה דבר שאינו הגון ומתגנה עליה · ומ"ש מלאך הממונה על ההריון לילה שמו שהיא קבלה בעלמא · ומ"ש ואילו רשע או צדיק לא קאמר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כבר דברנו על זה במקומו בס' כתובות ואין לנו לחזור עליו · ומ"ש שם הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים זה הוא מן המאורעות של חולי ומן הפורענות של אדם דרך גוף · והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים הוא בדרכי המדות והמוסרים ואין להקשות מן הא' אל האחר · ומ"ש גבר הורה ואמר הורה גבר הוא לסימן להקיש לילה להריון משום דדרש מה שהוא סמוך והוא בכלל הגאות ולא יותר · ור"י דורש בוזה דרכיו ימות על הת"ח הרגיל בבית המשתאות והוא אמת בכל האמיתות לפי שת"ח שאוכל משלחן אחרים מליזין עליו בכל שפה בני המדינה על יושבו תמיד בין המשתאות ובין הדברים המביאים האדם לידי בזיון ולידי קלות ראש ונקרא נרגל מלשון רגיל אבל נקרא גם פרגן מרבה דברים שאין כמו מרבה דברים כאוכל ושותה יותר מהראוי ונקרא גם נרגן שכועס ומגבל עלמו ומשתכר וכל זה הוא קל שבקלים למי שאוכל ושותה יותר מהראוי מוסמך על שלחן אחרים · והמושיב שבת במרומי קרת הוא גבוה מפני שנראה כגס רוח ליסב בתוך הדרך לדרוש ועוד שיפסיקוהו מעת לעת עוברי דרך כמו שהוא פשוט · והאוחז באמה ומשתין מים כבר פירשנוהו למעלה · הנכנס לבית חברו פתאום ואפילו לביתו גם זה פשוט לפי שהנכנס פתאום מלבד השירוד המביא הפתאומות בעלמו יכול להיות שבבואתו עלמו עושין אנשי הבית דבר בניעות שאינן רוצין שאחרים רואים אותו ולכן אין להכנס ולכן אמר עוד ר"ש שד' דברים הקב"ה שונאן והוא אינו אוהבן · א' הנכנס לביתו פתאום לפי שהקב"ה אוהב הסדר מפני השלום והנכנס פתאום לביתו אינו לפי הסדר ולפי המדינות · ב' והאוחז באמה ומשתין מים הקב"ה שונאו בכל אמיתותו לפי שקרוב להוציא זרע בלא קיימא · ג' ומשתין מים ערום לפני מטתו לפי שהוא בתכלית הכעירות ואינו לפי הראוי ולא לפי חובת האדם שהוא להשתין בכל הצניעות שיש ביכלתו ולכן הקב"ה שונאו · ד' המשמש מטתו

בפני

פתח עינים

להיות מטרה · ור"א שאומר שנקרא משומד היא ג"כ דרך שכל לפי שמי שרוצה בניו הוא משומד לכל רציות האמת בכל התנועו' ובפרט לעבודתנו שהיא ולא אחרת עבודת האמיתות · ומ"ש עוד כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה לפי שנקרא רע כמ"ש וירע בעיני ה' ונאמר לא יגורך רע · יש לדקדק שאומר כל המביא עצמו לידי הרהור לפי שהרהור הא' בא מהנפש בלא שרש החושב · מכל מה שהוא עון ועון פלילי הוא שמהרהור הא' בא הב' וזה מה שר"ל המביא עצמו לידי הרהור שמקבץ כל כחות הנפש לעשות הרהור כעין הבשר ואין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה שהוא כלו אמת ואינו יכול להכניס במחיצתו מי שהוא רצחן בהרהור שהוא יסיד כל דבר לכבוד ה' אדון הכל · ור"א שאומר ידיכם דמים מלאו אלו המנאפים ביד ור"י בין ביד בין ברגל הוא פשט מופשט ואין מקום לידרש · ומ"ש גרים והמשחקים בתינוקות שמעכבים את המשיח לענין גרים הוא פשוט שקשים גרים לישראל כספחת ומלמדים בנ"י מה שאינו מבנ"י וממילא מביאין פורענות ומשיח בא לאחר זמן והמשחקים בתינוקות נושאין קטנות שאינן ראוין ואין בן דוד בא לפי שאינו בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף וכמ"ש הפ' וראה בנים לבניך שלום על ישראל לפי שאם יראה בנים לבניו העולם מתמלא ובזה שלום על ישראל שבן דוד בא:

תניא רט"א כל המכניס ידו למטה מטבורו תקצץ וכו':

גם זה המאמר הולך ושוכב שאין להכניס ידו למטה מטבורו משום שלא יוציא ש"ז לבטלה ואפי' יש לו קוץ בכריסו לא יוציאנו ואם לא כן מיטב שתבקע כריסו ולא ירד לבאר שחת · ענ"ז אומר אני שאם הסכנה היא גדולה ורבים מלשינים עליה כנידון כזה המילה היא גדולה עד מאד והכאבים גדולים ונאמנים אינם כ"כ סבולים שאינם מרגישים החושים שלא לבא לידי הרהור · ובנידון כזה מותר לקרא אומן אחר שיסיר מעליו קוץ התרעלה ויהיה בטוח לפני המקום ב"ה · כך נראה בעיני · ומ"ש רוכבי גמלים כלם רשעים פשוט הוא שבשר הגמל מחמם כלי הזרע ומוציא והספנים כלם צדיקים לפי שסכנת הים רבה היא ולבם לאביהם שבשמים · ומ"ש בפ' יוחסין הגמלים רובם כשרים לא קא מיירי בענין ההרהור אבל בענין הסחורה עלתה שאינם רמאים כחמרים שהולכין במעט סחורה ובשביעות המקומות ויש להם פנאי לעשות רמאות במ"ומ יותר מהגמלים שסובבים דרכי לסטים ומדברות גדולות ועושים הדברים יותר באמונה וכדרך מדות הטובות · ואם אמרו האמרים רובן לסטים בפרק י' יוחסין מיירי בענין הסחורה ובכאן בענין ההרהור אמרו מהם רשעים מהם צדיקים לפי שאם אינו מחמר הוא צדיק אבל אם הוא מחמר הוא רשע גמור לא פחות ולא יותר מרוכב הגמל לפי שכל השנים הם שוים

ואם

שיפו והוא המאמר בעצמו כל האוחז באמה ומשתין שהוא כאילו מביא מבול לעולם לפי שאוחז באמה ומקשה עצמו ואם להפך נילונית ניתזין על רגליו והעולם סוברין אותו סרים וכרות שפכה שאין מימי רגלים עושים כיפה אמרו שמוטב שיהיה כן מלעשות מה שאינו ראוי לעשות בענין ש"ז וכן אר"א לחכמים שאם אין לו מקום נגוה ועפר תיחוח שגם בזה מוטב שיוציא לעז על בניו שיאמרו עליו שהוא סרים משיאמרו עליו שמוציא ש"ז לבטלה · וכאמת ר"י שאומר כל המוציא ש"ז לבטלה חייב מיתה הוא האמת בעצמו לפי שמוציא ש"ז לבטלה כאותו הורע בעצמו א"א להיות לו בן של קיימא א"כ בהריגת אותו הזרע בכח יש הריגה בפועל וא"כ חייב מיתה נפש תחת נפש ולכן אמרו עוד כאילו שופך דמים שהמוציא ש"ז לבטלה הוא כאילו שופך דמים שמביא רציחה בכח לאותו זרע · ואמרו ג"כ כאילו עובד ע"ז לפי שבזמן שמוציא ש"ז מביא עליו חולי נכפה כידוע · וכאותו עת כל הנידים הם כלא היו ואין לו כ"א ראות עיניו כאותו עון שלפי מיעוט זמן הוא כמו עובד ע"ז שאין לו כ"א התיעבה ההוא ולא יותר · ומעשה דר"י ושמואל שהיו מעוכבים בב"הכנ של שף ור"י היה צריך להשתין · ועל תשובת שמואל שא"ל אחוז באמתך והשתין הגמרא הקשה שהוא כאילו מביא מבול לעולם והשיבו שיש להם ביעות והרהור וכמו שבבולשת כיון דבעיתי לא אתי לנסוכי גם בכדון דהשתנה כיון דבעיתי לא אתי להרהורי ולכן מותר לאחוז באמה ולהשתין עכ"ז אין המשל דומה לנמשל לפי שבבולשת היא עצמה מביאה הבעתה כמו שהוא בשעת החיל שמחפש וכווז אבל לענין ההשתנה הבעתה איננה כלום והרהור איננו בראשונה אבל בב' ובג' וכאמת הגמרא עצמה יושבת ודורשת ושואלת מאי ביעתותא איכא וכאמת ביעתותא דליליא איננו כ"כ גדול להביא אדם לידי הרהור · ביעתותא דרביה אין שם כי שם היה גם קודם שיהיה לו צורך להשתין · ביעתותא דשכינה איננה כ"כ לפי שהשכינה היא בכ"מ · וביעתותא דאיגרא איננה כלום לפי שהגג איננו מביא לידי בעתה ואימתא דמאריה הקב"ה על ר"י הוא דרש ולא יותר · ואם היה נשוי מותר זה הוא יותר קרוב לפשט לפי שהוא אמת לפי הדין נבול יש לו מעטרה ולמטה מותר לפי שתחת ספה נבוהה המקפת את ראש הגיד אם אוחז באמה במקום ההוא אין מקום להחזיק ההרהור אבל כלכד מעטרה ולמעלה לכד הגוף ולכן אין הרהור בע"ז ואין מקום לחשש חטא :

א"ר המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי וכו' :

מ"ש החכם יהא בנידוי איננו לומר שיהא בנידוי בינו לבין עצמו כי מה הוא דרך זה לתת קללה לחטאו אלא הפשט הוא שחייבים לנדותו · וכאמת אם הוא עשה עון נמור בקהלתו להמית בכח בנו הו בחו מן הדין הוא שיהיה הוא עצמו חוץ מתחום הכלל וימיתוהו כחטאו

פתח עינים

לפי ר"מ דם נעכר ונעשה חלב והוא חלב מדם שהוא טהור מטמא ורי"א שהוא ש"ז שהיא טמא והאדם הנולד ממנו טהור ורא"א אלו מי נדה שהמזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא · והיינו דאמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני למה הוא כן שמזה ומזין עליו טהור והנוגע טמא · כל זה הוא ללמדני שאין אנו יודעים מאומה בענין כזה · אם הדם נעכר ונעשה חלב אינו כ"כ פשוט לפי שהחלב שנעשה ממנו היא שליש מים שליש שמן ושליש גבינה שהיא כמו בשר א"כ אם החלב נעשה מדם הדם בעצמו אינו כמו שהוא מתחלה אבל נעשה כמו דבר אחר ובאמת אם מהדם באים המי רגלים וכמה הויות אחרות אינו מהתימה אם גם החלב נעשה ממנו ובאמת חלב מורה דבר שמן שהוא הפרש החמאה שהוא כמו שמן והמים של חלב שנראה היותר מבוזה הוא היותר חשוב לפי שמעט באים הדברים שנותנים מזון היותר חשוב שבאדם וגם הוא מה שמביא השירכית כמו שמבאר על זה בכל יסודותיו החכם שבאינגלטירא פרינגלי Pringle בספרו על הרפואה הנקרא Maladies des armèe ואם האדם נברא מש"ז כל הנברא כן שנעשה מש"ז ואין הצטרפות על זה בין הסיבה והמסובב · וע"ע מי הנדה יש הפרש גדול בין המזה ומזין עליו ובין הנוגע לפי שהנוגע הוא מיד ליד אבל המזה ומזין עליו היא הזאה בעלמא ואין נגיעה אלא במקצת ולכן הוא מטהר אבל הנגיעה אין תקימה למכתו לפי שנוגע מראשו ועד סופו ולכן מטמא וכמה דברים אחרים אנו רואים כזה בכל התלמוד שהנגיעה טמאה וההזאה טהורה:

פרק ב' כל היד

משנה כל היד המרבה לבדוק בנשים משובחת ובאנשים תקצץ וכו':

אין ספק שהיד המרבה לבדוק באנשים שבודק עצמו תמיד באמתו שמא יצא ממנו זרע ראוי היא שתקצץ שמחמם ומרגיש כשמשמש באמה ומוציא ש"ז לבטלה אבל הנשים משובחות דלאו בנות הרגשה הן · אבל צריך אני להודיע שאינו אמת בכל הצדדין שהנשים לאו בנות הרגשה הן ואין להן מה ליראה בבדיקת ערוהן לפי שגם הנשים הן בנות הרגשה ומוציאות ש"ז גם הן בריבוי הבדיקות ובעונות הרבים ביום הזה אין לא א' ולא ב' ולא ג' וד' שמתוועדות ב' נשים כא' ועושות מה שעושות כמו ב' אנשים שמתועדים לעון גדול כזה ודי למבין ואין לנו להאריך במקום שחובה לקצר אבל מה שאמרתי ודברתי הוא האמת בעצמו ואין ספק שגם בנשים יש לבסוף מיתה משונה מתוך הכיליון כמו באנשים מחמת ש"ז לבטלה שמעט מעט מביא הכליון הגמור והפסד של החיים מראשו ועד סופו

כרגע נראה לי בבית אפי' ת"ח ויודע שהוא נגע ודאי לא יגזור ויאמר נגע נראה לי אלא כנגע וכו' :

כל זה הוא פשוט ומופשט · אפי' ת"ח שיודע שהוא נגע ודאי לא יאמר אלא כנגע לפי שהכהן הוא השופט ולא אחר ועל זה אר"מ כבר ידעת שכל עליו ובגדיו ומתכותיו מטבילן והן טהורים על מה חסה התורה על כלי חרסו ועל פכו לפי שכלי חרס אין להם טהרה במקוה וזכר מכלי חרס אותו שהוא פחות בדמים פך השמן ושפיו כלי קטן מאד לא יבא ממנו דבר כ"א טיף טיף . ועו"ז אר"מ א"כ חסה התורה על ממונו הבזוי ק"ו על ממונו החביב ואם כך על ממונו ק"ו על נפש בניו ובנותיו ואם כך על של רשע ק"ו של צדיק · ומ"ש על של רשע לפי שהצרעת הנז' בתורה היא בעבור לה"ר כי יפרד מן האנשים וירחיקו אותו מהזיק לשונו ויתחילו בביתו ואח"כ בבגדיו ואח"כ בגופו ועל עור בשרו וזה ע"ד המוסר והתוכחה · אבל האמת הוא שיש צרעת הבגדים והבתים בכל כחו ובכל יסודו ולקיים האמת בכל יכלתו · על הדבר הגדול הזה כתבתי ס' א' בל' איטלקי מודפס בטריאיסטי על צרעת מרע"ה בתורתו ושם הבאתי כל דיני הרמב"ם על הדבר ופירשתי אותו כלו מתחלתו ועד סופו בכל מיני הפיסיקא האמיתית בכל יכלתי :

וצוה הכהן וחלצו את האבנים והשליכו אותן וגו' ולקחו אבנים אחרות וגו' מכאן אמרו אוי לרשע ואוי לשכנו וגו' :

במאמר הזה יש לדקדק שבפ' אומר וחלצו את האבנים ולקחו אבנים אחרות בלשון רבים ואח"כ אמר ועפר אחר יקח וטח את הבית בל' יחיד מהו זה ההפרש · על כן עשו תשובה ואמרו אוי לרשע ואוי לשכנו לפי שבתחלה הבית המנוגע אם היה הכותל משותף בין ב' בתים היה מן הדין שכל הב' אשר היו אדונים יהיו חולצין וקוצצין ויעשו כל מה שיעשו בין שניהם · אבל בטיחה כתיב וטח את הבית בלשון יחיד ויבא בע"הב בלבד והוא לבדו יתקן מעותו · וכל זה פשוט בעצמו ואין צורך לפירושים ולא לדקדוקים לפי שהוא ע"פ האמת בכל צדדיו :

מסכת נדה

פרק א' בית שמאי

אר"א מ"ט דר"מ דכתיב מי יתן טהור מטמא וגו' :

לפי

יותר מהיום ולכן ביום אינו כ"כ מבין כמו בלילה ולכן בלילה ולא ביום השכינה כנגדו · ות"ם עוד ר"א ת"ח מרבים שלום בעולם גם זה פשוט הוא לפי פילוסופיא האמיתית · הת"ח הם מלאים קושיות כרמון וכל א' עושה מלחמה עם חברו להבין האמת ואחר כמה קושיות וכמה תירוצים וכמה שקלא וטריא עד אין סוף אחר החקירה באים לידי שלום ודרך אמת גם · א"כ אמת הוא שאחר כל המלחמות השלום פורח והולך ואמת הוא שכשכר וכל כניך למודי ה' בא השכר ורב שלום בניך :

מסכת קנים

פרק ג' במה דברים

רשבע"ה וזקני ע"ה כ"ז שמזקינין דעתן מיטרפת עליהם שנא' מסיר שפה לנאמנים וגו' :

על מ"ש ר"י כבכש כשהוא חי קולו א' וכשהוא מת קולו ז' הוסיף רשב"ע שכמדומה לזה הוא ת"ח שבשעה שמזקינים ומפסידין וכחלשין ויפסד גופם תרבה חכמתם ויוסיפו שלימות שנא' בישישים חכמה · ובאמת מי שהוא ע"ה ושפש נשור בכל יום שמזקין אינו מוסיף כ"א טפשות לטפשות עד אין חקר לפי שאין אדם יכול להיות שלם כ"א באיזה שלמות ואם אין התחלה לטוב אין טוב בעולם ואין לאדם להמתין כ"א רעה אחר רעה אבל אם הוא כבר לדיק וחכם אינו יכול לבא כ"א טובה אחר טובה ואינו מוסיף כ"א שלמות א' לשלמות ב' וכן משלום אל שלום עד אין סוף :

מסכת כלים

פרק י"ז כל כלי

קנה מאזנים והמחק שיש בהן בית קיבול וכו' :

הרא"ש ז"ל פירשו בהלכתו והעתקתיו למעלה בב"ב פ' המוכר את הספינה יעו"ש וגם אנו בפירושנו אמרנו מה שיש בו די :

מסכת נגעים

פרק י"ב כל הבתים

כיצד ראית הבית ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע

ואין כל טעם לומר שזה הגדול שבכלם להיות נשיא אדם גדול ומלא חכמה ובינה כאלכסנדרוס · לכד זה מצאתי בקורונאלי שיש באפריקא דברים הרבה שמאפלים במקום א׳ יותר מהראוי עד שנראה הררי חשך בהצטרפות מקומות אחרים שהם קרובים להם ובפרט באביסיניא יש הרבה מאלו ההרים ובזה אנו מבינים דבר ראוי בזה הענין · וכן אתה מוצא בכופיאו בערך אפריקא ובאחרים מאלו הכותבים הקטנים של הג׳יאוגראפיא · הלחם של זהב שהביאו איכו כ״א משל לומר שאילו היה להם לחם ממקום שהיו בו אנשים שם לא היו שואלים לחם זהב אבל היה להם לחם ממקום אחר ובעוד שהיה אלכסנדרוס על המעיין והיה באמת אוכל לחם היו בידיו גם מלוחים קטנים ובעוד שהיו רוחצים במים כדי להסיר מליחתם בא רוח מהמעיין והחיה הדגים והוא לקח מאותם המים ונתן על פניו לפי שאמר שהמים האלה היו באים מהגן עדן ולכן היה בהם רוח להחיות הדגים שבכבר מתו · וכל זה הוא ד״מ להורות מה הוא כח רוחני של דבר הבא מג״ע התחתון אע״פי שאינו אמת בכל לדדיו · והוא הלך דרך המעיין במסיבתו ללכד מעלה עד שהגיע למקום יציאתו ואמר ליכנס בו וזה השער לה׳ צדיקים יבאו בו וא״ל שאינו כדאי ליכנס שם אבל נתנו לו גלגל של עין אדם לפי שהוא בכל נששו ובכל לבבו אמר שיתנו לו איזה דבר מג״ע וכל כספו וזהבו לא היה משקל כמו זאת הגולגולת עד שנתכסה בעפר ושב למשקלו האמיתי להורות ד״מ שאינה עין האדם שבע מלכנוס ממון עד שמת ויתכסה בעפר · וכל זה הוא ד״מ ומליצה אבל הוא אמת בכל מיני האמת שאין אדם שבע לכנוס ממון עד שמת ויתכסה בעפר ובאותו זמן הכל א׳ הוא והזהב והכסף שוים למשקלם לא פחות ולא יותר · ומ״ש את״ו ניהכם למעלה מהרקיע לפ״ד הוא פשוט לפי שהרקיע לפי החכם אברבנאל בפ׳ בראשית וגם אחרים עמו הוא האויר אשר מעלה מעלה עולה לד׳ מילין ויותר וכמו שידוע האומיניכו הוא רקיע וג׳ רביעים הם תלויטו ואויר הגם הנקרא אויר הגס ואחרים עמס ולפי מה שעולה למעלה האויר המתלהב הוא יותר עב עד שע״ז נעשים כלם להבה אחת שנקראת בלעו Meteora וזה לפ״ד מה שנקרא ניהכם למעלה מן הרקיע ומי שאומר וי״א לאחורי הרי חשך גם זה פשוט לפי הפיסיקא האמיתית · גם אם אינו חשך אפלה כחשך מצרים הוא חשך גם יעב ובהצטרפות עובי החשך הוא האור הבא אחריו עד שהאור הוא יותר מאיר ויותר חזק בהצטרפות החשך שבא עליו · א״כ אמת הוא שאחורי הרי חשך בא האור יותר גדול שנראה כמו ניהכם · אמרו עוד כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנא׳ שויתי ה׳ לנגדי תמיד · גם זה לפ״ד הוא פשוט לפי הפיסיקא האמיתית והמוסר הבודק · כבר אמרו לא נבראת לילה אלא לגירסא לפי שביום שכל אדם מתבלבל והוא טרוד בדברי העולם ואין בו חוזק ללמוד כראוי · אבל בלילה גורם בכוונה בינו לבין עצמו ויורד לסוף דעת האמת

יותר

וכאו מים עד נפש וכל מה שאוכלים ושותים כים כא מן היבשה וכל מה שעושים כים הוא כתכלית החכמה והתבונה אבל כל מה שנעשה שם אינו כ"א פרי חכמה ממה שנעשה ביבשה · י' השאלה הי' אם יש מהם מי שחכם הא' יותר מאחר ואמרו שכלם שוים לפי שכלם אמרו כא' מה שהשיבו בלא ידיעת א' מחברו זה הוא פשוט ואין לנו לומר כ"א שהם אמת ודבריהם אמת · ומה ששאלו עוד מה זה שאמר שאתם נלחמים עמנו ואיבכם מחזיקי' באמונתנו ואלא אנחנו למעלה מכם והם השיבו השטן הוא שמתעה אתכם ומכסה אותנו אמת היא השאלה אבל אמיתית התשובה ולכן זמר אח"ז להרגם והם השיבו שאין טוב למלך לבזר שהבטיחם שלא יענישם אם ישיבו לשאלותיו וכן היה והלבישם לבוש ארגמן וענק הזהב על צואריהם כל זה הוא פשוט ומופשט ואין צורך לפ"ות :

אמר להו בעינא למיזל למדינת אפריקי וכו' :

בימים האלה מי שאומר שאינו יכול לילך למדינת אפריקי משום הרי חשך וכיולא בזה ושאין מוזר למכה זאת כ"א ליקח חמורים גדולים שהולכים אף בחשך ויקנו ג"כ פקעיות חבלים וקשור ראש החבל במקום שמתחיל החשך והשאר בידיך כדי שתשוב דרך החבל כל זה נראה באמת שהוא שקר עלום · ומי הוא שאינו יודע שאליכסנדריא של מצרים כל היום וכל הלילה לא יחשו תמיד אניות ים לילך. ולבא כמו בכל שאר האיים ושאמצרים ומהקאירו בכלל באים כל מיני גומי כל מיני בשמים וכמה וכמה דברים אחרים ובפרט הקוטונים הנקראים · מאקו הבאים לאלפים ולרבבות וכן האינדאקו שהפשא של סיום עושה מקח גדול זכותנו יותר בזול מהארפתים ומהייבים שמתעסקים באינדקו אחר וכן בא' מהם סך גדול מפשתן ומזרע פשתן והיום בטריאיסטי ובוניציא יש ק"ן אלפים של זרע הזה שאינם יכולים למוכרם לא לאנשי אינגילטירא ולא לאנשי אמיריקא והיום פטריאיסטי יש אלפים שישבו בקאירו ובאלכסנדריא ומי הוא שאומר שאינם יכולים לילך מפני הרי חשך ומי הוא בין הטבעיים שאומר שיש הרי חשך בין אפריקא ובין איאורופא · ומי הוא שמבין הרי חשך שמפסיקים הישוב · וגם באביסיניא שהוא מקום מקולל באפריקא עכ"ז אין בין כותבי ד"ה מי שאומר שיש בו הררי חשך ושיש עם זה הפסקה בין הישוב ובין מה שאינו יישוב : וגם אם נלך על דרכי הקורונאלי בספרו הגדול של איסולריו אין בו להאמין דבר ע"ע הרי חשך · אמת הוא שמבין שאלכסנדרוס. מוקדון ישב במקום אשר אין בו כ"א נשים ושרצה לעשות מלחמה עמהן ושהן השיבו לו בכל מיני הטעם והשכל שאם יקטלום יאמרו מלך שרצח נשים ואם הנשים יקטלוהו יאמרו מלך שנשים הרגוהו אבל אין בו לא הראיה שהנשים היו אמזוני שהן בפי כל אדם וכ"ש שהיו ב"ב מלאות חוכמה להשיב לו שאם יהרגוהו יאמרו מלך שהרגוהו נשים

ואין ·

הוא בתכלית הדיוק מפני שאינו עשיר לפי ממונו שמת וכמו אם בחדש א' עשירים מלאים זהב וכסף ואבנים טובות ומרגליות והחדש הב' והג' שמחה לתוגה נהפכה ואין עוד לא עושר ולא כבוד א"כ העושר אינו בהשתרשות הדברים אבל בהשתרשות החכמה והתבונה של העשיר כלומר שהוא שמח בחלקו ולפי זה גם אם אינו עשיר בפועל הוא בכח וכה שאמת לפי שהוא שמח בחלקו בין ברב בין באמצעי בין במעט ולכן הוא לעולם עשיר בין בשורו בין בשייו וזה הוא ידוע ומפורסם לעין כל · ודוק שאומר שמח בחלקו כלומר שיש איזה חלק גם אם הוא מעוט לפי שבלא חלק מכל וכל אין בו לומר שמחה לפי שאין שמחה בלא חלק · ז' השאלה הז' ומה יעביד איניש ויחיה א"ל ימית עצמו לפ"ד אם האדם שחי ובריא יתמיד במחשבותיו על השמות מת אלף שנים ביום א' לפי שאין פדיון ליום המות וכל עוד שיתמיד באסטניסות ובמדות מתוקות לעבור החיים בכל מיני השמחות שבעולם העובר הזה לפי חיותו יהיה מכאובו במותו ולכן אם האדם רוצה לחיה את עצמו ימית עצמו לפי שבמיתת האדם באסטניסות ירגיל עצמו לכל מיני חיים ובזה יחיהו במיתתו הרצונית ולהפך אם יעביד איניש וימות יחיה את עצמו לפי שבתוך החיים מלאים כל טוב בזה העולם כ"ש שהיא מרה כלענה יום המיתה וא"כ בהחיות עצמו ימות תמיד ויש מי שמפרש ישאל מעדנים יותר ממה שיש לו וכשיחסר לו ילך ויגזול ויהרגוהו · אבל זה הוא דבר שאין לו תכלית ולכל אדם שבעולם יכול לבא לידי כן וגם אם אינו יושב בכל מעדני עולם יכול לבא האדם לידי מחסורו אשר יחסר לו בלא גניבה וגם אם גנב לא על זה יהרגוהו ואין הדין נותן כן · ח' השאלה הח' א"ל מה יעשה אדם ויתקבל על הבריות א"ל ישנא מלכות ושלטן האמת הוא שבשעת המלכו' ושלטן אינו אלא אויב ואכזרי על כל שאר ב"א וכל אדם מכיר האמת הגדול הזה א"כ אינו יכול האדם להתקבל בפני הבריות אם אין לו השנאה הזאת תקועה בלב שהיא מחשבה של שאר אדם שיש לו מדינות · אבל עכ"ו שירחק מלכות ושלטן ויעביד טיבו עם בני אנשא · אבל יש לדקדק ב' דברים שהם בתכלית הענין : הא' שאמר שירחם המלכות שמי שהוא מרחם אינו אוהב אבל יש לו איזה דבר טוב אבל אינו טוב בכל צדדיו וא"כ גם הוא אומר שהוא מרחם אע"פי שאינו אוהב · הב' שאמר עוד שיעביד טיבו עם בני אנשא כלומר שאם השלטון והמלכות אינו רואה דבר לעשות טובה לאחרים לא כל זה יהיה כן הוא בעצמו אבל בכל מיני שרחיותיו ובכל מיני הנהגותיו בחברת מרעים יעשה טוב לכלם אע"פי שאינו מקבל טובה כראוי מהם משום שלום העולם ובזה לך דומיה · ט' השאלה התשיעית אם אוהב לישב ביבשה או בים ואמרו כלם שטוב הוא לישב ביבשה שכל הולכי הים לא ישבו דעתם כראוי אם אינם יושבים ביבשה אם הלכו לפנים בים · ובאמת השים דבר הוא שאין לו קצבה ורגע כמעריה כלם כא' נהרגים

ובאו

מקום לפי שהמוכיח הוא א' מכמה אלפים של הקב"ה לפי שהוא מוכיח בלא תוכחה והמוכיח הוא ע"פי תוכחה ולכן אמרו שמושכין עליו חוט של חסד שנא' מושך אדם אחרי ובאמת אם המוכיח מוכיח בכל מיני מתיקות מה טוב ומה נעים גורלו ואשריו ואשרי חלקו בע"הז ובעוה"ב :

פרק ד' היו כופתין

י' דברים שאל אלכסנדרוס את זקני הנגב וכו' :

במאמר הזה יש לישב הרבה דברים על בוריין · א' שאמר הוא שנר' כריחוק מזרח ממערב מן השמים לארץ ריחוק שוה אבל לפי חכמת ההנדסה אינה כידור שלם ונראה נכנסת בב' פולין מעט עכ"ז חז"ל אמרו שוים הם אע"פי שאינם שוים מן הטעם הזה · אבל מפני מה חמה באמצע הרקיע אין הכל מסתכלים בה משום דקאי להדיא ולא כסי לה מידי הוא האמת בעצמו לפי שעומד בגבהו של רקיע ויש הרים גבוהים שמאפילין בין השמש והרואים · ב' השאלה הב' ששאל אם השמים נבראו תחלה או הארץ והשיבו השמים הוא פשוט ומופשט לפי שאין סברא לומר שהארץ שהיתה יותר כבדה נבראת תחלה ובפרט לפי אברבנאל וחכמים אחרים מהפשטנים שמבארים השמים האויר הדק שנראה לנו בה וכן הרקיע שרבים מהם סוברים שהוא הדקדוק יותר קטן מהאויר · ג' השאלה הג' אור שנבראת או חשך שאמרו לו חכמי הנגב שלדבר הזה אין לו פותרים הוא אמת אבל לא לפי הנר' להם אבל הטעם האמיתי הוא אינו אלא כ"א שהחשך העדר האור שבמקום שאין אור יש חשך אבל אינו בין ההווים ואם אמרו שמים נבראו תחלה ולא היה להם יראה דאתי לשיולי מה למעלה מה למטה כמו בחשך הטעם הוא שהשמים והארץ הם בין ההווים ואין כ"כ קל הענין לבא לידי שאלות אחרות יותר מופקות כמו שהוא אם הענין הוא בחשך שאינו בין ההווים כמ"ש · ד' השאלה הד' אי דין מתקרי חכים א"ל הרואה את הנולד זה הוא דבר גדול לכל נפש אם נחכים מה הוא הרואה את הנולד שאינו אומר את העתיד אלא את הנולד לפי שהעתיד החכם שבחכמים אינו מבינו לפי שהעתיד הוא המקרה בעצמו אבל הנולד הוא דבר שבא מאותו עת בעצמו לעולם וא"כ בעת הלידה האדם יודע מה יהיה ואיך יהיה וזה הוא החכם באמת שיודע לפי התחלת ההויה מה יהיה בסופה · ה' השאלה הה' אי דין מתקרי גבור הכובש את יצרו גם זה בתכלית הדיוק שאינו אומר גבור על מי שיש לו גבורה בגופו בגידיו ברגליו וביוצא לפי שאם בזמן א' כן הוא אחר שנה אינו כן ומגבור נעשה חלש וא"כ אינו גבור אבל הגבור האמיתי הוא הכובש את יצרו שזה הוא בכ"מ ובכ"ז והוא המשפט האמתי לכל אדם שהוא מי שכובש את יצרו לפי כחו ולפי רצונו · ו' השאלה הו' אי דין מקרי עשיר השמח בחלקו גם זה

הוא

המאמר הזה אין בו כ"א הלכות ד"א כמו הערב והשכם לבדוק עצמו בבית הכסא שהן שעות שב"א בבתיהם כדי שלא תצטרך להרחיק מן העיר ולמד עצמך אפי' אין צריך לנקבים חזק עצמך לפנות בב' פרקים כדי שלא תצטרך לפנות ביום שב"א מצוים שם וכ"כ הוא לפי שבאותו זמן היו להם בתי כסאו' במקומות רחוקי' מהעיר ואם היו חייבים לילך שם נעשו כמה טרדות בזמן שהיה מתעכב עד שהיה במקום ידוע ופרטי לזה · ועוד באותו עת עצמו נעשה איזה דבר מחדש שהיה מעכב מה שהטבע היה רוצה לפרוש וכמו שידוע מחכמת הרפואה במי שהיו לו כאבים ורוצה לילך ואח"כ רגע כממריה הכל היה כמו שהיה קודם וההליכה נהפכת להפך · אח"כ אמר עוד דברים אחרים מהלכות ד"א שב על הכסא קודם שתגלה עצמך וכשתגמור כסה עצמך קודם שתקום וזהו שאמר תיב וגלי וכסי וקום · כל אלה הדברים הם טובים עד מאד לעשות גדר לכיסוי הערוה אבל הן דברים שהם בלי אפשריים בכל אדם ובפרט במי שהיא נקי בכל צדדיו · עוד אמר בענין השתיה שטוף ושתי שטוף ואחית כלומר רחץ הכוס קודם שתשתה ולא תבלע רוק אחרים וכשתגמור לשתות רחץ הכוס והניחהו נקי לשותה אחריך ושפוך מים כדי לנקות הכוס · אבל כל אלה הדברים היו מוכרחים בימיהם שלא היה להם כוס לכל א' · אבל בימינו שאף היותר מוצרכים כל א' יש לו כוס לעצמו כל אלה הדברים אינם נהוגים ואינם אמורים כ"א לעניי ישראל היותר מדולדלים · ומעשה בא' ששתה מים ולא שפך מהם ואותו תלמיד השטנים היה ומת בצמא · וכל אלו הדברים כמו שאמרתי הם למי שלא היה להם דבר לקנות כוס אחר לאורח אבל למי שיש לו כל אלה הדברים הם כלא היו:

תניא ר"א אי זו היא דרך ישרה שיבור לו הארם יאהב את התוכחת וכו':

בפרקי אבות אנו מוצאי' שר' אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם · ובאמת אם דרך ישרה היא מה שמביא תפארת לעושיה הוא שיאהב את התוכחות שאמר כאן מפני שעם התוכחות האדם הולך וחזק ביראת ה' ובכל מיני דברים המלכלכים כחו של אדם ליראתו ויש נ"ר בעולם לפי שהעולם כלו מא' לא' הולך ומתחזק בעבודת ה' וכל א' שליו ושקט בביתו וביראת שמו יתעלה ובזה טובה וברכה באה לעולם ולהפך הרעה מסתלקת מן העולם לפי שאם העולם בא לענין הטובה הרעה מסתלקת ממנו וכמ"ש הפ' ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב · ואם עליהם באה הטובה גם למתקבל תוכחה יבא טוב מפני שכבר אמר בראשית ולמוכיחים ינעם וממילא הוא שיחזיק באמונה יתירה לפי שלמוכיחים ינעם ומזה בא ג"כ שהמוכיח את חברו לש"ש זוכה לפני של מקום כלומר להיות בחלקו של

פתח עינים

הפ' ויקח משה חצי הדם וזרוק על המזב יאין הו"א אלא טבילה · הרצל"מ
דמים הוא הפ' כמשפטו וישלח את נערי בנ"י :

פרק ג' אמרו לו

ת"ר ולהבדיל בין הקדש ובין החול אלו דמים וערכין וחרמים והקדשות ובין הטמא ובין הטהור אלו טמאות וטהרות ולהורות זו הוראה את כל החקים אלו המדרשות אשר דבר ה' זו תלמוד ביד משה זו הלכה :

זו היא הוראה גדולה שהערכין החרמין וההקדשות אסורים שתויי יין לשומם לבעלים לפדותם דדלמא לא שיימי להם שפיר וכן הוראה של איסור והיתר וכן המדרשות שדורשין בפירקא אסור לשתויי יין שיש בהן הוראה וכן הוא בתלמוד וכה"לם :

פרק ו' המביא אשם

משנה חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהם יוה"כ חייבין להביא לאחר יוה"כ וכו' :

הרמב"ם הגדול אמר · אמר קרא לפני ה' תטהרו אמרו חטא שאינו מכיר בו אלא הקב"ה יוה"כ מכפר· אבל איסורא דידע ביה אין יוה"כ מכפר · ואמרו עוד בתלמוד חייבי מלקות שעבר יוה"כ חייבים וזהו אמת כפי העיקר שהקדמנו ומ"ש במס' האב קודם לאם וכו' כבר ביארנו בפ' ב' דמציעא שאם היה אביו ת"ח אביו קודם לרבו אפי' היה רבו מובהק ר"ל שרוב חכמתו ממנו והוא כוונתו במ"ש כאן אם זכה הבן לפני הרב ר"ל שקבל ממנו רוב חכמתו · מ"מ אין ספק שאם אביו ת"ח אף אם אינו כ"כ מעולה אין למצות עלונתא להקדימו לרבו לפי שאין בעולם דבר יותר גדול מאביו וכ"ש בהשתדלות הזה כמ"ש שם :

מסכת תמיד

פרק א' בשלשה מקומות

א"ל רב לחייא בריה חטוף תקון נפשך כי היכי דלא תרחק תיב ותלי כסי זקום שטוף ושתי שטוף ואחית וכשאתה שותה מים שפוך מהם לתלמידך וכו' :

המאמר

כלאחר שאל · עכ"ז צ"ל דבר תורה מן הסבה שאלף ת"ש ק"ו וג"ש שנשתכחו בימי אבלו של משה החזירן עתניאל בן קנז בפלפולו לפי שאין כל דבר שנשתכח בפלפול כלכך כדאי הוא להוציא מחושך לאור ומאפלה לאורה אלפים של הלכות שנשתכחו · ומ"ש רש ואיש תככים נפגשו מאיר עיני שניהם ה' אני לומד כזה · רש הוא הטפש · איש תככים זו איש בינוני שאינו לא טפש ולא חכם ולא ביאמצע כמו התוך שהוא דבר אמצעי בין ב' הספקים ולכן אמר הפ' הטפש אחד טפש והב' אמצעי הקב"ה מאיר עיני שניהם · ואם עשיר ורש נפגשו שהם ב' הפוכים לגמרי אינם באים לידי הכלחה ולכן מי שעשאו עשיר לזה עושה אותו עני ועני עושה אותו עשיר ולכן על זה אמרו עושה כלם ה' שלא עושר לזה ועניות לאחר :

מסכת כריתות

פרק א' שלשים ושש

ת"ד פטום הקטורת הצרי והצפורן וכו' :

במאמר זה יש לדקדק כל מעשיו שאין בה מפושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב במנין סממני הקטרת ומה יש לזה לדבר ע"פ פושעי ישראל בענין חלבנה שאע"פ שאינה טובה בריחה עכ"ז אין לנו לומר שאינה משל הדרשן לגמרי ולכן טוב הגה ע"ש. הנביא אח"כ ואגודתו על ארץ יסדה שאגודה היא דבר התורה הנודה הספור האמיתי ואדע תחמדי ומתוך הדבר הזה אמר אגודה זו אז על ארץ יסדה · וע"ש אח"כ איסי בן יהודה האומר לחברו גרפת קסבר מגדף מגדף את ה' אינו אלא בתמיה אבל אין נחוף וכן הוא מ"ע אח"כ מגדף היינו ע"ז משודר ומומר לפני ע"ז שלא עשה עברה כ"כ לפי שאינו כ"א על פנאי ואינו אמיתי משודר כהלכתו ובכוונת מכוין :

פרק ב' מחוסרי כפרה

ר"א ככם כגר כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים אף הגרים לא יכנסו לברית אלא במילה וכו' :

הדבר הזה הוא פשט גמור ואין בו לא לעלות ולא לרדת · מי שמקים ברית עם אדון הכל צריך לפני כל מילה וכמ"ש הפ' כי מולים היו כל העם היוצאים טבילה הוא דבר המקדים למילה עצמה וכמ"ש הפ'

פתח עינים

זה הוא דין לפי האמת מה שהתקין הלל הזקן שיהא חולש את מעותיו בלשכה ויהיה שובר את הדלת ונכנס והלה יצא ויטול מעותיו לפי שאע"פ שהיה שלוקח בטען יום י"ב חדש כדי שלא תגאל מוכר ליתן לו מעותיו וכוח שיהיה חלושה לו המכירה והלוקח היה מעשיר על כח המוכר בלא דין ובלא דיין ולכן אמרו אא"כ בשבה קשה לבקה או עושה סחורה בפירות שביעי' ממעט מעט הולך ומתדלדל עד שמוכר את שדותיו וביתו ולבסוף מלוה בריבית ומוכר את עצמו · וכנגד זה אמרו במאמר הבא דכי לא עשו לא הוה מצטרף עם סוכות :אלא יהבי יקאמר כי לא עשו מה שעשו עכשיו מימות יהושע כמו שעשו בימי עזרא ומאי ניהו קידוש בארץ .שגו שמיטין והתחילו למנות שמיטין ונתחייבו במעשר כמו שהיה בימי יהושע בן נון :

מסכת תמורה

פרק ב' יש בקרבנות

אר"י א"ש ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה וכו' :

בראשית כל אין לתמוה אם נשתכחו ג' אלפים הלכות בימי אבלו של משה לפי שידוע הוא שנס משה איש האלהים אשר רוח בקרבו בקרוב האדם את יומו יום האחרון שבחייו וכל הגוף הוא כאבן דומם ובעצבון יאכל כל מה שיאכל אם הוא כדאי לבך ולפי שיפוס שבמסגרת של הגוף הם הלכות הנפש אשר היא מתדמדמת ואין בו עוד רוח כמו שהיה בתחלה ומעט מעט השכחה מלויה ושכח הרבה דברים פשמע .מתחלה ולכן כשנפטר מרע"ה ואמר ליהושע שאל ממני כל ספקות שיש לך ושיהושע השיבו כלום הכתיב ספה א' והלכתי למקום אחר ושמיד תשש כחו של משה ונשתכחו ממנו ש' הלכות ונולדו לו ת"ש ספקות ועמדו כל ישראל להרגו תשובת יהושע היתה מלאה גאות רוח ולא היה הזמן לדבר כזה ואפשר שנפשו מרה כלענה בשמעו מה שאמר יהושע ולכן מה שכח ותשש כחו כנקבה עד שבדברי המלחמה של יהושע נהפך הדבר לדבר אחר גלא היה עוד כזיון ורוגז עם משה על הדבר הזה · ואחר שראו שיהושע פגמם ושמואל לא רצו להיות מן השואלים במתניתא תנא שאלף ושבע מאות ק"ו וג"ש ודקדוקי סופרים שנשתכחו בימי אבלו של משה החזירן עתניאל בן קנז מתוך פלפולו וזהו כח גדול דאי לאיש בזה ולכן נקרא עתניאל שענהו אל ומבן שיען ודבן תורה בישראל בן יפונה שנפנה מעצת מרגלים וכבא"ה השיבו וברכו בתורה ובתלמידים ולא נשתכח מדה כנגד מדה תלמודו מלבו ודומה לו רישים כפותו ולא ישגבהו א"ר מלסכו' ויבא אלהים את

כל

במלאכת הקיניסי או China אין אנו מוצאים כמ"ש מהיישוב אבל אמת הזאת שלעולם הם במדינה א' וזה כמה שנים שאין אנו רואים באומה הזאת דבר חדש וגדול כמו שאנו מוצאים באינגילטירא בצרפת ובבני איטליא בפרט לפי שאין להם דבר של חידוש שמלהב לב אדם · ואם הקיניסי לא היה להם חובה זאת היו מרבים בחכמות עד אין חקר והראיה היא מה שאנו רואים מה שעושים עם החיוב של אומנות אבותיו וכמ"ש גם החכם בספרו על לימוד הנערים וכן מונטסקיו בספרו על רוח הדתות Esprit des lois :

עד היכן תכלית ייסורין כל שארגו לו בגד ללבוש ואינו מתקבל עליו וכו' :

הפלוגתא עד היכן תכלית ייסורין הוא משום שאמרו בדבר הזה שמי שעברו עליו מ' יום בלא ייסורין קבל עולמו ואין לו עוד חלק לעוה"ב · ובאמת אין לפי הדברים שיש אדם שעוברים עליו מ' יום בלא ייסורין וראה בדיליונאריו של ביל ערך סינופאני Zenofane כמה הפילוסוף הגדול ההוא של יונים הרבה לדבר על ייסורי האדם שאף היותר גדול במזל אין לך יום שאין לו ייסורין או בגוף או בנפש או בממון ובפרט אם מי שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו אם נתכוון למזוג לו בצונן ומזגו לו בחמין ולהפך אם נהפך לו חלוקו ואם הושיט ידו לכיס ליטול ג' ועלו לו ב' היא בכלל הייסורין שאמת הוא א"כ שאין לך יום שאין קללתו מרובה מברכתו ובפרט אם אנו מבוכים כל הדברים שבנפש שמוצאים פתח לב האדם לטרדתו ולעשות לו דברים שמוציאים אותו חוץ מעצמו כמ"ש סינופאני בערך שאנחנו מזכירים · ולכן אין לתמוה אם גם נפש האבות אינם יכולים לעמוד מפני התוכחה · אברהם בענין הגר ושרה · יצחק עם ברכת עשו ויעקב · ויעקב עצמו במכירת הבכורה עם עשו עצמו ועם דבריו עם לבן וכן בענין עבודתו על ב' נשיו ואחרים שאין מקום להזכירם · ומ"ש זה דור דורשיו חד אמר דור לפי פרנס וח"א פרנס לפי הדור לפ"ד מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי לפי שידוע הוא בכל מיני הדברים שבאדם שאם הפרנס טוב וצדיק גם הדור שהולך לפי מעשיו לא יהיה רשע ברוב וכן אם הפרנס רע ובליעל גם דורו לא יהיה טוב ואין להביא ראיה מיהויקים ולצדקיהו בדבר גדול וכולל כזה לפי שא' מעיר וב' ממשפחה אינם יכולי' לעשו' ראיה בדבר הכולל כל העולם כלו :

פרק ח' המוכר את שדהו

משנה הגיע יום י"ב חדש ולא נגאלה היתה חלוטה לו א' חלוקה וא' שנתן לו מתנה שנא' לצמיתות וכו' :

פתח עינים

פי שחייב מוכיחו לפי שהיה אדם גדול וראוי לתוכחה · ב' ועל הפלפול אם תוכחה לשמה ועניה שלא לשמה · הי מנייהו עדיף לפ"ד בתירוץ קל הוא שאם העניו הוא שלא לשמה שלא רצה להלבינו · בעיני אחרים אינה ענוה לשמה אע"פ שאינו מלבינו ולכן הוא התוכחה לשמה · ג' על קושית התלמוד עד היכן תוכחה אומר אני שמי שאומר עד הכאה והב' עד קללה והג' עד נזיפה א' אומר א' והב' אומר שנית והג' עד השלישית וכלן הן אמת לפי שהראיות הן עצמות לכל א' וכלהון יש כאן · ומי שאומר שיש לשנות הדין משום חביבותו של דוד על אהבת יונתן ולכן מסר נפשו יותר א"כ אין ראיה לא לקללה לא להכאה ולא לנזיפה וכל ראיה זאת נשנית לכלום · ד' הוא ד"א גדול במדינות שאסור לאדם לצאת מאכסניא שלא לדור עם אחר שלא להוציא לעז על האדון ולא על האורח · ולכן אם רואה בע"הב שאינו רוצה שידור עמו או עד שהאדון יוציא כליו מן הבית כ"ע לא פליגי דמכאן ואילך רשאי לשנות אבל הפלוגתא היא אם הבע"הב הכה אשת האורח שהא' אומר שכיון שאינו מכער האדון לאורח עצמו מנפק"ל מיניה אם הכה את אשתו והאחר אומר שהוא טרוד ע"ז ויכול לשנות אכסניא שלו וכמדומה לי שגם הפלוגתא הזאת אין בו פשט לפי שידוע הוא שהאדם חייב לאהוב את אשתו כגופו ולכבדה יותר מגופו וכן הוא בתלמוד בהרבה מקומות וא"כ מה לו לישב באכסניא עם פרעון יחד במשפחתו עם אשה בזויה בעיני האדון עד שיכנה :

אר"י א"ר מנין שלא ישנה אדם מאכסניא שלו מן התורה שנא' עד המקום אשר היה שם אהלה בתחלה וכו':

כבר אמרנו למעלה שלא ישנה אדם מאכסניא שלו וכמ"ש הכתוב אל המקום אשר היה שם אהלו בתחלה דמשמע אכסניא של קבע אבל אכסניא דעראי מותר לשנות · ור"י שמביא ראיה מוילך למסעיו לרבות אפי' אכסניא של מקרה דבמסעו בדרכו הקרה לו אכסניא כגון ששקעה עליו החמה אינו נראה לרבות לפי שאכסניא של מקרה אין אדם פנוי אליו ואינו חושבו לאכסניא ממש ואם בזמן אחר ילך למקום אחר אין ממש לומר עליו שאין לו ד"א בדבר הזה · ומ"ש ר"י שלא ישנה אדם מאומנות אבותיו ומאומנות אביו כמ"ש הפ' על חירם מלך צור שאמו היתה מדן ואהליאב בן אחיסמך שהיה אומן היה מדן לפי' לא שינה חירם מאומנות אבותיו שהיו בעלי אומנות · גם במלכות הקדמוני של קינישי או China בלעז היה לה זה אלפי שנים הדבר הגדול הזה שלא היה משנה אומנות אבותיו ומה שהיה טורח בזקן ואבן היה טורח באומנות עצמו שנכבד וכן הוא עוד היום ויש משפחות של אלפים שנה ויותר שלעולם עושים האומנות הזאת ולכן בפרס בלביעות ורוקם וכן בכמה מלאכות אחרות מה שאנו רואים

במלאכת

ב"פ הוא רוצה להיות בחברה עם אנשים שאינם לו ורוצה להראות בין המדינות יותר מהראוי והקב"ה מביא עליו נגעים לרחקו מהן ומבדל מיני מדינות האדם · על גסות הרוח · האדם מלא גם רוח אינו רואה כן ב"ה כ"א הוא בעצמו לפי שהוא חושב להיות חשוב מכלם והוא אינו חושב את הבריות כ"א הוא כבודו · והקב"ה ליתן לו מוסר לפי דרכו מביא עליו נגעים והוא חוץ מכל חברת הישוב · על הגזל פשוט הוא בעצמו דכתיב וצוה הכהן ופנו את הבית והנה הוא כנס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפזר ממונו · ועוד הוא היה אוהב הבריות לגנבן והקב"ה הביא עליו נגעים גדולים לפרשו מכל מיני מדינות האדם וכן הוא לכסוף על צרות עין שהיה מי שמיוחד ביתו לו ואינו מהנה לאחרים משלו · ומי שהוא כן הקב"ה מביא עליו נגעים שמחוץ למחנה מושבו ואין לו צרות עין עם שום אדם עד שיטהר מחדש בריאה כבתחלה ועוד שזכו בתשובה המשקל כראוי · ומ"ש עוד המאמר למה נסמכה פ' בגדי כהונה לפ' קרבנות עד לכסוף כל זה הוא כבר כתוב בזבחי' פ' המזבח מקדש ופ' המזבח ובכבר פירשנו אותו כראוי במקומו ואין מקום לפסוק שניות ושלישיות · ומ"ש עוד המאמר בענין המצורע הוא הבדיל בין איש לאשתו ובין איש לרעהו לפיכך אמרה תורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו והוא מדה כנגד מדה כדין וכהלכה · הוא הביא הבדלה בין איש לאשתו והוא ישב חוץ מכל תחום ב"ה וכן הוא ע"פ הצפורים של טהרתו לפי שהוא עשה מעשה עוף הפטפט באויר לפיכך יביא קרבן פטפוט מדה כנגד מדה · ומ"ש עוד לא תשנא את אחיך בשנאה שבלב הכתוב מדבר זה הוא המחייב בעצמו לפי עומק הדין עם אדון הכל שאינו מעיד כ"א חבר שאינו בא מן הלב כענין השנאה · ולזה אמרו שאם רואה דבר מגונה בחברו שחייב להוכיחו ואף אם לא קבל חייב לחזור ולהוכיחו לפי שהוא מודה מעלה ומעם לבו עם הקב"ה ולכן יוכיח בענין כזה ויחזור ויוכיח · אבל זה הוא בלבד אם אין לו בושת פנים מאחרים ששומעים חרפתו · אבל אם פניו משתנים הקב"ה רחמן ונותן מקום לשוב בתשובה גם בלא תוכחת אחרים :

תניא אמר רבי טרפון תמהני אם יש בדור הזה שיכול להוכיח וכו' :

במאמר הזה יש לדקדק דברים · א' דט"א תמהני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח והוא אמת בעצמו לפי שאם המוכיח הוא יותר חייב ממי שמקבל תוכחה אין זה מקבלה ולכן בא בחוב ר"א שאומר אם יש מי שמקבל תוכחה ומזה בא מאמר ר"ע אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח לפי שאם המוכיח אינו ראוי לתוכחה ואין מי שמקבלה מה שזה הידיעה שיודע להוכיח ולכן מסום דרכי האדם גמרו על רע"ק שאמר

שמעת: לפי שהרבה נזהרין במעשה ממש כיעור. אבל גם הרבה נכשלין
משפט מים בלבד בלשון ולכן טוב אמר רבא דבעי חזי כליצא״ה דבעי מיום
בלשוניה. לפי זמות יחיים ביד לשון ואם מדבר אמת ואתכ״ב אין לו כ״ה
שכוונם מדבר שקר לאדיפי יהיה כבל וכל העולם מדברים כבגדו ומבקשי'
נקמתו · ד' ליזהר ביותר אחר כפים: מי שאומר יש לו מגולה בבית פ'
לא שאינו מדבר כ״ה. ממעשה שהיה אבל הל״הר הוא שאומר שיש לו עבירות
ס' אמי שם בשר ודגים ואינו מחוסר כלום: ויכול ליתגאות לאחרים לפי
שהוא עשיר והוי ל״הר עכל כללו לפי שמתוך כך הרבה שואלים ויורדים
בביתו אלו לעשות עסקיהם בהם · ה' כל מלתא דמתאמרא באפי עדה
לית ביה משום לישנא בישא אינו אמת בכל גווניו לפי שיש דבר שגם שהוא
אמת אינו מי שאומר עליו שלא ומקום שהמרגל יאמרו כשפיו בחולפא כפני
הב' והנה שר״י אומר מימי לא אמרתי דבר וחזרתי לאחורי עב״ז אינו
במשפט שמרגל כינו לבין עצמו יאמר כפני אסרים. דבר שאינו מהלכתו
נגד כבוד הבריות · ו' כל מילתא דאמרי באפי תלתא אין בו משום לישנא
בישא מפני שאם תגלה הדבר לג' פסוק שהם מודיעו לאחרים גם בלא
דרך וגם בלא מחבולת · ז' גם מי שאומר על מי שכיוון אושפיזו לפי
עשירו ויאמר בסוק ברכה תבא לו דכן עשה עמי וכוס גם; אחרים באים
עליו ליהנות ממשמנו זה הוא אבק ל״הר לפי שאע״פי שזהו רוצה להבנים
אורחים אין כח לו שיכלו אלא אגודות אגודות: וכחשבו ומן יכלו את
ממונו ח' מוסר גדול הוא זה: שאומר לעולם אל יספר אדם בטובתו של
חברו שמתוך שבחו בא לידי גנותו וזה הוא האמת בעצמו למי שמכיר לב
האדם · שאדם אף אם הוא עמו אין לו שלמה. והשקט בשמות שבחי אחרים
לפי ששבח אחרים אף אם הוא אמת עושה במקפת עליו לגנותו לפי שאין
בו הטובה שנשתבחה לאחרים ולכן מעט מעט מתוך שבחו בא לעשות כל
מה שיכול לבקש מה שעשה בכל מיני מעשה עד שתכלה תקוה לגנותו ולגבן
מה טוב ומה נעים שלא לספר בשבחו :

אר״שב״ן אר״י על ז' דברים נגעים באים על ל״הר ועל
שפיכות דמים ועל שבועת שוא ועל ג״ע ועל
גסות הרוח ועל הגזל ועל צרות העין וכו' :

על ז' דברים נגעים באים · לפ״ת כלן הן מדה כנגד מדה וכסדרן ·
על ל״הר הוא כמ״ש למעלה הוא שורש העולם בשביל הלשון והקב״ה
מביא עליו נגעים לפרשו מכל מיני חברת האדם · על ש״ד · הוא מביא
קטטה לעולם ובידו החזקה והקב״ה מביא עליו נגעים כשחין ואבעבועות
ליתנו ביד השטן לבדו בחיות כבותו כמו עבות האסורים · על שבועת
שוא הוא מספים לשוא ולשקר שם הקב״ה והוא הגדילו. מכ״או בנגעו ·

עשה את האדם טוב ואומר שהוא טוב ומדבר לה"ר אומר שהוא רע וכל פעולותיו רעים א"כ מגדיל עונותיו עד לשמים · ו' כל המספר לה"ר ראוי לסקלו כאבן ג"כ היא פשוט ומושכל מפני שהמוציא ש"ר אין קץ למה שעשה מפני שכל העולם הוא לחרפה ולבוז מחמת לשונו א"כ כל הדינים כדאים לו ולכן הסקילה שהיא המשונה שבמיתות ב"ד איכה מגונה · ח' כל המספר לה"ר אומר הקב"ה אין אני והוא יכולי' לדור בעולם ואיכא דמתני לה על גסי הרוח כמו שהיא במס' סוטה · ובאמת המוציא ש"ר הוא הגס רוח בעצמו מפני שמדבר גדלות על כל ואין איש שיהיה חשוב בעיניו ומקבל ממנו כבוד · אם כן אם הגס רוח הוא נגד הקב"ה בעצמו לפי שמביא לידי הוממה נגד מציאות ה' יתעלה כאמרו כל מה שאני מבין הוא אמת וכל מה שאיני מבין אינו אמת כמו שמדבר באורך ע"ז מגאלוסי כנגד הכופרים במציאות ה' באגרת ו' מספרו גם המספר לה"ר כן הוא מראשיתו ועד סופו ובאמת גם עליו נאמר אין אני והוא יכולים לדור בעולם וע"כ אמרו שהקב"ה נידון עליו מלמעלה ושר של גיהנם מלמטה שהוא ד"מ להורות שהקב"ה ידיננו בכל מיני דינין אשר עליו יבאו כיושר וכמשפט · ט' ובאמת אין מזור לל"הר כ"א התורה שבלשון שחטא בלשון יזכה לעסוק בתורה ולפי שהעון הגדול שבו הוא היוהרא כמ"ש למעלה ע"ז אין בו רפואה כ"א להשפיל דעתו ובזה כל העולם רואה שמגס רוח נעשה עניו בכל לדריו ושלף בה שכר ברוח · ולכן אמר עוד אם ת"ח היא יתעסוק בתורה ואם ע"ה הוא ישפיל דעתו :

תנא דבי ר"י כל המספר לה"ר מגדיל עונות כנגד ג' עבירות ע"ז ג"ע וש"ד וכו' :

גם במאמר הזה יש הרבה דברים לדקדק · א' שלה"ר מגדיל עונות כנגד ע"ז ג"ע וש"ד בתכלית העיון הוא אמת · כנגד ע"ז לפי שלה"ר מגדיל עונות כאמיר נגד ה' יתעלה לא הוא · ג"ע מפני שהמוציא ש"ר אין לו כבוד מכל מי שיש בעולם א"כ אין לו קלבה גם לעריות · וש"ד לפי שהמספר רע בין ב' אנשים הורג למקבלו ולאומרים עליו שמתוך איבה שמתגרין אלו באלו הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכיל וכימי שאול נהרגו נוב עיר הכהנים ושאול ודואג וכן אבנר בן נר נהרג על שצחק כשהרג שאול נוב עיר הכהנים · ב' ע"כ אמרו ג"כ שלשון תליתאי הורגת ג' מספרו ומקבלו ולאומרים עליו · המספר לפי שבנקל יש לו אויבים ויהרגוהו בכל מיני טעמים · מקבלו לא בנקל כא' יהרגוהו מפני שבריאה אוהב למספר · ולאומרים עליו לפי שגם שאינו אמת מה שדברו אם יאמינו שהוא אמת מה שהוא שקר ידינוהו חייב אע"פ שהוא זכאי לפי שהאמינוהו חייב · ג' הוא מוסר בתכלית השכל שמה יד ממיתה אף לשון

פתח עינים

עוד יכולת לעשות שומת בשר כתיקונה וגם בזמן שהשינים והשפתים אם כתיקונם ברגע כאמרו השינים מסתלקים ממקומם והשפתים ג"כ ובאותו פרק היו תחומות הגדולות של הטבע כלא היו · ג' המאמר שאומר כל המספר לה"ר כאילו כופר בעיקר שזה האמת בעצמן לפי שהקב"ה שהוא משגיח על כל רוצה בלבד שכל אדם יחשב לפי מה שהוא אם טוב טוב אם בינוני בינוני יקרא ואם רשע לרשע יחשב אבל המספר לה"ר רוצה שהטוב יקרא רע וירע בציבור מחמת לה"ר וא"כ הוא ככופר בעיקר לפי שמסלק ההשגחה מאת הבריות ולמי שהוא טוב באמת בעיני המקום ובעיני הבריות לרשע יקרא מחמת לשונו · ד' המאמר שאמר כל המספר לה"ר נגעים באים עליו הוא אמת לפי הפילוסופיא האמיתית שמי שמספר לה"ר הוא בכ"מ ובכ"ז מלא קנאה ותאוה עם חברו או עם חבריו והוא גם רוח בעלם לפי שאינו שקט כשיבותיו אבל הוא שליו בלבד עם רעת אחרים ואם לשונו הגיע לשלול שלל ולבוז בז על יגיעתו הטובה ועל הכבוד שניתן לו מחמת חכמתו וגדולתו א"כ לבסוף אם אינו מצליח בדרכו הוא נאבד ומעט מעט המספר לה"ר נעשה חולה ובפרט בכבד אשר שם מרה ירוקה שבמע' ימי' נפשט בכל האיברי' ובכל הדם ונעש' ירוק ונעשה חולה בנגעי' בפרט לפי שהחולי היותר קל לבא הוא מה שנק' בלע"ז Resipela אשר בא מחמת המרה הירוקה שבכבד כמ"ש החכם הרופא בורסיירי Bursieri אשר בספריו על חכמת הרפואה כתב בפרט שזה החולי שהוא בכלל הנגעים בא מחמת הקנאה והנעת המחשבה על הכבד · וא"כ אמת הוא לפי חכמת הרפואה שהמספר לה"ר נגעים באים עליו · זאת ועוד גם לפי יושר המשפט והתכלית הוא אמת שהמספר לה"ר שמביא קטטות תמידיות בין כ"א והוא חוץ מכלל המדינות נגעים באים עליו להסירו מחברת השוים אליו ואם הוא אויב האדם הנגעים באים עליו להסירו מחברתם ומחוץ למחנה מושבו כדין המצורע וכידוע ולכן טוב אמר ר"ל זאת תהיה תורת המצורע זאת היא תורתו של מוציא ש"ר וכמ"ש מחוץ למחנה מושבו · ה' ר"ל שאומר שלעת"ל מתקבצות כל החיות אצל הנחש ואומרות לו ארי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל אתה מה הנאה יש לך כשאתה נושך את האדם משיב הנחש ואומר ומה יתרון לבעל הלשון מה הנאה יש לו לכן אני אין לי הנאה בנשיכה שאני נושך · אבל האמת הוא שבעל הלשון יש לו הנאה ברגע שאומרו רע על מי שעושה טוב לפי שבאותו עת עצמו שאמר מה שאמר וסבר שכל העולם אומר מה שהוא אומר סבר גם הוא לעשות רע גדול למי שאמר לו כן אע"פי שבאמת לבסוף לא היה לו יתרון ומיתרון נעשה בזיון וחרפה לפי שמראשית ועד אחרית אין בו דבר שנראה אמת · ו' ר"ל שאומר עוד כל המספר לה"ר מגדיל עונותיו עד לשמים שנא' שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ הוא אמת כמ"ש למעלה לפי שאומר שקר בידיעות נגד הקב"ה · והקב"ה

למה ישראל שבאותו הדור היו ממרים באותה שעה ולא היו בבטח עד שראו מצרים שנפלטו ליבשה מת על שפת הים ויש להשיב ב' טעמים בדבר זה · א' שאחרי כמה שנים שהיו בשעבוד מצרים לא היה לב כדאי ליסב בשלוה ובהשקט לראות נפלאות ה' כמו שהיו כתובים בספרי הקדמונים ועוד היה להם בטחון לא רב עד שבעיניהם ראו מה שראו · ב' שכל העם היו ביראה ופחד על שעשו היהודים לשאול כל מה שאבי ממצרים ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כל מה שיוכלו ולכן לא היה הלב בשלוה פן הדבר מיתידי נעשה לבורי · וא"כ לא היה נראה רחוק מן השכל לראות דבר זר באותו מקום עצמו שהיה להם כל הצדדין ליסב בבטח על גדולת האדון אבל כמו שלבסוף היה גם יותר מהראוי · ולענין פרנסת הדלים אם בקיסרא היה להם א' ומחלה אין להקשות אם במצרים אבדו ת' · דע עוד שאלו הי' נסיונות הם ברוב בהרבה מקומות לפי שמנין י' הוא המלא של הט' מספרים ולכן אמרו ג"כ י' מכות שהביא הקב"ה על המצריים י' נסיונות שנתנסה א"א וינסו אותי זה י' פעמים ובאלה הרבה במנין י' ובאמת במנין י' יש המספרים כלם ועוד אחר ממנו למלאותו ובמנין כזה א"כ אין למעלה ממנו לכן אמרו י' ספירות וכמה עשריות שהם למעלה מדמוכתו ולכי דומה תהלה :

אר"י משום ריב"ז מ"ד מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר הקב"ה ללשון כל איבריו של אדם זקופין ואת מוטלת כל איבריו של אדם מבחוץ ואת מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך ב' חומות של עצם וא' של בשר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה וכו' :

במאמר הזה יש לדקדק הרבה דברים שאינם קלים · א' הוא האמת בעצמו שכל איבריו של אדם זקופין והלשון מוטל ואם הוא מוטל כדומה שאין כ"כ יכולת להגיעו לדבר רע אם איננו כן מצד ההבנה הטבעית · וזה הוא שיותר מגונה בענין כ"ש שהלשון אין לו כ"א עצם הנקרא יודאו בתכלית הלשון וכל שאר התנועות באות מהמוסקולום אע"פי שאמת הוא שיש במוסקולום האלו כל מה שראוי להגיעו בכל ההכנות בין למעלה בין למטה בין לפנים ובין לאחור ולהוציאו ולהכניסו בפה בכל המדות הראויות לו · ב' שהלשון הוא מבפנים עם חומות סביבותיו א' של עצם שורות שורות של שינים וא' של בשר שהם השפתים אבל אמת הוא ג"כ שהשורות שורות של שינים אינם בתכלית הודאות וברבות הזמן של האדם השינים כלים והולכים ובאותו זמן אין בו עוד שורות שינים · גם השפתים אחר זמן כח הזילסטיקו הולך ואבד ואין בו

פתח עינים

אין לפלפל על היום זכאי ועל היום חיב לפי שבאמת הזמן הוא השוה שבשוים אבל לפי מה שבא באותו היום או לזכות או לחובה בסוף השנים אנו רואים שבאמת יש יום שהוא כלו כלו מלא זכות ויש אחר שכלו מלא עונות לחטאים ויהיה זה או לפי סיבה כמו שהוא יותר קל להבין לפי האמיתות או המקרה כ"ש שלמה כי הכל מקרה הוא · האמיתות הוא שיש בודאי היום זכאי והיום חייב ולכן ט"ב היה באותו יום וא' כשבת ומוצאי שביעית שהיתה שנת שמינית וכן כב' · ומ"ש שירה איכה ע"פי הדין לפי שמי"ז בתמוז נתבטלה העבודה חוץ מעולת נדבה כמו בן בקר שנתמנה להם ואם אמרו ושב עליהם את אונם הוא מיום ד' בשבוע ולא מיום ה' וקינה דנפל בפומייהו היה בטעמא ולא שירה כהלכתה ולא שירה דבאה אחר העבודה שנתבטלה מיום י"ז כמו שאמרתי :

פרק ג' יש בערכין

נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה רע וכו' :

זה הוא תשלום המשנה שאמרה שהאונס והמפתה לעולם נותן ז' שקלים קנס בין אנס גדולה שבכהונה בין קטנה שבישראל והמוציא ש"ר לעולם נותן ק' שקלים וע"ז סיים המשנה נמצא האומר בפיו שהמוציא ש"ר חמור מהאונס ומפתה שאינו נותן אלא ק' וכן מצינו שהאומר בפיו חמור מעושה מעשה · ובאמת האונס ומפתה אין לו כ"א המעשה שעשה אבל כח הדיבור לא עלה ולא ירד · אבל המוציא ש"ר אין לדבר סוף ובאמת הר"ש אמר קרא וינסו אותי זה י' פעמים ולא שמעו בקולי על זה נחתם עליהם גזר דין והמוציא ש"ר מה ששומע אומר לב' והב' לג' עד לאלפים ולרבבו' וא"כ א"ם לדבר זה ואין תקומה לתשובת המשקל לפי שאינו בנמצא ולכן הוא שהמוציא ש"ר אינו יכול בעי"הכ לשאול מחילה וסליחה למי שתכף יגרו עליו לפי שאין לו מקום לעשות תשובה כתיקונה אם אינו יודע כל מה ששמעו וראו ויאמרו אח"כ אינו אמת · ולכן מה טוב אמר רבא אח"כ וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה לפני ה' על דבת הארץ שהוציאו מתו אע"פי שאינו מוציא ש"ר כ"א על העצים ועל האבנים שאמרו על א"י ארץ אוכלת יושביה היא ואין להקשו' ע"ז לפי שהמוציא ש"ר בתחלה אומר על העצים ועל האבנים שנראה דבר כמו מותר ואחרי כן היום אומר-לו עושה כך ולמחר אומר לו עושה כך עד שאומר כל דבר רע בחברו ובכל מיני חבר וגם באחיו וברעהו :

תניא אר"י י' נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר וכו':

המאמר הזה הוא פשט מעצמו כי' נסיונות שנסו אבותינו את המקום במדבר וכ' שנים א' בירידה וא' בעליה יש לדקדק למה

ממקומות אחרים · ומ"ש בן עזאי כל החכמים דומים עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה שהוא ר"עק דע שמי שהוא קרח יש לו חומר ואש גדול בראשו ועל הרוב יש לו שכל רב כאלישע עלה קרח עלה קרח ואחרים שיש בש"ס וא"כ אין להפליא אם בן עזאי להגדיל חכמתו של ר"עק לשבחו עד אין חקר אמר חוץ מן הקרח הזה :

מסכת ערכין

פרק ב' אין בערכין

כתיב צדקתך כהררי אל וגו' אר"י אלמלא צדקתך כהררי אל מי יכול לעמוד לפני משפטיך תהום רבה וכו' :

פסוק צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה תמוה לפי שבתחלה יושב ומשבח הצדקה של הקב"ה כידוע ואח"כ מרחיב והולך הדיבור על המשפט שהוא לירא עד מאד מפני שהוא תהום רבה ולכן אמר התלמוד שמפלגי בדר"א וריב"ח דר"א אמר כובש וריב"ח אמר נושא · רבה כר"א ור"י כריב"ח · ולפי אמיתות הדברים איני מוצא פלוגתא בדבר זה לפי שאם הקב"ה כששוקל מעשי אדם כשהן מחצה תופס מן העונות וכובשן במאזנים יש או שנותן ידו למטה מן העונות ועושאן למטה כדי שיכריעו הזכיות הם ב' דברים כנושא א' לפי שבין שכובש או שנוטל הכל א' לפי שהזכיות מכריעות מפני הכבוש או הנישוי · ולפ"ד אין סברא לפלוג בדבר זה · וע"ע הפ' בפשטו אומר המזמור צדקת ה' היא כהררי אל ודבר אפי' קטון כיתוש נפקד ונראה מאדון הכל שהכל רואה בגבוה מן הגבוהים · אבל גם המשפט הוא יושב ורואה בכל צדדיו וגם אם הוא דבר שפל שכל העולם מבזה אותו עכ"ז הקב"ה רואה משפטיו אפי' בתהום רבה · ומאמלעות שביהם בכבס איזה חמלה בלב הבורא עד שמ"מ אדם ובהמה תושיע ה' · ומ"ש רשב"ג על מי השילוח שהיה מקלח מים כבאיסר ויצו המלך והרחיבוהו כדי שיתרבו מימיו ונתמעטו חזרו ומיעטו והיה מקלח מים ע"פי הסוף דע בתחלת כל שבצמח דוד פותים פי' שיאור כהר נילוס אשר במצרים ונקרא כן לפי שאינו כ"כ צלול וכן ראיתי גם במפרשים אחרים · בצרפת מרטיגייר לא מצאתי דבר בספרו הנכבד · ול"נ שנקרא שילוח לפי ששולח המים בהרבה מקומות בימיה ובאגמים ובכל מיתי מוצא מים ומה טוב א"כ לקראותו שילוח · ומ"ש שנתמעטו המים בהרחיב פה הנותן מים הוא פשוט לפי שכשהפה צר יושב ונותן בכ"מ וכ"ז אבל אם הוא רחב נותן מים הרבה בב"א ואח"כ פוסק וזה הוא פשוט לכל יושבים על הדין ועל האמת :

ר"א שנגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חיב וכו'

אין

apparente est le lac Pialole environ à quatre lieues au midi de Césarèe de Philippe. Ce lac a une communication par dessous terre avec le Jourdain et il lui fournit assez d' eaux à Césarée pour passer dejà par eun fleuve, Le nom de Dan est contrairement plus nouveau que celui de Jourdain. Nous savons qu' une colonie de la tribu de Dan s' etant emparé de la ville de Laïs lui donna le nom de Dan et cela n' arriva qu' aprês la mort de Josuè; Le pére Hardouin deriva le nom du Jourdain de יאור עדן C'est-a-dir e fleuve de delices וזה הוא פשוט ומופשט לבאר המאמר ירדן יוצא ממערת פמיאס :

העיד ריב"ס מערקת לבנה לפני רבי חורים שבמקומנו יש להם ס' רבוא קלפין יתוש שבמקומנו יש לו ס' רבוא קלפין בבית המסס שלו וכו' :

במאמר הזה אין כי כ"א דברים המגדלים את עצמם · א' החזרת שיש לו ס' רבוא קלפין וזה גוזמ' גדול' אבל אמת הוא שחזרת הוא מל' מחזור לפי שיש לה הרבה ריבוי במחזור לבנה כידוע וכמו שפירש גם הבוקארט בערך חזרת · והחזרת הוא דבר גדול לבריאות לפי שמקרר וזה מביא לדם הקרירות ואינו משתנה האדם כמו כשהוא שותה יין ומים שרופים כידוע · ב' היתוש והוא מה שנקרא בלעז Moscerino אבל אינו נכון במקום הזה לפי שגם שהיתוש יש לו מסס איננו יכולים לומר עליו שבין המסס שלו עשוי קליפות קליפות כבשר עצמו שיש במסס הבהמה וכ"ש לומר שיש לו רבוא קליפין ובצמח דוד פומיס בערך יתוש מצאתי זה · יתוש אמר ר' אליה המדקדק הרבה חושבים שיתוש וזבוב א' הם וחושבים שתרגום של זבוב יתוש ואינו כן רק דיבבא · ובעל הערוך פירש שהוא כחש שגדל במים ומה שפירשו ובאפס יד ישבר על טיטוס שנכנס יתוש במוחו אינו משמע שהוא כחש שגדל במים עיין בפ' הנזקין ודיבבא הוא שבאה וזה הוא מובן מכל הבע"ח שהם או במעט או ברוב מזיקין לאדם ושדיבבה הוא שבאה עי' בצמ"ד בערכו וגם תמצא כן וע"ע יוכני או יוכנה בצמח דוד אמר נמצא באגדה כי יש עוף גדול הנק' בר יוכנה והפליגו בגודל ביצתה במס' בכורות · ומ"ש שהיה מוזרת ר"ל שנתנה מרחם או נתעפש ולפי שאין אפרוח גדל בה השליכתה מדעתה אבל בלא זה אמר הקב"ה שברא כנפים משובחות לאותו בר יוכני שיש בו כח כ"כ גדול שנושא ביצה גדולה ומגביהה למעלה ומורידה בנחת בקנה · ומ"ש על הארז שנפל ארז במקומנו ועברו ט"ז קרנות זו אצל זו על פורו וזה גוזמא אבל הארז הוא כ"כ גדול שאינו אפשר להגדל גדלו כ"ש שביתוש והארז אמר מלת במקומנו שמורה שבאותו מקום היו היתוש והארז בגודל יותר גדול ממקומות

פרק ח׳ יש בכור

אר״ח כל כסף האמור בתורה סתם סלעין דנביאים ליטרין דכתובים קינטרין חוץ מכספו של עפרון וכו׳:

ע״ד כזה אין לנו להקשות לפי שהוא פ׳ מלא בתורה שכל עפרון היו קנטרין ר״ל ק׳ סלעים לכל שקל דכתיב עובר לסוחר שכ״מ שיש סוחרין מקבלים אותו בתורת שקלים · ומ״ש ר״ה שנקשו לגנוז כל כסף וזהב שבעולם מפני כספה וזהבה של ירושלים שהיה בלשכה והוא של הקדש ואסור לזרים ע״פי הנכון הקשו וירושלים הויא רובא דעלמא שעליה בעו למיתסר כל הזהב שבעולם ולכן אמר אביי דינרא הדריאנא טוריאנא שיפא מפני טבעה של ירושלים שאלו היו מהטבעות ירושלים ורובן של אלו מירושלים כא · ודע שהאדריאנה כאשר תוכל לראות בצמח דוד פומים הוא מטבע מאדריאנוס הקיסר כאשר תוכל לראות בשם עצמו · וכן טוריאנא הוא מטבע מהקיסר טראיאנוס Trajano ואלו השנים אדריאנו וטראיאנו היו קסרים טובים ונכונים ואני ראיתי כב׳ קיבוצים של מטבעות במטבע כסף אשר מלך א׳ יש כמו אילן גדול ומלך הב׳ היה שם אדריאנוס קיסר וטראיאנוס קיסר ועוד ראיתי מטבע של נחשת אשר עליו היה ראש א׳ עם הזקן אשר על פה גדול וארוך ואפשר שזה הוא המטבע אשר נקרא בשם שיפא לפי שראיתי בצמח דוד פומים בערך שפא שמבאר ארגז וגם מין מטבע וזקן אשר על פה ובל׳ איטלקי מפרש Cassa e certa sorte di monete e di mustacchi.

פרק ט׳ מעשר בהמה

ארחב״א אר״י למה נקרא שמו ירדן שירד מן דן:

אין להקשות על סברת ר״ח למה נקרא שמו ירדן שירד מן דן לפי שראיתי בדיליונאריו Martinier בערך Jourdain שאומר On pretend qu' il tire son nom de l' hebreux יאור qui signifie un Ruisseau, et Dan qui est une petite ville près la source de ce fleuve ועל שאר המאמר ירדן יוצא ממערת פמיאס אלמא יוצא ממקום א׳ ולא מב׳ מקומות שמע וראה מ״ש המרטיניייר בערך עצמו Jourdain. Il n' est pas vrai que le Jourdain sort, formé de deux arcipeaux. L' origine visible du Jourdain est un petit ruiseau, quì a sa source dans le mont Liban et sur lequel est situè la petite ville de Dan quatre liéues plus haute que Césarée de Philippe où commence proprement le Jourdain. L' autre source du Jourdàin qui est la plus considerable quoique la moins

מתו אידרופיקו בתכלית החולי ותם ג' חדשים ויותר היה ראוי לתת כל הרפואות לעורר המי רגלים ובפרט העץ הנקרא אקוילא בין בעצמו בין באיסטרקו שלו וכן העשב הנקרא דיג'יטאלי פורפוריאה Digitale purpurea וכן העשבים גראמיניא טאראסקו ספונגי והמלח הנקר' ארץ פוליטא של טרטרו וכן האיסטראטו של ואחרים עד אין חקר · שמואל היה לו צורך להטיל מים ופרשו שדין בינו לבין העם אמרו לאביו ואמר לו אני אתן לך ד' מאות זוזים שלא תאמר כן לפי שאתה חכם ואפשר לך לפרוש שדין שחשוב אתה אבל אם איש אחר יצטרך להשתין ולא השתין וימתין עד שילכו העם ויסתכן בכלל יהיה עקר · ואין לתמוה אם יהיה ע"ד כזה לפי שמי רגלים באים באותו מקום עצמו שבאים כלי הזרע ואם אינם מי רגלים קלים לצאת הם עצמם מכבדים כלי הזרע והכלים עצמם אינם עושים כראוי היציאה עד שמעט מעט הכלים מתיבשים ונעשה עקר אם לא בכלל בכל ימיו נעשה בפרט להרבה ימים וגם להרבה שביעות ולבסוף נעשה עקר בכל לגדיו · מר בר ר"א השתין אחרי הגמל א"ל באה חמיחך ורואה את הכל והוא בכל הרוח ובכל האמת השיב אפילו בתוך אזנה הייתי מטיל אם לא היה מקום אחר קודם שימתין וכ"ש בפניה ואמר הגמרא תיפוק לי משום עלוקה שהעלוקה הנקראת סאנגויסוגא אם תולין אותה בשחורים להקיז דם אם בא הדם יותר מהראוי ועם הכאב שניתכת באותו מקום אם אינו משתין נמלאת בטנו לכה וכן ראיתי גם אני בחכמת הרפואה פעמים רבות · והשיב הגמרא בסכנת שאינו יכול להטיל מים יפה אח"כ אלא שותת טיפין טיפין דודאי זה לא בא מהעלוקה אבל היה לו מחמת עיכוב השתן · ובאמת שכל ע"ז הוא האמת בעצמו וראיתי אני כמו רופא ע"י העלוקות לסתום השתן להרבה ימים ולא היה יורד אפילו טיפה א' · ועוד ראיתי שמחמת נקב המוציא מים מעט נעשה חולי השריפה ולא בלבד כלי הזרע לא היו עושים לרכיהם אבל חולי השריפה והדילוק נעשה כ"כ גדול שניקבו קרומות שיש בין השתן להורידים עד הטחורים והיה יוצא מי רגלים והזרע מהטחורים עצמם ושוב בעונות הלואה יוצאה מהאבר עצמו מעט מעט עד שנעשה חולי הגנגרינא ומת החולה אע"פי שהרופאים עשו כל מה שעשו להצילו · א"כ הוא מוסכם שנעשה עקר מחמת השתן אם אינו מטיל מים כראוי א"כ טוב אמרו עוד אימתי לא יהיה בך עקר בזמן שתשים עצמך כבהמה שלא תהא לנוע בהטלת מים לפי שרגע כממריה כלי הזרע והשתן נעשית שרופי' ומביאים חולי ההדלקה וא"כ הוא ב"מ התלמידים עצמם נעשים עקרים · וכן התפלה אינה נאמרת בכונה אם האדם מעכב להשתין מים כי מה לו להיות כונתו בדיוק אם יש לו דבר שמפזר מחשבתו כמו מי שמעכב להשתין מים · ולכן טוב אמרו עוד בזמן שמשים עצמו כבהמה ולא ימתין להטיל מים לא יהיה עקר בתלמידי' ולא תהיה התפלה עקרה ותפלתו תהיה נשמעת לטובו ולטוב אומתו :

פרק

שהוא כשר אין לנו לאבד זמנו ולומר אי אפשר כו"הז לקבלו ולכן טוב ממנו אמר רשב"י בין כך ובין כך מקבלין אותו · ועפ"ז זה אמרו שבראשונה היו אומרים חבר ונעשה גבאי דוחין אותו מחבירותו לפי שהוא ממונה למלך לגבות מס מישראל אבל כשפירש מן הגבאות הרי הוא ככל אדם :

פרק ה׳ כל פסולי המוקדשין

רב בר אידי סרסיה דר"ש הוה שמעה מיניה אזיל אמרה בי מדרשא ולא אמרה משמיה שמע ר"ש איקפד וכו׳ :

רב בר אידי שמע שמועה מפי הרב ואזל אמרה בב"המ ולא אמרה משמיה ואיקפד בכל הרצון ר"ש לפי שמסור היה לו שכל ת"ח שאומרים דבר הלכה מפיו בעו"הז שפתותיו דובבות בקבר וכבר פירשנו בכל הלדדים של הפילוסופיא במס׳ כתובות שעם מקומו · ובאמרו ג"כ שאע"פי שהגוף אחר הפטירה הוא מוכם ועכור עכ"ז אנו יודעים מהנלואאי וואלטא ואחרים שיש בגידים ובאברים גם אחר המיתה איזה מין חיים מלד האיליטריקו והוא פשוט שבואיפרא ואחרי׳ עד אין חקר עשו נסיונות ואנו רואים שגם אחר המיתה יש להם תנועה · א"כ איפה אם הנפש בגלאחיות מלד הב"ר שיש לו בע"הב בשמעו הלכה מפיו גם הגוף לפי הדבקות שיש בו עוד עם הנפש איננה יכולה ליתן איזה תנועה לגוף הגם שהוא מאום ואין בו עוד לורת אדם · וכענין ר"ל שהיה כהן והיה לו בכור ואסר שערו בשלי נסרים של ערבה קלופה וכשאכל נעשה לו בועה גדולה בשפתיו ואמר ע"ז כלום חילקנו בין חבר לכהן ע"ה ואהיה חשוד למשדי ביה מום להתירו לאכילה אין לנו כ"א לשבח טבע התלמוד שלא היה רולה לחשוד מי שאינו ראוי לכך · ואם ר"י אמר הן כבר אמר אח"כ שאינו יכול להכחיש ולומר לא אמרתי וודאי כך אמרתי וחוזר בי וגם זה הוא ענין גדול ללמדנו שאף אדם גדול כר"י לא היה מניח עלמו ואם אמר דבר וחזר בו כך היה מדתו ואשריו ואשרי חלקו :

פרק ז׳ מומין אלו

תניא משתינין מים בפני רבים ואין שותין מים בפני רבים וכו׳ :

זה הוא מאמר נכבד בהכמת הרפואה להורות שמשתינין מים בפני רבים לפי שהסכנה היא גדולה ואל תתמה אם א׳ בקש להשתין ולא השתין ונמלאת כריסו לבה שאני כמו רופא ראיתי הרבה פעמים שמחמת שלא השתין ג׳ או ד׳ ימים כריסו נעשה לבה עד שהכטן היה מלא מים

לראות במוראטילי בערך Rane · אמת הוא שכל המוליד מניק לפי שכל מי שיוליד עובר ממש יש לו בכלל דדים ואם יש לו דדים מניק · אבל מי שמטיל בצים אין לו דדין אלא מלקט פירורין ומפרנס את בניו וא"כ אמת הוא שכל מי שמטיל ביצים מלקט · ומ"ש שהעטלף אע"פ שמטיל ביצים מניק לא באלדוברנדו Aldovrando לא במוראטילי Moratelli ולא ברבים מכותבי הטבע מצאתי דבר על דבר זה · אבל בבוניט Bonet Contemplazione della natura מצאתי שהעטלף הוא בין העוף ובין השרץ ויש לו הרבה דברים שהם בעוף כמו העיפה ואחרים ויש בו גם כמו השרץ וא' מהם הוא הביצה · עוד מצאתי בבופון בערך עטלף שגם הוא אומר שאינו לא עוף ולא שרץ ויש לו הרבה דברים כמו זה וא' מהם הוא הביצה · אבל שהוא מניק איני יודע במה אם אין לו דדים כראוי · דולפנין לא מצאתי בערוך לא בעבריות ולא בנכריות דבר על זה ואפילו שם הדולפנין וכן לא מצאהו במוסף הערוך וק"ו באחרים · לבד מצאתי בערוך שם קרוב דלפא שהוא שם חבור ברומי Conjuctura ובאיטלקי Congiuntura שר"ל חבור גמור · ולכן מי שעיניו בחלות מרוב חולי יאמר דולפני לפי שדלף ר"ל Goccia · ואם אמת הוא שבני ימא של ר"י הם דגים שהם חציין צורת אדם וחציין צורת דג ובלעז שירינא זהו שאומרי' פרים ורבים מב"א אבל לפי האמת אין בנמצא שירינא הזאת חציה אדם וחציה דג ואין מתעברים מב"א · ומה שנק' דולפנין הוא שהם בני הים ואם הם בים הם בדלף תמידי ולכן נקראים דולפנין · ומ"ש כל שזכרותו והוא הניד בחוץ מוליד עובר ממש ומי שיש לו מבפנים מטיל הנקבה ביצים זה הוא האמת בעצמו ואין צורך לפירוש · ומ"ש עוד כל שתשמישו ביום יולד ביום אמת הוא ג"כ בנסיון מופלא שהתרנגול אם בא ביום גם התרנגולת מטילה ביצים ביום ולא בלילה והעטלף שבא בלילה ולא ביום והלילה לו כיום לאחרים פשוט הוא שגם הלידה תהיה בלילה ולא בלילה כמו שהוא פשוט תמידי שכל שתשמישו הוא בין ביום בין בלילה כמו האדם בן זמן לידתו הוא בין ביום בין בלילה כידוע · כל שתשמישן ועיבורן שוה וכו' כבר פירשנו כראוי במס' חולין וכבר הוא פשוט מעצמו :

פרק ד' עד כמה

ת"ר הבא לקבל דברי חברות אם ראינהו שנוהג בצנעא בתוך ביתו מקבלין אותו מיד ואחר כך מלמדין אותו וכו' :

זה המאמר הוא מוסר גדול ללמדנו שמי שנוהג בצנעא בתוך ביתו שאין לחשדו ולומר לפנים הוא עושה מקבלין אותו מיד לפי שמי שהוא

להם בכלל אבל נודע בידוע בכל בני חמורים וגם מותו שאינו רוצה לילך אם יתאכיו רוצה אינו זז גדול ולהפך אחד דבר חשוב לפי שיש לחמור אזנים שומעות מרחוק עד מאד ולכן אינו רוצה לילך עוד לפי שאומע איזה דבר פירא ממנו ואדרבה אינו שומע ולכן רוצה לילך עוד למרחוק פת שאינו רוצה החמור לפי שיש לו ידיעה קביעם · וכן הבוסין בכתב שיש לו עג החמור אמר ארבה הכרים לטבח ובן הרופא קירילו מאלאולי שכתב בספרו החמור בחלקי האוחר חשוב · ומ"ם עוד שסייעו את ישראל בשעה שיצאו ממצרים שאין לך בכל א' וא' מישראל שלא היו לו כ' חמורים לובים שעונים מכסף וזהב של מצרים זה הוא להגדיל אבל איכא סברא יתרה להאמין שכל א' וא' מישראל יש לו כ' חמורים לובים לפי שבנ"י היו ס' רבוא הגברים לבד מטף ואם היו להם כן לא היו בעולם כ"כ חמורים בכלל הספרים : אבל זה אוסר לפה הדמיון ולא לבה השכל · ומ"ם חמורים לובים זה הוא אמת לפי שבלוכיש דשייני בליבי Libia יש חמורים גדולים ושורקים יותר מהסוסים · כ"כ המורא טילי הבופן ואחרים ויש מי שכתב שהליביא נקראת כן מל' לב שיש לאדם לב וכל מה שהוא טרף לתת לבהמות הרי והטורח לעשות מכל חמור ונמלים וסוסים עד אין חקרו מה שדרשו בענין רפידי' ושטי' ר"א ור"י בר' שמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי לפי שאין סברא לומר שרפידים לא היה שם מקום אבל שכיון ר"א שגם נקרא כן משום שרפו ידיהן מן התורה ולפיכך בא עליהם עמלק אבל אין כזה מחלוקת לפי שהחכם השיג רפידים שמה ואח"כ אומר כסבתי ובן הוא בפסים שהוא שם מקום ור"י הוסיף שנקרא גם בל' שתואר שנתעסקו בדבר שוטות לוכות את בנות מואב · אבל במדרש לי בהעשויות כזה יוכל לומר אין שוטות בלא רשע · ומ"ש עוד ותקראנה לעם לזבחי אלהיהן רא"ח שדומות שנבנו בהן רי"א שנעשו בלן בעלי קריין גם זה מור אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי לפי שלם ותקראנה משמע בוטן היה פולע בהן ול' מקרה הוא תפילה בולד שהספרה שנעשו בלן בעלי קריין לפי שאינו בכאלה שיפגעו אנשים ערימות ובלא ביאה לא יהיו האנשים נעשים קריין :

ת"ר דג טמא משריץ הג טהור מטיל ביצים וכו' :

כבר כתבתי כמ"א שהדג נקרא כן מל' וידגו לרוב בקרב הארץ לפי שהדגים פרים ורבים עד מאד ופרה ורבה גם האדם שמבין אמונותי מהם · אבל מ"ש רז"ל דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים אינו אמת בכל צדדיו לפי שאמת הוא שדג טהור מטיל ביצים ברוב אבל הבאלינא טהור ומוליד שרץ ויונק אותו וכן יש איזה דג שהוא טהור ואינו מטיל ביצים · ואינו ג"כ אמת שדג טמא משריץ בכלל לפי שהלפרדע בלשון Rane שהוא טמא בידוע מטיל ביצים · והזכר מחממן כאשר תוכל לראות

פתח עינים

זה והיכן טיבות ימיו של זה אם לא כאמר שהוא לעולם שכלו טוב · ומ"ש דר"י מעשה חוא וכגמרא מקשה ודילמא מהרהר בעבירה הוה ומשיב מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה איכא תשובה מעולה ומכוונת לפי שהגם שאינו מצרפה למעשה מ"מ עון הוא עון גדול וראוי ליענש · וכן מ"ש שאם איתא דאיכא שכר מצות בהאי עלמא מתני ליה ותנין עליה דלא ליתי לידי הרהור יש להשיב שהגם דאיכא שכר מ"מ אינו יכול השכר הזה להיות לו כ"כ כח להגין שלא יבא לידי הרהור עבירה אם ממילא יבא לו · ומה יש לפי האמת האמיתי שכר המצות עם הגנת ההרהור · ומ"ש עוד עולם רעוע הוה ובמקום דקבוע היזק שאני זה הוא ע"פי הדין והאמת שבכ"מ שההיזק קבוע ואמיתי אין לו לאדם לסמוך על זכותו ולומר אין יראה ופחד על זה אני שליח מצוה וכ"מ שאני עולה או יורד אין בו סכנה וזהו מה שחטא אחר שלא היה יודע למען ייטב לך בעולם שכלו טוב ולמען יאריכון ימיך בעולם שכלו ארוך · עוד יש לנו דברים אחרים על זה אבל כבר כתבנו על זה בקידושין פ"א יעו"ש :

מסכת בכורות

פרק א' הלוקח

שאל קונטריקוס הגמון את ריב"ז בפרטן של לויים אתה מוצא כ"ב אלף ונ' מאות ובכללן אתה מוצא כ"ב מאות ונ' מאות והיכן הלכו א"ל אותן ג' מאות בכורות היו ואין בכור מפקיע בכור וכו' :

באלו החשבונות של הלויים שבפרטן אתה מוצא כ"ב אלף ונ' מאות ובכללן כ"ב שהגמרא משיבה אותם ג' מאות בכורות היו ולא לבכור שיפקיע קדושת עצמו וכן בענין גבוי הכסף שאתה מוצא כ"א כנר ובנתינת הכסף ק' ככר והיכן היה נאמנות משה ומשיב הגמרא שמרע"ה גזבר נאמן היה ומנה של קדש כפול היה כל אלו הם דברים אמיתיים ואין בהם מה להשיב וזה הוא האמת בעצמו ואין בנו לא להאריך ולא לגרוע · וגם"ש עוד מה כשתכו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים הקושיא עצמה והתשובה נוידת שכתוב היא איהלא משלה ולא מורדת · אבל דע שהאמור היה אלוה כארץ מצרים כ"ב ספינקירז נספרו ח"ו מה שלא היו סוסים וגמלים א"כ משום שהיו אלוה לא היו בכורים בעצמם אבל היה להם פדות בפטור · דע עוד שהחמור של מצרים הוא בטבע היותר חשוב שבעולם וכתב מוראטילי פי' בין חמורי מצרים הרבה מהם גדולים מהסוסים ויש

לקס

באמת שתמצא קן בראשו של אדם הוא דבר תמוה וחוץ מן התמידי בטבע עכ"ז אם מצא בראשו של אדם הוא כמו שמצא אותו על הענף ואילן ויש לו כל הדינים כמו מי שמצאו בכ"מ מכונה למצוה · ומ"ש על משה אסתר ומרדכי מן התורה מנין הוא שכל אלו הם דבר נגד הטבע · משה כבר ידענו שכל ימיו הם נסים בנפלאות ובתאוננות העם או בימי מרגלים או בימי קרח וכן כל הכתיבה של התורה על סוף ימיו כל אלו הם דברים שאם לא נכתבו לא יאמנו · וכן מעשה מרדכי ואסתר הוא כלו בלא ידיעה ובלא יראת ה' בראותנו אחשורוש שנשאו לבו להשיא אסתר ולעשות לה כל מה שעשה בתליית המן ובניו ולגזור כל מה שגזר על אומתנו ולנקום נקמת אויביהם כידוע כמה ימים ומרדכי שקנה מקום המן בלא שום טעם וליטול עליו כל מה שנטל כל זה אם לא היה כתוב ברו"הק לא היה בכלל נאמנות ולא היה בשורת הקבלה האמיתית · ולכן שאלו בענין רמז משה מרדכי ואסתר מן התורה ללמד שקודם שבא סופו לבא וכל מה שכתוב בהם הוא אמת ודבריו אמיתיים ואין בנו לעשות תחבולות או מראות בדברים אלו שהם כלם האמת בעצמו :

ר"ח ורשב"ר חד תני הרדסיאות וחד תני הרדסיאות מאן דתני הרדסיאות ע"ש הורודוס ומאן דתני הרדסיות ע"ש מקומן וכו' :

מ"ש על אלו שראו כל הנזארים מבני בניהם של היוני הורודוס שהיו עושים שו"ב שורות. שכל שורה ארכה ברוחב מיל ושהיו קורין אדני אדני ושהיתה שומת א' שבמקומו אומרת לאותו שאתה קורא אדון הוא על שהיה עבד והנזארים מעבדי הורודוס שחטוה על דבור כזה אם קבלה נקבל הכל אם איננו כך נראה דבר חוץ מן הטבע שישחטוה על זה ואע"פי שרח"א שהם מילין דברי רוח הן שלא דברו מעולם עכ"ז ר"כ העיד על הדבר ואילו לא היה אמת לא היה אומר כן ולבסוף אמרו שע"י כשפים מלומדות לדבר אותן המילות א"כ נוכל לומר שהם דברי כשפים בעלמא אבל איננו אמת שעל דבר זה לכך שחטוה :

משנה לא יטול אדם אם על בנים אפילו לטהר את המצורע וכו' :

לפי האמת איננו כדין שעל מצוה שאין בה כ"א נזק מעט כאיסר התורה תאמר והארכת ימים אם אין בו דבר שהוא יותר גדול לאדם וזהו להחיות לעולם שכלו טוב שאין בו לא היזק ולא יסורין אלא טובה עצומה וטוב נצחי ולכן אמר בפירוש ר"י שבענין שלוח הקן וכבוד א"וא אם בחזרתו מליקח האם על הבנים נפל ומת היכן אריכות ימיו של

פתח עינים

הערוד ככר כתבנו למעלה וכן כברכות בערוד של רחב"ד · ומ"ש שאין כדומה להאמין שהלב שעיבורו לו' חדשים יוליד עם הנחש שעיבורו לז' שנים ואם אין עיבורם שוה אין יולדין ומגדלין זה מזה והשיב רב שהוא גם לפורענות ליפרע מן הרשעים כל זה אנו כותבים אבל קריתי איזה דבר ע"ע נחשים ונפרט המוראטילי שהביא הרבה מינים מהנחשים ובפרט על הנחש Indovino ועל האחר הנקרא קרוטאלו Crotalo שהוא נחש גדול כא' ומלא מרמות גדול וכלם בסכנה גדולה אם האדם יפגעם בפרט בשעה שהוא מזיק לאחרים ואין אני מוצא אין גם א' כהם שאומר הכותב שכעו שיש לו עיבור לז' שנים עפ"ז אם קבלה נקבל :

פרק י' הזרוע והלחיים

כתיב מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע פשטיה דקרא במאי כתיב בשונה לתלמיד שאינו הגון וכו' :

המעדה בגד ביום קרה הוא דבר שאינו לפי המנהג הישר והנכון מפני שבימי החורף אינו ראוי להלביש בגד שהוא בגד ימי הקיץ וכן הוא מי שמערב החומץ עם הנתר לפי שהנתר הוא הפוטאסה Potassa מלאה חומץ ניטרוזו והחומץ הוא משקה שאין בו כ"א חומץ ואין לו כח להגדיל כחו על הנתר וכן הוא השר בשירים על לב רע שזהו מי שמלמד לתלמיד שאינו הגון ובאמת מי שאין לו חכמה ללמוד שמלמדו הוא שר בלא תכלית ולכן אמרו גם כן שהמלמדו הוא כאילו זורק אבן למרקולים שהוא כמו עושה טובה למי שלא יודע · ובענין מרקולים ככר כתבנו על זה בס' א' מה שיש בו די ואין לנו לחזור ולפתוח על מה שכתבנו · ומ"ש ספק לקס לקט וכו' הוא להגדיל הלדקה למי שראוי לה ואין לנו בזה מה שנראה לדבר עליו · ומ"ש הזרוע והלחיים והקיבה שהם רמז להזכיר זכיות פינחס בקנאו מתוך העדה כידוע בפ' פינחס הוא רמז בעלמא אבל איני יודע על מה בדבר גדול כזה נזכיר זכיות פינחס כל היום וכל הלילה בלא פירוש ובלא יסוד גמור ותמיד בני ישראל לא יחשו על הדבר הזה :

פרק י"ג שלוח הקן

א"ל פפונאי לר"מ מצא קן בראשו מהו אסר ואדמה על ראשו :

בעלמא

אם מן היסוד אשר עליו נבראו יבאו לב' וכן מן הב' לא' וכן אם מן הג' יבאו לד' או מן הד' לג' וע"כ כלם בחכמה עשית שלא יצאו מן היסודות אשר עליהם נבראו ובזה מלאה הארץ קניניך לפי שכל הבריות קונין מה שבא להם שלא כרשות הטבע · ואם למשל הדגים הם מעולם ועד עולם בנהרות ובאגמים ובים בלא יציאה ממנו לעולם לא היו הבריות רואין הדגים ולעולם לא היו נהנים מהם · א"כ הרשות שיש להם לצאת מהים הוא הטעם שהעולם קונה הדגים לאכול כראוי בחבורה ובזה נאמר בכל כוונתינו מה רבו מעשיך ה' · ומ"ש עוד כל מה שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה תפ' האזינו כל יושבי חלד הוא אמת ויציב לפי שהחלדה נקראת כן מל' וחלדת בקרקע לפי שמטבעה הוא לחלוד בקרקע וכמו שביאר בוקארט הגדול בערך חלד א"כ אמת הוא שהחלדה איננה בים לפי שמטבעה ומשמה אנו יודעים שהחלדה איננה כ"א ביבשה אם שם החלדה עצמה מורה שאינה כ"א בקרקע שמחלדת בו · והצמח דוד מפרש חלד בל' רומי Mustela ובל' לעז Donnola שהיא בהמה שמחלדת · ודע עוד שחלד הוא מה שנקרא זמן ובאמת העולם אינו כ"א הזמן ובלא זמן אין עולם לפי שהזמן הוא מה שנותן הבריאה לכל חי :

אד"ה ביברי דנרש אינם מן הישוב וכו' :

ביברי מפרש המפרש חיות המצויות באותו מקום אינן גדלות אלא במים ומצאתי בכתיבות החכם Martinier בל' צרפת שיש ד' מקומות שנקראי' Nera והג' הוא באסיא במלכות תקשה Naba או Nada ושם יש הרבה דברים שאינם כ"א בטבע חוק מהתמידי · יש הרבה בהמות וחיות ובפרט הפאפגאלו מכל מיני צבעים שבעולם · ויש מעין א' שמוציא מים ואש וכיוצא ביום ובלילה עד שבפ"א יצא כמה חומר ממנו שמלא הנהר שיש בין צד א' לצד אחר ביבשה ונעשה הכל א' · ויש הרבה דגים ושרצים שאינם כ"א מאותו ביבר הנקרא Nero ולכן טוב אמר המאמר שלפנינו שהרבה מהדגים האלו אינם גדלות כ"א במים · עוד אמר שם אותו חכם Martinier שהיושבים שם אינם כ"א חצי אדם ויש להם רשע גדול ומדינות אינו מהם · לכן טוב אמר שהיושבים שם אינם מן הישוב ולכן אמר כל יושביה רשעים והחלב והעור והבשר כלם בקטון כגדול יהיו בשמתא לפי שהם רשעים בעצם · על זה אמר עוד לא אבה גרש שמוע דבר ה' והוסיף רב שאם א' מיושבי גרש נתן לו לשתות ימנה השכים אם תמצאם כלם כי מוחזק גנב הוא ואם מנהר פקוד שהם גנבים ילווך הוא מחמת דראו עליך דבר כזה ודפתם לנותנו' ולכן כלוו עמך · עוד ידענו מע"ת מכבר בתבנו שם שאנשי פומבדיתא הם גנבים בטבע ולכן נקראים כן לפי שפומבדיתא בל' ערבי הוא מקום מקולל ובזוי ולכן אמר שאם לווהו אנשי פומבדיתא ישנה האושפיזו שגנבים מומחים הם · ובענין

שהוא מין שרץ ונקרא בלשון רומי Buffo בופו ובלשון איטלקי
היא רוספו Rospo והחכם מוראטילי Meratelli בכתבו על שכעי
הרוספו אמר Non credereste quanto siano i Rospi difficili
a morire. Hanno essi una pelle grossissima e quando si percuotono gonfiansi come palloni e così resistono alle percosse. È tale l' ardore che hanno per il godimento venereo che se nell'istante dell' accoppiamento si tagli una zampa al maschio è raro che abbandoni l' impresa, e se alla femmina si apre l' addome non cerca sempre di separarsi e fuggire, ma continua a scaricarsi delle uova e queste schiuse in si critiche circostanze non tralasciano di sollazzarsi. א"כ אם כן וגנאי כל"הק הוא רגה
הוא"ל וכן נבו רלין בצמח דוד הוא שם מצטרף לשכעו מפני שאם הוא"ל
לעשות עושה ולכן אין להפליא אם הערוד בא מהכלב וכן הצמח דוד עצמו
אומר שהערוד הוא מין נחש שנולד מכלב ומנחש Genus quodam
serpentis natum ex Buffone et serpente וכן הנפילים מצאתי
בצמח דוד שיש במלות כבריות מין ארבה Sorte di Grillo שבל' רומי
נקרא Genus locustae שנקרא ניפול וא"כ בל' רבים נפילים ולפי שאלו
מיני ארבה הם בארץ כמו מכסה לארצם מה שיש שקראו נפילים כמו ועל
פני כל אחיו נפל · ומ"ש מהסלמנדרא שהוא שרץ הנולד מהאור והסך
מדמו אין האור שולט בו כבר כתבנו ע"ז בח"א מה שהוא די ואם קים ליה
לרע"ק שהוא מין בב אינו זה פתם אבל הוא מה שנקרא בלעז לוג'רטולא
Lucertola והמוראטילי כתב בדכ"ז מח"ב של כתביו La Salamandra
ha un corpo screziato di nero e di giallo e la sua coda è corta e rotonda. Di questo animale che trovasi nei luoghi oscuri ed umidi, si sono riferiti molti tratti favorevoli e principalmente che fosse dotato della meravigliosa proprietà di vivere nelle fiamme. Le esperienze però e le osservazioni de' moderni fisici hanno scoperto la falsità di tutta questa favola ed hanno fatto conoscere che quando si tocca questo animale, tosto ricuopresi di un liquore latteo che gli dà la scorrevolezza che gli è necesaria; questo liquore che è contenuto ne' suoi serbatoj ed esce da tutti i lati, ma in abbondanza maggiore sulla testa, non è velenoso, e può difendere per qualche momento la Salamandra dall' effetto d' un fuoco mediocre.
זה הוא מה שנ"ל עוד להביא על האמת במקצת מאמרנו · ומה שאמר עוד
רע"ק יש לך בריות גדלות בים ויש לך בריות גדלות ביבשה ומיד מתות
אם מן היסוד הא' וכאו לב' נכן הוא ביסוד ג' וד' ועל זה היה אומר מה
רבו מעשיך ה' הוא על נכון ולדיק לפי שלפ"ד הפסיק כן הוא · מה רבו
מעשיך ה' שנגדלות בים וביבשה וכן מי שנגדלות באויר ובאור וכלן מתות

אם

לסמוך על זה שלא לישב תחת הצנור ולכן אביי אמר שהרב הורה משום דשכיחי מזיקין במקום שיורד הצנור תמיד ובזה יש חשש או רב או מעט תמיד · ומעשה דשקולאי שנושאין משא בשכר ושברו החבית ומר בר רב אשי חייבם לפרוע הסך של החבית והיין שבו אין בזה לתמוה והוא לדין ויושר לפרוע מה שנטלו מיד אחר בלא צדק ובלא משפט · י"ג עוד אמר אביי שהשותה בכד שופך תחלה מן המים על הארץ כדי לשפוך קיסמין וקשין שעל פני המים אבל גם בזה אינו כדאי ולכן אמר מר שהטעם הוא משום שפעמים שתה מהם שד וזו היא תקנתם ואע"פי שאין אנו יודעים מה הוא הסי' אם שתה מהם שד אם לאו מ"מ אמת הוא שמי שאינו שותה אין לו כ"א לשכח עצמו על הדבר וטוב הוא שלא לשתות · ומ"ש עוד הא' האכילו בשר חזיר אחרונים הוציאו אשה מבעלה אין בהם להטיל נגאי על זה לפי שהם דברים הנעשים מיום ליום דרך שגגה ולא בחטאת קבועה :

א"ל ילתא לר"נ מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה וכו' :

במאמר זה אין בו במקצת כל הדמיונות הצריכים לעשות כהוגן לפי כוונת המאמר לפי שאם אסר הדם אינו בדומה הכבד לפי שהוא מה שנקרא בין חותכי הנתח Glandula ושם הם איברים עם גידים וכלים בין במים ובין במרה ירוקה ויש הרבה דם מפני שמקבל הדם מן הוורידים הנקראים Vena Porta אבל עכ"ז אינו כמו דם קרוש ואין לו טעם דם · וכן חלב בהמה אינו כחלב חיה לפי שחלב בהמה הוא גם הרבה ואינו לכן כחלב חיה שהוא יותר דק וגם אין בו טעם חלב בהמה שהוא יותר מתוק ויותר מצטרף עם צורך האדם מחלב בהמה · גם החזיר אין לו טעם מוחא דשיבוטא ואם אמר הפירוש טעמו כטעם החזיר יש ב' קושיות בדבר · א' שהחזיר הוא בהמה והשיבוטא דג ואין אנו יודעים שמו באיטלקי · ב' שאין אדם בעולם שאכל חזיר אם הוא יהודי ואין לנו א"כ דברים בתיקונן לומר דבר על ע"ז · וכן ה"ה בגירותא שהוא עוף טמא ואם אין יהודי שאכלו אין אנו יודעים מי הוא אשר יעיד על זה הענין שלשון הכוורא יש לו טעמו בכל מכל כל · ואם התיר לנו גרושה אע"פי שבעלה חי אינה א"א אם בעלה חי אבל אינו עוד בעלה · וכן אם יתנו כחל בשפוד לא על זה הוא ממש כמו בשר בחלב · א"כ כל המאמר הזה ברובו אינו טוב המשל לנמשל ואינו דוגמתו בכל צדדיו :

פרק ט' העור והרוטב

ת"ר הצב למינהו להביא ערוד וכן הנפילים וסלמנדרא וכו':

בתחלת כל יש להבין שהצב גם לפי צמח דוד הוא צבא בל' תרגום

פתח עינים

שתלמוד שקשה לריח לרדה שהוא רוח רע אם קבלה נקבל · ה' שמי שמכבד פירורי אוכלין מן הבית הוא לנקר הבית ולבא לידי נקיון אבל גם זה אינו דרך אמת לפי שדבר קטון כזה אינו מביא הבית לידי דבר שאינו נקי · אבל מ"מ דקשה לעניותא שהשר הממונה על העניות היה רודף ללכדו הוא דבר שיכול להיות במציאות לפי שכל דבר המבזה את האוכלין אפי' במעוט יכול להביא לידי עניות גמור ואין בנו לידע מה הוא הטוב ומה הוא הרע בע"ז ומעשה של אותו האיש הוא כין הדברים המבררים הדבר על מתכונתו בכל צדדיו · ו' אביי דלא שתי איסקומא משום מיאוס הוא שנים שאין לו לשתות דבר שאינו כ"א רירין ולכן טוב אמרו עוד שהם רירין הבאים מן החוטם לפי שמדבר שאינו כ"א ריר אינו יכול לבא כ"א רירין ולא מאכלים נאים ולכן אמרו עיד מישתיא קשה לכרסם לפי שגם אם שותה אינו נעשה כ"א ריר · מינפת ביה קשיא לרישא הוא ג"כ האמת בעצמו בחכמת הגופות לפי שאם כל כנוף ומנפת בו ונעשה רוחות הבטן מתמלא מהם והדם אינו עובר בנקל ומהבטן עולה לראש ונעשה שם כ"כ כידוע · אם דוחהו לצדדין מה שאכל מעט מעט אינו אוכל ממנו ונעשה כמעט עני אבל הרפואה היא לשקוע המאכל בתוך המשקה עד שיכלה מאליו וכזה שאכילה היא כתיקונה והעיכול טוב ואין בו דבר משום קנס · ח' הוא פשוט שמי שהוא שכור מיין רפואתו לשתות שכר לפי שהשכר הוא ג"כ משכר אבל באופן אחר ובזמן שהשכר גובר היין מתליש ובזה שכרות היין הולך · אבל אחר שהוא שכור מהשכר המים עולים על כלם ומחלישים השכר אבל אם במים עדין אינו שליו ושקט אין בו תקנה · ט' אביי אמר עוד שמי שאינו אוכל שום או כרישין מאגד שאוגדים מוכרי ירק לאוכלו מפני שאינו יכול להמתין עד שיתירנו נראה כרעב אבל האמת הוא שהרואה אותו יכול לעשות לו כשפים והנשמר ממנו אין כשפים כוחין לחול עליו וכשפים קלין לעשות בכל דבר שהוא נקשר ונערב בדבר אחר עם כל מיני דברים הקושרים א' בא' · י' ממעשה ר"ח מוכח דגם אם יש מכשפות הצדיקים ניצולים ממנו עם דברים אחרים שמבטלים מה שעושה המכשף וטוב אמרו רז"ל אין עוד מלבדו אפי' כשפי' · י"א עוד מ"ש אביי שסובר שהבריות שאינן אוכלין ירק דנפל על השלחן משום מיאוס הוא אינו כ"כ מתוקן כהלכתו לפי שהמיאוס אינו כ"כ בפרט אם השלחן הוא בלא משקה ונקי מכל מום · אבל אמר לו חכם שהטעם הוא משום דקשה לריח הפה לפי שכל עץ יש לו סם שנקרא חומץ או Acido וגם כל עץ שבעולם יש לו Acido וא"כ מעט מעט מי שאוכל דבר שנפל על העץ יש לו ריח החומץ בפה וקשה הדבר בעיני האנשים נבונים ויודעים הדברים על בוריים · י"ב עוד אמר אביי שמה שלא ישבו תחת נכור המקלח מים מן הגג שמא ירדו עליו מים מאוסים המקלחים מתשמיש דתשמיש על הגג עצמו אבל באמת כל זה מעט ואיני כדאי לסמוך

נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול אינו נחש · ומ"ש עוד סעודת רשות הואי ורב לא מתהני מסעודת הרשות גם בזה יש לתמוה שהגם שהיתה סעודת רשות עכ"ז באושפיזא ואחר הדרך שעשה בין ארוכה בין קצרה לא היה לו לסרב שלא לסעוד עם האחרים בין שיאכל מעט בין שיאכל הרבה · וכן ר"י שהיה בודק בתינוק והיה אומר לו פסוק לי פסוקיך אינו נראה נחש ברור לפי שהתינוקות אומרים מה שבא להם בזכרון ואין אומרים בשום כונה ידועה להגיד מה שירצה אדם לפעול או שלא לפעול ובאמת אין בסיף הדבר ללמוד או שלא ללמוד וראיה לזה שהתינוק אמר על חשובת הפ' ושמואל מת ור"י אמר ש"מ נח נפשיה דשמואל ולא היה אמת שהיה שוכב ולא אמר כן כ"א שלא לטריח על זה ר"י · ומ"ש עוד בית תינוק ואשה אע"פ שאין בו נחש יש סי' כלומר שאם מצליח בסחורה הא' אחר שבנה בית או שנולד לו תינוק או שנשא סי' הוא שהולך ומצליח ואם לאו אל ירגיל לצאת יותר מדאי שיש לחוש שלא יצליח כל אלה הם דברים בלא טעם ואין בהם על מה לסמוך ושוב אמרו שיש לחוש שהוא דבר שאין בו כ"א החשה בעלמא עכ"ז אמת הוא שהבונה בית ומי שנולד לו בן והנושא אשה האיש עצמו נראה כמו נהפך לאיש אחר והולך וסובב על עצמו כאיש חדש שכל מקריו יהיו נסים נוראים ונפלאים וחושב כל דבר כסי' הבא מן השמים להעפיל אותו לעשות ויקום ויצלח :

פרק ח' כל הבשר

אמר שמואל אנא להא מלתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאלו אבא הוה סייר נכסין תרי זימני ביומא ואנא לא סיירנא אלא חדא זימנא וכו' :

מאלו המאמרים יש ללמוד · א' שמי שרואה הרבה פעמים ביום במקום פעם א' דברי קרקעותיו הוא דבר מתוקן לפי שבזה רואה כל הצריך ומתקנו ואם אינו רואה אינו יודע מה יעשה · ב' שבזה מסיר הקלקלה ממנו ואם רואה אדם שגונבים ממונו כמו אריסו של אביי במשוי עצים שהיה גונבו הוא מעכבו בינו לבין עצמו ובין מי שרוצה לגנוב לפי שהאדם הרואה נכסיו יום יום יראה מה יעשה וכן הוא מן המים היוצאים מגדותיהן ובאין לשטוף פירותיו של ר' אשי · ג' שמי שאינם רוחצים מים אחרונים על הקרקע הוא שריחן מסריח וגרזים מאוסין אבל אין זה אמת לפי שאינם מסריחים וא"כ אינם מאוסים כלל אבל הטעם הוא מפני ששורה רוח רע עליו אבל גם מנו יש בדבר · ד' שכשאדם שותה אין לוקחים כלום מלפניו שמא יכעס השותה שחפץ באותו דבר הניטל וכי יכעס ישתכן להחנק · אבל זה אינו אמת לפי שאין לו לכעוס על דבר קטן כזה · ומ"ש

התלמיד

לתשכב זכור ומיחדין להם זכר לתשמישן אין נוהגין קלות ראש במצוה זאת כ"כ שיכתבו להם כתובה · ומה להם לכתוב כתב על עבירה כזאת ושיש להם זכות שלא לכתוב אם טוב הוא שלא להזכיר דבר רע כזה אפילו בזכרון · ועוד תימה גדול שאין שוקלין בשר המת במקולין בין בשר מת אדם בין מבהמה שמתה מעלמה מה זכות יש להם שאין אוכלין אותו בפרהסיא שאם אינם אוכלין מה טוב ומה נעים להם כזה אבל שלא לאכלו בצבור ויאכלו אותו ביחיד אין לפ"ד זכות גדול על זה לעשות להם שירות ותשבחות ולהעתיקו לטובה עליהם · ומ"ש שמואל אסיר לגנוב דעת הבריות ואפי' דעתו של גוי אע"ג דהמעשים של אותי עבד בין שיהיה בשר טרפה שחוטה במקום כשרה בין שיהיה יין מזוג במקום יין חי אין דבר רע וגזול בדבר קל כזה · מ"מ שמואל היה לו שררה גדולה ואמר בפירוש אסור לגנוב דעת הבריות אפי' דעתו של גוי מפני שמואל היה רופא גדול ורואה בתקיפות ומזלות ובכל שאר החכמות בל"ר היטב ולכן היה פילוסוף ואיש נאמן ולא היה רוצה לא בו ולא בשלוחי דבר שיהיה נגד המוסר והדין ויהיה למשל ולשנינה בין העמים השומעים בין שהוא אויל בין שהוא חכם וחסיד · ומאמר תניא היה ר"מ אומר אל יסרהב וכו' הם דברים ברורים כשמש שלא יסרהב ולא ירבה לו בתקרובת ויודע בו שאינו מקבל משום שגונב דעתו להחזיר לו טובה כהנם כסבור שמן הלב מסרהב לו כן · וכן החביות המכורות לחנוני והסך שמן מפך ריקן · וכן המוכר סנדל של מתה בכלל של חיה שחוטה מפני שמתעהו ובשר בהמה שמתה מאליה אין עורה כ"כ חזק כמו של בהמה שחוטה ועל כלם הוא השונר לחברו חבית של יין ושמן לף על פיה מפני שהמקבל סיבר שכלו שמן ושיש בו לזמן אורחים ולא כך הדבר ונמצא על זה מי שכפח נפש קבל שמן וזמן עליו אורחים ובטוח שיש לו שמן הרבה לצרכו ולבסוף חנק את עצמו שאין לו מה להאכילם ובוש מהם וכן האחר שחבש בקרקע הילד שאכל את הבילה ומת · וכן אמו כשראתה כך עלתה לגג ונפלה ומתה ואח"כ בעה"ב עצמו נפל ומת ומכל אלה אנו לומדים שאין לנו לעשות תקרובת וכל דברים אחרים שמקרבים הסכנה בין החיים וטוב לנו שלא לחנף ושהאמת יותר דרכו :

רב הוה קאזיל לבי רחב"א חתניה חזי מברא דקאתי לאפיה אמר מברא קא אתי לאפאי יומא טבא לגו וכו' :

הסי' שבא מעבורת הנהר שהיתה באה מעבר הב' לעבר זה שהיא סי' טוב לעיברי דרכים לפ"ד מקרה הוא בלבד ואין בו לומר באו חסבון לא לזכות ולא לחובה לפי סבאמת המעבר איננו אלא כ"א לצד הא' או לצד הב' ואם איננו בב' יבא מהא' וכן להפך · ולכן טוב הקשו אח"ז בל

נחס

ובגפן ג' שריגים ארחב"א א"ר אלו ג' שריגים היוצאין מישראל בבל דור ודור וכו' :

כל העולם כיחד מסכימים שגוף פ' זה הוא ד"ת ולכן כלם באים לדרוש איש כפי יכלתו · הא' מפרש ג' עשירים וקרובים למלכות שמכפרים על ישראל והא' אומר ג' שרי מלאכים שמלמדים זכות עליהם בכל דור ודור וכל זה הוא סברא וכל א' יכול לפרש מה שרוצה · וכן ר"א שמפרש על העולם אברהם יצחק ויעקב האימהות והשבטים · ור"י שמפרש על התורה משה אהרן ומרים סנהדרין וצדיקים · ור"א המודעי שמפרש על ירושלים מקדש מלך וכ"ג פרחי כהונה ונסכים וי"א מתנות כל אלה הן סברות ואין כהן לא לפרש ולא לדקדק · וכן ריב"ל שאומר גפן זו תורה ג' שריגים זה באר עמוד ענן ומן בכורים ונסכים וריב"א שאומר גפן אלו ישראל ג' שריגים ג' רגלים והיא כפורחת עלתה נצה אלו ישראל שהגיע זמנו לפרות ולרבות עלתה נצה הגיע זמנן של ישראל ליגאל הבשילו אשכלותיה ענבים הגיע זמנה של מצרים לשתות כוס התרעלה כל אלה הן סברות ודקדוקים ואין לנו מה לחלוק ומה לברר עכ"ז נאמר שסברת ר"א איננה נכונה שאין מראין לו לאדם מה שהיה אלא מה שעתיד להיות ועל ר"י איני נכון להפיק מרים בג' שריגים שאין לה זכות כמשה ואהרן ואם עלתה נצה הוא לסנהדרין הצדיקים שבכל דור ודור אין להם סמיכה עם הסנהדרין עצמן · ור"א המודעי אע"פ שמוקים ליה בא' מקום אין יסוד למתנות ולנסכים על הדבר הזה וריב"ל שאמר ג' שריגים על באר עמוד הענן ומן אין להם ממש עם הבכורים וריב"א מפרש טוב על כלם ולכן אר"א לריב"א כי דריש רב להני קראי באגדתא כוותן דריש להו · וג' כוסות האמורים במצרים איני יודע למה הג' הוא מה שעתיד לשתות עם כל האומות לפי שא"כ איננו פרטי למצרים אבל היא כללי לכל האומות · ומ"ש רשב"ל על הגפן שהזמורות הם הבעלי בתים שע"י ועל ג"ח שבהם מפוזרים ממונם בשביל אחיהם והריקנין וע"ה טורחין וזורעים לקצר מה שת"ח אוכלים וכן הקנקנות שהם יונקי הגפן ולא הגפן וא"כ אין בהם דבר טוב וע"כ אמרו מא"י שראוי להפיל רחמים על האשכולות ועל הדברים העליונים מהם שאלמלא העליונים גם האשכולות נפלו ונאבדו · ומ"ש במאמר ואכרה לי בט"ו כסף איני יודע מה הוא זה שאמר ואכרה לי בט"ו ניסן שבו נגאלו ישראל ממצרים מה היא הכירה בדרך זה · שנית מה הוא הכסף על הצדיקים ומה הוא כסף מ"ה צדיקים שהעולם מתקיים בהם ומפני מה ל' בא"י וט"ו בבבל והיכן מצאו ל' צדיקי או"הע שאו"הע מתקיימים עליהם ועוד הל' מצות שקיימו עליהם בני נח שמימינו אין אנו יודעים מכין על הדבר הזה · ומה שעוד הוא תמוה שאין כותבין כתובה לזכרים שהיא הא' שמקיימים ומפרש רש"י דאף על פי שכותבים

למשכב

פתח עינים

ומפני מה ישראל אומרים שירה בכל שעה ומפני מה מזכירין את ה' אחר ב' תיבות ומלה"ש אחר ג' ומה זאת הגדולה של ישראל על מלה"ש בענין זה · דע שבריאת המלאכים אינה לפ"ד בכל הבירור הגמור שאנו חייבים לידע לפי שאין אנו מוצאים בתורה בריאת המלאכים בתיקונה ואע"פ שהרמב"ם בידו החזקה מלמד אותנו שהם עשרה מדרגות חיות ושרפים ואופנים וכו' שכ"ז אנחנו מזכירים מדרגתם אבל אין אנו יודעים דרך אמת לידע מה הוא ההפרש בין מדרגתה לחברתה כ"ש שהפ' אומר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך אבל אין אנו רואים אותם ואין אנו מכירים מי השומר וכמה השומרים ולבסוף אין אנו יודעים כ"א שיש מלאך והרבה מדרגות עד אין ס"ף ממלאכים אבל אין אנו יודעים כ"א מקבלת השמות אבל לא השרות שיש להם ולא הפרטות שיש להם על כ"א אנו רואים בתורה המלאך בדמות אדם ובכמה מדרגות בין האדם עצמו אבל אין אנו יודעים מה הוא כלל הפעולה מכל זה שהמלאך נברא בלא יצר הרע ובלא דברים המסטינים כמו בין כ"א ושהאדם נברא עם יצה"ט ויצ"הר משא"כ במלאך שכלו רוחני וגם שיש לו איזה צד חמריות כ"ש הר' קול יהודה בפירושו לכוזרי הוא חמריות שאין לו אפשריות לשנות בהלכתו ולכן האמת הוא שהשירה שאומר היא כלה רוחנית משא"כ באדם שלעולם יש בו צד חמריות הגופי ומיצ"הר שבו הגם שיש בו דבר רוחני במקלת צד רוחניות הנפש הרוח והנשמה שבו השפיע בורא הכל · אם כן אם המלאך אינו אומר שירה כ"א פ"א בימיו עכ"ז הוא זוכה לעולם עד אין סוף לפי שאין בו צד פשע ועון בכל מכל כל ועוד יש לו לעשות כמה וכמה דברים חוץ מאמירת השירה לפי הזמן הקבוע שיש לו לשיר אבל אדם אומר שירה לפי יכלתו ולעולם מעורב מטוב ורע כהייתו ולכן אומר שירה בכל שעה ומזכיר את השם אחר ב' תיבות לפי שהקדושה בעצמה אינה מכונה בכל דבריה מפני שהמשורר יש לו איזה דבר של פגע רע שאינו לעולם במלאך כלו רוחני · ואם האופנים אומרים ברוך גם זה הוא מצד מדרגתם הטובה ואין בזה גנאי ואין בהם על זה לומר שהם מצד הגרעון ואין בהם על זה שום פסול · ואם יעקב נעשה שר למלאך זה הוא מקרה גדול לפי שיעקב באותו זמן ובאותו מקום נעשה יותר גדול מטהר ומכים ונעשה במעט יותר מהמלאך עצמו · אבל עכ"ז הזאת ג"כ אמת ששירת המלאך מצד הרוחניות שבה בשלימות היא לעולם יותר טובה משירת האדם שיש בו צד הרוחניות וצד החמריות · ושהמלאך אינו שורר כ"א בידרו הטוב בכל יכלתו משא"כ באדם שיש בו יצ"הט ויצ"הר בכ"מ ובכ"ז · ומ"ש עוד כי שרית עם אלהים ועם אנשים כלומר נשיא שבא"י שסמוכים הם ונקראים אלהים ועם אנשים ראש הגולה אין בזה כ"א הוראות לעתיד ואין בשם דבר מחלוקת לא בעבר לא בהוה ולא בעתיד :

ובגפן

יכול לזרות עד שיגיע בלילה לביתו ועיד היום יהיה יום · ו׳ ור׳ אבהו שרצה להוכיח מאברהם מפ׳ וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו ולא קודם היום זו אינה הוכחה לפי שגם אברהם לא היה יחידי דהיו ב׳ נעריו עמו ויצחק בנו · ז׳ וגם ההוכחה האחרת מפ׳ לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן אינה הוכחה לפי שגם הפסוק אינו מדבר לא מיום ולא מלילה ואם הפ׳ אומר לך נא ראה בעוד שהאדם יכול לראות זה הוא פשוט ומופשט אבל אין בו להרגיש שלא ילך יחידי בלילה :

ארע״ק שאלתי את ר״ג ואת ר״י באיטליז של אימאום שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של ר״ג כתיב ויזרח לו השמש וכי שמש לו לבדו זרחה והלא לכל העולם זרחה אר״י שמש הבאה בעבורו זרחה וכו׳ :

הקושיא שיש בפ׳ היא שאומר ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה דמשמע דמטה לחרן והדר כתיב ויפגע במקום דהיינו בית אל דאכתי לא מטה לחרן לפי שהאי בית אל לאו הסמוך לעי הוא אלא ירושלים ועל שם שיהיה בית אלהים קראוהו בית אל · לכן השיב שקפצה לו הדרך ויפגע במקום בבית אל ויתפלל וכשנגמר התפלה מיד בא השמש כדכתיב וילן שם כי בא השמש למה ליה למכתב כי בא השמש ללמדנו ששקעה קודם זמנה וכן מ״ש שנתקבצו כל אותן אבנים וכל א׳ וא׳ אמרה עלי יניח צדיק זה ראשו וכלן נבלעו בא׳ ושקפל הקב״ה כל א״י והניחם תחת יעקב אבינו שתהא נוחה ליכבש לבניו כל אלה הדברים הם נסים ונפלאות שאינם באים כ״א מהרגש ויקח מאבני המקום שנראה אבנים יותר מא׳ ואח״כ אומר ויקח את האבן שנראה אבן א׳ בלבד · אבל לפי הפשט מי שאומר ויקח מאבני המקום ר״ל ויקח אבן א׳ מהאבנים ההם ואינו בקושיא עם הפ׳ ויקח את האבן שהיא ממש אבן א׳ · ומ״ש רחבו של סולם ה׳ אלפים פרסאות איני יודע למה ה׳ אלפים לפי שאם המלאכים הם ב׳ ויורדים ב׳ כי פגעו ביחד היו ד׳ ולא ה׳ אלפים ואם תרשיש הם תרי אלפי פרסי עכ״ז העולים ב׳ הם ד׳ אלפים והיורדים הם ב׳ ד׳ אלפים ולא חמשה אפים ואם כל מלאך הם כתרשיש באלפים א״כ יהיו ח אלפים או כפרש עולים ויורדים ויפגעו במקום א׳ בתוך הסולם :

ויאמר שלחני כי עלה השחר:

במאמר הזה יש לדקדק מ״ש המלאך עם יעקב מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו ומה היא הבריאה אם אינה כ״א לומר שירה שאומרים פעם א׳ ביובל ואמרי לה פעם א׳ בעולם ומה לבריאות מלאך אם אינו אומר שירה כ״א פעם א׳ בכל הדורות כלם

ומפני

פתח עינים

לא הגלה נבוכדנצר כלם מן הארץ רק הניח שם שרים למשול על הנשארים וכורש המלך לא שלחם מכל וכל רק מיהר הרשות בידם ולזה לשמרם שלא ינע בהם אדם · ויעקב נגה למקום ארץ מגוריו ומעולם לא נרדף אלא ע"י עשו אחיו ועל ידי אחי אמי לבן גם אנחנו בגלות ג' גלינו מארצנו שבוים ובזוים ע"י רומי שעיקרה אדומים ושעבדנו אותם לא כעבד נמכר רק כעבד משרת את אדוניו · ומ"ש מלמד שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד הכוונה היא שרגל הוא מושאל לסיבה כאמרו ויברך ה' אותך לרגלי ואבק דבר המתולד מן העפר בהכניעו אותו ועד כסא הכבוד רמז להגעת ענינם אל העיקר והאמת הנכון וזה מאמר ריב"ל שרמז לו המלאך ליעקב שיאבקו בניו והתולדות היוצאות מירכו עם בני עשו אחיו עד שיסבבו לקעקע בירתן וירעו להם אך לא יוכלו לו ושהעלו אבק זה ועניני סיבותיהם עד כסא הכבוד וזה כולל שענינו עם אחינו עשו לחלוק על עיקר העיקרים שהיא כסא הכבוד וידוע מחלוקתנו בדת ובאמונה עד שימשך זה הענין עד הזמן הרמוז בדניאל עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב ואז יהיה הכסא שלם כאמרו ועלו מושיעים בהר ציון · עכ"ל הרשב"א בקיצור :

ואמר ריב"ל למה נקרא שמו גיד הנשה שנשה ממקומו ועלה וכו' :

במאמר הזה יש לדקדק · א' גזרת גיד הנשה מל' נשתה גבורתם וזה הוא פשוט לפי ששורש נשה הוא מגזרת נחי ל"ה שביארו שזז ממקומו וכן בזה גבורת אנשים נשתה והיתה בלא היתה והיו בנשים חלשות לפי שיצא ממקומו · ב' דבר שלח ה' ביעקב ונפל בישראל · יש לדקדק על הפ' למה שלח ה' ביעקב שנראה שליחות ממש ביעקב ואח"כ אמר ונפל בישראל שנראה הנפילה הפך השליחות שזה הוא גיד וזה במקרה לכן טוב דבר ותיקן שהכנסיה שלמה היתה ביעקב אבל איסורו נפל בכל ישראל · ג' ויותר יעקב לבדו גם בזה יש להקשות על מה ועל מה יעקב נשאר יחידי ומה היה לו כ"כ לעמוד יחידי בלילה בלא סיבה לזה השיב שנשתייר על פכין קטנים דבר בלים · החשובים ומקנה כבר העבירן מנחל יבק כמ"ש הפ' ויעבר את כל אשר לו והוא נשאר על פכין קטנים שלא הספיק להעביר וחשכה לו וכ"כ למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל ולכן ממונם חביב להם יותר מגופם · ד' על מ"ש ויאבק איש עמו מכאן לת"ח שלא יצא יחידי זה הוא פשוט מפני שיעקב נשאר יחידי והוזק אבל איני יודע למה לת"ח בלבד באמר בזה ולא לכל העולם לפי שזה הוא מזיק לת"ח כ"ש שיזיק לכל אדם ה' ומ"ש על גורן השעורי' כ"ש שאינו מוכיח כלו' לפי שבזה הענין לא היה גנאי לצאת יחידי לפי שלא היה עוד ערב והיה יכול

וכן מצינו שהיה גפן של זהב על פתחו של היכל ומודלה ע"ג כלונסות וכל מי שהיה מתנדב גרגיר או אשכול מביא ותולה בה ומעשה היה ונמנו עליו ש' כהנים לפנותה שהיא גוזמא גדולה · וכן בפרוכת שעביה טפח וכו' ומפ"ב רבוא נעשית וב' עושים בשנה וש' כהנים מטבילין אותה ר"ל כשהיא טמאה והיינו ל' הבאי דלא יהא מוכרח כל המספר הזה להטבילה · אבל אמת הוא ג"כ שאע"פי שדברי הבאי ידרך גוזמא אינם ע"פי התורה וע"פי ההלכה וע"פי האמת מ"מ יש ג"כ באות לדבר כל גוזמא לא ליתן לנו מפתח להניח בזה לדברי החכמות האמיתות ולשאוב האמת ממקור החכמה אבל להרגיל סברתנו ודמיוננו גם לאלה הדברים שאינם אמיתיים כדי לשאוב האמת עצמו על הצד אשר בו ולהפשיט ממנו כל השקר שבפועל אע"פי שבכח הוא אמת אם אנו מבינים המאמר עצמו ע"פי שהוא כאמר ושאינו כ"א ליתן כח לשכל להפשיט מה שאינו מוצדק מזה שהוא מוצדק ויסר :

ריב"ל אמר כתיב בהאבקו עמו כאדם שחובק עם חברו וידו מגעת לכף ימינו של חברו וכו' :

זה המאמר אינו תמוה ע"פי פשטו לפי שיש מחלוקת בין רבנן ור"י דרבנן סברי גיד הנשה נוהג בירך ימין ושמאל ור"י סבר אינו נוהג אלא ימין וריב"ל נתן טעם לדברי ר"י ואמר בהאבקו עמו משמע כן כאדם שחובק את חברו שלפניו וידו הימנית מגעת לכף ירך ימין של חברו מאחוריו : ואע"פי שלפי האמת הוא דבר קשה בתכלית לחבוק את חברו בידו הימנית עד שיגיע לכף ירך ימנית מאחוריו של חברו בפרט אם המחבק קל וחלש והנאבק קשה וגם עכ"ז הוא בכלל היכולת ולכן פשוט הוא ומופשט והתורה אינה שתומה בדרך זה · ומ"ש שמיאל בגוי נדמה לו שטופלו לימינו ורשב"א כת"ח נדמה לו ולכן יעקב חלק לו כבוד כאילו הוא רבו וטופלו לימינו כדי שיהא יעקב לשמאל המלאך וזה הוא כאור ואין בו לומר כלום לא לזכות ולא לחובה · ורבנן שאומרים בכל ב' בימין ובשמאל סברי שבא מאחוריו והכהו בשתיהן עד שנטו ממקומן ועלו · וזהו יותר פשוט ומתקבל מוכח שהכהו בשתיהן כיון שבא מאחוריו ונגע לזה ולזה בין בימין בין בשמאל · ובהאבקו עמו מ"ל לריב"ל שהעלו אבק ברגליהם עד כסא הכבוד כתיב הכא בהאבקו עמו וכתיב התם וענן אבק עליו · והרשב"א בפ' הגדה זאת אמר שג' אבות גלו ממקומם ואין א' מהם בגלותו נדמה לחברו לפי שאברהם גלה ממקומו ברכוש גדול והלך למצרים וכו' עד שבא אל מקום ראוי למזבח ולקרא שם בשם ה' אל עולם וזה הוא גלות א' · ויצחק גלה ממקום ישיבתו אבל לא מארצו ויגר בארץ ויזרע בארץ ההיא והתעשר שם · וכן קרה לנו בגלות הב' גלות בכל פי'

פתח עינים

ות"ם אשר בזה"ל רש"י ז"ל הקב"ה חושבני כבש שאני בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם כמו בא"א ואנכי עפר ואפר אנו' אבל לא"ה אינם כן · נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר וכו' ב' דברים יש לדקדק · א' שהחכם מפרש כי אתם המעט מכל העמים בלשון מעט ולא מיעוט בלוסת זכיות לפי שסובר שלא יאמר שאנו מעטים מכל העמים כהויה דאין שם הרבה אומות שהם למעלה במספר יש נ"ב אומה אומה שהיא מעוטה ממנו וכשדע היום בארמיקא שכל שם האינדיאנים עם הארמידיקאנים אומה אחת נחשבה ויש שם אנשי שאינם מדברים כל' ארציכם וכל הלי הירושה הגדולה אינה כ"כ שוה במספר במו אומתנו ככל המקומות אשר אפשר שם זכרתם אם אנחנו מגולים כחשבון כי' שבטים וחצי שילכו לחוף הים ולמזר קרפילו ולכל המקומות ההם בידוע · ב' שיש לדקדק על זה ועל זה שדיקדקו ממעטים עצמם ולא אמר הם מיהרים כשהקב"ה מכבדם אבל התשובה היא גלויה ואין בה לתמוה · חז"ל יודעים שגדולת העולם הזה נחשבה למאומה והעוה"ז דומה לפרוזדור בפני העוה"ב ועל כן ממעטין עצמם · אבל אוה"ע אינם חושבים למעט ואם כן גם סיבה דבר של גדולה יאמרו אעלה על במתי עב אדמה לעליון ולכן אנחנו מתייחסים כ"א ע"ד שקר ואין אמת בלבבם · ע"כ אנו מולים שמעשם גבוהין שלמדו וגם מה שהם יותר חשובים מאברהם שאמר אנכי עפר ואפר לפי שהמספר והאפר הוא דבר קטן אבל יותר מזה ממה שאינו כלום בכל גדריו · ע"כ אמרו כ"כ אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שהוא יותר ביותר חשוב לעשות לו כבוד שאינו משיב למי שבוזהו נגד גדולתו אין מד"ת שאין בהם כ"א לדבר ע"פי התורה וההלכה · ועשם הפ' של הלמכם הוא לפ"ד כזה · אם האדם אלם לדקדק הדבור בלמר אם האדם יושב ושותק מ"מ אין ואם לפעמים מדבר כ"א יש להם לשפוט כראוי בין לכף זכות בין לחובה :

פ"ז גיד הנשה

תנן התם תפוח היתה באמצע המזבח. פעמים היה עליו

כש' כור א"ר גזומא השקו את התמיד בכוס של זהב

א"ר גזמא אר"א דברה תורה לשון הבאי דברו נביאים ל'

הבאי דברו חכמים ל' הבאי וכו' :

אמנם הנה שדברי הבאי ופלספות דרך גוזמא היא נגד בשפה זכתשט גראה נגד השכל ולפי של' חכמי מורה ל' הדיוט שאינו מדקדק בדבריו ושולל מפיו דבר שאינו עניני ס' יבי' שמתפות במי שם של זהב התמיד כמו שרים בשולות וכמה כוסות ... ולקיים

וכן

אבל מדין איני יודע מה היא הטעם שפסקו י' זהובים על כל ברכה ומפני מה י' ולא כ' ולא ל' ואיני יודע ג"כ למה היה מינא נפל מן הגג מפני שלא היה יודע להשיב את רבי על התשובה הנצחה שנתן לו על סוף הפ' ה' צבאות שמו שמורה מי שיצר הרים ברא רוח · למה רבי התענה ג' ימים על דבר גדול כזה ומה היא הזכות אם המין לא מצא תשובה לדבריו · מכל זה אנו רואים שבדברים אף קטנים רז"ל שבימים ההם היו נותנים אמתלא יותר ממה שהדבר היה ראוי להיות לו כבוד ויקר לעשות כל התקנות שהיו לו מלפנים עד שלבסוף יצאה ב"ק ואמרה כוס של ברכה שוה מ' זהובים · עכ"ז אנו לומדים שלענין איסור והיתר כל דבר יש לו דבר גדול וכל דבר שנראה קטן נעשה גדול לפי הצטרפות הדברים :

א"ר בשבר שאמר א"א ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה וכו' :

א"א היה ענותן גדול כשעה שאמר ואנכי עפר ואפר ועל כן אמרו שבזכיתו זכו בניו לב' מצות אפר פרה ועפר סוטה אבל כל אחד מהם יש בהם צדדים לשיב או לרע · אפר פרה היא כמ"ש ספינקירו מאיננילסירא היכר לקרבן שהיו עושים לאלוה טיפוני במצרים והיה מטהר הטמאים ומטמא הטהורים וכל הדברים אשר באו במרע"ה היו ג"כ נהוגים במצרים קודם לכן ויש בו הרבה דברים שלא היו עוד מיושבים כראוי ע"פי הדין · ועפר סוטה יש בו דברים שאינם ע"פי ההלכה ובפרט וצבתה בטנה ונפלה ירכה שהם דברים קלים לומר בפה אבל לראותם בעינים בכל כח השכל ובכח הרוח והלב אינם כ"כ מיושבים · ובאמת יש חכמים גדולים בישראל שאמרו שלעולם לא ראו דבר הסוטה בכל הפנים אשר אמר מרע"ה ואין בזה פגם לפי שמרע"ה כתב ללמד העם כמשפט וכהלכה אבל אינו מפרש הדבר לבא אם הדבר אינו בא לעולם · ומ"ש עוד על פ' אם מחוט ועד שרוך נעל שזכו בניו לב' מצות לחוט של תכלת ורצועה של תפילין אפשר לומר שכמו שא"א לא רצה ליהנות מן הגזלה שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך כך בניו זכו לב' מצות שהן תפילין ותכלת להורות לכל העולם שיראו ממנו בזכות תפילין שבראש ובזרוע והתכלת כשהקב"ה מסתכל בכסא הכבוד שלו נזכר במצוה זו שהיא כנגד כל המצות וא"כ אם אנו שמחים באלו ב' מצות ללבשם בזמן ק"ש ותפלה הם סי' מובהקים לחזקתנו ולחזקת משפחתנו שהם בעלי אמונה ושאינם מתאבקים בגזל ולא כאבק גזל וזה הוא ג"כ מדה כנגד מדה · ומ"ש עוד גזל הנאכל קשה להשיב שאפי' צדיקים גמורים אינם יכולים להחזירו הוא האמת בעצמו ע"פי הטבע לפי שאם הגזל כבר נבלע ונאכל קשה עד מאד שמי שרוצה להשיב יחזור ויקח מדמיו הדבר כמו שהוא להשיבו לבעליו ·

ומ"ש

פתח עינים

בין פוטרין בין קרים שלעולם טוב הוא ויקר ואין ממש לשמותו כיראה ובפחד · ומ"ש עוד ר"י מי שהניח לו אביו מעות ורוצה לאבדן ילבש כלי פשתן בכיתנא רומיתא ובזוגיתא חוורתא כבר פירשנו אותו במס' ברכות יעויין שם · ומ"ש ישכיר פועלים ואל ישב עמהם זה הוא האמת בעצמו לפי שאין לך אדם שרוצה לאבד ממונו כמי שישכיר פועלים וימסור להם שוורים שלו לחרוש והם יכחישו השוורים ויחשכום ביערות ובכרמים והמלאכה לא תעלה לכלום לפי שהפועלים. פעמים אינם חסים לממון אדוניהם · ומ"ש טוב איש חונן ומלוה זה הוא תורת אמת שהאדם יאכל וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה ממה שיש לו לפי שהמלבוש הוא יותר מכבד האדם מהמאכל והמשקה לפי שזה הוא בינו לבין עצמו ולא כל אדם יושב וחושב לזה. שאוכל אדם אחד בעולם מה שאין כן במלבוש · ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו זה הוא האמת בעצמו ושבח לרז"ל שככה אמרו וככה עשו לכבוד אשתו ובניו של אדם :

ר' חייא נפל ליה יאניקא בביתניה וכו' :

מאמר זה שאומר תולעת האוכלת פשתן היה מתחיל ללקות בני א"י מפני שנתקלקלו הדורות ומשעלו בני בבל לדור שם חסידים פסקו הזועות והתולעת אוכלת פשתן בפרט משום ר"ח בניו אע"פי שהוא בעצמו די לו בקב חרובין מע"ש. לע"ש היא מוסר גדול לנו ללמדנו שאע"פי שאין אנו ראויין לכהוג ולשריף החכמים הגדולים לא היו נוהגים לעצמם מפני שלא כן היה מנהגם ובמעט אוכל ובמעט משקה היה להם אכול והותר אכל לאחרים הם מלאי מצות וכל העולם כלו ניזון בשבילם · ובאמת כ"ל שהזכות הוא יותר גדול למי שמזכה אחרים למי שמזכה עצמו מפני שעל עצמו כל העולם הוא ראוי לכך ואם הוא מלא זכות משפט וצדק הוא שיקבלהו מהקב"ה. לפי זכותו ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו · אבל עצמו הבל וריק נחשב ואינו מקבל שכרו ושכל מאודו יהיה לזכות אחרים וכל העולם בשבילו זה הוא זכות שאין לו תכלית ושכלכך הוא אדוק ומרוצה לר"ח שכל העולם ניזון בשבילו :

תניא ושפך מי ששפך הוא יכסנו וכו' :

הפ' אומר בפ' בפרשת אחרי מות י"ז ואיש איש מבנ"י וגו' אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר · א"כ הוא גוזר שמי שצד חיה או עוף לאכול ושחט את דמו ושפך מי ששפך הוא יכסה להשמיד ע"ז שתקרובה היתה להקריב דמה בגלויו. כמ"ש שפינקירו בין חכמי איגגילטירא ולפי שהשופך והשוחט היא לאכול וברך ברכת המזון שהם ג' ברכו' ע"כ עשו כנופיא ביניהם' ועשו כל א' שכר מצוה או שכר ברכ' וע"ז שאלו אם הוה הא' או הב' ואם הוא חייב או י' זהובים או מ' והוכים הכל

פרק ו' כיסוי הדם

ת"ר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך למדה תורה ד"א שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון וכו':

בר"ש: כל דבר כיוצא בזה מלחמות יש בין חז"ל ובין חכמי העולם על התוספת לאכול בשר בהמה חיה ועוף וכמה הם החכמים האומרים אכילת בשר בפרט בלילה שלא להכביד האצטומכא ושלא להביא חולי גדול ומורה בחומרי המאכל ולכן רבים מהחכמים יועצים אכילת ירק יותר מאכילת בשר אע"פ שיש בין החכמים ובפרט ברופאים שאומרים שיועצים אכילת בשר ובפרט המזיק שהוא תפלה לבשר ושטוחן מאן כבשר עצמו אע"פ שאינו כך בדקדוק. ע"פ הדברים האלה חז"ל יש מהם שאומרים שלא יאכל בשר לתיאבון ואם מוכרח יאכל מבקרו ולא כל בקרו מצאנו ולא כל צאנו ור"א בן ע"ע לימד שמי שיש לו מנה יקח לפסו ליטרא ירק וכו' מאה מנה ספתו לו קדרה בכל יום אכל ר"י ור"ן ואחרים אמרו כגון אנו שאין אנו בריאים מי שאין לו אלא פרוטה ידילכה לחנוני ולא יכוף עצמו בעיסי ולהסדיך לבריאת יותר ור"ן בפרט בכל כחו בבל לבו ובכל מאדו בריאותו שתמיד הים העולם משתנה והולך ולא היה בריא כמו בזמנים הב' היה אומר כגון אנו אם אין לנו פרוטה עלינו ללוות ולאכול וכן בענין המלבוש אחד מה שאמר אבל בפרט במאכל ומשתה אמר עוד שיעבוד אדם שדה ויקח עמודים ושלחנו יקדים לאנס ביתך. אבל מ"מ ילמד עוד שלא ילמד אדם את בנו בשר ויין לפי שבזה נותן מקום ללמוד להביא חיים שלוים השכינה אלא במשפט ולכן טוב לו שלא ללמד ושירגיל בניו לאכול ולשתות בפרסומן רב ולא ישתה רוב יין וכ"ש בשר שהוא אז שלוחה להרגיל תוספת השלחן ומלוי הכרס והבטן. אחר כך אר"י שהרגילה להם עוד יעסוק כבהמה וחה בין יושבי העגלות והכרמים שיושבים וסמוחים כותם לפני עצמם עם בניהם ומשפחתם ושותים ואוכלים כראוי ואחר טרחתם הספק ומשתה בלבבם אבל בין בני העיר הכל הוא בלבול רב. הע"הר יושב ומזיק ובני העיר יושבין ושוחקין ומביאין השחוק גם בין בני המשפחות אסר עינם הוא לטוב וכהפכין לרע ואינם עושים טוב בין בני העיר כמו בין בני כפר ולכן אמרו מ"מ שהעוסק בבהמה, דקה אינו רואה סי' ברכה. עוד אר"י שהשותה כוס יין של פעורים רעים הם לגוף אבל וזה אינו אמת בכלל מפני שפעמים השותה יין של פעורין עם מעט מתוק אז מצוה דבש הוא טוב לבעל מרה הרגש רייהאמטיקא כחום. ולא בכלי מתכות עפרות אמר מזיק אם אינו נותן בו שרשי עשבים ותבלין ונגד זה אפשר אמת לפי שיש לאלפים עשבים ותבלין ויש מהם מועיל ויש מהם מזיק ותלוים שלום שיש סמתיקין לפי כהכו יכול להסתגר בין חוזין

בין

פתח עינים

הכליא והאחאה הנחלנז שתכיא האלטמיו אם: שיא נבלה יפולב להיות הפיכה שאינו אוכל משכו אבל זה אינו שכח רחמנות בחכמת המדות אבל לורך מנוף בינו ובין עלמו : בפירי שאומר רחם זכר ונקבה לפי שבס' דברים אומר רחמה הוא לפ"ד שבבוקארט אומר שהרבה מהמלריים היו מאמינים שכל הרחמים הם נקבות ושלא היו מניאים לביאה מעשית כ"א ברוח פרטי במקום הזה ולפי שהוא שקר עלום לפי שיש להם זכר ונקבה כאחרים לכן אמרו רחם זכר כשמות ורחמה נקבה כאלה הדברים ובפרקי שירה הרחם אומר ואשרקה להם ואקבצם וגו' שהוא מדוקדק על לשון שרקרק שבו :

ר"י כו הוה חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה כי הוה חזי נמלה אמר צדקתך כהררי אל וגו' :

זה הוא פשוט · כי הוה חזי שלך היה אומר משפטיך תהום רבה שהיה רואה עוף שהיה משליך הדגים בנהר לחזור לקחתם פעם אחרת ועוד שהיה יושב ורואה אותם ובנמלה היה אומר לדקתך כהררי אל דאפי' נמלה אין לה חיותא בגדולה אף בתהום רבה שמכה שלך לשפוט ולעשות נקמה בדגת הים להמית המזומנים למות ועוד היה אומר לדקתך כהררי אל שמזונותיהם מזומנים לה בלא טירח ועם מי אתה נשפט אתה דנו עד תהום רבה כגון שלך שטורח לבקש שם מזונותיו אבל לפי מה שכבר כתבתי שאינו כ"כ קרוב לאמת מ"ש שלמה על הנמלה ושבחורף אינו אוכל כל הדברים האלה היו כלא היו · ומ"ש במאמר תנ"א ר' אומר נלוי וידוע וכו' זה פוא פשוט שהבהמה הטמאה מרובה מהטהורה והטהורים בעופות מרובים על הטמאים לפיכך מנה הכתוב בטמאין כמו שבטמאה בבהמה מנה הכתוב בטהורה להשמיענו שלעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה לפי שכל מקצר הרי זה משובח · א' מפני שאינו מבלבל המוח עם דברים שאינם מוכרחים ולא בלבד שאינם מוכרחים אבל אינם נריכים · ב' שכל זמן שמרויח בקצור המונח הוא יותר ברויח למקום אחר שנריך ומן יותר גדול ומתון מתון נריך להגיע למכוון · ע"כ מה טוב הוא מי שמקצר · ומ"ש ריב"ד על לויתן שהוא דג טהור לפי שיש לו סנפיר וקשקשת כבר אמרנו במ"א במס' ב"ב מה שרש"י לומר על הלויתן שלפי הבוקארט הוא הקוקודרילו של מצרים וכמו שבא בפירוש בפסוקי איוב עליו ואמת הוא שיש לו סנפיר וקשקשת · אבל עכ"ז אין לנו לומר שהוא כשר לאכול לפי שיש לו סנפיר וקשקשת לפי שהם שבפירוש הוא זה על הקשקשים הסגורים ופתוחים בו כלוחק ועל הסנפירין שחודרין שם ומתחכין בחרסית ובהם הוא בוקע את המים בחזק שלא יעכבוהו בפריחתו עכ"ז הוא כ"כ חזק ויבש שאין יכולים לאכלו והנה שהוא כשר מלח הכשרות אינו כשר מצד הטבע :

פרק

רכ"ו אבל גם לפי זה הטעמים של איסור אכילה הם המה האמת · כל זה תמצא גם יותר בבירור בח"א מפיליליא מידיקא שלי ארס' דווקיפת דף קמ"א קמ"ב וקמ"ג :

רחם זו שרקרק וכו' :

יב"ע והארמים מפרשים שרקרק ואנקלים מפרש ירקרק ובעלי התלמוד שרקרק כמו שהוא במאמר שלפניני · דיאודאטי די מודינא מונסשיירו מפרשים La Putta בלעז וכן בופון שאו' Pica Avis pluvia שמבאר אשר יאמן שנותנת סי' הגשם אם היא מדברת איזה דבר יותר ממה שהוא תמידי · הערבים מפרשים שרקרק עם סימנים אשר אינם מכשרים הפיטא Putta כמ"ש Alcamo Alkadium e Damiro והאלג'יאיד מפרש קורוו Corvo בלעז והבופון אומר שהקירוו כבר הם מפורשים הטעמים שאינו ראוי לאכילה וכן הערבים אינם אוכלים אותו וכן הפוטא אינה טובה לאכיל כמ"ש הערביים · השמרונים מפרשים רחם או שרקרק מה שנקרא בלעז Struzzo וגם בזה כבר אמרנו טעמי איסור אכילה בערכו וכן אם אמת הוא ביאור היונים שמפרשים Cigno בלעז וגם מזה כבר אמרנו בערכו טעם איסור אכילה · קמחי ופוסאריו מפרשים פיליקאנו Pellicano בלעז לפי שיש לו אהבה גדולה לבניו אבל הביקארט אומר שזה אינו אמת · יונייו ושרמליו מפרשים Moraps של הלאטינו לפי שיש להם רחמנות אביתיהם בעת זקנתם · כן אומר אלינו ופליניו ואורסטו אבל הבוקארט אינו סובר כן לפי שהרחמנות הוא מהאב על הבן לא מהבן על האב וכמ"ש הכתוב כרחם אב על בנים · מ"מ בשרה אינו טוב לעכל הוא חלש ואינו נותן מזון היא יושבת תחת הקרקע ואינה טובה לבריאות ולכן מה טוב ומה נעים שמשה לא התיר בשרה · יונייו עם בופון מפרשי' Avvoltojo בלעז Le grand vautour de Buffon (pag. 123) וכן מפרש Aldovrand, Belon, Damir, Kleib וכן Alkazuido ואם כבר אסרו משה בערך דיה במקו' הזה מדבר בערך nero avvoltojo וכאן בערך רחם מדבר על שלשה מינים אחרים של Avvoltojo רצוני השרקרק או רחם שחור · הרחם של מצרים והרחם עם הראש לכן גם זה הוא טמא עד מאד הוא עושה לידת דגים יושב במקומות שאינם מכוונים לאחרים ואוכל בשר אשר לא טהור ומעופש ואין עם אחד בארץ שאוכל ממנו · והמרה שבו מגין תוכו מיונקית לא טוב ובשרו מגין לחולי השאטיקא Sciatica · עפ"ז אלקמו אבל בוקארט מביא שיש לו אהבה רבה על בניו אבל לפי האמת בוקארט אומר שאינו עושה מלחמה עם מינו אבל זה אינו דבר פרטי לפי שהיא כללית לכל החיות הדורסות ואם אינו אוכל עשבים ופירות אינו מכח רחמנות אבל מפני שאינו יכול לאכול כ"א בשר ומ"מ שאינו נוגע בחיים אינו אמת וכן שאינו אוכל נבלת חיות הרחם עצמו ·

הכאוס

estur delicatioribus raro adhibito annosior durior; in בלעז Foliga פיראררי מבאר פילינא Austria gennes vix in usum שיושבת במים ובורח תנים ובשרה שואכת ואינה משובחת בין הרופאים לאכלה · ודמיר אבל בוקארס אומר בענין האירדיאה שיושבת בלא זמיה ובאויה ומן היא מתה מרוב למא חה היא הטעם שבשרה יבש וקל לבא לידי ווהמא יפיפיס · וכן זמר ניאלירו דמיר אומר שאינה כבינה לפ"ור מפני שאינה יכולה להניע שם בלא מכאובים ולכן גם המזון מקילקל · עוד אומר ארבלדו די וילאנויא שמביא הטחורים מי שאוכל מבשרה וכן אמר החכם ממודינא · כל זה הובא עיד בבירור בח"א מהפוליליא מידיקא מדקט"ו עד קי"ח :

דוכיפת שהודו כפות וכו' :

לפי בעלי דקדוק היהודים הוא שם שמבאר היד הבית ומבארים אותו תרנגול סדה · אבן עזרא אמר בכל טעם נגד הצדוקים שאומרים שאינו אמת לפי שהיהודים יושבים ואוכלים תרנגולת בכל שלוה ובכל השקט והמתורגמן מבאר ברצן · וניסבארי מבאר הטייראון של פליניו שהוא מעט מוכן להתעכל ויציו וכן טרמליו מבארים אסטאנינו אבל אינו כן האמת לפי שהיהודים אוכלים האסטאניני כן אומר איראלי Non atra avis descendat in ventrem meum, non atragen jonicus De Modena, Bochart et Scheufzer מבארים שהציף הזה הוא מה שנקרא Upupa וכן מבארים בני הערב וכן ארסטי אומר Quemdam autem animalia montana sunt ut Upupa. Vertitur in Volucrem cui stant in vertice enile Promimet in modicum prae longa cuspide rostrum. Novem epops volucru, facies armata videtur. ומ"ג שהביא זמיר בכ"המק ישהוכוכית היה נסבר אינו אמת בלבד על השמיר אבל גם מעשב א' היו מביאים דבר שהאופופא היה סובר וכן אומר אלייני איסטוריא ס' נ' קאפ' כ"ו אבל בלבד יש לידע שמה שהוא מאמין בין בלמחים בין ברומים הוא אינו סובר אבל מביא לידי סבר ואימין · איסקילו ואחרים מלמדים שהיא עזה וחזקה עד מאד · שעושה קינה מדברים שאינם נקיים ושאוכלת דברים מכוערים וחמים מאד וא' מאוהבי שעשה בירור לאכלה מעט כדי לישב עליו ושקט על שבעה אמר לי שהיא קשה עד מאד ושאין יכולת לאכלה משום סרח זה ולאמת גם יושבי ההרים בועטים אכול ממנה · כן אומר ארסטו איסטוריא ס' ט' קאפ' ס"ג אלייאנו ס' נ' קאפ' כ"ו קירילו לי"ג וכן באומיליא וכן איסידורו ס' י"ב קאפיטולו ז' · אף על פי שיש בין המודירני ובפרט באינג'יקלופידיאה מיטודיקא בערך Huppe מי שאומר שהאופופא טובה ושאינה רעה כמ"ש הכותבים הא' · אחרים מבארים שהוא הליטופלקו Lithofaleo בלעז Geonero avium או le Rochiar של בופין קאפ' דכ"ז

כשנין סיאון אבני ועמון ומואב ששלם לקחו מאלו אלא ומסיחון אשר מסס האמרה היליפה · ומ"ש צידונים יקראו לחרמון · שריון מלא · שניר שריון מל"י שם וזה הוא האמת בפלמי ע"פ מ"ש הבמקארט בחלק פלג : וכנען שכן נקרא בל' לאטיני Phaleg et Kanaan ושם נאמר שחרמון הוא הר גבוה מלא שלג ולכך ולכן הצידונים שהם בעלי מלחמה יקראו לחרמון שריון שהם כלים להציל עצמם מהמכלי ומהמכנה והאמורי שהם בעלי עם יקראו לו שניר מל' שינרא שהם שיירים גדולים ראוים להלחם עמהם ושהיו מחזיקים עצמם כהם וכזה אנו מבינים עד למאוד צידונים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו לו שניר · ומ"ש עוד ואת העם העביר אותו לערים מאי נפקא מינה דלא ליקרי לאחייה גלוותא זה הוא ללמד בינה ודעת לעולם שלא לקרות מגרים באחיו לאשר זמן גולים בני גולים לכך הגלם לפי שאינו מן הראוי לקרות לאחיו גולים שהוא גלוי עד מאד לפי שכל הרוב הגולה אין לו לימוד ע"פ הדין והמשפט לפי שמגולה מיום ליום כדרה משכנתו ואין לו עת חמן ליסב בדד ולספוס מה שראוי ועל הרוב מי שאומר גולה הוא אדם בלא דעת ובלא תבונה :

אר"י שלך זה השולח דגים מן הים רוכיפת שיזור כפות :

ר"י היה חכם בטבע וגוה אומר בן · גבאמת סיגים מבינים Cataracle פר"ל שולה דגים וכן איסידו ספיקלי ואריסטו כן מבינים שמביא הפילים בים לאויר ולהביאן בידיו · גם הארמים ואסרים וחכמי אומתנו מבינים פלך שעישה לידה מהדגים · א"כ הלדחנים והככה במיסוס בהם ואפילת דגים רוכבם מים ועל הכל העתפים סקוחין בסס בעמק בסריאות שהוא מיכן ברוב לכפם וכמו שקורא אותו החכם מודיגא · כל אלו הם דברים שמורה הטעם מדוע מרע"ה אוסרו למאכל · יירונימום אלפיאני קססילו וכונסטירפיו מבררים שמידנו או מירלו · פעם א' היו מבלבלים עם הטורדו אשר מהם אומר פליניו ששנים הם אהובים זה לזה אכל כופין אומר שהם ד' משפחות אשר אינם לבלבלם עם המירלו · הרומיים היו אוכלים המירלו והיו אומרים שהיה להם מאכל טוב ונעים וכן אמר Varrone De Re rustica lib. 1° C. 38 וכן Marziale אומר Ego arbitror praestare Sterchis ex avignis tordorum atque merulorum, quod non solum ad agrum utile sed etiam ad cibum אכל בימי הקיץ וכן בסוף ימות החמה הבשר הוא נבוה עד מאד וקשה לעכלו אפל-החבה שנשי ליהה אמרו לי בפי' שהבשר קשה עד מאד לאכלומכל ומביא חום סחוס עם הרבה דברים שמפילים חולים גדולים וכן אומר קראנט Cranet, Materia medica T. 1. החכמים Munster et Scindlaw מכירים Ardea אכל אם זקנה אינם מסכים תמות לפשוטה לא שמעה גלא פושר כמולכן Juvenis

וראיתי Nomen שסע Vel divisione fessura ובאמת שסע הוא משען על פי שנים ולכן שסועה היא כמו תאומה ובריה בפני עצמה היא שיש לה ב׳ נבין וב׳ שדראות ואע״פ שנראית א׳ הם שנים בין בנבין בין בשדראות כן אני קורא במוראטילי ואחרים שאין לעסוק ספק ע״ז לפי שהרבה מאלו יש להם ב׳ ונראים א׳ ואינה בזה אלא מבהמה שאינה מצויה בינינו ואין בזה לומר כ״א לכתוב קניני ובלטרי באגדתיך אבל אין דרך לפרשה כראוי בדרך זה · ממילא בא המאמר אחר על ה׳ סרני פלשתים שאמר ה׳ וחשיב ו׳ אר״י אדונקי שלהם ה׳ ר״ל חשובים שלהם ה׳ אבל פליגא הוא דרב דאמר עוים מתימן באו בן אליפז בן עשו באו ואזו לאלהי פלשתים ויצאו ממקומן ובאו לגור ביניהם ולהכי לא חשיב ו׳ סרני פלשתים עוד יש מי שאומר כר״י דהיא להו ו׳ סרי דרי שינים לכל חד וחד ואין לנו להשתומם ע״ז שמלך האנטומינ״י שבטיר ואחרים אמרו שהרבה יש להם שינים כזה ושבא מצירת אם הב׳ שלפעמים נעשים בבקב א׳ גדול במקום הרבה ב׳ קטנים כמו שיש לנו · ולענין הכפתורים ועמלק נשבע לאברהם אם תשקור לי ולניני ולנכדי ועדין לא עברו הדורות ולכן כפתורים לאו מפלשתים נינהו ליתו וליפקו ארצות מפלשתים ויבאו ישראל ויוציאו מהם ולמ״ד מתימן היו הצטריך גם לזאת הסברא משום דכבר נזהרו שלא להתגרות בבני עשו לכן אמר הפ׳ באו כפתורים ויוציאו מעוים ויבאו ישראל ויוציאו מהם ולכן הגם שנראים דברים שאינם ראוים למקרא יש בהם כללים שראוין ליחשב כמו גופי תורה · לכן יש ללמוד על הפ׳ ובשעיר ישבו החורים ובמואבים ובעמונים כתיב רפאים ישבו בה לפנים ובכלהו כתיב ארץ רפאים תחשב לפי שנא׳ לא״א בין הבתרים לזרעך נתתי וקא חשיב את הרפאים וכשיצאו ממצרים. ועברו דרך הר שעיר ועמון ומואב שנקראו בכר ארץ רפאים היה עולה על דעתם להתגרות בהם כסבורים זו היא שניתנה לאברהם ומנען הקב״ה וא״ל רפאים ודאי נחשבת שהרפאים ישבו בה מקדם אבל לא זו היא שנתתי לאברהם אלא לאלו נתתיה שנרשו משם וישבו תחתיהם בשכר אברהם שיצאו בני עשו ממנו ולוט היה קרוב לאברהם וכשהגיעו לגבול ארנון · כתיב ההוא יקרא ארץ רפאים זו היא שנתתי לאביהם והוא נלחם במלך מואב הא׳ לאשמועינן דא״ר״פ במס׳ גטין עמון ומואב טהרו בסיחון ע״י סיחון טהרה הארץ לישראל במואב כתיב והוא נלחם וגו׳ ובעמון מפורש בנחלת בני גד בס׳ יהושע ויהי להם הגבול יעזר וכל ארץ הגלעד וחצי ארץ בני עמון וקא חשיב ואזיל וכתיב בסיפיה יתר ממלכות סיחון אלמא סיחון כבש ארץ בני עמון ועוד מצינו במלך בני עמון שאמר למלאכי יפתח כי לקח ישראל את ארצו מארנון ועד היבוק אלמא ארץ בני עמון היא והם מסיחון כבשוה דכתיב ביה ויירשו את ארצו מארנון ועד היבוק אבל מה שנאחז בידם לא לקחו כלום · כל זה כתבתי מלה במלה מפי׳ רש״י להורות שהם אמת גם

בענין

בשכלו וע"כ אמרו שהיה לו קרן ושאינו אלא א' ושהיה במצחו ידע שהקרן מורה להחזיק מלכות כאמרם דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם וע"כ אמרו במצח ולא בצדדים כנהוג לכוונות ידועות · א' שלא יראה כבעל מום שהיה הפך הכוונה לרמוז שלימות ובעל מום אינו שלם · ב' שהמצח מורה על החוזק כמאמר קרן חזות בין עיניו · ג' שהמצח הנקודה האמצעית שהיא שורש לכל דבר · ד' שהיא מקום מכוון נגד המוח שממנו משאב השכל · ומ"ש עוד ר"י שור שהקריב אד"הר קרניו קודמות לפרסותיו כבר ידעת שקרן מורה עצמות של דבר תרגום בעצם היום הזה בכרן יומא הדין ופרסה רמז לסיבה האחרונה כאמרו לא תשאר פרסה ופרסה מענין רגל והרגל סיבה והאדם הניח העיקר ההוא האילן ולקח הפרי כאילו רצה להגביה המסובב ועתה חזר בתשובה והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו וקודמות לא בזמן רק במעלה והכל מבואר זה ל' הרשב"א ז"ל · ובדמות כל זה לפי האמת אינו אומר כלום לא על הקרן הא' ולא על המצח שהיה בו ולא על פרסותיו שבאו אחר הקרנות ובמדומה לי שמה שכתבתי אני אינו כ"כ נכאי בדבר הגדול הזה :

דרש רחב"פ יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו פסוק זה שר העולם אמרו וכו' :

קשה על הפ' לומר יהי כבוד על גודל העולם וממילא על גדולת בוראו ואח"כ יאמר ישמח ה' במעשיו על שמחתו עמהם שאין בנו מקום לידע ולהוודע על זה לא שמחתו על המעשה שעשה ולא שמחת המעשה עם העושה אם אין בנו הצטרפות אמיתי לידע הדבר על בוריו ומה הוא ההצטרפות עצמו ולכן טוב עוד הקשה אם רצונו של הקדוש ב"ה בערבוביא למה אמר למינהו באילנות ועוד ק"ו ומה אילנות שאין דרכן לצאת בערבוביא אמר הקב"ה למינהו אנו עאכ"ו מיד כל א' וא' מהם אמר אנו שרבים אנו ודרכנו לצאת תכופים ומעורבבים ואם אין נזהרים לצאת כל עשב לבד הרי אין אנו ניכרים מזה · ע"כ אמרו ישמח ה' במעשיו לא על שמחת העושה והנעשה אלא שכלן זהירים במצותיו על התכלית ועל המעשה הכללי · וע"כ אמרו אח"ז שיצאו דשאים ועמדו על הקרקע עד שבא אד"הר ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים :

ארחב"ר השסועה בריה בפני עצמה היא שיש לה ב' גבין וב' שדראות וכו' :

השסועה לא מצאתי לא בצמח דוד ולא בשאר שרשים פי' שסועה · לבד אני קורא שורש שסע ושסע Divisit, Laceravit

וראיתי

פתח עינים

שהוא מותר כשנו שבע ממנו אבל עכ"ז שלחו מא"י שיאהרו בר"א לנהוג בו כבוד לדון לפניו כהלכה עד שיחזור בו דלא להתיר בפניו מה שהוא אוסר שמאיר עיני גולה הוא · ולפ"ד יצא לנו מזה שאע"פ שהוא חיה וכשר לאכלו אינם יכולים אם ר"א בעצמו לא היה מתיר משום ספיקו · וכענין קיסר עם ריב"ח שהיה רוצה לראות אריא דבי עילאי ריב"ח התפלל ובקש לפראותו וכשהגיע לן' פרסה ע"י קול א' הפילו כל הנשים המעוברות ואחר ש' פרסה ע"י קול ב' נפלו כל השינים של השה ואף הוא נפל מכורסייא לארעא עד דהקיסר עצמו נפל בתפלה לפניו שיחזור למקומו וכן עשה · ומזה יצא לנו מוסר שהדברים העליונים הם כך בפועל ואינם רשאים ב"א לראות מה שאינו יכול לראות וטובה השתיקה מהדיבור בע"ז · ומאמר אחר שהיה רוצה הקיסר לראות האלוה עצמו כבר השיב לו ריב"ח עם השמש שאינו יכול לראותו בתקופת תמוז וכ"ש אל השמש עצמו וכבר דברתי ע"ז בח"א יעו"ש · וכן הוא במאמר אחר על הקיסר שהיה רוצה להתקין סעודה לחיילותיו ועשה מה שעשה לגלות לו שהם לאלפים ולרבבות ושאין יכולם לאדם לגלות לזה לפי שבו' חדשי הקיץ הזיקא הוא יותר מהראוי וכ"ש בו' חדשים של החורף עם המטר ואין יכולת באדם להכין לכל א' ושוב אמר קיסר שאין יכולים באדם להיטיב למי שתקיף ממנו · וכן המאמר האחרון של הקיסר על המקום שהוא נגרא משום המקרה במים עליותיו ושיאמר לו שיעשה מסתוריתא שר"ל מחבת בלעז Padella בלאטינו Sartago והיה זה כדומי להיות סימן למלרעים שהיו דלילים ולא רצה עוד ליטול המסתוריתא לפי שהמקום ב"ה נותן ואינו נוטל וכל זה הוא ללמדנו שאין הקב"ה נותן אלא ע"פי האמת והצדק אבל אם נתן טוב אינו נוטל לפי שהקב"ה מלא חסד ואם נתן פעם א' להיטיב אינו נוטל עוד לפי שאינו רוצה להיות מלא טובה בפעם א' ולחזור וליטול עוד פעם אחרת :

אר"י שור שהקריב אדה"ר קרן א' היתה לו במצחו וכו' :

המאמר הזה כבר פירשנו אותו במעשה המשכן בח"א יעוי"ש והיו עורות תחשים מלמעלה וקרן א' היה לו במצחו ויש בזה סוד נעלם · דע שאדה"ר חטא והלך אחרי תאות הלב ונפרד מן השכל והפריד הפרי מהעץ וקצץ בנטיעות ואחר שהזכירו יתברך המן העץ אכלת התודה והתפלל והקריב קרבן וכמעשה הלב או כמדומה לו עשו הבנים במדבר והיא החטיאה שכבר ידעת ע"כ היה הקרבן שור ע"כ בשראה לשוב בתשובה לא נטה אחר הלב וחזר כבראשונה אל מקומו הא' כי טוב לו אז כדי שלא תשלוט עליו תאות הלב והכיר כי בעזבו מחלב השכל ומקור מים חיים יחשב לו לאשמה רבה וע"כ הקריב שור שהוא דורון נאה לבעלי תשובה ואמר קרן א' היה לו במצחו ללמד על היחוד כי תפס פירוד היחוד וע"ב אמר כי עתה הקריב שור בקרן א' וחזר לאחדותו שישא לבו אמת בשכלו ·

החילתית י"א שהוא חרדל או נכון חד וחריף מאד וי"א שהיא מה שקורין אם זפיטידא בלעז · כן הוא בצמח דוד דף ס"ד · אבל אם הוא או אחר דהיינו חרדל או נכון חד או אסאפיטידא שהוא תומי בלעז מעורב עם גומא אחד הנקר' ריסינא שהוא מעורב עם דבר שנרקב במים או במי שרף עכ"ז הוא דבר קשה עד למאוד להתעכל ומביא כמו אש השורף באצטומכא ומעט מעט מביא קדחת גדולה מעין קדחת השורפת שלבסוף היא מה שאומרים הרופאים הצרפתים ובפרט Brussier ברוסייר אשר כתב על זה גסטרו איכטיריטי Gastro-enterite שהוא חולי ארוך וקשה ואע"פ שבתחלה אמר להקיז דם א' ב' וגם ג' פעמים עכ"ז אוהב יותר התולעים הנקראים תולעים השואבים עד י"ח וכ' וגם ל' ויותר אם הצורך גדול ואמר בפי' בדף תס"ד ועוד אחר כך שמי שאינו יודע לנהג ולהבריא כראוי כאב האצטומכא לא ידע להבריא שום חולי שבעולם ובפרט זה שהוא מדבר עליו והכרת הגסטריטי וגסטרו אנטירידי הוא א' מהמפתחו' של בריאות הגוף אבל הם חולאים ארוכים רעים ונאמנים · ולפעמים היא קדחת גדולה ובאה בב"א בסכנה גדולה אם אינו הולך החולה תכף ומיד לקרר עצמו במים מעט חמים וצומת הגידים בשוק שסמוך הוא לארכובה ברגלים האחרונים ובזה הרע מתעכב אבל אם אינו עושה כן לא כל א' יכול לומר שהבהמה תחיה בעליה · ובאמת החכם הזה אשר ידע שהרע בא מפגימה גדולה בבטן אשר היה מכביד בו בשריפת הדם כמ"ש החכם Brossier כלו הפך לבן טהור הוא והיה בריא עד למאד · צומת הוא ג"כ לפי הדין שאם גבי א' פסקו הכרעים האחרונים אם צומת הגידים הוא על בוריו יכול לאוכלו בלי אם אבל לא כ"כ בתנור לפי שסבר חלק ממנו מבושל מהמכה עצמה ולכן מולחו מאד וצולהו כל דהוא על הגחלים ובזה יוכל לאוכלו כראוי אבל עדין יש ספק אחר שמא נשמר כחש שם ואסורה משום סכנת נפשות · לראות זה ברור הוא שהתיקון לידע זה הוא להושיב הדבר בחמור חם לפי שאם הוא נגוע מהכחש אינו יכול לישב כזה אבל מתפרק ונופל חתיכות חתיכות כידע מהרפואה ואין לתמוה אם שמואל ידע זה שהיה רופא מובהק ויודע שאם חלק א' מהגוף היה פגוע בחלק א' ממנו היה מתמסמס ונופל ולא היה יושב כבתחלה ולכן טוב אמר רפ על שמואל כל רז לא אנס לך :

האי עיזא כרבוז דהואי בי ריש גלותא העקור מלא צנא דתרבא מניה ר"א אסר רשבדר"א אכל מניה וכו' :

יגעתי בצמח דוד ובדקדוקים אחרים למצא פירוש עיזא כרבוז שהוא ס' חיה ס' בהמה ולא מצאתי אפי' מלה א' בע"ז · רב שמואל קבל שהוא חיה וכל החלב שהוציאו ממעיה אכלוהו ובשכר ששמעתי וקבלתי

אקוא

פתח עינים

הטבע אך כמות שהיא בלא נקודה ובלא דעת ובלא כוונה מכוונת · ובאמת אין לי טעם הדבר הזה לא להאמין ושלא להאמין אבל כופון אדברכדו ואחרי' אינם על הרוב מכוונים על שלמה במשלי ועל הכל המוראסטילי בספרו הנ' דף קי"ו וקי"ז אמר בפירוש מה שאומר ואני מעתיקו לבירור האמת :

L' alimento trasportato al formicajo non è messo in riserva come forse voi crederete, ma sul fatto si consuma ed è falso che le formiche facciano nell' estate la provvisione per l' inverno. In questa repubblica non vi è tavola particolare, ma tutto vi è in comune. Trovansi talora nel sotterraneo degli avanzi che non hanno potuto essere mangiati, e le operaje fanno inutili provvissioni quasi che temessero sempre che fosse prossima una carestia. A vederle a traspotare viveri piu del necessario, ne trasportano per solo abito a determinate da qualche senso. Vè chi trova nella formica l' immagine dell' industrioso, provvido, prudente, e il contrapposto del pigro; io peraltro non vi trovo che l' immagine dell' avaro che suda per accumulare, senza pensar mai a godere, che divora la sostanze di tutto ciò che le sta d' intorno, che tutto mette a contribuzione per accrescere i suoi tesori, ed infine quale soddisfazione ne ricava se non quella di contemplare ne' suoi scrigni le ricchezze, accompagnate però dal molesto pensiere di doverle per sempre abbandonare? Che sia inutile alle formiche il fare nell' estate una conveniente provvisione da consumarsi nell' inverno si prova da ciò che durante questa cattiva stagione stanno dentro al loro sotterraneo intorpidite, ammucchiate l' una sopra l' altra ed immobili al segno che sembrano affatto prive di vita; ne ciò deve a voi recar meraviglia, poichè sapete esservi altri animali, come la martora, i serpenti, le mosche soggetti al letargo. Quando dunque qualçuno vi dirà che Salomonc manda gl' infingardi alla scnola delle formiche per apprendere a divenire prudenti e provvidi dovete intendere che quell' illuminato filosofo riduce la prudenza delle formiche a mettersi più che sia possibile al coperto del freddo, un grado molto mediocre del quale é capace di privarle di moto e di vita.

אר"י האי מאן דאכל תלת תקלי חלתית אליבא ריקנא משתלח משכיה וכו' :

רי"א סמי שאוכל קודם אכילה חילתית כפשט עורו שהחילתית מסממת מאד ואוחזתו קדחת שקורין אסקלפייטון · בפירוש חלתית

פרק ג' טריפות

תאנה דבי ר"י זאת החיה אשר תאכלו מלמד שתפס הקב"ה כל מין ומין והראה לו למשה וא"ל זאת אכול וזאת לא תיכול :

המאמר מקשה על זאת החיה שזה הוא מורה באצבע וע"כ אמר שבאמת תפס הקב"ה כל מין ומין והראה למשה זאת תיכול וזאת לא תיכול ואין בזה הפסד ולא אבדה לפי שאין בדבר גנאי למשה אלא שברוב הדברים לא כל האותות והמופתים הם דקים וברורים ולכן עשה מה שעשה להראות איזו חיה אסורה ואיזו מותרת · ומ"ש הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו הוא האמת בעצמו מפני שכלן רשאין ליקח מאותו חפץ אם אינו יודע למי זוכה מ"מ טוב היותו לפרוש מאותו ממון אשר מוטל באיסור בין שניהם ולא יגעבו אדם לא לרע ולא לטוב · ולענין ת"ח מי הוא אשר חשוב כ"כ עד שישיבו לו האבדה בטביעות עין אין לך תשובה יותר נכחת ממי שרואה טריפה לעצמו ומי שבראת בו טעם לאיסור וטעם להיתר אינו חומד להכריעו להיתר אבל חס עליהם ואוסרה וזה הוא שת"ח שנאמר אשריך בעו"הז וטוב לך לעו"הב ואע"פי שר"ז כשהיו מזמנים לאכול אצלם הולך באמור מתכבדים הם במה שאני סועד אצלם והנאתם היא ואין זו מתנה · טוב ממנו היה ר"א שלא היה שוקל ולא היה הולך · ולענין ברכת כהנים הוא פשוט ומופשט שגם הכהנים מתברכים באותו פרק ובאותו זמן מפי הגבורה עצמה אם הוא מספים שהכהנים מברכים לאחרים ואפי' גוים מברכים את ישראל מתברכין מפני שהמקום אמר ואברכה מברכך א"כ המתברכין מברכין · ולענין הוא עשך ויכוננך אמת הוא שברא להם בסים לישב עליו ואם ירדו מבסיסן שוב אין מתיישבין אבל אינו אמת ג"כ שרופאה יכול לשוב ולרפאות אביו שנפתחו המעים וירדו לחוץ שאין מקום לנס בדבר כזה אבל הוא כלו דרך טבע וגם אם מעיו יצאו מקום יש לרפואה נכחת בלא נס כידוע :

אמרו עליו על רשב"ח שעסקן בדברים הוה וכו' מאי עסקן בדברים אר"ם דכתיב לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם וגו' :

כל הדברים כיוצא בזה אין בהם לומר שמלגלג על דברי שלמה היה ואם לא ראית לא האמנת לפי שהם דברי טבע בעלמא ומה לנו לומר אם רוצה ללמוד ולראות או לאו · אבל האמת הוא שהנמלה אין לה קצין ושר ושוטר הולכת בקיץ לאגן החום שסוגאו עד מאד ואינה רואה

הטבע

פרח עינים

אינו רואה שוב אינו רואה ׳ ר"ח היה בן מ' שנה והיה עומד על רגלו א' וחולץ מנעל ונועל מנעל · והיה אומר חמין ושמן ששכחתני אמי בילדותי הם עמדו לי בעת זקנתי · ר"מ היה רופא מובהק בידוע והיה מדבר אמת · המים חמים מגבירים הכהות בידוע וכל חמין מגביר וכל לובן מחליש בידוע לכל מי שקרא ס' א' מרפואה · וכן שסיכה בפרט בשמן זית היום הוא דבר ידוע אפי' לתינוקות של בית רבן וחכמי ורופאי אינגלטירא בפרט בכל מיני מכאובים בריאומאטיסמו אינם נוהגים כ"א סיכה שמן זית ואני בעצמי כבר למאה ולמאה פעמים גזרתי סיכת שמן זית ואין גם א' שלא ראיתי תועלת מנוסה בלא שגעון :

פרק ב' השוחט

דרש עובר גלילאה בהמה שנבראת מן היבשה הכשרה בב' סימנין דגים שנבראו מן המים הכשרן בלא כלום וכו' :

זה ידוע בחכמת הטבע שבהמה הדגים והעופות שלהם חיות בריא וחזק איש לפי טבעו אבל ההפרש שביניהם מיוסד על הגידים והאיברים ועל בית המוח בפרט ולא בלבד על מי שבא מהמים או מהיבשה ואנו מוצאים בלויתן ובשאר מיני דגים שהם חיים למאה שנים ואינם באים חלושים לעולם והבאלינה שהיא עצמה גדולה כאניה בלב ים יולדת בשנה א' ושנה ואלי · הזכר הוא יחידי ואינו שב לנקבה כ"א אחר הזמן הזה לקיים כחו כבראשונה ובכחו או כחו עתה · עכ"ז אמת הוא שהעוף שנברא מן הרקק הוא יותר גדל ויעופף בכל כחו אבל מת יותר במהרס ת הבהמה לפי שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו ואם עף בכל כחו ימיתהו ג"כ יותר במהרה והכל היה מן העפר והכל שב אל העפר · ולפ"ד אדמה הוא שם הארץ מגזרת אדמה שפרשה אדום והוא שם כולל בכלל גם למים ולרקק לפי שהרקק עצמו מעורב למים והמים אינם יושבים בקרן א' כ"א על האדמה א"כ אדמה שם כולל למים ולרקק ונבראו מהם כל אחד איש לפי מתנת ידו ולפי יכלתו ומה שנבראו מן המים הוא מעירוב מן המים ושאר דברים ואין מן המים בפרט דבר שיכול לומר אני עשיתי אני בניתי וקריאת השם אינו כדאי ובלבד לעוף השמים ולבהמת הארץ קרא שמות לפי גדלו ולפי יכלתו אבל אינו מספיק לפרט וללבן טבע כל א' בשם א' ומיוחד ודוק וכמ"ש במ"א · ומה שבא אח"ז במאמר והאומר אתה ה' אלהים שמדבר על יחזקאל שהיה נביא וכהן והאומר שלא הרהר ביום שלא לבא לידי טומאה בלילה אע"פי שלכל אדם הוא אסור וא"כ מאי רבותיה דיחזקאל יש לומר שלא הרהר ביום גם בדברים שא"א להנצל ממנו בהרהור עברה בעצמו שמשמעם אין קלבה להנצל וכן הוא מבהמה שלא הורמו מתנותיה בודאי הלא בספק :

פרק

לעתים וזה כלו מפני שהם מתעלים למעלה והעליון פועל בתחתון והוא מה שרמז כאן באמרם כפים היו נבראו כמשה ושיתין רבוון ע"כ · אחכ"ז ואחר כל אלה ההקדמות והלעות אין אנו לומדים על מה ועל מה ·חכם א' יכול לברר וללבן ולהכיר על הטבע באופן שהנהר יחלוק המים להעביר החכם והעושה הפסח וגם ההוא טייעא שלא היה להם כ"א אחד מבני החבורה ולא יותר · וע"כ אמרו ג"כ במאמר שאחריו שאין הכשפים יכולים על ר"ח דנפיש זכותיה ועל כיוצא באלו חכמים ונבונים אשר עליהם נתעלה נפשם ודבקה תמיד וזכותם מגינה שאין התחתון שולט בעליון ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אם אין מכריזין עליו מלמעלה אבל גם על כל אלו נאמר לך דומיה תהלה אע"פ שאני מאמין במה שאמר הרמב"ם הגדול בספרו יד החזקה שכל המאמין בדברים אלו כמו מכשף ועונן ומלחש אינו אלא מחסרי הדעת ואין לו כ"א להאמין מ"ש משה תמים תהיה עם ה' אלהיך · ומ"ש דם ניקוף מרבה ומכפר כדם עולה זה נאמר על מי שהולך לדבר מצוה לפי שהולך ורץ משום מצוה אבל בגודל ימין מפני שהוא נוקף יותר בכח מפני שיש לו כח גדול מהשמאל ומצטער הרבה ובפרט אם ניקוף הב' היה קודם שנתרפא הא' לפי שהם ב' חולאים בב"א ומ"ש למה שמן ימים שאימתן מוטלת על הבריו' זה הוא אמת גמור לפי שימי' הוא מגזרת אימה שנותנת אימה לרואיהן לפי שאם הפרדה לבנה היא יותר מסוכנ' מהשחור' ומשאר הגווני' ובאמת הלבנה היא יותר מסוכנ' לפי שאין לה גוון ואם היא מכת א' או אחר היא מסוכנת לגמרי ואינה חיה כמ"ש הבוקארט בערך פרדה וכן מוראטילי ואחרים עד אין מספר וריש ברעייהו הוא אמת גמור שאינו יכול לרפא יפה והמכה בתכלית הגימור אינה מתרפאת עוד :

אר"י א"ר ת"ח צריך שידע שלשה דברים כתב שחיטה ומילה וכו' :

אלו הם דברים מוכרחים בת"ח שצריך שידע אם יש לו לעבוד הציבור בין בכתב שידע לחתום שמו אם ישב בדין או לעדות בשחיטה לאמן ידיו בכך אע"פ שרגיל בהלכותיה וכן קשרי תפילין שהוא מלא אופנים לעשותו כהלכתו וכן בציצית לישב ולבדוק כראוי בו אבל בברכת חתנים איני יודע מה הוא וע"ז צריך לידע הדבר על מתכונתו אם הוא ברור ומבורר בעיני כל · ומ"ש אחר זה שהתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו שוב אינו רואה אם אינו לומד מכ"ה עד ל' ללמוד הלכות עבודה הוא האמת בעצמו לפי שה' שנים הוא מהמקרא למשנה ועוד ה' מן המשנה לתלמוד ואם ל' כשדים דקליל ה א כ"נ שנים שיהיה רואה סי' יפה במשנתו זה הוא שלומד יותר ממה שהיה יודע בתחלה אבל אין בזה ראיה שאי·

פתח עינים

אין הקב"ה מביא תקלה ע"י בהמתן של צדיקים וכו' ;

המאמר בזה אומר דרשני בראות שחמורו של רפב"י פגע בגינאי נהרא ושאל מה שעשה לחלוק לו המים בשביל מצות פדיון שבוים ולכן לאותו שהיה עוסק במצות הפסח דכתיב ושמרתם את המצות דמתחלת טחינה והרקדה שימור צריך לשם מצוה וכן עשה לסוחר ערבי שלא רצה לחלק עצמו מפני החבורה אם מניחו והולך וכל הדברים שנעשו אח"כ שנעשו להם נסים ונפלאות כש' רבות של קריעת י"ם ונראה דבר נגד הטבע שכ"כ יהיו חוקים עד שנעשה להם הגדול שנכנסים ונבא שורא בינייהו והבדילן א' מא' עד שבכה רבי ואמר אם בחייהן כך במיתתן עאכ"ו שגדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהן ואין לנו בדרך הזה כ"א דרשת הרשב"א שלבסוף אינו אומר כ"א שאין לנו בנידון כאלה כ"א לראות ולהעיר עצמנו ולהאמין ולא יותר · אלו הן דבריו · אף בדברי התלמוד אנו רואים בעת הצורך שתחדש אות נפלא לעם כלו אפי' לא' מן החסידים ובמשך הענין תאבות לבנים · ואל תתמה אם במשך הפלא אל המעשים המתחדשים אל דרך הויכוח כאלו נתחייב הענין וכן בבריאת הנבראים בראם יתב' מרצונו וחפצו כאמרם כל מעשה בראשית לדעתם נבראו ומן הנמנע להיות הנברא מן האפס המוחלט מסכים על דבר קודם הבראו ולאתו אל הפועל ואיך יברא לדעתו קודם היות לו מציאות בכח וכ"ש בפועל · כל אלה הדברים אינן ע"ד כוון אמתי אלא ע"ד הרחבת משל לכוונות ידועות מועילות הרבה ומיוסדות על אמיתת האמונה בחידוש העולם והשגחה ולסיבות אחרות רבות התועלת וכאן היתה להם הכוונה בויכוח עם גינאי נהרא לפרסם לנו שמן המחויב להיות האדם נמנע להוציא הדברים הטבעיים מגדר הטבע לפלא מהם כ"א לצורך גדול למצוה הצריכה בשעתה עם היות להם ממשלה מצד מעלות הנפש לפעול בפלא ומחמת המצוה לצורך פדיון שבוים גבר הנוהג במעשה בראשית ולצורך שעה מותר ואע"פ שאינו ודאי שיוכל לפדותו ועכ"ז לא נמנע החסיד מלגזור עליו ולפעול הפלא להתעסק בפדיון שבוים ועוד גלה לנו שאפשר לו להמשיך אותו לצורך מצוה אחרת ממצות שתודה בהשתדלות להביא חטים וכן למצות נאות אהבה וחבורה לבעלי החיבור הסייעא שנתלוה עמו כי זה מיוסר הפועל לנהוג עם החברים ולא שיהיה כל דבר מאליו ראוי לפעל עליו בפלא בתחלת ענינם אלא להמשיך עליהם בפלא אחר התחלתו לצורך · מצורף עוד לזה כלו לגלות לנו מעלת הנפש כי יש בכח החסידים בהדבק נפשם בשרשם להתעלות על כל מעשה התחתונים ולשנות הטבעים ואם הם נפעלים ומתפעלים בכח הגלגלים ולהוציאם לגמרי מגדר הטבע בקריעת י"ם בענין שעשה משה בי"ם וכ"ש מה שאינו יוצא מגדר הטבע לגמרי במניעת מזיבת הנהרות שהם מתיבשים ופוסקים

לעתים

כדי שיהיה מקום לבאים ולבא ולכן היו יושבין כחצי גורן עגולה כדי שיהיה קרוב זה לזה לפי היכולת ולהורות לריבוי הסברות להכיר הדבר על בוריו ועל מתכונתו וכן אתה מוצא בריבוי העם בין שמב"ע ובפרט בקונג'יליו של טריכטו וכן בין הרומיים שהיו יושבין כחצי גורן עגולה כמו שהיו יושבים בימינו בנ"י לזאת ההלכה ולא יותר · ואת העורבים צויתי לכלכלך הם ב"א עורבים שהם כמו ערבים אבל מבנ"י והיו מביאין להם לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב ב' פעמים ביום כמו שהוא המאכל הראוי לאדם לא פחות ולא יותר · וגם אם אינם יהודים הקב"ה התירו לפי שעה שלא ליתן פתחון פה למות קודם זמנו כ"מ · ואין לסבור שהיו עורבים ממש לפי שאינם ראוים לאכילה ואין אדם יכול לאכול ממה שבא מבית הטמאה ומבית אסור אין שם בית אכילה כדין וכהלכה :

תניא מן הבהמה להביא ב"א שדומין לבהמה וכו' :

מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה חוץ מן המומר לנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסיא · זה הוא אמת גמור לפי שהמומר לנסך את היין בפרהסיא מאבד עצמו לדעת ונותן פתחון פה לכל העולם לחלוק ולומר מי שהוא מומר לדבר הזה הוא מומר לכל התורה כלה וכן הוא המחלל שבתות · בפרהסיא ואין צורך לפירוש · והדרשה על הבהמה ועל אדם ובהמה הם דרשות לפי הלחות ואין ספק ללכך ולחלק יותר · ומ"ש ר"ת על אמרת מבי כותאי הוא ד"מ שלא לדבר שלי דברים אשר לא יוכלו למרק בפרט בין יושבי הר גריזים שנעשו מומרים ע"י הע"ז שהטמין יעקב תחת האלה בהר שכם ור"מ חייש לרובא אבל מיעוטא אבל כל זה הוא דרך גדול ונורא בין העונות ואין לנו להאמין ולדרוש כל זה אבל האמת הוא שמשום הע' הוא על תלמיד היושב לפני רבו שאם יודע שישיב לו בטעם אם ישאלנו ישאל ואם לאו יאחוז עצמו מעבור פיו מלשאל ואם הוא בעל נפש ומתאוה לשאול ולעמוד על העיקר יפרוש היטב דסיפיה דקרא כתיב ואל תתאו למטעמותיו והוא הסתיקה מהדיבור ולכן אמרו אח"ז שהתיר את בית שאן כלה ע"י אע"פ שנעשה בו איסור אבותיו ואבות אבותיו כמו שכתת נחש הנחשת בחזקיה מלך יהודה לפי שמקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו ודאיכא שר' קבל עליו זו ולמד היטב אע"פ שדבר תימה הוא שהרי מעולם היו נוהגים בו איסור · למדנו שאין מזיחין ת"ח האומר דבר הלכה לומר לא שמעתי ואין מבדילין אותו משמועתו לומר חזור בך וישוב ויראה לעשות מה שהיה ראוי ואין לנו לתמוה על הדבר לפי שבכ"מ ובע"ז הן ברצונם הן שלא ברצונם מקום הניחו לעשות מה שלא עשו הא' וכ"א יוכל לומר מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו :

בלילה זה סוא אמת גמור לפי שביחדות הלילה והכנסת המחשבה על מתכונתה העבודה היא כהלכתה ואינה כדאי להיות בין הדברים כמו ביום שבאה המחשבה עלמה לפנים ואחור ורגע א' הומר כן ורגע אחר לאו לפי שהאמונה אינה כ"כ עיקרית כמו בלילה שהחושים כלם נעשים עבדים לנשמה הטהורה ואינו מאמין כ"א האמונה עלמה על בוריה ומה טוב אמרו ג"כ זה הלמד תורה בטהרה נושא אשה ואח"כ לומד תורה לפי שהאדם הנשוי אין לבו פנוי כ"א לעבודת האלהית מה שאינו כך בהיותו פנוי ולכן אם היא לומד תורה בו"הו הוא לומד בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו ואין לו להפנות כ"א על הדרך הטובה והישרה ולכן אמרו במאמר שאחריו בבית ה' בלילות שהעוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הכתוב כאילו עוסקים בעבודה לעולם וכאילו מיכאל מקריב קרבן וכאילו מקריב עולה ומנחה וכו' · כל זה היא דבר על מתכונתו וכהלכתו לפי שאין סברא לומר כפ' שיברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות כלומר בלילה ולא ביום ועל מה בא זה ההפרש אם לא שנאמר שהעומדים בלילות לעשות פירוד בין היום ובין הלילה הוא מפני שביום אינה המחשבה ולא שבירת הלב ולא יחידות המחשבה כהלכתה לפי שהשכל נפרד בין החושים ובין כמה דברים שאינם מיישבים דעתו של אדם אבל בלילה הנשמה היא טהורה כהלכתה יושבת ומכרת מה הוא האדם והעבודה בזמן ההוא היא הסיבה שבל א' מכוין למי שאמר והיה העולם ולא יותר וא' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים ולא לדבוניהם הם זובחים אלא לרלון המקריב ולרלון הנזבח שיהיה רלוי לפניו כמו הנזבח בעלמו וכמו שבא במאמר שאחריו נאמר בעולת בהמה וכו' :

מסכת חולין

פרק א' הכל שוחטין

ומלך ישראל ויהושפט יושבים איש על כסאו מלובשים בגדים בגרן פתח שער שומרון מאי גורן אילימא גורן ממש אטו שומרון גורן הוה אלא כי גורן דתנן סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהיו רואין זא"ז וכו' :

מ"ש שסנהדרין היתה כחלי גורן עגולה כדי שיהיו רואין זא"ז הנה האמת בעלמו שהיה להיות שרואין איש את דבר חברו ותחכמים זע"ז שתלא הודאה בהלכה לפי שאילו היו יושבין בשורה שלא בעגולה אין בני ראש השורה רואים את בני סוף שורתו ובעגולה שלמה לא היו יושבין

כדי

היה לצורך משפחתו ולמאכלו ההכרחי · ושלא לבייש העני וליתן לו פתחון לשמח רוחו היה מחסד אל לעשות תורה על המנחה בה' מיני כינון לכבד העני במנחתו בה' מינים לתת נ"ר לנפשו · וכמספר שיהיו ה' מיני הנאות כדי שיהיה מקובל לפני הכהן מה שנתן לנדבתו ושיהיה מכובד העני בשיו כעשיר בשורו :

פרק י"ג הרי עלי עשרון

הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ הביאי בני מרחוק אר"ה א"ר אלו גליות שבבבל שדעתן מיושבת עליהן כבנים וכו' :

גם זה הוא טבעי ופילוסופי · בני בבל לא היה להם עול מלכות כשאר גליות בכל הארצות בימי חכמי התלמוד וגם עוד היום אין להם מס פרטי · ולכן דעתן מיושבת עליהם כזכרים וכן בשאר ארצות מחמת המסים ועול המלכות אין דעתם מיושבת עליהם כנקבות · ואל תתמה על הדבר הזה בענין הזכרים והנקבות שבאמת הזכר יש לו בגידים הרגשות יותר יסודי אבל לא מוחש כנקבות וגם לפי דרך הלימוד הזכר לומד יותר בעומק אבל הנקבה ברוב היא מבולבלת וגם הפכפך ולימודה הוא בעור החיצוני של כל חי אבל אינו ביסוד הגידים ולא בעמקם ואין לה פתח ליכנס בה בכל נפשה ולכן לימודה אינו טוב ואינה יכולה לירד לעמקה של הלכה אם באה לידה לפי שכלה אינו ראוי ב"א לקליפות הגוף ולא לעמקם ולא לתוכם :

אדבר"ה וכו' מצור ועד קרטאנ'ני מכירין את ישראל ואת אביהם שבשמים וכו' :

קרגני הוא יושב קרטג'יני שהיה נקרא לפי הבוקארט קרשדוש בימים הקדמונים שבא מחיבור קרתא חדתא עיר חדש שבנו בני הגרגשי ושמאלו זה שני' כתוב על אבן א' בני אינגילטירא בסביבו' Tunisi שגם היה קרטג'יני קדמון · « אנו בני גרגש בורחים מפני חרב בן נון » וזה כתוב בל' שמרוני קדמון שהעתקתיו ושלחתי אותו ללונדון לאמת דברי רז"ל שאמרו גרגשי הלך ושנה לאפריקא · ובאמת במקומות ההם לא היו מקריבין קרבן לע"א לפי שלא היו מאמינים בהם ובפרט בלפי מזרח שלא היו ע"א כ"א בשם ולא בפועל ולכן טוב היה מקשה להם את וכו' אתה הוא שימי חכם גדול ומקשה לי בדבר הזה · ובאמת האמונה אשר היא בלב אינה יכולה להיות כ"א בו ואם אינה בו אינו כלום ושוב היה מקשה לפי שאם בתוכו אינו כברו · ומ"ש על הת"ח שעוסקים בתורה

בלילה

פתח עינים

Platonica שהיא מלאה חמריות כדברים הפלטונים ואינה לפי אמיתות אמונתנו · י"א סברת רשב"י שלא ימוש היא ברכה ולא תורה היא סברא פילוסופית לפי שאם היא מצוה ותורה א' מעיר וב' ממשפחה יכולים לקיים פשטו לא ימוש ס' התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה ומי יוכל ללמוד היום והלילה ולא יחסר · ואנה הוא הזמן להרויח פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ואיככה יוכל לילך לעסקיו ולסחורתו אם ילמוד תמיד ולא ימוש ס' התורה מפיו · לכן פירשו דרך ברכה והבטיחו הקב"ה שלא ישתכח תורתו הימנו · י"ב פילוסופית היא הטעה ד"ת לא יהיו עליך חוב כאדם שיש לו חוב ואומר מתי אפרענו ואפשר כך לא יאמר אדם אשנה פרק א' ואפשר לפי שבדרך זה הלימוד הוא דרך שלילה ולומד במהירות ולא בכוונה ובזה אינו מכבד התורה ואינו מזכירה לפי שתכליתו הוא להעביר הלימוד ולומר למדתי לשעבר ואינו אוהב ההוה ואין לו לב קבוע ללמוד אבל לומר שעשה חובתו בלימוד שכבר עבר עליו · י"ג ומה שבא במאמר אמר חזקיהו על גיהנם הוא ד"מ על האש והעצים ושפיה נר למשכב העשן בתוכו ושהוא עמוק ורחב · כל זה הוא ללמד ע"פי הפילוסופיא האמיתית שגיהנם באמיתות הוא החרטה של הרשע בתוך לבו על העונות והפשעים שעבר בחייו וכראות נכחות הטוב המוכן לצדיקים חוץ מחלקו ועל זה אמר ששכרה של תורה אינו בלבד שמצלת מגיהנם אך שיש לה שכר אחר אמיתי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ובהצטרפות הטוב הזה היא השלילה והרע המדומה בגיהנם :

פרק י"ב המנחות והנסכים

אר"ח והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה **משנה לשנה וכו' :**

המאמר הזה הוא פילוסופי לפי הטבע ומה טוב אמרו שהלוקח תבואה משנה לשנה ואין לו ארצות לזרוע בהן חייו תלואים לו מנגד שאינו יודע אם יהיו לו מעות לשנה הבאה ואם היא שנת רעב התבואה היא ביוקר וכן הלוקח תבואה מע"ש לע"ש מפחד לילה ויומם לפי שאינו יודע אם יוכל לקנות בשבוע הבא וכ"ש שהסומך על הנחתום מיום ליום אינו מאמין בחייו · ראה עוד מוסר במאמר הזה שאינו מדבר כ"א על הלחם שהוא הצורך הגמור שיש לו לאדם לנהוג עצמו לאכול צורך האדם ולא יותר וכמ"ש שלמה צדיק אוכל לשובע נפשו וע"כ אמר אח"ז ר"י שגם בדברי העבודה אין לו להקריב כ"א מנחה לפי שאין לו בהמות ואע"פי שהוא דבר מועט מנחת מאפה בקמח חשוב לו לפני כאילו הקריב נפשו לפי שהקריב לפי מדרגתו יותר מן הראוי · ומה שביום אחר

היה

גופו של מזבח וכו' :

במאמר הזה יש להבין · א' שמעלין בקדש ולא מורידין היא פילוסופית בדרכי ובדיני העבודה לפי שאם תשמישי מזבח ד"מ ירדו מקדושתם לפני עיני המון העם הקדושה הולכת וחסרת ומעט מעט יבאו דברים של קדושה לידי ביזוי · ע"ז מה טוב ומה נעים שיעלו בקדש ולא ירדו · ב' ע"ז הטעם שברי לוחות מונחים בארון וינהגו בה כבוד שאע"פ שנשתברו החומר בו כשלא היו שבורין היה מכובד · ג' דרך מוסר עד"ז הוא שמי ששכח תלמודו מחמת אונס שאין נוהגין בו מנהג בזיון והכן שלא אמר שיכבדוהו לפי שהוא כנגד השכל ויתהפך לחנפות גמור אם יעלו לנהוג בו כבוד · ד' הוא לשון זהב בחכם שאמר פעמים שבטולה של תורה זה הוא יסודה לפי שכל תורה יש לה אלטרפות עם הזמן שנעתקה עם העם שניתנה לו עם האקלימים שישבו בם הפעמים שקבלו התורה היא עם גויות וטבע המלכות וכמה אלטרפיות אחרות שבהתחלפן יסוד הוא של התורה עצמה לבטלה וכבר אמר דוד עת לעשות לה' הפרו תורתך · ה' פוליטיקי הוא מאמר ר"ל ת"ח שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא שלא לאבד כבודו בפני הציבור לפי שהאדם שאבד כבודו אינו עוד אדם ולפעמים האיש עצמו מחמת בושת פניו או יהרוג את עצמו או יחליף עבודתו כמו שהוא דבר קל בין אומתנו · ו' כל המשכח תלמודו עובר בלאו · דוק שאומר משכח בבנין פועל לומר שאינו שוכח מחמת אנסו אבל מסירו מלבו ברצונו או ממיעוט אמונה או מבזיון פרטי כנגד הטורח ללמוד · ז' תקפה עליו משנתו לפ"ד הוא שים מי שאינו מעמיד בדעתו מה שלמד מחמת ריבוי הדברי' שלומד והאמת מגרשת האחר' והזכרון נאבד ולא בלאוי [illegible] זכרון שלימות כ"א ביחדות הלימוד לפי [illegible] דברים הרבה [illegible] ז' מסירם מלבו א' אחר אחרת לא ברצון אבל באונס הטבע ובפרט לפי קונדיליאק ובוניט Condillac e Bonnet שסוברים שהחושים של הנידים הם המזכירים בהרגשם בקריאת הדבר או בשמעו השכחה הוא אונס גמור טבעי · ח' כל המשמר התורה נשמתו משתמרת הוא גמור לא כסברו היורד מלמעלה אבל לפי הטבע לפי שהשומר התורה הוא שליו ושקט וא"כ הבריאות בנקל משתמר בו ואין לו העון והרשע אשר בעדם השקט לא יוכל ומי שמשמר תורתו הוא מכובד בין שאר עמים שכלם מודים שכל א' יש לו להיות עובד טוב ואם אינו משמר רשע בעיני אלהים ואדם · ט' מ"ש אפי' לא שנה אדם פ' א' שחרית וכו' וכן אם לא קרא אלא ק"ש קיים מצות לא ימוש הוא פילוסופי שלא לאבד הבטחון לע"ה ולבעלי מלאכה וביוצא שאינם יכולים ללמוד ושיעברו מצות לא ימוש אבל עד"ז פתח פתוח לשובה לכל אדם ולכן אמר רבא שמצוה לאומרו לפני ע"ה · י' מ"ש חכמה יונית אינה הפילוסופיא האמיתית אבל המיסולוגיא Mitologia שהיא כלה דמיון ושקר וכן באלילות של פלאסופי Filosofia

מלאתיו אכל בתורה נכתב באלוכי ממרא שהוא שם אדם · ומ"ש תכן וכו' ותשובת משה להם הוא דרך לצות לומר שאין לנו לבקש הטעם מפני מה א' עושה הדבר בעצמו שעושה לאחרים והתשובה ברורה שלכל א' יש טעם הדבר שעושה ואין לנו להטריח שכלנו בדברים שאינם לריכים :

וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה מאי שנא תקועה אר"י מתוך שרגילין בשמן זית חכמה מצויה בהם וכו' :

תקוע היה בשבט בני יהודה בחלקם של א"י וראה בס' א' מבני אשכנז הנקרא מחקרי הארץ על א"י שלערך תקוע אמר שהיה לא רחוק מבית לחם ושהיתה בסביבותיה בקעה יפה ושמנה ואם כן אין לתמוה אם היו רגילין בשמן זית וכן ראה בס' Andricomio בערכו · וראה בלמח דוד שפרש תקע מורה ג"כ Conficcare שהוא דבר מלטרף עם העבודות על הזית להוליא ממנו שמן · ועוד תקע הוא שם מורה על Cantare וכן Battere le mani פי' ואות השמחה כמו שהיו עושים הקדמונים בעת כתישת השמן · ובענין השמן שמחכים כבר ביארנו זה למעלה במס' ע"ז · ומ"ש עוד שבחלקו של אשר היה מושך השמן כמעין אמת היא שבחלקו היו זיתים וביותר הרבה כמו שאומר Andricomio הנ' ובאמת גוש חלב שהיה בחלקו אשר סביבות העיר היה מלא פירות ושמן זית זך ושם גוש חלב מורה תתיכת עפר או ארץ מלאה חלב כלומר מלאה שומן וגם שמן ומעשה האדם בסביבות ההם שהיה עוזק תחת זיתיו ומפנה אבנים מן השדה ומכר לבני לודקיא קי"ח רבוא של שמן והיה כ"כ עשיר ועכ"ז היה עובד האדמה לקיים הפסוק יש מתעשר ואין כל מתרושש וגו' אין להפליא ע"ז שהכילות וחמדת הכסף באדם הוא דבר אין תכלית · ואוהב כסף לא ישבע כסף · ומ"ש תמ"ז מטרב בדרום ועלתן בצפון וחלוכי סקופים אטומים כי לא לאורה לריך הכורא יתעלה הוא ברור ואין לורך לאמרו ולא ללמדו · וגם נר המערבי שהיו נותנים בו שמן כמדת חברותיה ועכ"ז ממנה היה מדליק ובה היה מסיים היא קבלה או סברא ואין מקום לשכל להתחדד בה · ומ"ש עוד על השומרים של ירושלים שבעת החרבן היו אומרים אתה תקום וקודם החרבן כי בחר ה' בציון הם פסוקי תפלה או הודאה ומלטרפים עם תכלית המדבר :

פרק י"א שתי הלחם

מ"ל דשעלין נקדש אראב"י דאמר קרא ארת מחתגרת החטאים האלה וגו' בתחלה תשמישי מזבח ועכשיו

גופו

בלבד משום שאין מקפידין על המלוה אבל גם מפני שתהיה התבואה רבה ובמללת ביד ואם באה מרחוק הרוח נושבת והקור מביא נזק באיכותה ובבריאות האוכל ולכן לא היה מן הדין להביא התבואה מרחוק · ומ"ש על פתחיה זה מרדכי שהיה יודע כפ' לשון ושהיה פותח דברים ודורשן ושזה הוא מרדכי שהיה בימי אחשורוש לפ"ד הוא נגד סדר הטבע להאמין שחיה של"ו שנים בלא צורך ואם הוא כן הוא נס כטבע רצוני הפוך סדרי מעשה בראשית · ומ"ש ר"י שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה הוא ברור שהחכמה צריכה לדיין ובעלי מראה לפי ששם מתכבדים יותר מהעם ואם הדיין גדול הקומה השומע ישמע לפי שהחושים מתמלאים פנוה ושפלות לפני אדם שיש לו מראה וכן ראה בסאוודרא פילוסיף ספרדי מה טוב שהדייני' והמלך יהיו בעלי מראה ובעלי קומה למלא פנוה הבע"ד וכל העם· בעל זקנה משום הנסיון שבהם מדברי העולם וכבר נאמר בישישים חכמה ואורך ימים תבונה · בעלי כשפים לא שיהיו פמעשה אבל במושכל היה דוחק בהם לברר ולידון מי שהיה בע"ד חייב · וכן הטעם שחייבים הסנהדרין לידע ע' לשון משום שלא ישמעו ע"י המתורגמן הוא דבר מלא תבונה כדי שלא יחליף המתורגמן אמיתות הלשון שמתרגם · ומ"ש על פתחיה שהיה כולל ומערב הלשונות ודורשן איני משבח זאת החכמה לפי שעירוב הלשונות הוא בלבול גדול ומעט מעט נאבד יופי הלשונות ע"י עירוב זה והלצת הלשון ע"י כן התקלקלת וזה בא גם בימינו ובחכמינו שכותבים חצי שורה תרגום וחצי שורה לה"ק שהוא דבר מלא גנאי ובזיון בא' שכותב אגרת חציה צרפתי וחציה אשכנזי :

פרק ט' כל קרבנות

אמרי ליה יוחני וממרא למשה תבן אתה מכניס לעפריים א"ל אמרי אינשי למת ירקא ירקא שקול :

עוד היום יש הרבה מכשפים במצרים ששם היה אוצר הע"ז בכל מיני עבודהאלטמאה ושם היו מקריבי' קרבנות בהמות חיות ועופית כמו אלהיות ושם המלכים היו עושים לקבורתם הבמות הגדולות הנקראות Obelischi בכל צורות הנבראים בשמים ובארץ · ושם היו הג'ירוגליפיג'י Geroglifici במקום האותיות והכתב וכל זה ביחד היו נותנים לסודות ולחידות שאחריהם בא המכשפות ועל זה ראה מה שכתבו Spencero ועוד יותר ממנו החכם Kirker ואחרים · וגם הנילום בדרכיו היה מורה דבר טבעי ונסיי בזמן א' וגם הוא היה נותן מקום למכשפות · וראה עוד בקירקיר הנז' שמות הרבה ממכשפים הקדמונים שהיו במצרים וביניהם תמצא שם מכשף א' שנקרא יוחני כמו שהוא במאמרנו · שם ממרא לא

פתח עינים

יותר פרסי כאהבת ה' עלינו ועל קדמונינו כשלמה ואברהם ואהבתנו אותו · הב' הוא הגדול שבמוארים של הקב"ה שהוא השוב · וכבר אמר הפילוסוף הגדול Bayle שבכל המוארים של הקב"ה בהשגחתו הארם הוא השוב על כלם לפי הנסיון ושאין בתוארים כל היסודות והאמת כמו תואר השוב במשנים העליון' ומ"ש עוד על הכינוי הזה שהוא מורה באהבת הוא ללמדנו שאמיתות תורתנו וקבלתנו ע"י התורה ע"פי משה הי' אמיתות הנראות למוח ולעיין בדברים היותר מוחשים בחכמת הגופות וכמו הבירור והוודאות שיש בחכמת ההנדסה ושהוא א' בזמן ההוה בכל הזמנים כמו שהוא בין הבנוים שהוא נסתר ונמלא בכ"א :

אר"י בשעה שהחריב הקב"ה ב"המק מצאו לאברהם עומד בב"המק א"ל מה לידידי בביתי א"ל על עסקי בני באתי וכו' :

כל הש"ות שהביא המאמר בין הקב"ה לאברהם בזמן חרבן הבית אינם כ"א להודיענו שאע"פי שחטאו במזיד והיו חטאים רוב הקהל ושעברו על מצות מילה ולא שבו . בתשובה עכ"ז יש להם תקנה · ושנמשלו ישראל לזית ללמדנו · א' שהזית אם האילן נוטע עכשיו אינו טוען כ"א אחר זמן ארוך ואח"כ טוען פירות הרבה כן בישראל יש מי שסיבל הרבה שנים ואח"כ מצליח · ב' שהזית אינו מתבשל כשאר אילנות שמתבשלים מעט מעט אלא מתבשל כל צרכו בב"א כן ישראל עוברים מאבל לשמחה במעט שעות תם לתעמים לפי שאם יהודי חטא ושב בתשובה מיד מתקבל בחסדו יתעלה ואין עוד לספק על סוכתו א"כ הוא כזית שמתבשל במעט זמן · ג' אמת הוא ג"כ שאין עלי הזית נושרין לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ועלבד נסיון שראיתי בעיני שאינם נושרין גם בימי הלינה ראה בסטיולי בספריו ערך זית שאומר כן שעליו אינן נושרין א"כ טיב הוא המשל שישראל אין להם כשלה · ד' כבר ידיע הוא ג"כ שהזית אינו מוליא שמנו כ"א ע"י כתישה ואמת הוא ג"כ שישראל חוזרין למוטב ע"י ייסורין:

פרק ו' רבי ישמעאל

פיסקא מעשה שבא העומד מגנות צריפין ושתי הלחם מבקעת עין סוכר לא הוו ידעי היכא איכא עומר לאיתויי אכרוז אתא ההוא חרשא אותיב חדא ידיה אאיגרא וחדא ידיה אצריפא וכו' :

בענין העומר יש לדעת שמלותו מן המובחר שהובא מן הקרוב לא בלבד

פרשיות ועל כל א' יש ב' עשה וקשרתם לאות והיו לטוטפות לפי שאין על כל פרשה העשה אבל על שתיהם כיחד וא"ב אין בזה כ"א ב' עשה ע"כ התגוה בכללה · ולפי הפירוש שכ' הוא יותר מובן · ועיין פרדסו על סתירת יחזקאל עם התורה בקרבן ר"ח ניסן וכו' מחקם הם דרשות ע"פי הסברה · ובאמת שכם' יחזקאל וגם במקומות אחרים כמו בד"ה שנראין בהן סתירות עם ס' שמואל ומלכים הוא דבר שנראה בעיני מילה שבימים הקדמונים ע"פי הכתב מאיש לאיש נפשו איזה טעיות אבל אין בהן דברים שהם יסוד לא לתורה ולא לעיקרים וטוב עשה חכ"ח לדרוש אלה הדברים לעשות גדר לאמונה ולהחזיק הם' על בוריו · ומ"ש עוד במאמר הקודם כל המניח תפילין מאריך ימים הוא אמת פילוסופי לפי שהמניח תפילין בראשו ובזרועו מכניע המחשבה וההרגש במוח ובלב ומכניסם לעבודת ה' בכל לבו ובכל נפשו ובזה גם מדותיו הם לפי דרך הישר ואם יכרו הוא שקט גם הבריאות הוא לפי דרך הטוב והשכל הוא על בוריו וגם כח הזן והמכלכל ובזה הוא מאריך ימים · ודע שכם' ספינקירו מלאתי שגם בין המצריים והקדמונים היו נוהגין התפילין בצורה שוה לצורתנו · אבל היה כתוב בהן שמות ודברים אחרים באותיות המצרים הנקראים Geroglifici והיו קוראים אותם Filacterj והיו מניחים אותם על הראש ועל הזרוע והיו מניחים על הראש ועל הזרוע כמו קמיעים להתפלל לאלהיהם ע"י לענג בבריאות טוב ולהאריך ימים וכן כתוב בקרמילי Carmeli בספרו Degli Usi וכן בקירקירו Kirker בספרו להגדיל על הדברים הקדמוני' :

פרק ה' כל המנחות

א"ל רבנן לר"ש עזריה בר בריה דר"א דהוא י' לראב"ע דהוא י' לעזרא קאי אבבא א"ל מאי כולי האי אי בר אוריאן הוא יאי ואי בר אבהן ובר אוריאן יאי ויאי וכו' :

במאמר הזה יש להרגיש דברים מעטים · א' שנראה גסות הרוח של ר' פרידא שאם הוא בעל תורה יכנס אבל אם הוא ממשפחה חשובה בלא תורה שהאיש יאפלחו ונראה זה גם כנגד הרחמנות והלב טוב שכל אדם חייב להרגיש בנפשו · ועוד נראה גסות הרוח של אומתנו לומר לבורא הכל שיחזיק לה טובה לפי שמייחדת שמו בעולם כ"א לדקה תה יתן לו ותשועתו שהוא מחזיק טובה לאבות הוא ללמדנו שהם אנו עובדים לבורא ומייחדים שמו הוא ע"פי קבלת אבותינו שהם היו הא' לעבדו וללמדנו דרך מלותיו ודרכי אמונתו ואין לנו כ"א הזכות ללכת בדרכיהם ולא יותר · ב' הדרשה שבא על מלות אדיר ואדירים הוא לאות פילוסופי לסותת כח הא"ם בתואר אדיר · שב' על מלת ידיד הוא לאהדות התואר

יותר

פתוח עינים

הכלאים שבאמת אין הנטרפות ביניהם בענין איכותם ומהותם · כשתדע הקורא שהכלאים נאסרו מפני שכמכלדיים היתה סגולת אלוה א' שהכוכבים המולדים אותו היו לובשים כלאים כמו שכתב. ספינג'ירו ואריפאן ולכן משה אסרו לנשים ולהרס ע"ז של הכלדיים · ברור שהוא שבריאות הכלאים אות עבודות לא' האמת יוסר לגזור ולאסור משם כלאים ולא ילך בדרכי ע"א · וזה הוא גם יסוד מאמר אמר שקולה מצוה זו כנגד כל המצות שבתורה מפני שאם הכלאים מורה שבד נאמן לבורא כלבושו באותו הזמן שבכל לבבו אומר אני עבד נאמן לאדוני ה' יתב' הוא מאמין בכל התורה כתבה א' · ומ"ש בריתא אחרת פילוסופי הוא בכל מדיו · כל אדם אין לו היכר כ"א מושכלות שבאות מן המוחשות · החושים מרגישים ואח"כ באות המושכלות ע"י החושים עצמם כן הוא בציצית · ראייה מביאה לידי זכירה וזכירה לידי מעשה מפני שאחר המושכלות החושים עושים מחדש מה שהמשכל למד והרצון מטיב ולכן הזכיר במקום זאת זוכה ומקבל פני שכינה לפי שאם יש לאדם את עבדות כשו"א גם כשו"הכ יכירהו לעבד נאמן ויתן לו שכרו · הטעם לכם תכלת כבר פירשנוהו במקומו ואין לנו כאן לחזור ולפרשו · ומ"ש ר"מ קשה עונשו של לבן מעונשו של תכלת הוא אמת בשר לפי שהדבר שקל הוא להמצא שוא חטא יותר גדול שלא להביאו לעבור אדון הדבר שהוא יותר קשה ויותר נכבד · ולפי שהחושים הם אבות המושכלות אמרו אח"כ חביבין ישראל שסיבבן בראשם בזרוע כמנג וכפתח עם התפילין הציצית והמזוזה לפי שהחושים משועבדים לבורא ובם המושכלות אחריהם ילכו ולא בנקל יפלו בחטא וכ"ש אם אללם בזה להשכין המילה שבבשרו אע"פי שהיא שבעים ולא רצונית לפי שפה ולכן יש הפ"ש בינה ובין האחרות שהן מחוץ לגוף ופסם למנצח על השמינית הוא אות ומדרגה במוסיקה הנקראת Ottava כמו שמפרש שמינית וכבר דברנו ע"ז בספרנו הנקרא Biografia musicale אבל אמר ר"מ שלא די לאדם להיות מסובב מחוצין שהמצות אם אינו בא בכל נפשו לאסור על המושכלות ולברך אדון בכל על טובותיו ועל חסדיו ולברך ק' ברכות בכל יום · וטעם המספר מקרה הוא אבל יש להבין שהאמת הוא י' על י' שמספר י' הוא מן השלמים של המספרים שכולל הט' מספרים הא' וא' אללם · ומעשה האדם עם האשה שבשעת חטאו בהו מליתיו ושפחו על פניו ועבכו מחטא ואת הייא ראיה במה החושים אם הם משועבדים לשמים מעכבים היצר ושוב האדם אינו חוטא :

אר"ש כל מי שאינו מניח תפילין עובר בח' עשה כל שאינו עושה לו ציצית עובר בג' עשה וכו' :

ח' עשה שעובר מי שאינו מניח תפילין איני מבין הפירוש שיש בהן ד' פרשיות

מדקדק וחריף גדול ואם מיתתו לא היתה מתוקה הוא להורות שלפי גדולת האדם הקנאה והשנאה עליו בנקל יכול להביא כל הרעות שבעולם וכמו שהיה לר"ע · ולכבוד גדולת האותיות אמרו שהזקנים היו מדקדקים לעשות כתב יושר והיו חוסרין נ"ב החי"ת להגדילה ועד"ז אמרו שהעוה"ז נברא בה"א שדומה לאכסדרא דוגמת העוה"ז והעוה"ב ביו"ד שצדיקים שבו מעטים ובסוף הוא מפני שמעשיהן של צדיקים אינם דומים זה לזה · היו"ד הוא כפל הה"א ולכן היו"ד היא דוגמת העולם הבא והה"א דוגמת העוה"ז ובאמת היו"ד היא נקודה א' ובאמת הדברים המצטרפים עם העוה"ב עליהם נאמר לך דומיה תהלה לפי שהם כלם רוחניים רחוקים מהחמריות והן כמו נקודה על התנקדות הנפש ברוחניות שלה · אבל הה"א אות היא גדולה שיש לה היקף פתח וחלון והיא צורה שיש לה הצטרפות עם החמריות ולכן היא מצטרפת יותר עם העו"ז כמו שביארנו · ועל הענין עצמו וגדולת האותיות והכתבים אמרו ד"ת שהקב"ה שומר בתיבו מבחוץ באמצעות התפילין שהן מלות באותיות כתובות בכל כוונת הסופר וקדושת הכתב ואם בעולם הבא הוא עבד נאמן לבורא הכל הוא שומרו באמצעות התפילין שהם רוחניים וחמריים בבת א' ועד"ז אמרו על התפילין שבראש והקשר של התפילין שכתוב בהם רוב השם · ובאמת כל אלה הדברים מלאים קדושה במזוזה ותפילין · יסודם הן האותיות ובלתן אין כתב ואין לשון אין ספרים ואין תורה והקב"ה בכל טעם עושה כתרים ד"ת לאותיות לפי שהן עיקר התורה והקדושה והג'ירוגליפיג'י של המצריים והאומות הקדמוניות היו סימנים חמריים במקום המלות אבל לא היו להם האותיות כהלכתן ולכן היו בלא ספרים כמה דורות :

פרק ד' התכלת

הנ"א וראיתם אותו וזכרתם ;ראה מצוה זו וזכור מצוה אחרת התלויה בה ואי זו זו ק"ש וכו' :

אחר שהביא המאמר של מלאכא שהיה כ"כ מזהיר לרבי קטינא על מצות ציצית ישבו ודרשו התלמודיים על מצות ציצית במאמר הזה ויש לנו להבין בו · א' שהציצית הוא כאות עבודה להקב"ה ובפרט ספינג'ירו Spencero בספרו לימד לנו שגם למצריים היו חוטין וענפין בבגדיהן לאות עבודה לאלהיהן ובפרט בעת תפלתם היו מתעטפים בו כמו אנחנו · א"כ הוא פילוסופי שבראות הבגד עם אות עבדות לבורא יזכור ק"ש שמקבל עליו עול מלכות שמים ובזוכרו מקבל להיות עבד נרצע לאדון הכל כמו שמורה אות הציצית שבבגדו · ב' אעפ"י שבראה רחוק מ"ש בעל הברייתא שבראות הציצית יזכור מצוה אחרת הסמוכה לה שהיא

הכלא

פתח עינים

אין לנו כ"א ליתן שבח לאוהב חשבונות שהם מצטרפים לד"ה של העבודה האלהית · והמחלוקת על המנוחה ועל הנחלה אם מנוחה היא שילה ונחלה ירושלים או להפך לפי הפשט ולפי השכל המנוחה נראית יותר מצטרפת עם מקום האחרון ששרתה בו העבודה ועם הפסוק יותר מקודש שהיה בלי ספק ירושלים בכל עניניו :

מסכת מנחות

פרק ג' הקומץ

אמר שמואל גובהה של מנורה י"ח טפחים הרגלים והפרח ג' טפחים חלקי בו והפרח והנרות והמלקחים זהב ות"א שבלאת זהב וכו' :

במאמר הזה יש לדקדק · א' שבאותו זמן היו מכירים כראוי מלאכת האלקימיא גם במתכות וכמה פעמים מכניסים אותן לכור כזהב של מנורה לטהרן ולדקדקו כראוי · ב' שחשוב היה לחם הפנים על שאר נדבות וקרבנות ציבור וללמד לאדם שיש לו לחשב הלחם שלבב אנוש יסעד יותר משאר מאכלים היה תמיד הלחם על השלחן וע"ז היה נעשה גם לפי התלמוד שסלוקו כסדורו · ג' שבכל המלאכות מלאכת המתכות ובפרט בכסף לעשות הדברים כתבניתם ובמדתם הראוי ושיהיו כלם בהצטרפות על פי חכמת המדות וההנדסה אינה כ"א דבר קשה ולכן להגדיל מלאכת המנורה ויפיה בכל חלקיה אמרו שמנורה של אש ירדה מן השמים להראות למשה לעשות בתבניתה כמוה · ד' שמלבד המנורה גם להכיר המולד כראוי אינו דבר קל שלפעמים אינה נראית כ"א מעט ואינה ניכרת · וכן להכיר השרצים לראות אם הוא טהור או טמא אין לנו סימנים מובהקים וקשה להכירם ולכן אם אמרו שהדברים האלה הראה הקב"ה למשה באצבע אינו כ"א להחזיק אמונת הקבלה והדינים בדבר הזה :

אר"י א"ר בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה יושב וקושר כתרים לאותיות וכו' ·

המאמר הזה הוא ד"מ ופילוסופי · האותיות הם יסודות המלות והמלות יסודות הקריאה והקריאה יסוד החכמה והתורה ולכן להגדיל האותיות במהותן אמרו ד"מ. שמשה כשעלה למרום מצאו להקב"ה שקושר כתרים לאותיות רצוני שהקב"ה בתת התורה למשה רצה שהאותיות הן עיקר הכל ולכן עשה להן כתרים ולכן שבחו לר"עק שהיה

מדקדק

שכר לצדיקים שהוא העיקר הנ׳ · ראה״א מ״ת שהוא עיקר הנ׳ לפי הר׳ אלשו בספרו · ומי שאומר קריעת י״ם הוא מאותות ה׳ שברא הטבע ושהופכו לפי רצונו שהוא עיקר הא׳ · ומה שפירשו על פ׳ ולא קמה עוד רוח רחב אמרה שמהאימה והיראה שבאו באומות על קריעת י״ם שלא היה מקשה בהם האבר לתשמיש ואין אמיתי ע״פ הרפואה שהמפחד באה התלשה בגידים ובפרט בגידי הביאה ובחום הסדרה שמשם באים הגידים לאותו מקום ובזה אינו ראוי לביאה והיום שאני כותב יש לי בחור א׳ בן כ״ב שנה לרפאותו שאינו ראוי לתשמיש ולא לירות כחץ זרעו מחמת פחד גדול שהיה לו מגנבים שבאו לביתו בלילה פתאום ובחרב ובקשית לפחדם ולגנבם :

מנא ה״מ דת״ר דבר אל בנ״י בנ״י מצווין על שחיטת חוץ ואין גוים מצווין על שחיטת חוץ וכו׳ :

במאמר הזה יש להבין · א׳ שנאסרו הבמות ושחיטת חוץ לבנ״י מפני שלא יראו עצמם כזובחים חוץ למקדש ושלא במקום עבודה שמעט מעט יכול לעבוד ע״ז בשלימותו ולכן לגוי אסור לסייעו ולעשות שליחותו אבל החכמים שהם של אופרא הורמיז עשו הכל בכל מיני הנדר לזבוח על גל של עפר בים עם עלים חדשים ועם האש היוצא מן האבנים וכל זה להורות ולא לעשות · וכבר ידעת שפירשו הוא גל של עפר · ב׳ שאין לתמוה אם בקשו בענין דוד וארונה ליטול הסתירה שיש בין ד״ה ושמואל בכסף ובזהב שקנה דוד ממנו · שכמה מקומות אחרים מורים הסתירה וכבר טרחו ע״ז רד״ק בהרבה מקומות והר׳ מהאדומים בספרו אמרי בינה אבל על כלם יש לנו אזור בע״ז בתרגום ד״ה שנמצא בטוריני ושנדפס כבר מ׳ שנה · ג׳ בענין מוריגים שמפרש רבא מסה של מורבל צריך לקרות טרבן כמו שהוא בלמח דוד והוא כמין עץ ברזל שדשין בו התבואה · ומה שפירשו עיזא דקורקסא ר״ל הדבר בעצמו רצוני כמין עץ של ברזל (שכן הוא קורקסא בל׳ ארמי) דש בי יתדות חדין ועשוי חרילין ומוליכו ומוביאו על קש הדישה לאחר שנידושה ומחתכה · ומ״ש במאמר אחר זה שקדשים קלים נאכלין בכל הרואה הוא פילוסופי לפי שבמקום שהעין רואה ירושלים והמקדש אין לעשות ספק על שחיטת חוץ ושנראה כזובח באכילה כשלמים לפי שכונתו היא כלה טהורה ובראות בעינו המקדש לא יעלה בדעתו לשוב לאלילים · ושדרשות על יוסף כבר פירשנום במ״א · ומה שהוסיף דכן על המקומות שראתה שכינה בהם שלא שרתה כ״א בחלקו של בנימין גדול הוא בבודו אבל לא זכותו לפי שגם ששכינה שרתה שם אין זכות לאדון המקום וכך היה רצונו יתעלה ולא יותר · ומה שבאו לחשבון השנים של אהל מועד שבמדבר בגלגל בנוב בגבעון ובשלה

אין

פתח עינים

שם · ועל אדז"ל דימא שכתבו במקומו במסכת ב"ב · אבל שהוטמו אבנים לתיבה מחמת גדולתו ונשאר שם עד סוף המבול שכבר את התלמוד הקשה על זאת הספרי' והסתירה בכל הטעמים המנשרפים ושהראם הזה ועת מלך הבשן נשארו שם אם ברותחין כידוע הוא גם אחר שאין להאמינו בלא נורך וכל אלו הן סברות דחוקות לא מיוסדות ואין חובה להאמינם לפי שהן נגד השכל ונגד הטבע והקדמונים אהבו בהרבה מקומות לפרש נסים בלא דוחק ואין זה הכלל ע"פי הפילוסופיא · על עשירי בבל שאין עשרם מתקיים מפני שאין מרחמים על הבריות כבר כתבנו הצורך ע"ז במס' כילה ומ"ש ר"א האוכל מעפרה של בבל כאילו אוכל שקצים ורמשים הוא אמת בטבע לפי שבבל היא מצולה ולא בלבד הרבה פגרי מבול נשארו שם בפרט שקצים ורמשים לפי שהיא שפלה עד מאד ומצולת מים מלאים ריח רע ועיפוש אבל גם משאר מקומות ומבבל עצמו מלא שקצים וגם איכות האדמה איכה טובה וקרובה לעיפוש ושם מתרבת האדמה הנקראת Torba מלאה מאויר המתלהב הנק' Aria infiammabile או Idrogeno ואינו טוב לבריאות ואינו ראוי מעצמו לנשימה ולמלאכת הריאה :

תניא את הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו ריבק"א זו פרישות בכורות וכו' :

במאמר הזה יש ב' מוסרים ע"פי הפילוסופיא האמיתית · א' שהאדם בשדולה לקבל בסבר פנים יפות היסורין ושבלן הוא עליהם האות המובהק על שבלנותו הוא השתיקה ואינו מגלה הכאב שבלבו שהוא חזק וגותקו לפי שבוטח בה' שיצמיחו והבטחה בה' איננה נגלית כי אם בשתיקה עם הבריות ובלבד בלבו הוא בוטח ומקריב עולה לה' על היסורין שעליו עברו · המוסר הב' הוא שהקב"ה אם עושה דין עם המקודשים הוא יותר נורא ומתעלה ומתירא ומתקלס מפני שאם הקב"ה עושה דין בהדיוטות לא כל אדם חושב עליהם ונראה טבעי שבין המון העם ובין ע"ם הקלקלות מתרבות ונלדק הוא שיבאו עליהם יסורין לפי מדרגת חטאם אבל אם בא על איש מקודש כל אדם מרגיש עליו שיש לו צער ובוכה עליו ולא עוד אלא שאימת שעליון נופלת על כל אדם אם יורדת המכה על ראש גדול העם · ומה שעשו מחלוקת במאמר אח"ז אם בני נח קרבו שלמים או לא סברת החכם שאומר שלא קרבו שלמים בני נח הוא לפ"ד שהשלמים הם זבח נדבה וע"כ אינו נראה שאדם שאין לו תורה גמורה ע"פי משה אבל שהוא מתנהג ע"פי הטבע ותורתו בלבד שיעפיל לעשות קרבנות נדבה כמו שלמים שנראין כמתן אהבה שאינם מלטרפים עם מי שאין לו כ"א תורת הטבע · ומה שדרשו על שמועת יתרו הוא ע"פי הפילוסופיא · ר"ל מלחמת עמלק שמורה שמענישין לרשעים ונותן

שכר

ולא היה זרעו יורש המלכות לפי שלא היה מלך שפירץ לו דרך ואין מוחין בידו אבל היה תחת הדתות ותחת התגרות בין הנביאים מידי שמים בין הנביאים במסורת ובקבלה · ה' מוסר גדול הוא שבשעה שפוסקין גדולה לאדם פוסקין לו ולזרעו עד סוף כל הדורות ואם הגיס דעתו הקב"ה משפילו לפי שהגס רוח אין גבול לרצונו ואם אין גבול לדעתו אינו גדול אבל הוא מזיק לבריות שהן תחת ממשלתו או הנהגתו וכבר אמר החכם Tonti בדרשותיו דרש א' שאינו טוב ממשלת המלך או הגדול כ"א בשפל רוח שעובד ה' מיראה ובענוה :

פרק י"ג פרת חטאת

אר"י כל א"י ברוקה היא וכו' :

שהיה מבול לעולם מלבד הקבלה והתורה האלהית שהעידוהו יש לנו בין חכמי אה"ע פילוסופים וחכמי הטבע שהביאו ראיה עליו בכמה פנים ובפרט בגידים ובעצמות שנמצאו ושנמצאים כל היום בגבעות ובהרים הרמים והגבוהים עד אין חקר ומצורת ההרים ומחמריהם שנעשו בימי המבול ותכף אחר המבול כשחרבה הארץ וכיוצא ואחרים מחכמי הטבע כתבו באורך בע"ז ולהקים דבר המבול בכל הוודאות וכ"כ בורניט Burnet חכם גדול באנגילטירא בספרו הנכבד שמו Archeologia וכן בין האומה ההיא החכם Wiston ואחרים · עוד יש כד"ה מבולים אחרים בימי Pygmalion א' ועוד אחר במזרח ויש מי שסובר שעולם החדש America היה בהרבה מקומות מחובר לשאר הארץ ובפרט עם החלק הנקרא Asia ושהמבול העתיקה וכן תראה בקירונילי Coronelli בספרו הנקרא Isolario ושהוא סובר שהאי Sardegna והאי Sicilia היו מחוברים לארץ והיו בים איים אחר מבול ומבול שהיו בהרבה דורות · אחר כל זה אין לתמוה אם יש מחלוקת בין החכמים אם המבול היה כללי או פרטי ושלא ירד מבול לא"י על דעת מי שאו' שגבוהה היא מכל הארצות ושעכשיו בטבע אינו כן · ומ"ש ברותחין נידונו אין ראיה מן התורה ועל וישובו המים אין ראיה גמורה אבל דרש הוא וע"פי חכמת הגיפית אמת היא שגם בימינו יש הרבה מקומות אשר שם מים רותחין בטבע וגם באמצע ובתוך הים שיש הרבה מעינות מים רותחין בתוך הים באסיא באמיריקא ובסביבות נאפולי Napoli רבו כמו רבו וכן לא רחוק מעירנו טריאסטי במקום הנקרא Monfalcone אשר שם מים רותחים בסביבות הים ומועילים ברפואה להרבה חולאים אבל עכ"ז שכל העולם כלו נהפך ושמקרים נעשו המים כלן רותחין אין טעם להאמין ע"ז אם לא דרך נס אבל לא היה נס לצורך ואין הקב"ה עושה נסים ומהפך הטבע כלו בלי

פתח עינים

פרק ט' המזבח מקדש

ארעב"ש למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה ל"ל מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין וכו' :

הדבר הזה שמביא המאמר שבגדי כהונה מכפרין נראה דבר נגד השכל שהבגדים עצמם מכפרין שאין בהן דבר נדבה או חטאת שנותן החוטא מדעתו ובלב מיוסד על התשובה והבגדים עצמם לא היו מוציאים מכיסם לכנסם · ולכן יש להבין הדבר הזה בב' פנים · א' שהכהן עצמו בלבוש הבגדים ובראותם כראוי כיפים ובגדולתם היה דמיונו מתעורר ומרגיש בפרטים ובזה היה מחילה וכפרה על העונות ההם לחסדו יתעלה ועד"ז בגדי כהונה היו מכפרין · ב' שהקהל ויחידי העם בראותם הכהן לבוש בגדים ההם נקיים ויפים היה דמיונם ולבם מרגיש יותר מן המורגל והיה לבם בחרטה על העונות הרמוזים במלבושים ההם ועד"ז היו שבים והיה להם מקום בין בעלי תשובה ובזה בגדי כהונה היו מכפרים :

פרק י"ב טבול יום

אר"א אר"ה לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי וכו' :

במאמר הזה יש להבין מוסר לא נכון · שכהן שהרג את הנפש אפי' בשוגג אסור לעבודה · ונגד זה פינחס שהרג זמרי לנקום נקמת בנ"י נתכהן והיתה לו הבטחה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם · ולפ"ד ר"א נתכהן בימי יהושע בעת שמם שלום בין השבטים ובין העם בכלל ואין כלי מחזיק ברכה כ"א השלום · ובמאמר ויחר אף משה וגו' יש לדקדק הדברים הבאים · א' שכ"מ שנא' חרון אף יש בו רושם מפני שבאדון הכל שלימות גלוי הוא ד"מ החרון אף שאינו מובן כ"א באדם בעל מדות הכעס והחימה ולא בבורא ובאדון הכל ולכן נאמר בו רושם כלהשלים המשל · ב' שלא היה פוליטיקי שמנהיג שהוא כמלך יהיה גם כהן ראש העבודה ובין האומות מי שהיה מלך וראש העבודה לא היה לעולם מלך כשר לפי שאם הנהגת העבודה היא ביד המלך המלכות עצמו בהצטרפותו מקלקל טיב העבודה ג המוסר שמלמדנו הסבר לו פנים לפרעה וגם ר"י שאומר לעולם תהא אימת מלכות עליך הוא פילוסופי לפי שבלא מורא מלכות איש את רעהו חיים בלעו י"ד הוא פילוסופי ג"כ מ"ש אח"ז בקש מרע"ה מלכות ולא נתנו כלומר שמשה היה מנהיג העם והיה כמלך אבל לא היה מלך גמור במשיחה ולא היה מולך על שרי הלכה

ולא

אך שוהה בכחת יפה יפה עד שמגיע לאמיתת ההלכה ולפסק דין נראה לי שאין בזה ספק · מי שמגיע אל האמת בהלכה בשכלו בלא חריפות הוא יותר חשוב לתועלתו ולתועלת אחרים כי מה שזה שלימוד בתכליתו אם אינו מגיע אל האמת ואם התשובות הוא אחריפות בפלוסופות מדרגת השכל לעצמו בלא תכלית נוכל לומר שגם הוא חשוב במדרגת השכל אבל לא במדרגת התועלת שהוא הטוב האמיתי והיסוד:

מסכת זבחים

פרק ד' בית שמאי

תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה נאמרו יותרת וב' כליות בפר כהן משיח ולא נאמרו בפר העלם דבר משל למלך וכו':

במאמר זה יש ב' מוסרים לא קלים · א' שחייב האדם אם אוהבו מכעיסו שלא לדבר בגנותו ולא לגלות חטאו לאחרים ולכן בצבור שחטא התורה מקצרת בדברים מפני חבתו · ב' שגם בין חצר מלך בשר ודם אם רוב המסיבה סורחת גם משרתיו הפנימיים אין להם לב עם המלך וכן המלך עמם וכל אשר היו מסכימים לדעתו ושדברי סתריו אליהם · מעט מעט אהבתם ויראתם למלך כאבדת והוא אין לפו נשי בהם כפראסוגם וזהו היסוד שרמז המאמר שפעם שחטאו רוב הצבור כשתלקה הקדושה · ומ"ש במאמר א"ז על הרצועה שהיתה יוצאת מחלקו של יהודה והיתה נכנסת בחלקו של בנימין והיה בנימין מצטער עליה בכל יום לבולעה זה הוא לבורות כמה הקדמונים היו תאבים לחלוק מקום בארצם לדברי קדושה ומפרט למזבח · ומה שבא במאמר אחד על דוד שבניות ברמה מה ענין ניות אצל רמה איכה קושיא לפי שהיו ב' רשות והא' איכה כי אם מקום רם בניות וזהו בניות ברמה · וכן תמצא באלדריקומיו בספרו Geografia sacra וכן במרטיניר · ומ"ש שא"י גבוהה מכל הארצות בימינו אינו אמת אבל יכול להיות שבימים הקדמונים עד היום הזה יש איזה שפרש מחמת המבול שמשנה לשנה כי בהרבה מקומות שמתחלפים הויות הדברים או בעירוב האמרים או בפורס או בשתיקן ביחד ולפי האמת שארץ א' גבוהה מאחרת אין בזה טעם לחשב או לסבב מדינה ידועה בפרטות אם לא שתבינם הגבוהות שלא יבא המבול שבקל כמו שהיה במקומות אחרים:

פתח עינים

הרים עריף ר"י סיני רבה עוקר הרים וכו' :

דבר ידוע וברור הוא שמי שסדורות לו משנה וברייתא כמתניתין תנ"ס אבל אינו מפולפל וכ"כ לבקשות ולתרץ ולהבין דבר מתוך דבר אינו כ"כ חשוב כתבם חריף ומפולפל בתורה הרבה שמפרש קושיות דומים להרים שאין אדם יכול לפרקן ועוקר ודוחה שמועות תלויים להרים שאין אדם יכול לעוקרן ובאמת הא' שפוא סיני יש לחשוב כי שיש לו זכרון גדול וטורח הרבה יומם ולילה לא שבת לקרות וללמוד אבל שאין לו שכל גדול וחריפות לברוא מעצמו דברים חדשים ולפלפל בכל מיני דיוקים כב' שהוא עוקר הרים · ובאמת כל אדם יכול להיות הא' אבל א' מעיר וב' ממשפחה יכול להיות הב' · השכל חזק ופרטי הוא מתנה פרטית לחכמים שהם באמת גם הטבע והעולה עמנו הוא הבינה : אבל הזכרון והטורח בלימוד כל אדם יכול להיות וזוכה בהם וזה הוא מ"ש שלמה אמור לחכמה אחותי את ומודע לבינה תקרא כלומר החכמה בסיני אינה כ"כ קשה וכל אדם יכל לומר לשון הוה מהדעת אחותי את לפי שהחכמה על ידי הקריאה והזכרון כל אדם זוכה לה · אבל המודע והדעת האמתי הוא הבינה והבנת דבר ע"י דבר אחר וזוהי הגדולה שבדעות · עכ"ז מא"י השיבו של ר"י סיני ורבה עוקר הרים מי היה היותר זוכה להיות בראש אומתו שמי שיש לו סדורות ההלכות כשיו יכול ללמד לכל אדם וכל אדם צריך ללמוד ההלכה ואח"כ יכול לפלפל על איזה דבר · אבל המחודד והחריף אינו יכול ללמד למי שלא למד בתחילה ההלכות והשמועות ומה לו לפלפל ולחדד השכל אם אין לו חומר השמועות אשר עליהן יסד כח שכלו החריץ והמחודד · עכ"ז משום כבודו של רבה רב יוסף לא קבל להיות ראש ורבה היה ראש כ"ב שנים ואח"כ רב יוסף היה לראש תחתיו ובכל אותו הזמן שרבה היה לראש רב יוסף לא רצה לנהוג שררה בעצמו ואם המקיז דם לא קראו לביתו כדי שלא להעות שורר גם בענין זה · ומ"ש אחר כך על ד' חכמים שהיו צריכים למנות ראש עליהם לפי שעה כדי שיטכה לאם ויסדר להם משניות וברייתות והם יקשו לו והוא יתרץ ולפי שהיו כלם חכמים גדולים וראוים להיות ראשים ולא היה אחד מהם כפוף לחברו ולהסיר הקנאה מביניהם אמרו שיהיה ראש מי שיאמר דבר ויאמר בלא קושיא כשאמר אביי ראש לפי שעל דבריו לא היה קושיא הוא פילוסופי למנות ראש מי שאמר דבר יותר ברור ואמתי בלא נגידות דעת כמו שהיה אביי אבל שרבא בראות בו הרמת ראש ונהלת פנים יאמר דבר שמורם קנאתו גם בזה כאמר שקנאת סופרים תרבה חכמה · אבל נראי הוא לעולם להראות הקנאה בלא שנוס ובלא שפלוה לב · וכן הספק בתיקו אם יותר חשוב החריף בפלפול שאינו יודע מתוך חכמתו ופלפולו להגיע לאמת בהלכה או יותר חשוב מי שאינו כ"כ מפולפל וחריף להקשות ולתרץ

אך

הבריאות והוא הכרחי ברפואה שלא יעכב אדם צרכיו בין גדולים בין קטנים ולכן התרו לחכמים שיצאו אם צריכים לעשות צרכיהם והתרו גם לקהל לכבדם ביציאתם ובכניסתם הכ' לב"המד ורבא בכלל בפילוסופיא אמיתית התורה לכבד בני חכמים כחיי אביהם ולא יותר · ומעשה דרשב"ג נשיא ר"מ חכם ור"ן אב"ד מלמד לנו דברים הרבה בענין המוסר · א' שאין לו לאדם על עצמו לעשות תקנות להיות מכובד בין שאר החכמים או גדולים אע"פי שאינם במדרגתו לפי שאם א' במדרגה שניה באיזה דבר הוא חכם יותר ממי שהוא במדרגה א' יש לו פתח לבזוים או לשאר דברים שמצערין לנו כאשר עשו ר"מ ור"ן עם הנשיא · ב' נראה דבר זר שחכמים גדולים כמוהם יבקשו לבייש פנים לרשב"ג שלא היה יודע במסכת עוקצין עד שריב"ק הגיע לקלקלה · ג' שרשב"ג כעס יותר מן הראוי לגרש מב"המד ב' חכמים ההם ר"מ ור"ן ע"ד שאינו כמנהג ראוי למי שבקש לעשות ולא עשה לפי שלמד מס' עוקצין קודם זמן הנשיין וקודם שיכול לבא לידי קלקלה · ד' שנראה דבר עוד יותר זר לב' חכמים לשאול ע"י פתקין שהיו משליכים בב"המד וכ"ש אם הנשיא לא היה עושה תשובה כתיקונה הם עצמם היו משליכים התשובה בב"המד להורות שהנשיא לא היה יודע כמוהם וזה הוא בושת פנים עם איזה עזות שיכולים אנו לומר במעשה זה עז שבאומות ישראל · ה' שרשב"ג משובח שאחר התראת ר"י הניח להם לבא לב"המד כבא' אבל לא רצה למחול ראש האומה כנשיא במוחלט לפי שחכם שמחל על כבודו כבודו אינו מחול שהתורה בהכרח אנו צריכין לכבדה ולכן קנסם שלא יקראו ההלכות על שמם · ו' שאינו משובח ר"מ שלא רצה לפייס הנשיא על חטאו ונראה גסות הרוח שאין לו הצטרפות עם החכמה ומי שהוא חכם בהכרח יש לו להכניע עצמו ולבקש מחילה למי שחטא כנגדו או במעשיו או בדיבורו · ז' גם דיבורי רשב"ג עם ר"ן שבעשה אב"ד ע"ש אביו שהיה מדרגתו הוא דיבור נאה לנער לפי שזכות אבות אינו מעלה ולא מוריד בענינים כאלו אם אינו ראוי למעלהו עם החכמה ההכרחית בענינים כאלה · ח' נראה דבר נגד הטבע להחליף השמות של החכמים וללמד חכמתם לאחרים בשם אחר וטוב היה באחרונה לומר משום ר"מ · ט' התועלה מכל זה שגם חכמים גדולים אם נכנסת בלבם הקנאה ואם אין להם הענוה הראייה לחכם בפרט ולכל אדם בכלל כבודם בא לידי קלקלה והכבוד הראוי למעלתם נהפך לביזוי · י' יצא לנו עוד מזה מוסר ושבח גדול לרז"ל שכתבו בפירוש ובבירור כל המעשה הזה של ג' חכמים גדולים אע"פי שלכל א' בהרבה צדדים יש להם גנאי וזה מורה אמיתות כתבם בין לטוב בין לרע ושחותמם היה אמת כמו חותם האלהי :

אר"י . פליגי בה רשב"ג ורבנן ח"א סיני ערוך וח"א עוקר הרים

פתח עינים

הכתף וסביבותיו יש לו הרבה אכסכסות שמרפאים אותם כדבש ולכן נקרא דבשת גמלים וגם ממקום זה יוצא ריח מעופש שמזיק למוח ולגידים וגם לבגדי האדם · והטעמים ההם בעצמם הם גם לעובר בין ב' גמלים · והעובר בין ב' נשים ילדו מתגבר עליו והמוח והגידים מתבלבלים · וכן הוא הטעם לאשה העוברת בין ב' אנשים · והעובר תחת ריח רע של נבלה מזיק למוח ולגידים כלם ומי הוא שאינו יודע שהריח המעופש מזיק לגידים ולמוח ולשכל ושמביא חולאים רעים ונאמנים בגידים כלם וגם הקדחת הנקראת קדחת הגידים Febbre nervosa · והטעם ההוא בעצמו למי שעובר תחת הגשר שלא עברו תחתיו מים מ' יום לפי שתחת הגשר נשארו כל השנה מים מעופשים עם טיט ודברים אחרים מעופשים ואם אין באים מים לנקות המקום ההוא במרוצתם העפוש מתרבה והגידים והמוח חולים · והאוכל פת שלא בישל כל צרכו אינו קל לעכל ואם העכול מקולקל בא כאב בראש והגידים מרתיטים עד מאד כל חוליי האנטומכא והדעת נשארת מבולבלת · וכן האוכל בשר מאותו כף שבוחשין את הקדרה נשארת הזוהמא שמביא רוחות בבטן ובלבול גדול בראש · וכן השותה מאמת מים שעוברת בבית הקברות המים שואבים עיפוש הקברים ואינם ראוים לשתות ומביאים נזק בגוף ובמוח וגם בדעת ובהשכל · והמסתכל בפני המת מפני שקרוב לו האויר הוא מעופש · ועוד ברוב הבריות יש פחד ואימה להסתכל בפנים שמקולקלים הם בטבע והגידים מתישים כמי שקורא כתב על הקבר ובפרט הכתב מעורר את הלב כמו שהוא לרוב וכ"ש אם הכתב הוא בדרך הלצה גמורה :

ת"ר כשהנשיא נכנס כל העם עומדים לפניו ואינם יושבים עד שיאמר שבו וכו' :

הוא ע"פי הפילוסופיא ותועלת קהל הבריות אם כל גדול באומה לפי מדרגתו ולפי מעלתו הוא מכובד משאר קהלתו לפי שהנהגת הכבוד לגדולים חובה ומועיל לעורר הקנאה באחרים שיראו אותו וכן יעשו וכל המנהגים לכבד הגדולים בחכמה מיוסד על ההתעוררות שיכול לבא בעם לילך אחר מדותיהם וללמוד מחכמתם · ולכן הנשיא שנכנס כל העם עומדים · לאב"ד שהוא למטה ממנו ב' שורות בלבד עומדות ולחכם שהוא עוד למטה ממנו א' עומד וא' יושב ועוד מדרגה אחרת לבני ת"ח ות"ח אבל בלבד אם רבים צריכים להם אבל בלא זה הם כהדיוטות וגם זה הוא פילוסופי לפי שהחכם שאינו מועיל אין לחשבו כ"א כבן יחיד מהקהל ולא יותר ולכן היה להם מדרגה פרטית בין בבה"כנ בין בבית המשתה אם היה להם דעת ללמד ולהועיל לאחרים אבל אם לא היה להם דעת ללמד לשוא היו לומדים לעצמם ולא היו מכובדים · וכן הוא ע"ד

הבריאות

שם שככר מחובר מאכל כר שהוא אוכל כר למזונו ובפרט עכבר השדה׃ עוד אמרו שב׳ דברים משכחין את התלמוד האוכל ממה שהעכבר והחתול אוכלים משום מיאום ובלבול הדעת הבא ממנו ׃ וכן האוכל לב בהמה מפני שקשה עד מאד לעכל מפני שידוע מחכמת הניתוח שהלב הוא אובר הדם וגשרו ומוסקולוס שלו קשים כלא מדה וכל דבר שהוא קשה לעיכול מבלבל המוח והגידים וההכרח השכחה מלויה לואת הסיבה ׃ ומהטעם עלמו הרגיל לאכול זיתי׳ שהם קשים לעיכול והשותה מים ששיורי הרחילה׃ שוכח משום מיאוסו הגדול ובלבול הדעת שהוא מסובכו והמטל רגליו זע״ז קשה לשכחה לפי שבזמן שהרגלים הם כזה הדם אינו הולך ושוכב כראוי ברגל והילך כראש בכח יכמות כנגד הטבע וקשה לשכחה מכח בלבול הדעת ׃ והמניח כליו תחת מראשותיו לפי שיש להם ריח מהעור ומהזיעה והריח מזיק למוח ולדעת ומביא השכחה וחכמי הקדמוני׳ שבימינו ריח בזיעה החומן ׃ אמרו עוד שה׳ דברים יפים לתלמוד רצוני להחזיק המוח והדעת ׃ החטים נותנים מזון כידוע בלחם ובכל מיני מאכל חשה ומחזיק ובפרט שחכמי הקדמוני מלאו בחיטה חלק הבא מתחי שהוא האלקלי וא״כ הוא קרוב לטבע האדם וקל לעכל וליתן מזון ומחיה וכח ׃ והבילה המגולגלת נותן כח ומזון כידוע גם לחולים וא״כ מועיל למוח ובלא מלח מפני טעם המלח מטלטל הגוף ומרבים יותר מן הראוי הגידים ובזה אינו מחזיק לא הגוף בכלל ולא המוח בפרט ׃ והרגיל ביין ובבשמים הם מניעים שהרגשה בגידים ובמוח וכמ״ש חמרא וריחני פקחין וזה הוא בשיעור תמידי ׃ ושמן זית מביא השוב בעכול יותר מאחר שמנים מפני שבא מדבר מר כזית ולכן בחוץ לגוף וגם בעור טוב הוא לכאבים הבאים מכנים פחים ולכן טוב הוא גם לגידים ולמוח ובהרבה חולאים אנו רופאים היום נותנים שמן זית במקום שמן שקדים לפי שהוא יותר טוב וגם לעכול וגם למוח ולדעת ׃ וכל השותה מים ששיירי עיסה במים יש מזון על תערובת העיסה וקל לעיכול כמדוק עם הקמח והוא טוב לעכול ולמוח ׃ וכן המטבל אצבעותיו במלח ואוכל במעט כמות כאצבע א׳ או ב׳ הוא מניע הגידים ומרגיש וטוב למוח אבל אם הוא יותר מהראוי ב׳ או ג׳ אצבעות אינו טוב לפי שבמקום הרגשת הגידים מעופה מביא הפלגים והשלשול בבטן ובזה אינו מחזיק המוח אבל הוא מחליש מפני שמטלטל ׃ עוד אמרו ש׳ דברים קשים ללימוד דהיינו שהעושה אותם יהיה קשה לשמועה ולשמוע באזן ׃ א״כ כל דבר שמזיק לגידים ולמוח יהיה בכלל אלו הדברים ׃ השוכב תחת האסר גמל וכ״ש תחת הגמל עלמו יש לו פחד שיפול חי גדול כזה עליו וגם יש לפחד ממנו מפני שלמו שכתבו חכמי הטבע ובפרטי Moratelli הוא גומל טוב לעושה עמו טוב אך נוקם ונוטר כנחש גם אחר כמה שנים ׃ זאת ועוד יש לו כדם ובמי רגלים טיפוש גדול מאחת הגושו שמרכבו ולכן יש לו ריח בעור שמזיק לראש ולמוח וגם על

הכתף

פותח עינים

היא מפנינים יקרה היא מכ"ג שנכנס לפני ולפנים וכו' :

שהמשוחררת והמשוחרר יהיו מוקדמים מהגר הוא פילוסופי לפי שהעבד לפי התלמוד היה בכלל ארור כלו' שהוא ארור מראשיתו בהנטיפות האדם והמדינות וכבר אמר Montesquieu בספרו על טעם הדתות שהעבדות מביא האדם להיות כבהמה ובפרט הככנסים של האדם ולא בכלל האדם אם בן העבד מקולל וארור · ולכן הגר קודמו שלא היה בכלל ארור · ואמת הוא גם כן שהגיורת משמרת עצמה אם רוצה לא בלבד מפני שהיה דעתה להתגייר אבל גם מפני שהיא מתיראה להפקיר עצמה משום שלא יצא עליה ש"ר כדי שתנשא מה שאין בקל בשפחות שהן כמו קרקע שכבר נקנה ואינן יכולות בענין הביאה לנגד רצון האדם אבל הגיורת היתה אדונית עצמה ורצונה בלבד נוהגת מדותיה :

שאלו תלמידיו את ראב"ש מפני מה כלב מכיר את קונו וחתול אין מכיר את קונו א"ל ומה תאוכל ממה שהעכבר אוכל משכח תלמודו האוכל עכבר עצמו לא כ"ש וכו' :

הכלב הוא נאמן וכלו לב ולכן נקרא כלב ולו שכל וזכרון גדול בפרט באיזה מין ולא בכל המינין כמו שכתבו החכמי' בופון מואהפשיל' ואחרים ולכן מכיר את קונו ר"ל בעליו כמו וחשב עם קונהו וכבר ידוע שהכלב מכיר את אדוניו והולך עמו כל ת' כעבד נאמן ומשמר את בעליו בפרט בלילה משא"כ החתול שאינו נאמן לאדוניו והוא הפך שקרן ובכלל היותר לפוגעים שיש בשוק החי ונקרא חתול בשביל שאוהב הנקיות מלשון והחתל לא חתלת · ומ"ש רז"ל שאינו מכיר את קונו מפני שאוכל העכבר ושהאוכל ממה שהעכבר אוכל משכח תלמודו רמוני סודי העכבר הוא פשטי שמי שאוכל ממה שהשאיר העכבר מאוכלו יש לו מיאוס גדול ודעתו מתבלבל' ואין לו זכרון וכן החתול שדרכו כל היום ללחום עם העכבר ולאוכלו אין לו שלום ושקט בבתים אשר הוא שם והולך ובודק בחורין ובסדקין למצא אותו ולאוכלו ולכן הוא הפכפך ואין לו לב נאמן עם אדוניו כ"ש שכל היום מאבד דעתו לחזור אחר אכילתו ואין לו לב ודעת להכיר את אדוניו · אבל זה הוא דרך כלל ואינו אמת בפרט לפי שאני יום ראיתי וגם בבתות הרבה חתולים שיש בהם הכרה גדולה ולא עם בעליהם אבל אמת הוא שאין להם נאמנות ככלב · והוא פילוסופי גם כן משל שנוהג מושל על העכבר מפני שמורו רע ומזיקין נוקין לבעליהן לאכול הבגדים שכוסבין אותם בלא הכאה וכן הכית יד של גיים שהוא עץ וא"כ הוא משפט ולדק שכל העולם מבקש לתפוש בעכבר שהוא חי מזיק · ובוקארט פירש

שם

הקלקלה דהיינו האיש למשכב זכור והאשה לביאה האיש קודם לאשה לפדיון לפי שהזכר אין דרכו בכך ומבקשים ממנו דבר שאינו טבעי לו · ובבר הפילוסופים שמב"ע קראו למשכב זכור Peché contre nature פשע כנגד הטבע · על ההקדמית האחרות כמו כהן ללוי לוי לישראל כל זה הוא לפי מדרגתם באומה וזהו פוליטיקי להגן שלא יתבלבלו מדרגות המדינות · אבל מ"ש ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה זה הוא מנהג אהבת עצמו בדברים כאלו ובסוף בין המדינות כל אדם נחשב למאומה בהלטרפי' הבורא והחכמה · ומ"ש במאמר שאחר זה היה הוא ואביו ורבו בבית האסורים הוא קודם לרבו ורבו לאביו כבר בפירושינו ובמחשבותינו על הלכות דיינים שבש"ע שבכת"י נפקדו בתלמוד תורה של טריאיסטי באורך הקשינו על הקדמת רבו לאביו שנראה כנגד הטבע לפי שהאב מפרנס לבן ובלא פרנסה אין לימוד · וכ"ש שהבן יחיד לאביו אבל לרב יוכלו להיות תלמידים הרבה שיסייעו אותו לפדותו מבית האסורים ולכן תמיה לנו שאביו יהיה הב' אחר רבו הא' · ואמו קודמת לכלם מפני שהאשה מרגשת יותר בנידיה ויש לה איסטניסות גדול ואינה יכולה לסבול עונש בית האסורים בלא סכנת החיים מחמת העונש עצמו מחמת הכבוד שמתאבד ומחמת האוכלים וכל א' מאלו יכול להביא הרבה חולאים רעים ונאמנים מלאים סכנה · וכן בענין החכם שקודם למלך אינו נראה בנסיון אמיתות הדבר שחכם שמת אין לנו כיוצא בו לפי שהרבה נשארו בחיים אחר מיתת חכם פרטי שבחיים · אחריו חכמים יותר מהמת · ואינו גם כן אמת שכל ישראל ראויים למלכות לפי שגם במלך מוכרחות הרבה איכיות שבלתם המלך הוא בשם בלבד ולא בפועל · המלך קודם לכ"ג לא ע"פי השכל והמשפט אבל ע"פי הכח והגבורה שהמלך רוצה להיות מה שרוצה קודם ראש העבודה שהוא היותר מכובד שבאומה · וכן שהכ"ג קודם לנביא הוא פילוסופי לפי שכ"ג הוא ראש העבודה ואין לו לנביא להועיל כלום לאומה כ"א לפרש הנבואה אם באה לו מן השמים ע"מ לפרסמה וכמה נביאים שיושבים הרבה שנים וכל חייהם בלא רוה"ק ובלא נבואה בפועל ואינם נביאים כ"א בכח וע"ז הדרך אין מהם תועלת לאומה · זאת ועוד שאמרו רז"ל שהחכם הוא יותר מנביא (חכם עדיף מנביא) והוא פילוסופי לפי שהאדם בחכמתו למשל בחכמת הפרצוף ולשון התנועה אשר אמרו האיטלקי' Linguaggio d' asione החכם יודע מה הוא בקירות לבו של אדם ובפנימיותו שהוא מין נבואה · אם כן החכם בעצמותו ה"ה חכם ונביא והכ"ג היה חכם בהכרח · א"כ גם מזה הטעם קודם לנביא · כבר ידעת שהכ"ג היה ראש בכל מיני טמאה וטהרה בהלכות מצורע ובכל תורת כהנים א"כ היה חכם בהכרח :

אימתי בזמן שכלן שוין מ"הם ארא"ב"ח דאמר קרא יקרה

פתח עינים

בלעז Zucca שרכה ושרה עד מאד כידוע ויש לו עלין רחבין לס"ס והיא מקררת ונותנת מזון · רוביא הוא חלתן ובלעז Phynum graecum, Fieno greco מקרר ומביא מי רגלים וכן יש מי שמפרש תרמוס Lupino שהוא נותן מזון ומקרר · כרתי הוא כרשין רבה עד מאד ונותן מזון בלעז Porri · וכן הסלקא סלק Bietola שנותן מזון רב עד למאד ומביא המי רגלים · התמרים הם רבים עד מאד ובפרט במגרב ובבבל והם מתוקים ונותנים מזון · יש עוד במאמר הזה מוסר פילוסופית · א' ללמוד המסכת קודם שיבא לפני המלמד לפלפל על התלמוד כדי שיהיה מלומד לגמרה ולהבינה קודם שיבא לפלפל בשכלו עליה עם המלמד · ב' לראות בפני המלמד בענין שהתלמידים לא יסיחו דעתן מדבריו וישמעו כל הדברים מתחלה ועד סוף ובזה ילמדו בשלימות · ג' אמת הוא שכשהאדם הוא בהשקט בדעתו ורחוק מקול הבריות יוכל ללמוד יותר בכוונה ואם ילמוד אצל הנהר קול מימי הנהר שגלים כתיסו מביא אותו הרגש תענוג לשמוע הקול ההוא ומלמד יותר בכוונה ובבירור דעת · ד' טוב לשבת על אשפות מתא מחסייא משבת בטרקלין של פומבדיתא וטוב לאכול תת סורות במתא מחסיא מלאכול תפנוקי פומבדיתא מפני שבמתא מחסייא היו בה חכמים גדולים הראוים להוראה ושאר בני העיר היו מתדבות יפה ושוה לאדם לדור ביניהם משא"כ בפומבדיתא שהיה עיר מלאה עון והיו אוכלין כל מיני תפנוקים שהם מייקר והרגיל להבלם יבקש נוסף לכל אשר לו וסופו לסחור אחרי טורחותיו ובניו לפרוע חובותיו · הקרן חזק והוא של הראש ומאיר פאור ושם קרן מל' קרן כי קרן עור פניו שנותן אור · והפך הוא כלי חלול ושם כה מל' פך כמו הפך ובלעז Invertire ולכן הקרן הוא לס"ס. למי שנמשך בקרן ולהפך לפי שנמשך כפה :

כל התדיר מחברו קודם את חברו כל המוקדש מחברו קודם את חברו וכו' :

דבר שהוא תדיר בעבודה אם יש לו הפסק הלבור ובפרט המזון הנפש מתקלקל בעבודה עצמה לפי שהאדם הוא חי בהרגל וכבר אמר הרמב"ם ההרגל טבע ב' ואם מתרשל בחושיו ובדעתו כמה שהוא תדיר מעט מעט אין לו עוד יראה וחבל העבודה משתבר · ולכן כל התדיר מחברו הוא פילוסופי שיקדים וכן חבירו · ולכן בענין איכות הדבר מי שהוא מוקדש קודם את חברו וגם זה הוא לפי הפילוסופיא האמיתית · המשיח הוא המלך והעדה העם ולכן לפי גאות האדם אמרו שפר המשיח קודם לפר העדה · האיש יש לו טרדת המזונות לפרנסת משפחתו ולכן בענין צורך הפרנסה והמלבוש וכו' האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה אבל לכסות שהוא צורך האשה הצנועה וכן להוציאה מבית השביה כדי שלא יבאו עמה לידי עבירה האשה קודם לאיש · אבל אם עומדים על

הקלקלה

על המעין כדי שתמשך מלכותם כשלמה שמשחוהו על גיחון שהיה מעין קטן אצל ירושלים וזה אינו גיחון היוצא מעדן שהוא כנהר גדול · וכמו שהמעין הוא מים שאינן פוסקין זה סי' למלך הנמשח שגם מלכותו יאריך עד מאד · ואע"פי שהוא כלבד סי' מדבר לכח הדמיון ואינו מכריח שיבאו הדברים לפי הסימן עכ"ז המלך הנמשח בעת מלכותו בזכרו הסי' המבטיח לו ההצלחה ואורך ימי מלכותו בטח נותן לבו להשיב למלכותו בבנינים בסחורה באנשי מלחמה באוצרות לטוב העם וגם אחר הדברים ההם אין תמימים כ"א באורך הרבה שנים עכ"ז הוא מבקש לעשותם מפני שלפי הסימן הוא יושב שליו ושקט בלבו ובדעתו שיאריך ימים עד תומם · ולכן מועילים בפוליטיקי הדברים כאלו אע"פי שאין יסודם כ"א בדמיון · וכן הסי' של הנר בי' ימי תשובה שאם אורו נמשך והלהבת שבו מסובה כעלה מסוך ואינה נבוכה לכאן ולכאן כדרך שהשלהבת עושה במקום שהרוח נושבת הוא ס"ט שישלים השנה אינו מכריח הטוב אבל הוא נחמה גדולה למי שמאמין כאלה הדברים ועושה נסיונות · ויש הרבה לדקדק שאינו אומר לך הרע למי שהשלהבת נבוכה ד"מ שימות בתוך השנה · והתלמוד שותק על זה שלא להביא העדה בדרך הרעה · וכן מי שעושה עסק שיש לו סי' בתרנגולת אם תהיה שמנה יותר אחר תחלת אותו העסק והולכת ומשבחת מי הוא שאינו רואה שאין הצטרפות בין אותו העסק והתרנגולת · עכ"ז הסוחר שרואה אותו סי' יש לו שלוה והשקט ושכלו הוא יותר נקי וברור בעסקיו אם הלב שליו ובזה יותר בנקל ירויח לפי ששכלו יבקש בכל כחו ובכל שלותו לקיים עסקיו כדרך הראוי ובכל אשר יפנה יצליח · אבל גם בזה אומר שאם לא תהיה שמנה שהוא סי' רע אבל לא יהיה לא מעלה ולא מוריד · ולענין נסיון הצל ב' דהיינו בבואה דבבואה המאמר עצמו בפילוסופיא אמיתית שהוא נסיון שקר מפני שבלבול הדעת ודאגת הלב שמביא הנסיון עצמו אם אינו רואה הצל ב' יכול להיות סיבה על רעת עסקיו וגם יכול להביא עליו חולאים רעים וכאבים מחמת רעיון רוח ולבו אשר השקט לא יוכל עד שלא ישוב לביתו מחמת הנסיון שעשה ואילו לא היה עושה היה בביתו שליו ושקט ולא היה הולך נגד המיתה ולכן התלמוד נותן עצה שלא להלך אחר נסיונות כאלה שגם פתח רעת מזלו · וכבר ידוע מחכמת הגופות כשהצל נוטה נראה האדם ב' צללים א' חזק שהוא צל הגוף שעושה הצל נגד החמה ונקרא בארמי בבואה וא' חלוש שהוא צל הצל ואינו ברור וגלוי כ"כ כא' והב' נקרא בבואה דבבואה · והצל הוא דוגמת חיי האדם כמ"ש הכתוב כצל ימינו עלי ארץ וזה הוא הטעם המנכרף של נסיון זה · ובדרך הסימנים שהם אהובים לדמיון (ולכך גזרו סדר פסח וכמה דברים אחרים בעבודה האלהית) אמרו שבר"ה לס"ט השנה החדשה יאחוז האדם ויפגע בירקות אשר נזכור לפי שגדלים ונגבהין למעלה יותר משאר ירקות והם טובים לבריאות · קרא הוא הדלעת

בלעז

פתח עינים

הקדמונים הרבה מדות בשם לוג והיה בימיהם לוג קטן ולוג גדול :

אין מושחין מלך בן מלך וכו' :

אם אין מחלוקת עם אחר כשלמה עם אדוניהו משפט וצדק פילוסופי הוא שאין מושחין מלך בן מלך לפי שבן מלך הוא שרש טבעי וא"כ אין צורך להראות גדולתו עם ראשית המעשה שהיא המשיחה שנראית חוץ למקומו כבן מלך שמהטבע הוא מלך ואין לו מקום לחנכו במשיחה · אבל בן כ"ג אינו יורש אם אין לו איכות ומדות ראויות לראש העבודה ככ"ג ולכן היה צורך למשיחה בבן כ"ג לפי שבעבודות אין ירושה אבל הכל בא מפרשות השכל ולב העובד החדש ומתמדותיו עם אדון הכל ועם דורו · ובאמת גם במלכות יהודה ניתן לו הכסא מפני שהיה ממלא מקום אבותיו מה שלא היה ממלא יהויקים · לכן היה פילוסופי שמלכי בית דוד מושחין ומלכי ישראל אינם מושחין לפי שמלכות ישראל היה בלא משפט והיה כסא עשוק מירבעם נגד רחבעם ואם כך היה כסא עשוק וגזול ולכן לא היו מושחין מלכי ישראל אבל מלכי יהודה בלבד ואם היו מושחין לפי הצורך כמו יהוא שנמשח מפני מחלוקתו של יורם לא היו מושחין בשמן המשחה שהיה אלהי בשרשו אבל היו מושחין בדבר הדיוט כאפרסמון טהור ובדרך זה לא היה מעילה · כבר ידוע שצדקיה היה צדיק ושלם בכל מעשיו ואין לתמוה אם נקרא גם כן שלום על שלימות מעשית כמו שראינו בהרבה מקומות של הקדמונים ששם העצם שלהם היה מין שם התואר כמו צדקיה שהוא מין תואר באמור שרומז שהקב"ה יצדיק עליו את הדין · ושמן הטוב שהיה יורד על זקן אהרן ושכמות ב' טיפי מרגליות היו תלויות בזקנו לפ"ד הזקן מביא כבוד והוא כאות זקנה וגדולה כמו שנהוג בין רוב חכמים גדולים ובפרט באנשי מזרח ולכן נקרא זקן מל' זקן זהו שקנה חכמה ואם יש עליו השמן שיושב ועומד על שאר המימות הוא ג"כ אות גדולה כמו מי שעומד על אחרים שיושבים תחתיו ולכן היה השמן לאות כפול לגדולה על הזקן :

ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותו וכו' :

האדם יש לו שכל וכח הדמיון ולפעמים כחו זה הוא נגד השכל ויותר חזק מפני שרוב העם ובפרט ההדיוטים בנקל הולכים אחר הדמיון שמרגיש גם בלא לימוד משא"כ בשכל ובבינה שאינם חזקים כ"א במי שטרח ללמוד בהכנת מלמדים ראוים · מכח הדמיון באו הרבה תורות והרבה מכהנים לשלות לב האדם ליתן לו הבטחה על העתיד ודברים כאלו מועילים גם לשכל · ד"מ מאמרנו אומר שאין מושחין את המלכים אלא

על

החולי בזה בלי פחד ורעדה · ג' שהימים ההם שלא היה להם אבן השואבת לילך בדרך ים דרך ישר ולהנהיג הספינה או האניה על פיה בעת שהיו הספנין פורשין בדרך רב שחובל היה נותן עיניו בככב א' העומד לימינו או לשמאלו וכל זמן שהיה רואה אותו ככב אחריו היה מיישר האניה לדרכה אבל אם ככב א' לע' שנה אם פעמים נראה בצפון ופעמים בדרום אינו מכיר לפי מקומו אם הולך דרך ישר או לצפון או לדרום וכזה הספנין היו תועים דרכם · ד' שאין ליקח פת בלבד לארחות ארובות כים אבל צריך ליקח קמח סולת שמתקיים יותר ואינו מתעפש כנקל בלחם · ה' שגם בימים ההם היה חכמת החשבון בזויה ולכן ר"י אע"פ שהיה חכם בחכמת כ'ום היה צריך לירד לספינה להרויח בסחורה לצורך מזונותיו וכן ריב"ג וראב"ח שהיו חכמים גדולים בחכמת החשבון ובחכמת ההנדסה והיו יודעים לשער כל הטיפין שבים ולא היה להם לחם לאכול ובגד ללבוש · ו' מוסר גדול הוא מאמר ר"ג כשהיה רוצה להושיב הב' חכמים הנזכרים בראש הקהל והישיבה לפרנסם בשכר השררה שניתנה להם אבל לפי שמוטל עליהם של רבים וכל א' מהעם מוציא לזות שפתים ע"ב דבר שהשררה עושה ולכן טוב להם שלא יאמרו להם עלה הנה מהשפיל עצמן לפני נדיב בעבדות מכוסה בגד גדולה · ז' עכ"ז בכל בין בני העולם יש כמה חכמים מחוכמים שצועקים ללחם ויש כמה עשירים שהולכים בספינה ועוברים הים באניות לאיי הים ולמקומות רחוקים להרויח יותר בלא דוחק שעניות בהחכם של שלמודנו :

ת"ר אשר נשיא יחטא אריב"ז אשרי הדור שהנשיא יביא קרבן על שגגתו וכו' דריש רנב"י מ"ר יש הבל שנעשה תחת השמש וגו' :

באלו ב' מאמרים לפי הדקדוק נראה דבר זר לפרש אשר כמו אשרי אבל הדרשה תידרש ולפי יסוד הענין יש תועלת מוסר בשניהם · א' שאם גדול הדור כנשיא יש לו יראת שמים תקועה בלבו ואע"פ שאין לבו נכנע כשכשו מביא קרבן שגגתו לעשות תשובה גמורה כ"ש ההדיוט וכ"ש על הזדונות ואם עולם ההדיוטים רואה דרכי הגדול ההוא והולך בם אשרי הדור שככה לו ואשרי הנשיא המלמד לאדם דעת ומוסר לתועלת כלל · ב' שאע"פ שיש צדיקים שמגיע אליהם רעה בעו"הז להכין להם טוב הנצחי בעולם שכלו טוב שב"ז אין צדיק אשר לא יציל וישיש אם גם בעו"הז אין לו צרות וייסורין ויש לו עושר ראוי למזונות ולכל דבר הצריך לגוף בריוח ואם יש להם טוב בב' עולמות אשריהם ואשרי בניהם ומשפחתם · ולענין הנס שמגדיל ר"י על שמן המשחה הוא דרש בלבד לפי שאינו כ"כ בחזר שהשמן לא היה מתחלתו כי אם י"ב לוג ודרא כאוטינג'ירו בין הקדמונים

בכלל עם נזירות אשר איגס בהלטרפוגת סנע הארם וסבר אמר שלמה אל תהי לדיק הרבה וגו' למה תשומם :

פרק ב' הורה כהן משוח

וכי תשגו ולא תעשו בע"ז כתיב וכו' :

במאמר הזה יש דבש פילוסופי כאמור שלא"ת של ע"ז שקול בנגד כל המלות לפי שע"ז היא נגד עיקר האמונה מציאות ה' תורה מן השמים ושכר ועונש לפי שעע"ז אינו מאמין בראוי [עיקר המציאות וכ"ש תורה מן השמים שאינו מאמינה ושכר ועונש שה"א המסובב אם כן אמת הוא שהיא שקולה בנגד כל המלות · וכן הטעם שהמלוה הזאת בפרשיות לוה הקב"ה כדיבורו וכ' לו משה מה שאר המלות באמרו ע"י משה הוא ג"כ פילוסופי לפי שעיקר הכל היא המלוה שללית של הע"ז וכל האחרות אינן כ"א שניות לה ולכן מפי הגבורה עלמה שמעו מלותה שהיא יסוד כל התורה כלה · ומה שבא במאמר אחר על הנשיא וב"נ שהאומה בכללה היתה חייבת לגדלם משאר אחיו הוא פילוסופי לפי שהנשיא לא היה עליו שום אדם כ"א ה' אלהיו והיה כמלך והמלך לעולם הוא עשיר בפועל וכ"ג שהיה ראש העבודה היה פוליטיקי שהכבוד יהיה מיוחד עם העושר לפי שבלא כסף חכמת המסכן בזויה ולא היה מן הדין שהכהן הגדול מאחיו יהיה עני וכ"ש הכ"ג שאם לא היה עשיר כל העם היו יכולים לדבר עליו על התרומות ושאר מתנות שלצורך משפחתו וקרוביו יגבה יותר מן הראוי וכיולא :

פרק ג' בהן משוח

ת"ר אשר נשיא יחטא פרט לחולה משום דחלדה אידחי מנשיאותו וכו' :

במאמר הזה יש להבחין ע"פי הפילוסופיא · א' שהיה משפט ולדק שאם הנשיא היה חולה חולי הרוך שידחה מנשיאותו לפי שבלא בריאות אינו יכול לינע כראוי לפי דברי נשיאותו וא"כ גדולתו היתה לנזק עלמו ולנזק אומתו ולכן מי שאינו בריא אינו יכול לעבוד לטובתו ולטובת אומתו · ב' שגם הנשיא שנלטרע לא היה יכול להתמיד בנשיאותו לא בלבד מפני חליו שהוא חולי כאמן והמלורע חשוב כמת ולא בלבד שהוא חולי שנדבק וכל אוהביו ועבדיו היו יכול בנקל לקבל אותו אבל גם מפני שהמלורע היה נבזה ובלם היו מתרחקי' ממנו מפני התדבקות החולי והמיאום שמביא לכל אדם איסטנים ושאין לו כח להיות בתוך החולי

פרק ה' השוכר את הפועלים

רבא זומטי ליה קורבנא לבר ששך ביום אידו אמר ידענא ביה דלא פלח לע"ז וכו' :

ממאמר זה אנו לומדים · א' שגם בימים ההם היו נוהגים ליתן דורונות לגדולי שאר אומות ביום אידם לכבדם ולחנפם ובלא התרשלות שיכולה להיות סיבה לשנאתם ולנזק אומה ישראלית וכן נוהגים אנחנו בגלותנו לקיים פ' ויעקב נתן לעשו ואין איסור בדבר שיהיה לשם ע"ז · ב' שבר ששך היה במרחץ של ורדים לא בלבד לתענוגו ולתענוג הזונות אשר היו סביב סביב לו אבל גם מפני שריח השושנה מחזיק הגידים וגם נותן כח לכל האיברים לפי שמחזיקים ומקריב חוטי המוסקולי והגידים ז"ל ונקרא בלעז Astringente ולכן השושנה עם דבר מתוק מועיל גם בחולי הריאה הבא מהחלשה · ולאיש זכאי כזה אינו תועלת קטון · ג' פילוסופית ולשון זהב היא התשובה שנתן לו שבגדולתו היה קטון בהיותו שם עבד מלך ושאימת המלכות לענה היא לכל מי שעלה לגדולה בחצר המלך ובאמת כל עבדי מלך הם היום כאן ומחר בקבר כמו בין התוגרמים היום עשיר ומחר עני לפי שהחצר בוזז כל מה שיש לשר המלך עבדו אם כך הוא רצון המלך · ד' איני מבין מה חטאו של בר ששך שעורו עיניו מחמת קללת רבא שהיא כנגד המוסר והמשפט לפי שבר ששך נראה שברכו לרבא באמור לו עין המתאוה לראות ברעתכם תנקר שהקב"ה ממלא כל תאותכם שאף שיחתכם מתבררת · על כיוצא בזה נאמר דום לה' והתחולל לו :

מסכת הוריות

פרק א' הורו בית דין

סמכו רבותינו ע"ד רשב"ג וע"ד ראב"צ שהיו אומרים אין גוזרין גזרה על הצבור אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה וכו' :

כלה . משפט וצדק גזירת התלמוד ולפי המוסר האמיתי שאין גוזרין גזירה על הצבור אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה לפי שהוית הגוף והבריאות מחייבים לזה וכבר נאמר ונשמרתם מאד לנפשותיכם ואם אמרו בכלל. אף על היחיד כל היושב בתענית נקרא חוטא שאין לו לאדם לאבד עצמו בתעניות וסיגופים בלא סכנה וכ"ש שאין לקלקל הציבור בכלל

של המזלות בין בעולם הצומח וכ"ש בעולם בריאתנו שהעולם כמנהגו נוהג ואין הקב"ה מהפך הטבע לפי שזה נברא ברצונו המוחלט וא"כ אין דרך להפכו לפי שהקב"ה ברא העולם לעשות ולקיימו בטבעו וראית הבא על הערוה שולד הולד בעברה היא היותר מורה להוכיח שהעולם כמנהגו נוהג ובורא הכל אוהב לקיים הטבע ואינו עושה נסים כ"א לפי הצורך המוחלט כעתו הידוע ובדברים שאינם עקרים לעולם היצירה · וראה שהראיות שמביא הם בתחלה מעולם המזלות בכלל ואח"כ יותר פרטי מעולם הצומח ואח"כ מעולמנו שהוא מהמדבר שבענין העיבור הוא כמו מהחי וא"כ מכל הבריאה בכלל ובפרט הוא מוכיח העיקר הגדול שהקב"ה אוהב לקיים הטבע ושלא לקלקלו בהצטרפות הדבר היותר קטון · ובמ"ש אמר הבא אח"ז המתחיל שאל פילוסוף וכו' שהקשה אם האל קנא מתקנא לנקום אם ישראל יעבוד ע"ז מפני מה מתקנא בעובדיה ואין מתקנא בה שהשיב על משל הכלב והמת ולבסוף התשובה היא מ"ש במאמר הקודם שעבודת כ"ום היא המבטלת שאינו יכול לנקום מהן מפני שיש צורך מהן לעולם ואינו יכול לאבד עולמו מפני השוטים · ובאמת עבודת כ"ום יסודה לכבד האלהים בברואיו אבל בדורות תרח וקודם לו לכבד הבורא התחילו לכבד השמש והירח וכל שאר הכככים וכשראו גודל ויופי האור ותועלותיו על השמש נמרו לכבדו גם הוא לאלוה וכן כל כככי השמים ובע"ז אמר Magalotti באגרותיו נגד המינים והאפיקורוסים אמר מה שכבר קודם לו אמר הרמב"ם בהלכות ע"ז שלגדל כבוד הבורא הפכו הנבראה לבורא עצמו · וכן הוא ביסודו מאמר על אגריפס שר צבא ממונה על ראשי הגייסות שהיה בימי אגריפס המלך (ולכן התלמוד פירש שר צבא) על הקושיא כלום מתקנא אלא חכם בחכם והשיב תשובה נכחת שבראות אדון עולם שהמרו בו ועבדו ע"ז שאין בה ממש מתקנא בה לא בקנאה אמיתית אבל חרה אפו על הביזוי שנוהגים בו ישראל למרות בו באמור לעץ אביו אתה ולכן מתקנא בע"ז לחרות אבו בעובדים אותו · ומ"ש זונן לר"עק שקשה לו הדבר לראות הרבה פסחים שהולכים לע"ז שנתפרקו איבריהם מחמת החולי וחוזרים לבתיהן באיבריהם מלומדים והשיב שהוא מקרה בטבע החולי אבל אין ראיה על גדולת האל השקר שמקרה הרפואה שנעשתה באותו העת שהסיבה היא גם הע"ז כ"ם שכמ"ש במ"א על חולי סקרופולי שהדמיון בכחו הגדול היה כח הרפואה ולכן אפשר שהמאמינים בע"ז בכח דמיונם שלהם היו מחוקים הגידים לקרב הרפואה וכן הוא הדבר בענין חלום הנשם ומה פילוסופי הוא בא לטמא פותחין לו לפי שאין הכרח באמונה שהיא יותר בלב מבהמוח והאמונה היא בהרגש הלב ולא במוח ואם כן אין להפליא אם יש מאמין ברצון דרך שטות ובלא שורש טעם ודעת :

ולהרפות כל מי שנקרא אדם אלה הדברים הם ג"כ נודעים שאין צריך פירוש לבררם · ומה שדרשו על הכתר שהניחו על ראש דוד שהיה למלכם מלך בני עמון היא ע"ז הנקרא בלעז Mercurio כאשר תוכל לראות בחכם Spencero והחכם Garmelli ולפ"ד מולך שבתורה מכר הוא כמלכי העמונים · ובענין משקל הכתר ראה בחכם Ottingere בכתביו על משקל התורה שאומר שהיו בין הקדמונים ב' מיני ככר א' היה שקל כבד וא' שקל קל ולכן הכתר הזה יכול להבין שהיה משקל ככר הקל ובזה יתנחו כל הקושיות ואין צורך לדבר שאבנא שיבניה העטרה ולא לפרש שאבן יקרה היתה בה ששוה ככר זהב · ומ"ש שהיה מניחה במקום תפילין והולמתו אפשר שהיה מקרה ונוכל גם לפרש דרך מוסר שבמקום תפילין היה הולם הכתר ר"ל שהאדם אם הוא מלך חובתו היא להלם הכתר סמוך לתפילין כלומר להכיר עצמו עבד נרצע לאדון הכל ובזה הכתר הולם לאדם ומ"ש הכותב Torti בדרשותיו שמי שזוכה להיות מלך ואדון על הבריות צריך לזכור שהוא עבד הבורא יתעלה · ועכ"כ דרך רמז אמר ג"כ שחכם שמי שהיה ראוי למלכות הולמתו ושאין ראוי למלכות אין הולמתו לפי שאדוניה וכיוצא לא היה ראוי למלכות שהיה רע במדותיו ואם לא היה עבד ראוי לה לא היה ג"כ ראוי לכתר ולעטרה · ומ"ש שז' אים רמים לפני אדוניהם היו נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים כבר פירשנוהו במ"א · ומה שהוסיפו במאמר שאחריו שצריך לשרש אחרי הע"ז זהו פוליטיקי לפי שקדמונינו היו נגררים אחר אלהי מצרים בפרט ואין להפליא אם התורה אינה מתירה לשום שארית ע"ז כדי שבנ"י לא יהיו הולכים אחריה ולכן לא בלבד שצריך לשרש הע"ז עצמה אלא לכנות לה שם לגנאי כמו בית גליא בית גבוה לקרות תחת השם ההוא בית כריא ל' חפירה ושפלות וכ"ז הוא לבזוי ע"ז ולהחזיק הדמיון בבזיונה והוא כריא שאם היה שם ע"ז כזה ושפל כ"ש שלא יהיה עוד מי שאוהבה לפי שאין אדם יכול לאהוב הדבר הבזוי ולהגדיל הביזוי בעיני כל הבריות. היו מכנין לו שם לגנאי:

פרק ד' רבי ישמעאל

ת"ר שאלו פילוסופין את הזקנים ברומי אם אין רצונו בע"ז למה אינו מבטלה א"ל אלו לדבר שאין העולם צריכין לו עובדין היה מבטלו הרי הן עובדין לחמה ולבנה לכוכבים ולמזלות יאבד עולם מפני השוטים אלא עולם מנהגו נוהג ושוטים שקלקלו עתידין ליתן את הדין וכו':

המאמר הזה לא יערכנו זהב וזכוכית לפי שמלמדנו שבין בכל העולמות

והדברים מכוסים ממנו מתגלים לו הוא אמת פילוסופי לפי שמתוך הויכוח עם תלמידיו המלמד מבין דבר מתוך דבר ובורא חדשות מה שאינו יכול אם נשאר בלא ויכוח לפי שכלנו בהוציא מן הכח אל הפועל מחשבותיו אנו מרגישים בחושינו ובשכלנו מה שלא היינו מרגישים בלא דיבור ובאמת הדיבור בא אחר המחשבה אבל בסדר הדיבור יש יסוד למחשבה חדשה ולכן אני קורא המחשבה עוזרת הדיבור והדיבור למפרע עוזרת המחשבה וכ"א בפתו · ובאמת אני כמו רופא בדבר על החולאים בטוב טעם ודעת עם בני משפחת החולה פעמים אין מספר הדיבור עצמו בהוציא מן הכח אל הפועל מחשבותיו ראיתי דברים חדשים ורפואות בכיונות לחולה בדעתי שלא הייתי מרגיש אם הייתי חושב ולא מדבר · ומ"ש ולא עוד אלא שמ"שם אוהבו הוא אמת גמור לפי שהמלמד לאחרים בשמו היוצא בכל העולם שמו חי לנצח וכמ"ש האיטלקים Immortale ר"ל אמת שמ"שם אוהבו לפי שאין לו יד להמית שמו שהוא חי לנצח גם באמיתות על זכותו נוטל ב' עולמות העוה"ז בשמו והעוה"ב בנצחיות נפשו · ומ"ש עיד רב שברזילי שלח ב' מיני תבשיל לדוד העשוי מקמח חטה קלוי בתנור מין א' ומעדשים קלוים מין ב' הוא ללמדנו כמה היו יודעים הלכות רפואה בתבשילים · החטה גם בתבשיל מועלת לעיכול וכפירש אחר שבצרפת חכמי האלקימיא הכירו שבחטה יש בה גד אלקאלי הפורח שבא מגוף החי · א"כ בחטה שהיא צומח יש בה כמות קטן מהבא מהחי והוא יותר מועיל לעיכול שבנקל נעשה במאכלים קרובים לטבענו או בכל או במקצת · והעדשים נותנים מזון בריא ונקל לעיכול אם אין בהם אויר יותר מהראוי שמביא הרוחות בתוך הבטן · ואם העדשים הם קלוים האויר נאבד ברובו ובזה מועילים לבריאות האדם ובפרט אם נותנים שם חומץ לפי שהם מתוקים יותר מדאי :

פרק ג' כל הצלמים

וגם את מעכה אמו ויסירה מגבירה אשר עשתה מפלצת לאשרה ויכרות אסא את מפלצתה מאי מפלצתה אר"י א"ר דהוה מפליא ליצנות וכו' :

מ"ש על מפלצתה דהוה שם ליצנות ושכמין זכרות עשתה לו והיתה נבעלת בו בכל יום אין להפליא ע"ז מלבד מה שאנו מוצאים באלהים אחרים של האומות בע"ז כמו Bacco, Venere, Priapo ואחרים ע"ד אין חקר מי שמכיר טבע הגוף והגידים יודע שבכח הדמיון ודבר קשה וכ"ש עם צורה המניעה כח הדמיון וקרובה לטבע כזכרות בעצמו מביא באיברי האשה כמקשה עצמו לדעת הרגשות הביאה בעצמה

ולחרפת

לציבור מה שאין כן אם הוא ביחיד ובינו לעצמו אין שם חילול וע"ז התירו לעבוד ע"ז ואל יהרג :

שאל ר"י את ר"י כשהיו מהלכין בדרך מפני מה אסרו גבינת הגוים א"ל מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז וכו' :

אין לפילוסופיא חלק בקיבת הגבינות אבל טוב השיב עולא שגזירה חדשה היא ואין מפקפקין בה והוא טוב פילוסופי שלא לגלות טעם גזירות החכמים שבימים ההם מפני שאם יש א' שאינו מבין הטעם או שיש לו להקשות עליו מזלזל בגזירה עצמה ואינה מקיימה אבל אם הטעם מכוסה אין לדקדק על הגזירה וכל העם כא' מכבד אותה · ואין להפליא ג"כ איך חכם גדול כר"עק ישתבש בקריאת פסוק כי טובים דודיך וגו' שהתינוקות יודעים אותו לפי שהספרים שלהם על הרוב לא היו נקודים כאשר תוכל לראות בכותבי האומות ובפרט Seldeno וכן Buxtorfio ואחרי' ואם גם הספרי' שלהם היו מנוקדי' אינו פלא אם רע"ק טעה באות פ' לפי שאפשר שהיה מחלוקת בזאת המלה בספריהם וגם אם אין אמת גם בזה כאמר שהטעות והשגגה הוא שדה האדם ואם אדם גדול טעה בדבר א' לא ע"ז אינו גדול :

דרש רנבר"ח מ"ד לריח שמניך טובים למה ת"ח דומה לצלוחית של פליטון גלויה ריחה נודף מכוסה אין ריחה נודף ולא עוד אלא דברים שכוסין ממנו מתגלין לו וכו' :

כל ש"הש הוא ד"מ ומליצה וכזה הדרך על הפסוק לריח שמניך טובים פירשו רז"ל שהוא מצטרף עם הת"ח והם בעלי תורה בכלל וכמו שצלוחית בשמים אם מגולה ריחה נודף ואם מכוסה אינו נודף כן בעל תורה אם יוצאת התורה מתוכו לברו ומלמדה לאחרים ריחו נודף מפני שיוצא ממנו שם מלמד מועיל לעדתו ומעט מעט מתועלתו מרגישים כל בני דורו אבל אם הוא מכוסה בעצמו ואינו מלמד לאחרים אין ריחו נודף לפי שהבריות אינם מכירים אותו וכ"ש שמו · ומה טוב משל שבח התורה בשם עם הריח לפי שחומר הריח נפרד באויר וברוח עד אין סוף ונחלק לרבבות רבבות חלקים וידוע ד"מ שגרעין א' מהמוסקיו נחלק לרבבות ובכמות גדול כגרעין הריח שממנו בא מורגש בכמה חדרים וגם בדרך שתחת החלונות וכן התורה שבלמדה לי' מאלו הי' נחלק לרבבות אשר מהם לומדים א' אחר א' · ומ"ש עוד בתועלת המלמד עצמו לעצמו

והדברים

פתח עינים

אמת הוא ג"כ שמשיכה כזאת אינה יכולה להעשות כ"א בב' ידים · זאת ועוד למשוך נגד האויב במקום שהוא ובחלק היותר מסוכן שהוא נגד החזה או נגד הראש צריך לימוד במדה ובמשורה ולכוין למקום הראוי ולכן אין להפליא אם הקדמונים של אומתנו ג"כ חשבו וכבדו משיכת הקשת של בני יהודה שהיו הא' בלוחמי האומה של הזמנים ההם ושבקינה שקונן דוד על שאול נאמרה ללמד את בני יהודה קשת ואנו מוצאים בכורש מלך פרס שבאנשי המלחמה שלו רצה שיהיו הגונים בג' דברים · רכב הסוס בלשון לאטינו Equitare משיכת הקשת Sagittare ודבר אמת Et vera dicere ובסוף המאמר על הפ' ויהס הטבח את השוק והעליה שיש מחלוקת בין ג' חכמים בפי' והעליה יש לשבח כמה היו בקיאים רז"ל בימים ההם בחכמת הנתוח של על השוק ושוק הוא עצם של צומת הגידים הממולא בין קולית שהוא העצם הנקרא בלעז Femore ולא הארכובה הנקראת בלעז Ginocchio ועצם צומת הגידים הממולא נקרא בלעז Rotella שהוא העצם בין הקוליא והארכובה ויש שם הרבה קשרים Ligamenti אבל אינם גידים באמת לפי שהגיד הוא מה שנקרא Nervi ור"ת שפי' שהעליה הוא החזה אינו לפי חכמת הגופות אבל לפי שבתנופה היה משים הכהן החזה על השוק · ורשב"ן שפי' שפיה הוא כף הירך הסובב עצם הקוליאת והוא מפרש שהיא עצם הנקרא Rotella מעצמו · ומ"ש עוד במאמר המתחיל ת"ר שישראל יטפל לימינו גוי שנטפל בדרך ואם בסייף לשמאלו וכן שלא ישוח לו וכן להרואה הדרך אם שאלו להיכן הולך וכן בע"ז התלמידים שראו לאותו שפגעו בדרך כל אלו הם התראות שלא יערבם זהב וזכוכית שאין שנאה כשנאת הדת ובפרט שנאת הנכרים שבימינו עמנו בב"י · אין להאמין שערל א' יהיה אוהב היהודי ודי לנו שלא יהרגנו ושלא יתן לנו לענה אבל אין לו ליהודי להמתין דבר טוב וכ"ש אהבה שאינה תלויה בדבר מערל א' ואם יש מי שמאמין שערל א' אוהב היהודי הוא אויל וכסיל ואינו יודע מה הוא האדם · במאמר הבא אחריו על חיי שעה לא חיישינן נראה לפי דברי הטבע ולפי דתו שיש לחוש לחיי שעה מפני שאף בפחות משעה של החיים יכול באותו עת האדם עשות כמה דברים שאין להם קצבה באיכותם הטוב בין בדברי מוסר בין בדברי יראה בין בדברים שבין אדם לחברו וגם בדברי מ"ות ועוד בכתיבת שכיב מרע ויוצא שמשפחה א' יכולה להרויח כמה אלפים ורבבות ויכולה גם לאבדם והאיסור שאין להתרפא מהמינין נראה מיוסד הטעם של האיסור מפני מעט האמונה שיש בהם וא"כ אין לחיות לבטוח עם כיוצא באלו ולא עוד שיכול לרמות גם בדברים של רפואה ויכול להיות בהם תערובות שיכולות להזיק ואין לנו פתח להכיר האמת אם יש הונאה · ומה שאסרו עוד דברים בפרהסיא ולא לאדם בינו לבין עצמו פשוט הוא הטעם לפי שבפרהסיא יש חילול ה' גדול והרואים שחוטא יראו וכן יעשו אם כן הוא מלמד הרע לציבור

משום ר"ם שאמרו שירה וכו' :

לפי הפשט וישרנה הוא מל' יושר שהפרות הלכו דרך ישרה ומי שאומר כמאמר שאמרו שירה הוא דרך רמז לומר שהפרות אם היו מדברות היו ראויות לומר שירה על המעשה הזה של גאולת הארון מיד האויבים אשר נלחו בסיוע אלהי ולכן מי שאומר שאמרו שירה כשירת משה הוא דוגמתה אבל לא השירה עצמה שמדברת על קריעת י"ס וכן הודו לה' וכו' הודיעו בעמים עלילותיו מצטרף עם פלא מכת פלשתים וכן מזמור כי נפלאות עשה וכן ה' מלך ירגזו עמים על החלחלה שנפלה על אויבי ישראל וכן ה' מלך גאות לבש על גאות ה' יתב' שהכה אויביו בכמה מיני פורעניות וכן רני השטה על ארון של שטים וראיתי בספר הרכה לשונות של קאסטילי Castelli ואמת הוא שדביר בל' פרסי הוא ספר אבל כדה דשתנא לא מצאתי ונראה מלה מורכבת :

וידום השמש וירח עמד וגם על ספר הישר מאי ספר הישר ארחב"א אר"י זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים וכו' :

המחלוקת אם ס' הישר הוא ס' בראשית על שם האבות או אם הוא ס' משנה תורה כסברת ר"א אינה לא מעלה ולא מורידה וכן המחלוקת על פ' ויעמוד השמש שם במשמעות כ' שעות א' בחצי השמים כלומר בחצי היום וא' סמוך לשקיעת החמה מפני שהפסוק אומר ולא אץ לבא אלא שהיה כיום תמים ר"ל כ"ד שעות וכן מי שאומר ל"ו עד מ"ח כל אלו המחלוקות באות בפרש אם יום תמים נאמר על העמידה בלבד או אם גם על ההילוך וכל אלו הם סברות ואין לפילוסופיא מקום לברר לפי שהמחלוקות נופלות על פי' הפ' לא על הוית המעשה לפי שמ"מ הכל היה ע"ד נס וחוץ מהטבע ואין לנו לפרש דבר בלי יסוד ובלי טעם לדבר לא כל המעשה בעצמו ולא מהדברים החיצונים שבאו עליהם ומ"ש עוד שנקדימון בן גוריון עמדה לו חמה כבר דברנו ע"ז במס' תענית · ומ"ש ג"כ על משה שעמדה לו חמה הוא תאות הלב שלא יעשה נס התלמיד יהושע שלא עשהו רבו משה · וג"ש דאחל אחל ואחרת תחת ועוד הפ' אשר ישמעון שמעך הם ראיות חלשות ורעועות וכל מה שאמרו רז"ל בענינים כאלה על הככבים והמזלות אינם מתכוונים על החכמה של היום שכל הפילוסופים כא' עם הכיסיין נמנו וגמרו שהשמש הוא בלי תנועה והארץ והירח וכל המזלות מתנועעים · יש לשבח לרז"ל שמה שלמדו גם בדברי המלחמה ועל משיכת הקשת בפרט על הפ' ויאמר ללמד את בני יהודה קשת הוא אמת גמור · משיכת הקשת צריכה יד כנגד העורף לפי שהמושך נותן ידיו כנגד עיניו דהיינו מול העורף למשוך כראוי ·

אחרים שאינם במדרגתו שהוא עון הגאוה ונסות רוח · ולפי שהחסיד עלה כבר מעלה מעלה במדרגתו מחמת רוחו ונפשו אין לו לעלות כ״א למדרגת רוה״ק ר״ל סיוע האלהי במחשבתו ובמעשיו שיהיו נכונים וטהורי׳ כמו באדם שיש לו סיוע רוח קדשו בלא אמצעיות ובהצטרפות האמת הוא מ״ש ר״פ חסידות מביאה לידי רוח הקדש ובלא רוה״ק אינו יכול האדם באמצעיתו להחיות מתים כאלישע וחבריו וכמו שהיו הצדיקים הנביאים וחכמי המשנה עושין וכמ״ש הכתוב ונתתי רוחי בכם וחייתם כלומר שרו״הק מביא לידי חיים · ועוד לפי הפילוסופיא הרוחניות כמו אדם בלא רו״הק יכול בדעתו ובשכלו לבא לידי שנגה לפי שאין ודאות בחכמות וא״כ אם השכל הוא בדרך האמת בלי ספק באמצעות רו״הק מחיה המתים בשכלו לפי שהוא ודאי בדרך האמת ושכלו האמיתי ובזה הוא אמת שהחסידות גדולה מכלם לפי שמביאה לידי רו״הק שהיא המדרגה העליונה לפי שתחיית המתים הוא כמו מסובב ואינה איכות פרטית באדם עצמו אבל הוא דבר גדול שמביא האדם אבל חוץ ממנו · ומ״ש לפי ריב״ל ענוה גדולה מכלן אינו חולק עם מי שאמר זה על החסידות לפי שהחסידות הוא במעשים החמריים והענוה היא מדה גדולה בלב ובפנימיות עצמנו · החסידות היא ברוב מדה חיצונית במעשים והענוה היא בלב בפנימי שבאדם :

פרק ב׳ אין מעמידין

אר״י בשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן או״הע שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן :

כבר ידוע הוא שעון אד״הר וחוה לפי הפשט היה קלקול טבע השכל והלב שבאדם להיות נוטה אחר יצרו הרע ואין תיקון בדעת האדם שלא לרדוף אחר יצרו כ״א התורה האלהית לפי שכל שאר ידיעה היא ראויה בטבעה לשגגה ולאולת ואין וודאות כ״א בתורה הניתנת ברוח קדשו יתעלה א״כ אמת הוא לפי הפילוסופיא שישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן לפי שהתורה שניתנה בסיני היא אור עליון ויחידי לאדם שלא לשגות אחר העון והשגגה ונגד זה האומות שאין להם התורה הקדושה לא פסקה זוהמתן לפי שהם בתוך קלקול אביהם הא׳ ואין רפואה למכתם · ומה שהכשירו פרת חטאת הנלקחת מן הרשעי׳ ואינם חוששים על הרביעה הוא פילוסופי שעל דרך אחר אין לדבר סוף :

וישרנה הפרות בדרך וגו׳ מאי וישרנה הפרות אר״י

משום

כמו בעולם האצילות חוץ מהחומרי לפי שכבר היה פרוש וטהור א"כ אין לו לחשוב כ"א דברי קדושה ובלעז **Astrazione sacra** וכמו שפירשנו במ"א שהקדושה היא האצילות מכל חמריות ומכל גופיות · ואם הוא קדוש והאדם אינו חושב כ"א דברי קדושה יכיר ברדת המחשבה למטה על עצמו שהוא רמה ותולעה בער ואויל הכל וריק בהצטרפות הקדושים ולכן הקדושה מביאה לידי ענוה · ואם האדם הוא עניו בהכרח יהיה ירא חטא לפי שרואה שפלותו בהצטרפות אל עליון שחוטא כנגדו ורואה כמה בנקל מתעורר אחר החטא בסיבת חולשת מוחו ולבו ולכן הוא ירא חטא וכנגדו הגס רוח חוטא עד שבא לידי מינות גמור לפי שאינו מאמין מה שאינו מבין באמרו שאין לו להאמין כ"א דברי השכל א"כ הוא אמיתות פילוסופית שהענוה מביאה לידי יראת חטא והפ' שאומר עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים הוא כלו פילוסופי לפי שהענוה מביאה לידי יראה כמו שפירשנו מביאה לידי עושר לפי שהעניו אינו הולך אחר העושר כמו הגאה ושמח בחלקו ועוד שהגאה וגס רוח יש לו הוצאות גדולות לפרסם גדולתו ולהתעשר בעיני הבריות והעניו אוכל ולובש לפי מדרגתו ואין לו הוצאות יותר מהראוי ובזה יש לו עושר לפי שמרויח יותר ממה שמוציא · העניו יש לו כבוד לפי שהגס רוח רודף אחר השררה והשררה בורחת ממנו וכנגד זה העניו שהוא שפל רוח וכלם מכבדים אותו בשכר ענותנותו וכמ"ש הכתוב כי טוב אמור לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב והעניו יש לו חיים לפי שהוא חי בשלוה ובהשקט עם משפחתו בלא הוצאות ובלא יגיאות ואוכל לשובע נפשו והגאה יש לו הוצאות רבות ואין לו שלוה ובסיבת גסות רוחו הוא כיס נגדש לרדוף אחר הגדולות ובזה מעט מעט בריאותו הולך לאבדון ובפרט במאכלות ובמעדני השלחן ובשתות ייגות נכריות מי השרפה ודברים מתוקים עד אין סוף והולך בנקל אחר הניאוף הן בסיבת חבורות נאותו הן בסיבת הגאוה עצמה ובזה אין האיכלים באים לידי עיכול טוב הכבד מפריש מרה לא נכונה והריאה אינה נושמת כדת וסיבת הדרכים והסיכה מעופשה בבקר נעשה ערב ובזה החיים מתקצרים אמת הוא א"כ שעקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים · ואם האדם ירא חטא אין לו לעלות כ"א למדרגת החסידות שעשה לפנים משורת הדין ומוסיף עליו וזהו שנקרא חסיד ולכן אמרו במשנה אין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד הבור אינו יודע יותר מע"ה לפי שהבור הוא מה שנקרא בלעז **Stupido** ואינו יכול להיות ירא חטא לפי שכמעט אינו מרגיש וא"כ הוא שנידיר אינם מתנועעים לא ליראה ולא להרגשות אחרות ולכן אמרו שהבור אין יכול להיות ירא חטא שהיא מדרגה א' · ולא ע"ה שהוא למעלה מן הבור אינו יכול להיות חסיד שהיא מדרגה עליונה · ולפי שהחסיד עושה לפנים משורת חובתו בנקל בא לידי ביזוי אחרים שאינם חסידים כמוהו ולכן התפלל דוד שמרה נפשי כי חסיד אני שיסייעהו ה' שלא יבא לידי ביזוי אחרים

פתח עינים

של"הם הוא ד"מ על המות שמלאכיה הן בכל הנברא · המדבר וחי ולומח כלן מתים והדומם אם אינו מת בדקדוקי הגופות הנקראים Atomi מת במורכב אם אינו מת בפשוט א"כ כל הנברא מת או בחומר או בצורה או במורכב א"כ המות הוא כלו מלא עינים לפי שכל מי שיש לו עינים שהוא כל הנברא חוץ מן הדומם הוא מת · זאת ועוד כל הנברא יכול להיו' מל"המ לפי שכינה א' שרץ א' אבן קטן וכיוצא יכול להיות סיבת המות וכן מעט אויר שאינו ראוי לנשימה גרעיני לענה יכולים להמית ברגע · א"כ כל הנברא הוא מל"המ ועל נכון נאמר עליו שהוא מלא עינים · ומ"ש זורק טיפת מרה בתוך פי החולה נראה ד"מ אבל יש לו לד אמת גם בחכמת הגופות לפי שרוב החולאים או באים מהמרה או מתערבים עם המרה או שחורה או ירוקה וכל גוף אחר המיתה נעשה ירוק מחמת המרה שמתפזרת בכל הגוף ובפרט בעור ועל זה פני המת מוריקות ואמת הוא שמענה מסריח וע"כ מי שמת בחולי קדחת המרה הנקראת בלעז Febbre biliosa מסריח הגוף במהרה יותר מהמתים אחר חולי אחר · ואמת הוא גם כן שכשהפוך המת על פניו אינו מסריח כ"כ לפי שהאיברים הפנימיים שבבטן לא מסריחים כ"כ כשהבטן מכוסה ואינו בנגע עם האויר החיצון ועוד ששקל האיברים שבבטן הוא על חיצון הכרס ולא על הפנימי ולא על אחורי הבטן :

ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טמאה בלילה וכו' :

זה הוא אמיתי בחכמת הגוף וע"פ הנסיון שהרהור ביום בדבר ערוה מביאו לידי טמאה בלילה לפי שהמחשבה בשינה ובחלום מתחדשת על הרהורי היום שעבר ומחמת ההרהור הגידים מתנועעים והתנועה וההרגשה באה עד הערוה וכלי הזרע עצמו מתפזר על הדמיון שבחלום מתחזק · ממרת ר"מ כלה פילוסופית לפ"ד · התורה אם האדם מתעסק בה בכוונת הלב ורואה ומבין האזהרות שבה מהר שלא לחטא והזהירות הוא בל"ת ומלת זהירות בלעז Avvertenza או Cautela שלא לחטא · הזריזות בלעז Sollecitudine הוא הזריז לעשות טוב וכאמת אם האדם נזהר בתחלה שלא לחטא אח"כ הוא זריז לעשות טוב ונגד זה אם האדם אינו נזהר וחוטא אינו יכול להיות זריז לעשות טוב · אמת הוא אם כן שהזהירות מביאה לידי זריזות · ואם האדם הוא זריז הוא נקי מה' ומישראל לפי שבכל יכלתו מבקש לעשות טוב א"כ כל אדם אף בחיצוני מעשיו שופט שהוא נקי · ואם האדם מגיע להיות נזהר זריז ונקי אין לו לחשוב ולבקש לעשות כ"א דברים למעלה מחובתו ולהיות פורש להחמיר על עצמו גם הדבר המותר · ואם הוא פרוש הולך מעט מעט ועולה למדרגת טהור שהוא א"ם הפרישות נח ומלובן עד כי בא לידי קדושה כלומר שנפשו היא

כמו

כמו בעולם האצילות חוץ מהחמרי לפי שככר היה פרוש וטהור א"כ אין לו לחשוב כ"א דברי קדושה ובלעז Astrazione sacra וכמו שפירשנו במ"א שהקדושה היא האצילות מכל חמריות ומכל גופיות · ואם הוא קדוש והאדם אינו חושב כ"א דברי קדושה יכיר ברדת המחשבה למטה על עצמו שהוא רמה ותולעה בער ואויל הכל וריק בהצטרפות הקדושים ולכן הקדושה מביאה לידי ענוה · ואם האדם הוא עניו בהכרח יהיה ירא חטא לפי שרואה שפלותו בהצטרפות אל עליון שחוטא כנגדו ורואה כמה בנקל מתעורר אחר החטא בסיבת חולשת מוחו ולבו ולכן הוא ירא חטא וכנגדו הגס רוח חוטא עד שבא לידי מינות גמור לפי שאינו מאמין מה שאינו מבין כאמרו שאין לו להאמין כ"א דברי הבנתו א"כ הוא אמיתות פילוסופית שהענוה מביאה לידי יראת חטא והפ' שאומר עקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים הוא כלו פילוסופי לפי שהענוה תביאה לידי יראה כמו שפירשנו מביאה לידי עושר לפי שהעניו אינו הולך אחר העושר כמו הנאה ושמח בחלקו ועוד שהנאה וגם רוח יש לו הוצאות גדולות לפרסם גדולתו ולהתעשר בעיני הבריות והעניו אוכל ולובש לפי מדרגתו ואין לו הוצאות יותר מהראוי ובזה יש לו עושר לפי שמרויח יותר ממה שמוציא · העניו יש לו כבוד לפי שהגס רוח רודף אחר השררה והשררה בורחת ממנו וכנגד זה העניו שהוא שפל רוח וכלם מכבדים אותו בשכר ענותנותו וכמ"ש הכתוב כי טוב אמור לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב והעניו יש לו חיים לפי שהוא חי בשלוה ובהשקט עם משפחתו בלא הוצאות ובלא יציאות ואוכל לשובע נפשו והנאה יש לו הוצאות רבות ואין לו שלוה ובסיבת גסות רוחו הוא כים נגרש לרדוף אחר הגדולות ובזה מעט מעט בריאותו הולך לאבדון ובפרט במאכלות ובמעדני השלחן ובשתות יינות נכריות מי השרפה ודברים מתוקים עד אין סוף והולך בנקל אחר הניאוף הן בסיבת חבורות נאותו הן בסיבת הנאוה עצמה ובזה אין האיכלים באים לידי עיכול טוב הכבד מפריש מרה לא נכונה והריאה אינה נושמת כדת וסיבת הדרכים והשינה מעוטה בבקר נעשה ערב ובזה החיים מתקצרים אמת הוא א"כ שעקב ענוה יראת ה' עושר וכבוד וחיים · ואם האדם ירא חטא אין לו לעלות כ"א למדרגת החסידות שעשה לפנים משורת הדין ומוסיף עליו וזהו שנקרא חסיד ולכן אמרו במשנה אין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד הבור אינו יודע יותר מע"ה לפי שהבור הוא מה שנקרא בלעז Stupido ואינו יכול להיות ירא חטא לפי שכמעט אינו מרגיש וא"כ הוא הגידיר אינם מתנועעים לא ליראה ולא להרגשות אחרות ולכן אמרו שהבור אינו יכול להיות ירא חטא שהיא מדרגה א' · ולא ע"ה שהוא למעלה מן הבור אינו יכול להיות חסיד שהיא מדרגה עליונה · ולפי שהחסיד עושה לפנים משורת חובתו בנקל בא לידי ביזוי אחרים שאינם חסידים כמוהו ולכן התפלל דוד שמרה נפשי כי חסיד אני שיסייעהו ה' שלא יבא לידי ביזוי

לאחרים

פתח עינים

מל"המ הוא ר"ת על המות שמלאכיה הן בכל הנברא · המדבר וחי וצומח כלן מתים והדומם אם אינו מת בדקדוקי הגופות הנקראים Atomi מת במורכב אם אינו מת בפשוט א"כ כל הנברא מת או בחומר או בצורה או במורכב א"כ המות הוא כלו מלא עינים לפי שכל מי שיש לו עינים שהוא כל הנברא חוץ מן הדומם הוא מת · זאת ועוד כל הנברא יכול להיו' מל"המ לפי שכינה א' שרץ א' אבן קטן וכיוצא יכול להיות סיבת המות וכן מעט אויר שאינו ראוי לנשימה גרעיני ענבה יכולים להמית ברגע · א"כ כל הנברא הוא מל"המ ועל ככון נאמר עליו. שהוא מלא עינים · ומ"ש זורק טיפת מרה בתוך פי החולה כראה ר"ת אבל יש לו צד אמת גם בחכמת הגופות לפי שרוב החולאים או באים מהמרה או מתערבים עם המרה או שחורה או ירוקה וכל גוף אחר המיתה נעשה ירוק מחמת המרה שמתפזרת בכל הגוף ובפרט בעור ועל זה פני המת מוריקות ואמת הוא שממנה מסריח וע"כ מי שמת בחולי קדחת המרה הנקראת בלעז Febbre biliosa מסריח הגוף במהרה יותר מהמתים אחר חולי אחר · ואמת הוא גם כן שבהפוך המת על פניו אינו מסריח כ"כ לפי שהאיברים הפנימיים שבבטן לא מסריחים כ"כ כשהבטן מכוסה ואינו במגע עם האויר החיצון ועוד שעקר האיברים שבבטן הוא על חיצון הכרס ולא על הפנימי ולא על אחורי הבטן :

ת"ר ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי טמאה בלילה וכו' :

זה הוא אמיתי בחכמת הגוף וע"פ הנסיון שהרהור ביום בדבר עברה מביאו לידי טמאה בלילה לפי שהמחשבה בשינה ובחלום מתחדשת על הרהורי היום שעבר ומחמת הסרסור הגידים מתנועעים והתנועה וההרגשה באה עד הערוה וכלי הזרע עצמו מתעורר על הדמיון שבחלום מתחזק · משרת ר"ת כלה פילוסופית לפ"ד · התורה אם האדם מתעסק בה בכוונת הלב ורואה ומבין האזהרות שבה מהר שלא לחטא והזהירות הוא בל"ת ומלת זהירות בלעז Avvertenza או Cautela שלא לחטא · הזריזות בלעז Sollecitudine הוא הזריז לעשות טוב ובאמת אם האדם נזהר בתחלה שלא לחטא אח"כ הוא זריז לעשות טוב ונגד זה אם האדם אינו נזהר וחוטא אינו יכול להיות זריז לעשות טוב · אמת הוא אם כן שהזהירות מביאה לידי זריזות · ואם האדם הוא זריז הוא נקי מה' ומישראל לפי שבכל יכלתו מבקש לעשות טוב א"כ כל אדם אף בחיצוני מעשיו שופט שהוא נקי · ואם האדם מגיע להיות נזהר זריז ונקי אין לו לחשוב ולבקש לעשות כ"א דברים למעלה מחובתו ולהיות פורש להחמיר על עצמו גם הדבר המותר · ואם הוא פרוש הולך מעט מעט ועולה למדרגת טהור שהוא א"ם הפרישות נח ומלובן עד כי בא לידי קדושה כלומר שנפשו היא

כמו

הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה וכו׳ :

כבר אמרנו במ״א כמה הוא הנזק לבריות אם האדם מורה בלא ידיעה ובלא בקיאות וכמה גדול הוא ג״כ למי שהגיע להוראה ואינו מורה · הא׳ מביא נזק מחמת חסרון חכמה והב׳ מחמת התרשלות ועצלות בה שאינו רוצה להודיע מה שיודע · וטעם שבן מ׳ משנולד הוא ראוי להוראה לפי שבז״הז הוא ראוי להבין דבר מתוך דבר וכמ״ש בן מ׳ לבינה · ולפי שהעלה הוא דבר קל באילן ע״כ אמרו גם בשיחה בדברי העולם אם יוצאת מפי ת״ח צריכה תלמוד לפי שגם בשיחה בלא דברי חכמה אם היא מסודרת ונקיה יש ללמוד מהשומעים ולכן אמרו שצריכה תלמוד · ריב״ל הוסיף הראיות מהתורה מהנביאים ומהכתובים שכל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו אבל בעונות בימינו אין הדבר כן וכמה היום לאלפים ולאלפי אלפים עוסקים בתורה ונכסיהם לא בלבד שאינם מצליחים אבל הם כמעט עניים מדולדלים אבל אמת הוא שבימינו אין מי שנאמר עליו תורתו אומנותו כמו בימים ההם · ומ״ש ר״א שהחיים הם התורה הוא אמת פילוסופי לפי שהחיים האמיתיים הם בידיעת התורה וע״ה חשוב כמת לפי שהחיים הם בדברים המצטרפים עם הנפשיי והרוחני ולא על החמרי בלבד · ועל נכון דרשו ועשה טוב על התורה לפי שאם הוא טוב חמרי במצות לא כל אדם ולא כל מקום ולא כל זמן מועד לכך ולכן דרשו ועשה טוב על התורה שבכל מקום או בכל זמן יכול האדם לעסוק בה · ומ״ש שאסור לאדם לומר כמה נאה נויה זו וכו׳ הוא להרחיק הניאוף ושלא ילכו בנ״י אחר הערוה אם לא שיאמרו זה דרך בעל הפינה שמתנער ויש לו כ״ר בראות בריאה הגונה ויפה ודרך טבע אומר מה רבו מעשיך ה׳ כמו רשב״ג ודע שרשב״ג היה יפה עד מאד ומי שהוא כך מרגיש יותר יופי אנשים אחרים או הנשים יפיפיות ומורה לה בלא כוונת חטא אבל על כ״ר בלבד שיש לאדם לראות בריות טובות ואילנות טובות ומי שפוגע אשה במקרה אין חטא להיות מסתכל בה · אבל אם הוא מסתכל בכוונה ובדרך או בבית הוא גורם לחטא וכן גם בשאר בריות בשעה שנזקקין ז״לז מפני שניתן מקום ליצ״הר להתגרר אחר הערוה :

אמרו עליו על מל״הם שכלו מלא עינים ובשעת פטירתו של אדם עומד מעל מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטפה של מרה תלויה בה כיון שרואה אותה החולה מזדעזע ופותח את פיו וזורק טיפה של מרה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות וכו׳ :

והוסיף מאמר פילוסופי ונכון על פ' שתה מים מבורך וגו' בתחלה מבורך ולבסוף מתוך בארך · דע שבור אין בו כ"א מים מכונסים מהגשמים או ממי נהרות וסופן קלים אבל באר הוא מקור מים נוזלים מים חיים שאינן פוסקין וכן האדם בלימוד התורה או בלימוד החכמות בתחלה ילמוד דברי חכמות אחרים ע"י המלמדים וע"י קריאת ספרי הדעות אבל אח"כ יעלה למדרגה מעט מעט להיות נבון מבין דבר מתוך דבר ובאיתו זמן נעשה באר שנוזל מעצמו והוא מחדש בחכמות ובורא מעצמו דברי מדע ותבונה · וכן מה שבא אח"כ שאין לי לאדם לעשות תורתו חבילות חבילות שלא יתמעט זה הוא פשוט בפילוסופיא אבל מי שלומד הרבה יחד אינו יכול ללמוד בבירור הדברים ומבלבל דעתו ואינו יורד לעמקם כראוי ורואה קליפתם אבל לא יסודם ובזה מבנים בזו ומוליא בזו וכנגד זה מי שקובץ על יד מעט מעט יהיה לאחר זמן לאיש גדול ויהיה בקי בחכמת הניון הדברים ויראה בדעתו החכמות לפי מדרגתם ולפי איכותם כדרך חכמת הטבע וזה נ"כ הוא יסוד מאמר לא יחרוך וגו' ללמדנו שכל מי שלומד תורם מעט מעט ומחזר עליו תלמודו מתקיים בידו אבל מי שמבלבל עצמו טוב עליו שלא ילמוד לפי שהבלבול בלימוד הוא יותר רע ממי שאינו לומד שלזה יש בלבד העדר הטוב אבל לבן הבלבול יש לו מציאות רע · עוד הוא פילוסופי שיש לו ללומד להיות כעין שתול שזז ממקומו הא' ויש לו מלמדים הרבה ולא מלמד א' כמו עץ נסוע מעיקרו לפי שלומד א' יש לו דרך א' בלבד ואינו מלמד הרבה דברים שאינו יודע ובפרט בדברים המצטרפים עם חריפות וחידוד הלב שצריך מעט המלמד על אהבת עצמו בגידולו נותן מקום לתלמיד לחנף עצמו וחושב שהוא חכם כפלי כפלים ממה שהוא ובא לידי גסות הרוח ושוא הוא לבטוח ממנו דברים מועילים בתלמודו לפי שמחרשל כי כאמור מי חכם כמוני בארץ · אבל אם יש לתלמיד הרבה מלמדים אינם כלם מחנפים לו וכנגד זה אם הא' מחנף הב' הוא תמים בלבבו ואינו אומר לו שהוא כלי מלא חכמה אבל שיש לו צירך ללמוד לטובו ולטוב עמו · אבל אם יש הפרש בלשונות בין החכמים המלמדים צריך בתחלה ללמוד הלשונות ואח"כ יוכל לילך בלא נזק אצל מלמדים הרבה בלא אבדת לימודו · ככר אמרנו במ"א שהמקרא הוא היסוד המשנה הוא הפירוש והתלמוד הוא פירוש הפירוש א"כ כלם צריכים אם תכלית האדם היא ללמוד לא קליפת הדברים אבל תוכם ועיקרם לכן אמרו רז"ל לשלש שנותיו בכל הג' דברים ובזה החוט המשולש לא במהרה ינתק וע"כ צריך לקבוע עתים לתורה ובזה ישלש שנותיו בהם :

אר"א אר"ה מ"ד כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא

נעשה לבוש ומלבוש בחידושי התלמיד ותיק שבשכלו הוציאם מן הכח אל הפועל וע"פ דרך זה נכון שמה שבתחלת הפ' היה נקרא על שמו של הקב"ה שנתן לו התחלה והודיעו לנביא ברוח קדשו לבסוף נקרא על שם התלמיד שעשה עליו כמה חידושים והביאו לידי בירור על דרך נכונה :

לעולם ילמוד אדם תורה ואח"כ יהגה וכו' :

זה הוא פילוסופי מלא חכמה · בתחלת כל מי שרוצה ללמוד חייב הוא ללמוד תורת משה רבנו וכן המשנה והתלמוד על בוריו וקודם לכן דקדוק הלשון וכל הלכות הלשון כפי יכלתו עד שתהא גרסת הגמ' ופירושו שגורה לו בפיו ודעתו ואח"כ יהגה ויעיין בתלמוד לדמות דבר לדבר ולהקשות ולתרץ וכו' אין לו לעשות כן שלא לבלבל דעתו לפי שא"א לעיין בהלכתו אם אינו יודע כראוי פשט ההלכה הידועה או פסוק ידוע · ובכלל אם אינו בקי הא' בלימוד הלכה פסוקה אינו יכול להוסיף חידושים ולפלפל עליה ולכן מוכרח ליווי חכם זה שבתחלה ילמיד ואח"כ יהגה · ומ"ש אח"כ רבא לעולם ליגרס איניש ואע"ג דמשכח ואע"ג דלא ידע מאי קאמר הוא תמוה מפני שאם הוא משכח יכול אח"כ שלא לשכח על ידי כח הזכרון שיתחזק על ידי הבקיאות והלימוד כראוי אבל שילך וילמוד לפני רב אחד אף על פי שאין רבו יודע לפרש לו כלום אינו יודע למה יאבד זמנו בלא תועלת אם הרב אינו יודע לפרש מה שגורם התלמיד ומה ידע התלמיד בעצמו אם לא שנאמר שנוכל לבטוח כי בזמן העתיד יגיע בשכלו להבין מה שהרב בעצמו אינו יכול ללמד · ומ"ש בתחלה על גפי ולבסוף על כסא הוא פילוסופי לפי שבתחלה האדם כשלומד אין לו שכל קבוע ויושר כמו שהולך וקונה אחר זמן בכח הכוונה היותר עומדת ובכח התלמוד בעצמו שמכין הלב והמוח להבין וללמוד מה שלא יכול בזמני הא' לקנות · ולכן אמר שבתחלה כפי התלמידים התורה היא על גפי ר"ל פורח על כנפים בלי קביעות ואח"כ הוא על כסא מקום קבוע וחזק ולא יהיה כמוץ אשר תדפנו רוח כמו שהיה בימי הנעורים הא' ובתחלת שני הלימודים עוד הוסיף רבא בתחלה בראש מרומים ולבסוף עלי קרת ועל המאמר הזה לא ראיתי פירוש נכון ולפ"ד הוא פילוסופי בזה הדרך · בתחלה כשאדם עולה לגדולה בענין התורה כמו מלמד א' במדינה או מורה הוראה או דבר אחר בציבור בתחלה הוא פוליטיקי להגביה כבודו וישב בביתו לקבל מי שבא אצלו וגם בהליכתו בעיר או בבית אהובים לא ידבר כ"א באופן שכלם יכבדו בו כבוד ולא יבלבל דעתו וישפיל עצמו יותר מן הראוי כדי שהצבור כלם ימלאו לבם לכבדו כפי מדרגתו · לאח"ז שייסד כבודו כראוי בלבם וברצונם הוא פוליטיקי שלא ינהוג שררה על הציבור שלא ירדוף אחר הגאוה והגסות רוח אבל יהא עלי קרת חבר בעירו ויהיה מורה הוראות בנחת רוח שומעיו ובעיני כל אדם · אח"כ בא עולא

והוסיף

ואח"כ הולכים בחברה לאושפיזא ושם אוכלים לנבות בשן ושותים עד השכרות ואחר א' ב' וג' ימים שב הקיני לעירו ולביתו ושם לעת ערב או לצהרים עושה משתה לריעיו ובזה מעט מעט נואף ויש לו כל מיני חטאת האדם · ועוד הקיני מקצר ימיו בטורח הדרך וכמ"ש דהע"ה ענה בדרך כחי קצר ימי · ומהשחר עד בא החמה רץ לקראת רץ ובלא מנוחה יושב כל היום או תחת אור השמש או תחת השלג והגשם או בתוך רוחות לפיניות ועל כל אלה חולאים נאמנים באים לקיני וחטא משפט מות בא לבסוף · ובאמת ראיתי כמו רופא כמה קינים מתים בחולי קדחת המלהבת ככבד כלב ובריאה הן מחמת החום בקיץ הן מחמת הקור בחורף :

ארשב"ן אר"י מ"ר אשרי האיש אשר לא הלך וגו' אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים זה אברהם שלא הלך בעצת דור הפלגה וכו' :

המאמר שפירש אשרי האיש על אברהם בהצטרפות דור הפלגה אנשי סדום ואנשי פלשתים הוא דרך דרש לפי שהפ' הוא כללי ולא פרטי · אבל לא כ"כ מבורר היא שדור הפלגה היה בימי אברהם לפי שספק הוא שבשנת מות פלג נתפלגו · ות"ש אח"ז אשרי כשעושה תשובה שהוא אים הוא פילוסופי לפי שבעת הזקנה היצר מחלש וכמעט העון עוזב החוטא לא החוטא העון אבל מי שהוא חזק וגבור בכחו וממהר להכיר את בוראו קודם ימי הזקנה באיש .גבור זהו מי שמכבד אביו שבשמים כראוי אבל הקושיא שמקשה הגמרא אשרי איש ולא אשרי אשה אין לפי הפשט דבר מתנגד לפי שהאשה אין לה שכל ובינה בד"ת ועבודה להיות חפצה בדברים פנימיים כאלה ולכן סוף הפסוק במצותיו חפץ מאד אין הצטרפות להיות נאמר בלי אשה · ומ"ש אח"כ במצותיו ולא בשכר מצותיו הוא נ"כ פילוסופי לפי שאין לו לאדם לעבוד אל יוצרו כ"א מאהבת שמו ומאהבת מצות פיו ולא לשום קיבול שכר · והמאמר אח"ז המתחיל כ"א בתורת ה' חפצו שאין אדם למד תורה אלא ממקום שלבו חפץ הוא ע"פי הפילוסופיא לפי שהרצון ותאות התלמוד מביאים האדם ללמוד ולהגות בכל מיני השלמות · ונגד זה אם אין לו רצון לשוא עמלו בוניו בו ובדרך זה ברור הוא שאין לו לרב לשנות לתלמיד כ"א ס' ומסכתא שהוא מבקש ממנו ואם ישנה לו מסכתא אחרת אינה מתקיימת במוח ובלב התלמיד לפי שלמד בלא כוונת הלב שהיה מתגרר אחר תאותו בלימוד אחר · ומ"ש רבא שבתחלה נקראת התורה על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו של אותו תלמיד שטרח בה הוא נ"כ פילוסופי לפי שכפי שטורח בשכלו על התורה ומבין דבר מתוך דבר ועושה חידושים עליה הוא יתו בורא ויוצר במחשבתו · ומה שבפסוק כפשוטו היה נראה כמו פירוש

דרש רשב"פ מ"ר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו' וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד ומאחר שלא עמד מהיכן ישב ומאחר שלא ישב מהיכן לץ אלא ר"ל שאם הלך סופו לעמוד ואם עמד סופו לישב ואם ישב סופו ללוץ וכו' :

התמיהה שתמה על הפ' וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד וכו' איכה לפי חכמת ההגיון לפי שהלך איכה הליכה חמרית אבל רוחנית לפי ששורש הלך מצטרף לחושב אבל עכ"ז הדרשה תידרש והפ' שאומר אם חכמת חכמת לך ואם לצת לבדך תשא שורש תשא בא מל' משא כי בלעז מורה לער Soffrire ובאמת הליצנות הוא פורענות פילוסופי לפי שמאבד הזמן בדברים קלים וקטנים למלא שחוק פיהו על דבר תוסד על ההוללות הסכלות והשקר שאחר השחוק בא הכאב כלב על הזמן שעבר ואם הליצנות מביא האדם לידי עברת בשר וניאוף כ"ש שהרעה באה לאדם וכבר אמר שלמה בחכמתו והעבר רעה מבשרך וזהו באמת מה שנקרא מתלוצץ וייסורין באין עליו כמו שבא במאמר ר"א · וכן המאמר שאומר כל המתלוצץ מזונותיו מתמעטין הוא פילוסופי ואמיתי · המתלוצץ מאבד הזמן בליצנות וא"כ בזמן ההוא אינו פונה לעסקיו ומלבד זה המוח והלב מתאבדים בדמיונות ובהבלי העולם ומעט מעט האדם אינו אוהב כ"א השעשוע והמנוחה ואינו טורח לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו מלבד ביטול תורתו ובזה מזונותיו מתמעטין המתלוצץ בזה נופל בגיהנם גם בעוה"ז לפי שאם מזונותיו מתמעטין בא לידי עניות ודלות ועני חשוב כמת · שכלו מבולבל ולבן כים נגרש כי השקט לא יוכל וכן שכל המתיהר נופל בגיהנם הפילוסופי שאין שוטה מוחלט בעולם יותר מהמתיהר לפי שאין לו שלוה להתיהר על אחרים הוא מלא קנאה ושנאה על הבריות והן שונאות אותו המתיהר הוא חוץ מעולמו לפי שאינו מכיר מה הוא האדם כלו מלא שקר אין בו כ"א חכמה וסכלות הרבה · והיא עפר רמה ותולעה ואחריתו הקבר וישוב לעפר כמו שהיה ראשיתו וא"כ אין אפיתות יותר מבורר שכל המתייהר נופל בגיהנם · הליצנות כמו שראינו מאבד הזמן מביא האדם לידי שיעמים ולידי עניות ודלות מבלבל השכל והדעת ונותן מקום לפזר הכסף בליצנות שככל מקום האדם מתרפס בשקל כסף וזהב ובאלו הדברים בעלי אומניות פונים ממלאכתם לילך לתיאטריאות · וא"כ אמת הוא שהמתלוצץ מביא כליה לעולם לו ולבני דורו · ומ"ש אח"ז וכדרך חטאים לא עמד בקנגיון הוא מה שנקרא בלעז Caccia והיא לידת חיות ע"י כלבים וכל קניני תכליתו במעשיו הוא לשם שמחה ושחוק הולכים הקניגים בשדות ובכרמים ועל ההרים וגבעות מבוקר אור עד צאת הככבים

ואח"כ

פתח עינים

אבל זה הפירוש הוא כללי יותר מן הראוי אבל דע שזה השם בא בלשוננו הקדושה משורש מקק או מק רצוני לומר Liquefieri לאטינו Liquefarsi בלעז וזה עוד קיים הוא מין לחוק כ״ד הלוחקים הנקראים Ciarlatani שע״י האש נוטפים המתכת או דבר אחר בפה ונראים הדבר אשר נראה נמק ונשרף והוא אחיזת עינים ולא יותר · ו׳ מליון הצמח דוד פי׳ מן לעג ולצון Sorta di beffamento ed atto lascivo בלעז וזה הוא דרך כלל · ומצאתי שבלשון יוני Milone ר״ל בלעז Pomo שהוא התפוח ונראה בספרי Spencero, Carmeli ואחרים שבימים ובלחוק לאלוה השקר Bacco היו איש ואשה צוחקים בתפוחים שהיו משליכים אחד אל אחת ואחת אל אחד עד שבתוך השחוק היו באים לידי נשיקה וחבוק ולבסוף לידי ניאוף שהיה התכלית הגדול של החגים והטמאות ההמה · ז׳ לוליין מין לעג וליצנות כן פי׳ על הכלל הצמח דוד אשר בלעז פי׳ Sbeffamento ולפ״ד Ololon בל׳ יוני מפרש מקל לפי שעם המקל המכשפים והלוחקים היו עושים הרבה מיני לחוק וכן הרבה צורות כידוע · ח׳ בלורין זה בא ממלה בלורית שער ארוך לפי שבימים הקדמונים ההם וגם בימינו בשער ובהכנת השער בהרבה צורות עושים הלוחקים לחוק וגם בשער תולין דברים הרבה כמו זהב ופנינים וכל זה הוא אש הערוה במקום הראוי והמוכן לכל מיני זנות כמו שהוא האלטדינין והכרכום והצמח דוד פירש במילת בלוריתא שער ארוך שהוא מכוון לפירושנו · ט׳ סגליון או סגלריין הצמח דוד פירש כדרכו דרך כלל לחוק ולעג ובלעז Beffamento ול״נ שזה השם בא משם סגולה ומשורש סגל בל״הק שמורה דבר נחמד ואוצר חביב וכל מה שנקנה בטורח ויגיעה כמו שהם הרבה לחוקות שהם נחמדים ויש מהם אוצר חביב לרוב המעית המעות שמרויחים הלוקים ויש מהם שנכנסים בטורח ויגיעה כמו הרוקדים על החבל וכיוצא · אחר כל אלה יש לנו ללמוד במאמר הזה ג׳ דברים לא קלים · א׳ שהדברים הנז׳ מביאים האדם מחמת הלחוק ובלבול הדעת שמהם בא לידי ביטול זמן וביטול תורה ולכן אסרים רז״ל ולפי דקדוק התלמוד ובמושב לצים לא ישב וסמיך ליה כ״א בתורת ה׳ חפצו הא למדת שהדברים הללו מביאין לידי ביטול תורה · ב׳ שר״ן מתיר לילך לאלטדינין מאהבת הבריות מפני שלום ומציל אם רואה שיניחו יהודי צועק ומתחנן להם ומצילו יעיד שאם רואה חברו ישראל נהרג שם מעיד באשתו ומשיאה וזה מוסר גדול שמתירים דברים לא מותרים מעצמם מפני טוב הבריות · מ״ש שבקרקסאות יש חניית חיבור ואסיפה ויש שם חשד זיבול לע״ז וזהו מ״ש למעלה שמקומות אלו בפרט אצל היונים שהיו הא׳ שבנו תיאטראות שם היה זיבול לע״ז או לאלוה Bacco או לאלוה Venere מלבד שאר דברים ששם היו מביאין האדם לידי ניאוף לפי שאצל היונים כל התיאטראות היו רחבים וגדולים והיו שם הרבה מקומות עם גנות ופרדסים וכל אלה היו מקילים הזונות כראוי :

דרש

ומה שעשתה ברוריא אשת ר' מאיר להציל אחותה מבית הזונות אין להפליא שהכסף יענה את הכל אבל הנסים שנעשו לקול תפלת אלהא דמאיר ענני אין לדברים כאלו כי אם האמונה ודרכה ואין מקום לפילוסופיא · ומעשה ברוריא עם התלמיד שהסיתה אפשר שכן הוא הדבר לפי שדעתן של נשים קלה והסתה כהן אינן כ"כ קשה ובפרט באשה חכמה ומרגשת :

ת"ר ההולך לאיצטדינין ולכרקום וראה את הנחשים ואת החברים בוקיון סוקיון מוליון לוליון בלורין סגלרין וסגלריון הרי זה מושב לצים וכו' :

במאמר הזה יש לנו לברר כראוי א' לא' מאלו הדברים למצוא חשבון למה על כל אלו נאמר על ההולך שם שהוא מושב לצים ·

א' איצטדינין הוא ארמי ובא מלשון ציד בלעז Caccia והצמח דוד פירש לשחוק שבו צוחקים בני אדם עם בהמות או בהמות ביניהם ונקרא בלעז Luogo della caccia del Toro ובאמת שם לדין השור ע"י הכלבים וכן שם רוקדים הרבה בהמות כמו כלבים מלומדים קופים דובים וכיוצא ומלבד שזה הוא מושב לצים שאינו כי אם ליצנות בריאות הדברים האלה שהן על קלי הדעת באים שם ביחד איש ואשה ונותן מקום לניאוף או להכעתו · ב' כרקום או כיקום בלעז הצמח דוד מפרש Bastione che usa l' esercito quando vuol assediar la terra, alcuni chia- mano simili edifici trincere ודע כי כאלו המקומות מתועדין כל חבורת אדם שרוצים לצחק בין כמה שנקרא לשחוק של Palla בלעז או Pallone וכן מה שנקרא בלעז Borelle וכל אלו הן מיני שחוק וכראוי עליהם נאמר מושב לצים · ודע עוד שבלשון יוני Kankasi הוא בלעז Faretra שהוא הכלי לזרוק בקשת וגם זה הוא לשחוק מזה הסוג · נחשים הם מנחשים ומכשפים ודברנו על אלו במקומות אחרים וכן החברים הם לוחשי לחשים ואלו מלבד שהם לשחוק עליהם הם נגד האמת ונגד הטבע וכלם מלאים מרמה ותואנה וכבר עליהם אמר הרמב"ם וכל המאמין כאלו הדברים אינו אלא מחסרי הדעת ואם הוא אולת ופסילות לילך אחריהם כפול הוא הטעם לקרות מי שבא אצלם יושב במושב לצים · ד' בוקיון לפ"ד בא משורש בקק או בוק שבלשוננו הקדושה הוא הריק ובוקק הוא חלול Vacuum בלשון לאטיני ובלעז Vuoto וזה הוא מין לשחוק שעוד היום נקראים Bussole או Bussolotti רצוני לומר קופה או קופות שבמהירות היד לוקחין איזה דבר עגול כגון תפוח וכיוצא והקופה שברומיים סוברים שיש תחתיה איזה דבר הוא מקום ריק והדבר הוא תחת קופה אחרת שהיא לפני המצחק וזה הוא מין שחוק שגם בימינו הוא במנהג כללי · ה' מקיון הצמח דוד פי' דבר שצוחקין בו Cose da farsene beffe

אבל

פתח עינים

מקום בדברים אלו כ"א לאמונה לפי שבאלה אין נכאון דרך שכל ולפי הטבע הכללי :

אתיוה לרחב"ח א"ל מ"ט קא עסקת בתורה א"ל כאשר צוני ה' אלהי מיד גזרו עליו לשריפה ועל אשתו להריגה ועל בתו לישב בקובה של זונות וכו' :

כבר ידוע שהרומיים בימים ההם היו הורגים בחרב ושורפים כל מי שלא היה עובד ע"ז כמוהם והיו רודפים כל שאר העבודות אשר לא בשמם יכונה · ור' חנינא בן תרדיון עצמו נדון לשריפה שהיתה הכלל המיתה יותר חמורה ואשתו להריגה נקנסה לפי שאצל הרומיים לא היו שורפים כי אם איש ולא אשה כאשר תוכל לראות בחכם Mattei בספרו על דיני נפשות · וכן תראה שהרומיים בימים הקדמונים היו נוהגים לקנוס אנשים לישב בקובה של זונות בב' פנים · א' שבימיהם כמו בימינו להכיל האנועות בעם מהשחתת הנואפים בעיירות הגדולות ובכפרי. חוץ הם עשו קובות זונות בשכור להיות נכונות לרצון ולצורך הנואפים והרומיים היו נוהגים לקנוס על פי ב"ד הנערות והבתולות לישב שם מוכנות לערוה ולניאוף דבר נגד הטבע שכבר דברו עליה חכמים ודיינים · ובאמת איך לכפר עון חייבו החוטא להיות פושע בזנות ובניאוף בקהל ובעדה ושבח לאל שדבר בליעל כזה בימינו אין לו מציאות · ב' שהיו גוזרים על נערה לישב בקובה של זונות לחלל שמם בהיות כמו אושפיזא בבית הזונות וגם זה ראו חכמים ודיינים קרובים לימינו שהיה דבר רע ונגד המוסר לפתוח פתח לעבירה לנערות שהיה לשם גדול כראוי · ובאמת גם זה הסוג מהעונש לא היה לו עוד מציאות · ולענין חטאו שהיה הוגה את ה' באותיותיו הוא חילול ה' באיש גדול כמו ר' חנינא בן תרדיון ולכן נענש · ועון אשתו שלא מיחתה בו נראה דבר רחוק שהאשה תוכל למחות האיש בדברים כאלה ובפרט בשמו ה' שאין בו מעשה מפורסם ולא ניתן ביד האשה למחות דבר כזה · ועון בתה שדקדקה בפסיעותיה יותר מן הראוי לפי הפילוסופיא הוא עון בפרט בריבה כזאת שהתחילה לדקדק בפסיעותיה אחרי שמעה שבחי פסיעותיה מגדולי אדם וא"כ כוונתה בעת ההיא היתה להסית הבחורים והנואפים והוא ברור · ובדוק הדין שאמרו שלשתן מצטרף עם השלמות הדברים ואין בהם לא להוסיף ולא לגרוע · והתראת ר' יוסי בן קסמא אר' חנינא בן תרדיון היא פילוסופיא שאין לו לאדם נגד השררה ונגד שמים חזקים ובפרט בדברי עבודה לישב בכבוד להקהיל קהלות עם ס"ת בחיק להכעים וזה הוא לפ"ד מתחייב בנפשו ומחבל לעצמו ודבר כזה הוא נגד הטבע כמו שהיא מיתת קליאסכירו ועל כיוצא באלו נאמר אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם :

ומה

רחמים ובאמת כל הנברא יש לו סוף לפי טבעו לפי שהחומר אין איכות שיחייב המציאות וא"כ יש סוף לכל הנבראים או יכול להיות להם ובזה אין להם מקום לבקש רחמים על הסליחה ועל נצחיות הנפש של החוטא אשר שב בתשובה ועוד יש להבין שראב"ד באלו השו"ת של הנבראים ד"מ רצה ללמדנו שהחוטא בעברת הבשר מרוב אהבתו אל אשה א' פרטית אין להפליא עליו שכל הנברא אינו כ"א מיוסד על כח השואב שיש בין גופים הקטנים הנקראים אטומים Atomi בין גופים הגדולים וזה הכח שהוא בשים כל הנברא הנקרא Attrazione הוא כח כללי לכל הנברא בין בדומם כמו ההרים והגבעות בין במזלות כמו שמים חמה ולבנה וכוכבים ובפרט באלו שביניהם הוא בתכלית הודאות שכח השואב שלהם הנקראת Attrazione הוא כח כולל כל הנברא והוא דוגמת האהבה כידוע · והב' חכמים שרצו לילך בדרך המביא בבית זונות במקום הדרך המביא · לע"ז לפי שהוא .זנות .יותר גדול לכוף העברה מיצר הע'ז הוא פילוסופי לפי שיצר הזנות הוא טבעי באדם בגופו בגידיו באיבריו ובלבו אבל יצר הע"ז הוא במחשבה ובמוח ואינו כ"כ קל לאדם להתגרר עליו בפרט במי שיש לו לימוד טוב בנערותו מבית אביו ומרבותיו · וכן הוא פילוסופי מ"ש החכם שמדברי זמה וזנות ישמור עליו התורה הקדושה מפני שמי שעוסק בתורה מעט מעט. תורתו אומנותו ובפרט אם בהליכה בדרך. הולכים ומדברים כ"א בד"ת זאת היא שמירה גדולה על האדם להכניע לבו לתורה ולעבודה ולהרחיק עצמו מכל דבר רע והרהור חטא וזה הוא הפשט של מזמה תשמור עליך ר"ל שהמזימה ומחשבת התורה ישמור עצמו מן העברו' ובפרט אם התבונה בא"ה אח"כ להבין דבר מתוך דבר וזהו שאמר תבונה תנצרכה · ומה שבא אח"כ במאמר ח"ר כשנתפסו ראב"פ ורחב"ת שזה אמר לאחר שהוא לא יהיה · ניצול לפי שלא עסק כ"א בתורה ור"א היה עוסק בתורה ובג"ח זה הוא פילוסופי. אמתי לפי שהתורה מאירה שכל הלומד ולא יותר · וג"ח מועיל לעבודת. ה' ולבריות ובפרט לבינוניים ולנצרכים בין לממעות. בין לנכסים בין לאכילה וכיוצא ואע"פ שנראה מאמר מעפיל כפי ר"ה שאומר כל העוסק בתורה בלבד דומה כמי שאין לו אלה הוא אמת אמיתי בפילוסופיא לפי שעבודת אלוה ניכר במעשה ולא במחשבה והמבין בתורה אין לו תועלת עם האדם ומה שוה לנבור להיות הולך ונומר א' בתורה אם אינו מלמד לאחרים ואם אינו מחנכם ואם אינו טוב לעמו במעשים א"כ הוא כמי שאין לו אלוה לפי שאחרים אינם מכירים ואינם רואים תועלתו · ומעשה ראב"פ בפרט אין ממש לא בשאלות ולא בתשובות אלא לפי הפילוסוף הוא לעיין שמזמן ההוא היו רואים שהגרדיים הם נגבים · וגם הגרעות זכר ונקבה שבאו בשתי ובערב של הפקעיות לפי שונא הנקבה על השתי והזכר על הערב וכן הזקן שנהרג בבית אבידן לזכותו וכן העדות על חירות העבד הם דברים למעלה מהטבע ואין

פתח עינים

אחותו על החוה בבאו מב"המד אם לא שנאמר שהיתה קטנה ולא היתה
עדין משיגה ימי הנערות · ו' הוא פילוסופי מ"ש עוד כל זונה שנשכרת
סופה שוכרת וזה מב' פנים · א' לפי שמנעורה נעשית זקנה ואם באה לידי
השנים לרצונה מחמת הזקנה אינה מוצאת בועל כ"א בשכר · ב' שהניאוף
עצמו הוא דבר שמחליש יחדו הנואף והנואפת ובפרט האשה ולכן מחמת
החלשה אין לה בו כח שינאף עמה מלבו ובלבד ע"י שכר · ז' פילוסופי הוא
ג"כ שלא לקרב הנזיר לכרם שבו הענבים והיין הבא מהם שאסור לו לפי
שהאדם חוטא בנקל ולכן יש לו להרחיק עצמו מכל ההמצאות ומכל המקרים
שיוכלו להביא לו הזדמנות החטא · ח' הוא פילוסופי ג"כ מ"ש הב הב על
המינות והרשות לפי שאין קצבה למינות לקרב האדם אליה כמו שפירשנו
וכן הרשות שהיא עלוקה לשאוב דם האדם במסים ובכל מיני פירעון
דורונות מכסים וכיוצא · ט' מ"ש שהמשתמדין אחר שנאבקו במינות אין
שבין ואם שבין ממהרים למות מתוך צרה וכפיית יצרן או גזרת מלך למות
הנסיון אינו מוכיח כן לפי שהסיבה שבו מהמינות אחר שנשתמדו והיו צדיקי'
גמורים אבל אמת הוא בכלל שמי שנהפך בימיו מעבודה לעבודה אם אינו
מאמין באמונת הגידול מאב ואם רצוני לומר עבודת אביו ואמו אינו יכול
להאמין בעבודה אחרת לפי שהעבודה ויראת שמים בפריה בימי הנעורים
הוא פרי הלב ולא פרי המוח ואם הלב נהפך שוא עמל מי שמאמין שוית
לב חדש באדם · אבל פשט הב' לעלוקה ב' בנות הוא שהעלוקה שרץ היא
או תולעת הנקראת בלעז Sanguisuga שמוצצת הדם אף בלתי שובע
והיא נדלת בנהרות ובאגמים ונדבקת ברגלי ב"א וברגלי בהמות העוברות
ומהן שואבות דם שמרוב השובע תשברנה ותמתנה ועל הרפואה בימינו
הבשמים מוכרים אותן אחר לידתן להקזת הדם בכל חלקי גוף האדם
בידוע ובפרט בצואר ואחרי האזן ובטחורים ולעלוקה יש הפה בגוף הלשון
נחלק לג' חלקים כמו ג' פאות Triangoli ובקרוב א' אל א' מקיז דם
וזהו מ"ש הפ' לעלוקה ב' בנות · גם עברת הבשר והזנות אם נגרר אחריה
האדם יותר מן הראוי היא קשה לתשובה אבל עכ"ז אינו כ"כ חזק כמו
המינות אם נתחזק לב החוטא בו ועכ"כ אין המיתה מלויה אחרי תשובתו
בסיבת הגידים שנתקלקלו כמו שהיא מלויה בחטא המינות למי ששב ממנו
שהוא קשה במציאותו לפי שחטא המינות הוא במוח ובמחשבה וחטא הבשר
בגידים ובלב ומעשה אב"ד נואף גדול עם הזונה של כרכי הים לפי חכמת
הטבע פיחתה הרוח בשעת התחלת התשמיש שב לנואף למיאוס. והמקרה
הזה נתן לו פתח להכיר מיאוס התשמיש וסרחתו ולעזוב החטא כמו שעשה
עד שהניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שמת ובשכר תשובתו מזומן
היה לחיי העוה"ב · והב"ות שבאו במאמר עם אלעזר ועם ההרים והגבעות
ועם שמים וארץ חמה ולבנה וכל הכוכבים אלו אחרי אלו הוא ד"מ ללמדנו
שהוא אמר בלבו מה שיוכלו להשיב לו אם היה שואל מהם לבקש עליו

רחמים

בלעז Repubblica והקיסר Cesare עלמו פיו לוחמים עליו ועל מלכותו Pompeo וגם Antonio ילחמו יחד עד שנשאר Cesare מנלח · אבל עכ"ז השרים הנקראים Senato היו כשרים עליו כשם העם וכשראה להיות מלך לבדו בלא השררה של חבירת השרים הנקראת Senato נהרג וכן אחרים חמו לנוע · א"כ אמת מ"ש רז"ל מלכות אדום או הרומיים שהיה קטון בגוים שלא היה להם מלך בן מלך לפי הדת · ומ"ש בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון · הרומיים היה להם ל' לאטיני והיא בא מל' טוסקאנו Toscano והטוסקאנו עצמו בא מגלי הנקרא Celtico ומלשון יוני · כן כתבו חכמים גדולים וכפרט החכם Voltaire אלה הם דבריו ·
Il n' y a point de langue mere ; toutes les nations voisines ont emprunté les unes des autres. Et par exemple le latin est langue mère par rapport a l' Italien, a l' Espagnol, au Français ; mais il etait lui même derivé de Toscan et le Toscan lui même l' etait du Celte, et du grec.

ת"ר כשנתפס ר"א למינות העלוהו לגרדום לידון א"ל אותו הגמון זקן שכמותך יתעסק בדברים בטלים הללו א"ל נאמן עלי הדיין וכו' :

במאמר הזה ואחרים הבאים אחריו אנו מוצאים לעיין · א' שאין להפליא אם ר"א נתפס מן הרומיים לכיפי לע"ז שכן היה המנהג ביניהם בימים ההם לכוף לעבוד כרצונם כל מי שלא היה מעבודתם הפסולה כמו שבא בד"ה של הרומיים עצמם כמו שאין להפליא אם בזכות ר"א ההגמון הבין מה שלא היה בכונתו להצילו בסיוע האלהי · ב' שדימוס שאמר ההגמון אינו אלוה פרטי כמו שאומרים מפרשים הרבה שהיה שם יראת ההגמון ונשבע בה · אבל דימים הוא שם ארמי שמורה אלוה בכלל כמו שבא בגמת דוד ובאחרים · ג' שהיא פילוסופי תאלוה להרחיק האדם דרכי מהמינות לפי שכל איש בשכלו אם יתחיל בדבר קטן לקלקל דרכי האמונה ולברר בשכלו דברי העבודה והתורה הבאה מן השמים מעט מעט יבא לידי מינות גמור ואנו רואים כל היום אם מתחיל האדם בימי נערות לקרא ספרי מינים לבסוף משלים דרכיו בתחתית המינות · ד' המלוה שלא לקרב אל פתח הרשות גם זה פילוסופי כמ"ש החכם ואל תתודע לרשות שלפי שבקרב אליה צריך להביא ממון ודורונות למלך ולשריו ואם נותנים אל אדם פרטי איזה כ"ר בעסקיו הוא בא לידי פירעון ברבית או בממון או בעבודתו או להיות מרגל בבית המלך וכיוצא · ה' טבעי הוא להרחיק עצמו מבית הזונות לפי שאין דבר קל ליפול בו כמו הזונות טבעי לכל אדם ולכן אסורה כל קריבה ואיני יודע למה שלא התיר עצמו לנשק

אחותו

פתח עינים

המרגלית ואבן טובה והנוסף וכסיף הס"ת שבו נמשלו ישראל להורות שאומתנו היא עם סגולה ולכן כשעשו הרומיים שלום שמהם ילחמו נגד היונים נלחו הרומיים את היונים ואלו נשתעבדו להם · אבל מה שנראה תמוה בע"ז הוא שאין אנו מוצאים בד"ה של האומה לא כריתין לא במילות לא בד"ה של חכמי איטליאטירא הנקראים **Storia Universale** בע' חלקים ולא בכותבים אחרים באיזה זמן היה השלום הזה של היהודים עם הרומיים והיכן נלחמו ביחד נגד היונים · אבל לבסוף בדאי מצאתי וזה הוא שבזמן החשמונאים שנלחמו נגד אנטיוכוס הנק **Antiooo Epifane,** **Console** א' מן הרומיים בזמן ההוא בעצמו שנלחמו החשמונאים עם היונים ונלחום גם הוא בא נגד היונים בסוריא ואנטיוכוס נעשה קדם מכאן ומכאן בעת א' ומאותו העת בכל מלחמה ומלחמה הבאה אח"ז היונים לא הצליחו ונשארו תחת הרומיים מאליהם מיום ליום במלחמותיהם והרומיים נשארו אוהבים ביחד עם היהודים כאשר תראה ביוסיפון · א"כ גם בדבר הזה נאמר הם אמת ודבריהם אמת · ומאמר תנא דבי אליהו כבר פירשנוהו במס' סנהדרין במקומו · ועל חשבונות ב' אלפים תהו וב' אלפים תורה יש איזה בלבול ומי שאומר בלו חשבון אינו מדקדק מספריו :

תאני ר"י ס"ד הנה קטן נתתיך בגוים שאין מעמידין סלך בן מלך בזוי אתה מאד שאין להם לא כתב ולא לשון :

בתחלת כל אמת נראה לפי אברבנאל ולפי היוסיפון שאדום באו הרומיים ועליהם נאמר הנה קטן נתתיך בגוים · ובאמת צפו בן אדום נראה לפי **Giuseppe Flavio** שהיה אב הרומיים רצוני לומר שהרומיים באו מצפו בן אליפז ובת לפי היתה **Giana** ימתנה באו הרומיים ושם **Giana** היא כמו לופיה ועליה ועל יורשיה לפי הפילוסופים היה האלה **Giano** אשר היה מבין ודורש העבר והיה רואה העתידות ולכן היה צורתו בב' פנים · הפן הא' הרואה זמן עבר · הפן הב' הרואה העתיד כאשר תוכל לראות בספרי **Mitologia** ובספר **Iconologia** של החכם ריפא **Ripa** וראה עיד שלפן הוא מצורת טפה הרואה העתיד · א"כ אמת הוא שהרומיים הבאים מאדום לא היה להם דת להעמיד מלך בן מלך אבל העם והשרים היו מעמידים מלך כפי רצונם וכפי חכמת וגבורת השר אשר אח"כ היו בוחרים להם למלך · ואנטונינוס לא היה בן **Adriano** אשר מלך לפניו אבל הוא בחרו וקראו בן רצוני **Figlio adottivo** אבל לא היה בן שבעי וכן אחרים בקסרי רומי · והקיסר **Cesare** היה הא' בקיסר וקודם לו היה רומי להרבה מאות שנים מלכות חבורת שרים ומלכות עם כאשר ברור ומבורר בדברי ימי הרומיים ושם המלכות ההיא נקראת סרדה כלעו

סוקינת בכ' פנים · א' שהקדוש ב"ה מלא אד"הר חכמה ובינה בכל דברי האלילות אשר הכרח היה ללמדם לו לפי שלא היה נברא א"ר ללמדם ממנו וכ"ש בדברים העליונים ובעולם הרוחני אשר בלבד רו"הק היה כדאי להשפיעם אבל דברי הטבע חכמת הגופות וכל הדברים המצטרפים עם המזלות והככבים וסיבובם הם דברים שעל ידי הבינה והנסיון בנקל הם כלמדים מתי שהילך ומעיין במחשבותיו על הטבע ועל קורותיו ועל דברים כאלה אין צורך ואין תועלת להשפעת רו"הק לפי שע"י החקירה והנסיון הם דברים לא קשים להכירם על מתכונתם · ב' נראה לא רחוק מהזכל שמתוך חטאו ונדויו נטרפה דעתו ולא היה יודע עוד מה שידע בתחלה קודם חטאו · ובענין המחלוקת אם העולם נברא בניסן או בתשרי כבר כתבנו ע"ז במס' ר"ה פ"א · וכן תבין על מאמר הב' שכיון ששקעה החמה חלחלה אחזתו מראשית הלילה עד עמוד השחר שמא בשביל חטאו העולם חוזר לתהו ובהו · עד שראה יום ב' ואז ראה שמנהגו של עולם הוא · ומה שפירש המאמר שעמד והקריב קרבן תודה עם שור שקרניו דומות לפרסותיו איכו זה חידוש בריאה ואין בזה פרטות בטבע אבל ר"ל שכל מעשי בראשית בקומתן נבראו לפי שכל נברא היוצא מיד הבורא היה בשלימותו וא"כ השור נברא עם קרנותיו מגודלים וכיון שיצא ראשו תחלה שהוא עיקר בריאת האדם וראשית צורתו בהכרח היו קרנותיו קודמות לפרסותיו · ומ"ש אח"כ שור שהקריב אד"הר קרן א' היתה לו במצחו איכו בכלל נסי הטבע ואני ראיתי כמו דבר פרטי ביד א' שיבב העולם עם שאר בהמות וחיות שור שהיה לו קרן במצחו וקרנותיו הרגילים להיות בב' צדי הראש והיו לו ג' קרנות ויראה כבופון מוראטילי ובאיננ'יקלופידיאה כמה באסיא ובאפריקא יש שורים עם ג' קרנות א' באמצע הראש וב' לב' צדדים כנהוג ולפי דעת הכותב הוא יותר שלם לפי שצמיחת הקרן מורה כח החי ששולח לחוץ הקרן · ומה שאומר ר"י הוא פילוסופי · אם היהודי קרוי אצל הגוים במשתה אע"פי שאיכו עובר על דתו במאכליות האסורות לבד בישיבתו על השלחן אף בלא אכילה הוא מחלל ה' משעת קריאה לשבת בעדת מרעים ועם רשעים שהשעה משחקת להם ויראה וישמע מה שהם חושבים ועושים וילך בדרכם ולבסוף הם ע"ז בטהרה שבלא כונה אין שמים על לב חיוב היהודי ולכן משעה שהוא קרוי לו אף שאיכו אוכל ושותה אכלו מע"ה כאילו אוכל מזבחו :

בי אתא רד"א ל"ב קרבי עבוד רומאי בהרי יונאי ולא יכילו להו רומאי ליונאי עד דשתפינהו לישראל בהדיהו וכו' :

במאמר הזה רז"ל כדרכם בל' וכהללת המזרחיים עשו משל על

פתח עינים

יכול לכתוב ענין כזה אם אין לו מגיד עליון שכך אומר לו אבל האדם כמה שהוא אדם אינו יכול בכח הדמיון לדמות מקום אוצר הנשמות קודם הינתן · ואם אין לנו יכולת ולא הבנה להבין מה הוא דבר רוחני כמו הנשמה כ"ש שאין אנו יכולים לידע מה הוא גבול הנשמות ואיה מקומו · ומ"ש שלא קבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא אומה ולשון שולטת בהם הוא אלהי בפרט ללמדני שמי שעובד את ה' אע"פי שעיבד יש לו לעולם לו חירות מטוב נשמתי ומשמחת עבודתו לבורא יתעלה · ומאמר ד' חשובים כמתים כבר פירשנו אותו במס' נדרים · ומאמר מי יתן והיה לבבם זה להם שאומר מי יתן והיה לבבם זה להם היה לכם לומר תן לנו אתה זה יוכל האדם להכינו על סיוע האלהי בלבד במקרי העולם אבל לא בכלל לפי שהבחירה אינה כ"א בלב האדם ולא בידי שמים · ומה שבא במאמר שאחריו אין אם אלא ל' בקשה שהקב"ה יתחנן לפניהם שישמרו את הבחירה אין זה לצרכו כי מה יתן לו האדם אם יצדק אבל הוא לגדולת חסדו הגדול שמתאוה לאדם צדיק ליתן לו שכרו והוא לטוב המקבל ולא לטיב הנותן · ומה שבא עוד במאמר אר"י וכו' אשריכם זורעי על כל מים שבזמן שהן עוסקין בתורה ובג"ח יצרן מסור בידן ולא הם מסורים ביד יצרם זה הוא פילוסופי גמור ועליון מפני שהלימוד ומעשה הטוב הם כמו ספוג הסופג כח היצר מפני שהגידים והמוח עם חום השדרה אם הם נכנעים בשורת הלימוד והבנת הדברים העליונים ואם החושים הם תמיד מלומדים בג"ח ובמע"ט אין מקום להתגבר עלמו בדרכי העבודה ובפרט אם משים עצמו כשור לעול וכחמור למשאוי בידוע מחכמת דברי הטבע שהשור מוכן לעול ובעת טרחתו אין לו מקום לכ"ר לפי הלטרפות טבעו וכן הוא החמור בעת שהוא נכנע למשאו שאין לו השקט תחת שבט אדוניו שמנהיגו כל היום תחת המשא לעבודתו :

ת"ר כיון שראה אדה"ר היום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי העולם מתמעט והוזר לתהו ובהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי ישב ח' ימים בתענית כיון שנפלה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא וכו' :

בהשקפה א' נראה דבר תמוה ורחוק מן השכל שאדה"ר בריה שלמה היוצאת מיד הבורא יתעלה בלא אמצעיות ושהיה מלא חכמה כמלאך אלהים ותעה בסדר העולם ובראות שמתקצרים הימים יאחזהו רעדה שבשביל עוניו היה העולם חוזר לתהו עד שנפלה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך הכיר שמנהגו של עולם הוא אבל התמיהה

שוקעת

כע"הז כאות ושורפיה על פניהם של או"הע לפי"הנ הוא ר"ת להורות שחרפתן של האומות הם מעשיהם הטובים של ישראל בהצטרפות רפתן · ומאמר רז"ל על מעשה העגל ומעשה דוד הוא פילוסופיא בהרגשי לפי שנראה דבר כנגד השכל ונגד כח הדמיון שהדור ההוא שראו נסים של מצרים קריעת י"ס ומ"ת על הר סיני ישובו לחטא כע"ז של מצרים כעגלות להם העגל ויאמרו אלה אלהיך ישראל · וכן דוד המלך איש מלחמה ויירא שמים עליה להרוג את אוריה ליקח לו בת שבע נראה דבר זר ונגד השכל וכראות כל אלה יש לנו להודות שאין מדה ויכול ללב האדם וכל הזרות הם סבתיות לו ולכן כל בעל תשובה יכול לבטוח ע"י חרטתו להתקבל כפועלם הסליחה לפי שאלו החוטאים הגדולים נתקבלו וכל אדם יכול להתקבל כמוהם : זה הוא פשט הפילוסופי של המאמר ולא תאמין שגזרת מלך היתה לשלום כם יצר הרע כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה שאין זה מטבע הבחירה ולא ממדות האל היסוד שיחסית הש' ויפרס פס אחד ביחד ליתן פתחון פה לאחרים להתקבל בתשובה · ומאמר ארשב"ן כל העושה מצוה א' וכו' הוא פילוסופי על מאד · בין כינוי וכו' המקים בין בינו ובין חברו הטוב משמח לבו של העושה וכמעט מקדימו בשמחה לאות שיהיה זכיותו ד"אם לפי"הנ ונגד זה מי שעובר עברה הוא כים נגרש כי השקט לא יוכל ובמפם העברה נראה לעובר כמלבים שככד עליו ומלפפתו וזהו יסוד המאמר שאומר מלפפתו והולכת לפניו כמו מלבים · והמוסיף קשורה בו ככלב כבר ידוע מחכמת הטבע שגיד הזכר בכלב עשוי בשלשלת זכר ונקבה שמתקבל ומקבל ברחם הנקבה וזהו שבע הע' רה שנהפך לטבע כ' כחוטא ונראה לו כהיתר :

אר"ל באו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא לא חטאו אנו לא באנו לעולם וכו' :

כבר ידוע שתכלית עולם הבריאה היא הפ"ור לקיים המין ובלתה העולם יהיה לתהו ובהו · ובריאת טבע האדם ודת הייתי פשוט הוא שגופו אינו מוכן להיות הנ"ס · העצמות הבשר הגידים וסבוב הדם בהכרח הם מוכנים למות והמיתה הכרחית בטבע הכל מה החי והמדבר וא"כ מה שבא במאמר שאם לא חטאו לא היו מתים אינו ר"ל שהיו חיים לנצח כמו שהם אבל שהמיתה היו תהיה לא מיתה כמו שהיא היום ולא ניפוש וסיתור המורכב כלו כמו שהיא בימינו · ובאמת התורה היא יסוד העולם ומעשה בראשית היה לתהו ובהו כלתה אם גם שינוי המיתה היה יכול להתחלף לסיבה יותר ממה שאנו רואים בחיינו קודם מיתתנו · והאומר אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף רמוני למדר שאוצר יש ושמו גוף ומבראשית שלבו כל הנשמות העתידות להולד ונתנו שם אין האדם

יכול

גם לפי חכמה חיצונית לפי שזו שחיטה כסדר החיים ונעדר אחר השבירות מאכי הבריאות והחולאים באים ואח"כ הולך לאבדון · ומ"ש על השמה שמסבבת המיתה ע"י מים פעם היא אחת ברע"א בין בלמידה בין בכסיון וריב החולאים באים מאיכות הקטנה של העיר שנאבדת או מתקלקלת ע"י שנוי העתים או רוחות ובא חולי הנקרא Reuma היותר כוללת בחולאים וכל קדחת המתלהבת זו השרפה וכל חולי וכאב החזה והראש וירקון של אברים באים מזאת הסיבה ולכן החולי הנקרא Reuma שמו בלשון יוני Chalasma ר"ל לומר הפזרה Distruzione לפי שחומר חולי זה היא כלבנה שמכלה את הגוף · ולפח"ל היא אמת שהחיים הגדול טורף לפי שכבר נשרף בליחותיו ע"י רעת החיים והיום כלא השרפות מסבב חולאים חדשים יר"מ נשרפין ולצדיקים שחיים שקטים בתדותיהם אם השמש היא להם רפואה ועינג וכאמת האור הוא רפואה בסרכה חולאים כמ"ש כמ"א והאור עצמו הוא אבל האישני שהיא האור יותר שהיה אם בימינו יש הרבה חולאים שמתרפאין ע"י אור השמש למי שסלר ושקט יושב ומקבל אור החמה גם בלהטיים · ומ"ש בע"א הם כתים שהגדול מחבירו בילעו הי' באמת כעלמו לפי שהאדם היא חי הבה כמ"ש הפילוסוף Hobbes האדם הוא חי הבה ואם אין מורא מלכות אין חיים בעולם שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו · ומה שבא במאמר שאחריו וכן באחר שמתחיל תשתבח וכו' על חסד הקב"ה עם ישראל שנפרע מהם מעט מעט ועכו"ם בבת אחת לרעתם · זה היא פשוט אבל אמרו המיין מעיא פנים יש בדבר והתשובה היא שחוק לבם של האומות ואינן מוכנות גם לותן צריך להחליף ארחות עקלקלות שהלכו בהן לשעבר · ומ"ש עוד במאמר שמי בין הצדיקים היה בידו למחות ולא מיחה נחשב כצדיקים שאינם חתיים הוה נכון בכל צדדיו לפי שמי שאינו מוחה היא חוטא ונחשב כמסייע שיש בו ממש לעבירה מפני שלא מיחה · ומ"ש שלא להתפלל מוסף ביחיד בר"ה בג' ראשונות שמא ידונו אותו ראה בהלוך המאמר שהיה פילוסופי אלתי להורות שיש לו לאדם להתפלל בצבור באותו היום הנורא וכזה ביחד עם הקהל יש לו כשרון לא רחוק להענה בתפלותיו מעא"כ אם מתפלל ביחיד :

אריב"ל מ"ד אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכרן:

מה שאמרו היום לעשותם ולא למחר לעשותם היא פשוט מפני שלעתיד יש שכר ואין מצוה והיום אין ליטול שכר אבל לעשות כל מה שביכולת האדם לכך · ומה שהוסיפו כל המצות שישראל עושין בעה"ז

איזה תועלת · ומ"ש עוד שבמקום השחוק יושב ולומד תורה לתינוקות של בית רבן הוא ד"מ להורות לנו שהוא כאב המלמד את בנו ושאוצר החיים והטוב הוא בלימוד תינוקות של בית רבן לפי שבלא לימוד אין התורה מתקיימת בין האומה ויתקיים בע' בימים ההם ילכו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו ולגודל הדבר על הלימוד אמרו ג"כ שהמלאך מ"ט מלמד במקום הקב"ה לתינוקות ללמדנו שהמלאך מ"ט שהוא שר העולם מלמד ד"מ לתינוקות לפי שהוא המשרת הא' בהשגחה ויודע שבלא לימוד אין תורה · ומ"ש עוד שחוק מאותו היום אין שחוק לפני הקדוש ב"ה הוא פילוסופי לפי שהשחוק הוא דבר קל באדם ומדה גרועה וסיבות השחוק פירשנום בס' איטלקי בח"א מספרנו בד"ח שמו Giornale medico e letterario שנדפס בטריאיסטי · והן כלן מדות גרועות לא ראויות אפי' ד"מ בשלימות הא"ס · ומ"ש שגם בלילה הקב"ה עוסק בזמנו בעין היום הוא ללמדנו שאצל אדון הכל בחשכה כאורה והיום והלילה שוים לפניו ואיני כאדם שיש לו צורך למנוחתו ולמדותיו ולתלמודו להבקים עצמו בחשך הלילות משא"כ בבורא הכל שאין לפניו חשכה והחשכה עצמה לפניו נהפכת לאור · ומה שהוסיפו שבלילה שט בעולמות ושומע שירה מפי הקדש הוא ד"מ ודמיון בלבד ללמדנו שהקדוש ב"ה נורא בהנועתו ונורא במנוחתו בשמוע שירה מפי חיות הקדש שהם המדרגה הא' של המלאכים והותרים שירה ר"ל שבריאתם עצמה היא היא השיר שבשירות להודות בורא הכל על גדולתו · ומאמר ר"ל האומר שמי שעוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום הוא פילוסופי עליון · מי שיושב בהתבודדות בלילה ולומד תורה ביום ידיעתו מלאכת לא בלבד ע"י מה שלמד אבל בתוך ההתבודדות האדם יושב בהשקט בדעתו וחושב מה שצריך להיות בד"א ביום הבא אחריו וחושב ומבין מה שראוי לעשות · ולא עוד אלא שההתבודדות עצמו מסבב שביום הוא יותר מתון במחשבותיו ובמעשיו ועי"כ הקב"ה מושך עליו חוט של חסד רצוני לומר שניתן חנו בעיני הבריות ומה שבא אחריו כל העוסק בדברי תורה וכו' הוא כלו אלהי ואין מקום לפילוסופיא :

אמר רב יהודה אמר שמואל מ"ד ותעשה אדם כדגי הים לסה נמשלו ב"א לדגי הים ל"ל מה דגים של ים כיון שעולין ליבשה מיד מתים אף בני אדם כיון שפורשין מן התורה ומן המצות מיד מתים וכו' :

הפשט של השואת בני אדם לדגי הים הוא על הפ"ור שהם שוין להרבית זרע וכמו שהדגה חיה במים כן האדם באור וברוח אנ"ב · והמשל על הפורשין מן התורה ומן המצות מיד מתים הוא אמת.

פתח עינים

שהיא טוב ואהבת עצמו הוא יותר מתענג בעשית דבר חביב לו ולעשותו כפי רצונו והיא אדון לעצמו ואינו עובד אחרים במעשיו :

איכא דסתני לה אהא דתניא ר"א לעת"ל באין אר"הע ומתגיירים וכו' :

על מ"ש על הגרים הגרורים שיהיו לעת"ל מאו"הע נכון הוא שאין לנו לקבלם משום שנוכחו על גדולתן של ישראל ולשחק עליהם אמרו שכשיש להם לבטוח על מלחמת ג"ו ומגוג עוזרים עבודת ישראל לפי שמחדש סוברים שיפולו ביד שונאיהם ולוחמיהם והקב"ה שוחק עליהם ד"מ כמו שהשחוק היא תנועת הנידים בראות הבלבולים הקלים והפכפכות האדם כן הקב"ה שוחק בראות כזה ר"ל שאחר שחבקו עבודותיו עם טלית ותפלין וכיוצא עוזבים הכל ע"י הבטחון שיש להם על מלחמת גוג ומגוג· ואל תתמה בראות האומות ההן כ"כ מוכנות להניח תפלין של ראש ושל יד ולהתעטף בטלית כפי שכמו שתוכל לראות כשתחקירו האומות המזרחיות היו כוהנות מין תפלין הנקראות Filactery וכן התכלת כאשר תראה בבוקארט בערך תכלת וא"כ לא היה עליהם דבר חדש ועל זה היו עוד יותר ראוים להשחק שיוק מצטרף עם ההפכפכות שהוא נגד חותם הקב"ה שהוא האמת ולכן אין שחוק לפני הקב"ה לפי דעת ר' יצחק כ"א באותו היום בלבד· וחלוקת השעות של ר"י על הקב"ה נראה דבר זר שאדם אף אם יהיה מעוטר ר"הק יכל לכתוב ילחלק זמנו של הקב"ה לפי שעות היום · כ"ש שהזמן נחלק לשעות לפי צורך האדם על עסקיו ועל צרכיו ולא בהצטרפות האל הנצחי שכל הזמנים שוים אליו אם לא נאמר שהוא ד"מ ונראה עיקר המאמר שהוא ללמדני שבג' בחינות הא' הוא עוסק בתורה לעשות דתות וזהו האל התוריי Dio Legislatore שמצטרף עם מציאות ה' תורה מן השמים · בב' היא רואה אם התורה מתקיימת מהברואים ויושב ודן אותם וזהו אל המשגיח Dio Provvidente כנגד שכר ועונש· ועל טבע הראם כבר כתבנו במ"ז במס' כתובות וכולי כנים הם דקין כידוע ונקרא ביצה לפי הבוקארט מפני שהוא קטן אבל יושב על כנו באותו מקום בעור ואין מחלף אותו כ"א בהכרח · ד' יושב ושוחק עם לויתן שהוא הקוקודרילו· כמו שכתבנו במסכת ב"ב וכאשר תוכל לראות באורך באיוב ובבוקארט שמפרשו יהיה ד"מ להורות שכמו שהוא משגיח על בריותיו כן הוא שמח בראות פעולותיו רצוני לומר שהקב"ה לפי סולם הבריאה בחכמתו שאין סוף רואה שלפי תכלית הנברא כ"א מהם הוא בתכלית השלימות לפי מדרגתו ואף הלויתן שהוא הקוקודרילו נוצר רע ואינו טוב לעינים ואין לו תועליות לאדם לא לפי מזונו ולא בהצטרפיות אחרות עכ"ז יושב ושוחק עמו ד"מ לפי שגם הוא בסולם הבריאה יש לו חיוב

אחר טוב הנצחי וזהו ד"מ שאומר התלמוד ואם לא שם תהא קבורתכם ר"ל שבלבד בקבלת התורה יהיו זוכים לנצחיות הטוב ואם לאו יהיו נקברים בקבר החמרי ואין לו לאדם בטחון לזכות להשארות הנפש · והאומות לא קבלוה ר"ל לא היו נוטים אחר הטיב הנצחי ושמא לא היה בלבם נטועה אמונה על הדברים כאלו כמו שהיתה ליהודים שהיו קודם מ"ת בשעבוד מצרים והמצריים גם בימים ההם היו עע"ז עד אין חקר אבל היו מאמינים בטוב הרוחני והיתה להם אמונת הגלגול על בוריה ועוד היו מאמינים במציאות. השדים וכיוצא באלו הדברים הרוחניים והיה להם לישראל פקחות לנטוע בלבם האמונות אע"פי שהצטרפית עיקרם לא היה בדרך האמת · ולכן לא קיימו גם שבעה מצות בני נח שהם כמו מצות טבעיות ואם היו מקיימים אותם לא היה להם שכר לפי שהיה בלבם אמונה כוזבת בכלל לפי שלא נוסדה על אמיתות רוח קדשו יתעלה · ומ"ש אח"כ ד"מ או"הע נגד ישראל שלא קיימו התורה אחר שקבלוה אמר התלמוד שאלהים בשמים יודע שקיימוה ברוב ושהטבע הוא המעיד ואם אין תורה אין אמת בעולם ואם אין אמת ומשפט העולם הולך לאבדון והטבע לתהו ובהו כי מה הוא עולם החמרי בלי הרוחני שאם הוא על קו האמת הוא חותם מיוחד הבורא וגם עדות שאר האומות על יושר ישראל לקיים התורה אינו ראוי לביזוי אבל הוא דבר שוה אם אנו רוצים להביאו לחשבון עם שאר הטעמים שכבר אמרתי · ומ"ש לחזור ולקבלה תכנה לני מרא"ש ונעשה זהו נגד טבע העולם הדורות והזמן ועת לכל חפץ תחת השמים · ומה להם לקבל אחר כמה דורות ומה להם לעשות מה שלא רצו לקבל לעשות בזמנים המוכנים שעברו ובהם היתה האמת נעדרת · ומ"ש בתלמוד על מצות הסוכה שנתן להם הוא ד"מ · הסוכה כידוע היא דוגמת העולם השפל הזה להורות שהאדם גר בארץ הזאת ואין לו מנוחה כ"א בהשארות הנפש אחר שעבר בסוכה הזאת עולם הזה סכת עראי ואין סכה קבועה כ"א בעולם הנשמו' · לכן אמרו שאו"הע לא היו מוכנים לקבל את התורה שהיא מפתח להשארת הנפש לפי שלא נתנו לב לסכה כלומר לעו"הז שהוא עולם הדאגה והשקר אבל עשו סכה ובעטו בה מרוב הטיב ר"ל אור השמש והחום בא ממנו ולא קבלו הטוב לפי מדתו אבל בעטו בו והפכו הטוב לרע מפני שהיו חושבים העו"הז השפל דוגמת הסכה כמו הטוב היותר עלום שיכול האדם ליהנות ממנו מפני שחסרו לפנים מקבלת הדת והאור העליון אשר בא בה ולכן יושב הקב"ה ומשחק עליהם ד"מ בראית קלות דעתם שאינם יכולים לבא לחשבון ועוסקים בכל מאמצי כח דעתם הוא בעו"הז השפל ולא בעולם העליון שממנו בא אור אמיתי ושוב שאין בו לא שקר ולא חילוף · ומ"ש גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה פשוט הוא הטעם לפי שהמצווה ועושה מוכרח הוא ואין לו בטוב שעושה כ"א שמחתו לעבוד ולרדוף רצון אחרים · מי שאינו מצווה ועושה הוא בעל בחירה הוא עושה טוב מפני

שהוא

פתח עינים

במלחמה נגד היונים בימי Serse יאחריס וכורש מלך פרס היה הראשון שבסדר גדול ונבורה גדולה היו לו אנשי הצבא על הסוסים המוכנים והמיוחדים למלחמה ולפי הבוקזרט על זה נקרא פרס מל' פרסים כלומר אומה הגיברת אומית אדירות כם סים ובפרסים וכורש המלך היה מחייב אנשי הצבא להיות גבורים בקשת במרכבת הסוסים ולהרחיק מהם השקר וכמה וכמה וכמה דברים היו מכירים בדברי המלחמה ולכן גם רז"ל אמרו בקידושין י' קבין גבורה ירדי לעולם ט' נטלו פרסיים וא' כל העולם כלו ודע שהדוב בין החיות הנקרא בלעז Orso הוא מסוכן ובעל תחבולות כאשר תראה בכופון ובמיראטילי ואחרים מכותבי ימי הטבע ושאוכל הרבה ויש לו שער ואין לו מנוחה ובעת הסתיו כפרס הולך וסובב על ההרים לטרוף טרף וכן עשו הפרסיים בימים הקדמונים ועוד היום הם לוחמים תמיד עם התוגרמים בפרס והם אוכלים ושותים הרבה בהלסטרפות האומות בסביבותיהם יתמיד הם סובבים ממקום למקום ללחום עם העמים היושבים סביבותיהם כידוע :

וכן כל אומה ואומה ס"ש הני תרתי דקא חשיב ומ"ש הנך דלא חשיב הנך משכא מלכותייהו עד דאתי משיח וכו' :

אין להקשות אם לא חשב כל האומות אבל היה יכול לזכור היותר חשובות כמו בבל ויון אבל לא הזכיר כ"א הא' ודי בזה לפי שאע"פי שנשתעבדו בישראל היה בהם איזה זכות כמו כורש מלך פרס שנתן רשות לבנות הבית וכו' וכיילא · כל מה שאמרו רז"ל ד"מ שהאומות האחרות לא קבלו את התורה מפני שלא כפה עליהם ההר כגיגית להכריחם כמו שעשה ישראל עד שקבלוה זה אינו כ"א ללמדנו שהאדם בעל בחירה אבל מטבעו אינו יכול לבחור מה שהוא לו נזק ורע לנשמתו · א"כ מוכרח הוא בלבו להטות מאזני הרצון על הדבר המועיל לו יותר ומזה בא שאע"פי שהוא בעל בחירה היא כך כנגד אשר יש לו לבחור הטוב מן הרע אבל כפת שמוכרח הוא לבחור הוא מוכרח בלבו להטות מאזני הרצון בצד המועיל וברגע הבחירה אינו בעל בחירה אבל עבד הבחירה מפני שהוא מוכרח בטבעו לבחור הטוב · כן הוא בענין התורה כ"ש למעלה · אין אמיתות בדרך ודאי בחכמות ובדתות זולת בדת הנתונה מפי הגבורה ע"י משה בסיני שהיא בתכלית האמיתות לטובתנו ולנצחיות נפשנו בהשארותה העליון א"כ אם אין טוב לנלא כ"א בלימוד תו"הק ובהלסטרפות מעשינו הטובים היה הכרח לאומתנו לקבל התורה אם היו רוצים בכ"י לזכות בטוב העו"הב וזהו ד"מ שאמר שהיו מוכחים ישראל שבאותו הדור לקבל התורה בא' מוכרח תחת הגיגית שרוכה ליפול על ראש אדם אם היה לבם נוטה

אחר

נגלה הוא באמת באיזה חלקים נסתר ואנו רואים ויודעים המסובב אבל
הסיבה איננה נגלית בכל פעם והסיבות הראשונות שבטבע אינן במדע
האנושי ואם ניכרות באיזה חלק אינן נגלות בכל · א"כ הקב"ה שהוא
אמת וחותמו אמת אם רוצה ליתן שכר למי שעסק בלימודיות לכבד החלק
הנכבד שבמין האנושי שהיא המדע והשכל והשתדלות בחכמה א"ן למצוא
השכר כ"א במדע האמיתי והודאות אשר אין בה ספק שהשתדל בה האדם
לא לפי האצילות ההנדסה ולא בספקות שאר החכמות אבל לפי וודאות
תורתנו ומעשינו לפי הלכותיה שילאו הכל מפי הגבורה ומפי משה שקיבל
תורתו מסיני ומסרה ליהושע ולנביאים אחריו עד ימינו ושעליה בלבד הוא
השכר שהבטיח לנו לעתיד ואין אורך חיים והשארות הנפש כ"א לעוסק בה
ובמצותיה והלימוד בתורתו והעיסק בה ומקיים מצותיה הוא תכלית
המיוחד המבוקש מהנבראים וזה היסוד של המאמר רבי שמלאי שלעת"ל
מביא הקב"ה ס"ת ומניחו בחיקו ואומר כל מי שעסק בתורה יבא ויטול
שכר ולא שום מין אחר מהמדע · ולכן אין נכנסי' העמי' ד"מ בערבוב ובלא
סדר דרך כלל אבל הפרטים א' לא' המצטרפי' לאומה ההיא והאומה היותר
נכבדת כמו ארם עולה להצדק ולויכח קודם האחרות שאינן נכבדות
כמוה · והנה שתכלית הבריאה היא כמו שביארנו עד כאן לימוד התורה
ומצוותיה עכ"ז אין מקום ללימוד התורה ולהגות בה יומם ולילה בלא
אכילה ושתיה ובלא השתדלות בעסק העולם וישובו ואם כן מי שעוסק
בעניני העולם ויישובו בכוונת קיים מלמדי ותלמידי התורה הוא נוטל
ג"כ שכר עמו מפני שמחזיק ידי התלמידים והצדיקים אשר תורתם אומנותם
וכן מעשיהם מצודקים ולולא הא' לא יתעסק האחר שצרכי האדם רבים
ויכלה האדם ימיו בהם ואם יצטרך כל א' לזכין לעצמו וזהו ההצללות
אומת ארם שתיקנו שווקים עשו מרחצאות והרבו הכסף בשביל ישראל לפי
דבריהם שיתעסקו בתורה ובזה ארם היה סיבת הטוב וישראל מסובב
והיה מן המשפט שיכללו מהטובה ויקבלו שכר הראוי אבל האמת הוא שלא
עסקו בדברי העולם כ"א להרבות עושרם ותענוגם ולא לעשות טוב לישראל
ולכלכלם ללימודם ולמעשיהם הטובים ולכן מלכות ארם ואח"כ פרס ילאו
בפחי נפש לפי שלהפך הפרסיים שעבדו את ישראל בגלות כאשר אנחנו
רואים גם בד"ה של האומות · וארם שלפי אברבנאל ואחרים באו מהם
הרומיים שעבדם והביא מלכם לרומי ועיד הרבה מהם משועבדים להם
כידוע · וראה שבמלכות ארם אמר להגדיל מעשיהם שעשו שווקים
ומרחצאות ואספו כסף וזהב לפי טבע אומת ארם ואומית המזרח שאין
להם כ"א סוג הגדולות האלה · ובפרסיים אמר התלמוד להגדיל מעשיהם
שגשרו גשרים ומשים שעשו כרכים ועשו מלחמות ואלו הדברים הם אמת
לפי שכעס ולפי דברי ימיהם ועשו גבורות נגד אומות אחרות במלחמות
ובמעשי ובכלי מלחמה ותחבולותיה ופרס היה בין הקדמונים החשובה

במלחמה

פתח עינים

הפסיל ביחסו שנתקרב בזרות ולהפך יקריב מי שהורחק בלי משפט ובלי טעם ור"י שרולה להרבות בשבח אליהו יאמר שלא יבא כ"א לקרב המרוחק אבל לא להרחיק מי שהיה מיוחס יחכ"א להביא שלום והשקט בלב האדם בענין היחס והמשפחות שאין לו לאליהו לקלקל המשפחות ומי שהוא מיוחס מיוחס ישלום לו ולמשפחתו והכל יתיחסו אל האמת והתורה היא אב הכל כמ"ש הרמב"ם ז"ל אבל המעשיות והדעות הם השכליות בין כ"א והם הם החיבה האמתי שיבקש לעקור שליח משיחנו וזהו לעשות שלום בעולם · ורלה בפ' והשיב לב אבות על בנים שאמר בתחלה שישוב האב לאהוב הבן בשכלו בזמן שעבר ואח"כ שישיב הבן לאהוב את האב לפי שהוא טבעי שאהבת האב על הבן היא יותר גדולה מאהבת הבן על האב · ולכן קודם יתחיל האב באהבתו ואח"כ הבן על האב · וה"ז שאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום הוא פילוסיפי בב' פנים · בפוליטיקי המלכות הוא חזק באנשי מלחמה ובעושר המלכים האחרים יראים ממנו ואינם מפפילים ללחום עליו ומעיזו, יבא שלום ביניהם במדות לפי שהאדם אם הוא שפל רוח בזאת יעיני האחרים ניבדים עליו והוא מלא עליהם שנאה וקנאה ואין שלום בעולם · אבל אם היא מלא כח ועוז יש לו יבא השלום לפי שעשיר יענה עזות ויראים ממנו :

מסכת עבודה זרה

פרק א' לפני אידיהן

אריב"ל כל מצות שישראל עושין בעוה"ז הן באות ומעידות עליהם לעוה"ב וכו' :

מאמר ריב"ל הוא פילוסיפי עליון לפי שמלמדנו שמי שעושה טוב בעוה"ז הטוב עצמו מוכיח ומביא ראיה על עצמו בין באיכותו העצמי בין בלב העושה הטוב שמביא שמחה בלבו בראותו הטוב העשוי ומביא ראיה ועדות על עצמו באושר הנצחי · ומ"ש ר' שמלאי הוא יותר עליון ומלא סוד חכמה · דע כי בין החכמות אין ודאות גמורה ואין ודאי בלא ספק כ"א חכמת ההנדסה אבל זאת היא חכמה שאינה בטבע אבל היא בריאה משכל האדם וכל התחלותיה הן בראות מרוח האדם בעצמו והיא חכמת אצילות שהיא במוח האדם ולא בטבע כמו שהיא הנקודה הקו וכל צורות ההנדסה שאינן חמריות אבל רוחניות ואצילות המוח בעצמו · א"כ לבסוף היא חכמה רוחנית ודמיונית בנת א' אבל אינה מדע טבעי לכל שאר החכמות שהם בטבע כמו חכמת הגופות וחכמת הקמיא וכיוצא בהן הן בלא ודאות לפי שהתחלות הטבע אינן כלן גלויות וגם מה שנראה

נגלה

פרק ה' רבי יהודה

רש"א קהלת אינה מטמא את הידים כדברי ב"ש ובה"א מטמא את הידים :

כבר כתבתי במסכת שבת כמה יש בס' קהלת לעיין שנראין דבריו סותרים זה את זה וגם יש דברים הרבה באותו הספר שאינם כ"א לפי רשות האדם במחשבותיו בלא יסוד ההשגחה והאלהות הא' ולכן אמרו שאינו מטמא את הידים לפי שאינו נחשב שוה בכל דבריו לשאר כתבי הקדש אבל חכמתו של שלמה ולא יותר · ומוסר רעב"מ שלא רצה לחזור בו בד' דברים שהיה לו מחליקת עם שאר החכמים שנדוהו זו ראית מוסרו וחכמתו שלא רצה לחזור נגד דעתו הא' אע"פ שהיה מובטח שבחזרו היה נעשה אב"ד · ומ"ש שכל מנודה שמת בנידויו סוקלין את ארונו נראה דבר נגד הטבע שיהיו סוקלין ארון של מת לבזותו ומה לו לאדם אחר המות לסביל קנס ומה הוא שיכל אם הנשמה באיכותה אינה סובלת רעות אחרים · וגם הבזיון בעת ההיא הוא נגד הטבע · ונראה שאין לנו שיורי פליטת מות לעשות נקמה באת כזה יפרש עב"מ שהיה אדם גדול בדורו · ומה שהשיב בשעת מיתתו לבנו ששאל מאליו שיפקד עליו לחבריו שיכבדוהו אחר מיתתו והוא השיב שאינו מפקד עליו היא פילוסופי עד אין חקר לפי שהלב היה אוהב בנו ולא רצה לעשות עצמו אפיטרופוס לכבודו ורצה לחייבו במעשיו שיהיה בן ראוי לאביו ולכן אמר אם תתנהג במעשים טובים אינך צריך שאפקיד עליך כי בלתי יקרבוך ויכבדוך ואם תתנהג במעשים לא טובים אני חפץ שירחקוך ולא יכבדוך כי מה מועיל הכבוד אם בא מכח צואתי ולא מכח מעשיך הטובים :

פרק ח' העיד

אר"י מקובל אני מריב"ז ששמע מרבו ורבו מרבו הל"מ שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק המקורבין בזרוע ולקרב את המרוחקין בזרוע וכו' :

אין להבין המלות ככתבן כע"ז שמשמע ריב"ז מרבו הל"מ שאין אליהו בא לטמא וכו' כי מה הוא ההצטרפות לדבר הלכה בדברים כאלה ומה יעשה קודם ביאת משיחנו · אלא יש להבין שמשה סיפר בפ' נצבים דרך קבלה משובנו לעיר הקדש והגיד להם דרך כלל שיבא איש מישר את האומה בתיקונה ושלא יוסיף ולא יגרע מתורתנו הקדושה לא בהיתר ולא באיסור ויסיר חמס מן הארץ אשר מלאה ממנו לשעבר וירחיק האדם הפסול

פתח עינים

ובחכמה ובשנים ומספר הדורות שלפניו והוא הקץ וכו' :

כמו שהחולאים הם בטבעיות ·בחטא הטבע ירושות מאבות שעוברים מאב לבן כמו שאנו רואים בחולי הנכפה בחולי הגידים ובחולי הפודגרא וכיוצא בו המלאכות הבריאות עוברים בירושה מאב לבן · היופי הוא איכות חמרי בגוף ובהצטרפות החלקים הנקראת בלעז **Fisonomia** נולדת יופי הצורה על כל הצטרפות מדות שאר הגוף בידים ברגלים בראש בחזה ובכבדים וכל אלה יחדו מולידים יופי הצורה הנקראת אצל הפילוסופים האיטלקים **Bellezza di forma** והתדמות הבן עם האב בזה המין של יופי הוא על הרוב אבל לא בכלל מפני שהאם סיבה היא בודאי לאיזה חילוף · המין הב' מהיופי היא הצבע בפנים וזה המין בא מהדם ומהליחה והוא יותר ברוב דימה הבן ואב יותר מהמין הא' לפי שדם הבן הוא קרוב יותר לטבע האב מהצורה · המין הג' מהיופי היא מה שקרא החכם והמשורר **Bettinelli** יופי גדול **Bellezza maestra** וזה עוד הוא יותר קל להדמות בו הבן עם האב לפי שהוא בנוי לרוחב הגוף גדול יותר מהבינוני וזה בא מטבע הא' של העצמות והגידים בפרט שהן בנקל בהיכוחן ירושת אבות · וקשה למצא בן קטן וננס אם האב גבוה וגם אם הוא קרוב בניי לאביו כ"ש שיהיה דומה לו בכח אם חי היא לפי סדרי הבריאות שזה בא מיסוד הגוף ומהבשר במהותו שהוא כלו ירושה טבעיה ותכח אלו הסיבות גם בשנים לפי שרוב מפני שהאריכות או קצרות החיים בא ממהות הגוף וכחו הפנימי אם אינו מתקצר האדם בחייו או בדרך ים או יבשה למרחוק אשר פלא כאמר ענה בדרך כחי קצר ימי או בלימודו יותר מבשורה או בהלכו אחרי הניאוף ושתיית יין יותר מן הראוי או בטרחות הניכרות כח הטורח וכיוצא · ועל הרוב אם האדם בעל ממון מורישו לבניו וישאר הבן יורש ממון אביו וכשהוא חכם מלמד לבנו על הרוב בחכמה ומעשה ובפרט בשבחם יחד שהבן רואה או שומע דברי חכמתו ומתוכו יראה וכן יעשה וילמוד · ומספר הדורות שלפניו והוא הקץ לפ"ד רוצה ללמדנו שאע"פי שהקב"ה מונה השנים בכל דברי הגבורה אינו בא לחשבון עליהם כ"א מדור לדור לפסכים לדברים מכוללים וגדולים ראויים להשתבח לפי גדולת הגבורה והשגיח וכמו שהיה ביצ"מ בדור ד' · ובענין ה' דברים של י"ב חדש כי הוא הסכמת אומתנו עם הרבה משאר האומות שהשנה היא י"ב חדש וא"כ אלו החמשה דברים אשר הם דברים עיקריים לשכר ועונש האדם הוא לשנה זמן פרטי למדתו באומות ונקרא שנה מל' שני כלומר שבשעבר הא' מהב' בי"ב חדשים יושב ושונה מבראשית בשנה שני וכן בשנים שבאים אחריו :

פרק

יהיה נשבע לקיים על אחר שלא בא לעולם · על פי חכמת הניפות כמו יש חולאים שהן כמו ירושות במשפחות כמו חולי הריאה הפודגרא חולי הכרפתי ואחרים כן אפשר שהשבועה חמורה כנשבע מניעה תנועה פרטית ואחרדה ופחד בגידים שגם הבנים מהם יהיו בגידים מרגישים החרדה עצמה כמו שאשה אחת שיש לה חולי הנכפה וכן האב נכפה גם בניהם הם נכפים וזה אינו כי אם חולי הגידים היורדים מהמוח ומחוט השדרה ואם כן גם בני הנשבע בנקל יהיו להם תנועות חרדת הגידים של האב ובנקל יהיו מהטבע מוכנים לאסור ולקיים מה שנשבע אביהם · ומה שבא במאמר שאחריו שבלא תשא נאמר בו לא ינקה זה היא חומר גדול בענין השבועה והיא דבר גדול לקיים עליו הנשבע · אבל מ"ש אח"כ אין לך משפחה שאין בה מוכס שאין כלה מוכסים זה הוא פילוסופי גמור מפני שאם האב אדם רע לרוב הבנים ממנו יראו וכן יעשו וכבר אמר המלך פידריקו מפרוסיא בכתביו שהאדם הוא חי של מדות ושל הרגל אם כן אין להפליא אם יש משפחה שיש בה לסטים שאין כלה לסטים ובאמת אם ראש המשפחה או אחר ממנה הוא לסטים לכסות פשעיו צריך לו לעשות שותפות עם בני ביתו ופרי עונותיו ואם כל המשפחה יודעת חייו ומדותיו על זה כלכד כלם לסטים · ופילוסופי הוא על זה שכל ישראל ערבים זה לזה אם יש בידם למחות הרע ולא מיחו מפני שכל אומה היא משפחה גדולה וכל בניה חייבים בכל מאמצי כחם לבקש טובה ואם אינו מוחה אחד מהם הרע שיכול לבוא מאיש פרטי לכל האומה כמו שהוא העון בין אדם למקום ובין אדם לחבירו בלי ספק הוא חוטא גמור · וגם שנראה נגד הצדק ששבועה חלה על שניהם על הנשבע ועל המשביע אם היא בשקר כמו שבא במאמר שלפנינו הוא נכון לפי השכל לפי שהמשביע עצמו חוטא שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן ובאו שניהם לידי חילול ה' · ומה שבקשו אזהרה לעוקב אחר נואף אין צריך להזהיר בענין גדול כזה שכבר הוא פשע ראוי לדון בדת הטבע כאשר תוכל לראות בוולפיו ובאיכינ'ו ובאחרים מכותבי האומות על דיני ממוניות ודיני נפשות וידוע הוא שהעוקב אחר המנאף הוא האדם מחלל את שם ה' כעשות עצמו אפוטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף ואין לך פשע גדול מזה · ומ"ש ע"ע נהר פרת הוא לאות למי שנהר פרת אע"פ שהוא קטן יותר מג' אחרים שנכתבו בתורה עכ"ז היה גדול במרוצתו וגם כגדלו בהצטרפות שאר הנהרות של העולם אע"פ שהיה יותר קטן מהג' שהיו סובבין הג"ע בסביבותיו :

מסכת עדויות

פרק ב'

הוא היה אומר האב זוכה לבן בנוי ובכח ובעושר

פתח עינים

הפסוקים שמדברים בכינוי נמצא ברעות שמזהיר החכם לאמרו בל' נסתר כדי שלא יראה אין קללה למי שמדבר אליו הטעם הוא מב' טעמים · א' הוא פחד אלהי שלא יהיה כראה קללה ולפי השעה שכאמרת הקדמונים היו יראים ממנה · ב' היא ד"א להיות שלא ידבר איש עם אחיו בל' שכראה לא מדוקדק יקשה ולכן הזהירו להחליף הפסוק ללמדנו שלעולם ידבר האדם בל' נקיה לפעמים שבעיים שלא להפחיד מי שאליו דבר :

פרק ו' שבועות הדיינין

ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה א"ל הוי יודע שכל העולם כלו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכו' :

באלו האיומין על הנשבע יש לשבח עד אין סוף מה שקבעו לזרוק מרה שלא יבא לידי שבועת שקר ולכן אם אמרו שנפרע גם ממשפחה שנראה נגד המשפט שאם אדם חטא משפחה מה חטאה כן אמרו להפחיד הנשבע ונוכל לבטוח בחסד העליון שהמשפט לאלהים הוא ולא לאור לבסוף ואין להפליא אם כ"כ גדול עונש הנשבע לשקר שמכלה דברים שאין האש והמים מכלין לפי שהנשבע בשם ה' מביא ההיקש בין ה' ובין הדבר שעליו נשבע שמציאותו הוא אמת · א"כ אם נשבע לשקר כופר במציאות ה' · ומה שהיו מזהירין הדיינין ואומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת הב"ד הוא להציל גניבת דעת הבריות וכן בין האומות ידועה גניבת הדעת בעת השבועה שהשבועה שבינם לבין עצמם היא לנשבעים כוונה ודעת שלא היתה מצטרפת עם כונת הדיין בהשביע הנשבע וכזה היה כדאי לישבע מה שכונתו לא היתה כך · ולפי שהאומות באומותיהן ובדבר השבועה אין דבר ואין מלה על כונת הנשבע לאלפים ולרבבות נשבעים תחת כוונה אחרת וכזה מרמים הדיין והדיינות מראשו ועד סופו · ושבועת משה קודם מיתתו על דורות הבאים וגרים העתידים להתגייר איננה שבועה גמורה לפי שהוא דבר נגד השכל ונגד הטבע שדור אחד יוכל לישבע על מי שאינו נמצא ועתיד בלבד להיות אחר דורות ואין שבועה בעולם שאינה בכוונת ורצון הנשבע כ"ש שאדם א' אינו יכול להשבע לקיים מה שיכול האחר ברצונו אחר אלף שנה שלא להשבע ולא לקיים · לכן שבועה כזאת היא כמו ברית בלבד שעושה האב ברצונו לקיים דבר אף על בניו והיורדים ממנו אבל לפי דעתם בלבד דרך שבע שלמוד ביתו יהיה נלמד מה שהוא קיים וכזה משלשלת הקבלה לעשות בכל יכלתו שגם משפחתו לעתיד ילמוד ויקיים מה שלימד אבל לא בשבועה גמורה שאינה בכלל האפשריות כטבע שאחד יהיה

שלא ישתוק אם רואה הדיין רבו שטועה בדין ושלא יצטרף להעיד במה שאין לו להעיד בידיעה גמורה וכן הם שקרים גמורים הנושה בחברו מנה וטוען מאתים לגלגל שבועה · וכן ג' שנושין מנה בא' אם נעשה א' בעל דין ושנים העדים הוא שקר גמור ואין צורך לדברים כאלה לאמרם על מלות מדבר שקר תרחק · ד' בענין השוואת הבגדים הוא דק מן הדק במצותו אבל לא כל דיינות שוה לאחר ולא כל אדם יכול להתחייב בכך ובאלו הזמנים הם דברים שע"פי הפילוסופיאה הם אינם יכולים להיות במנהג · ה' האיסו' לדיין שלא ישמע לדברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חברו ולבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בע"ד חברו הוא על נכון לפי שהדברים שבא' נכנסים במוח ושכל הדיין הם חזקים יותר ואינו יכול הבע"ד האחרון להיות גולה נגד הסברא הא' של הדיין · ו' מ"ש על פ' ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו זה הבא בהרשאה לפ"ד זה נאמר על מי שמתעבר על ריב לא לו כמו אלם ובעל טענות אבל מי שחכמתו ואומנותו הוא להיות בא בהרשאה כמו מי שנק' בלעז Avvocato שסורח בשבר הנהוג ליכנן להביא לחבריו מצותיו שאין חבירו יכול ולא יודע לסדור כראוי איני יודע למה יקרא זה בכלל אשר לא טוב עשה ולפ"ד היא הטוב שבטובות :

כל שמות האמורים בתורה באברהם קודש חוץ מזה שהוא חול שנאמר ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' :

המאמר הזה אין בו לפי הפילוסופיא כ"א מוסר גדול להורות כמה יש לנו לכבד שמו של הקב"ה בכל שמותיו בין בשם אדנות בין בשם אלהות וגם בקראנו תורתו הקדושה ונביאיו שנזכרו באלו השמות שהם מיני תואר לפי שאדני בא מל' אדון שהוא אדון כל העולם ואל בא מל' ואת אילי הארץ לקח שהוא החזק שבחזקים ואין לבלבל שם אדני שהוא קדש על הקב"ה עם החול מל' אדון שהוא על יש אחר כמו שהוא בלוט במיכה וכיוצא ולכן רז"ל הזהירו מה שהוא חול ומה שהוא קדש שלא לבא הקורא לידי שגגה לבלבל הא' באחר כנגד חובתנו לכבד הקדש בכל צדדיו · ומ"ש על שם שלמה שהוא על הקב"ה מלך שהשלום שלו הוא דרש אבל איני יודע למה לא נדינהו ע"פי הפשט שהיא על שלמה המלך שכתב ס' שה"ש במ"ם כמ"א · שמואל היה פילוסוף גדול ולא הגעתי לסוף דעתו כשאמר כל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא · אם דבר על מלחמת חובה אין נכול לדבר ואם על מלחמת הרשות אפילו על נפש א' המלכות נידון עליה לפי שהמלחמה היא לנגד תורת הטבע ואין לנו רשות להתיר הרצועה לרוצחים · ומה שבא במאמר פיסקא יכבה אלהים על הפסוקים

הביאה לא תהיה נידות ולכן אמרו עוד שמתים בנקל ע"י שאיבת דם שמא׳ וחולשת האשה לפי הרגשתה הגדולה שיש לה באותו העת · ומ"ש כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים לפי שסמוך לוסת גם האיש מחיש יותר בביאה לפי הרגשת האשה ואם היא מחיש יותר הזרע בא לחוץ במהרה ואם הדבר כן הוא מזריע תחלה ויולדת נקבה כמ"ש בברכות אשה מזרעת תחלה יולדת זכר וכו' ושם פירשנו הטעם הטבעי של הדבר הזה שלפ"ד האמת פלאי · זאת ועוד אם אינו בא סמוך לוסת האיש בימים ההם הרבים יש לו פנאי להתחזק עצמו באיברי הביאה ולפי אריכות הזמן ששקט יותר הוא חזק יותר כשובו לאשתו ובזה מאריך ביאתו לפי שהאריכות הוא בהלטרפית כח הכופל ובזה הוא האחרון לירית הזרע ויהיו לו בנים זכרים יותר בנקל · ולפי שהבנים באזהרות האלה באים לעולם בריאים וחזקים בנקל ילמדו כשיבאו למקרא למשנה ולתלמוד ויהיו אח"כ ראוין להוראה לפי שגם השכל הוא יותר נכון לפרוח ולנסוע לפי בריאות הגוף · וגם ר"א שאומר שכל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים הוא אמת לפי חכמת הגופות · המקדש עצמו בתשמיש כלומר בדרך צניעות הוא יותר אריך בביאה וכנגד זה מי שבא עם אשתו דרך זנות בכל מיני חבוק ונשוק ופריצות בחוש המישוש יחמם עצמו במהרה ויוציא זרע רגע כמימריה ובזה יהיה א' להזריע ויהיו לו נקבות כפי הטעם הנאמר · וע"ד זה עצמו המבדיל על היין כמ"ש הויין לו בנים זכרים לפי שכמ"ש שאדם הוא ברעיון רוח על התענית שאבד כמ"ש וגם הוא חלש בשביל הביאה של יום השבת שעבר דרך הצדיקים באותי הימים ואם מחזיק עצמו ביין כמ"ש היא כשם רפואה לחולשתו ואם בא אח"כ עם אשתו היא תהיה מזרעת תחלה ויהיו לו בנים זכרים :

פרק ד' שבועות העדות

ת"ר מנין לדיין שלא יעשה סנינרות לדבריו ת"ל מדבר שקר תרחק וכו' :

כמה דברים אמתיים ופילוסופיים יש ללמוד במאמר זה · א' שלא יקשה האדם ערפו במה שבא לפניו לדין ולכן נוקפו לומר שהוא פוסה שטוב הוא לו להוציא הדין לאמתו ולא יתבייש להכיר האמת וירחק מדבר שקר · ב' בראה דבר חוץ מן הטבע שהדיין יושיב תלמיד בור לפניו לישא וליתן עמו בדין כי מה לו לעשות ויכוחים על הלכות דיינים עם מי שאינו יודע · ג' מה צריך התראה שלא יצטרף עם דיין גזלן אם הוא דבר שמנגד החכמה והטבע וחיוב האדות וכ"ש שאין מקום להתראה שלא יאמץ הדיין דין שיודע שהיא מדומה ועוד לא לצורך היא ההתראה לתלמיד שלא

על שאר עברות שבתורה הקלות והחמורות וכו' עשה ול"ת כריתות ומיתות ב"ד על כלו שעיר המשתלח מכפר:

במשנה ובמאמר הזה יש להפליא על מה. ועל מה שעיר המשתלח וי"הך מכפר אם החוטא עומד במרדו לפי סברת ר' זירא וגם לפי מימרת רבי על כל עברות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה י"הך מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה. ומפר ברית בבשר ובשביל זה תוהר הרבותה לכל חוטא אם לא שנאמר שאע"פי שלא עשה תשובה יום הכורא של י"הך מביא חרדה גדולה בלב החוטא על עוונותיו שעברו ואע"פי שלא עשה תשובה גמורה והיא תשובת המשקל מ"מ בא בואתו היום לידי חרטה והחרדה והפחד עלמו שמרגיש בלבו על עוונותיו ויראת העינש הבא הוא כפרה על עוונותיו · ולפנין הנ' שאין י"הך מכפר אם לא עשה תשובה זה הוא פילוסופי הפורק עול הוא כופר בעיקר ואם אינו שב לאמונתו היום במודים עליו הוא כלא היה · המגלה פנים בתורה הוא נגד העיקר השני תורה מן השמים. ובלא חרטה ועזיבת החטא אין מקום לכפרת עונו · והמפר ברית בבשר הוא חוטא בתכלית הבריאה לפי שתכלית הטבע לעצמו הוא קיום העולם ופ"ור כראש כל ותכלית התורני הוא פ"ור ע"פי התורה וטהרת הביאה בכל לדדיה והמפר ברית בבשר מפר תכלית הבריאה ביסודה שהיא פ"ור בדרך לא סלולה:

פרק ב' ידיעות הטמאה

ת"ר והזרתם את בנ"י מטומאותם אר"י מכאן אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה א"ר עונה א':

כבר פירשנו במ"א מזה הס' ובפוליטיקה מידיקא בלשון איטלקי ח"ב כמה מועיל לבריאות ולהרחיק החולאים שלא לבא לידי ביאה עם אשה בעת נדתה ולא בלבד שהבא עם אשה נדמה וגם אם היא בלבד זבה מביא הזכר על עצמו ובאבר הביאה כמה חולאים על ידי הכלים השואבים דם עכור וטמא אבל גם הבנים הבאים מאותה הביאה אינם בריאים ולא חזקי' לחיו' זמן רב מפני שכלים השואבי' הדם לא טהור מזיקים לגיד ולאיברי הזרע והאשה בעת וסתה היא יותר מרגשת והגידים שבה יותר מחוסים ולפי ריבוי הרגשתה הבנים הבאים ממנה באותה הביאה הם חלשים וממעט נולדים נכונים לחולאים עד אין מספר · על זה לפי חכמת הנופות הזהירה התורה לבנ"י שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן כדי שבעת הביאה

ישראל ימים ושנים וידעו מדת הזמן שהוא הסגולה שבסגולות האנושיות · ואם היא מאור קטן די לה שגם הצדיקים אינם כי אם מאורות קטנים שמקבלים אור ורוח קדשו מהמאור העליון · וקרבן ר"ח שמקריבין ישראל בכל חדש בזמן ב"המק היה לכפר על עונותיהם היה קרבן שהיה כנגד הירח שלמה בבוא הקרבן בעת חידושה · והמאמר שאומר כפרה עלי שמעטתי את הירח היא ללמדנו שהקב"ה בברא העולם היה יכול לעשותו יותר גדול ממה שהוא בכל הברואים ובכל מעלות איכותם וכמותם מפני שאין גבול לא"ס אבל הצטרפות מדות הברואים גדלם וקטנותם היה לפי טבע הנברא ולפי תכליתו מרוצה לבורא ולא בהצטרפות יכלתו בלא תכלה ולכן נראה ד"מ לפי דמיון האדם כמו חטא בבורא שלא עשה יותר גדול נברא פ' או פ' אבל זה עשאו לפי רצונו ולפי תכלית הנברא ולא מחוייב מהטבע ואם לא כן היה הדבר כל נברא היה יכול להיות קרוב לא"ס בדמותו וכן באיכותו ובזה לא היה עוד סדר בנברא ולא שיר מעלות הנבראים שהוא הדבר היותר נכבד שבעולם ושבא כ"כ לחשבון בין הפילוסופיים האלהיים · על הדבר הגדול הזה לפ"ד שמדת גדולת הנברא הוא לפי טבעו ולפי תכליתו הנכתב בספר רצון הבורא יתעלה ולא בספר יכלתו אמר ד"מ שמביאין עליו כפרה שמיעט את הירח שהיה יכול לעשותו יותר גדול ונראה כחטא מל' והייתי אני ובני שלמה חטאים ר"ל חסרון אבל אינגו חסרין לפי תכלית הנברא המרוצה מהבורא · ולכל המדות ולכל הסדרים של הנברא יש סיבה גדולה לפי סדר מעלות הברואים ולפי מדרגת הברואים כאשר תוכל לראות גם פילוסוף גדול מג'ניבירא המכונה Bonnet בספרו הנקרא בלעז Contemplazione della natura · באדם עצמו העין ד"מ שרואה מה שרואה לפי טבעה היה יכול הבורא לעשותה יותר מדוקדקת עד שתראה הדברים היותר קטנים קרובים לדקה מן הדקה כמו שאנו רואים על ידי כלי הראייה הנקראים מיקרוסקופיי וטיליסקיפיי אבל אם האדם היה רואה הדקות בטבע היה יותר חכם ומשכיל אבל לא היה רואה עוד במהירות ההכרחית הגם והצרך לפי טבעו ולפי עסקיו וזה שאמר דוד אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך ר"ל שהקב"ה ברא האדם באיכיות שיש להם מדה לפנים ולאחור אבל שם גבול לאיכיות באדם שמשים כפיו על אדם או דבר אחר לומר עד פה תבא ולא תוסיף לטובו יותר גדול ולפי צורך תכליתו ולפי חכמי האמת שהשמש הוא במדרגת ת"ת ועוד למעלה ממנו והירח הוא במדרגת מלכות שהוא כמו גבול לאיזה חילוף ע"פ ההשגחה וע"פ מעשי האדם על דרך בכל צרתם לו צר בדרך זה ג"כ מאמרנו בא על נכון ובפרט דבר קרבן כפרה על מיעוטה לפי שהקרבן הוא דבר שמכפר ומשוה החסרון ואם בו מכפר ישראל עונותיו גם מדרגת מלכות הולך וגדל ואין בו עוד חסרון לפי המשפיע אבל לפי המקבל :

יוצאים מבק"הק ור"עק שהיה פילוסוף גדול היה משחק על היסוד התורני שאם מתקיים נבואת הרעה ק"ו שהקב"ה שהוא אל החסד ואב הרחמן יקיים נבואה הטוב של זכריה עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים וינחמנו מכל צרותינו בעת ביאת משיח צדקנו :

מסכת שבועות

פרק א' שבועות שתים

ותיכול כל ארעא ותדושינה ותדוקינה אר"י זו ארם חייבת שטבעה יצא בכל העולם כלו :

מלכות פרס היא האומה הנקראת בלעז Sirj וכבר ידוע מד"ה של האומות כמה מלכות פרס היתה גדולה ובהצטרפות שאר האומות היה מלך פרס כמו הענק של המלכים ולכן על כוון אמר מאמרנו שטבעה יצא בכל העולם כלו :

אמר ר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמעטתי את הירח:

עיקר מאמרינו הוא בפרק אלו טרפות רבי שמעון בן פזי רמי כתיב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וגו' דע בתחלת כל שמשה מפי הגבורה לימד בתורתנו הקדושה הדברים המצטרפים עם התורניות לא עם הטבעיות ובתורתנו אין בה הלכות ופסקים על דברים חמריים ועל חכמה הניפות ללמדנו מה הוא השמש ומה היא הירח לפי שהתורה ניתנה לעשות אותנו יהודים ולא פילוסופים מפני שאין זה תכליתה · א"כ בחכמת כוכבים ומזלות שבימינו ואחר חכמת יצחק ניאוטון פילוסוף גדול באינגילטירא ואחר מה שקודם לו גלו גאליליאו בין האיטלקיים קארטיסיו בין הצרפתים וקפלירו בין חכמי הלפין ידוע וברור שלשמש אין לו תנועה (כי אם קטנה) והירח הולכת וגם סבבת על קויו כמו שאר המזלות והשמש בלבד הוא מעין וראשית האור והלבנה אין לה אור כי אם מהשמש וכשהיא פנים בפנים עמו · א"כ מאמרנו לא תוכל להבינו כי אם כד"מ להורות שהקב"ה ברצונו ברא השמש מעין האור והלבנה אין לה להתרעם אם היא מקבלת ולא נותנת לפי שכך הוא סדר העולם שברא ברצונו בורא הכל ואין לנו להתרעם על סדר הנברא · והירח עצמה אם היא בלבד מקבלת אור אחרים ואין לה אור מעצמה די לנו מכבדי הבורא שהירח מוספת בלילה להאיר בעת כוח הבריות לא אור גדול אבל כדאי לצרכנו בלילה אחר שקיעת החמה · ושע"י קדוש החדש הבא מהירח ימנו ישראל.

פתח עינים

ר"ל מדע בלא חילוף וזה הוא הטוב שבאמונה שלא יחליף האל ולא ימיר דתו לעולמים · וכן תראה בשנים של ישעיהו משפט וצדקה · משפט היא שורת הדין והצדק והחסד הם לפנים משורת הדין · א"כ ב' אלה הן יסודות התורה כלה לפי שמשפט דיני הטוב והיקר ודיני ממונות והצדקה הן חובות המוסר וחכמת המדות ובזה נכללו כל התורות בין אדם למקום ובין אדם לחברו · וכן הג' של מיכה הן כלליות יותר מבוררות עשות משפט הן דברים שבין אדם לחברו ע"פ שורת הדין · אהבת חסד הוא בין אדם לחברו לפנים משורת הדין · והצנע לכת עם אלהיך היא כל התורה והאמונה בין אדם למקום ומדות החסד הפרטיות ע"פ מצות אלהינו · בי"א של דוד המלך נראה שיש בהם דברים פרטיים לא צריכים ד"מ אם נותן הכסף בנשך היא נכלל בלא עשה לרעהו רעה ומי שהולך תמים ופועל צדק כ"ש שאינו מרגל בלשונו ואם הוא פועל צדק יכבד יראי ה' · א"כ באלו י"א יש הרבה דברים שהם נכללים בפרטיים אחרים ולשוא נאמרו אם הכותב רצה להביא הדברים אל היותר כלליים · ומ"ש ר"עק על עשה אלה לא ימוט שאפי' עושה א' מאלה לא ימוט היא האמת בעצמו לפי שלא כל אדם ניתן לו לקיים כל א' מאלה הדברים ולא כל א' יכולה להביא לידי מעשה אם לא בא המקרה לקיימה :

אריב"ח ד' נזרות נזר משה על ישראל ובאו ד' וקנים ובטלום משה אמר וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב בא עמוס וביטלה וכו' :

הד' נזרות שנזר משה אינו מדעת המאמר לומר שבאו וקנים ובטלום מהם אלא הוא ללמדנו שמ"ש משה אינו מוחלט ולפי המצאת הדברי' באו לידי חילוף · משה אמר שיהיו ישראל בטח בדד בשעת צדקת מעשיהם ובימי עמוס שהיו קטנים במספרם ובאיכותם הטובים אמר שחדל הבטח והטוב · משה אמר שלא ירגיעו ישראל בעת גלותם באמרו ובגוים ההם לא תרגיע וירמיה בטלו בדברו בעת גאולתם הלוך להרגיעו ישראל · משה אמר פוקד עון אבות על בנים בכלל אבל אמת הוא בפרט הנפש החוטאת היא תמות אם חייב מיתה או בידי שמים או בידי אדם ולאחר זמן אם יהיה בהצטרפות המעשה יפקוד על הבנים כפי רצונו · משה אמר בתוכחותיו שבשעת עונות ישראל יאבדו בגוים ובעת הגאולה אמר ישעיה והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים · א"כ כל אלה אינם לא מתבטלים ולא להפך · ומה שבא במאמר ובכבר היה ר"נ וכו' מהלכים בדרך וכו' הוא מאמר פילוסופי ואלהי שהג' חכמים ר"ג וראב"ע ור"י היו בוכים בראות הגוים משתחוים לעצבים יושבים בטח ושלום ושקט ולישראל אין לו כי אם החרבן ושריפת בית הדום רגלינו וכן בכו בראות שועלים

יוצאים

להזכיר לאדם מראותו הנפשיי מיום ליום · חכמת הניתוח שבימינו היא יותר ניכרת בכל דקדוקיה ממה שהיתה בימי התלמוד א"כ אין להפליא אם בימינו לא אפשר להצטרף איברי גוף האדם עם מספר רמ"ח · אבל עיקר ויסוד המאמר שתרי"ג מצות העמידן דוד על י"א וישעיה על ו' ומיכה על ג' ועוד חזר ישעיה והעמידן על ב' ועמוס וחבקוק על א' והיא וצדיק באמונתו יחיה הוא לפ"ד מופלא · ר"ל ראה שאמת היא שלפי ריבוי מ"ע קל הוא לקיימן א' מהן אבל ריבויין ג"כ וכן ריבוי ל"ת הוא דבר שמביא קלקול רב ובלבול לא קטן באיכות התורה אשר ניתנה לאדם לעבדה ולשמרה · אם האדם מכוין לכל מה שיש לו לקיים בפרטות ברמ"ח מ"ע מלבד שהזכרון אינו יכול להזכירן כלן לפי העת שניתן לו להעבירן מן הכח אל הפועל לפי הזמנים נמצא עצמו בלי יכולת לשמרן מפני שבא המקרה לקיימן ב' בבת א' ואם מקיים הא' אינו יכול לקיים האחרת ועוד מתבלבל מוחו ולבו נשפך בראותו כמה יש לו לעשות ואינו יכול לעשותו כראוי וכל זה מריבוי מספר המצות בא לו · עוד יש להבין דבר אחד על בוריו שאם האדם נגרר אחר כל המצות בין גדולה ובין קטנה לא יקיים לא א' ולא אחרת לא הגדולה ולא הקטנה מפני הריבוי ואם הוא מקיים הוא בדרך בלבול ולא בסדר ובהלוך עם כוונתו ולבו אחרי כל מצוה בין גדולה בין קטנה דעתו נאבדת בדברים קטנים ובמצות על רובן חמריות ולא יפנה אל מדע הקדש ואל היסודות אשר עליהם יטעה בין מקדש האלהות ולא יכנס לפני ולפנים בק"הק של המדע והאמונות אשר עליהן הטבעו נפלאות תורתנו ועיקרי דתנו · ולכן להסיר הבלבול והקלקול ולהקל מדע קדמונינו בקש להביא פרטיות תורתנו אל הכללות והסירו ד"מ הקליפות וטעמו פרי גן אלהי וכשהאדם מכיר כל חכמה לא דרך פרטי אבל כללי הכלליות מתעלמות בשכל ובמוח ולפי הצורך האדם עצמו בלא בלבול בא מכלליות אל הפרטיות כמו שאצל חכמי האומות נקרא דרך הפרטי והקטן Analisi ודרך הכללי והגדול Sintesi ומכלל יורד האדם בנקל אל הפרט בבירור ולא בבלבול בסדר ולא בתערובת ובזה האדם מכין עצמו יותר להבין הדברים על בוריין ולקיימן כהלכתן והקב"ה שהוא השלם בשלמים ידע הכל לא ע"ד חלק אלא ע"ד כל כמ"ש הראב"ע בפירושו על התורה בפ' וירא על פ' ארדה נא ואראה וגו' · לתכלית הזה רבי שמלאי עלה מן הפרטיות אל הכלליות עד שע"י חבקוק הביא כל התורה אל האמונה בלבד · ולפ"ד כלל האמונה כולל כל התורה כלה בהלכתה לפי שכל התורות מיוסדות על הנבואה ורו"הק כמו תורתנו הקדושה אין להם כ"א שהנכללים בדת יהיו מכירים גבולי השכל האנושי הנק' Ragione בלעז וגבולי האמונה הנקראת Fede · א"כ אם העובד אינו נוהג עצמו בענין הדת בלבד עם השכל אבל עם האמונה לפי גבולה זה הוא עיקר העבודה וא"כ טוב אמר חבקוק וצדיק באמונתו יחיה כ"ש פשט אמונה

פתח עינים

שלוחם נגד היצר וגילוי ובפרט אם היה נגרר אחר הגזל והעריות שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתם · מאמר רחב"ע כבר פירשתי אותו במ"א ונאמר עוד שביאור חסדי יתעלה בדבר זה לפי שכל העושה מצוה קונה לו זכות קרן בעוה"ב שאינו יכול לאבד · ואע"פ שחטא בכל מיני עבירות לא נמחק לו הזכות ויענש בתחלה על העונות ואח"כ יקבל שכר כל המצוה · וא"כ אם יש הרבה מצות שהקב"ה הרבה לישראל הוא לזכותו שברבות המצות עם ישראל יש להם פנים בנקל לבא לידי קבלת פרס וכן יהיה לכל בכ"י לפי שריבוי המצות מקל הזכות לקבלם ולעבדם וא"א שלא יעשה אדם בחייו א' מהן על מתכונתה ובעשותו אותה עליה תחיה נפשו כאותו מעשה לעתיד · ועיקר הפסוק ה' חפץ למען צדקו יגדי' הוא לומר שהקב"ה חפץ להטיב ולצדק את ישראל ולכן הגדיל מספר המצות כדי שכ"א יהיה ראוי לקיים א' מהן למען :

אריב"ל ג' דברים עשו ב"ד שלמטה והסכימו בית דין שלמעלה ע"י אלו הן מקרא מגלה ושאלת שלום בשם והבאת מעשר וכו' :

שלשה דברים אלו הי' צריכים להסכמה מפני שהם דברים כמעט נגד השכל והטעם הטבעי מפני מה דבר אסתר ואחשורוש לזכרם ולהזכירם יהיה חייב כ"א לקרות המגלה עצמה משא"כ במועדים היותר משובחים ומפורסמים · ומפני מה בזמן מועדי קדש לא יהיה חייב כ"א לקרות פרשת היום עם ברכה כמו ע' דברי פורים וכן בשאלת שלום בשם מה לו לאדם להזכיר שמו של הקב"ה לשאול שלום לחברו וכמעט יוציא שם הכבוד האלהי לבטלה ומפני מה יביאו מעשר לב"המק ולא יתנוהו לפי רצונם ללוי הי' תר חשיב הללם או אהובים ויתחייבו להביאו הם לב"המק · כן הוא מ"ש ר"א שבשלשה מקומות הופיע רה"ק הוא סברא תלמודית אבל אין הכרח ע"פי הטעם לדבר · יהודה לא היה לו טעם ע"פי מעשה תמר לאמת לו ספק שמאדם אחר תהיה מעוברת · בענין שמואל אם הפ' יותר בל' יחיד ויאמר בתקיפ יאמרו ברבים מקומות אומר בל' יחיד על הכלל של ישראל או יותר ויאמר ל' יחיד כלו' כ"א מהפרטים · וכן שלמה לא היה לו צורך לרה"ק על פס"ד של ב' הנשים שבאו לפניו אם הכיר שהא' היתה מלאה לב ורחמים על בנה ולא כן הב' וכן הוסיף רבא עצמו על מאמר ר"א :

דרש ר"ש תרי"ג מצות נאמרו לו למשה בסיני שס"ה כמנין ימות החמה רמ"ח כנגד אבריו של אדם וכו' :

ואין הצטרפות בין מנין שס"ה לאוין עם מנין ימות החמה אם לא שבא' להזכיר

כאיש בכל הגוף ועד בראש עצמו · וראיתי אני פרק א' שמתה מכח התעכבות מי רגלים ובכל הבשר ובמוח היה טעם מי רגלים בבשר עצמם וגם במוח היה ריח מי רגלים ומטעם הבשר הרבה נכרים נכבדים שאכלו מאותו בשר כך העידוני ואם נדבר מהגדולים המשסה הלואה בגופו מבלבל המוח מהרס העיכול ומהלואה הנשאבת באה קדחת העיפוש הנקראת בלעז Febbre putrida וכם ף מסמום איברי הבטן והדם כלו נהפך · אם כן על נכון אמרו רז"ל שהמשהה את נקביו עובר משום אל תשקצו · וכן אם המים שאדם שותה מיתערבי' בשיירי הדם שיש בכלי האומן שהקיזו מלבד המיאוס מביא העיפוש בהוכו ויפה אר"כ הלי מאן וכו' · ורבא שאמר שטפש הוא מי שיקים על רגליו על ס"ת ולא על חכם שמפרש התורה לפ"ד בענין המלקות אינו כ"א להגדיל כבוד בעלי תורה אשר בהם היה נכלל · ובאמת הכהם הוא התורה עלמה בחיים ועל הספרים היא קרובה למית · ומ"ש עוד שאין נוערין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין כדי שלא תאמר א"א בו זה הוא מוסר לפי חכמת הנופית שלא יכרחו אותה להכנס לחולה · אבל לפ"ד באמת היה חובה שלא להתיר יבום בזה שנראה נגד הטבע בין עם היבמה בין עם הבנים שיבולים לבא מזרע מוכה שחין · ורלב"ע שמוסיף כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז הוא פילוסופי פשוט מפני שכל המיעדות הם להזכיר חידוש העולם וההשגחה הפרטית בחג הקציר ובריב האסיף והמבזה אותם יבזה תכליתם ואם אינו מכבד הבורא יתעלה והמשגיח העליון הוא כאילו עובד ע"ז · ומאמרו הב' על המספר ל"הר וכו' שראוי להשליכו לכלבים הוא פילוסופי לפי שהמביא ל"הר הוא נגד אמונת הבריות ונגד שלוחם · א"כ ראוי להרחיקו ממדינות הבריות ולהשליכו לכלבים והכלב שהוא דוגמת הנאמנות על אדונו הוא על נכון להיות אמלאות רעתו ולהיות לו לגם · וכן הוא הטעם בשתי רלועות המלקות שהיו של חמור להבין החוטא סיבת מי שמכיר בעליו ויפרע ממי שאינו מכירו :

משנה כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנא' ונקלה אחיך בעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך וכו' :

מדוע אם לקו חייבי כריתות נפטרו מידי כריתתן הוא ברור לפי שקבלו עליהם המלקות ברצונם והיא כפרה ראויה לבא לידי חשבון עם הכרת בידי שמים דבר שהוא לעתיד ונותן מקום לתשובה לאחר זמן · וק"ו ומה העיבר וכו' להביא ראיה ע"ז הוא על נכון לפי שמדה טובה מרובה על מדת פורענות · ומאמר כל היושב ואינו עובר עברה ניתנין לו שכר כעושה מצוה הוא פילוסופי לפי שהגובר על יצרו וטופהו ואינו עובר עברה, אשר היה נגרר אחריה הוא כעושה מצוה לפי

שלוחם

פתח עינים

ללמוד כו' ומ"ש ר"א כדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו הוא ללמדנו העיקר הגדול הפילוסופי במעשי האדם שסייע האלהי אינו מכריח אבל מסייע האדם לפי רצונו ומוליכין אותו כדרך שבחר האדם חפץ ללכת בה · וכן בדרך הרע כמו הלץ המתלוצץ אינו מעכב ע"י אלא מניחן ללוץ · וזה הוא ההפרש שיש בין טוב לרע שהמתהלך בדרך טוב מוליכו בסיוע ובדרך רע מניחו לילך ולא יותר · ומ"ש על הכהנים שהיו חוטאים מפני שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו אפשר שבקשו ולא עלה בידם או לפי זכותם או לפי מדרגת הרוצה הצריך כשגגה :

אר"י א"ר קללת חכם אפי' בחנם היא באה וכו' :

אין פתח לפילוסופיא למצא טעם שקללת חכם אפי' בחנם היא באה כי מה לו לבא המסובב אם חסרה הסיבה אין לנו כ"א לומר שבאה הקללה לא לחנם אבל בחנם לפרש ר"ל שאף על פי שאין לו חטא פרטי להקלל מפני שכבר עשה מה שהיה לו לעשות עכ"ז כבר היה חוטא בדברים ובדרכים אחרים וכן בני שמואל כבר לא היו מהוגנים מאז בתחלת דרכם בלא קללת עלי הכהן · על טעות יואב אין לנו לדבר אבל על טעות שרה של אדום לעתיד אין לנו שכל להבינו כ"א ע"ד לסבר את האוזן מה שיכולה לשמוע כי מה לו לשר שהקב"ה יפרע ממנו קודם שיעניש קן אומתו ליהרג כמו ב"ו ותמיה על תמיה הוא מ"ש התלמוד עצמו טועה שאינה קולטת אלא אדם ולא מלאך ומה לו למלאך להקלט · ליתן איזה הבנה אומר כחפזי מ"ש בעל קול יהודה מפרש הכוזרי שבמלאכים יש איזה צד חמרי דקה מן הדקה ואינם כלם רוחניים כמו שסוברים רוב הכותבים בין אומתנו והמון העם כלו · ובאמת הפ' שאומר עושה מלאכיו רוחות הרוח הוא דק אבל חמרי :

פרק ג' אלו הן הלוקין

אר"א המשהה את נקביו עובר משום אל תשקצו את נפשותיכם וכו' :

דע שהמשהה את נקביו בין גדולים בין קטנים מסכן באמת את נפשו החיונית בהרבה לדדין · מי רגלים הנשהית בכים במעט זמן מביאים כאבים והתלהבות הכיס עצמו עד שיבא לידי מיתה האדם המשהה ולא עוד זה מי רגלים עצמם כשאבים מכלים השואבים ויבאו מעורבים בדם עד שכלו הפך לאבדה ובקדחת השורפת המיתה באה · מי רגלים אם באו לידי השהה ז' מיני מלח שיש בהם עם עפר או הדומה לעפר מביא חולי האבן הנקרא בלעז Calcolo ואם מי רגלים כשאבים בדם מעט מעט באים

אריב"ל מ"ד עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים מי גרם לרגלינו שהיו עומדין במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקין בתורה וכו' :

אמת גדול היא בפילוסופיא הפוליטיקית שכלא שרי המלכות וכלא יסודי המלכות בדתות בעבודת השמים ובכל מיני שרות השררה הוא לחשוב לעשות מלחמה לאויבים מפני שהמלחמה אין יסודה ותכליתה כ"א טיב הפנימי של המלכות בין בשלר בין בשרים ובין בכסף ומה לי לנצח להלחם אם אין לי תכלית וכמה יעשה מלחמה בלא זהב וכסף להוליך הגבורות לעשות אם השר והשרים אינם נותנים אותו לשרי המלחמה מאוצרות המלך יהבם · זה הוא פשט מאמרנו שאומר מי גרם לרגלינו שהיו עומדין במלחמה שערי ירושלים שהיו עוסקין בתורה ר"ל שלימוד התורה בדתות בנימוסי המלך יהבם בעבודה ובכמה דברים המצטרפים על הצלחת המדינית הוא היסוד של המלחמה ושרי הצבא · ומ"ש א"ז בענין דוד ושלמה שטוב היה לימודי של דוד ביום אחד שהיה עוסק בתורה מאלף עולות שהקריב שלמה על המזבח ג"כ זה הוא פילוסופי ואלהי בכח א' · שעולה אינה כ"א עבודה חמרית והתורה היא מרעה לנפש באלהיות ומביאה האדם לעבודת ה' לא כמצות אנשים מלומדה אבל לעשות המצוה בתיקונה וכפי הכוונה הטהורה אשר היא יסודה :

ומכוונים להם דרכים מזו לזו שנאמר תכין לך הדרך ומוסרין לו ב' ת"ח שמא יהרגנו בדרך וידברו אליו וכו' :

זה היה חיוב מוסר שבעי לכוון הדרכים מזו לזו כדי שהרוצח ידע דרכו לנוס לעיר מקלט ולהציל עצמו מגואל הדם הרודפו ולכן היו מוסרים לו ב' ת"ח להצילו שלא יהרגנו בדרך והיו מדברים לו לשכך חמתו ואם היה כתוב מקלט · על פרשת דרכים בכ"מ שהיו ב' דרכים מפולשים וא' פונה לעיר מקלט או בעץ תקוע או בכותל אותו הדרך היה כתוב מקלט וכן בין הקדמונים בערי אסייא היו נוהגים ועוד היום כן הוא לכתוב על הדרכים המפולשים שם המקום הא' אשר יבואו גם בין הפונה לשמאל בין הפונה לימין בין מצד א' בין מצד אחר וא"כ היא המנהג בלבד לתת הכרה לעוברי דרכים אנה ילכו לסחורה או לצרכי הבית · כ"ש שנכון הוא לעשות כן ולפייסו העקוב למי שבורח להצלת נפש וטיב ויושר הוא להורות לחטאים בסכנה הדרך · ומ"ש ר"ל פ"ע ב' כ"א שא' הרג בשוגג וא' במזיד שהקב"ה מזמנן לפונדק וכו' הם דברים יוצאים מפי איש חכם אשר בדמיונו חשב דבר שיכול להיות אם המשגיח העליון כן ירצה אבל אין לנו דבר ללמוד

פתח עינים

שכם שאלת העיר היתה עיר מושב מלוכה מהשמרונים ושם היו עד זמן אלכסנדריא כמו שאנו רואים כד"ה שלו וכבר ידוע שהשמרונים היו כת פרטית בעבודה בלשון ובפוליטיקי והיו כבדי לב וקשי עורף בדבריהם ואשי אויבים מכל שאר האומות ומיני עבודות. א"כ אין לתמוה אם בשכם רבו הרוצחים מפני שאין שגגה כשכחת הדת והשמרונים היו לוחמים עליה וכבר ידוע כמה אלפים נפלו בזמן לוטירו בפ"ט בעברי השכנו בסיבת האמונה החדשה שהקים ברלוני נגד הרומיים. ובענין גלעד ראה במארטיניייר בערך גילאאד Gilaad שהיו שכנים לגבולי מושבי הגלעד לערביים ושבגלעד אלפים ולרבבות היו הולכים עם השיירות הנקראות Carovane בלעז לקנות כל מיני סחורה ובפרט בשמים וכבר כתוב הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם. ובענין מכירת יוסף אנו רואים שארחת ישמעאלים באה מגלעד עם נכאת וצרי ואם היתה מדינת גלעד מלאה סוחרים ומאומות ערביים ובוודאי שהם נכונים לשפוך דם וגם היו מוכרחי' להגין עצמם מלסטסי הדרך בעברם בכיס מלא זהב וכסף וכמה דברים יקרים אין להפלא אם בגלעד רבו הרוצחים ובפ ס אם נבין מ"ש למעלה בענין שבט יושבי ההרים :

תנא תלמיד שגלה מגלין רבו עמו וכו' :

זהו מוסר טוב מב' פנים. א' שגם שיביאו עונות האדם לידי הריגה בשגגה מ"מ יש לו חטא במקרה כזה או מצד המחשבה שלא חשב כראוי או מצד הלב שלא היה מרגיש ומכוין למה שהוא חוב האדם ואם חטא התלמיד רבו שלמדו תורה ראוי הוא להיות גולה עם התלמיד ביחד לכפרת חטאו שגרמה לתלמיד שאינו הגון. ב' שגם שגולה חוטא בשגגה היתה כוונת תורתנו שלא יתרשל בעיר גלותו בתלמוד התורה ולכן פסקו רז"ל שתלמיד שגלה מגלין רבו עמו כדי שילמדנו תורה כמו שלימד בזמן שעבר. ומ"ש שהתורה מגינה על מלה"מ היא אמת בכל צדדיו וכבר פירשנו במ"א ובפרט במס' מגלה. ואם ראובן זכה להמנות בהצלה תחלה בענין ערי מקלט אשריו ואשרי חלקו אבל נמנה תחלה לפי סדר המקומו'. ומאמר למי נאה ללמד בהמון למי שכל תבואה שלו ר"ל שלא ידרוש לרבים כ"א הבקי במקרא במשנה בהלכות ובהגדו' הוא פילוסופי עד מאד לפי שהדורש בלא חכמה נותן יד לעם לשחק בו ואין נותנים כבוד לדרשן ואינם שומעי' דבריו מפני שהן בלא הלכה בלא סדר ומאזן מדתי וכללי הדיבו' ובמקום תועלת הדרש בא העם לידי חילול ה' בעשות ליצנות על הדרשן ועל דבריו. ומ"ש אח"כ על תועלת חברת האדם בלימודו ועל נזק מי שחושב בד בבד ועוסק בתורה ועל תועלת התלמידים שמרבים תבואת המדע לרבותם לפי שע"י מתרבה הפלפול ונותנים לו לתרץ קושיותיהם הוא ברור מעצמו אבל ביארנו כמה דברים במ"א במסכתא אחרת :

הריב"ל

פרק ב' אלו הן הגולין

ת"ר ג' ערים הבדיל משה בעבר הירדן וכנגדן הבדיל יהושע בארץ כנען ומכוונות הן כמין שתי שורות שבכרם וכו':

כבר קודם משה רע"ה ובימיו ג"כ בין המצריים היו מקומות מקודשים להציל הרוצחים ובעלי חובות וכן בין הפרסיים יקרוב לנו ובימינו ג"כ יש הצלה במקום התועבה וכן ע"י הפילי ניקי אם בורחים פושעים או גנבים או רוצחים בארמון איזה שליח מלך הנקרא Ambasciatore וכל היום ברומי ובקושטאנטינה רואים העם ההוא שיש להם הצלה בארמון מלך צרפת או ספרד או אשכנז וכיוצא · ההורג בשגגה בלבד להצילו מיד גואל הדם תורתנו ע"י משה הכין ו' ערים שבברחו שם ההורג בשגגה היה ניצול מיד גואל הדם ומיד מי שרוצה לנקום נקמת דם השפיך והיה שם עד מות הכהן הגדול מאחיו וזה היה לע"ד לב' טעמים · א' לפי שהיו העם בוטחים שבכפרת מיתת הכהן הג' שבאומה היה מתכפר גם שגגת החוטא · ב' שגואל הדם בראותו מיתת האיש הגדול שבאומה היה אומר בלבו המות היא הכרחית באדם ואין לי להרוג איש שבבלי דעת הרג קרובי בנקיון לבו · עכ"ז גם ההורג בבלי דעת היה לו חטא שלא היה מתון במעשיו ולא היה לו התבוננות ולכן קרה לו להרוג בלא ידיעה והמעשה עצמו הוא חטא לפי מקרה טבעי והוא חטא לפי שבלא כוונה היו מעשיו ועוד הגלות היה משקט גואל הדם לפי שהיה רואה נקמה · ומ"ש רז"ל שהיו מההורג מכוונו' ג' ערים שהבדיל משה בעבר הירדן עם הג' שהבדיל יהושע בארץ כנען ראיתי בחכם Martinier בספרו היקר Dictionnaire Gegr. וכן באנדריקומיו בספרו הנקרא Geografia sacra שבמקומות ההם לא היו מכוונים ע"פ חכמת המדות כמו ה' שורות שבכרם אבל היו לא רחוקות להיות כך · ועוד אמת שהיו משולשלות לא בכל הדקדוק · ומה שהוסיפו שבגלעד שכיחי רוצחים אמת היא שהאנשים היושבים בהרים הם יותר חזקים ומלאים לב ועקובים אחרי הדם יותר מיושבי הבקעה לפי שהאויר ההר מייבש הגוף והדם רותח בם ולכן יושבי רמות גלעד היו מלאי דם ונגררים אחר הכעס והדם בהם היתה בנקל מתחמם והיו באים לידי מריבה והריגה · ובשכם אנו רואים שהיו רוצחים לא בלבד לפי שהיתה עיר היושבים עד אין מספר ובהצטרפות רבוי העם הרציחה היא יותר קלה אבל גם מפני שהעיר היתה ראש מלכות ירבעם אשר בה המריבות הן יותר קלות ועוד שמזמנים קדמונים הרציחה היתה קלה ובקיאה בימי שמעון ולוי וכיוצא ואין להפלא אם היו מתחברים להרוג נפשות שהכהנים שמתחברי' לחלוק תרומה בבית הגרנות · עוד יש לך לדעת בענין

פתח עינים

המצטרף עם לרש״י · ותי״ט אח״ז על ג׳ עדים ותמין שיפטו דין הב׳ כנ׳ הראשונים ושיתפרו עליו כמו נטפל לעוברי עבירה ואת היא פילוסופיא טבעית שמי שנעשה שפלה לדעת אחרים יחשב כעובר עבירה כראשונה לפי שהשפלה נעשית עיקר בישבנו שעל הרוב האנשים העיקריים נסמכים על השפלה יבוזו גם היא נעשה עיקר · ולא עוד שלעתיד כרשעים אחרים השפלה נעשית עיקר כהדחת אחרים הבאים אחריהם ומתלמיד נעשה רב · וכת א׳ אחר הא׳ כחברת החטאים הולכת ודבה לרעתם ולרעת הכללי :

משנה סנהדרין ההורגת א׳ בשבוע נקראת חבלנית וכו׳ :

אמת הוא שהראיות שמביאים בפרט בדיני נפשות לפעמים וכאמר גם לרוב אינן ראיות גמורות וקשה הדבר למצא מי שנתחייב מיתה א׳ לע׳ שנה ויתקיימו בו כל תנאים חייבי מיתות ולכן אמרה המשנה שסנהדרין ההורגת א׳ בשבוע בידוע שאין בקיאה בדיני נפשות או לא שמה לבה לחתור ולחפש אחר מית של הנידון כראוי ולפיכך נקראת חבלנית · ולכן אחר ר״א שאימר א׳ לע׳ שנה הוסיפו ר״ט ור״עק שאילו היו הם בסנהדרין לא נהרג אדם לעולם מתוך שהיו מרבים לבדוק את העדים בדברים שאין יכולים לעמוד בהם ובזה היו מצילים את הנידון מהמיתה · ובאמת גם בין האומות בודקים עד מאד הראיות קי״ם שיבאו לידי פס״ד בדיני נפשות לפי שהנסיון הוכיח שגם בראיה הנראת גמורה למפרע ראו אחר מיתת הנידון שדנו על דברי שקר והדיינים שפכו דם נקי כמו בעיר ויניציאה על אופה א׳ ובמנטובה על א׳ שסברו בראיות שהרג שכיר א׳ ובן לא היה וכמה מאלו המקרים למדו בבירור שגם הראיות היותר עצומות לפעמים היו לשוא וכזב והנקי מת בלא פשע ובלא חטא · וכבר ידוע בתורת הטבע כמה וכמה חכמים ט״חו ליתן טעם איך האדם יכול ליתן מיתה ע״פי הדת לאדם א׳ אם האדם עצמו אינו יכול ליתן המות על עצמו לפי שהחיים אינם כ״א ביד אדון העליון ׳כמה שלפולים בע״ז הביאו חכמי הדת פופינדורף Pufendorf ולפיו Wolfio איאיניג׳יו Einecio ריקרדו סימון Riccardo Simon ואחרון אחרון חביב החכם ביקאריאה Beccaria שכתב ס׳ נכבד ויקר על פס״ד המיתה שאינה ביד האדם ואין ביד הדת להמית והלך אחריו הקיסר יוסף ב׳ שלא הסיר במלכותו קנס המיתה לכל נידון תחת ממשלתו עד שבא אחיו אחר מותו Leopoldo והתירה ולכן משיבחים היו ר״ט ור״עק שדברו גבוהה גבוהה על דין המיתה ואמרו שלא נהרג אדם מעולם אם הם היו בסנהדרין לעולם :

יתעלה על נכון כאמר שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם לפי שהא' מזיק לחבירו וכאש בוערת ודליקה הולכת שורפת כ"מ ובכל פנה · ומ"ש פ"ע יריחו הוא ע"פ רצון ה' שהיה בדבר כענין קללות יהושע · ועל מפתחות חיית המתים. וירידת גשמים שלא נמסרו ביד שליח כבר דברנו ע"ז כראוי וכנכון במס' תענית · ומ"ש על אליהו שהיה קפדן שכעס על אחאב ואמר חי ה' אם יהיה טל ומטר כ"ז לפי דברי זה היה לפי טבעו שבכל הדברים היה מקנא הרבה עליו ועל כבודו · ואם פינחס הוא אליהו כ"ש שקנא בקנאתי וה"נ בימי משה את זמרי ובזבי · וגם אחאב היה מוכן בטבעו להבעיר כעס אליהו במחשבותיו ובמעשיו ואין להפליא אם קפדן היה אליהו בדבריו לפי נגדיו לפי מקריו ולפי טבע ומוסר המלך ועבדיו שהיה מוכרח לבא אליהם גם בשליחות המקום · ומ"ש אח"ז שאם רשע בא לעולם חרון אף בא לעולם ואם יאבד טוב הוא לעולם ונגד זה אם צדיק בא לעולם טוב הוא ואם נפטר רעה היא לעולם · הדבר הזה אמת הוא בכל צדדיו שאם הרשע בא לעולם אם הוא גנב כמו שאמר מאן רשעים גנבים הוא מזיק לבריות וחוטא לשמים ובמעשיו מדיח אחרים לסלך בדרכיהם וע"כ אם כאבדים היא נגידית הדבר והפוכו · וכן הוא בצדיק שאם נאסף הרעה באה ואם הצדיק בא לעולם יביא דורו במעשיו ובשכלו :

מסכת בכורות

פרק א' כיצד העדים

אמר עולא רמז לעדים זוממין שלוקין מן התורה מנין דכתיב והצדיקו את הצדיק וגו' והיה אם בן הכות הרשע וגו' :

אין לפילוסופיא כ"א לשבח שהעדים זוממין לוקים מפני שבעדות שקר מזיקים חבריהם שלא כדין והיא חטא נגד כללות הדת ונגד טוב המדינה מבקשים להפסיד טוב המשפט ואין לעולם יסוד כ"א בדין · מוסר גדול ויקר מפנינים שהמלוה את חברו בלא פרטיות זמן להשיב לו כספו שאינו יכול לתובעו פחות מל' יום הוא ע"פי הטבע וע"פי משפט המדינות לפי שאין לחשוב שאדם א' בבושת פנים יקח הלואה בלא צורך מאדם אחר לפי שעה או על ב' או ג' ימים ולכן הוא ממדינות האדם שלא לביישו ושלא יהיה תובעו כ"א אחר ל' יום וגש"כ. זמן · חדש א' ישב שאנן ישקט יבטח בביתו עם אשתו ובניו · והתלוה יהיה לו כ"ד להטיב לדבריו על זמן

הרגש ר"א בר"י על ההפ"ש שהיה בין משה וג' אבות שאלו לא הרהרו על מדותיו של הקב"ה ולא אמרו לו מה שמו מה שלא עשה משה שהתחיל להרהר ולהתרעם לפני הקדוש ב"ה כאמרו ומאז באתי כו' תשובות יש בדבר · א' שלפי האמת מתחלת שליחותו לפרעה עד איזה זמן אחריה הכביד פרעה עם עמו העבודה על בנ"י וא"כ זה היה כנידות לשליחותו ולהוית נביאותו · ב' שהדברים שד ר הקב"ה לאבות על העתיד לא היו כ"א דברים על זמן ארוך וראויים להתקיים לדורות ובין הקב"ה וביניהם · אבל הדברים של הקב"ה עם משה היו בציבור עם אומה בכללה ובשם שליח זמים · ולכן לא יאתה הדבר לשאול מה שמו ר"ל שם המצטרף עם מהות השולח ומהות הנשלח מה שלא היה כן עם האבות שלא היו שליחים ולא נביאים עם אומה ועם עד אין מספר שהיה לו לדבר להם ולראשיהם על פיו בדברים שהם יסוד הנשלח ויסוד האומה אשר דבר עליה למלך מצרים · ושם אל שדי מצטרף עם יחידי לפי שיסודו הוא אל היכולת אבל זה השם איננו כדאי בדברים עליונים של האצילות ובדברים המצטרפים עם ההשגחה כללית ופרטית של האומה הנבחרת · ובאמיר זה החכם שמזמן ההוא נענש משה שהרהר על מדותיו כתב בספרו שלא יראה במלחמת ל"א מלכים וזה נראה נגד הפשט שנגזר עליו שלא ליכנס לארץ בל דברי ימי מריבה · ומ"ש על פ' ויאמר משה ויקוד ארצה שנחלקו על איזה מדה של י"ג מדו' ראה בשכלו מרע"ה שהשתחוה עליה שהא' אומר ארך אפים ראה והאחר אומר אמת ראה לפ"ד א' אומר א' וא' אומר אחרת ואין בהם מחלוקת לפי שכ"א מן הברואים ובפרט הנביא שבנביאים היה לו להשתחות על שניהם שהם הב' תוארים העקריים המצטרפים בין הבורא המשגיח ובין האדם ברואו · האמת הוא מדת הדין גמורה והשתחוה עליה כענין וכהלכה ע"פי יראת הרוממות · והארך אפים השתחוה עליה ע"פי יראת הלב ושמחתו בראותו הזמן עלמו לפי שהיא מדת החסד והרחמים בין לצדיקים בין לרשעים ואם אין מחילה לעונותיו של אדם שוא הוא עבוד עבודה ואם אין סליחה אין יראה וזה הוא עיקר הפסוק כי עמך הסליחה למען תורא שהקב"ה סולח ליתן מקום ליראה לפי שאם איננו סולח אין מקום ליראה שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא :

משנה אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעו"הב וכו׳ :

דין ומשפט היה להחרים אנשי בני בליעל לפי שהיה דבר כללי ובלבור ואם עיר אחת היתה נדחת כל האומה תוכל לראות וככה תעשה א"כ חילול שמו יתעלה ועברתו היתה לאין סוף ולכן המאמרים האלו רצוני לומר אנשי עיר הנידחת התורה אמרה לאבד את ממונם ואת שללם כליל לה' להורות לכל העם עונשם שלא היה כעונש יחידי ופרטי וכמה מחוייבי מיתות בית דין יחידים שהיה ממונם לי רשים ולרשעים כאלה מחללי שמו יתעלה

הוא סימן מובהק להוית האדם שנקרא בשיני ההויים מדבר · ואינו בלבד מסוג החי כמו שהוא משעה שנולד אבל עכ"ז הקטן שהוא מספר אינו מדבר בכל השכל ובכל הסדר והוא דיבור שאיני פרטי ואינו נותן הכנות לאדם להיות ראוי לחשיב מחשבות שיזכה לעש תו בן העו"הב וכ"ש הוא רחיק מהשכל דיביר רבינא שאימר שהוא בן העו"הב משעה שנורע · א' שהורע בלבד אינו עושה האדם אדם ובמעי האם הולו׳ נחשב לכלום · ב' ואף שנקלט הורע במעי האשה יכולה להפיל וה׳ לד במחה ואם יש לנפל חלק לעתיד זאת היא מדרגת חסידות כבורא יתעלה שנוברת כל המדות בערך הט בות · מ"מ אמת הוא שהמפיל נפלים לפי תורת משה יש לו קנס בגופו ובממונו א"כ אינו נחשב לכלים · והחכמים האחרים שאמרו החכם הא משעה שנימול והב' משעה שאימר אמן אלו הב' הם ייחר פילוסופים לפי שאמירת אמן והמילה הם זכיית בקדש אמירת אמן היא הודאה בעיקר האמונה לפי שעניית אמן על הברכה היא קבלת יראת שמים ואם מלך נאמן בנוטריקין מאמין עליו הקב"ה בג' עיקרים של התורה אם מודה במלכיות ה' מלך הוא תורה מן השמים מפני שהמלך ע"י שריו ודייניו נותן התורות ומשגיח על עמו נאמן לתת שכר לצדיקים ועונש לרשעים שהוא העיקר הג' לפי חכם אלבו בס' העיקרים שלו · והמילה היא אות האומה הנבחרת ואם אות ברית קדש הוא על בשר הקטן למה לא יבא לג"ע תחת כל אברהם שקבל המילה באות ברית קדש בין הקב"ה ובניו הבחירים :

לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חק אר"ל למי ששייר אפילו חוק א' וכו' :

ר"ל שאומר שמי שמשייר חק א' עדין נכנס הוא חמור יותר מהראוי ואין להפליא אם ר"ל שהיה מעיקרו לסטם איבד בלימודו מיתוק המדות והחסידות ור"י שהיה גדול מקטנותו דבר כנגדו מן הקלה אל הקלה ואמר אפי' לא עשה אלא חק א' וכן היא בענין ג' שיותר לעתיד שהוא חמור עד מאד ר"ל וכן הוא כפי' א' מעיר וב' ממשפחה וח"ו שדברי ר"ל יתקיימו · ועוד יותר הקלה של ב' תם' רבוא שישארו לעתיד וא"כ הוא על נכון בא הפ' ופערה שמה כימי נעוריה יכיוס פלותה מא"מ עניים ושפלים עד אין תכלית :

תניא ר"א בר"י אומר פ"א נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים ומצאתי זקן א' וא"ל בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם בחרב מהם מעכו בבנין וכו' :

פתח עינים

א"י וא"כ לא היו מאמינים לא בהשגחת הבורא ולא על התואר הזה שלו שהוא אל נאמן ואם היה מבריחו להכניס לארץ היה להם ג"כ להאמין בהשגחתו ובאמת אם אינו משגיח מה לנו לעבוד ומה לנו להענש על עברנו במצותיו ומתרשלים בעבודת הקדש :

עשרת השבטים אינם עתידים לחזור וכו' :

נראה דבר נגד הטבע ונגד השכל שי' חלקים ויותר מי"ב חלקים של י"ב שבטים ילכו לאבדה גמורה כין שלא יהיו חוזרים הי' שבטים וכ"ש שלא יהיה להם חלק לעוה"ב ואע"פ שאינם משבט יהודה ובנימין ומחצי שבט מנשה מה פשעם ומה חטאתם שלא יהיו עתידים לחזור וכ"ש אם יחזרו בתשובה · ור"עק שהיה פילוסוף גדול ונכנס בשלום ויצא בשלום מהפרדס מה לו להחמיר כ"כ נגדם שלא יהיה להם תקומה באיכות האומה · ולדעתי העוה"ב בענין הי' שבטים אינו כ"א לימות המשיח שלא יקבלם משיח עם שאר האומות אבל בענין נשמתם הנצחית איני יודע למה כ"כ נכרו בפשעיהם שלא יהיה להם חלק לעה"ב ואומר בכל לבי ובכל נפשי בקול רבי שאומר באים הם לעוה"ב כמ"ש הכתוב ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' · ואין ספק ואין ערעור על מציאות הי' שבטים עוד היום באסיא אחר ההר הגדול הנקרא Caucaso כ"ש בנימין במסעותיו והרבה חכמי איגנילטירא שישבו ביניהם ועוד בני Madagascar נמצאים היהודים תחת שם Abramiti שמלים את בניהם ועושים כמה מצות ע"פ תורת משה כמו שכתב החכם Coronelli בערך Madagascar וכמה וכמה כותבים אחרים עד אין חקר · ושבח לר"עק בענין קטני בני רשעי ישראל שנגד ר"ג אמר שיש להם חלק לעוה"ב כי מה חטאם אם הם בני רשעי לא יבאו לעוה"ב אם מתו בקטנותם נקיים מכל חטא ומכל עון · ומה שסיים המאמר שורש זו נשמה יענף זה הגוף לפי שהנשמה מעמדת הגוף כשורש שמעמיד האילן זה הוא משל פילוסופי להורות מה היא הנשמה בהצטרפו' הגוף ומה הן החושים בהצטרפות השכל וסיבת ההרגש שבגידי' :

אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר"ח ורשב"ר ח"א משעה שנולד וח"א משעה שסיפר וכו' :

א' מסודות הגדולים שקשים להבינם בענין האמונה הוא מיתת הקטנים ולמה באו לעולם והיכן הלך נשמתם אחר המית ולמה יבאו לעוה"ב בלא זכות שהם בהצטרפות הנשמה כמו נפל ולכן באו לידי מחלוקת מאימתי קטן ראוי לעולם הבא הרבה חכמים במאמרנו · א' אומר משעה שנולד לפי שבא לעולם בין החיים משעת לידתו וראוי הוא להספר בחשבון ההווים · וא' אומר לא משעה שנולד אלא משעה שסיפר לפי שהדיבור

הוא

בנו כמו בן הנקרא בלעו Figlio adottivo ואחרי מות אדריאנוס עלה על כסא רומי כמו קיסר · ושם אסוירוס מורה שר ומלך כמו אחשורוש בין הפרסיים · ואנו רואים ג״כ שאנטונינוס נקרא חסיד Pio לפי שעשה הולאות גדולות מכספו בפרט בשני הרעב של רומי ונתן כמה מתנות לאוהביו לאלפים ולרבבות · ואלו אוצרות זהב שהיו לו אינו רחוק מהשכל שהיו ממטמון שמצא במקומות חוץ מרומי כחשבני שלא היה מלך בן מלך אבל בן בשם ולא בפועל מאדריאנוס שקראו בנו להכינו לכסא המלוכה · ומחלוקת התלמוד אם היה מן הבליעים או מן השרופים או משניהן ביחד איכה מעלה ומורידה בפילוסופיאה ואין לנו על דבר זה לדבר דבר :

א״ר ס״ד שמש ירח עמד זבולה סלסר שעלו שמש וירח לזבול א״ל רבש״ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזרק בהם חצים א״ל בכבודי לא מחיתם בכבוד ב״ו מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו וכו׳ :

מה שדרש החכם הזה שבשעת מחלוקת קורח ועדתו עלו לזבול השמש והירח וא״ל יתעלה אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא ושזרק בהם חצים אינו כ״א ד״מ להבינני שכל הנבראת תכליתו הוא האדם והמין האנושי שהוא הנכבד שבנבראים ושנולד הוא להכיר בוראו ולעבדו כפי תורת משה תורה מן השמים ע״י נביאו · וע״כ ד״מ אמרו השמש והירח וכל המזלות בכלל שהכרח אלהי היה לעשות דין לבן עמרם נגד קורח ועדתו להורות שמשה אמת ותורתו אמת ובלא ראיה גמורה בדבר גדול הזה שוא היה הנבראת ומוטב היה שילך לתוהו ובהו מלהתיר השיבוש בדברי הנביא שבנביאים שאם באה הסתירה על ידי קרח ועדתו בדברי משה התורה בכללה ובפרטה היתה באה לאמונה רעועה ואם אין תורה א״א לעולם להתקיים ולכן קורח ועדתו נאבדו להורות אמיתות תורתנו · אבל עכשיו שנתבטלה העבודה ונחרב בית קדשנו ותפארתנו אומר התלמוד והאידנא לא נפקו עד דמחו להו שהנבראת מתקיים אבל לא בכל הסדר ובכל הכבוד לפי שרובה של תורה בת״ע איכה מתקיימת ולכן הנבראת ג״כ מתקיים לא כפי סדרו הראוי לפי שגם תורתנו נחשבת האורה הקדמון לפי שבמקצתה איכה באה לידי מעשה · ומ״ש על בני קורח שמקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה אפשר שהם לא היו חוטאים כמו האב שהיה ראש העדה המסיתה ההיא ולכן בחסדו יתעלה ניצולו מענשם · ומ״ש במשנה דור המדבר אין לו חלק לעוה״ב זה הוא ע״פי הדין והמשפט לפי שהלכו אחר עצת המתאוננים ומרגלים שהוציאו דבה על

לומר שחשדוהו בכבודו וביקרו הפרטי כמשה שהיה איש האלהים ושהיה מחזיק בלי רצון האלהי בגדולתו ובגדולת אחיו וא"כ היה כנואף בא"א שנפש יקרה תצוד · איסור גדול הוא העלה שאין מחזיקין במחלוקת · ומ"ש על המחזיק בה שראוי להצטרע הוא מדה כנגד מדה המחזיק במחלוקת הוא נגד שלום ושלות המדינות והמצורע הוא חוץ מהמדינות ומחוץ למחנה מושבו · וכן מ"ש כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש לפי שהנחש היה מסית ומדיח ולכן הוא מדה כנגד מדה שהחולק על המלכות שהיא עיקר שלום האומות ישכהו נחש שהיא מלמד לה"ר לרוע לאנשים וכן על כוון אמרו שהחולק והמריב והמתרעם והמהרהר על רבו הוא כאילו חולק מריב מתרעם ומהרהר אחר השכינה הוא פילוסופי מראשו ועד סופו לפי שהרב וישיבתו הם העמודי' שעליהם סומך התורה בעיקרה · ואם אין תורה בפי הדיין אין תורה בעם ואיש לדרכו פנה וכ"א מורה הלכה על עצמו · ומ"ש על מפתחות גנזיו של קרח הוא דרך גוזמא :

ארחב"ח ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים א' נגלתה לקרח וא' נגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס וא' גנוזה לצדיקים לעת"ל וכו' :

אין אנו יודעים על מה נסמכה דעת חכם זה שיוסף הטמין שלשה מטמוניות במצרים אם לא שנא' שבימים הקדמונים היו מטמינים בנקל כמו שאנו רואים בד"ה של האומות מפני הגנבים ומפני המלחמות שהיו לרוב לא בלבד בין אומה לאומה אבל גם בין עיר לעיר בין גדולה בין קטנה · ויוסף שהיה משנה למלך ושר הא' בארץ מצרים ושהיה לו פתח פתוח לאסוף אוצרות זהב עד אין חקר בשני הרעב ובשני השבע באוצרות המדינה וכמה אורחים שהיו הולכים מיום ליום למצרים לשבור בר עליהם ועל משפחתם ופרעוהו ביוקר גדול ושהיה נכון והיה רואה שבכחו להיותו אורח עברי אדון כל הארץ והקנאה עליו שעלתה עד לשמים כל אלה הדברים ביחד היו סיבות בזמנות כל לבו להכינו להטמין מטמוניות אם היה מוכרח לבניו בארצות אחרות ומי יודע אם לא גלה הסוד לא' מאוהביו עד שידעו קרח ונגלתה א' לו · והאחרת שנגנזה לצדיקים לעת"ל היא סברא שנראית מתיישבת לפי שלעת"ל אין זהב ואין כסף בכים הצדיקים אם לא נאמר שהכסף והזהב הוא לצורך האומה בהוצאות הדרך עד שיבואו לירושלים בבית הבחירה שיבנה · אבל אינו לעת"ל בענין הנשמה הטהורה בתענוגה הנצחית · והאחרת שאומר התלמוד שנגלית לאנטונינוס בן אסוירוס דע שאנטונינוס קודם עלותו על כסא רומי כמו קיסר היה שר הנקרא Console באסיא וגם בסביבות מצרים ובד"ה שלו אנו מוצאים שבא אח"כ לאיטאליא ובזובו ברומי כמו שר אדריאנוס קיסר קראו בדלונו ·

במכות ובחבורות חברו היה מקבל פידיון הקזת דם והיו מפשיטים האורחים ממלבושם וכל שאר תועבותם היו מלטרפות עם רעהם שהיה מן הקלה אל הקלה וכן היה הצדקה שהיו עושים בערמה לפני והיו נותנים לו מעות ולא לחם להמיתו ברעב ואח״כ היו נוטלים המעות שנתנו לו לשעבר ואין להפליא ע״ז לפי שאין מדה ומשורה למי שהוא רע בהוית האדם ורעתו ניכרת לפי הטבעית והמקרים על כל רעת חיות השדה ויער · ולפי חכמת הגופית יש להבין מה היא הסיבה שהיו אוכלים שומים ובצלים לרוב וזה הוא מב׳ צדדים הא׳ שהם נקלים במטע הארץ לפרות ולרבות והם בזול ולא ביוקר וזה היה בהצטרפות עניהם · הב׳ שהם מיבשים קרבי הבטן וזה היה כמו רפואה בשנים ההם אחר המבול שהיתה הארץ לחה ובמבולה ובמאכל תאוה היו ליחות הגוף יוצאות בנקל ממנו ובפרט ע״י המי רגלים שמתרבים ע״י השום והבצל :

משנה מרגלים אין להם חלק לעו״הב :

עון המרגלים שהוציאו דבה על א״י היה פשע בלי כפרה לפי שתכלית יצ״מ ומ״ת היה להכניס האומה בא״י ושם היה עיקר עבודת הקדש בבית הבחירה ע״י הכהנים והלוים ואם לא היו נכנסים לארץ לשוא היה כל תכלית התורה ובחירת האומה לבורא יתעלה ועון קורח ועדתו היה נגד משה ואהרן ואם משה לא היה עוד מלך תורני ואם הכהונה בטלה אין עוד תורה ואין עבודה וכל בנין האלהי היה מתרוסס ומתרועע שם לא היה להם חלק לעוה״ב הוא ע״פי הדין והמשפט · ומה שדרשו במות העלם של קורח דתן ואבירם כבר דברנו על כיוצא בהם למעלה במ״א · ומ״ש על אשת און ואשת קורח הא׳ לטוב והב׳ לרע הם דרשות בלי יסוד הפ׳ · ומה שזכרה רעה אשת קורח על התער שהעביר משה על שער הלוים לא היה לשחק בהם כמו שוטים אבל העברת התער היה בא׳ הכלא שער הבריאות יותר יזקה מפני שהשער מביא מולאים בכח המגע על כל הגוף והיא נקיות גדול שלא ירבו כנים ותולעים בבשר שבפרט מרבים עד אין סוף בתוך השער והלוים שהיו נעבדים לכהנים היה הכרח שיהיו נקיים ובריאים · עוד ראה בספ׳ נקירו חכם של אינגלטירא שאומר ע״פי אירודיטו ואלייאנו כותבים קדמונים של ד״ה שנה בין המצריים היו נוהגים להעביר התער על כל עבדי בית אלהיהם וכן בין המצריים היה התכלת חשוב עד מאד וביוקר גדול והיו נותנים פתילים בבגדיהם מתכלת כאשר היה בין האומה הנבחרת · ומה ששבחו האנשים שבעדה שהיו קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים · ידוע הוא כמה היא חשובה בין ענפי חכמת המדות חכמת כוכבים ומזלות שהיתה חכמת ובינת ישראל לעיני העמים · א״כ על נכון שבח גדול נתן לחכמים ההם שהיו ערמים בחכמה הזאת · ומ״ש שחשדו משה בא״א לפ״ד הוא

לגמר

פתח עינים

פרס וא"כ כ"א היה במלחמה טבעית עם האחר עד שמכח המלחמות נעשו אדונים איש ואיש כפי מחנת ידו וכפי יכלתו וכפי מזלו · ולכן נעשו כתות כתות הא' מבקשת הישיבה במקום בלבד להנאתו ולתנן משפחתו · הב' היתה מכינה עצמה למלחמה להגן ארצו ונכסיו מגניבת אחרי' והאחרת היתה מבקשת לנסוע במגדל ע"ו להחזיק יכולת חזקתו כאמור שנכסיו וארצו היו דבר קדש ולא היה שיתר במנעם ולכן ה' והטבע הפ'ץ אותם משם כדי שילכו נע ונד ותרבה חברת האדם בכל העולם בכלל ולא במקום פרטי · וחלק מהם נעשו קופין ירוחות ושדים ר"ל שלא כל אדם היה בעיר מישב ולא בכפר ולא בבית פרטי אבל היו כאנשים מדבריים שנקראים עוד היום Selvaggi ר"ל איש יער וכמה רבבות עוד היום מהם באסיא ובאמריקא כידוע וכמו שתוכל לראות בבופון ובווראיי ואחרים עד אין מספר · ומ"ש שהאויר המגדל משכח דע שבבל היא מגולה והאויר שלה איננה ראויה לבריאות מפני שהיא לחה וכבר ידוע הוא שהאויר שאיננה לחה אבל קרובה להיות יבשה היא מועילה בפרט לגידים ולמוח ובנגדה היא הלחה והכבדה שגורמת כגיד חלשות פרטית ואיננה ראויה להחזיק חלקי הגוף שכל כי וגם המוח מעט מעט הולך וכבד ומחליש עצמו ולכן מעט מעט הזכרות נאבד מכח החלשה ולכן אמרו בבל ובורסיף סי' רע לתורה מפני שהשכחה מצויה · ובאמת ידוע הוא מחכמת הגופות שהיושבים בהרים ובאויר שאינו לח ואינו גם יש להם שכל וזכרון יותר מהיושבים בבקעה שפלה ובתחתיות מגולה :

פיסקא אנשי סדום אין להם חלק לעו"הב :

אין להפלא אם היו רעים אנשי סדום בגופם ובממונם לפי שהפ' אומר עליהם רעים וחטאים לה' מאד ואם כן היו רעים בכל הצדדים ובכל הצטרפות האדם · ואם היו מברכים את ה' היה לפי מדת רשעם עם הבריות ולכן היו מקללים בוראם יתעלה · ומכח קביעות רשעם היה טבעי בם גם ש"ד ולכן לא היו מתירים לאורחים לבא שמה שלא יביאו למקומות אחרים הסחורה שהיתה במקומם שלא יתדלדלו אבל באמת שזה היה הדרך להתדלדל בנקל דאם אין אורחים במדינה שוא. ובזה היא הסחורה ואין הכסף מגלגל כראוי לפי שהסחורה היא עיקר חברת האדם בעולם המדיני ואם היו מתדלדלים בע"כ היו נגנים בכל מיני גזלה וגניבה כמו שבא במאמר דרש רבא והיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ובלילה ע"י ריח אפרסמון היו חותרים בחשך בתים ומי שהיה לו שור א' היה רועה כל בהמות העיר יום א' ומי שלא היה לו שור מגלגלין עליו לרעות שני ימים וכן הגניבות במעבר הנהר בשורות הלבנים בשומים ובבצלים דברים כלם שהיו בהצטרפות הדיינים שהיו מטים המשפט ומקבלים שוחד וכבר ידוע שמשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה ולכן מי שהיה שופך דם

במכות

למלאכתו לפי שמאריך ימים נגד השיחון ומזקין עד מאד · צוהר הוא חלון בל"הק לפי שמכניס האור היותר חזק כמו בעת הצהרים · ויש מי שפירש אבן יקרה שמאירה כצהרים ולכן החכם של התלמוד שסברתו שהיה סובר שלא היה אור טבעי חזק מהשמש אמר שקבע אבנים טובות המאירות אבל אם לא היה אור טבעי גם האבנים טובות לא היו מאירות לפי שבחושך אינם בולטות האור כידוע · ות"ש תחתיים שניים ושלישים על תכליתם הוא פילוסופי ע"פי הנקיות והבריאות לפי שהתחתיים היו צריכים לזבל כדי שלא יבא האויר לידי עיפוש מחמת הזבל ולזה היה הזבל בתחתיו' התבה · והאמצעיים לבהמה והעליונים לאדם שהיה נפרד מהבהמות כין ש'א יבאו נח ומשפחתו לידי סכנה בפרט עם החיות ועם הבהמות היותר גדולות ובעליון התבה היו נח ובניו שואבים האויר עם הריאה היותר נקי וטהור מה שלא היו יכולים בתחתיות ובאמצעיות :

ארחב"ל אר"א בשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התבה אתון היכי הויתון א"ל צער גדול הירה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה וכו' :

המאמר הזה בשם אליעזר ע"ע המלחמות שעשו מלכי מזרח ומערב עם אברהם הוא ע"פי הפילוסופיא הפלא שהמלכים ההם היו יודעים דרכי והלכות המלחמה עם חרבות וכל כלי המלחמה הצריכים ללחום ולאברהם היו חסרים בכל מכל כל ולא היה יודע תחבולות הלוחם וא"כ מה היה לו להצליח נגד שונאיו · והתשובה היא כהלכתה כדרך פ' שלמה המלך סוס מוכן ליום מלחמה ולה' התשועה ועוד כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברב יועץ כלומר שהשגחתו יתעלה ועצתו עם אברהם שהיה יושב לימינו היה מביא התשועה לפי שהיו שולכים העפר והאבנים והיו מזיקים בסיוע האלהי לאויבים כמו חרבות שנונות והתבן היו משליכים כמו קשתות וכבר בד"ה של הקדמונים אני מוצאים שהרבה אומות בלא קשת ובלא חרב ובהשלכת העפר והאבנים ותבן דק עם לענה היו גוברים על האויבים והיו כלא היו :

משנה דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב וכו' :

כבר במערב שחקו על מי שאמר שבנו דור הפלגה המגדל לעלות לרקיע ולעשות מלחמה לה' והאמת הוא שאחר המבול מפחדם ולישב בטח בנו מגדל גבוה וחזק ולהגין משפחתם מקירות שעולם ומהאויבי' שבאותו העת היו לרוב מפני שהכל היה הפסד וכל א' היה מבקש להרויח ארצות למזונותיו ולבהמות הצריכות לחרוש האדמה ולעבדה ולישב

בבירור שכל שאר הבריאים נבראו לאדם · ובאמת יש כמה חיות ושרצים שאינם מועילים לאדם וגם יבאו לידי היזקו כמו הדוב הזאב הנמר הארי וכמה וכמה ויעיד שב"ה בברייתא אבות אומרים כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו ואם דרך שלילה אומר שנבראו כל הברואים לכך לכבוד הקב"ה בעצמו אומר ג"כ ביחד שלא לצורך האדם ולכבודו · ומ"ש דור המבול לנח כשהיה מוכיחם ואומר להם שהקב"ה יביא המבול הוא דרך דרש להירוח שהקב"ה בחכמו לא היה מביא המבול אם לא היה מהרה להם לפני הכליון ובזה ישובו בתשובה וישוב ה' מכעסו הגדול · ועשב עליתה נגד האש שאומר שגואל במאמר הוא עשב הנקרא בלעז Crispino שבנקל מכבה האש ואין האש בה מושל כ"כ בנקל מילך עליה · ונראה דבר שחוק שאמרו דור המבול שאם יש לו מבול מים יש לנו עליתא להבן בעדנו לפי שאמת הוא שעליתא הוא בלעז Spugna ואפי' תינוקות של בית רבן יודעים שהספוג הוא דבר מן הטבע ששואב המים הרבה והוא דבר הנמצא בים של חצי יום עד למאוד אבל רבי רבבות ספוגית אינם מספיקים לשאוב אפי' כטיפה של הים מן הים הגדול · ומ"ש שמימי המבול היו קשים לפי שהאדמה המסמסת בין המים עצמם בפרט אם הם רותחים כמ"ש חז"ל עלי ראיה כאמלעיתה המים נעשים נסים ועבים :

ויהי לז' הימים ומי המבול היו על הארץ מה טיבם של ז' הימים א"ר אלו ימי אבלות של מתושלח לסרך שהספדם של צדיקים מעכבת את הפורענות לבא :

הטעם שעכב הפורענות ז' ימים אם הוא על הספדו של מתושלח הוא סברא · ואם היא שגינה סדרי בריאסיה הוא דרך גם אבל בכלל הדבר הזה מצטרף עם סברת החכם Burnet שכתבנו למעלה שקו החמה נשתנה בעת המבול ואחר המבול ממה שהיה קודם לכן · ואם הוא לתת מקום לתשובה זה הוא מצד חסדו ית' · ואם הוא להסתימם מעין עי"הב מספר ז' כבר כתבנו במ"א מפני מה הוא מספר עלייני · ומ"ש שבאו אל התבה מבהמות שלא נעבדה בהם עברה הוא פילוסופי מפני שהבאים אל התבה היו לפרות ולרבות המין ומה שנעבד בהם עברה כבר שבעס היה למאס ולאבד מפני שאין לנו סיבה יותר גדולה לאבדת הבהמות כמו הביאה ממינים שונים · א"כ מי שהיה יכול לקיום הזרע היה מתכלית הצורך שיהיה בריא ולא מקולקל בביאות פסולות · ומ"ש על עצי גופר דע שג"פר בל"הק הוא מה שנקרא בלעז Pino שהוא עץ חזק ומאריך ימים ונקרא ג"פר מפני שמגביה בעודו ובסיתו כמו גיתא הדומה בכובעו לגופר ונפרית · ומ"ש מבלית הוא שם ערבי שמירה עץ הדומה למיני הבו' · ומי שאמר גולמים הוא עץ ארז והיא פילוסופי לקיומו למלאכתו

והכל על אדם ואדם על הכל אינו אמת טבעי לפי הטבע שבימינו שלא כל בהמה חיה ועוף יכול להרביע עם כל מיניהם ולא עם כל סוגיהם וזה הוא ברור לפי חכמת הנתח שבימינו ולפי מהות הדברים · ומ"ש שכלם חורו חוץ מתושלמי ראה במוראטילי חכם וכותב בדברי הטבע שיש הרבה עופות כמי הקרדילינו הרוסיניולו והקנארינו שבאו מאיי קנאריי שבאים על הרבה מיני עיפות וכולדים ממזרים שהם מעורבים מב' טבעים של המינים עצמם ואין אנו יודעים מה אמרו שכלם חורו אם בימינו נולדים האומים הנקראים Muli שבאים מסים ואתון ומן החמור ונקבת הסוס וכל' ארמי אין שם הכו' תושלמי אבל תלשומי וכן הוא בלמח דוד שאומר תלשומי מין עוף שמערב עם עופות אחרות ולפ"ד שם זה בא משורש תלש בל' חרנים שמבואר בל"הק עקר נתק שבאיטלקי אבאר Carpir delle radici, Rapire, Pelare וכל זה הוא טבעי לעופות שזכר Moratelli לפי שכל אלה עיקרים השרשים נוכבים זה לזה המאכל כמו שאנו רואים גם בבתינו בתרנגולים ובבני יונה וכן שמסירים הנוצות להם עצמם ולחבריהם · ומ"ש שנחתם גזר דינם על הגזל זה הוא לפי הדין מפני שהמשפט והדין יסוד העולם והגזל הוא מנתקו מיסודו ואם הגזל בא בין האומה העולם חרב מראשו ועד סופו ולכן אמרו ד"מ סוקף עצמו כמקל להורות שאין הבורא והמשגיח יכול להביא רפואה לחולי הגזל מפני שהוא חרבן הבריות ואם הגזלן אינו משיב הגזלה אשר גזל אין לו תשובה · ומ"ש על נח שמצא חן הוא פילוסיפי לפי שמציאת החן אינו זכות בפעמותו אלא חסד פרטי כמו שהרן בין הבריות אינו היופי אלא פרטית בתנועה ובקול ובהילכת האותיות ובישיבה במקום ובתנועו' פרטיות בראש ובזרוע וביד וביולא ואם הפ' אמר בכלל נחמתי כי עשיתים היה כלול בו גם נח בגזר דין הכללי אלא שמצא חן בעיני ה' :

אלה תולדות נח אר"י בדורותיו ולא בדורות אחרים וכו'

מחלוקת ר"י ור"ל במאמר הזה הוא מחלוקת לפי שהפילוסופית מלמדת שאמת הוא מ"ש הא' ואמת הוא מ"ש האחר · אם א' הוא חכם בינוני או לדיק בינוני בדור רע · אמת הוא שאם יהיה זה האיש במדרגתו בדור שכלו טוב וכלו חכם כהלטרפות האחרים שבימיו לא יהיה נחשב לפרטי חכם או לדיק כמו שהוא נחשב בדור הרע · אבל אמת הוא ג"כ שאם החכם הזה או הלדיק יהיה בדור שכלו טוב וכלו חכם יהיה לו בעולמו ממי ילמוד וממי שיראה או טוב או חכם ביותר וילך אחרי דרך פעמיו ובזה יותר טוב ויותר חכם ויהיה נחשב בכל טעמי השכל מאנשי דורו · ויב"ק שנתן טעם לאבדון הבהמות במבול מפני שנבראו לאדם ואם ילך לאבדון תכלית הברואים שהוא האדם הוא לודק שגם הברואים עליו יספדו זה הוא דבר קשה לקבעו לפי שעדין אינגו יודעים

כבירור

פתח עינים

שבאים החולאים ההם בעולם כדמותם אם הכעס היה כ"כ גדול שדחפו לגיחזי בב' ידיו על הממון שנטל נגד רצינו מנעמן · והחולי הנ' שמת בו אין לך שבע יותר מזה · ומ"ש עד אברהם לא היתה זקנה אין לומר שעד אברהם לא היתה זקנה בכל שאר האומות אם הזקנה היא בטבע האדם אבל הוא ללמדנו שאברהם היה ראש אומתנו באותו זמן · היה הא' שלא הלך בדרכי עובדי אלילים ועכו"ם כמו שהיו כל שאר האומות · היה הא' ששיבר צלמי אביו והיו לו בחייו כמה ימי צער עם שרה אשתו עם הגר וישמעאל בעקדת יצחק בפרעון קבר אשתו וכמה מלחמות קטנות עם שכיניו ועם הד' מלכים ומריבות גדולות בין רועי מקניו ועם רועי מקנה לוט · אבל אלו היו לו סיבות טבעיות לקפץ עליו זקנתו יותר מהראוי ואברהם התפלל שיהיה לו זקנה כלומר שיצריך בזקנותו בבריאות ולא בחולי וכן יעקב היו לו ימי צער על ברכות אביו ועל שנאת אחיו עשו וכמה טרדות וימי צער על בניו ובפרט על יוסף ועל יהודה ועל ראובן ועל שמעון ולוי וכל זה היה סיבה לחלשתו יותר מטרדת הטבע והתפלל על חלשתו שה' יחזקהו ויצריך בחלשתו עד שורת יכולת האדם ולא יותר · שעד אלישע לא היה איש שיהיה מתרפא בפרט בין שאר האומות אני רואים שבימי יעקב היו במצרים רופאים ומה להן לאומות לשכור רופאים ולהכירם בצבור בין המון העם בשם רופא אם לא היה החולה שמתרפא · ואם מרע"ה אמר בתורתו רק שבתו יתן ורפא ירפא ואמרו רז"ל מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות וא"כ היו חולים ומתרפאים קודם אלישע · במסכת דור המבול אין להם חלק לעוה"ב אין מקום לפילוסוף להטיב ולרוע לבד כאמר מ"ש למעלה במ"א שמ"ש בן בתרא לא חיין ולא נידונין הוא דבר קשה להבין במהות הנשמות כמו מדרגת Limbo של הנולדים ומ"ש ר"מ אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים וכו' אינכו יכולים להבינו כ"א ע"ד הרמב"ן במהות העוה"ב של הנשמות · אם דור המבול לא נתגאו אלא בשביל רוב טוב שהשפיע להם הקב"ה זהו לפי טבע כללי ועוד פרטי לדור המבול לפי שלדעת ויסטון בירנעט חכמי אינגלטירא העולם קודם המבול והחמה והמזלות היו בהצטרפות הארץ במדה שלא היתה האיקליטיקא בדרך עולם כזה שבימינו ולא היו עתי השנה כמו שבימינו ולא היו קיץ וחורף וישיבת האדם בארץ היתה מלאה תענוגים ולא היה לו הצער של התחלפות עיתי השנה אבל היה הכל בסדר מדוקדק וא"כ היה להם טעם להתגאה ובפרט בשביל הגשמים שלפני הוית הארץ בימיהם לא היה להם צורך לגשמים בפרט לפי עובדי האדמה של הזמן ההוא שהיו מסתפקים בימים ובנהרות ובמעינות שהיו להם ואם היו הולכי' אחר עיניהם עם הנשים והולכים עם זכרים מן הקצה אל הקצה וברכה לקלקלו אין להפליא לפי שה"ר הולך וגדל לפי הצלחת האדם בישיבתו בהצטרפות עולמו · ומ"ש כי השחית כל בשר שהרכיבו בהמה על חיה וכו'

והכל

חולי צרעתו לקבל גם שקבל מתנות מנעמן עד שהביא הצרעת לכפרתו עליו · ומה להם לבניו לעשות בפרה על האב בחולי הצרעת שבא גם עליהם אם לא שנאמר שהצרעת היא חולי מתדבק כמנע וא"כ היו יכולים הבנים לקבל הצרעת כמנע אביהם דרך טבעי ולא דרך אלהי על קללת אלישע · ומה שנזר עליו רפואה לרחוץ גופו בירדן כבר פירשנו בספר איטלקי אשר לי שמו Giornale Medico e Letterario כד' חלקים שמי הירדן דרך טבע היו יכולים להיות רפואה מלטרפת לצרעת לפי שיש לו ירידה גדולה שע"כ נקרא ירדן ובכח המרוצה כנגד הגוף מועילים יותר לרפאת חולי העור · ועוד יש בירדן איזה עפר או מלח שמועיל לחולאים כאלה בכלל · כל רחיצה בנהר מועיל לחולאים שבעור ועוד היום לחולי הצרעת הרופאים מתקנים הרחיצה בין בנהרים בין בים ועוד בסביבות הירדן יש מים חמים מלאים גפרית ומלח כאשר הראה כמארטינייר Martinier שהיא רפואה יותר חזקה לחולי הצרעת · ומ"ש אח"כ יצר תינוק. ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת גם המוסר הזה לא יערכנו זהב וזכוכית · היצר הוא מוכרח באדם גם לעשות טוב ובלא יצר של אהבת עצמו שוא להמתין דבר מכל אדם וא"כ האדם שמרחיק ממנו כללו יצר תאותו מצד אהבת עצמו וכבודו בין הבריות וישיבת העולם בלא היה עליו ואם מקרבו יותר מדאי בא לידי בזוי לפי איסיר גמור מפני שאינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה · התינוק אם יעבור על החוב המוטל עליו בלימוד או בעבודה יש לו לאביו ולרבו להוכיחו במתק שפתים ולא בדברים קשים וכ"ש במכת אויב ואכזרי וזהו אמיתות שמאל דוחה ואח"ז בימין יש לו לקרב התינוק וללמדו כראוי בדרכי המוסר לטובתו ולטוב משפחתו ועמו · ובאמת התינוק בדעתו הוא קל שבקלים ואם ידחוהו בימין אינו לפי טבעו וגוה יהיה סוגא לרבו ברוע לב ולא ילמוד כראוי לתלמיד · האשה ג"כ דעתה קלה ולכן ראוי לקרבה בימין שלא לטרדה לפי שהיא מרגשת בנידיה יותר מהאיש ולא עוד שהאשה תמיד יושבת בביתה על הרוב לעסקיה ואין לה בחוץ בדרכים וברחובות על הרוב כ"א לראות עסקיה בביתה ואם ידחוה בב' ידים תמלא כעס וחימה ואין להפלא אם הלך מן הקנאה אל הקללה כנגד בעלה וגם כנגד אלהיה כמו שבעונות אנו רואים בימינו בהרבה מקומות :

ת"ר ג' חולאים חלה אלישע · א' שגירה דובים בתינוקות וא' שדחפו לגיחזי בב' ידים וא' שמת בו וכו' :

שאלישע חלה שלשה חולאים הוא לפי דרך הטבע · גירה דובים בתינוקות לפי שביזוהו וא"ל עלה קרח עלה קרח ומהכעס בא תמיד חולי המרה וקדחת מרה ירוקה הנקראת Febbre biliosa וכ"ש שבאים

במאמר הזה יש אמיתות פילוסופי בתשובת גיחזי לאלישע שבלך אצלי להחזירו בתשובה ולא חזר כאמיר לו שקבל ממנו כמו רבו שהחוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה לפי שנטבעת התשובה איננה יכולה להיות גמורה · לפי שאם הוא שב בתשובה לעצמו מה לו לעשות להשיב בתשובה כל העולם שחטא בשבילו · וכתוי של״הר איני במלא לעשות תשובת המשקל עליו כן היא על מי שהחטיא הרבים בהסתתו זאת ועוד מי שהחטיא את הרבים מטבע מחשבתו ולכן איני נכון עוד לעשות תשובה מפני שרשעים כאלה גסים הם בלבם בהנגשים בכתית העולה וחושבים עצמם כראש נביא וכותן דתות חדשות ורואה כל העולם שהולך אחריו ואחרי מאמריו כעבדים לאדוניהם ובזה גסית רוח שבהם שוירדים מן העולם ואין להם עוד פתח לשוב בתשובה ויורדים לקבר ם כסיף ימיהם בשם ראש בתת הרשע ייתן חטאים ובלעם · ועם על עיני שאבן שיאבת תלה לעגלים של ירבעם להעמידם באויר זה הוא כמו שהיה עוד היום בקבר Maometto לכבוד גדול לו ומעתה תראה שרז״ל בימים ההם היו מכירים אבן השואבת כמו שהיא בימינו וזה הוא דבר נכבד לפי תלמודנו והנה יש ס׳ קדמון ייתר מהתלמוד שהגיד מאבן השואבת ר״ל חק שנקרא Magnes שמגמת לירתי ייד האניות הלב ים בקירובם או לצד צפון או לצד דרום כמו האבן Eraclea שאנחנו רואים בספרי האומות שהכירוה בימי שלמה כמו שמוכיח אבוקרט שע״ב נקראת Eraclea לפי שבמדינת כאסיא נולדת Eraclia והיא הטובה בסגולה וכן מה שאנו רואים בתלין Orazio כשמדבר ראש המליצה Promoteo שבימיו היו כוהנים לילך דרך ים בנסיעת כלי שמו היה בלאטיני Ignio ועם ד״ע שהוא אבן השואבת עכ״ז לא דברו בבירור באיכות אבן השואבת שהשואבת הזה והברזל כמ״ש רז״ל במאמרנו · ועוון גיחזי לפי אחר החכמים ששם חקק בפי העגלים ותכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך איני מבינו לפי שאין לי עסק בנסתרות כאלו · ועון א״י שלו שהיה דוחק התלמידים מישיבת אלישע מפני שלא ירבין תורתנו הקדושה זה הוא רשע גמור והגדול שבגדולים במחטיאי הרבים בדי שלא יספיקו בידו לעשות תשובה לפי שהמעכב התלמוד מעכב העבודה והמעכב רצון התורה הוא כנגד דת הטבע ודת המדינות ולשכלת המקום ביחד הולכת שכלת הבריות :

ת״ר לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת וכו׳ :

זה המוסר הוא יקר מפנינים שתהיה שמאל דוחה האדם באדם שהיא יד כהה ויקרב אותו בימין שהיא יותר חזקה לפי שהאדם יש לו להיות סבלן ואם הוא דוחה ידחה במתיקות ולא ברוע לב ובשנאה מרה כלענה · ולכן לא דברו טוב על אלישע שדחפו לגיחזי בב׳ ידיו ומת לבו אם אלישע היה יושב ודורש בא׳ פרדס בשעה שנכנס בא אחד לרפאת

חולי

שהחזקים אף אם הוא בריא לפי חכמת הרפואה וטבע האדם מתחייב בנפשו ברכות הביאה אף ה' וששה פעמים ביום · אמת הוא שדוד היה יצרו תוקפו על הנשים · אמת הוא שהרגל טבע ב' ובפרט בענין הביאה שהשבע בה רעב · עכ"ז ריבוי התשמיש כ"כ נראה נגד הטבע ונגד החכמה · ופשט הפ' הוא בצורת הדיבור והמליצה שעם הדמעה עשש מטתו מרוב הבכי · לכן היה פלא מאמר אחר של החכם עצמו שבקש דוד לעבוד ע"ז בגלל אבשלום שלא יאמרו מלך שכמותו יהרגנו בנו ויהיו הבריות מתרעמים על מדותיו של הקב"ה ונמצא ש"ש מתחלל ומיטב שיחלל שמו הוא לבדו בעבוד ע"ז ולא יחללו אותו כל העולם לפי שבעבודת ע"ז מעצמו לא היה עוד מלך והיה מולך אבשלום מעצמו · ואיני רואה טעם פילוסופי שאדם א' יעבוד ע"ז במקום חילול ה' של אחרים בלא חטאו ובלא עוני על סיבת החילול ועל כיוצא בזה אומר שאיני כדאי להבין מאמר שלפניני ומ"ש אח"ז כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה הוא פילוסופי לפי שאמו של אבשלום היתה מעכה בת תלמי מלך גשור ותפשה דוד במלחמה ונשים כאלה בנות אומה אחרת אשר נתפשו במלחמה הן כמו שפחות ואין להם גידול ראוי ומצטרף עם גידול האיש שנשאה ובפרט אם האשה היא בת גדולים אין לה אהבה אמתית על בעלה ואין לה לב נכון להגדיל הבן על דרך הטוב וללמד לו כבוד האב כראוי ולפי דעות הטבע אבל בנקל הוא מסיתו לנגדו ולהביאו לנקום נקם השביה שעשה האב על אמו · ומ"ש אח"ז ר' דוסתאי על דוד שכמו סוחר כוהי שדרכו לפנות סחורתו מעט מעט יותר מדאי להעמידה עד דתים מועטים ולכן שאל בתחלה על השגגית ואח"כ על הזדונות ואח"כ בפרט על עון בת שבע זה היא פילוסופי ללמד לאדם שלא יהיה רצוף בשאלת מחילתו מהקב"ה שחטא כנגדו · ומ"ע הייסורין שקבל עליו הם ראוים כמעט לתשובת המשכל לפי שהצרעת שקבל עליו הוא כמו מיתה גמורה וכבר אמרו מצורע חשוב כמת לפי שהחולי הזה הוא מלא דאגו' וצרות רבות וחוץ ממחנה ישרא' ורחוק מכל חברת אנשים ובסילוק השכינה מעליו לא היה עוד לאיש ובריחוק הסנהדרין ממנו שהיו דייני ישראל היה כמו מוחרם וגם בכבוד היה ענשו גדול מפני הביזוי שהיה מקבל עליו בזה במדה במשקל ובמשורה ומה שלא נתן לו אות לטובה בציבור בחייו כ"א אחר מיתתו בימי שלמה זה היה צדק ומשפט לפי שהאדם הוא מוכן עד מיתתו לטוב ולחטוא וכמ"ש אל תאמין בעצמך עד יום מותך א"כ לא היה האות מובהק ראוי להנתן עד אחר מיתתו על וודאות תשובתו ומה היה שוה האות אם התשובה לא היתה וודאית גם לאחר זמן עד סוף חיי החוטא :

ויבא אלישע דמשק להיכא אזל אר"י שהלך להחזיר ניחזי בתשובה ולא חזר וכו':

במאמר

מוכן לשכח תלמודו · והחכם אחר שאומר שנצטרע הוא לפי חכמת הגופות והרפואה לפי שהיה איש דמים ומלא כעס והמרה נכבד היא יותר חזקה ומלוחה ואינה ראויה לעשות באכילה ושתיה שיכול מלטרף לפי צורך הגוף · ומהמרה והעיכול שלא כראוי נקל בזה הצרעת שאינה כ"א חולי העור הבא מרוע המרה ומרוע כח העיכול · ומ"ש על דוד שקרא לאחיתופל בתחלה רבו ואח"כ חברו ואח"כ תלמידו אף על פי שהראיות אינן כ"כ מוכיחות עכ"ז הוא שבעי שאחיתופל מיום ליום היה יותר בזוי בעיני דוד מכח מועצותיו המקולקלות ומכח מעשיו שלא היו מהוגנים ואם כן אין להפלא אם בדעת דוד לא היה נכבד לו כבתחלה :

אר"י א"ר לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון וכו' :

מוסר . זה שלא יביא אדם עצמו לידי נסיון הוא היקר שעיקרים לפי שחלשת האדם היא בלא מדה ובלא משקל ובפרט בדברי ערוה · ומ"ש אבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע הוא האמת בעצמו דרך חכמת הגופות והרפואה לפי שהביאה עצמה והמתקשה עצמו מרבה חום המשוש ומיתוק המעשה ההיא והנידים במדה עצמה שמחלישים עצמם בביאה מרבים כח החוש בנידים ובחלקי האבר המשמש לביאה · ולכן הנסיון מוכיח שמי שממעט בביאה לא בנקל בא לידי קישוי האבר לפי שהדם בסביבות ההן אינו בא בכמות גדול כמי שבא כמי שמרבה בביאה וכן הנידים אינם מתחממים במועט כמו שמתחממים בהרבה · ומ"ש שבא השטן לפני דוד כדמות צפור כשטה שיצרו תקפו לראות בת שבע הוא ללמדנו שהחטא בפרט בענין הערוה הוא ההפכפכות של רגע לפי שהביאה במילוי היצר הוא רגע כמאמרו ולהפך היא מאבד עולמו לנצח וכמ"ש בעל פילוסוף גדול שהחטא הוא ההפכפך לפי שעל רגע של קורת רוח בחטאו בע"הז מאבד עולמו לנצח וזה היא ההפכפכות היותר גדול שבעולם דוגמת הצפור שהוא ההפכפך בטבעו · וזהו מה שדרש רבה על פ' נודי הרכם צפור ללמדנו שהחטא היה שבתו והפכפכות ולכן היה דוד בוטח במחילת הבורא לפי שהיצר רגע כמאמרו השיאו · ומ"ש בת שבע היתה ראויה לדוד מו' ימי בראשית הוא דבר שלא יוכל להבין האדם דרך פשט אלא ע"ד הסוד בדרך יחידות הנפשות · ומה ששאל מחילה מפני בושת פנים שהיה לו באמצעות התוכחות שהיה מקבל מהחכמים של הימים ההם שהיו מלבינים פניו על ענין ב"ש זה הוא דרש אבל פילוסופי בהצטרפות הצער שיש לו לאדם גדול לקבל תוכחתו ברבים ולסבלו ברוח שלו ושקט :

אר"י א"ר אפי' בשעת חליו של דוד קיים י"ח עונות וכו' :

אני שואל מחילה לר"י שבדרשו על פ' ינעתי באנחתי פירש שאף בשעת חליו קיים דוד העונה עם י"ח נשים שהיו לו שלא לעבור שהחוק שבחוקים

ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב מאי בעי התם אר"י שהלך ליטול שכר כ"ד אלף שהפיל מישראל וכו' ·

במאמר הזה יש מוסרי פילוסופיא · א' שבלעם היה לו לישב בביתו בטח ועל דרך זה לא היה נהרג · ב' שבלעם היה נביא וקוסם כא' וא"כ היה נביא לשעה וקוסם בתמידות ולפי שקוסם היה תמיד לכן נקרא קוסם מוסר לאיש שלעולם יקרא לפי קביעות מלאכתו לא חכמתו · ג' שבלעם אם מת קודם ל"ג שנה שהם חצי ימיו של אדם וכמו שנא' ימי שנותינו בהם ע' שנה הוא כמעט פלאי בכל אדם שהוא איש דמים ומרמה וזה לפי דת הטבע שכל איש רע בנקל נהרג ביד אדם יותר מידי שמים ועוד שאנשים כאלה מלאים מרמה ותמיד הם כעסי נפש כי השקט לא יוכלו ובדמיון רוחם מכינים חולאים רעים שבאים קודם ימיהם קרובים למות · ד' שבלעם היה חכם גדול בתורה ואעפ"כ לא זכה לחיי העוה"ב לפי שתורתו היתה מן השפה ולחוץ אבל מעשיו לא היו מצטרפים עם חכמתו ולכן עליו נאמר יראו צדיקים וייראו עליהם בהצטרפות עם חכמתם ועל דוגמא ישחקו לראות שהקב"ה לא היה נותן לו שכר על חכמתו והיה נותן לו עונש על מעשיו בלא היות לו כן חכם ובלא שם בין החכמים שזה א' העונש החזק והפרטי כראוי לו מדה כנגד מדה · ולכן אמרו שמדת החכמה איננה מדת המעשה ולכן בימי ר"י שלא היו כ"כ מפלפלים כמו בדורות אחרים היו בחסידות ובמעשה יותר גדולים והקב"ה רואה ללב ולא למוח ובאמת הנסיון מוכיח שהחכם המדקדק והמפלפל איננו כ"כ חסיד כמו מי שהוא למטה ממנו בחכמה לפי שהמפלפל הוא בעולם האצילות לרוב ימי חייו כן מרוחק הוא מן המשכילות המוסר והיראה והיה זכה יותר ממי שהוא מלא דקות המוח והחריפות · ומ"ש על איש סופר את המגדלים לפ"ד נ"ל הפורח באויר היא הכדור מלא אויר המתלהב הנקרא בלע"ז Pallone aereostatico שכבר הכירו חז"ל כנראה בענין הלכות שבכים כידוע · וזה היא לפ"ד המגדל הפורח באויר ויש בזה הכרח להעתיק הענינים בענייני הטומאה ואין להפלא אם בדבר הזה היו כמה הלכות פסוקות אצל החכמים של הימים ההם · אבל פשט הפ' איש סופר איש שוקל איש סופר את המגדלים ספר ושוקל הם חכמי הנדסה וכן סופר המגדלים שאין בלבד מגדל כל"הק מה שנקרא Torre אבל מקום גבוה כמו הר בהצטרפות הענק שהוא של נק' מגדל בלע"ז Elevatezza וזה היא החכם בהנדסה שמודד מה שהוא גבוה ומה שהוא שפל בקו הנק' Livello בלע"ז מן Livellazione · ומ"ש אח"כ שקודם מיתתו שכח דואג תלמודו איננו דבר רחוק מן הטבע לפי שהזכרון הוא כח שמתקיים במוח יותר מכח המושכלות ואם דואג היה מלא חכמה בלא מעשה היה בנקל

פתח עינים

האמונה שהיא בכל צדדיה אמר אוי מי שמחיה עצמו במהותו ובנפשו בשם האל כמו Spinosa ורי"א אוי לאומה שתרצה ללחום עם ישראל בשעה שהקב"ה ירצה פדיונו חס הוא רוחני ופשטי · ולים מיד כתים א"ר ליבון אשפיר · ציים הם היושבים בארץ ציה ושממה כמו הקדריים לכן קורא אותם רב ליבון אשפיר שבארתי ר"ל Albergatore יושב · אם כן ליבון אשפיר מפרש יושב בארץ לבנה ולא שחורה כמו הקדריים · ומ"ש אח"כ ועבו אשור וגו' קשלי מקשלי מכאן ואילך משעבדי שעבדי הוא ללמדנו שבמלחמה לעתיד יהיה כמו בימינו אי יהרגו האויבים בעת המלחמה הא' או אח"כ יתנו להם חיים וישעבדו בהם כמו שנהוג הוא בפרס בין בני המזרח שהורגים האויבים בראשונה ואח"כ הם כמו עבדים בשעבודם למי שנשארו בחיים :

הנני הולך לעמי וגו' עסך לעם הזה מ"ל אראב"כ כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים וכו' :

העצה שאומרים במאמר הזה על הסריס לדבר עבירה ע"י הזקנה עם הנערה שהיתה בפנימיות הקלעים אין להפלא עליה שכל היום הוא במנהג אצל כל האומות ואם היו מבקשים להסית ישראל בכלי פשתן אמת הוא שבעת ההיא היו ישראל נגררים אחר הפשתן מפני שהפשתן היה במנהג במצרים שמשם היו יוצאים ישראל והפשתן היה מכובד גם בכלי ובגדי קדש כמו שאנו רואים במלאכת המשכן · ועוד יש לדעת שהפשתן הוא בגד מועיל לבריאו' לפי שמחמם במדה ובמשקל ומוציא הזיעה הקטנה כסדר הראוי והחכם Santorio עשה נסיונות להורות שהפשתן הוא הטוב שבטובים להועיל לזיעה הקטנה ואינו מקנן הליחה בתוכו כמו הקוטון וכיוצא ואם היו נותנים יין לזונאי הוא ליקח לבו וכמו שנאמר זנות יין ותירוש יקח לב וזה היה דורון לחממו ולהכינו לזנות הבשר אחר שהיה בוחר בו יצ"הר של ערוה והיתה אומרת לו השמיע לי לחשמים ואח"כ היו מסיתין אותו בזמן ההוא לפעור ע"ז כמו שכתבנו שהיתה כמו Priapo אלוה הערוה והבשר · אין להפלא אם היה מקום ששמו שטים לפי ששטים היא מין עץ משובח והשטה היה במשכן וא"כ המקום הזה יוכל להקרא מל' שטה אם היה באותו מקום הרבה אילנות שטה · ושטים בל' רומיי הוא Declinare או Divergere שמפרש צורת ענף האילן ותנועתו · ומה שפירשו ותקראן מלשון מקרה שערומות פגעו בהם או שנעשו כלם בעלי קריין הם דרשות לפי הענין ולפי הזנות שהלכו אחריו · ומ"ש ב"מ שכא' וישב אינו אלא ל' צער הוא פילוסופי לפי שמי שהולך ומוסף תנועה לרוב הוא הולך לעסקיו ולא אחר הרע · אבל מי שיושב בלי עסק ובלי יגיע כפים הוא בתוך השעמום ומזה רעות נאמנות באות עליו :

בזמנו דע כי גם בין הקדמונים היה המנהג לקדש על האמה לבא לידי לזכות ערוה כמו שבין הנכרים היה הכומר Labadie והכת הנקראת Setta dei mammillari וכן האלוה Priapo כלם על שם קדשים לפרוה כאחד · וכן שבא על אתונו היה ערוה וקסם כאחד כמו שהחכם Carmeli אמר שהבא על הבהמה בין הקדמונים היה על עבודה טמאה · ואם שבאתו קלקלה השורה. לחבוש את האתון ולקום בבקר לדרכו אין להפלא לפי שנטית רוח הוא כאין בהצטרפות הסבלה והקנאה · פילוסופי הוא עד מאד מאמר ר"י בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו מפני שהאב רואה הבן כעצם מעצמיו ובשר מבשרו והבן הוא מסובב מאביו כמו סיבה בביאתו ולכן אין טעם שיהיה לו קנאה האב מהבן · וכן הוא בתלמיד שגם רבו שהרב הוא כמו אב תלמידו והוא כמו בריאה חדשה ורבו אינו מקנא עליו · ואם היה מלאך או חכה שלא היה מניחו לקלל ישראל אינו מדעתנו ללמד זכות או חובה בענינים כאלו לפי שאין ראיה מן הכתיב ואינו דבר קל לפי אמיתות הדברים · ומה שדרשו מה היה בדעתו לקלל ממה שברך הוא דבר פילוסופי ושכמי שאם הפך הקללה לברכה מן אחדות המחשבות ומהקש דמית הדברים כלעז Associazione d' idee ,ומה שאמר דרך טובה ניכל ללמוד מה היה בדעתו לומר דרך קללה ולכן גם בברכתו דרך לב טוב כרך ישראל כארז שאינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף והוא דמות קללה ולא ברכה :

וירא את הקני וישא משלו א"ל בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצה מי הושיבך אצל איתני עולם וכו' :

במאמר הזה כבר פירשנו במ"א מה שהוא מצטרף עם הג' שהיו באותה עצה אבל יש לומר עוד דרך פילוסופיא שהיועצים להיות מכוונים אל האמת בעצה ג' דברים צריכין בראש כל ערמה שלוה ומזל · הערמה הוא בלעם השלוה איוב והמזל יתרו ומשפיתו · ומ"ש ר"ל הו מי שתחיה עצמו בשם אל לפ"ד הוא פילוסופי נגד כת Malebranche שהיה אומר שכל מחשבות ומעשי אדם באים מהאל בפרט ושאנו חושבים ביד האל ועושים כל מעשה בידו בלא אמצעי · א"כ לפ"ד האדם הוא בלי בחירה והוא כמו עץ שיש לו תנועה מיד המניע ולא יותר וזה דבר נגד הטבע בכלל ונגד הרצון והבחירה בפרט · ע"כ אר"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל לומר שעצם האדם אין לו חיים כ"א באלה · עוד יש לפרש לפי האמונה הפסולה של Spinosa שהיה אומר שיש בכל מה שהוא הויה ב' הויות בסוגיהן · א' רוחנית וא' חמרית הרוחנית שבה לעיקרה באל עצמו והחמרית בעיסת החומר ובזה יש ב' מיני עיסות כלליות ונגד זאת

האמונה

פתח עינים

ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגיחזי :

מ"ש על שמו של בלעם בדרשות הוא לפי הענין אבל דקדוקים על שמות העולם הם חידושי' באין טעם לפי לימוד השכלי והפילוסופיא האלהית שכן לומר שבא על בעור רצוני על אתונו · אבל מה שדרשו על פ' ישובו רשעים לשאולה לומר שחסידי או"הע יש להם חלק לעו"הב זה הוא מצטרף עם הפילוסופיא האמיתית לפי שאין טעם שרוב ברואים יבאו לעולם בלא תקומה על נפשם ובפרט אם נחשוב שאין דבר קל הוא לעזוב העבודה מהלידה והכרת ה' שלמדו לו אבותיו להתגייר ולחבק אלהים אחרים שלא הכיר בזמן שעבר לא הוא ולא קרובי משפחתו לכן אר"י שבלבד שכחי אלהים ישובו לשאול כבלעם וחבריו אבל אחרים שאינם כמוהם יהיו בכלל ורעו זרים צאנכם ובני נכרים אכריכם ויהיו בני העו"הב · ומה טובה זאת האמונה עלינו ולהאמין שחסידי או"הע יש להם חלק לעו"הב לפי שבדרך זה היהודי יוכל בנקל להיות אוהב כל האומות בכלל ושלא לשנא את אחד · גם להשיב אותה כל א' שוים לנו בגוף ונפש · ונגד זה הנכרים שמאמינים בכלל שמי שאין לו מים טמא על ראשו איננו בכלל עדינה של גיהנם הם בנקל שונאים כל מי שלא כשמם ויכונה מכנין לעומדים בינם יבין נפשם זה הוא כבהמה וחיה אם אין לו חלק בעולם הנפשות וא"כ איננו ראוי להיות ואינו כדאי להיטיב לו ובזה זאת האמונה היא גם כנגד המוסר וכנגד אהבת האדם וטוב המדינות בכללו ופרטו :

וילכו זקני מואב וזקני מדין וכו' :

משל מואב ומדין שעשו שלום ביניהם לעשות מלחמה ע"י בלעם עם ישראל עם היות בתחלה שאינם עושים שלום ביניהם כ"א ע"י הדחק הוא דרך טבעיי ומוסרי · ודע שבדברי ימי הטבע אני מוצאים שהחלדה בלע"ז **Donnola** ובלאטינו **Mustela** מחלדת בארץ תמיד וזהו טעם שמה לפ"ד בל"הק אין לה נקיות ולכן הפך החתול שאוהב הנקיות עד אין חקר · ותמיד עם הלשון ימריק מנקה ראשו ורגליו וכל גופו ולכן נקרא בל"הק חתול מל' והחתל לא החתלת ועוד החתול שונא החלדה מפני שיש לה דמיון העכבר ולכן נקראת בלשון לאטינו **Mustela** כמו שהעכבר נקרא **Mus** · ומ"ש דרך פילוסופי בענין בלעם חציפותא אפילו כלפי שמיא מהניא ועוד חצפא מלכותא בלא תגא כלומר שהחציף יש לו שררה גדולה ואיננו חסר כ"א כתר מלכות זה בעצמו אמרו חכמי או"הע **Audaces fortuna juvat** החציפים יש להם מזל גדול · והמשורר **Metastasio** הגדול אמר **Fortuna e ardir van spesso insieme** המזל והחצפה על הרוב הולכים כאחד ובאמת מי שמפחד תמיד אין לו יד לעשות דבר ונשאר בביתו בלא שמוש · ומ"ש על בלעם שהיה קוסם באמתו

בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם :

אין להפלא אם הקדים אכילה פ"א לעי"ן מפני שבספרים הקדמונים המזרחיים כאשר תוכל לראות בבוסטורפיי ואחרים שכתבו פ"ז שקדמו ברוב פ"א לעי"ן ואין יסוד בדבר להקדים או לאחר באותיות א"ב כמו אותיות אבל לענין המספרים יש לבלבל בהקדמה כזאת · כר' בהשקפה א' תמוה מאמר ר"י כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם · אבל דע שכבר בפוליאה מידיקא אמר לי בל' איטלקי בח"ו כתבתי הטעם של תרומות דגן שהיו נותנים בזמן שבהמ"ק קיים לכהנים וכן בכורי פירות האדמה שהכהנים היו רופאי האומה והיו רופאים הצרעת משאר חולאים וא"כ במתנות דגן אלו היו רואים גם היה ראוי לאכילה בריא או לא ואם הדגן היה נפסד באיכותו לא היו הכהנים נותנים רשות לאכול ממנו ולעשות ממנו לחם דבר שלא היה נוהג באומות אחרות · א"כ בנדר זה היו ישראל אוכלים לחם טוב בבטח משא"כ בשאר האומות · ע"כ אר"י שהאוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם בכל צדדיו וראוי לאכילת בריא משא"כ בלחם אומה אחרת · עוד יש לפרש שבזמן שישראל היו יושבים בא"י היו כמלכים בהצטרפות שאר האומות שסביבותיהם עבדים להם וכמ"ש ר"י עצמו בפרק זה כל מקום שהם (ישראל) הולכים נעשים שרים לאדוניהם א"כ בעבדותו הוא מלא מרה שחורה וגידיו אינם מרגישים כראוי ואין להם חוש הטעם כאדון וא"כ הוא אר"י שבלבד בזמן ששאר אומות בצירה מחנה יש להם לחם מישראל טועמים טעם לחם אבל אם אוכלים דרך עבדות משלהם אינם טועמים וכמ"ש החכם Montesquieux אין לעבד לא נפש ולא חושים Servitude est un moyens de ne pas vivre ni sentir ולפי חכמי הם ד לים בערכי הכנויים הוא במדרגה שאינה מצטרפת כ"א עם נשמה ישראל כאשר תוכל לראות בפרד"ס בערך לחם ועם זאת ההקדמה נראה פשטי המאמר שלפנינו · אין בין קהלת ישראל דבר יותר מקולל מהדיין שנוטה משפט ובזה נחרב יסוד העולם שהוא הממון לבעליו · ומלמד תינוקות שעושה מלאכתו ברמיה ובזה נחרב גם כן יסוד אחר מהמדינות שהוא גידול הבנים לעבודת ה' ולימוד החכמות ע"כ אמרו רז"ל ה' לא קראו אלו הדיינים ומלמדי תינוקות שלא עשו כהלכת הדיינות והלימוד · ומ"ש על שלמה שבקשו למנותו עם מי שאין לו חלק לעוה"ב הוא דרך דרש לפי שהיה חכם גדול ולא היה רשע כאלו שמנו ואם הלך אחר ע"ז לא היה דרך שכלו ורצונו אבל בהסתת נשיו שהטו את לבבו ואין טעם להקימו בזכות דוד אביו שכבר בירר התלמוד בע"ז שהאב אינו מזכה הבן · ומ"ש אח"ז אלהיך יורנו זה הוא סיוע האלהי בהכרח כמ"ש אגוסטינו חכם גדול בשמב"ע שיש סיוע אלהי החזק הנקרא Grazia efficace וכמו שידוע גם בס' הזוהר ואחרים מהכותבים של אומתנו :

ארבעה

פתח עינים

דע כי הבכיה בלילה היא יותר חזקה ומורגשת מפני שביום קולות הרבה יש בעולם בבתים ובדרכים ובכל שווקי העיר והאדם הוא יותר מבוהל בעסקיו אבל בלילה דממה דקה שביני והוא יותר חי עם עצמו מעסק אחרים ומחשבת פנויה ומיוחדה ולכן בלילה הבוכה קולו נשמע למרחוק והשומע הבוכה ובפרט אם הוא טרוד בידע סיבת הבכי בוכה כנגדו · מה שאינו כן ביום לפי שמחשבת השומע טרודה וחושיו גם כן טרודים בשמיעת דברים אחרים ומ"ש שהבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו נראה דבר מבולבל אבל הוא אמת אם הבינותי שביום אור החזק עם השמש משמח ומורד עיני הרואה בכל דברים הנראים ולכן האוזן ועיניו אינם כ"כ מוחשים ביום ואין הבכיה כ"כ מאוחדת אבל בלילה הכוכבים והמזלות אינם זורקים כ"א אור חלש שמניע המרה השחורה יותר משמחה וא"כ טוב אמרו בהלטריפיה שהבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכים עמו לפי שמביאים המחשבה והלב להתאחדות מר ומלא דאגה ונראה כמו שהכוכבים והמזלות בוכים עמו ומ"ש שלר"נ נשרו ריסי עיניו מרוב הבכיה זה יכול להיות דרך טבע לפי שהדמעה היא דבר מלח יוצא מגידי העין ושכינותיו לפי שהדמעה באה מחלק אחד הנקרא Lagrima glandulare ותמיד יוצאת ממנה ועוברת על העין לנקיותה ולרכותה וזאת יוצא מהגלאנדולא שהיא בפאת העין לחוץ ועוברת על העין ובאה לפאה הפנימית אשר שם נקודות הדמעה Punti lagrimali ונכנסה באמצעיתן בעצמי האף ואם הדמעה באה בכמות גדול ואיכותה היא חזקה ומלוחה יותר מהראוי מלהבת העין וגם ריסי העין מחמת התלהבותו יכולים לנשר כמו כר"נ :

לא אליכם כל עוברי דרך א"ר אר"י מכאן לקובלנא מן התורה וכו' :

במאמר הזה יש ב' מוסרים פילוסופיים · א' שהדאגה בלב איש מתמעטת אם ישיחנה לאחרים מפני שמקשין בזה הצער הפנימי של הדמיון ומילא נחמה בדברי הבריות אשר להם מודיע צערו · אבל מי ששומע אותו מפני מה יש לו לצער עצמו בשמוע רעותיו ויתאבל עליו בלי הכרח טבעי · זה הוא באמת מכח אהבת האדם ולא יותר · א"כ מי שהוא בתוך הצרות אם רוצה להודיעם לאחרים לטובו להמתיק רעותיו יאמר להם משום ד"א לא תבא זאת לך כמו שבאה לי · ב' שאע"פי שהפ' אומר שהגדיל עון ישראל מחטאת סדום פורענות ישראל לא היה כ"כ חזק כמו בסדום לפי שבנ"י היו רחמנים ולא כן הסדומיים ולכן רחם ה' על עמו להצילם מאש וגפרית כמו שהמטיר על סדום וחברותיה :

פצו עליך פיהם א"ר אר"י מפני מה הקדים פ"א לעי"ן

בשביל

לך ואכלת מזבחו ואם העבודה ויראת ה' נאבדות אלל המלך ומשפחתו גם העם מהם יראו וכן יעשו והכל הולך לתמהין · ומ"ש שאסתו השקוה עליהם זה היא נגאי גדול ודרך עבדות ואין להפלא ע"ז לפי שעוד היום כברבירייאה מרוקו ומדינות אחרות באפריקא ובאסייא אם בע"הב מזמן אורחים גר ליס לשליחנו אין אשתו יושבת בסעודה עמהן דרך נניעות אבל כדרך נאזה ונסית דוח מזנת לפעמים הכוס לאורח הגדול שביניהם · ומ"ש זין אוכל זין הראה להם כראה שחזקיהו היו לו אוצרות גדולות בדברי הטבע וכמ"ש הכתוב ויראם את בית נכותה דלוני מקים אסיפין דברים פרטיים שבטבע · ומלאתי ברש"י על פ' נכאת לרי ולוט שפירש קיבוץ רקחים רבים ויש מי שפי"ש שעיה יבין הקדמונים השעוה היתה דבר פרטית לפי שהיו עושים ממנה לורות הרבה בלבעים שונים והיה דבר לגדולה · וזין איכל זין היא דבר פרטי באלקמיא ובי־כמת הקמיא החדשה לפי שכל מה שנקרא Acido עם הברזל שהוא מין מתכת עושה חבור שנק' Ossido ואם הברזל עושה Ossido א' עם Marino acido ואחר עם Acido Solforico יה היא יותר חזק והתחברית והצטרפות יותר גדולה עם הברזל מהה Acido Marino ואם יש Acido Solforico בכמות המצטרף הברזל עם Acido Marino נחרב הצטרפותו על ידי האחר Acido Solforico · ומ"ש העיר רבתי עם שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהיו לו בנים הרבה אמת הוא שהש"ז של קטן אינו מבושל ואינו מזריע מהר וקולט כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה דלוני פעימדין על פרקן וראויין הן להוליד אבל אין זרע שלהן מתבשל כ"כ לפיכך משיאין גדולה לקטן כדי שיהא זרעו קולט מהר וקטנה לגדיל כדי שיהא ש"ז קולט מהר · תב מ אמת הוא ג"כ שאין הצטרפות טבעית בין גדיל וקטנה ובין קטן וגדולה והנסיון בימינו מוכיח כן ולריב אינם בני קיימא והם חולים לרוב מחולי הנק' Rachitide שהוא חולי עלמית הבא מהחולשה · ובאמת בני זיווגים הללה בנקל מתים מחולאים פרטיים וגם מהרמה וכיוצא · וא"כ אלו הזיווגים לא היו מביאים בירושלים רבתי העם והמשפחות ולא היה מתקיים להם התכלית כדי שיהיו להם בנים הרבה · והמאמר הפותח ת"ר וכו' על מעשה ב"א שנשבו להר הכרמל אינו רואה חכמה פרטית בדברים שאמרו על נודות יין ושמן לפי שהיא הכרה קלה שהשפה הא' שוקעת בקרקע והאחרת לפונה ועומדת אבל היא הכרה שכלית ימוסריא בהכיר שמי שהולך לנדרין היה גנוע ושפל והוא ישראלי והנם רוח שהולך בדרך הוא נויים תנה רוח כירוש:

בכת תבכה בלילה ב' בכיות הללו למה א"ר אר"י א' על בית א' וא' על בית ב' בלילה על עסקי לילה וכו':

פתח עינים

זולתי עם הנשים בלא ערך ובלא מחיר דרך קסם · ומ"ש על מיכה שלא נענש מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים היא על נכון לפי שהכנסת אורחים היא נ"ח שאין לה ערך ולסוג האדם המדיני היא מצוה שאין דומה לה לפי שהאורח אין לו מכירים ואוהבים במקום נכר כמו במקומו ולכן הנ"ח שמקבל הוא במדרגה העליונה של הטובות · וזה הוא הטעם על ההפך שהלגימה הרחיקה ב' משפחות מישראל שהם עמון ומואב על אשר לא קדמו להם בלחם ובמים ועוד להפך בהכנסת אורחים מיתרו ממיכה ומאחרים וזה הוא מוסר גדול בפילוסופיא ובתורת הטבע :

ומפני מה לא מנו את אחז אריב"א מפני שמוטל בין ב' צדיקים בין יותם לחזקיהו וכו' :

זכות אחז שהיא לו בושת פנים מישעיה הנביא הוא פילוסופי מוסרי וזכות הוא לו אבל מה שהוא ראוי לעיין בזה המאמר הוא מ"ש על אמון ומנשה ברא מזכה אבא ואין אבא מזכה ברא מה הוא הטעם ונראה שאם האב הוא מלא זכיות והבן להפך מלא חובות נכון הוא שהאב לא יהיה מזכה הבן שהוא רשע מפני שהוא לא גדלו כמוהו והבן הוא לגמרי שלא הלך בדרך אביו וא"כ צדק הוא שלא יזכה האב לבן · אבל אם הבן מלא זכיות והאב מלא עונות ראוי הבן להיות מזכה לאביו לפי שהאב הוא סיבה טבעית להוית ולידת הבן · ואם הבן הוא טוב הגם שאביו רע מ"מ יצא ממנו הטוב והבן שהוא יותר מאיכה שהיה טוב הגם שאביו רע ראוי הוא להיות מזכה האב לפי שהיא מסיבתו וראה בזאת הסיבה ובילול ממנה · ומ"ש על גולגולת יהויקים אין בו יסוד כ"א בדרשה אבל אין לנו בכתובים ראיה על דבר כזה :

ארשב"א בשביל השוב סה אות בשביל מה אות גוים אכלו על שלחנו בשביל גוים שאכלו על שלחנו גרם גלות לבניו וכו' :

מ"ש שחזקיהו גרם גלות לבניו בזימון וכבוד גדול שעשה לשלוחי מרודך בלאדן על מלך בבל בשלוח לו ספרים ומנחה ע"י הוא אמת פילוסופי לב' טעמים · א' שבזימון הגוים בתוך ביתו והיהודי יושב ומשמש אותם נכנעים לו ושפלות גדול הוא זה בפוליטיקי ואם השר אינו מכובד אצל השרים האחרים הולך לאבדון לפי שהכבוד הוא יסוד הגדולה · ומה הוא שם ענין למי שהוא בזוי · הכבוד הוא אבן פנת המלכות וזה ידוע בפרט לחכם **Montesquieux** שאומר בספרו **Esprit de Loix** בבירור הכבוד הוא יסוד המלכו' **L' Honneur est la base de la Monarchie** הטעם הב' שבזימון הגוי הולך המלך המזמן בדרכיו וכמ"ש מרע"ה וקרא לך

זדה המאמר הוא פילוסופי · היצה"ר אם שולט באדם יותר מדאי הוא הרע שברעות · אם האדם שיצרו תקפו איני יכול לבא על אשתו הוא צער גדול בטבע · אם יבעתוהו חלומות והרהורים רעים השינה שמחזקת הגוף מחלישתו ולמחר בבהל הדמיון · השכל איני יכול להבין וכל היום הוא מבולבל · ואם הבן רע לאביו או התלמיד רע לרבו מקדיח תבשילו ברבים ואין לך צער גדול מזה · ולכן הברכות שבפ' לא תאונה הם בתכלית היושר · ומ"ש רשב"ל על ענין הרשעים וימנע מרשעים אורם שהיא תלויה היא דרשה שאין בה לימוד מוסר פילוסופי אבל חריפות בלבד :

מנשה היה שונה נ"ה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו אחאב פ"ה ירבעם ק"ן :

מנשה היה חכם ואין להפלא אם היה מחדש על תורת כהנים ודורשיו מפלפולו אבל תמוה מאמר רשב"א משום ר"מ שאחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתיב בהם ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין שלא יראו לעוה"ב עם הצדיקים ואינן ניתנין כמי בגיהנם א"כ אינם לא בעונג נפשם ולא בעונש א"כ אין להם לא שכר ולא עונש ואינם בכלל נפשות האדם וזאת הסברא היא כמו אמונת הכוזבים שאומרים שיש מקום לנשמות הנקרא Limbo שהוא דבר בדמיון ולא בטבע ואין לנשמה כ"א או טוב או רע ואין אמצעית ביניהם ומה היא הוית נשמה כזאת ? נוכל לומר שלפי הרמב"ן שסובר העוה"ב מעורב מהאדם בעצמו מקבלת חמרי ומקבלת רוחני המלכים האלה נשארו בעוה"ב כמו שהיו בג"ע בימים הא' למותם ולא יותר · ומי יוכל לדון בדברים עליונים כאלה ? ומ"ש אח"כ שמנשה הרג ישעיה הוא בלא ראיה וכן מ"ש שאמון בא על אמו ושהעלה שממית בלעז Ragno על גבי המזבח וכן כל הדברים שבאו במאמר על יהויקים על אחז ועל אחרים כלם כז' הם דרשות בלא ראיה · ומ"ש על יהויקים שחקק שם ע"ז על אמתו אין להפלא. ע"ז שגם בין הקדמונים כמו שתמצא בספרי Kirkero היה המנהג לעשות צלמים על האמה לפי שהיו אדוקים בה והיו מכבדים אותם בזה לעשות צלם ע"ז באותו מקום שהיא סיבת הפ"ור שהוא מעין הוית האדם. ולכן תמצא שבלעם היה קוסם באמתו ושמא היה כותב שמות על אותו מקום של אדם להיות לו לסיוע בקסמיו ושמא היה קוסם בביאה ע"י השם וכן תראה שבארץ אשכנז היה כומר לאבאדיאה Labadie שעשה כל ז' תועבות ה' והיה מונה עם הבנות והנשים שהיו באות אצלו להתודות על החטאים כדרך הכומרים והיה מלמד שאם הן בתשובה צריך שלא תהיינה מרגישות בחוש המישוש ובזה היה ממשש בכל צדי הערוה ובפרט השדים עד שנעשה בינו ובין חבריו כת א' הנקראת Mammillari ואני סובר שגם בלעם היה קוסם באמתו להיות.

פתח עינים

לומר שתוכל להיות קרובה לאמת הנס שאין צורך לטעם כ״ה על מקרה השנים · ומ״ש על אחאב לטובה שהיה מהנה ת״ח מנכסיו בוותרנותו אין ראיה מן הפסוק ע״ז אבל הוא כלו דרש וכן הוא מ״ש על כתיבתו על ספרי שומרון · ודרשת מנשה שנשה יה או שהנשיאו לאחרים הוא דרש הש״ס ולפי האמת שכחו והנשיאו ומחליקת אם עשה תשובה או לא עשה אין לנו בידינו דבר לפסוק ואם א׳ אומר בכה וא׳ אומר בכה כלם דרשו ופירשו הפסוקים לפ״ד · וידרשו ר״י על בראשית ממלכת יהויקים שהקב״ה לא הביא העולם בימיו לאבדה משום זכות העם ובזמן צדקיהו על זכותו בהיות העם רשע זה הוא מוסר גדול ללמדנו כמה לבדו גדול זכות המלך ולבדו זכות העם והא׳ מגין על האחר · גם בהיות העם רשע זכות המלך אם היה צדיק בא לחשבון ומגין על דורו כידוע לפי שמ״מ בראות העם טובות המלך ממנו יראו וכן יעשו · ומ״ש עוד על אחז שמלכי דמשק נלחמו והוא עבד וקיטר לאלהיהם ואמריה שכנה מלכי אדום השתחוה וקיטר להם הוא ללמדנו שבין הנלאה ובין הגולה אם יצר הע״ז לובדם שוה הוא והא׳ שהוא הנלאה עובד ע״ז מיראה והגולה מרשע ומאהבת הרע :

אר״ח אריב״א מ״ד על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כלו קמשונים וגו׳ על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כלו קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים וגדר אבניו נהרסה זה צדקיה שנחרב בהמ״ק בימיו וכו׳ :

במאמר הזה דרשו הפ׳ על שדה איש עצל וגו׳ חלקים דרך דרש בכלל ובפרט וקראו לאחז עצל לא בלבד מפני שבישל העבודה ומי שאינו עובד הוא עצל אבל נקרא ג״כ כך מפני שמלכי דמשק נלחמו ואין לך עצל גדול מזה · חסר לב הוא מנשה שנשה יה ומי שאינו זוכר אדון הכל אין לך חסר לב יותר מזה · עלה כלו קמשונים הוא אמון שבישל המזבחות וא״כ עלה כלו קמשונים בבהמ״ק וכבר ידעת שקמשונים הוא בלעז Spini או Ortica וכן הוא חרולים על יהויקים שהוא ג״כ Spini ומאמר ד׳ כתות כבר פירשנו אותו במ״א :

ואר״ח אריב״א מ״ד לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט בך יצה״ר ונגע לא יקרב באהלך שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך :

זה

הארץ ומלואה תבל ויושבי בה · וגוזל לכנסת ישראל לפי שא׳ כו מאמין כראוי בהשגחה הפרטית כ״ש בהשגחה הכללית של האומה וא״כ אינו מכבד ראשי העם כהלכתן ואינו מכיר גדולת העם ומנהיגיו · ומ״ש שבשביל כסף וזהב שהשפיע הקב״ה לישראל עשו אלהי זהב הוא פילוסופי לפי שמי שיש לו זהב וכסף בריבוי הוא בועט והולך אחר החושים ובאמת הע״ז היא יותר מוחשת ורוח האדם הולך אחריה לפי שהמון העם נגרר יותר בנקל אחר המוחש מהמושכל ביותר · ולכן אם התחיל עם א׳ להיות נגרר אחר ע״ז יש לו נחת רוח בחושיו ואינו כ״כ אוהב הרוחניות ומי שנגרר פעם א׳ אחריה הוא כמו אסור בבית האסורים והרגל נעשה טבע ואם התחילו העם לעבוד ע״ז אינם פוסקי׳ ולכן אמרו שאין פורענות באה לעולם שאין בה חלק מעון העגל הא לפי שזה היה הא׳ בכלי עבודות הפסולות ומשם בא מעין העונית בע״ז לפי שההרגל טבע ב׳ · ובאמרם שירבעם לא חזר בו לפי שלא היה רוצה להיות שוה או למטה מדוד המלך · הוא אמת פילוסופי לפי שאין במלכים יותר גס רוח מירבעם כאמור וככתוב · ומ״ש על חכמת מנשה ע״ע המוציא שיבצע ממקום שנקרמין פנים של פת בתנור מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו ולא מן החלק האמצעי רצוני מאמצעיותו הטעם הוא ע״פי הרפואה לפי שהלחם יותר אפוי אינו מחליש האצטומכא כמו חלק הרך ובנקל הוא עיכול הקשה והאפוי ובפרט המוציא שהוא הא׳ במאכל יש לנו לבקש שיתעכל במהרה ובסדר הטבע ותשובתו לר״א בחלום על שהיה נגרר אחר הע״ז שגם החכם עצמו אם היה במקום מנשה כמותו היה קל לרוץ ולהיות נגרר אחר הע״ז מפני שהיה בולט בימים ההם אפשר לפרש שהיה שולט מב׳ טעמים · א׳ שכל האומות היו נגררות אחר הע״ז · א״כ מהם יראו וכן יעשו אחרים · ב׳ שכל דבר שהוא מוחש קרוב הוא לטבע האדם יותר מהרוחני ומכל מה שהוא רחוק מהמוחש · ומ״ש על אחאב שהיה חוטא יותר מירבעם הוא אמת ע״פי ד״ה שבהם ואעפי״כ תלה הכתוב בירבעם החטאה הגדולה לפי שהיא תחלה לקלקלה שהיה המלך הא׳ שהקדיח תבשילו וא״כ הוא היה לראש לכל מי שבא אחריו · ודרשת שם אחאב אח לשמים ואב לע״ז הוא נחות שאין בו לא להאריך ולא לקצר אבל דע שגם בל׳ יוני הרבה שמות העצם יש להם שורש וטעם וכמעט שלישית חלקם הם כך והרבה משמותם באים מל׳ הקדמוני Teutonico וגם להם יש טעם ושרש · ומ״ש טובה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך בא״י במעותיו מלבד הזכות להרחיב גבול ארץ קדשנו גם בפוליטיקי היתה סבה מקריבה למלכות מפני שהקונה כרך הוא כמו שר ומדרגת השר יותר קל הוא לעלות למדרגת המלכות כמו שמצינו בין האומות בדברי ימיהם שרים הנקראים Feudatarj מעט מעט היו שרים גדולים וגם מלכים · והטעם שנותנים על אחאב שמלך כ״ב שנה מפני שכיבד התורה אין לנו כ״א

לומר

פתח עינים

החלק והצרעת מורה בל' ערבי Fioritura רצוני לומר בעור מכה איזה דבר מלוח שבדם · ומכה ההרגשות שיש בו שהוא אות גדולת המוחש · ומ"ש שנענש מפני שהוכיח שלמה ברבים הוא פוליטיקי משום כבוד המלכות שאם לא יכבד העם למלכו כל המלכות נהפכת לתוהו ובוהו · ופשט הפ' אשר הרים יד במלך הוא שקם עליו בכח ובבזיון או בדברים או במגדפות ומרד בו · וד"מ הוא שחלץ תפליו בפניו ר"ל שכמו שהתפילין הם סימן קדוש לעבודתנו לשמים כן היה ירבעם שחלץ תפליו נגד שלמה ומרד בו · ומ"ש ר"ן כמאמר נשות הרוח וכו' טרדתו מן העולם הוא האמת בעצמו אבל לא בלבד מכה הסיבה בעזרה שאינה למלכות ישראל אלא למלט בית דוד אבל לפי שבשכלו ראה שהמלכות תתקיים בלא תערובת מלכי בית דוד · אבל אם יתערבו שוא היה לבטוח שמלכותו תתקיים בלא בית הבחירה ובלא ראש עבודה בפני עצמה שידוע הוא בפילוסופיא שהעבודה לשמים היא יסוד העולם ובלא עבודה אין מדינות בבריות וכבר אמרו על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח · ומ"ש ברית כרותה לשפתים הוא פילוסופי לפי שהדברים הם כמו מראה לדמיון · ואם כח הדמיון מתאבד בשגגה גם שכל האדם לא יעמוד כנגדה ולבסוף הדמיון מולך והשכל נעשה לו עבד :

ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלים תנא משום ר"י עת היא מזומנת לפורענות וכו' :

המאמר הזה הוא פילוסופי עד מאד · חיי האדם וקורותיו כלם הם ע"פי המקרה רצוני איכותי ההצטרפות שיש בין האדם והעולם אשר סביבו יש עת מזומן לטובה ויש לרעה וכן מקום הטוב ומקום הרע ולא שנכתב בס' הטבע שהוא טוב או רע אבל נעשה רע או טוב לפי הכנת האדם ולפי מהות הדברים אשר עליו הולך שכלו בעסקיו ובכל דבר אשר מצטרף אליו · ומ"ש על חכמת ירבעם הוא ע"פי דרש ולא ע"פי ראיה פילוסופית אבל אמת הוא בכלל שכל תנועותיו לבא לידי חלוקת מלכות בית דוד ולמלוך על כסא ישראל והאהבה אשר היה בינו ובין אחיה השלוני דברים הם שמביאים ראיה עצומה לחכמתו ובאמת שגם אריכות מלכותו מוכחת תבונתו והכרתו בכל דברי הפוליטיקים המצטרפים על המלכות :

ארחב"פ כל הנהנה מן העה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל וכו' :

הברכה היא שבח לאל שברא הכל ומשגיח על כל · א"כ מי שנופש ואינו מברך נקרא גוזל שאינו רוצה להכיר אדון הכל שלו הארץ

החכמות ויסודי האמונה נתקלקלו אצלם ונסתפקו בקבלתם ולפיכך נדמו מחיי עוה"ב · וזכר בלעם אע"פי שלא היה ישראל לפי שכבר ידוע שחסידי או"הע יש להם חלק לעוה"ב אבל בלעם היה רשע גמור אע"פי שהיה חכם גדול ובעל מליצה חכמתו היתה לתוכו ומחוץ יעמוד מתענוגי הבהמיות :

ת"ר ירבעם שריבע עם ד"א ירבעם שעשה מריבה בעם ד"א ירבעם שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים וכו' :

לא לבד בלשוננו הקדש אנו מוצאים שם הפעלם שהיא כמו שם התואר בפשוטו כמו אברהם אב רם יצחק כי צחק וכו' יעקב מל' עקב וידו אוחזת בעקב משה כי מן המים משיתהו וכן על בני יעקב כמו ראובן וכו' אבל גם בלשונות הקדמוניות המזרחיות הוא כן ויש להם שורש וטעם בשמות ובפרט באיליניקו וכיוני וכמה לשונות אחרות אין להפלא אם במאמר הזה עשו דרשות על שם ירבעם וכן במאמרים הבאים על הנזכרים במשנה שאין להם חלק לעוה"ב · ירבעם שריבע עם הוא פשוט שריבע ישראל והשפילם וכן בע"ז ובעגלים עשה מריבה עם שבט יהודה שהיה להם ראש העבודה בירושלים וכ"ש שעשה מריבה עם הקב"ה בע"ז כלו · וכן נבט שניבט ולא ראה שראה אש יוצאה מאמתו וסבר להיות מלך והיה במקומו ירבעם · וזה הוא כלו פילוסופי · דע שהאמה בין הקדמונים היה סי' לגדולה אם בא באותו חלק מהגוף דבר שרומז גדולה · ובאמת האמה היא נקודת המשקל בגוף האדם שנקרא בלעז Centro di gravità · וכן לימדו Goldini, Borelli וכמה שדברו בחכמת נקודת משקל הגופות · ועוד האמה הוא מעין פ ור ומשם גוף האיש בא ויסוד הבריאה והיצירה א"כ אם בא שם דבר שרומז כח החיוני בגדולתו וביכלתו הוא אות גדולה בכלל וא' מהנה היא אם אש יוצאה מהאמה · ואל תתמה על זה שברפואה אנו מכירים מה שנקרא בלעז Combustione spontanea אש שורפת צבאה מהגוף בכח לא בלבד מאש האליטריקי שבגוף ובפרט במקומות שיש בהם שערות כמו סביב האמה אבל מכח מה שנקרא פוספורו שהוא טבעי בגוף ויהיה להב אם בא ביחד עם האידרוג'ינו אויר השורף ונקרא כזה Idrogeno fosforato שהוא אויר השורף עם הפוספורו ובאמת סביב האמה יש האידרוג'ינו בכמות גדול ולכן בסביבות ההן יש בעור ובזיעה ריח פרטי של האידרוג'ינו ועשיתי נסיון שהחלב אינו נקרש בזיעה של חלקי הערוה ונקרש עם הזיעה משאר חלקי הגוף · ופעם א' ראיתי השריפה בירך אשה הבאה מעצמה מכח האידרוג'ינו פוספורטו · כל הדבר הזה די להוכיח אמיתות האש היוצאה מהאמה שאמרו רז"ל · וכן הוא בצרעת אמת אחיתופל שגם הצרעת באה מכח הדם שבא בכח באותו

החלק

פתח עינים

פשתנו לוקח ואין שטנו סבאי' ואין דובשנו סדביש אמרתי שמא ח"ו קבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח וכו' :

המאמר הזה הוא אלהי ולא פילוסופי ללמדנו שר"עק היה משחק על חולי ר"א לפי שהיו לו יסורין בעוה"ז ולכן היה שמח על צערו בראותו שלא קבל עולמו בעמק הבכה הזה וזה לפי מדרגת החכמה והאמונה אין צורך לבלבל בו השכל והבינה · וכן הוא במאמר שאחריו ששבחו לר"א שהיה גדול בעוה"ז שריבץ תורה בישראל וגם בעולם הבא בנצחיות נשמתו ושהוא טוב מן הגשמים שניתנים מחיה לעולם בצמחי האדמה טוב מגלגל חמה שהיא מלך עולם החמרי יטוב מאו"א שאינם נותנים כ"א החיים החמריים ולא הנצחיים כמו המרבין תורה ועל כלם ר"עק לימד שחביבין יסורין ממנשה שע"י בא לידי תשובה ובזה הביא נחמה בלבו של ר"א על החולי שנפל בו אבל עכ"ז אין טעם לומר שהחולי הוא טוב לפי שבזמן החולי הנפש אינה מוכנת להחכים וללמד ולא לעסוק עצמה בלימודים ובחכמות וכ"ש שהאדם החולה אינו יכול לעשות עסקיו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו :

ת"ר ג' באו בעלילה ואלו הן קין עשו ומנשה וכו' :

לפ"ד זה המאמר הוא להורות שהעלילות ההן היו בלא יסוד ולא להביא דברי נצוח שאין להם תשובה לפי שקין היה לו עון גדול לפי אמיתות הטבע בהריגת אחיו · עשו היה מבולבל ובלא השכל כאמרו הברכה אחת היא לך אבי לפי שהברכה הקודמת כבר היתה בפרטיות ליעקב שלא היה מקום לברכת הב' להתברך בטוב טעם · ולמנשה מה הועיל לו לקרא בתחלה אלהים אחרים ולבסוף להכניע עצמו לפני ה' אלהי אבותיו וכי משום קנאה ה' השיבו ומחל לו אם לא היה מוחל לו מה היה מועיל תפלתו שלעבר לפני אלהי השקר אם האל האמת לא היה מה טובו האל אל החסד :

משנה ג' מלכים וד' הדיוטות אין להם חלק לעו"הב ג' מלכים ירבעם אחאב ומנשה וכו' ד' הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגיחזי וכו' :

אין להפלא אם חכמי המשנה זכרו ג' מלכים וד' הדיוטות שאין להם חלק לעו"הב בין כמה וכמה שאין להם חלק לפי שזכרום להודיענו שהגם שאלו הז' היו חשובים ומעולים בחכמה לשוא היתה ידיעתם הגדולה ואין להם חלק לעו"הב לפי שלא היה בהם יראת שמים שהיא ראשית כל

החכמות

גדול הוא לכבודו ולתועלת הבריות השומעים אותו ותוא אינו מלמד והאחרים אשר אגלו אינם לומדים :

ריבשב"ם איקלע לההוא אושפיזא אייתיאו ליה משחא במנא שף נפקן ליה צמחי באפיה נפק לשוקא חזיתיה ההיא אתתא אמרה זיקא רחמת קא חזינא הכא עברא ליה סלתא ואיתסי :

זה המעשה כלו טבעי · יש הרבה שמנים שבהם מעורבים דברים מלוחים או בשמים חזקים כמו הפלפל קנה וקנמון ומור ואהלות עם כל ראשי בשמים או גפרית וכיוצא והסך בהם מחמם העור ומבלבל הזיעה הקטנה הטבעית שבעור עצמו ובזה כ"א אבעבועות וגם השמן לבדו אם אינו מוכן כראוי יכול להביא אבעבועות קטנות בסיבה · וא"כ בדבר הממתק או עם זרעים הממתקים כמו פשתן וקנבוס יכול לרפאות האבעבועות בזמן קצר ואם האשה הרופאת החולה א"ל שהיתה רואה רוח סד בפניו אמרה כן להגדיל שכרה ולרפאות אותו · ומ"ס על פ' כל המחלה וגו' דע לפי האמת שיש חלק בחלקי הרפואה הנקרא בלעז Profilatica מלמדת מה לו לעשות האדם לשמור הבריאו' ולהגין עצמו מן הרעה ומן החולאים · א"כ מי שמלמד זה החלק הוא רופא בלא רפואת חולי א"כ מה טוב הפ' כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך · ר"ל ה' יתב' הוא רופא מגין Dottore Profilatico בלעז · דע עוד שאשה חכמה בין הארפאתים שמה De Sentary אמרה La santé n' est un bien que pour nous faire souhaiter des autres biens רצתי שהבריאות אינו טוב כ"א לחמוד ולהתאוה טובות אחרות · ובאמת האדם הבריא בשעת בריאות אינו מכיר הבריאות לטובה גדולה לפי שהיא תמידית בו · אבל אם נופל על ערש דוי אינו חומד הכסף והכבוד כאשר עושה בזמן הבריאות אבל אינו מתאוה דבר כ"א הבריאות · ולכן לא תמצא בברכות התורה שמבטחות הבריאות אבל מבשרות שלא ליתן חולי לפי שהבריאות בעצמותו ובמהותו אינו ניכר לטוב מב"א כ"א בשעת חליים :

ארבב"ח כשחלה ר"א נכנסו תלמידיו לבקרו א"ל חמה עזה יש בעולם התחילו הם בוכים ור"ע משחק א"ל מפני מה אתה שוחק א"ל וכי מפני מה אתם בוכים א"ל אפשר ס"ת שרוי בצער ולא נבכה א"ל לכך אני משחק שכל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין

פתח עינים

לי עליו על"כן שעדין לא כהשם · וכן הפותרים חכמי הגוים מבארים ב"כ הש' כדרך ההיא על התועבה שלהם · אבל הכותבים הפילוסופים אומרים שהוא שיר ידידות של שלמה על אהובה פרסית שהיתה לו וקוראים אותו על הטעם הזה Canto opitalamico וראיתי ביאור הש' שהוא מחכם צרפתי בלשון צרפתי שמו Mr de Dieux אשר חילק כל הספר ההוא בשלשיים Terzetti בקולות יחד Cori ובשניים Duetti וכן דיבורים של האיש לבדו והאהובה לבדה בלעז a solo או Soliloquio ובש"ות Dialoghi בלעז · לכן רז"ל להרחיק הסברא הזאת שאינה מכבדת ש' א' בערך הכתובים הקדושים אשר כאמרו כר"הק אמרו בפרט הקורא פ' של ש"הש ועושה אותו כמין זמר מביא רעה לעולם לפי שנותן מקום לסבור שש"הש הוא חול והוא הוא הטעם בכלל לקרא פ' בבית המשתאות בלא זמנו לפי שהוא כמסיב על יינו ועושה שחוק בד"ת ולשחק בהם בבית המשתה · ולכן למדו דרך מוסר להגות בדיני היום לפי מועדי השנה אם ירצה ללמוד ד"ת על השלחן לפי שהוא לומר לעשות חובתו לפי הדין ביום הפרטי שבו ולכן אמרו עוד כל הקורא פ' בזמנו מביא טובה לעולם רצוני בבית המשתה כגון שהוא י"ט ואומר ד"ת מעניני של יום או על הכוס או קרוב לברכת המזון כמו שעושים במנטובה בנישואין ובסעודת מילה שיש דרשן שדורש מענין ההיא לפי חכמתו וכפי מדעו :

פיסקא והלוחש על המכה אר"י וברוקק בה לפי שאין מזכירין ש"ש על הרקיקה וכו' :

כבר ידעת מספר האומות כמה וכמה היו מלחשים בתפילות דופי של המכה לרפאותה לרמות הבריות ולהרויח כסף בגנבי האמת ומוכרי שקר וראה על זה החכם Carmeli בספרו Degli Usi וכן השפיכקירו בספרו המכובד שזכרתי כמה פעמים בספר הזה וכן החכם Chirchero בספריו ולכן אסרו רז"ל לעשות לחשים בל"הק ובפרט אחר הרקיקה שלא להזכיר ש"ש דרך מיאוס · אבל דע עוד שלפ"ד בין הרמאים היה המנהג ללחוש ולרוק ביחד לפי שהרוק הוא כמו Sapone לח ויש הרבה מכות שאם אינן כאמנות וגדולות הרוק הוא רפואה עצמית ולכן הרבה רמאים היו רוקקים על המכה לפי שדרך טבע הרבה פעמים היה יכול לרפאות ובזה הלחישה היתה יותר מכובדת וקרובה לאמונת הבריות ולבטוח בה · כל זה הוא להורות שהתורה היא רפואת הנפש הרוחנית ולא רפואה חמרית לגוף ומי שאינו מאמין כך הוא מין גמור לפי שאין הצטרפות בין התורה ובין הרפואה · ופשט הפ' שמחה לאיש במענה פיהו ודבר בעתו מה טוב הוא פילוסופי כלו · הפ' מלמדנו שמי שהוא מליץ ויודע לדבר ולדרוש יש לו שמחה במענה פיו ובדיבורו אבל עכ"ז צריך

גדול

קליפת אילן) העשב הנקרא בלעז Maggiorana, Valeriana, Rosmarino וכהנה משיבים הגידים על כורים · וכשבוע הזה יש לי חולה שלא היה יכול לדבר מכח חולי מכח הרוח הנקראת Paralisi וכמים חיים אשר בו היה נימס עשב ששמו Serpilio שיש לו ריח טוב כבושם של הל' והדיבור על כני בקינוח המים Serpilio על הלשון ג' או ד' פעמים בכל יום · ויש הרבה עשבים שמחזיקים הראש כמו העשב והפרח של Camomilla בלעז · וכן יש עשב הנקרא Sabina שלפעמים מחזקת הראש עד שהאשה נפקד' ולפעמי' מביאה הנפל ע"י מפקית האשה מה שנק' Myrrha מור בל"הק ועוד אחרת הנקראת Elaterio ואחרות עוד : ומ"ש רשב"ג לתואר פנים של בעלי חפה הוא מנהג במזרחיים ובאסיא כלה שמהעשבים מוציאים מימיהם ובאמצעותם נותנים לבע ותואר לפנים כאשר עושים באיטליא ע"י עפר המתכת וכיוצא לצבוע הפני' ליופי ותואר :

דרש ריב"ח כל המשחיר פניו על ד"ת בעוה"ז הקב"ה מבהיק זיוו לעוה"ב וכו' :

כל זה הוא מוסר פילוסופי שאין התורה נקנית כ"א בטורח ובצער ועי"כ התלמיד מתחלש ומשחיר פניו וגם מרעיב עצמו או מפני שאין לתלמיד שהות לפנות לעסקיו ולהרויח מזונותיו או מפני שאין לו זמן לאכול לפי שהוא רעב על התלמוד מדה כנגד מדה שהקב"ה יבהיק זיוו ומשביעו עה"ב · ומ"ש שהקב"ה ימלא עמסו של הצדיק הוא להודיענו שבאמת לפי עומק השכל נצחיות הנפש בתענוג איננו כ"א לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו ולשביע בהקיץ תמונתו ובריאה דבר שאינו בהצטרפות עם נשמה ברואה חלק אלה ממעל אבל דבוקה בעוה"ז הטפל עם הגוף והחושים ובריאה דבר נגד טבעה שתוכל לסבול לחזות בנועם ה' ברוחניותה ולשבוע בהקיץ תמונתו · אבל הקב"ה שברא הנשמה נותן בה כח לקבל טובתו אע"פי שבריאה למעלה מטבעו בלי מדה · ומ"ש שהקב"ה נותן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות היא ד"מ להשלים הגימטריא מלת י"ש להנחיל אוהבי יש וזהו ללמדנו שאין לנו דרך להבין מה היא הנשמה בנצחיותה אלא שיש לה ישות לפי שהנשמה נמצאת א' בעצמה שיש לה ישות אבל איכותה ומהותה אין לנו דרך להכינם כראוי ובלבד ע"י שלילה של הפחות האחרון וגופות ולא יותר :

ת"ר הקורא פ' של ש"הש ועושה אותו כמין זמר והקורא פ' בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם וכו' :

ידוע הוא שש"הש לפי רז"ל הדוד של הש' ההוא משל הוא על הקב"ה והכלה על כנ"י וע"פי הפשט ביארתי הרבה דברים בביאור שיש

פתח עינים

בתחלה כל צריך לדעת מה הוא השורש של שם אפיקורוס · זה השם בא מל' יוני Epicureo גם בל' לאטינו או רומיי הבא מהיוני נקרא Epicureus ובקאליפיני של ז' לשונות אומר Epicureus ad Epicurum דיוני שסם Epicureo כלומר בא משם Epicuro שהיה פילוסוף גדול באתינס בן ניאוקלי Neocle ולכן מי שהלך אחריו דבריו נקראו Epicurei philosophi אבל דע שהמין הפס קוראים Epicureo כל מי שהולך אחר הבלי העולם ואחר מאכל ומשתה יותר מן הראוי וכן אחר הזנות ואינו יודע מה הוא מוסר חיי העולם אבל שטוף הוא כבהמה כן הוא בס' הנזכר Vulgari notione Epicureus pro voluptatibus dedito usurpatur sidon; Carmin. — Epicureus eliminat undique virtus · מכל זה אנו רואים שאפיקורוס היא האדם ההולך אחר החושים והבלי העולם ואינו זוכר טוב האדם ומוסרו לטיבו ולטוב אחרים א"כ האפיקורוס מבזה הת"ח מפני שאינו מכבד הדעת והמוסר א"כ יבזה גם החכמים ובעלי תורה ואם הוא מבזה חברו בפני ת"ח מבזה גם הת"ח עצמו מפני שהאדם המכבד א' בעולם אינו מבזה אחרים בפניו מפני שבעת בזיונו מבזה גם החכם השומע ובענין המחלוקת אם הוא אפיקורוס או מגלה פנים בתורה אינו מעלה ומוריד בפילוסופיא של המאמר במו שכתבנו ומה שהוסיפו על שחייב כל ישראל לנהוג הת"ח שלא יאמר הני רבנן ושלא ילגלגו עליהם בענין איסור והיתר ושלא יאמרו דברים עליהם דרך בזיון וכן שלא ידברו על הדינים בבזוי ושלא יקראו לרבן בשמו בלא תואר בכבודו כל זה הוא להכריח העם במנהג תמידי לנהוג כבוד לחכמי התורה לפי שאם אין כבוד לחכמי התורה אין כבוד לתורה ואינו מאמין · ומה שלגלג אותו תלמיד על ר"י שאמר עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן ל' על ל' ואמות להעמידם בשערי ירושלים אין בטבע ובחכמתם טעם שלא להאמין בזה לפי שאין מדה קבועה באלו הדברים ובאבנים טובות יש קטון וגדול ואין צורך להכריח האמונה עם המעשה שראה מה"ש גוסרין אותם לפי שגם בלא זה אין טעם להכחיש הדבר לומר שאין יכולת בטבע לצור אבנים גדולות · ומ"ש שאותו תלמיד נעשה גל של עצמות ר"ל שנעשה במותו מבולבל אבל אין להאמין שר"י נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות ויתא לפי שר"י היה איש צדיק וישר והולך אחר המשפט והצדק ולא היה טעם להמיתו אם לא היה מאמין שבימינו אינו נמצא בכל הטבע עד היום :

ועלהו לתרופה ד"י בר אבורמי ור"ח ח"א להתיר פה של סגלה וח"א להתיר פת של מטה וכו' :

ידוע ברפואה שיש כמה סגולות אמתיות בעלים ובעשבים ויש מהן סגוליות להתיר פה אלמים שיהיו מדברים אם הוא אלם למשל יאל חלזת הגידים כל מה שבעלים ובעשבים מחזיק כמו הקינאקינא (שהיא קליפת

האומה בכללה · ובענין ראובן שכך הוא לו שיצא בימי קציר חטים ולא פשט ידיו בגזל · וע"פ הדודאים כבר אמרתי בס"א שהחכם נרופלו בענין הדודאים אמר שהם פירות ופרחים שהקדמונים היו נותנים לאיש ולאשה לאות אהבה והוא מל' דוד רצוני בלעז Amante אוהב · אבל הצמח דוד מביא הג' קולות של יברוחי סגלי ושבשקי שהם שמות בארמי שמפרשים Mandragora · ובאמת המנדרגורא מחממת האדם לביאה ומביא חום בראש ובאמת פעמים נתתי כמו רופא הדודאים רצוני Mandragore על חולי אבעבועות פרסיות וראיתי שמחממים כ"כ שמביאים חום גדול גם בראש והחולה היה כמו שוטה ומבלבל במוחו · יל"כ ששמות הארמיים של התלמוד על הדודאים הם מצטרפים עם טבעם לחמם האדם לביאה · יברוחי הוא מגזרת בריח שבלשוננו הקדושה ר"ל מסגר והביאה אינה כ"א שבירה לרגע · סיגלי הצמח דוד פירש סגלין דודאים Mandragore ואני רואה שבלשון תרגום שגל הוא שרש אהב Amare כן הוא בצמח דוד · א"כ נכון לקרא דורון האהבה סיגלין · וכן שבשים הצמח דוד פירש דודאים Mandragore ואמר לי חכם בערבי שבאותו לשון שבישק רוצה לומר Mandragora א"כ שבישקי הוא שם העצם מהדודאים · ומ"ש ר"א כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה הוא ללמדנו שהעוסק בתורה זוכה לעבודת האלהים ולתלמוד אמתי של הפילוסופיא הטבעית ולכן משים שלום בין לימוד עבודת השמים וחכמת האדם בין הבריות ולא עוד שהלומד תורה לש"ש לומד הדברים העליונים בדברי השמים וגם הדברים שבין אדם לחברו רצוני המוסר · ולכן א"ר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה לפי שהתורה בכללה סובבת על הפלטרין של מעלה אבל המעמיק בה לומד המוסר וכל דברי הפוליטיקי בין הבריות שהם הפלטרין של מטה ולכן בכל אלה הדברים הוא מגין על כל העולם כלו לפי שעל ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח · ומקרב את הגאולה לפי שגם כלא הגאולה הכללית בלמוד התורה והחכמות מביא האדם גאולה על האדם שלא יהיה חסר לב ואם איכות האדם והויתו הוא בשכלו במחשבתו ובחכמתו ולא בגופו מה טיב אמר החכם שהמלמד את בן חברו תורה מע"ה כאילו עשאו לפי שהנותן כח לחכם בלימודו הוא באמת כאילו עשאו · וכן הוא המעשה את חברו לדבר מצוה לפי שאין חקר לשכר המצות לעוה"ב ולכן היא עשייה ברורה מי שמסבב המצות של אחרים :

פיסקא אפיקורוס רב ור"ח אמרי תרוייהו זה המבזה ת"ח · ר"י וריב"ל אמרי זה המבזה חברו בפני ת"ח וכו' :

פתח עינים

מאמין בכל דבר אפי' קטון בתורה והו ירא שמים או אם אינו מאמין אלא לפ"ד הוא אפיקורוס לפי שהוא יאמין בכל החלקים שהוא הכל או אינו מאמין דבר לפי שאין מאמין בתקלת · ומי שלומד ואינו מלמד הוא כזה לפי שמי שלומד בכונת הלב ובשמחת הנפש אין מרגוע לו כ"א בלמד לאחרים · א"כ אם אינו מלמד היא כזה · וכן הוא מי שאינו משגיח על המשנה לפי שהמשנה היא פי' התורה ויסוד קבלת איש מפי איש עד משה · א"כ מי שאינו משגיח על המשנה הוא כזה התורה שבכתב שהוא יסוד התורה בכללו · ועל הטעם עלמי הוא כזה מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק · ומ"ש כל הלומד תורה ואין חוזר עליה שהוא כמו הזרע ואינו קוצר זה הוא פילוסופי בעצמי לפי שאם אינו חוזר על מה שלמד הוא שוכח ואם אינו זוכר מה שלמד לשוא היה עמלו לשעבר והוא כאשה שיולדת וקוברת · ונגד זה שלא לשכח צריך לחזור על מה שלמד וכמ"ש ר"עק זמר בכל יום ומלת זמר היא להורות שהיהודים ההם היו לומדים בזמר כדי לסייע הזכרון בחוש הקול והוא אמת פילוסופי כמו שכתבנו במס' עירובין · שאדם לעמל נברא כבר אמרו איוב כי אדם לעמל יולד ור"א שמפרש הפ' דרך דרש אינו מביא בלבול באמתי הפילוסופי שנברא לעמל מלאכה להביא לביתו פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ונברא לעמל שיחה לפי שבלתה אין לו מדינות עם ב"א בין לעסקיו בין לחכמתו ונברא לעמל תורה מפני שבלא תורה אין עבודת ה' ואין מוסר עם הבריות · ולכן אמר ר"ל שמי שאין לו תדירות בתלמודו אלא לימד לפרקים ונוטל פעמים תלמוד אחד ופעמים תלמוד אחר מבלבל דעתו ואין לו שלימות בחכמתו ואין לו זכרון והוא מבולבל בדיבור ומה נעים הוא הפ' כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך לפי שמי שאינו לומד כסדר אינו יכול לשמור הדברי' בדעתו כראוי ואם אין לאדם סדר במחשבתו על הדברים שלמד אינו יכול לדבר כסדר לפי שהבנת הדברים על שפת המדבר הוא במדה ובמשקל לפי סדר המחשבה ואם איננה זאת על בוריה גם הדבור מבולבל ומקולקל :

וה פש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי וכו' :

כל מ"ש על מנשה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי הם דרשות בלא יסוד הפ' וכן מה שדברו על תמנע שהיתה רוצה להתגייר והיא נרות מלטרפת עם הימים ההם שלא היתה תורה בתקונה · עכ"ז ילא לנו מוסר שאינו בלא תועלת מה שבא בתורה אע"פי שנראה כן הדבר למי שאינו מעמיק בדברים · ולמדנו ג"כ מוסר שקשים גרים לישראל ולכן האבות לא רצו לקבלם · ומה שהוא על כלם שגם איזה פעם אין להרחיק הגר מפני שיכול משמב"ע בארוכות הדורות ללאת מהם מי שמלער האומה

כל הנביאים וכו' אבל לעוה"ב עין לא ראתה ובאמת על הטוב הנצחי עד אין סוף של הנשמה בעוה"ב אין יכולת לשכל האדם אפילו בכח הדמיון לדמות דבר קרוב אל האמת · הנה הוא מאמר שמואל אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד · ובאמת שמואל היה חכם בחכמת כוכבים ומזלות רופא ופילוסוף והוא קרוב אל השכל שבימות המשיח מלך יהודי ימלוך ויתבטל השעבוד ע"ד שבא בנביאות המצטרפות בע"ז · ובענין המחלוקת אם בעלי תשובה הם למעלה או למטה מן הצדיקים גמורים נ"ל שאין מחלוקת ומר אמר א' ומר אמר אחר ואין מחלוקת לפי שלפי טבע הדברים הצדיק גמור שלא חטא לעולם בימיו הוא גדול ממי שחטא אע"פי שעשה תשובה לפי שלא עשה הרע · והבעל תשובה הוא גדול מצדיק גמור לפי שחטא יגבר ביצרו ועשה . תשובה עם חרטה גמורה מה שלא זכה הצדיק גמור שלא חטא ולא היה לו מקום לזכות להיות בעל תשובה · ומ"ש עוד ר"י להגדיל זכות המשיא בתו לת"ח והמהנה ת"ח מנכסיו זה הוא אהבת עצמו ולורך סיוע בעלי תורה שאין להם להתפרנס כ"א בסיוע המחזיקי' בידמי שתורתם אומנות' ואין להם סחורה ולא מלאכו' אחר לפרנסתם · ומ"ש ריב"ל עין לא ראתה זה יין המשומר בענביו מו' ימי בראשית לפ"ד יסוד המאמר הוא פילוסופי להורות שהבריאה עצמה מיד הבורא יתעלה והיא מאין היא סוד נעלם לאדם גשמי ונפשיי ואין עת לדעת תכלית הבריאה ויסודה כ"א לעוה"ב בנצחיות הנפש אם כן הבריאה היא כמו היין המשומר בענביו שתכלית פרי הענבים שהוא היין אינו ניכר בכל מהותו כ"א בנצחיות הנפש לעוה"ב · וכן ההפרש של הגן מהעדן היא ברור · הגן הוא דבר חמרי ועדן הוא העדנים והשמחה בלב שכלו רוחני · גן בלעז הוא Giardino חמרי ועדן הוא בלעז Delizia שהוא רוחני בנפש ואיכות ברוח · א"כ אד"הר חמרי ורוחני ביחד בחייו היה יושב בגן וכבר בוקארט בספריו Morand, בספרו על מקום גן התחתון של אד"הר וכן Stefano Morino כתב מסכת מקום ג"ע תחתון שהיה באסיא במקום קרוב לארמיניא לפ"ד · אבל עדן עליון הוא דבר רוחני ואין כח לשכל האדם לפרט לא מקומו לא מהותו ולא איכותו · ומ"ש בפיסקא והאומר אין תורה מן השמים ואפיקורוס כי דבר ה' בזה כבר פירשנוהו במקומו במסכה שקדמה · והמוסיף ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הוא פילוסופי לפי שהמילה היא אות האומה והיהדות א"כ מי שמפר המילה מפר מצוה הפרטית של התורני יתעלה ועל נכון נאמר עליו ואת מצותו הפר · והמלבין פני חברו ברבים הוא פילוסופי שלא יהיה לו חלק לעוה"ב לפי שהמלבין לפ"ד הוא חוטא גדול בחשבנו שהרוצח הורג נפש החיוני אבל המלבין רוצח חלק הרוחניות שבאדם שהוא הכבוד · ויתר שהגדילו לומר שבכלל האומר אין תורה מן השמים אפי' מי שאינו מאמין או פ' א' או דקדוק א' הוא על נכון לפי שאין פשרה בדבר · או האדם

מאמין

פתח עינים

הליכה לא דרך ישר ולא דרך עקלקלות ואותו קבוץ מים בא הירדן כמרוצה ולכן נקרא ירדן משורש ירד לפי שהוא במהירות גדולה בנהרות שנקראים בלעז Di rapina מפני שהולכים במרוצה · ומה שלוה זה החכם להעמיק ארונו שלא יבאו סוסי האויבים קרוב לו ושלא יהיו מוציאין ארונו לעשות אבוסים לסוסיהם זה הוא דבר רחוק לעשות לו גדר בדרך זה :

אמר עולא ייתי ולא אחמיניה וכן אמר רבא ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכה דאיתיב ייתי ואזכה דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה :

במאמר הזה יש לדקדק ב' דברים · א' שעולא וחבריו היו מתפללים ומאהבים שיבא משיח ולא יראוהו מפני שהיו מפחדים מחבלי משיח וכמ"ש כמה חכמים במאמרים שקדמו מהצרות שיהיו בין האומה בימים ההם · ב' שכשבא מלכות של ישראל נותן הקב"ה גדולתם לאו"הע ולכשחוזרים ישראל בתשובה ומאלים קשה לו לאבד או"הע מפני ישראל משום שאלו ואלו מעשה ידיו של הקב"ה המה · וזאת פילוסופיאה גדולה להורות שכל האומות שם בריות אהובות מבוראם ואע"פי שיש השגחה פרטית בבחיר העמים יש השגחה כללית לכל העולם דכל האומות מעשה ידיו · ומ"ש הלל במאמר הבא אח"ז שאין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה שהיה משיח ועליו נאמרו כל הנבואות אינו כופר הלל בביאת משיח שבזכותם לא יבא שכבר אכלוהו אבל עכ"ז יבא לפי שבעתו יחישנה · ומ"ש שנברא העולם על דוד משה ומשיח מדבר על עולם הפוליטיקי משה היה מורני ומלך דוד היה מלך מדינה ועל כסא המלוכה ראשון לכלם ומשיח יהיה המלך האחרון ואחריו לא יהיה כמוהו · ומה שעשו מחלוקת בל שמו של משיח הוא דרך נחות שכל א' נקרא על שם החכם המדבר · ומ"ש מגורע של בית רבי לפי הפילוסופיא הוא בזיון · ומ"ש שיעמיד הקב"ה דוד אחר הוא להורות שמשיח יהיה ממשפחתו אבל אין טעם הדבר גם לפי הכתובים · ומ"ש עוד על התרנגול ועל העטלף דע שהעטלף נקרא בן מל' מורכב עף בעטן ר"ל שעף בחשך אבל לא תחשוב שהעטלף הוא סומא אבל יש לו עין לראות כ"כ מחים שאינו עף כ"א בחשך הלילה מפני שביום אינו יכל לסבול האור כן כתוב מוראטורי וכמה פילוסופים מכותבי דברי הטבע · ומה שעשו מחלוקת על ימות המשיח מי שאומר מ' שנה ואחר ע' שנה ואחר ג' דורות ועוד ימות המשיח ת' שנה כמנין ימות החמה ז' אלפים שנה כמיום שנברא העולם ועד עכשיו ובימי בח כל אלו הם סברות ודרשות ומי שאומר האמת למרעה הוא א' ואם הוא אמר האמת מאחר לא אמרו · ושב' סברות אחרונות בפרט הם דברים למעלה מן השכל הטבעי · ב' מאמרים בע"ז הם פילוסופים · הא' של ר"י

כל

את בניו מאויביהם ויביאם בטח לעיר קדשו · ומ"ש אף ת"ח יש בהם
שלום דכתיב שלום רב לאוהבי תורתך אין להם שלום מן הצר אמת הוא
שהת"ח שתורתם אומנותם הם שקטים בתלמודם שיש להם פרנסה ומזונות
מן הצבור ובזה יש להם שלום בעת תלמודם · ודע לפי הפילוסופיא שמי
שיש להם בין כ"א שלום והשקט ברוב באים לידי רעה בכח הקנאה ושנאת
הבריות ולכן א' הפי' שיש שלום לאוהבי תורתו ואין להם מכשול כמו
לאחרים לפי שאין בשלום התורה שנאה וקנאה שכל אדם יכול לבא לידי כך
אם יש להם אהבת תורתו יתעלה · עוד יש להבין שבכל מיני אהבה
האהבה עצמה עם איש או עם אשה בנקל מתקטנת ותבא גם לידי שנאה
בין האוהבים בכח הקנאה או בכח הגסות רוח של א' מהאוהבים והנסיון
תורה בזה יום יום אבל בין אוהבי התורה אין לפחד מזה לפי שאין טעם
לבא לידי כך ולב הלומד נגרר אחר אהבת התורה בטבעו ומה טוב א"כ
אמר דהע"ה שלום רב וגו' ואין למו מכשול · ומ"ש במאמר שאחריו אין בן
דוד בא עד שלא ימצא האוכל הצריך לחולה ושלא יהיה להם שום שולטנות
אפי' קלה ועד שלא יהיו דייני' בין ישרא' שהם יסוד העולם ועד שהצרות יהיו
רבית כל זה הוא להורות לפי דעת החכם הקודם שמשיח בא ע"י חסד
הקב"ה ברחמים על צרות ישראל · ומ"ש בדקדוק יתבקש דג לחולה לפי
שמרוב עניות אין להם לחולה כ"א דג · ועוד יש הרבה מיני דגים כמו
בלעז Mollo guato ואחרים שגם לפי דעת הרופאים הוא מאכל ראוי
לחולה · והחכם שאמר שאין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל בא
ללמדנו שגסות רוח הוא מכשול גדול לעמנו לסבל צרות חבלי משיח ועוד
שהגב רוח מישראל אוהב ישיבת מקומו וארצו ולשלוט במי שהוא קטון
ממנו ואין לו כ"ר בביאת משיחנו · ובאמת בבטל הגס רוח מתבטלים
בעלי זרוע הנקראים במאמרנו בלשון תרגים אמגושי ובן בבטל הדיינות
בטלים השוטרים וא"כ אין ממשלה כ"א מה · ומשיח בא מרוב הצרות ולכן
כל אלו המחלוקות תמו כפי ר"י בפילוסופיא אמתית שבן דוד בא או
בדור שכלו זכאי שיזכה לכך בכח התשובה ומע"ט או בדור שכלו חייב
ומרבוי העונות רבו הצרות ובן דוד בא בכח חסד העליון · כן מאמר אחר
של ר"א זכו אחישנה ובן אם בא על הענן או על החמור כל הדברים האלו
הינם כ"א כפל ענין במלות שונות ממאמר הקודם כן הוא מאמר ריב"ל ·
ומ"ש דבאותו לד של ג"ע שכנגד רומי משיח שרוי הוא דרך רמז לומר
שביאת משיחנו יהיה בראשונה למכה ולשבינה של בני רומי עוד היום
שונאינו בממוננו בגדולתנו ובנפשנו אוהבי השמד וכל דבר שהוא לרעתנו
ולשפלותנו · ומ"ש ריב"ק שהוא אות ביאת משיח שיפול שער רומי ולא יבנה עד
שבן דוד בא הוא רמז לומר שתכלית ביאת משיח הוא בא' מפלת רומי
הרשעה · ומי פמיאס ראה בס' Martinier ערך פמיאס וגם תמצא
שפמיאס הוא כמו מה שנקרא בלעז Lago שהוא מקום קבוץ מים בלא
הליכה

פתח עינים

אין סומך ואין עוזר · ואם אמת הוא שמשיח בא בהיסח הדעת כמו המציאה שהיא בטבעה בהיסח הדעת וכן נשיכת העקרב בטחוננו לא נכזב :

אר"ק שית אלפי שנה הוי עלמא וחד חריב וכו' :

שער פילוסופי אין במאמר הזה והוא סגור ובאמת אין אדם שיודע זמן ביאת משיח ומה יהיה בסופו של עולם · אבל כבר ידעת מה שאמרתי במ"א על טבע המספר ז' ולכן אמרו שיומו של הקב"ה אלף שנים ובהאלטרפית ימי הבריאה אמרו ו' הוי עלמא וחד חרוב ונשגב ה' לבדו ביום ההוא · וכן עשו השואה בין היובלות והשמיטות והחכם שאמר איני יודע הוא החכם שבחכמים בע"ז · ודע שהחכם של אינגילטירא Burnet שמו בספרו של משיח ישראל Appendix de futura judaica restauratione וכן החכם הרופא Cardoso בספרו Philosophia libera אמרו גם הם לפי דעת רז"ל שבאלף הז' יבא משיח ואח"כ תהיה תחית המתים · ומ"ש החכם שהפ' אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא ולא יאחר נוקב ויורד עד התהום הוא האמת בעצמו לפי שאין גבול לבטחון אם יש לו לאדם לבטוח גם שיתמהמה לאלפים ורבבות שנה והוא צדק ומשפט שיהיה שכר למחכה אם יש לחכות עד אין סוף · המדרגות שנתנו רז"ל במאמר זה מהמקבלים פני שכינה הם דברים נאמרים לדבר בל' ב"א ע"ד שאנו רואים בחצרי המלכים שיש בין השרים והעבדים מי שנכנס בלא רשות ויש מי שנוטל רשות וכן מי שיושב קרוב לכסא המלך ומי שיושב רחוק ממנו. וכל זה אינו כ"א לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע וליתן לכח הדמיון פתח לצורות דמיוניות אבל אמת היא שאין אדם יכול להבין הדברים על בורין לפי שההקדמות הנצרכות לברר הדברים האלה חסרו לנו בכח טבע האדם וחסרון דעת ואין לנו באלה הדברים כ"א לאמור איני יודע :

א"ר כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים וכו' :

מחלוקת ר"א ור"י אם משיח בא אפילו בלי תשובה ומע"ט אם הצרות מרובות וה' ירחם או מפני שבא עתו או אם אינו בא כ"א בזכיותם בתשובה ומע"ט נראה שהוא מחלוקת שאין תירוץ גמור לו מפני שהפ' של הראיות כ"א מהם יכול לפרש בטעם אחר · ובאמת הוא דבר קשה שכל האומה הישראלית בכללה מפוזרת בין העמים וי' שבטים שהם רחוקים משאר ישראל מילין לאלפים עד אין חקר תוכל ביחד לעשות תשובה לזכות ביאת משיח צדקנו · ונראה שכמו שבא בסוף המאמר שמרוב הצרות שאין שלום מן הצר ה' ירחם ויחיש ביאתו · ובאמת אורך הגלות והשעבוד נראה דבר שיבא לחשבון לכפרת עונותינו והאב הרחמן יגאל.

אמ

ומ"ש שדור שבן דוד בא בו ת"ח מתמעטין וכל שאר האותות שבאו במאמר
גם זה לפי הפילוסופיא נראה קרוב לאמת לפי שבעת מלחמה ובעת שהעם
שגלה בכל העולם יהיה לו גדולת האומה כימים הקדמונים הוא ברור
שהבלבול בא באומה ואין מרגוע ולכן לא יהיה אצבע שאין מלאכה בשדות
ולכן ומזה ימי הרעב יבאו ומהרעב תהיה המגפה והמיתה מצויה עד כי
שבו' יהיו קולות שהם הקדמות המלחמה וכו' מלחמות לפי שבן דוד בא
ואינו בא כ"א ע"י המלחמות בין או"הע לישראל · ומ"ש דור שבן דוד בא
בית הועד יהיה לזנות הוא פשוט בפילוסופיא לפי שבאותו העת כל מי
שיש לו שררה בפוליטיקי נופל או קרוב הוא למפלתו לפי שהשררה נחלפת
א"כ בית הועד שהוא המקום שמתועדין שם שרי האומה ויועצים יהיה
לזנות ואם אין שררה גם המקומות של גדולה במו הגליל והגבלן יחרבו
ואנשי הגליל שם אין גליל הולכים נע ונד · ואם אין יסוד לפוליטיקי של
האומה גם הלמוד והחכמה נאבדים א"כ המסובב הוא שחכמת הסופרים
תסרח · אם אין חכמה אין יראת חטא שהוא ראשית החכמה ואם אין שררה
לימוד מוסר ויראת שמים האדם הוא כחיה רעה א"כ כלם עזי נפש לא
ידעו שבעה ככלבים וזהו פני הדור כפני הכלב · אין הקטן מכבד הגדול
ואין הבן מכבד את הוריו והאמת נעדרת מפני שמותה של החכמה הוא
האמת וכן הוא חותם המוסר · ומ"ש שהאמת נעשית עדרים עדרים
והולכת לה הוא האמת בפוליטיקי שבעת שנחלף העולם הוא כמו עדרים
זה אומר בכה וזה אומר בכה וזה על משענת השררה הישנה וזה לגבות
השררה החדשה וכן עדרים הם אנשי הבבל וגוזה האמת נאבדת על משענת
כלל האומה · א"כ האמת היא שהאמת נעשית עדרים עדרים בלשון Partiti
והולכת לה · ומעשה החכם במקום הבקרה אמת הוא מוסר להורות
שהאמת הוא יסוד חיי האדם ומי שאוהב השקר מבלבל מוחו לבו וממונו
ולכן בנקל מכח רעיון לב השקרן מקצר ימיו ומת בלא עתו · ורצה שמלת
אמת תורה התמידות של הדבר ובקרא אותו בלשון Costanza א"כ אמת
מורה אריכות הדבר ושאינו נחלף · ומ"ש ר"ן וגו' ר"ן דור שבן דוד בא
העזות תרבה כבר פירשנוהו והיקר יעות לפי שבלא מוסר אין כבוד בין
הבריות והגפן יתן פריו והיין ביוקר לפי שהאדם באותו הדור אוהב
השעשו' ואויב המלאכה וא"כ אין אדם שיטרח להכין היין כראוי וכזה הענבי'
מוכנים והיין אין אדם שיכינהו ולזה הוא ביוקר · והמלכות נהפך למינות
לפי שהאדם אינו רוצה להאמין מה שאין נראות לו והמולך רוצה למלוך
ובקרוב משיח בן דוד המלכות נאבדת ולכן אינו מאמין המולך ונהפך
למינות ולכן מתרבין האסורות לפי שאחרי המלך הולך העם ואם אין
בעם יראת שמים הולכים אחר החטא בעבירות אין ותיראים ובזה לכם נאבד
ואין מלאכה ואין סחורה וע"כ של דברים תכלה פרוטה מן הכיס וכתוך
המיעוט והעניות אין אמונה ואין בטחון ונתיאשים מן הגאולה ואומרים

פתח עינים

שהם הב' חכמים שנחלקו בהגדה פסח כמה לקו באצבע וכו' · וי"א שנחטף נפש ומתו וזאת היא היותר טבעית להמית פתאום ע"י לענה בנשימה · והב' חכמים אחרים שאמרו בשים ספק להם ואזנים גלה להם ומתו הוא לבקש גם אמלכות הגושים של המישוש ושל השמיעה ומחלוקת כמה נשתיירו מהם הם דרשות בלי תועלת · וכן היה מה שדברו על תער השכירה של סנחריב שלפי האמיתית הפילוסופי הוא דרך הללה לומר שבין בני המזרח יש להם תמיד זקן ארוך אם הם בלא זקן אינם אדם וכן היה סנחריב שבאבדן מחנהו לא היה עוד מלך ובלא גבורתו הנ' ובאמת אחר מעט ימים בניו הרגוהו וא"כ לא היה עוד אדם ואב גם לנגד עיני בניו · ומ"ש מלאך שנזדמן לאברהם לילה שמו הוא למדנו שלאברהם היה התבודדות גדולה שהיא דוגמת הלילה · וסברת ר"י שפוטה עמו מעשה לילה הוא לומר שנלחמו בשבילו כוכבי לילה בכח ראוי לאברהם שהיה שורש אומתנו ויסוד עמנו ועבודתנו :

אר"ז אע"ג רשלח ריב"ב מנציבין הזהרו בזקן ששכח תלמודו וכו' והזהרו בבני ע"ה שמהן תצא תורה כי הא מילתא מודע נן להו צדיק אתה ה' כי אריב אליך וגו' :

במאמר הזה יש ד' מוסרים · א' שלא לאבד כבוד הזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו כי הזכרון בזקן מתחלש מפני שהגידים אינם בריאים כמו שהיו בימי נערות ובימי עמידה · ב' שיש להזהר בבני עניים שמהם תצא תורה מפני שע"ה כראות בזיונו בין העם משום קנאה מבקש בכל אפשרותו להיות לו תלמידים ללמד לבניו ואינו מתרשל בכל יכלתו לזרז המלמד לחובקו כדי שיהגה עם התלמיד יומם ולילה לא יחשה · ג' זכות נבוכדנצר שכיבד חזקיהו כשחלה ואע"פ שהיה רשע היה לו זכות כמו המבקר את החולה וקיבל השכר הראוי לו · ד' שלפעמים לעשות נס לטוב הצדיק הקב"ה מהפך הטבע כמו שהיה בענין הגלגל של חזקיהו וידוע הוא שצדיק יסוד עולם · ומ"ש ע"ע פתחי ירושלים שלא פתחו אותם כ"א לכסוף וזאת הדבר היא נסייה להורות קדושת הפתחים עד כי בא רגע הרעה ונפתחו · ומ"ש מבני בניו של סיסרא וכו' הוא מוסר גדול להורות שמרשעים ורעים יוצאים כמה וכמה בנים טובים וחכמים ואין הצטרפות טבעית בין האב הרע והבן שיכול להיות צדיק גמור · ובענין המים הרעים של בבל שהיא מלולה טבעית וכן האילנות שאין נושאים פירות מפני שהם המים רעים גם הארץ מקבלת הוא אמת גם בימים האלה כמו שמעידים כיתבי הולכי דרכים של האומות וכבר כתבנו ע"ז במ"א ובפרט במסכת גיטין · ומ"ש על עמון ומואב שהיו מוזרים נבוכדנאצר לבא על ירושלים זה היה קנאת אומת עמון ומואב בני לוט עם ישראל בני אברהם קרובו ·

ומ"ש

במהירות המסעות ושלא לאבד רגע א' יותר מן הצורך ורץ לקראת רגן
בעת ההכרח להגיע אל המקום אשר שם יפול פתאום על אויביו ולכן
אמרו י' מסעות וכו' ב' שבזמן שאבד ביום א' בלבד שלא ללחום על עיר
ירושלים היתה מפלתו ואילו היה נלחם באותו היום היה כובשן · ג'
שקודם המלחמה ובפרט לכוון עיר בצורה צורך גדול שיש שר הצבא יראה
ממקום רחוק גודל העיר שילחם עליה ומסבה בין בחיצון בין בפנימי
ולכן סנחריב כשעלה לירושלים עלה על החומה לראות מה הוא ואח"כ
יראה לעשות עצה ולבקש התחבולות לפי המקום ללכדה במעט רגע ומת"ש
בשם ר"י שי' שמות יש לארי דע כי גם הביקארט פירש ה' שמות של האריה ·
אריה הוא מל' ארה וראה בצמח דוד שארה בל' לאטינו הוא Decerpere
בלעז Sradicare e rompere וכן עושה הארי · כפיר הוא הארי הקטן
ובלשון ערבי כפיר Giovine כער · לביא הוא מגזרת לב או מגורש ראיש
נכוב ילבב לפי שיש לארי כח גדול והוא מלך שבחיות ויש לו לב · ליש הוא
הזקן שמושל על הבחורים · שחל הוא שם מלטרף עם טבע האריה שתורה
גאוה וחוזק והראב"ע פירש באיוב כ"ח בהמה חזקה ודורסת כאריה ·
שחל הצמח דוד פירש ששחל הוא שם נקבת הארי ומצאתי לטעם הזה ששחל
בל' תרגום מורה הריון והפנימי של הבילה וכן בל' איטלקי Gravidanza
Concezione, Pregnatura,

וישבי בנוב אשר בילדי הרפה מאי וישבי בנוב אר"י א"ר איש שבא על עסקי נוב :

במאמר הזה יש מוסר · א' שאע"פי שדוד היה בחיר ה' היה ב"ד של מעלה חמור עמו להריגת נוב עיר הכהנים ואע"פי שהוא היה נקי מסיבת מיתתן וכן אם כשרד דואג האדומי כי מה עון יש לדוד אם דואג כשרד בכח לשונו הרע וכן הוא בהריגת שאול ואין לנו בכ"ז לומר שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה · ב' שכ"כ היא באדם אהבת הזרע שדוד קבל לכפרתו להכחן ביד אויב במקום מפלת זרעו · ג' שנס ברעתו אבישי בן צרויה היה לו למגן בנגד אויבו ואע"פי שדרשו עז"ו האמת בכללו הוא שאבישי היה איש מלחמה ושר צבא ובכל צרכי דוד היה יכול להלחם על אויבו · ומ"ש קפצה עליהם הארץ כבר פירשוהו במ"א · וקפיצת הירדן בימינו הוא דבר בסיוגי שאין לדבר עליו ובכל אדדריש שהגדילו על מחנה סנחריב במאמר אר"י א"ר וכו' שבמה בני מלכים לשפי' ובמה לבושי שריון היו באותו מחנה בל זה הוא להגדיל הנס שנעשה במכת בלם באותו הלילה אבל לכל זה אין יסוד בפ' להביא עליו ראיה גמורה ואין לדברים האלה יסוד כ"א בקבלה פרטית או דרך דרש ולא למעלה מהדרגה זאת · ומה שהביאו למחלוקת אם ביד הנס או באצבע או ע"י גבריאל גם זה אינו אלא להגדיל נס המכה הגדולה ההיא וראה

שהם

פתח עינים

פרס כותב וחותם נס· היום שהוא מזרע אברהם · ואם ישראל ספרו בגנותה של א"י שמשם היו גולים אין להפלא ע"ז שכל אדם בזה כל דבר שאין לו ישפוט בע"כ ויחשבת עצמו בכח הדמיון ולא מרוע לב מדבר נגד מה שהיה לו ונשלל ממנו כמו כמה שלפנינו מישראל שבע"כ גלו מא"י בארצות אחרים וגם כמעט פילוסופי אם מבקש לשבת בטוב שיש לו אע"פ שהיא קטון או שהוא קרוב לרע :

ותחת כבודו יקד יקוד כיקוד אש אר"י תחת כבודו ולא כבודו ממש וכו' :

סברת ר"א שריפת נשמה וגוף קיים אין לפילוסופיא ספק להבינו אם לא כאמור שזאת השריפה היא פרטית בכל חלקיה ומקומה אשר אין בטבע כמוה אם לא שנאמר שאם האילעקטריקו שלפעמים ממית בלא שריפה ומכה על הריאה שאין בה עוד נשמה לפי שהאויר אינו ראוי עוד לנשימתה ובזה הנשימה נאבדת והגוף קיים · ומ"ש במאמר שאחריו שפרעה שתירף בעצמו כפרע הקב"ה בעצמו ונגד זה על שנחריב ע"י שליח זה הוא להראות שגדולת משפט אדון הכל הוא ליתן שכר ועונש מדה כנגד מדה במשקל ובמשורה וזאת הראיה שבראיות ללמדנו מה ישר משפט אדונינו המלך · ומ"ש על פקח בן רמליהו שהיה אכלן וחזקיהו שהיה צדיק אוכל לשובע נפשו זה היא ע"פ הטבע שגם בדברי העולם הזולל וסובא אין לו שכל ברור להכיר הדברים על בורין ולא כן הצדיק האוכל כלכד לשובע נפשו שהוא יתר שכלי ולא חמרי ויש לו שכל זך בדברי העולם וגם בדברי התלמוד · ורזה שברשע נקרא בית מה שבצדיק נקרא נוה שהוא נאה לפי שבכל הדברים שבבית הצדיק הם ע"פ הסדר ולא בבלבול כמו בית הרשע ולכן חזקיהו לא רצה לראות בבלבול מיתת אויביו בידו ובסביבותיו אבל רחוק ממנו ולא תחת עיניו בתוך הפחד ותרירות נפשו · באדם כל המדות הוא כטבעות מנוקבות זו בזו ולכן חזקיהו שהיה איש מדות ובעל מוסר היה מפין הטוב בב"מד ובמעט בהכרח ובכח גדולתו ומלכותו אמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב ובזה כל אדם היה חכם ולא היה איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה · במאמר הזה יש עוד לדקדק מוסר גדול שהיו בדור סנחריב בא"י רחוקים מן הגזל כ"כ שלא היו אוהבים לגזול על סנחריב ממון מחניהו מפני שהממון שבזו מי' השבטים היה מעורב בו :

אר"ה י' מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר בא על עית עבר במגרון וגו' :

במאמר זה אלו ראיות שחז"ל הכירו · א' שהצלחת המלחמה היא במהירות

הסיבה היא כח הדמיון שמלביש החושים ומולך על הם ורואה ושומע בכח הדמיון מה שאין לו מציאות בסביבותיו ויש לו פחד מדבר שאין לו אמיתות כ"א בכח הדמיון עצמו ולכן הרפואה שנותנת התלמוד בפחד כזה היא לפי הפילוסופיא · א' להרחיק עצמו ולדלג ד' אמות לפי שבמ"א הדמיון מתחלף ועוד שהתנועה בדילוג מחליף הגידים ותניעה באופן אחד דם הסובב הגוף והדמיון הולך לו · ב' לקרות ק"ש לפי שבזה הלב שקט כאמור דברי קדש דרך תפלה ובינול בסיוע אלהי והדמיון בעצמו יושב בשח · וכן הם אמר ר"ה במקום ק"ש להשקיט הדמיון הוא מועיל יותר מדי · ומה שבא במאמר המתחיל למרבה המשרה וגו' שבקש הקב"ה לעשות חזקיה משיח ולא עלה בידו לפי שלא אמר שירה אחר כל הנסים שנעשו לו דע שהשירה בעצמה היא הגדולה שבהללות ומי שאינו יודע לשורר אין לו שכל יפה ונעים ואין לו מתיקות הדיבור שהיא תכלית צורך המולך עם עמו ושריו לדבר על לבם בנינה ואנחנו רואים בד"ה של המלכיות שהמלכים הגדולים היו מליצים נפלאים כמו Cesare בין הרומיים אלכסנדרוס בין היונים שהיה מלא חכמה ע"י ארסטו רבו וכן אחרים עד אין מספר א"כ משיח גואל העולם שאין לו מליצה לשוא יעמול לטוב עמו וטוב לו ולעמו שלא יהיה מלך בגרעון זה · וטוב אמרו אח"ז שהארץ פתחה ואמרה שירה במקומו לומר שהטבע עצמו משורר על פעולותיו יתב' ואין צורך לשירת האדם לשבח ולהלל בורא כל אבל מכנף הארץ זמירות שמענו בכל יום על נפלאות הבורא והטבע התמידי בעצמו הוא הוא המשורר הגדול · ומה שדברו על שר העולם הוא שכל הפועל של הפילוסופיא כידוע · ומ"ש על דומה שהיא מלאך הממונה על הרוחות ועל הנשמות הוא ללמדנו שמלאך כזה נקרא דומה מל' דום לה' והתחולל לו רצוני שבענין גדול כזה טובה השתיקה מהדיבור כי אין לנו עסק בנסתרות להבין בחייני מורכב מנפש וגוף מהות הנשמה בבלחיותה · ומ"ש שבא במאמר תניא משום ר"פ וכו' ויחד יתרו ששמואל אמר שנעשה חדודין כל בשרו בשמיע הטובה שעשה ה' לישראל עמו שהיה מיצר מאד על מפלת מצרים אין להפלא ע"ז לפי שבח אהבת אומתו גדולה היא באדם בטבע וכל אומה היא משפחה גדולה והוא טבעי שכל ב"א אוהב טוב משפחתו למעלה מטוב משפחת אחרים · למה שאמרו שסנחריב הגלה י' השבטים לפי מר זוטרא לאפריקא הוא אמת שלפי ד"ה של האומות מגנים קדמוניות ישבו בנ"י באפריקא ובפרט בתוכם ששם היתה קרטגו הקדמונית וכן באלג'יר ובטריפולי וכן במלכות מארוקו ואמת היא ג"כ שסנחריב מלך בברבריא ובכל המקומות ההם ומ"ש ר"ח שגלו להרי סלוג זה הוא באסיא בהר Caucaso אשר הם ובסביבות המקומות ההם יש מספר אין חקר מיהודים מי' שבטים והרבה כותבים מאינגילטירא שהיו שם אומרים שהיהודים יש להם ערים בצורות וארץ רחבה לישב בעושר גדול וארץ זבת חלב ודבש · ודע עוד שמלך

ומ"ש עוד שג' היו באותה עצה לילך דניאל מגם אינו כ"א ללמד שבכל דבר כוונת האדם מוכרחת לעשות דבר טוב אבל בלא סיוע אלהי שוא ודבר כזב שיצטרף הטיב המיבטח · ולכן תלה דניאל עצמו ונבוכדנאצר אדניו בלי הסכמת הא-ל היו בלא היו · ומ"ש עוד על גם בגדי יהושע כ"ג ועל שריפת אחאב וצדקיה על הסחת בן נבוכדנאצר כל אלה הדברים הם דרשות. בלא יסוד הפ' ואם קבלה נקבל · ומ"ש ר"ת על הו' שעירים הוא רמז · ומ"ש על דואג שטבח דוד דרך צ"הר להכניע לב שאול שיקנא עליו ויהרגהו אינו ודאי שא' מן הנערים היה דואג ואין להפלא אם דבריו רצה עליו דרך דרש לפי שכך הוא דרך הדרשנים לדבר גדולות נגד מי שאינו טוב להגדיל הספם גם דרך דמי ן · מעשה בן כוזיבא הוא קבלה ואין בד"ה שלנו ולא בד"ה של האומות ראיות עליו · ומ"ש על יופי חנניה ורעיו אשר אין בהם כל מום שלא היה בגופם שי' שהקיזו להם דם זה הוא לפי הרפואה שי' מובהק של בריאות אם לא היה להם צורך הקזת דם ולא עוד שהוא שי' חוזק גופם לפי שהקזת הדם מחלשת · ושכתם על שהיו מונעים עצמם מן השחוק מן השיחה ומן השינה הם שבחים פילוסופיים שהשחוק מאבד השכל והזמן · השיחה בטלה אינה כ"א נירעין בכל ההצטרפות הפילוסופית והשינה יותר מצורך הגוף היא מיתה רצונית וחסר גדול נגד מציאות האדם שנברא לחשוב ולעשות :

ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה אר"א כלם מבני יהודה הם ורשב"ן אמר דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים וכו' :

אם לא היה כ"א דניאל מבני יהודה אין טעם לזכור אחריו חנניה מישאל ועזריה אם היו משאר שבטים כדעת רשב"ן אם לא שנאמר שיהודה היה שם המלכות כמו ישראל ובבני יהודה היו נכללים בנימין וחצי שבט מנשה כידוע · ודעת ר"ש מיוסדת על הפ' שאמר ויהי בהם מבני יהודה ל' יחיד ולא אמר ויהיו ל' רבים · ר"ח פירש סריסים שנסתרסה ע"ז בימיהם בבא הניסים שניצולו מהאש ומגוב אריות ולא פירש סריסים ממש לפי שנראה נגד הפילוסופיא האלהית שאנשים צדיקים יהיו סריסים לפי דרך המלכים המזרחיים לסרס את האדם כדי שלא ישא אשה ויהיה פנוי לעבודת המלך כ"ש שבאמת הטבע הסרים אינו אדם לפי שתכלית הבריאה היא פו"ר · ומה שבא המאמר שאחריו מבדי כל מילי וכו' הוא מוסר גדול שלא נקרא ס' נחמיה על שמו מפני גאותו ומפני שספר בגנותן של ראשונים · ומ"ש אע"ג דאינהו לא חזו מזליהו חזו ולכן אעפ"ש לפי חכמת אמיתות הטבע אין מזל וכל המאמין בו הוא כסיל אבל בע"ז המזל הוא שבמו האצטרולוגין מחזיקים בשקריהם כח הדמיון כן בפחד בוא

הסיבה

המאמר הזה אינו כ"א לשבח גדולת נס חנניה מישאל ועזריה שניצולו מכבשן האש והריבון שעשה פלאות העניין שכפלא הזה · ועוד היה פרסום יותר משום שבדור ההוא היו מועטים החכמים והצדיקים הגדולים בשביל חורבן ה' וידוע הוא שהשפלות הפוליטיקי וכבוד בית ה' גם האנשים אסר להם לב לדרוש ולהבין בתורה אין להם שהות ולא מרגוע להעמיק בשכלם על ליסוד סודתנו וכזה המשיל הג' צדיקים ההם לכבשן שהיה נראה דרך נס לקהל ה' והיתה פרסות גדולתם ולכן הגדילו לדבר שהיה הקב"ה מלא כעס על הדור ההוא שהיה מלא ריקנים ולא נתקררה דעתו עד שראה חנניה מישאל ועזריה שהיו צדיקים ומלאים זכיות כרמון · ולכן האדומים נעשו לבנים ע"ד אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו שהלבן הוא סי' הטהור ונקיות המעשה וברות הלב כבר ידוע הוא וגם בין שמכ"ע אני רואים בפרט בבגדי טמאתם שכלם נבררים אחר בגדי לבן מעורב במעט מצבע שחור וכבר ידוע הוא מחכמת הנופית שהלבן הוא הצבע הכולל כל שאר צבעים והשחור הוא צד החסר לפי שהצבע הזה מחליף ואינו נחלף ואינו כ"א השלילה משאר צבעים כלם · ולפי שהוא צבע השמחה והתשוקה ע"כ אמרי שחלום סוס לבן נקבה טוב הוא לחולם לפי שהסוס דתמת הגדולה וכן הלבן הוא צבע כולל כל הגדולו' של שאר הצבעי' ובזה המדיין מתענג על טובו ועל טוב משפחתו · ושאילת התלמוד היכן הלכו להם אחר שיצאו מכבשן האש הוא ראיה שלא היה בהם דבר פרטיי ולכן ספ' אינו מדבר מהם כלל · אבל לפי התנאים שעשו מחלוקת ע"ז מי שאומר בע"הר מתו הוא דבר שכבר דברתי עליו בח"א וכדרך פילוסופיא הע"הר היינו כ"א הקנאה שהיא כנגד שלום הבריות ופתח פתוח לכל צרות ורעות האדם · ור"י שאומר שברוק טבעו אינו לפ"ד הרוק שרקקו או"הע על ישראל כמו שדרשו המפרשים שאינו באפשרי דבר כזה והדעת אינה יכולת להשיג להבינה כראוי הרוק שטבעו בו הוא כמו מה שנקרא Catarro שהוא חולי הבא לאדם שיוצא בחוץ לאויר ולרוח אחר שישב זמן ארוך במקום חום גדול ואין להפלא אם בא חולי כזה לחנניה מישאל ועזריה שישבו בכבשן האש כמה ימים ויצאו לחוץ בשוקים וברחובות · ושאילת התלמוד היכן הלך דניאל בעת שהושלכו חנניה וחבריו לכבשן האש והתשובות שכתבו התלמודיים אינם פילוסופיים כי מה לדניאל לחפור נהר על ההר אם לא היה במצות נבוכדנצר לשנב מדינתו וכן לפי שמיאל להביא זרע של אספסתא בלעז Avena אם לא היה במצות המלך לאכילת סוסיו בפרט שאינם מאכל בזה · ועוד פלא הוא סברת ר"י שאמר שהלך למצרים להביא חזירים נגד דת ישראל שלא לקנות ולמכור החזיר הטמא והוא כנגד השכל אם לא היה בהכרח מצות המלך · אבל אמת הוא שבמצרים החזירים הם גדולים ויפים ואמת הוא גם כן שמסרסים אותם לשמן ולהרבות בשר וחלבם ולא לפי שהנקבה לא תלד

ומ"ש

פתח עינים

כל אשר בשם ישראל יכנה יש לו להאמין בתחיית המתים אבל הראיה שמביא עליה מהסוראים בשאול עם פועל דחס דעופה היא עד מאד · ומ״ש לדיקים שעתיד הקב״ה להחיותן אינם חוזרין לעפרם הוא בין לימות המשיח בין לעוה״ב אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעת״ל וזאת היא דעת הרמב״ן ויפה שיש להפלא הוא ג״כ דעת Burnet חכם גדול של אינגילטירא שכתב ספר Mortuorum et resur- gentium מטבע המתים והמתתים ששבים לחיות לפי שצדק ומשפט הוא שגם הגוף יתענג לעוה״ב יחד עם הנפש אבל אין פתח לשכל האדם לעשות קושיות ותירוצים על ענינים העמוקים האלה שאין לכם יסוד כ״א האמונה וכ״ש להבין מה יהיה בימים ההם מהגשמות והגופות ואם הם שטין ע״פ מים כאלף שנים שיתחדש עולמו וכיוצא באלה הדברים · וכן בכל הסברות והקושיות על המתים שהחיה יחזקאל כלם הם סברות בלא ראיה ובלא יסוד פשוט על הפ׳ · ומה לנו להגביל השכל אם הא׳ כבני אפרים או אלו שאין בהם לחלוחית של מצוה או שחפו את ההיכל שקצים ורמשים · ומ״ש על היפים של בנ״י שהיו הכשדיות רואות אותם ושופעות זבות זה הוא טבעי ואם המלך גזר מיתתם הוא אכזריות בלא שורש · והכן עוד שרי״א שהמתים שהחיה יחזקאל לא היה אמת אלא משל במראה הנבואה ואם בתלמוד אנו מוצאים מי שסובר כן אין לזפוק ולדבר רעה על מפרש שאמר כן שמתי יחזקאל הם משלים במראה הנבואה ולא יותר :

ת״ר בשעה שהפיל נבוכנדנצר חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש א״ל הקב״ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא וכו׳ :

כל זה אינו כ״א להגדיל הנסי׳ לפי זמנם ולפי מקומם ולשבח מ״ש דשם שלמב״ע אתוהי כמה רברבין שהוא שבח גדול ואלא הלכה והו׳ נסים שנעשו באותו היום שנשלחו לכבשן חנניה מישאל ועזריה הן קבלה ואין לפילוסופיא מקום לבדוק כאן · ומ״ש ראב״י שאפי׳ בשעת הסכנה לא ישנה עצמו מן הרבנות הוא פוליטיקי לפי שהמשפיל עצמו יותר מן הראוי שונאיו שמחים עליו אבל אם אינו כראוי מבוהל ומפחד אויביו יש להם קנאה ומכבדין אותו בהכרח · ומ״ש גדולים צדיקים יותר ממלה״ש לפי שהצדיקים יש להם יצ״הר שנוכדי׳ עליהם אבל מל״הש הם הוזים מוכרחי׳ לעשות טוב לפי שאינם יכולים לעשות רע :

ארתב״ח בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אוה״ע וטפחו לשונאיהם של ישראל על פניהם וכו׳ :

לאחרים שלא ידעו ללמוד ויש בנו כח לקבל פרנסתם ובזה מרבים אוהבי הטעמים ושואלי התלמוד · הוא ג״כ בתכלית האמיתות שכל אדם שאין בו דעה לסיף נולה לפי שאין לו פרנסתו ובזוי הוא בפני הרוב שמכירים מדרגת דעתו והכרח הוא לעזוב ארצו ובית אביו לבקש גול אחר. במקומות אחרים אשר גולה שם :

אר״א כל בית שאין ד״ת נשמעין בו בלילה אש אוכלתו וכו׳ :

הלילה הוא זמן ההתבודדות ולכן אם ד״ת נשמעים בבית בלילה הוא הזמן היותר נכון ללימוד ולהכין כוונתו בכל לבו ובכל נפשו לעבודתו ית׳ ומי שאינו מתבודד בשכל בדעתו ואש אוכלתו בפנימיותו שלא עבד כראוי הבורא יתעלה · רא״א עוד שכל שאינו מהנה ת״ח מנכסיו איני רואה סימן ברכה לעולם · חכמי התלמוד היו מפרנסי׳ משפחתם בכח הלימוד שתורתם אומנותם א״כ בכל טעם אמרו ע״ש להגדיל זכות מי שמהנה מנכסיו לת״ח · ובאמת הוא סי׳ ברכה בנכסיו להרבין תורה בישראל ונגד זה מי שאינו מהנה · ולכן אמר עוד ר״א שכל שאינו משייר פת על שלחנו ליתנה לעניים איני רואה סי׳ ברכה לפי שבלא צדקה אין שלום ונגד זה אם מביא לסוף השלחן עם הפתיתים שנשארו עליו לחם שלם הוא נראה כעובד ע״ז ובאמת ראה בספינקירו על מנהגי הקדמונים ובקרמילי Carmeli בספריו Degli usi antichi שהיו נוהגים בין המצריים בפרט לקרב לאוה Osiride שהיה אללם אוה המשגיח שהוא נגד ו׳ או י״ב לחמים שלמים לכבודו וע״כ לבטל זאת העבודה הקדמונית לאלהים אחרי׳ תורתנו הקדוש׳ ליתה לחם הפני׳ על השלחן תמיד לכבד הבורא יתעלה האמיתי בתמידות הלחם על השלחן · עוד אר״א שהמחליף בדיבורו כאילו עובד ע״ז מפני שהאומר דברי׳ הפכיי׳ פ״א אומר כן ובאחרת אומר לא משים האמת לשקר והשקר לאמת כמו שהוא עובד ע״ז שמכבד אל השקר תחת האמיתי · רא״א עוד בפילוסופיא שהאדם יהיה עניו ויחיה מפני שהגם רוח אין לו חיים · כל העולם שיגאו הוא מבזה הכל ורוצה להיות מכובד מכל הבריות · אם עולה לגדולה אינו שקט עד שאומר אעלה על במתי עב אדמה לעליון · אם יש לו עושר מרבה דאגתו להגדילו לרבבות · הוא מלא תאוה וקנאה בגדולים ממנו אינו אוכל ושותה בשלוה מפני שבלבו אין שלום · א״כ אמת הוא שבגאוה אין לו חיים ובלבד לעניו יש לו · לבסוף אמר ר״א שהמסתכל בערוה קשתו נבערת מפני שהמקשה עצמו בהרהוריו ומאבד זרעו או בהוכם או ברצון לבסוף קשתו נבערת שמתהלכת ומתמעטת ואינו מוליד :

אר״ט אר״י מ״ר שאול ועוצר רחם וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכניס ומוציא אף שאול מכניס ומוציא :

פתח עינים

הל' עתיד במקום עבר כג"כ רפואות למי שיזכה שבלה"ק העתיד במקום עבר הוא בכל התורה. עד אין סוף · ומ"ש עתידים כל הנביאים כלם לומר שירה בקיל"ז הוא פילוסופי לפי שנתקיים נכונאמן לעתיד בימות המשיח ובתחיית המתים השירה ראויה לנביאים שנבאו כראוי ונתקיימה נבואתם :

אר"י א"ר כל חמונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנא' תו"ה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב וכו' :

באמת שאין עושר בעולם כתורה וכחכמה וככר א' שלמה יקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה א"כ למי שמונע הלכה מפי תלמיד הוא כאילו גוזלו מנחלת אבותיו לפי שאבד נחלתו היותר חשובה שבעולם ובלא חכמה שוא היא גם הנחלה בעצמה לפי שע"ה אינו ראוי להקרא אדם · ולכן אמרו על המונע הלכה מפי תלמיד שעוברין שבמעי אמן מקללין אותו לפי שבאין לעולם שאין שם אדם שילמדם וטוב להם שלא יבאו בו ואחר זמן בלא תורה יאמרו ארור היום אשר נולדנו בו · וכנגד זה אם למדו משוב לברכו כיוסף שהיה משביר במצרים וכן המלמד תורה הוא משביר הנפש והגוף שחיים הם למוצאיהם ונמשלו ד"ת ללחם כמ"ש לכו לחמו בלחמי ואמת הוא שמי שמירה ומשביע תלמיד בד"ת הוא כאילו מלמדה לעולם הבא לפי שבכח החכמה והלימוד זוכה לנצחיות הנפש ובצדק ובחכמה יחזה פני המלך · ושוב אמרו שכל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב לפי שהנהגת החיים במוסר והפוליטיקי הטוב הוא יסיד שלום הבריות והצלחת עירו ובזה גם עבודת ה' על פניהם יהיה ולבסוף פרנס כזה מנהיגם לחיי העוה"ב · אין אמת בכלל שכל חכם הוא עשיר וככר א' שלמה. כי לא לחכמים עושר אבל שרבים. שיש בהם דעה לבסוף מתעשרים הוא אמת ברוב ובפרטים הרבה. לפי שהשכל מנהיג האדם בעסקיו ובסחורה בין ביבשה בין באיי הים ולכן טוב אמרו שמי שיש בו חכמה לבסוף מתעשר · וא"ע כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו אינו לפי המוסר אבל הוא אמר בכלל שהאדם שאין בו דעה שאינו השכל הטבעי אבל הדעה שהיא בכח הלמוד שאינו רוצה לטרוח וללמוד וא"כ הוא פושע ברצונו אסור לרחם עליו מפני שרוצה לחיות כצדקה ובממון אחרים שהיה יכול ללמוד ולפרנס עצמו ומשפחתו ולכן אמרו שהנותן פתו למי שאין בו דעה יסורין באין עליו ואלו הם לפ"ד יסורי הנפש שבזמן שמפרנס מי שלא רצה ללמוד והיה יכול ליתנו לתלמיד ולאיש כשר מתחרט ליתן ממונו למי שלא היה ראוי לקבלו ושלא ליתנו למי שהיה ראוי לכך ועוד שבמתנה הזאת שאינה ראויה מתיר הרצועה והוא מכשול ואבן נגף לאחרים

החיונית האלבת ורבה שיש לו הכנה ושכל וכזמן ההוא באה הנפש השכלית והולכה ורבה ממדרגה למדרגה · וכן שאלת אנטוניכוס אם יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה אינה שאלה לפי שבהיות הולד ברחם אמו אין לו כ"א נפש הצומחת וכשבא לאויר העולם אין לו שכל כ"א אחר שנים הרבה וגם היצ"הר של הלב איני בא כ"א אחר שהחושים בולטים ונעשים מרגישים בהכרת המרגיש וזה איני בנמצא האמיתי כ"א אחר זמן ובהרגל המוחש עם המחיש וזה הוא מדרגת נפש הצומחת ואחריה נפש המשכלת · ומ"ש הא"כ ר"ל שעומדים במומס ומתרפאים הפשט הוא פילוסופי לפי שהגוף צריך בתחלה להיות כמו שהיה קודם המיתה ליתן שכר לאותן חלקים בעצמם של החומר שזכו או שחטאו לקבל שכר או עונש לפי מעשי האדם · ומ"ש שישראל לא ימותו עוד ובלבד בתו"הע הנער בן ק' שנה ימות וזה הוא דעת הרמב"ן בספריו ואחרים שהלכו אחר דעתו וכאלו הדברים אין פתח לפילוסופיא והשער סגור וכן הוא לידע מה שיהיה בימות המשיח ובעו"הב אי במחנה לויקים במחנה שכינה ובכל אלה הדברים נאמר איני יודע :

ת"ר אני אמית ואחיה יכול מיתה בא' וחיים בא' כדרך שהעולם נוהג ת"ל מחצתי ואני ארפא וכו' :

דרש אני אמית ואחיה להביא ראיה על תחיית המתים היא רעועה וחלשה לפי שמחלתי ואני ארפא ג"כ יכול להיות מחילה בא' ורפואה באחר ועוד אם מחלתי ואני ארפא הוא בא' יכול להיות אמית ואחיה בשנים מיתה בא' וחיים באחר · ועל פשט הפסוק עצמו יש לדקדק אם החיים קודמים למיתה כטבע היה לו לפ' לומר אחיה ואמית אבל לפי הפילוסופיא מדוקדק הפ' בב' פנים · א' שמשעה שנולד האדם מתחילים סיבות המות בליחות הגוף ובקשים שבגוף בחמרם ובחולאים רעים בכל הזמנים ביונקי חלב ובמוליאי שינים ובזמן הבגרות והבחרות וכ"ש בימי העמידה ובימי הזקנה וכבר אמר החכם Metastasio

e dalle fasce
Si comincia a morir quando si nasce

א"כ בא' מתחילים המיתה והחיים · ב' שכטבע מיתת הא' היא סיבת החיים של אחר הבא אחריו · מת העוף מתה הבהמה אנו אוכלים אותם לקיום הגוף ובכל הטבע של המורכבים אנו רואים שהמורכב נעשה פשוט והפשוטים רבים מחדש בא מורכב אחר וכבר א' החכם אריסטו Corruptio unius est generatio alterius שמהא' שנעשה מוכן נולד האחר · א"כ אמת הוא שהמיתה בעצמה היא סיבת החיים · על נכון א"כ הקדים המיתה ואמר אני אמית ואחיה · כל סדר הראיות מיוסדות על

הל'

פתח עינים

כרחם אינה תשובה נכונה לומר שהיו חייבים המצריים שכר עבודת ש' רבוא כת"ל שנים של עבודות · א' שהעבודה היתה לבנות ערי מסכנות למלך והממון שנטלו היה מהמס במקלתי · ב' שנטלו דרך שאלה וא"כ היה בדרך מרמה ונגד המדות והמוסר ולדבר בבירור היה גולת עמק ודעת · ומ"ש על יצחק וישמעאל שנתן אברהם כל אשר לו ליצחק בחייו זה יכל להיות ע"פי הדין לפי שבן הפילגש אינו ראוי לירושה כבן האשה היחידה והנכבדת שהיתה לאברהם כ"ש שהפ' אומר כפי' שנתן לבני הפילגשים מתנות אבל מ"ש זה מסר להם שם טומאה דהיינו כישוף ומעשה שדים אין לו פשט לפי שלא נוכל להבין מה הם שדים וכישוף להקרא מתנות ואלו בני הפלגשים לא היה להם כדי לחיות אם לא היה אומנותם כפרעין כאלו הדברים שנראים לא מכובדים לא לאברהם ולא לבניו :

א"ל אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין וכו' :

אמת בתכלית האמיתות שהגוף לבדו בלא נשמה ובלא כח הגידים אין לו חושים והוא כאבן דומם ואמת הוא ג"כ שהנשמה לבדה בלא גוף אינה יכולה לחטא שכל העבירות מן החושים באים או בה' או בב' · האדם אינו יכול לזנות אם אין לו גוף חושים וכל החלקים הטבעיים לביאה אינו יכול לגנוב או להרוג בלא גוף ובלא חושים שהם האמצעיים לחמוד ממון חברו או לעשות נקמה על גופו א"כ אמת הוא ששניהם צריכים לחטא ויצא מזה ההכרח לתחיית המתים לדון אותם כא' ולכן מביא את הנשמה וזורקה לגוף ודן אותם כיחד וכזה לכל א' יש לו חלקו · ומה ששאל עוד אנטונינוס לרבי מפני מה החמה שוקעת במערב נגד המנהג שמתקים שיצא שם נכנס ותשובת החכם כדי ליתן שלום לקונו היא דרש שאין לו הצטרפות על אמתות הדברים בחכמת הכוכבים והמזלות שבימים האלו כבר נודע שהשמש אין לו תנועה ושהארץ סובבת אבל הדרשה תדרש ואין פנים כדברים האלה · שאלת אנטונינוס מאימתי ניתנה נשמה באדם אם משעת יצירה או משעת פקידה אינה שאלה לפי שמשעה שטיפת הזרע נהפכת לדבר אחר שתהיה לולד יש לה מדרגת חיות וזאת נקראת נפש חיוני או נפש צומח וכשיצטייר להיות הילד נולד שנקרם כלו בבשר וגידין ועצמות הולכת ומוכרת הזיתו במדרגה יותר עליונה מהחיות לפי שהגידים מתחילים להרגיש אבל הרגשה בלא חושים והוא כמו האש האליטריקו שעובר בגוף והנפש הצומחת הולכת ורבה וזה הוא האמת העיקרי בדבר הזה · ולכן כשיצא לאויר החיים כשנולד יש לו נשמה יותר עליונה ויותר מרגשת והחושים מקבלים לפי שנפשם מה שכולם מהגופים הסובבים שהנולד העין רואה שאוזן שומעת וכן שאר החושים וזהו הנפש החיונית

נשמה כמו בריאה חדשה בהצטרפותה ואין להקשות עלי טבע העפר הוא לבדו מכחו הטבעי · ובאמת במשל העכברים שז"ל המלך בנו לי פלטרין וכו' היה ללמד שהוא כבנין חדש על בית ישן · ומ"ש מעכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השרץ ונעשה כלו בשר לפי הטבע יש עכברים שיש להם כסוי עשה כמו עור חילון ואחר ימים מאבדו כן תראה בכיפון במוראשילי וכיתבים אחרים אבל לא הבין שהיה הגוף חציו בשר בכל האברים הפנימיים וחציו אדמה בזה בפנימיות הגוף שזה אינו אמת ואינו בנמצא בכל הטבע, שהיום ליום פנימיות הגוף של העפר יהיה לחיים ויסרין ומ"ש החכם על החלזון אני בריאה מצטרף בכל טעם לענין תחיית המתים לפי שהחלזון הוא מן תולעת שאוכל העשבים והפירות אבל כמו שהוא תורת הטבע במעט זמן נולד ורבה מי שמת במהרה ולהפך פרה ורבה בריבוי זמן בהצטרפות הזמן הארוך שהוא חי ולכן אין להפלא אם היום אין בו כ"א חלזון א' ולמחר בבקעת הגשמים נתמלא כלו חלזונות כ"ש שהנפש בעצמו יכול מסביבות המקום הביא החלזונית שכבר חיו במ"א בזמן הקודם :

ת"ר בכ"ר בניסן איתנטילו די סוסנאי מיהודה ומירושלים כשבאו בני אפריקא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס סוקדון א"ל ארץ בנען שלנו היא וכו' :

ידוע שאלכסנדרוס מוקדון היה איש ישר ואוהב היהודים והיה גם לפעמים דין לעמו ולאומתו וא"כ אין לתמוה שבני אפריקא באו לדון לפניו עם ישראל באמרם שארץ כנען היתה להם שכתוב ארץ כנען לגבולותיה וכנען היה אבי אנשי אפריקא שהיה להם הדין ואל תתמה על זה שאמת הוא שרוב של אפריקא באו מא"י לאפריקא לדור שם · כל כותבי ד"ה כמו רולין Millot כותבי ד"ה של אינגילטירא בשלם Storia Universale ואחרים אמרו שהכנענים באו במספר רב לאפריקא · והבוקארט בס' Phaleg et Canaban אמר שהוגם Tunisi שבימינו היה קרוב מיד חוץ לעיר למקום שהיה בנוי Cartagine שבימים הקדמונים היה שמו Cartados והבוקארט מפרש שזה שם מורכב בלשון כנעני קרוב עד מאד לארמי קרתא חדתא ר"ל בלה"ק עיר חדש Città nuova וזה שנים מלאו בני אינגילטירא שם אבן א' בה שמרוני שראיתי אני והיה כתוב עליה אנו בני נרגשי בורחים מפני חרב בן נון וכן אלג'יר Algeri באו שם הכנענים ושמו ר"ל מקום נרוח וכן טריפולי Tripoli הוא שם כנעני א"כ אמת שבני אפריקא כנענים היו כ"ש רז"ל · ולענין תשובת החכם מה שקנה. עבד קנה רבו היא תשובה נכוחה לפי מה שבא בתורה · תשובת גביהה בן פסיסא בענין כסף וזהב שנטלו ישראל ממצרים באו

כהחס

פתח עינים

מתכותיו על הרוב בטמאה לפי שאינו נזהר בזה והוא חילול השם גדול · אבל התמיהה על כל זה שעברת אם נחשב שאינו אסור ליכנס גם לכהן ע"ה אלא הוא דרך ענוה של רז"ל ולכן אינם אומרים אסור ליתן וכו' · ועוד וי"א הנותן תרומה לכהן ע"ה כאילו נותנם לפני ארי · א"כ החכם הזה מדבר נגאי על מי שנותנה אבל אינו אוסר ליתנה בין לכהן חכם בין לכהן ע"ה · ועל יסוד המאמר הזה להביא ראיה לתחיית המתים מן התורה הם כלם דרך רמז ואינם ראיות גמורות ולא ראיות דרך ויכוח לפי שאם אמר ונתתם ממנו וגו' לאהרן הכהן לעולם קיים האמת הוא שאמר לאהרן הכהן עד היותו חי ואח"ז היא להכין לבניו הכהנים אחריו · כן שאר הראיות נגד הצדוקים התלמיד בעצמו מקשה עליהן ואינן ראיות חזקות לסתום פי דוברי שקר · ואין לתמוה אם מרע"ה לא דבר בבירור על תחית המתים לפי שאם לא דבר על השארות הנפש או מפני שבדור ההוא שהיו שומעים קול ה' אלהים מדבר עמהם מתוך האש היה השארות הנפש דבר פשוט שלא היה להם צורך לראיות עליו או מפני שחמריות העם היה לא היה כדאי להבין כראוי דבר כלו רוחני או מפני שבתחילת הדתות לעם א' אין לו לאיש התורני לבלבלו עם דברים שאינם מצטרפים עם השכל בחמריותו כ"ש שלא היה לו לדבר על תחיית המתים שהיא גם כתיך גם ונראה לעין כל אמיתות טעם זה לפי שאין השואה בין אמונת השארות הנפש בפשטותה עם תחיית המתים שהוא גם מורכב מכמה נסים בב"א ואם התורני לא דבר מן הפשוט שלא לבלבל דעת המקבלים תורתו מה לו לדבר מן היותר מורכב להטריח דעתם ולבם בלא פרי ובלא צורך :

תניא אראבר"י בדבר זה זייפתי ספרי כותיים שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה וכו' :

גם במאמר הזה ראית תחיית המתים מן הפסוק הכרת תכרת רעועה היא בלא יסוד מפני שהכרת תכרת לפי הפשט היא הכפלת לשון ואין בזה צורך לפרשו הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב · וגם שנפרש כך תכרת לעוה"ב מורה על העונש בנפש בהשארותו שהוא כרת מצטרף אבל אינו מוכיח תחיית המתים בעצמותו בנפש ובגוף · כן שאלת קליאופטרא (שהיתה אשה חכמה לפי כותב ד"ה של האומות אשר מהם נודע עסקיה עם הלוחם Pompeo) אל ר"מ אם עומדים ערומים או בלבושיהם עומדים היא שאלת תינוק בן יומו אשר אין לו תכלית ותשובתו של ר"מ היא דרך צחוק להתפל עם עקש · וכן קושית הקיסר שסיפר אין לו חיים א"כ אין תחיית המתים היא שאלת שוטות לפי שאדון שכל משיב הנשמה למקומה בגוף א"כ בכחו הגדול של הבורא יש בתחיית המתים נפיחת

נשמה

שרצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות ושהריקנים שבהם מלאי' מצות כרמון אמת הוא ג"כ שכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב· שאין חלק לעוה"ב למי שאומר אין תחיית המתים מן התורה על נכון הוא לפי שאמונת תחיית המתים אם אין לה עיקר בתורה הוא דבר למעלה מהטבע ואין טעם להאמינו ע"ד השכל בלבד · א"כ זאת האמונה שהיא מי"ג עיקרים אם אין לה יסוד בתורה שוא ודבר כזב הוא וכן אם אין תורה מן השמים האדם הוא נגרר אחר דחי הטבע וכופר בעיקר וצדק הוא שלא יהיה חלק לו בעוה"ב וכן הוא אפיקורוס שכופר בעיקרי האמונה בכלל · הקורא בספרים החיצונים אם הם ספרים של מינות וקורא בם להאמין בהם ולבא ח"ו לכפור בעיקרי הדת האלהית מה טוב ומה צודק שלא יהיה חלק לו לעוה"ב אבל אם הוא קורא בהם לידע השקר ולהבין האמת אין טעם שלא יהיה לו חלק לעוה"ב על זה · הלוחש על המכה כופר בהשגחה האלהית באמונת כזב הלחש נגד המשפט והצדק וצודק הוא שלא יהיה חלק לו לעוה"ב וההוגה את השם באותיותיו הוא כמין כופר בעיקר במציאות ה' לפי שהוית הבורא כלו נסתר וכמ"ש הרמב"ם אילו ידעתיו הייתיו ולכן אסור להגות את השם באותיותיו לפי שאסור להגות להורות שאין לנו רשות להגות כמו שאין לנו יכולת להבינו אבל אם הוא הוגה מודה להבין איכות מציאות האין סוף או מורה שאין לו לאדם להאמין מה שהוא עיקרי שאין לו דמות הגוף ולא נערוך אליו קדושתו ובזה מעט מעט בא לבלבל בחמריות ובגופניות האין סוף בכל איכותיו העליונות · לכן אם הוא הוגה בזאת הכוונה ראוי הוא שלא יהיה לו חלק לעוה"ב · אבל אם היה הוגה לפי תמו ולא בכוונה פשטית אינו לאבד חלקו לעוה"ב כמו שפשוט הדבר בעצמו · ומ"ש שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה הוא דבר מבואר שהקב"ה שהוא נקודת הצדק יצדיק על פלס האמת לענוש חי שאינו טוב לפי איכות עונותיו מדה כנגד מדה וכמ"ש הכתוב וישב עליהם את אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם ה' אלהינו ר"ל שאם העונש הוא ע"פי הענין באיכותו ובצורתו הוא ראיה שבא מאדון הכל שהוא תכלית הטוב והמשפט :

מנין לתחיית המתים מן התורה שנא' ונתתם ממנו את תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן הכהן לעולם קיים שישראל נותנין לו הרוסה מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה מכאן לתחיית המתים מן התורה :

מ"ש דרך הסברה במאמר הזה שאין נותנין מתנות ותרומו' לכהן ע"ה נראה דבר נגד הצדקה ונגד אהבת האדם שע"ה אם אין לו תרומות וכיוצא ימות ברעב וצמא · אבל הטעם הוא שע"ה בהן יאכל

מתנותיו

ואם יש מחלוקת בענף יש מחלוקת בחלק מהאילן א"כ האילן כללו אינו מקובל פשוט ואם נפלה במחשבה למעלה למעלה הקבלה נסתרת באיזה חלק לא פשוט אבל מורכב מב' סברות הא' אומר בכה והאחר אומר בכה עכ"ו אם באלו המחלוקות נשמע אל השופט הפוסק לפי כללי המשנה והתלמוד די לנו לאמתות מעשינו לפי תורתנו שלמה לשמוע אל השופט שיהיה מיום אל יום · ומ"ש שלחו מא"י שזהו בן העו"הב הענו ושפל ברך זה מוסר גדול לפי שכל מדות רעות באות מן הגאוה והטובות מן הענוה ולא בלבד בדברים שבין אדם לחבירו אבל גם בדברים שבין אדם למקום הענוה גדולה מכל המדות מפני שהעניו מכיר שפלות האדם בינו לבין עצמו ובהכיר קטנותו מכבד הגדול שבגדולים בורא הכל ומשגיח על כל וזה הוא עיקר עבודתו יתעלה בכל מכל כל · ומ"ש שאין ב' נביאים מתנבאים בסיגנון א' הוא לפ"ד עיקר פילוסופי בנבואה · הוא בתכלית הוודאות שהנבואה בעצמה הוא דבר למעלה מן הטבע וגם גדול שאין כמוהו שהקב"ה אדון הכל ואין תכלית ישרה רוחו על נביא להודיעו העת"ל וכמה דברים עליונים שאין הצטרפו' להם עם האדם הנברא · א"כ אין להאמין שאם לטוב האדם חסד הבורא ישרה רוחו על נביא להודיעו העת"ל ישרהו על הרבה נביאים ביחד שיתנבאו לסיגנון א' כי מה לו להודיע דרך גם להרבה אנשים העת"ל אם די להודיעו לא' ואם הא' יודיעהו למי שצריך להודיעו מה לו להקב"ה לעשו' נס על הטבע להשרות על רבים רוחו אם א' שוה לכלם · והדרשות שדרשו על עקדת יצחק הן מיוסדות על הדבר בעצמו שבראה דבר לא מצטרף על גדולת הקב"ה לעשו' נסיון על האב להרוג את בנו ואח"כ יבא שה במקומו · א"כ הנסיון בר' לא דבר עיקרי במהותו אלא בסיבות הדברים שבו ולכן אמרו מ"ש להקטין בלבול הדבר שבעצמותו לא באמת ונחלף להיות רוח בלא שום תכלית :

פרק י"א כל ישראל

כל ישראל יש להם חלק לעו"הב שנא' ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי וכו' :

הוא בתכלית הוודאות שאם הקב"ה ברא אדם לא בראו להיות בלבד בעולם השפל ובעמק הבכא הזאת אבל להתענג בנצחיות נפשו אם זכה בעבודתו יתעלה · אמת הוא ג"כ שאין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ועל הרוב האדם מכריע בעונותיו מאזני זכיותיו ואם הקב"ה אינו מחשב הזכיות לעמוד לבסוף נגד העונות או שיסלק לחוסר או ע"י התשובה או ע"י יסורין או בחסדו העליון אין אדם כ"א פרטי שיזכה לחיי העו"הב · א"כ אם מכפר העון או בעו"הז ע"י יסורין או בעו"הב בכח משפט רשעים בגיהנם שהוא י"ב חדש אם הוא אמת

שרלה

שבלשכת הגזית לפי שלא היה להם רשות לדון ע"כ דבר שיבא אליהם אם כל מי שהיה לו ספק בהוראה היה הולך אצלו · ע"כ בתחילה היו הולכים אצל הקטן שבבתי דינים על פתח הר הבית שהיה יותר בצבור וכל העם היה יכול בנקל לבא אצלו ואם לא היו יודעים להשיב היו הולכים אצל הב' שהיה על פתח העזרה ואם גם הוא לא היה יכול להתיר הספקות היו הולכים לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שמשם הורה יוצאה לכל ישראל · וגם שגם ב"ד הגדול לא בכל דבר היו יודעים להשיב מן הקבלה של הקדמונים לפי שלא בכל דבר היו יכולים להיות מקובלים אלא היו משיבים לפי הקבלה אם היו יודעים בה ואם לא שמעו בו שום דבר היו משיבים על הדין ע"פי הסברות והקשות התוכחות הידועות אצלם עד שיסכימו או כלם או ע"פי הרוב שהדין כך ויאמרו להם שיתחייבו לעשות כן ומי שיחלוק או על מה שיאמרו בכח הקבלה או בכח הסברא הוא זקן ממרא לפי שהפסוק ברור מלל ע"פי התורה אשר יורוך וזה הוא יסוד השבע"פ פי' הכרחי לתורה שבכתב וזהו מ"ש זקן ממרא ע"פי ב"ד רצוני שאינו ממרא ע"ד כתוב אלא ע"ד דבור על אזניו מפי ב"ד שאינו רוצה הממרא לכבדו ולא לשמוע דבריו לענין הג' ב"ד גם בזמננו ובצרפת בין האומות יש ב"ד הא' הנקרא Prima Istanza ויש הב' למעלה ממנו הנקרא Tribunale d' Appello ויש עוד הג' למעלה מזה שנקרא Tribunale di Cassazione א"כ גם סדריהם בשמם וכסדר הדיינות שוה למה שהיה בימינו בין האומות החכמות ואין הפרש ביניהם ובינינו :

אר"י מתחלה לא היו מרבין מחלוקות בישראל ארא ב"ד של ע"ב יושבין בלשכת הגזית וב' ב"ד של כ"ג א' יושב על פתח הר הבית וא' יושב על פתח העזרה ושאר ב"ד של כ"ג יושבין בכל עיירות ישראל וכו' :

באמת שבימים הקדמונים שהיתה ב"ד של ע"א יושבין בלשכת הגזית וב' ב"ד של כ"ג א' יושב על פתח הר הבית וא' על פתח העזרה ושאר ב"ד של כ"ג יושבים בכל עיירות ישראל ואם הפס"ד לא היה בנכון אצל הב"ד שבעיר הגדול או הסמוך לעירו היו הולכים בסדר אצל ב"ד למעלה מהם היו הדינים המקובלים או התלוים בעיונים ברורים כשמש בצהרים לפי שהיו כלם מיוסדים ע"פי הקבלה הפשוטה ע"פי הרוב שבהם · אבל משרבו התלמידים בימי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן המחלוקות רבו ונעשית תורה כב' תורות לפי שברבות הסברות הבלבול היה הכרחי וברוב הדעות נולד המרכב והפשוט הוא בלא הוא · ובאמת גם שהמחלוקות אינם ביסוד דברי הקבלה אינו שוה לומר כמ"ש רבים בע"ז שהמחלוקות הם בענפים ולא בשרשים · הענף יוצא מהשורש ואם

שלקה ושנה ואין עדים להרגו היו כונסין אותו לכיפה דהיינו בית שבנאו כשיעור קומת איש שוה בשוה ואין לו שם מקום להתפשט ולא לישן · והיו נותנים לו לחם צר ומים לחץ עד שיכשלו כחותיו ויכחש בשרו ואחר כך מאכילים אותו פת שעורים שהיה בין הרומיים לחם יושבי בית הסוהר ומנפח הבטן ע"י הרוחות שמביא וכזה כריסו היתה נבקעת · וזה היה דין חמור יותר מהראוי שהיה משפט מות כ' שלא כדין לפי שהיה בלא ראית עדות וכבר הכותב Mattei כתב נגד הכיפה בשנים הא' במנהג בין הרומיים ונתבטלה לפי שהיתה יותר חמורה ממיתת סקילה ושריפה והתלוי וכיוצא ובאלו הדברים אין מדה ואין מוסר לעשות כזה נגד אהבת האדם ונגד הרחמנות האנושי · ומ"ש הח"ז הבועל ארמית קנאין פוגעין בו הוא ללמדנו שאין ב"ד על פשע כזה מפני שאינה נשואה ואין אישות לגוי אבל דין כזה הוא מסובב משנאת הדת שהיה לחכמים הקדמונים על הנכרי יותר מן הראוי וע"כ אמרו אין או"הע קרויים אדם ולכן גזרו שאין להם אישות מה שאינו כן לפי הדתות האנושיות ולפי תורת האדם ומה להם לקנאים לפגוע בבועל אם אין דת להרגו ע"פ המשפט ולכן הרגישו רז"ל מה שהרגישו שהבא לימלך אין מורין לו · ולא עוד אלא שהיה סכנה גדולה לפנחס ליהרג אם היה זמרי נהפך עליו והגדילו למעשה זמרי בדבוריו על משה שנשא בת יתרו עד שהחילול ה' יהיה לפ"ד עיקר הדבר הגדול הזה · אבל כל זה אינו שוה לומר שהריגה כזאת הוא דבר צודק עם המוסר ועם הדתות של האומות בכלל ושל האדם בפרט אבל כלו הוא דבר אלהי ופרטי ואין בדבר הזה כ"א לומר לנו דומיה תהלה · ולפי שראו רז"ל שמעשה פינחס היה כהריגה שלא כדין לכן אמרו שמה' היתה כל זאת שהמשפט האמתי בידו · ולכן ו' נסים נעשו לו ולא היה יכול זמרי לקרא לאנשי שבטו לסייעו ולא הרגו לפינחס בפלילות ריב · ולפי הפשט המתים במגפה כ"ד אלף לא היה בשביל עון זמרי בפרט אך על עון ישראל בכלל שהתחילו לזנות עם בנות מואב והלכו אחרי אלהיהם א"כ היה ביניהם ביחד הזנות והע"ז · ומה שדרשו על תיבת זרזיר שבעל תכ"ד בעילות ביום א' הוא דבר נגד הטבע ורופא היודע חכמת הרפואה אין לו שכל להאמין דבר מופלא כזה ודרש כזה דרש א' של התלמוד איננו עיקרי ואין חיוב לומר אמת מפני שאמרו · והדרשות שבאו על כזבי וזמרי אין בהן דבר פילוסופי להאיר שכל האדם ואין כל חדש בהן · ומה שבאו עוד לדבר על ראש יהויקים שנהרג אין לדברים ההם יסוד לא לפי הפסוק ולא לפי השכל אבל כלו הוא או לפי קבלת הקדמונים או לפי הסברא :

פרק י' אלו הן הנחנקים

משנה זקן ממרא ע"פי ב"ד וכו' :

הסדר הזה של נ' ב"ד משוכח שלא להכביד בכל הספקות ב"ד הגדול שבלשכת

דברים כאילו בתכלית הספק נגד פרטיות המעשה ומשפט מות לחולה שאין לו תקנה כ"א להתענג עם האהובה · ג' שאף על פי שבה"א אמת שטרדות המזונות והדאגות רבות מבטלים תאות האדם עם אשתו ונבטלים טעם הביאה עכ"ז אם ניתנה טעם הביאה לעוברי עבירה לפי שיצה"ר תוקפם ומרבה תאותם במעשה זה של החולה כ"ש שהיה לו להשיאה לאשה לפי שהיצר היה תוקפו לא כאיש ואשה כ"א אוהב ואהובה :

פרק ט' הנשרפין

אל תחלל את בתך להזנותה רא"א זה המשיא בתו לזקן וכו' :

המאמר הזה חשוב עד מאד במדות ובדעות · אמת ברור בטבע שהמשיא בתו לזקן עובר על מצות אל תחלל את בתך להזנותה שמתוך שאינה מקבלתו ברצון טוב מזנה תחתיו וכבר הרופא הגדול Frank בספרו של הפוליציאה מידיקא Polizia medica וכן אני בספרי של הפוליציא מידיקא כתבנו קאפיטולו א' על הפרש השנים בין האיש והאשה שאין להתיר לא הזקן עם הבחורה ביותר ולא הנערה גדולה ובהאלטרפות זקנה עם קטן וכ"ש זה שהאיש בטבעו בדברי הביאה מזקין להרבה שנים יותר באפילות מן האשה וכן כתבנו על המשיא בתו בוגרת שלא להשיאה לא על הטעם בלבד שמתאוה להפקר ומזנה אבל גם מפני שהגידים וכל הגוף באים לידי חולי מחמת התאוה וכל היום הרופאים כלם רואים כמה בוגרות באות לידי חולי מזאת הסיבה וכמה באות לידי כליון הגוף בכל חלקיו · ומ"ש להשיא לקטנים ולקטנות אם הם סמוך לפרקן אינו פילוסופי לפי שאינן מן הטבע ראויות לכך והן כרם של סמדר ולא יותר · ומה שדרש אח"ז ראב"ח הוא דרש שאין לפילוסופיא הלטרפות לפי שהוא חיוב בדעות ובמוסר שלא ילך בקומה זקופה שלא ירד לאומנות חברו ושלא יהנה מקופה של צדקה ובאמת מי שהוא עניו אין לו תאוה להעשיר ולא ירד לאומנות חברו וכ"ש שלא יהנה מקופה של צדקה :

משנה מי שלקה ושנה בב"ד כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכריסו נבקעת וכו' :

לפי השכל ולפי מה שכתבו הגאונים שבכל האומות ובפרט בין הרומיים והאיטלקים כמו Volfio, Cremani, Beccaria, Mattei ואחרים עד אין חקר שכתבו בנימוסי דיני נפשות כלם פה אחד אם אין לעדים לאמת בלי ספק חטא משפט מות לא היו נותנים לחוטא מיתת ב"ד והיה יוצא נקי מבית הסוהר · א"כ ולפ"ז המשנה היא פלא שמי

שלקה

פתח עינים

וישקל הזולל וסובא לפי יסוד זימת השררה לפי החכם הגדול Montesquieux בספרו נשמת הדתות Esprit dès loix הוא המוסר והדעות והמדות הנקראות Virtù ובאמת הזולל וסובא הוא כלו בהמיי וחמרי ואין לו חכמה ומוסר וסופו לאבד ממון אביו ומבקש ליסודו ואינו מוצא לפי שהולך אחר היין והמשתה בכלל וסופו לצאת בפרשת דרכים ולסטם את הבריות והנסיון מוכיח ע"ז תמיד ושלמה אמר צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר לפי שבאמת חסר הוא מכל מדות טובות והולך לחסרון בנפשו ובנשמתו כל היום וכל הלילה · ומ"ש מיתתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם ששקטה כל הארץ ע"י מיתתן וכנגד זה הצדיקים שמיתתן רע להם שהיו יכולים להתענג בעוה"ז וגם היו יכולים להוסיף עוד על זכותם אם היו חיים וכן השקט לרשעים הוא כנגד מהותם כי הרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכלו ולכן רע להם ורע לעולם לפי שאם הרשע אינו שקט אינו עושה כ"א רעה לבריות וכנגד זה השקט לצדיקים הנאה להם שלומדים תורה בהשקט ובבטחה והנאה לעולם בזכות תלמודם · וכן היין והשינה לרשעים הנאה להם שכל זמן ששותין וישנין אינם חוטאין ואינם מרעין לבריות ולצדיקים הוא רע שאינם עוסקים בתורה ורע לעולם לפי שמתבטלין מן התורה ופורענות באה לעולם · ופילוסופי ג"כ שפזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם שנפרדים זה מזה ואינם יכולים להועץ עצה רעה ולסייע זה את זה ולצדיקים רע להם ורע לעולם שלומדים מעט תורה מתוך פיזורם ואינם לומדים תורה בחבורה וכבר אמרו אין התורה נקנית אלא בחבורה :

אר"י א"ר מעשה באדם שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבוטינא באו ושאלו לרופאים אמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו וכו' :

גם בספרי הרפואה שבימינו אנו מכירים החולי שהלב נלמק מרוב האהבה וטמטום הגידים לפי שהם הסניסוד החיות והפרנסות והחולי הזה מעט מעט מקלקל האלטומבא ואיברי הכרס ושעיכול מתאכד ובזה בא כליון כל הגוף מכף רגל ועד ראש ואין עוד בו מתום וזה החולי קראו הרופא Sauvage ליפתי גדול Tabes amoroses כליון מחמת האהבה ואמת גמור אמרו לו הרופאים שאין לאדם כזה תקנה עד שתבעל לו ובדבר הזה שגזרו חז"ל כל מיני איסור וחומרא איני מבין ג' דברים · א' גם אם האשה היתה א"א איני רואה בחולה כזה למה אסרו לספר עמו באחוה כנדר ליישב לבו ורוחו ואין הדבר היא ליאסר נגד סכנת מיתת האוהב החולה · ב' אם היתה פנויה כ"ש שאין ליאסר דברים כאלה משום פגם משפחה או שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות לפי שכל אלו הם

דברים

מ"ש אח"ז כל הנשים של בית אביך כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן יש לי לומר ה' דברים פילוסופים א' שראויה לשבח כל אשה שאינה באה לביאה עם האדם אחר שנתעברה ובכל ימי העיבור לפי שע"י הביאה הרחם מרגיש ביותר וכפח ההרגש והדם הבא לרחם יותר והגידים מתקלקלים ודוחק מקום הביאה בנקל באה האשה לידי נפל וראיתי אני בנסיון לק' נפלים שבאים אחר הביאה מכח הביאה עצמה מדוחק וטורח האשה בפועל ההוא׳ ב' מ"ש שהתשמיש יפה לולד שמתוך כך יצא מלובן ומזורז אינו אמת ואינו יכול להיות לפי חכמת הנתוח שאין הזרע יכול להגיע עד הולד בתוך הרחם וגם אם יגיע אין הזרע מלבן לא מתוך איכותו ולא מחמת כמותו ולא מחמת המימות שהולכות סביב סביב לולד בתוך כיס הרחם והכיס עצמו מעכב שאין הזרע יכול להגיע לולד עד שמתוך כך יצא מזורז ומלובן׳ אבל רז"ל אם אמרו כן שוב אמרו ע"י חכמת הרפואה בימים ההם שלא ידעו הנתוח הראוי ובדברים כאלה לא היה בא רוח הקדש עליהם ללמדם דברים שנראים בניסות ואינם ראוים לבא עליהם הארה מלמעלה להכיר אמיתותם על בורים :

אר"ז כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים קרעים וכו'׳

גם הוא פילוסיפי וטבעי׳ אם האדם אינו מתמיד בשכלו ובמחשבתו על דבר א' עד תומו ללמודה אינו לומדה שלימה ואינו מחבר דבר לדבר ואינו מכינה בבל יכלתו ע"כ אר"ז שהישן בב"המד בתוך לימודו תורתו נעשית קרעים קרעים ר"ל שבנקל שוכח תלמודו לפי שלמדה לסירוגין ואינו זוכרה בשלימות :

תניא ר"א אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה שנא' בקולנו ומדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין וכו' :

החכם הזה ראה בשכלו כמה קשה תורת בן סורר ומורה שילך לסקילה מפני שאכל תרתימר בשר ושתה יין כנגד רצון אביו ואמו ולכן דקדק על פ' התורה הזאת להוכיח שלא היה אפשר לפי הטבע שא"וא בטבע יהיו שוים בקול במראה ובקומה שנראה לפי הפ' שצריכים להיות שוים אבל זה דרש ואינו לפי הפשט ובאמת ר"י אמר להפך שהוא ראה בן סורר ומורה וישב על קברו ואין להפלא על תורת משה שנעתקה על קהל ועל אומה שהיה מלכות עם תחת ממשלת אדון הכל שהיא אמיתות סוג בשררה הנקרא Repubblica Democratica גזרה גזרה שילא לב"ד ויסקל

להם יין וכנגד זה המים הם בכל העולם ונח אחר המבול היה הא' שנטע כרם ובשהכנענים כמו באיאורופא ובפרט במדינות איספניא ובמדינות יון נטעו כרמים וגפנים שלא היו מקודם · ולפי הביקארט יון נקרא מן מלת יין ששם התחילו לשתותו בימים ההם · אבל אמת הוא ג"כ שבמדה במשקל ובמשורה היין יכול להועיל לבריאות בהחזיק האיברים והגידים הגידים ובחלשת האדם בקדחת הגידים הוא בין הרפואות הראשונות וכן בחלשת האלטומכא עם יין בשמים וכן נגד השלשול היין צרפתי של Bordò וכן נגד מניעת מי הרגלים יין הנקרא Zevedin ועוד להחזיק האלטומכא ביין של Cipro ויין של איספניא שנקרא Malaga ואחרים פרטיים עד אין מספר · ועשיתי אני יין של לפרוסה בסיג'יליא הנק' Lipari שהאדמה אשר שם נוטעים הכרמים מלאה גפרית Zolfo והוא טוב לצרעת · מכל אלה תראה שאמת הוא מ"ש רז"ל במאמר זה · א' שנברא היין לא להכרח טבע האדם אבל לטובתו לניחם אבלים להגדיל לבם בפנותם מלצערם ולתת שכר לרשעים לא בלבד שמתעדנים בו בעוה"ז אבל בשכחם רשעם וחטאם ובזה אינם זוכרים עלמם כי בלא יין ובלא שכר השקט לא יוכלו · ב' שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז כהביא הדם לראש שמתלהב בו וגם בכבד ובשאר האיברים · ג' יין שאריתו דם הוא האמת בעצמו מפני שמביא הגוף לידי חולאים רעים ונאמנים וגם האדם בין השכרות יכול להרוג ולבא ליהרג · ד' אמת הוא ג"כ זכה משמחו לא זכה משממו לפי שהיין במדה הראויה משמח הלב וכמ"ש הכתוב ויין ישמח לבב אנוש אבל למעלה מן המשורה הגידים מתקלקלים ובא לידי שממה בדעות ונוטל חכמת לבו ובא לידי תמהון לבב ואם אינו שותה יותר מדאי משמחו ומפקח את לבו וכן הוא יסוד הפ' למי אוי למי אבוי וגו' וכן הוא דרש י"ג ווין ל' ווי להגדיל עוד קלקול היין אם האדם שותה יותר מדאי ואינו שותה במשורה הראויה · ה' חשובה עד מאד קלקלת נח בייני בין שבנו הקטן רבעו בין שסרסו מחלוקת שאינה פילוסופית ואינה ראויה להשכיל עליה ובפרט שהיא מחלוקת בין ב' קלוות רלוכי בין הסירים ובין הריבוע ופ"פ פשט הפ' הנכון והחכם יכול להבינו כראוי בלא סברות האלו · ו' לפי הפשט נח נקרא איש האדמה לפי שהיה אוהב העבודה בין בנטיעת הכרמי' בין בשאר עבודות השדה ואין לריך לפרשו מל' אד"הר ובפרט שהוא כלו בלא יסודות הפ' לומר שהאילן שאכל ממנו אד"הר גפן היה וכ"ש החטה שאינה בכלל העצים להקרא עץ הדעת וגם ר"ן שאומר תאנה היה הוא דרש בלבד לומר בדבר שקלקלו בו נתקנו אבל אין ראשית ידוע ושכלי לדבר כן · ומה שדרשו למואל שלמה לפי פשט הפ' הוא אדם אחר ואם היה שלמה לא היה צורך להקרא בשם אחר בס' משלי שכלו ספר שלמה מראש ועד סוף · עכ"ז אין בזיון לשלמה אם בעת בחרות היה בעל הנאה ירבה בסעודתו ואם אמו היתה מוכיחתו על זה ראויה להשתבח · אבל

dubitandi locus cum multi casus enarrentur puerorum qui novennes aut decennes non tantum coiverunt verum etiam filios generaverunt, inter alios vulgatus est casus etiam inter ipsos jureconsultos testimonio D. Hieronymi, sive ut alii malunt D. Gregorj confirmatus quem refert glos. in sum. 20 quest. I[a], et plurimas huyuimodi hystorias recolegit Schenck qui etiam ipse similem his hystoriam hic submettere possem quam tamen omittam — De foeminis item similiter autem quem de masculis circa eam rem enarrantur et Solat de cit. orb. c. 36 meminit quarumdam mulierum Indarum qui quinquennes generant, octennes tamen, sed quod magis movere nos potest Iubert lib. 2 Tevor popul. c. 2 multus probat pueros novennes, decennes et praesertiin puellas concipere aliquando posse et plures etiam concepturas ante pubertatem si viro uterentur. — Haec videbatur deduci posse pueros impuberes et ad coeundum et ad gencrandum aptos esse posse. הה לך הקורא ראיות גמורות מהרבה חכמי הטבע והרפואה שסוברים שגם זמן הבגרות באשה וגם קודם שיבא ג' שערות באיש ובפרט שבן ה' שנים באשה ובאיש בן ט' וי' שנים הם ראוים לביאה ולפ"ור :

אר"ח לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים וכו' :

לפי טבע האדם יכול להיות יותר בריא בשתיית המים משתיית היין לפי שהיין נותן כח יותר מן הראוי מדליק הדם ומביאו לראש ושם מתלהב המוח ומביא גם המות מחולי הנכפה ומכת הראש הנקראת Apoplessia וכמה אלפים מתים מכח השכרות ובפרט אם אחר שנשתכר נופל בדרכים וברחובות או תחת השמש או בזמן קור וחורף · ואם האדם הולך אחר היין בפרט השחור והנם בנקל מסתכנים כלי הכבד ושם מעט מעט המרה נשארת ואיכה בזה לחוץ להביא העיכול בשלימות ואם העיכול מתקלקל מיתי הגוף הולכים ונדלים עד שנפסד הגוף מלא כחמת מים והמות בא במעט זמן · גם כחות השכל והמחשבה הולכים ודלים והבלביל והכסילות לבסוף אינם כ"א דרך טבע · וגם אם האדם שותה יין לא למעלה מן הראוי אבל שותה תמיד אם מכח העניות או מצד סיבות אינו יכול לשתות יין אינו יכול לעכל מפני שהגידים אינם מרגישים בכח היין כמו שהיו רגילים בתמידות ונגד זה האדם השותה מים תמיד היא מתענג באכילה ומעכל יותר בנקל מהשותה יין ושכלו הוא ברור · וזך ואין לו בלבולים וכבידת הכחות המאירים של המוח ובאמת היין אינו בכל העולם ויש הרבה מדינות גם באירופא וכ"ש באמריקא ובאסיא שאין להם

פתח עינים

במכשפות הוא כלו אחיזת עינים כמעשה הסוחר ובחמור של אלכסנדריא ומ"ש עוד בענין הכנים של מצרים שאין השד יכול לבראת בריה פחותה מכשעורה אמרו זה לומר שהבריאות הגדולות של המכשפים הן כלם לאחיזת עינים ולרמות העם כהבל וריק · ובענין דר"א בעת חליו שנראין מסובבות מנסות הרוח בשבח לימודו אין להפלא על זה מפני שר"א היה איש תם וישר ומרבין תורה והיו לו תלמידים לג' ולק' והיה א"כ דובר אמת בלבבו · ובענין הצפרדע שדרשו א' היתה והשריצה הוא דבר על הטבע ודרך הפלאה אבל אמת הוא לפי חכמת דברי הטבע שהצפרדע מניח ביציו על הארץ ובאמצעות זרע הזכר הביצים לאלפים ולרבבות מצפרדע א' נעשים צפרדעים ובאים לחיי העולם · ראה על זה ספרי בופין ובפרט כתיבות החכם Spallanzani שעשה נסיונות הרבה על ביצי הצפרדעים ואני ראיתים בעיני שהיה א' מרבותי בעיר פאוויאה :

פרק ח' בן סורר ומורה

דורות הא' היו מולידין בני ח' שנים וכו' :

הדבר הזה נראה פלא בטבע שהיו מולידין בן ח' שנים אבל קודם כל דבר יש לדעת כי אין תורות כלליות בטבע ולכל דבר יש פרטיות וא"כ גם בענין ההולדה יכול להיות דבר פרטי בתכלית הפרטיות ובאמת הם יש זקן בן פ"ה . שנה שראוי לביאה ולפ"ור גם בתחלת הפ"ור פעמה יכול להיות שהא' קודם לחבירו ושיקדים להיות ראוי לביאה יותר מאחרים · ובאמת אין לנו לפי תורת הגוף והטבע טעם בתכונת האדם ובאיבריו להוכיח שבן ח' שנים אין איבריו יכולים להיות ראוים לביאה ולהולדה ואין במהות ואיכות זרע האיש והאשה ולא בבילים שמכינים הזרע טעם שאינם יכולים גם בן ח' שנים להיות ראוים לילידה הזאת וכמו שיש בין הקטנים בן נ' חדשים השינים הא' ובן ד' וה' שנים הב' גם בענין הזרע יכול להיות בא' הקדמה פרטית להביא הזרע ולהיות ראוי לביאה ולפ"ור · ובאמת מי יעפיל לומר שיש טעם טבעי שבן ח' שנים האיש או האשה אינם יכולים להוליד ולמי בורא הכל והטבע בעצמו נתן בידי האדם כלם הכחות והזמן הפרטיי לומר עד פה תבא ולא תוסיף בין להתחיל ובין לגמור ומי יאמר שאינו יכול להיות שאליעם ובת שבע ושלמה נולדו בתוך כ"ו שנה רצוני נ' דורות אם חשבון התלמוד שבמאמרנו עולה יפה · וכן בשאר הראיות שהתלמוד מביא מכלב וכו' · אבל להורות עוד לפי הנסיון אמיתות רז"ל בפ"ז אביא לך בלשון רומיי מ"ש החכם Zacchia בספרו המבורך והנחמד Quæstiones medico legales דף ד' מס' ט"ו קאפיטולו De Pueritia אלה הם דבריו Tamen non deest

ת"ר מעונן רש"א זה המעביר ז' מיני זכור על העין וכו'

פלא הוא מ"ש ר"ש שהשתא נן הוא מי שמעביר על פניו שכבת זרע של ז' בריות ועושה כשפים ואמת הוא שמספר ז' הוא השלם כמו שכתבנו במ"א שאינו לא נולד ולא מוליד מהמספרים האחרים והש"ז היא הליחה היותר מכובדת שבגוף האדם אשר בו בכח הוא האדם בעצמו שע"י הביאה יוצא לפועל וא"כ מב' הטעמים האלו ראוי הוא למכשפות · ודע שבקירקר Kirker בח"ב מספריו קאפיטולו כ"ג אומר גם הוא שיש במלכות מארוקו ובברבירייאה הרבה אנשים שעושים כישופים תמידיים בהעביר על העין ש"ז האדם וגם זרע הקוף האוחז את העינים הוא ג"כ כנגד המוסר וכנגד המדינות להראות בדרך מרמה לאדם כאילו עושה דבר פלא ואינו עושה כלום כמו בימינו בשחוק הנקרא Bussolotti וכיוצא והוא ענין טבעי להראות ולדמות דבר שנראה בטבע ואיננו · וכן המחשב עתים ושעות והסימן רע בפת ומקל שנופל וכן אם הצבי הפסיקו כל זה הוא נחש שמכבד המקרה ומבזה ההשגחה הפרטית של אלוה המשגיח ואין בחלדה בעופות ובדגים הצטרפות עם מקרי האדם ועם המשגיח עליו · ועל נכון על כן אמרו מכשפים שמכחישים פמליא של מעלה לפי הנראה לחוש הבער המאמין בהם אבל באמת אין עוד מלבדו אפי' כשפים אין להם כח נגד גזירותיו של הבורא יתעלה ואדון הכל שאין ממשלה כ"א לו לבדו · ומ"ש מכשף א' האיש וא' האשה א"כ מה ת"ל מכשפה לא תחיה מפני שהנשים רובן מלויות בכשפים דע שבצרפת בימים הקדמונים היו מכשפים עד אין מספר ובפרט בין הנשים ובזמן ההוא היו דנים למשפט מות המכשף והמכשפה הנקראים בלעז Magi מפני שהיה פשע גדול לא בלבד לרמות אדם אבל מפני שהיו כמו מינים ואפיקורוסים באמרם שלפי פעולתם היו מכחישים פמליא של מעלה והיו אומרים על עצמם שהיו אלוה בקרב הארץ והחכם Bäzin שכתב ס' נכבד בלשון צרפתי הנקרא Traité sur l' antiquité יש הרבה משפט מות על המכשפים ועל המתג"י בקאפיטולו על המכשפות De la Magie ושם יש נשים הרבה בשמותן שבשריפת המכשפות חתכו ראשן ע"י שליח ב"ד ושם תראה שהיו מקבלים על פעולתן בכישוף זהב וכסף כחול אשר על שפת הים וא"כ היו גם גנבי ממון העם והאשה בפרט שהיא יותר נכונה לרמות גם על ידי הזנות ובאמתלאות הדברים אשר בפיהן היו מדבש מתוקים ונופת צופים והיא יותר מהאיש מוחשת בנידיה ויותר נכונה בטבע לדברים כאלו ואין להפליא אם ר"ח שהיה חסיד גדול לא היה ירא מהמכשפים ומהמעוננים וכיוצא וכבר אמר הרמב"ם הגדול וכל המאמין באלו הדברים הא"א מחסרי הדעת · ומ"ש שמעשי שדים נסתרים ולא נראים ושהמכשפים מעשיהם נעשים מעצמם וע"י מעשה בגלוי הוא אמת לפי שבא' יש איזה יסוד אבל

פתח עינים

נהר סמבטיון היא לעשות סייג שלא ישובו למקומם י' שבטים והוא מעבר לנהר פרת א"כ אינו הנהר אשר Giuseppe והחכם Calmet אחריו אומרים שהוא בארם קרוב להר הלבנון · ואם הדבר כן הוא כלם העתיקו מיוסף Giuseppe והדבר הוא בלא וודאות על פי כתבם · דע עוד שהחכם הנזכר Martinier בלותו ערך אמר שהאיטלקי Domenico Magni שהלך בדרך רחוקה באסיא ובאפריקא ובמקומות בן י"ט שנים וכתב מסעותיו ודרכיו בהרים ובמדברות ובפרט בארם אמר שבארחת סוחרים הנקראת Carovana פגע בנהר שבתון Sabatico ביום ו' של השבוע המסכים לכ"א חדש יוניו Giugno בין הערבים ולעת בין השמשות בקירוב ראה שהנהר הולך ויבש · ויבש היה בכל הלילה עד השחרית הבא אחריה אבל ארחת הסוחרים לא רצו להמתין שם כל היום והלכו לדרכם עמו ולכן לא היה יכול לראות לעת ערב של מ"ש אם היה מחדש הולך ושוטף · זה הסיבב והולך Magni מביא לדבריו עדות הסוחרים אשר ארח לחברה עמהם וגם כל העם היושב סביב סביב המקום ההוא · וזה הוא נגד מי שאומר שביום ז' הולך ושוטף וכו' ימים יושב ושקט · אבל החכם Calmet אינו מאמין לעדות Magni וכל שכן שלא ראה לסוף היום מה שהיה יותר עיקרי אם היה מחדש הולך ושוטף וגם היה צריך לראות להרבה שבועות אם הוא תמידי הדבר הגדול הזה · החכם Holdsemus כתב בלשון לאטינו אגרת אחד על נהר סמבטיון Sabathico flumine וסובר שהוא הנהר המופלא הנקרא Elenlherem אשר ביום הזה אינו בנמצא' או הנה ההוא איננו עוד לפי שכן הכותבים הסובבים חכמים גדולים והולכים לדרכם אין גם א' שמדבר מנהר זה · והחכם Arduino, Harduin אומר שמזמן חרבן הבית גם נהר סמבטיון פסק ולא היה עוד · כל זה כתבתי לתועלת הקורא להראות לו מה שכתבו גם הסמב"ע בדבר הגדול הזה :

תניא ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בב"חק כדי שתשרה עליו רוח טמאה וכו' :

המרעיב עצמו והולך ולן בב"הק כדי שתשרה עליו רוח טמאה הוא אמת לפי חכמת הגופות לפי שהמרעיב עצמו מחליש הגוף ולפי החולשה אם האדם יושב בב"הק שהאויר בו מעופש וכלי טהור הוא יותר מוכן לשאוב הרוח הטמא שבו בכלים השואבים שבעור ובכל הגוף ובזה בוודאות גמור שורה עליו רוח טמאה · ומ"ש אח"כ מרבא שברא אדם ע"י ס' יצירה שמלמד צירוף אותיות של שם וכן ר"ח ור"א שבדרך ההוא בע"ש היו עוסקים בס' יצירה והיו בוראים עגלה משולשת אין לי עסק בנסתרות וכבר כתבתי בע"ז ובענין השדים מה שראוי בח"א במס' ברכות ובמקומות אחרים :

א' במקום אחר שכל המים יש לו הגבוה והשפל בתנועות המים כמו ים אוקיינוס שי"ב שעות הולך וגדל וי"ב שעות הולך ונופל אבל כל ז' ימים יש יום א' שיושב ושקט · ובאמת ידוע מחכמת הכוכבים והמזלות ומחכמת הגופיות בכלל שהים הולך ושוטף ויושב ונח כמו פני הלבנה ביום ובחדש ומה שנקרא Flusso e riflusso של הים הוא הולך בהצטרפות הלבנה ולכן הים אוקיינוס הולך ושוטף ויושב ונח כל י"ב שעות ויש של דרום הנקרא Mediterraneo בלעז הולך ויושב ונח כל ו' שעות ויש במנוחה ובתנועה הצטרפות עם ראש ולב וסוף החדש כידוע ואם חדש הלבנה הוא כ"ח ימים בקירוב רצוני כ"ז ימים וו' שעות ותתק"פ חלקים אין להפלא אם כל רביע חדש רצוני ו' ימים בקירוב יש מנוחה באיזה נהר או באיזה באר שהולך בהצטרפות עם מימי הים בין עם הים הגדול אוקיינוס ובין עם היותר קטן Mediterraneo השבת הולך כל ז' ימים א"כ יכול להצטרף עם מימות השוטפים ונחים כל ז' ימים · ובענין בעלת אוב שאינו עולה בשבת לפי האמת השבת הוא כלו קדש וגם פושעי גיהנם לפי הקבלה שובתין א"כ להפלא אם בעלת אוב שהיא כלה מצד הטומאה אין לה יכולת לעלות לפי הפעולה המצטרפת עמה אם אין בשבת מלכות כ"א לצד הקדושה והוא הוא העיקר של קבר הרשע אביו שכל ימות השנה היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף ובשבת פושעי גיהנם שובתין · וכבר ידוע שבאלה הדברים רצוני בבעלת אוב ובדין גיהנם אין לפילוסופיא הטבעית שער להכנס בו ובדברים כאלו נאמר לקבלה ולאמונה אתה תהיה על ביתי · אחר מה שכתבתי לפ"ד בפילוסופיא אמתית על נהר שמבטיון שבתי וראיתי בס' החכם Martinier צרפתי בערך Sabathus fluvius בלשון לאטינו ובלשון צרפת Fleuve sabatique אמר Riviere que quelques auteurs mettent en Palestine et dont d' autres ecrivaines nient l' existence. Martinier עצמו אומר אח"כ שהחכם Calmet בשם Giuseppe הנקרא יוסיפון כותב שטיטוס פגע באותו נהר שעובר בין עיר Arceo ועיר Raphenea שהם ממלכות Agrysa ושזה הנהר נפלא שאחר שהולך ושוטף לו' ימים הוא בלי מים ויבש בפעם א' ביום הז' ואח"כ בזה הסדר בשבוע הבא אחריה הולך ושוטף לו' ימים ובז' שובת וכן הוא תמיד ולכן נקרא נהר שבתון · והחכם Calmet עצמו ע"פי ההעתקה של החכם Andylli חכם מובהק בל' יוני אומר שטיטוס פגע ועבר אותו הנהר בארס שבא מהר הלבנון והולך לים דרומי Mediterraneo ושאותו נהר יושב ונח ושהוא יבש לו' ימים ובז' בלבד הולך ושוטף · Plinio אמר כיוסף שו' ימים הולך ושוטף ובז' נח In Juda rivus omnibus Sabatus siecatur גם החכם Isidor בספר De originibus והחכם Cardans בספרו De subtilitate הם מדברים מנהר זה · הרמב"ם אמר שהוא נהר הנקרא גוזה והתשבי אומר שחכליה

נהר

taire sur la Bible que cette divinitè Beel Phegor n' etait autre qu' Adonis ou Osiris savoir Orus des Egyptiens et c' est par le funerailes d' Adonis qu' on peut comprendre
וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים Comederunt sacrificia Mor-
tuorum וכן החכם Seldeno, de Diis Syris אמר Beelphegor v.
e. Plutonis והחכם L' Empereur art ad מס' מדות Cap. 3 Sect 3
מביא ב' הסברות · א' של התלמוד ירושלמי שמבאר פעור מן גלה שהיו מגלים לפני הערוה · והבבלי שלנו שהיו מתריזין מאורש פער Aprire ואומר החכם עלמו שהתלמוד ירושלמי קדמון הוא מהבבלי ושהולך אחר סברתי שהיו מגלים לפני האלוה הערוה · וכן Lundius אסכנו בספרו
Etliche Halten Baal Peor אומר Judischen Kniegthum und Priapum für einen oder dich nicht zur ungleichen Gotzen — Volneum de ldolatria Kircherum in Pautligo:
פעור פה Sie meinen Priapus komme her Von כן האנדריקומיו
Bel phegor idest אמר Andrichomio teatrum terra santa domus hyatus seu apertura. Civitas qua colebantur Bel-
phegor qui a gentibus apellatur Priapus כל אלה כתבתי אף לתועלתך ולהראות כמה חכמי האומות הלכו רובם ככלם אחר דעת הרמב"ם שעבודת פעור היתה להדליק אש הערוה וגם על דעת תלמוד בבלי של ההתרזה ואכילת תרדין ושתית השכר מי יודע שכל אלה לא היו עושים ליתן פתחון ההזדמנות לגלות ערותן גם באמלעות הנמאס כזה :

ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"עק א"ל ומה יום מיומים א"ל ומה גבר מגוברין וכו' :

שאלת טורנוסריפוס על השבת למה חשוב יותר משאר ימים ותשובת ר"עק שהקב"ה חפץ והוקיר על כבודו כמו טורנוסרופוס עצמו שר וגדול מכל האנשים היה כך לפי שהקיסר חפץ לגדלו הוא ויכוח טבעי ופילוסופי ואין להקשות עליו השאלה הב' של טורנוסרופוס מי יאמר שאם שבת שאנו שובתים הוא שבת האמתי ושמא א' משאר ימים הוא שבת ותשובת נהר סמבטיון יוכיח לריך עיון לראות מה הוא ואם הוא לפי ד"ה של הטבע וחכמת טבור הארץ · כל המפרשים אומרים שהסמבטיון הוא נהר א' של אבנים ובכל ימי השבוע שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח · בין כותבי האומות אין אנו מולאים על הדבר הזה דבר ברור ויש מי שמכחיש הדבר מראשו ועד סופו · במסעות ר' בנימין מטיליטולה אנו רואים שאומר הדבר בלי סוד ובלי רמז שהוא אמת אבל הכותב ההוא הגדיל הרבה דברי' בספרו בין בדברי הטבע בכלל בין בדברי מסעותיו בפרט · אבל בספר הקרדוזו שהיה רופא וחכם וכתב ס' גדול בלשון לאטינו שמו Philosophia libera אמר שיש נהר באסיא וכן באר

א'

ובתורה שניתנה מן השמים ובשכר ועונש בנצחיות הנפש אבל אם אינו
מאמין הותרה לו הרצועה וכמ"ש הכתוב אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו
התעיבו עלילה אין עושה טוב · זה הוא מ"ש רז"ל לא עבדו ע"ז אלא להתיר
להם עריות בפרהסיא שהיה יצרן תוקפן על העריות · ט' ומ"ש התלמוד
בחר דאביקו ביה ר"ל שנקשרו בה מעלמן תקפה חיבתן עליהן זה הוא
אמת לפי הטבע לפי שהאדם הולך אחר ההרגל לפי שכמ"ש הרמב"ם ההרגל
טבע ב' והפילוסוף סיניקא אמר האמת בעצמו Consuetudo Secunda
א"כ אין להפלא שנם בענין האמונה בכח הזאת וההרגל מאמין מה שלא
היה מאמין בתחלה · האמונה בכח הלב ולימוד האבות הוא יותר מהשכל
ולכן ההרגל מושל בחושים ובילר הלב והשכל נאבד לפי שההרגל אין לו
הצטרפות עמו · י' מ"ש בפעור שהתרדין בלעז Bietole והשכר החדש
משלשלין הבני מעים הוא אמת לפי חכמת הגופות ולפי הטבע אבל
הפעור היא אלוה שהיו מכבדין אותו בזאת האכילה ולא בשלשול המעים
בעצמו אלא לתכלית ר"ל שהיו מבקשים לשלשל הגוף לפי שבנקיות הכרס
והגוף מהצואה היה השכל יותר טהור והגוף יותר נקי לעבודת אלהיהם
וזאת היתה עבודת שקר על יסוד אמת טבעי · זה הוא מה שחשבתי
בפילוסופיא שלי ע"ע פעור וזה נראה שמבין בעל ס' עיקרים פ' י"ז
כשאומר וזה כמו בעל פעור שהיה כחו לשלשל הליחות לפועלים לפניו
ואם הכומרים של פעור היו מאכילין אותו תרדין ומשקין שכר זה כדי שיוכן
המקבל לכך והפועל הזה היה נמשך ממנו אל הפיער לפניו הן שיהיה צריך
לכך או בלתי צריך וכו' ולזה מה שקרא הכתוב לעבודה ההיא זבחי מתים
כלומר כמו שאין ביד המת כח לרצות ושלא לרצות כך אין ביד האלילים
לרצות ושלא לרצות · ובאמת מ"ש הגמרא ומתריזין לפניו ר"ל שלשול
המעים וכן בב"מ אוכלת ומתרזת רש"י מפרש חולי מעים הוציא רעי צלול
כמים והחטין קשין לזה ובל' רומיי הוא Proflusio alvi sive Diarhea
ובענין שחטין יש עוד בב"ק אכל חטים והחריז ומת וכן בסוכה כ"ד אמר
ומתריזין כלפי מטה וכן בחולין כאן בשותתת כאן במתרזת וכן בויקרא
רבא א' היו או"הע שומעי' קול הדבור ונתרזים Purgant se profluvii
veneni בל' רומיי · שהחטה אם אינה טובה תוכל להביא השלשול הוא
אמת ובפרט אם יש בה חלק מהנקרא Loglio בלעז ובין הרופאים ובפרט
בוינ'ל Vogel הזקן רופא חשוב כאשכנז אנו מוצאי' חולי הנק' Raphania
עם שלשול הבטן מחמת החטה אם אינה טובה · אבל הרמב"ם סובר
שעבודת פעור היתה בגלוי הערוה כן הוא כותב במורה נבוכים ח"ג פ'
מ"ה וכבר ידעת פרסום עבודת פעור בימים ההם אשר היתה בגלוי
הערוה וכו' רצוני שהיה לאלה שנקרא פעור וכן אומר Hyeronimus על
הושע קאפיטולו ט' וכו' פה עור Denique interpretatur Belpegor
עור בפה להראות ערות אבר האדם וכן אמר החכם Calmet Commen-

פתח עינים

אדם בין הקדמוני' עע"ז ועכ"ו שהיו זובחים הנבראה יותר חשוב בטבע והוא האדם היו מגדלים עגלים לזביח והם נבראים קטנים ונבזים ואין לערכם עם האדם לזבחם בשוה וכזאת היתה עבודת שיטות · ה' השמרונים וכמה מהאומו' של עולם הקדמו' היו עובדי' מינים הרבה מהע"ז גם ע"פי הטבע כי"ו חיות בהמות ועופות שלהם איכות אמת פרטית וכזאת לא היתה ע"ז ממש לפי הספינקרו ולפי החכם הריפא ואחרים אבל היו מכבדים העוף או הבהמה לכבד איכותם ולהרגיל האדם דרך מוסר לילך בדרכם לטובם ולטוב המדינות · לכן היו מכבדים התרנגול שהוא נגד התפלות וקודם עמוד השחר וגם בחצי הלילה יושב ומשורר להעיר עצמו ליום שבא והריפא עצמו אומר שהתרנגול הוא דוגמת יצורת ההתעוררו' במלאכה ולכן הקדמונים היו מכבדים כאלוה צורת התרנגול · ו' הע"ז היא דוגמת העז בין מיני הצאן והולך בטורח על ההרים הגבוהים ואינו מפחד כצאן הנקרא בלעז Pecora שיש לה למר והעז אין לו למר כ"כ וע"ז נקרא ברחה קרחא ר"ל צאן קרח ולו עזות פנים יותר מהראוי אבל הוא חזק ולכן בין האומות היו מי שעשו אלהיהם על איכות העזות וההעפלה שלו לעלות ההרה גם אם גביה עד שמים ולכן נקרא עז מל' עז · נכון ותרתק מפרש התלמוד שהם הכלב והחמור ובאמת המצריים היו עובדים כאלוה הכלב והחמור · הכלב הוא דוגמת העבד הנאמן כידוע ואצל הריפא ואחרים מהאומות הכלב היא דוגמת הנאמנות בעבודה · ובספרי הטבע הנו מוצאים כמה כלבים היו נאמנים לאדוניהם בחיים ובמיתה וכמה מהם ירבו ימים רבים על קבר האדון אחר מיתתו ומהם שמתו אחר ימים מועטי' של מיתת האדון · ובין המצריים היה אלוה אחד בצורת כלב ונקרא אצל האספינקירו La Dea Nubi ומפרש Nubi מל' נובח וזות החי"ת נאבדת · גם החמור היה אלוה בין המצריים לדוגמת שלית הגב והתמימות והסבלנות שטורח הרבה ואוכל מעט ותבן בלא בר וטוען המשא היותר כבדה מכחו הבינוני ואצל הריפא הנז' החמור הוא דוגמת הסבלנות ובל' ארמי תרתק היא החמור · וגם הפרד והסוס היו לאלוה בין הקדמונים הפרד לפי שהוא חזק עד מאד לסבול המשא בארחות ארוכות ימים אחר ימים ולפי שהוא מורכב מהחמור והסוס ולכן נק' פ"ד לפי שהוא לב' ולכן היה לאלוה בפרט לפי שהוא מהדר את אדוניו ומכבדו שנושא המשא שהיה צריך לטעון על צוארו ולכן נק אדרמלך והסוס שרץ כלבי והוא היפה שבבהמו' ואין כמוהו בעגלות ובמרכבה וברכב בחור ובין היונים והרומיים היה כאלוה בטבע הנו מוצאים שבח והודאה אל הסוס וראוי להקרא עגמלך בכל טעמי הפילוסופיא הטבעית · ז' ע"ע הסלמנדרא כבר כתבתי בחנינה ע"פי ספרי הטבע והפילוסופיא שהוא אמת בכל לדדיו זהסלמנדרא מגינה על שריפת האש · ח מ"ש ר"ל שישראל לא עבדו ע"ז אלא להתיר להם עריות בפרהסיא הוא אמת פילוסופי · האדם אינו יכול לחטא אם מאמין ברו"הק

ובתורת

ושהדג הגדול שבימא היה מביא הקרון עם העז אין להפלא שכמה דגים שחיים ביבשה ובים אם הם גדולים בהיותם בארץ יכולים למשך כמה דברים בלי טורח נגד טבעם וכן כתב Moratelli בספרו בערך דגים וכן בוקארט בספרו Hyeropoicon כן כתב מהנחש ההולך על גחונו שאם הוא גדול יכול לסבול על שכמו כמה ליטרות קמות סולת ופירות ובמצרים שיש שם הרבה מיני נחשים שממתיקים אותם ומלמדים להם כמה דברים סובלים על גחונם כמ"ש כל מה שהוא לצורך אדוניו · ומ"ש שירדו מהאויר (תרתי אטמאתא) ב' ירכים בין מעוף בין מבהמה כמה וכמה ביוצא באלו יש בחכמת הטבע שע"י רוח חזק וקרוב לרעם מתים בחלק העליון של האויר בעופות ובהמות בהרים הגבוהים והרמים ויורדים למטה אח"כ בעמקים וקרא ע"ז קרדווז בופון וורא"י Schenzer וכמה כותבים אחרים בחכמת הטבע כמו השליו שהיה בימי משה · והדין הבא במאמר תניא מנין וכו' שאין מברין על הרוגי ב"ד הוא פילוסופי מפני שאין לעשות אבלות בצבור ובעיני העם על א' שהלך למיתה בחיוב הדתות לכפרת פשעו :

אמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם הגוי שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בע"ז שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך וגו' :

במאמר הזה יש הרבה דברים ללמוד · א' אם האיסור שלא ישמע על פי ישראל שם ע"ז אם איננה כתובה בתורה זה הוא להרחיק הטמאה ממנו ושלא להרגיל היהודי לחשוב ולהרהר ע"ד עבודת שוא ודבר כזב · ואיננו זר בטבע האדם שמתוך ההרגל נעשה טבע לגרר עצמו בדרך שקר וירחק מן האמת אבל אם היא כתובה בתורה איננו חושב עליה שמזכירה כמו מצות אנשים מלומדה ואיננו נגרר אחריה במחשבה · ב' ולכן התירו ליצנות של ע"ז לפי שהליצנות בעצמו הוא נגד המוסר אבל אם הליצנות היא של ע"ז איננו כ"א ביזוי גמור שלה וזהו הדרך האמתי להרחיק דבר שקר מהמאמין בה' ית' ובתורתו ובאמת אמונת הנוצרים בפרט היא שקר וכזב מראשה ועד סופה ועל עבודה כזאת היה אומר הר' סראוול מורי ורבי במכתובה שאמונת הנוצרים איננה ראויה לכבדה מאיש ישר ותם באמונתו · ג' מ"ש שע"א היו עושים דמות יראתם ומניחם בכיסם ובשעה שכל א' מהם היה זוכרה מוציאה מחיקו ומחבקה ומנשקה ראה בשפינקירו בערך אורים ותומים ושם תמצא מרגוע לנפשך על המנהג בהרבה מהאומות הקדמוניות שהיו עושים אלילים קטנים להניחם בכיסם וזה הוא פי' הפ' ונמדים במגדלותיך היו · ד' מ"ש על פ' זובחי אדם עגלים ישקון איננו כ"א דרוש ואין לו יסוד בפשט הפ' שמורה שהיו זובחים

אדם

maltrattamento con avviso semplice o rigoroso, e si dovrà infliggerla più rigorosa ancora allorchè l' offesa sarà seguita in un luogo di decenza, o se il compagno dimostra che il reo abbia avuto in mira di vilipendere una data classe di persone. א״כ לפי זה אין מדה ואין תשורה בקנס והכל לפי המקום לפי האדם המכוה לפי הזמנים ולפי המכה ומהותו במדינות · ואם אמר ר״א על הבעל זרוע שאין לו תקנה אלא קבורה הוא אמת פילוסופי הוא נאה ודש יותר ולפי הנראה הוא רוע לבו נגד האדם · ד׳ מ״ש עוד ר״א שלא ניתנה קרקע אלא לבעלי זרועות הוא אמת פילוסופי שאינו ראוי לקנות קרקע אלא הבעל זרוע להגין שדותיו מהבהמות הבאות לרעות בם ומפסידות אותם תנכים עוברים עליהם וצריך שיהיה חזק לעומתם לעמוד כנגדם · ה׳ ר״ל היה מכיר העולם ע״פי הנסיון כידוע וטוב אמר לפי הפילוסופיא שאם אדם עושה עצמו כעבד לאדמה לעסוק בה תמיד לחרוש ולהשקות ולעדור ישבע לחם לפי זה נאמר עובד אדמתו ישבע לחם אבל אם האדם אינו עושה עצמו כעבד לאדמה לא ישבע ובעל האדמה ימות רעב ולמא :

אר״ל גוי ששבת חייב מיתה וכו׳ :

יסוד המאמר הוא פילוסופי לפ״ד בדרך ישר בהבנותו · הגוי אינו עובד הבורא יתעלה לפי דרך האמת · א״כ אם הגוי שובת ואינו טורח בעבודתו לטוב הבריות אינו שוה כלום במציאותו לא בנפשו ולא בגופו והוא כלא היה · ובזה חייב מיתה רצוני בהגדלת הדבור הוא חשוב כמת וכן אם הגוי עוסק בתורה אם אינו מקיימה מפני שלפי דתו אינה תורה אם עסק בה ואינו מאמין בדבריה חייב מיתה בידי שמים רצוני כמ״ש חכמי האומות הוא חוטא בחטא מיתה Peccato mortale לפי שמשחק בחכמת ותורת האמת · ומ״ש ר״י שאד״הר לא הותר לו בשר לאכילה ובלבד לבני נח הותר זה הוא פשטי לפי תורתנו · והחכם בורנאט מחכמי אנגליטירא בספרו בל׳ רומיי Archeologia sacra הביא הטעם לפי הטבע שהעולם אחר המבול הוא חדש בהצטרפית הקדמוני קודם המבול בכל צדדיו ובשביל שנחלף טבע העולם וגם טבע האדם שהיה יותר חלוש וחולה אחר המבול היה צורך גדול לו לאכול בשר מזון יותר מחזיק ויותר מכלכל מהצמחי׳ והפירות בפרט וכן Moraè רופא גדול מאינגילטירא הורה בצורת שיני האדם וטבע האצטומכא שלו וכן Senebiar מעיר ג׳ינירא בטבע מימי האצטומכא של האדם שנבראה האדם בטבעו יותר מוכן לאכילת הבשר מאכילת הצמחים אבל טבעו יכול לסבול שניהם אם הם מעורבים זה עם זה וכן הורה בספריו Spallanzani חכם גדול בחכמת הטבע שהיה א׳ מרבותי בפאויאה · ומ״ש שהדגים בני מלאכה

ושהדג

שהוסיף גם הכלאים בכלל מצות בני נח ובפרט בהרכבת בהמה והרכבת אילן הוא ג"כ משום שהוא נגד הטבע לפי שהוא בורא דבר מורכב נגד הפשוט ובריאה כבוראו ויולד · וכל זה לפי יסוד הפילוסופיא מביא מעט מעט לתיבות ולכפירת יסוד תורתנו שהוא חידוש העולם ומחלוקת האומר שדינים בתורה נפקדו ולא ציו בכלל מצות בני נח אין לס"ד לחלוק ע"ז שהגם שבני נח היו להם דינים בין אדם לחבירו לא היו בכלל אומה עם דת אלהית בספר ובכתב ולא היה להם צורך לספר דינים בכללם ובפרטם כמו שהיה להם צורך אחר יצ"מ עם מנהיג האומה כמו משה שהיה נותן להם דתות לפי צרכם גם קודם מ"ת אשר היו נכונים לקבלה אחר שני חדשים בקירוב :

אר"ח הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר ליעו של שכינה וכו' :

במאמר הזה יש דברים שנראים מן הקלה אל הקלה נגד הפילוסופיא והשכל הטבעי אבל נוכל לפרשו כראוי · א' הסוטר לועו כאילו סוטר לועו של שכינה הוא לפי גדולת האדם לפי תורתנו הקדושה שאמרה ויברא אלהים את האדם בצלמו · בצלמנו כדמותנו · אם כן הוא מאמר לפי האלהות ולא לפי טבעו של אדם בגופו אבל לפי נשמתו חלק אלה ממעל · ב' שהמגביה ידו על חברו אע"פי שלא הכהו נקרא רשע הוא פילוסופי לפי שההגבהה עצמה היא נגד הטבע מפני הביזוי בהגבהתו נגד התוכה וההגבהה מורה הרוע לב והרצון להכות ואע"פי שלא הכה בענין הזה מחשבה רעה ראויה לצרפה למעשה וראוי המגביה להקרא בשם רשע גמור · וכ"ש שנקרא חוטא שלפי חכמת הלשון חוטא בל"הק איננו כ"א חסר מהטוב Mancante בלעז מל' והייתי אני ובני שלמה חטאים · ג' מ"ש ר"ה תקצץ ידו וסר"ה בעצמו עשה דין לקוץ יד אדם א' שהכה נראה דבר חמור ונגד דין הטבע לקוץ יד המכה או ס טר ליעו של חברו אבל המפרשי' כלם פי' להמתיק קושי הדין של ר"ה שהמכה היה רגיל להכו' את חברו וקנסו בכך לפי שמכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג וגדר לדבר ומי שהוא מועד ורגיל בכך להכות בא' גרוף מן הדין הוא לקוץ את ידו שלא יבא לידי מכת מות · וכאמת בלבד בהוכחת דברים לפי דיני שררת האשכנז סימן קס"ד הדת אומרת Rilevandosi dalla perquisizione che uno de' compagni di una rissa sia stato già spesse volte punito per baruffe avute e che perciò possa riguardarsi come accattabrighe baruffante, l' arresto sarà inasprito con digiuno e percosse. ועוד בסי' רמ"א Chi insulta altrui sulla strada o in luogo pubblico con nomi ingiuriosi, chi lo maltratta con bastonate, o lo minaccia ad alta voce, sarà punito a richiesta dell' offeso in proporzione del

פתח עינים

מי שהוא גדול ממנו במנין וחכמה נראה לו קטן ושפל וכו' לידי כוונו · והק"ו שמביא מן השריפה על האסירה שהוא צומח ונתפשטה את חברו מדרכי חיים לדרכי מיתה הוא פילוסופי ואע"פ שהכ' אומר כי האדם עץ השדה אינו בא ללמדנו שהאדם יש לו נשמה אבל הוא חי צומח לפי שהולך תגדל כעלים וכאבנים :

ת"ר ז' מצות נצטוו בני נח דינים וברכת ה' וע"ז וג"ע וש"ד וגזל ואבר מן החי וכו' :

הבן נח הוא מי שמקיים מצות היותר תמורות היותר נכרכות והיותר טבעיות · אם כן הדינים הם מוכרחים לפי שבלא דינים שהם לתכלית הכיחך בין אדם לחבירו אין קהל אין אומה ואין מדינות · ברכת ה' היא מצוה טבעית לפי שהמקלל בורא הכל הוא כאומר מי שאינו מאמין מציאותו וכופר בעיקר הא' · הע"ז וג"ע וש"ד הם הג' דברים היותר טבעיים גם לכל מי שבשם ישראל יכונה והם הג' שיהרג ואל יעבור הגזל הוא נגד המדינית ונגד הדין · ונגד שלות האדם · והאוכל אבר מן החי הוא פועל נגד הטבע לפי שבהמה כחייה אינה עומדת לאכילה אבל לגדל ולדות והוא אכזריות גדול להמית בהמה במיתה כזאת · ועל הדם מן החי לפ"ד הוא לאסור מין ע"ז כמ"ש כפינקירו מכם תאוגילטייהא שאכילת הדם בין הקדמונים היתה ע"ז בכל נדיבת לפי שהיו אוכלים הדם לכבוד השדים והשעירים שהיו בוטחים בם לפירות השדה ולכל מיני דגן שלפי ברכתם תהיה השנה מלאה ברכות בכל פרי הארץ וג"כ מ"ש הכתוב באיסור אכילת הדם ולא יזבחו עוד זבחיהם לשעירים אשר הם זונים אחריהם ועוד יש טעם אחר טבעי שאכילת הדם נראה אכזריות לאכול כמו מאכל ערב הדם היוצא מן החי בעת מיתתו וכמ"ש הכתוב כי הדם הוא הנפש · והסירוס הוא נגד הטבע שיסודו הוא פ"ור וזה תכלית הנבראי והמסרס הוא פועל נגד היצירה והבריאה ולכן השררות אסרו בימינו הסירוס כמו שהיו נוהגים בשנים שעברו לסרס להנעים קול המשוררים בטיאטראות כידוע · הטבע בעצמו והכתוב אומרים לא תהו בראה לשבת יצרה והמסרס פועל נגד הבריאה והיצירה ור"ש האומר שבכלל מצות בני נח הטבעיים הוא איסור הכישוף הוא פילוסופי לפי שבכישוף אם יש לו יסוד פועל נגד הטבע ולכן הוא בכלל מצות הטבעיות ולכן אמר הפ' אחר מ"מ מכשפה לא תחיה מפני שהמכשף אינו ראוי לחיות לפי שפועל נגד הטבע · ואם אין יסוד למכשף וכמ"ש הרמב"ם בהלכות ע"ז לכל המאמינים באלה הדברים אינו אלא מחסרי הדעת · הוא פועל נגד הטבע מב' צדדים · א' שמבקש להאמין דבר שהוא נגד הטבע להרויח כסף ומלביש השקר בבגד האמת · ב' שהוא מלא מרמה לגנוב דעת הבריות וכספיהם ור"א

שהוסיף

בס"ד

פתח עינים

חלק שביעי

המשך סנהדרין פ"ז ד' מיתות

תניא היה ר"מ אומר מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון :

מ"ש על אביה היא מחללת שנוהגים בזיון באב כאמור ארור שזה ילד ארור שזה גדל הוא דבר קשה בהשקפה א' אבל אם נחשיב שהבת אם היא זונה הוא מכה לימוד האב והאם שלא חנכוה כראוי לפי יראת הרוממות ולפי חובת דת הטבע ודת העליונה לא נפלא אם היו נוהגים בזיון באבות ואמהות כהם ובזה היו למשל ולשנינה והעם רואה ואינו עושה כן ויראת הכבוד נופלת עליו · ומה שלמדו במשנה מבני אהרן ומעדת קרח שמלות הנשרפים לא היתה שריפת כל הגוף אבל ע"י פתילה השורפת מפי החוטא עד שיחמר אותם לפ"ד הוא שאם היתה שריפה ממש לא יתכן לשרוף כל הגוף עד שיהיה כלו עשן ואפר מפני שנראה אכזריות גדול להמית איש במיתה כזאת עד שלא ישאר בו צורת אדם ולא חומריות מצטרף עם נברא ולמשפחה בפרט יהיה צער יותר גדול במיתה כזאת ובפרט בין אומתנו קהלת יעקב רחמנים בני רחמנים לא היתה השריפה ממש לפי הצטרפות המוסר לילך לקצה האכזריות בשריף אל הגוף מכף רגל ועד ראש · ומ"ש על נדב ואביהו שהיו בוזים משה ואהרן זקנים מהם והיו מבקשים שררה ורבנות ולצוות ולהנהיג במקומם הוא ע"פי אמת הטבע שהבחורים דנים הדברים לא לפי יסוד האמת והשכל אבל לפי הדמיון הכוזב ובעיניהם אין דבר יותר ערב לאדם כשררה והגדולה אבל אינם יודעים שבישישים חכמה ובאורך ימים תבונה ובלא חכמת הנסיון הנהגת אדם הוא דבר שאינו באפשריות האדם להשכיל בה וכבר אמרו גדולה שמושה יותר מלימודה · ולכן לפי הענין אר"א שאת"ת דומה לפני ע"ה בתחלה כקיתון של זהב אבל בשדבר עם החכם ואינו מבינו מפני שהוא ע"ה מבזהו ולבסוף דומה לי כקיתון של חרש לפי שמי שאינו מבין

מי

פתח עינים

והוא פירוש ע"פי הפילוסופיא האמיתית על הרבה מאמרי רז"ל בעין ישראל

מאת

בן ציון רפאל הכהן פריצי

חכם בהנדסה וברפואה וחבר להרבה חברות חכמה
ממקום אוסתיאנו תחת מדינת קרימונה

חלק שביעי

פה ליוורנו יע"א

שנת ועליסס תכה ברכת טוב לפ"ק

מיד החכם כמה"ר ישראל קושטא וחברו הי"ו

מדפיסים ומוכרי ספרים

OCULUS ISRAELITICI POPULI

OSSIA

Dilucidazioni Filosofiche, Fisiche e Matematiche su tali materie contenute nel TALMUD.

DI

BENEDETTO FRIZZI

R. Ingegnere, e Dottore di Filosofia e Medicina, di OSTIANO, Provincia di Cremona, socio di varie Accademie.

VOLUME SESTO

LIVORNO

TIPOGRAFIA I. COSTA E C.

1879.

ופליגא דר"א דאמר ראב"ך אלמלא דוד לא עסק יואב במלחמה ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה וכו' :

זה הוא מוסר גדול בפוליטיקי: אם המלך אין לו שר צבא גדול בחכמת המלחמה אפילו מאויביו עם עמו אין לו שלום והשקט ואינו יכול ללמוד מה שראוי הוא לו ללמוד לטובו ולטיב משרתיו ועמו ואינו יכול לעשות משפט וצדקה וכנגד זה שרי המלחמה אינם יכולים להנהיג דברי הצבא כראוי אם בפוליטיקי ובחצר המלך יש בלבול ודברים שאינם בסדרם וכמה וכמה מעשים אנו קוראים בד"ה של האומות בכלל ובפרט שמלמדים הולכת המלחמה בהצלחה בכח הפוליטיקי המיישר דברי הצבא כראוי וכן בעת המלחמה עצמה בכח הזהב והכסף לשוחד ראשי האויבים ולשוחד המרגלים שהם לרוב סיבת הנצחון · אם כן פילוסופי הוא מאמרנו שאומר אלמלא דוד לא עסק יואב במלחמה ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה · ומ"ש על אכבר מכור וסירא אמת הוא שהיה יכול ללמד זכות על דוד בב' המקרים ההם אבל שאול היה לו רוח רעה כידוע ואם מלמד זכות על דוד שהיה שוגג מי שיודע אם היה לו לאכבר לסבול גדופים ועונשים אם רוח רעה היה עובר עליו בזמן ההוא ? ובענין שאול אין מחלוקת שהיה רודף ואם אכבר לא הצילו בא' מאויביו לא בכל שעה מועיל הרצון נגד מקרי הניסו' בד"ה א' אמר הכתו' בבירור כשלכד דוד את מצודה ציון שיואב היה מכלכל לשאר העיר ואין להפלא אם שר צבא הא' של האומה בעת מלכות דוד שהיה איש דמים ומלחמה היו לו כמה מקרים להעשיר בשלל האויבים ובפרעון המסים וכיוצא כמו שאין לתמוה אם שר צבא כזה שהיה בכל נפשו ובכל לבו זובח עצמו ללחום לכבודו ולכבוד מלכו ואומתו לא היה כילי אבל שוע וגדול לעשות צדקה לכל עמו וכ"ש שלא היה נגרר אחר הגזל ואחר העריות וגם בימים האלה הוא דבר זר לראות אנשי הצבא הא' נגררים אחר הערוה לפי שאלוה המלחמה *Marte* אינו בשלום עם אלוה הערוה Venere ובאמת כח הלוחם הוא בדם ובבשר ובכח השכל ואינו מרגיש כ"כ בגידיו להתגרר אחר הזונות ואין ללוחם לא הרגש ולא הזמן לילך אחריו וכבר צוה שלמה אל תתן לנשים חילך לפי שהחיל הוא נגד חולשת הזונות · ושבח גדול הוא ליואב שהיה שולח לעניים הדברים היותר דקים ועידונים כדגים הקטנים היותר משובחים שנקראים מוניני וגם לחכמתא מן דגים קטנים שנקראים **Sardelle** וגם **Alica** בלעז כמו שתוכל לראות בפתח דוד:

תם ונשלם חלק ששי

פתח עינים

בכח הדמיון שמועיל לחולה להרגיש גידיו כפ"ט וכמו"ש במ"א מחוג האבעבועות הנקראות Scrofole שהיו מתרפאין בפריסי הגדולה בביקור החולים בהם שהיה עושה אצלם מלך צרפת בכל משרתיו ואנשי הלכה והחבר ומכח תנועת הגידים באותו הבקור היו מתרפאין רובם · וכבר נודע אצל הרופאים כח הדמיון ברפואת החולים כמה שקרים שכותבים עליהם איזה שם או דבר אחר והיו מתרפאים עליהם בעיר מנטובה בימי בחרותי כמה וכמה מקדחת ג' ויש לנו ראיות הרבה על הדבר הזה בנסיון ובכתבי הרופאים וא"כ אין לתמוה אם חולה א' בכח דמיונו ובספר בטחונו היה לו הרגש בגידים באכילת עפר קבר אדם גדול לרפאת מחליו · עוד יש לך לדעת ע"פ חכמת הקימיא שמפגר המת יוצא כמות גדול מהאויר המתלהב הנקרא Idrogeno ומגוף המת יוצא גם הפוספורו וחומץ הנק' Acido fosforico א"כ יוצא מתני הרוח הנק' Idrogeno fosforato שבאים ביחד ואם מתערבים בעפר יש בו כמות מהנמצא הנקרא Idrogeno fosforato שמועיל לחולי הגידים והקדחת יומית גם לקדחת ג' וד' וכיוצא · ובענין הרוגי מלכות שיש מי שאומר שנכסיהם למלך אין טעם בזה שיהו הבנים נידונים לאבד ממון אביהם ואין אדם נענש בב' דינים :

וישב בניהו את המלך דבר לאמר כה דבר יואב וכה ענני א"ל זיל אימא ליה תרתי לא תעביד בההוא גברא וכו' :

אם יש איזה דבר לעיין במאמר הזה יש לתמוה ע"פ הפילוסופיא והשכל על קבלת שלמה על קללות דוד על יואב כדי להרגו ואין הצטרפות באלה הדברים אם הריגתו היה ע"פ הדין אע"פ שמיתת אבנר ועמשא אינה כ"כ גמורה להמית ע"פ הדין ייאשב עליהם · יש עוד ללמוד שבימי הגמרא היה ניכר חולי הפודגרא ע"פ אמיתתו ובפרט כמ"ש בן ר"ן שדומה למחט בבשר החי וזה הוא אמיתות גמור לפי חכמת הרפואה ולפי הנסיון ועוד שהיו מכירים בזמן ההוא שמכת חרב בדופן ה' הוא סכנת מות כמו שאנו יודעים היום בחכמת הרפואה והוא קרוב למקום שמרה וכבד תלוים בו אבל אינם בדקדוק באותו מקום בעצמו · ב' יש לדקדק שגם בימים ההם היו אצל המלך בחורי עם מלחמה כמו שעוד היום אצל המלכים הגדולים יש בחורי חרב הנקראי' Guardia Reale וכן Guardia del Corpo והם היותר נאמנים אצלם וכמו שדוד היה עושה כן אלו המלכים שבימינו נסמכים ועושים על פיהם והולכים אחר דבריהם אם הם אנשי שכל ונסיון בדברי המלחמה וכמו שבימינו כן בימים ההם בוחרים בני יפת תואר שמירושת אמם לפי הטבע גם הם יפים והיו מגדלי בלורית במשפטי הגוים כדי שיראו בעלי קומה ויפחדו מהם · ואלו ראשי גייסות ובעלי אגרופין של דוד :

ופליגא

בקברות מתוקנים לכ"ד לכפרת העון גם במלון זה ושלא לקבור הרשע אצל הצדיק וגם שלא לעשות קלון למשפחתו בין עם מי שכבר מת ובין עם מי שחי עוד אחריו ולהרבות בזיונו וכפרתו לא היו מתאבלים על מתים כאלו ובאמת אין אבלות על החוטא שנענש במיתה לפי שמת הוא לפי הדת ואין אבל על דבר לדק כזה וכבר נאמר ובאבוד רשעים רנה כ"ש שאין להתאבל עליהם :

אר"י משום רשב"י מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת שנא' כי קבור תקברנו וגו'

במאמר הזה נראה שתכלית הפלפול הוא להביא ראיה מהכתובים שהקבורה למעט ברמז היא רוצה מן התורה להגדיל הקבורה בתכליתה ובאמת הקבורה עיקרה היא משום הבריאות שלא יתעפש האויר אם המתים לא יקברו וישארו לדומן על פני האדמה · ולכן כל האומות או קוברים או שורפים אבל אינה מניחים הפגרים על פני האדמה למאכל לחיות ולעופות אוהבי הדם · וספק התלמוד על הקבורה אם הוא חוק שלא לבזות המשפחות או משום כפרה כהסתנה הזאת שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות אינו לפי עיקר השכל לפי שאין כפרה לגוף המת לירד בתחתיות אם אין לו עוד חיים ואינו מרגיש ובזיון המשפחה אינו בזיון כ"א ע"פי הדמיון וע"פי המנהג · וכענין מחלוקת ההספד אם יקרא דחיי או דשכבי רלוני אם משום כבוד משפחת המת וקרוביו או משום כבוד המת נ"ל שהוא מחלוקת בלא עיקר לפי שהוא משום כבוד שניהם המת נכבד בהספדו וכשבחי מעשיו ותלמודו משפחתו מתכבדת בגדולת המת ובמדותיו · ומ"ש שאין קוברין רשע גמור אצל לדיק גמור אין לנו לחפש בחורין ובסדקין ובאיכות הנפשות לבור הטעם על בוריו אבל הטעם הוא לבזות הלדיק לקברו אצל מי שחיה כנגדו שנראה לעובר הרואה שהלדיק והרשע שוים הם בקבורתם ונראה שאין הפרש גם במעשיהם ובתלמודם וקטון וגדול שם הוא :

קבריה דרב הוו שקלי מניה עפרא לאישתא בת יומא אתו א"ל לשמואל א"ל יאות עבדין קרקע עולם הוא וקרקע עולם אינה נאסרת וכו' :

במאמר הזה אנו לומדים שמקבר רב היו נוטלין מעפרו ובקדחת יומית היו נותנים לחולה אותו העפר והיו מרפאין אותו וכשבאו ואמרו לשמואל שהיה חכם ורופא אם יש איסור ליהנות מאותו העפר אמר שטוב היו עושין ולא היה בו איסור · שאין התפלה אסורה בדבר שמחובר לקרקע · אותו העפר היה יכול להועיל בב' פנים · א'

פתח עינים

ויהי בהיות יהושע ביריחו וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' וגו' היכי עביד הכי והאמר ר"י אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דקאמר אני שר צבא ה' וגו' :

במאמר הזה יש ב' דברים בפילוסופיא הטבעית · א' שלא ליתן שלום לשד מפני שעם המזיק אין שלום ולכן אין מוציאין שם שמים על המזיקין · ב' שגדולת ת"ת היא מהקרבת תמידין מפני שזאת היא עבודה חמרית יותר מועלת דמיון מהשכל ומהות הדברי' והת"ת הוא כלו רוחני והיא יסוד כל העבודות מפני שבלא תלמוד אין עבודה גמורה · ומ"ש במאמר הבא אח"ז על כח דיבורי גבריאל לפני אדון הכל הם דברים למעלה מן השכל אבל דע שאם גבריאל הוא מל' גבר שיש בו גבורה על כל חבריו ודע ג"כ שאם א' מאמין שכ"כ נובר מלאך א' לפני אדון עולם ספר הבטחון כפתח לחוטא כבטוח על שליח וסניגור א' כ"כ חזק וגדול בבקש איזה דבר מאדוניו גם להטיב לבריות · וזהו עיקר המאמר הבא שלעולם יאמץ אדם עצמו בתפלה מלמטה ולא יהיו לו צרים מלמעלה מפני שאם אין לו צרים יוכלו להיות לו אוהבים ונעשים סניגורים עליו בבקש טובתו מאל החסד · וגם בחצרות המלכים מלמטה אם עבד א' מבקש טובה מהמלך ואין לו זכות גם לדבר אל המלך הולך אצל המלכה או אם המלך או אצל א' ממשרתיו לבקש עליו רחמים · וכל החומרא שאנו רואים בדיננו לקיים הדין אע"פי שיש טעם להחזירו שלא להוציא לעז על הדיינים ועל העדים הוא דבר ראוי לשבח ע"פי הפוליטיקי אבל לא ע"פי האמת וע"פי המוסר להרוג דם נקי בלא טעם :

משנה כיצד תולין אותו וכו' ואם לא עובר עליו בל"ת שנא' לא תלין נבלתו על העץ וגו' :

אין לתמוה אם רז"ל אמרו שאם האדם בא לידי פורענות המקום מצטער על דמו שנשפך אף אם הוא רשע לפי שהבורא אין לו כ"ר שבריאתו תלך לקלקלה · ומ"ש שתולין את מתו עובר בל"ת בימינו הנסיון מוכיח שאין לנו אות ברור ובטוח על המיתה ושכמה וכמה נקברו בתוך יום הב' למיתתם והיו חיים וכמה מהם יצאו מקברם וחיו חדשים ושנים · מתוך כך הדין הזה אינו מתקיי' בימינו גם ע"פי הסדר' ודת המלך והיהודי' אינם יכולים לקבור המת כ"א מ"ח שעות אחר המיתה וגם הזמן הזה אינו בתכלית הבטח והבירור ובפרט אחר חולאים פרטיים וכבר דברתי ע"ז באורך בח"ה מכתבי על הפוליציא מדיקא בל' איטלקי · פילוסופי הוא שלא היו קוברין התלוי ושל מת במיתת ב"ד בקברות אבותיו אבל

בקברות

ת"ר נא אין נא אלא לשון בקשה בשעה שאמר לו הקב"ה ליהושע חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא א"ל הקב"ה וכי דלטור אני לך הפל גורלות הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן וכו' :

לעז הגורלות הוא טבעי ופילוסופי ולכן היה מוכרח וידוי החוטא ובלתו שוא היה הגורל להפנים החוטא אשר עליו יפול ענין הערבו' שאחר עבר הירדן ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים ובהר עיבל נעשו ערבים ז"לז כל בנ"י א' על חברו אינו ע פי הפילוסופיא וע"פי טבע האדם כי מה לו להענש על עון חברו אם כל נשמה היא מהות יחידי ומה לנו לעשות כל הנשמות עיסה א' להענש הא' הטהורה על האחרת הטמאה אין לנו כ"א ע"פי המקובלים שבעבר הירדן וישיבת הארץ היה יחוד פרטי בין הנשמות ובסיבת היחוד הזה גם העונש היה טפל על הכללי ועל הפרטי על חברו · עכ"ז אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה · ומ"ש עכן משיך בערלתו היה שהראה דבר זר שאיש נשוי ואב לבנים ימשוך את עור אמתו תמיד עד שנשתרבבה ובסתה אל ראש הגיד אל תחשוב שדבר כזה היה להבל כדי שלא יראה מהול אבל מפני שלפי חכמת הגופות אם הערלה נכסית הגיד הוא יותר מחיש בביאה יותר משאיא מתגלה ובאמת החכם סוויאטכיו בספריו אומר שהגיד אם היא מגולה מעט מרך נעשה קשה בעורו החילון ואין לו החוש כב"א וכמעט נאבד וגם האשה אשר בא עליה אין לה קורת רוח בביאתו · ומה שבא אח"ז שאחזו הבנים והבנות לא להמיתן אבל לרדותן שיראו את קלקולו ויזהרו בעצמן ולא יפעלו בחרם גם בשאר האומות מנהג הוא לרדות משפחת המת במיתת ב"ד שבעת מיתתו יראו העונש בעיניהם ופחד הדין יפול עליהם ולא ישובו לחטא כמו קרובם הנענש · והמאמר שאחריו שאומרים שיהושע היה מדבר קשות על המקים כמו ולא הואלנו ונשב ונגד זה היה מדבר רכות ותחנונים כרס זה הוא לפי טבעם הפרטי · משה היה עבד יתרו ורועה וראה מה שראה בחלד פרעה אשר בקשיות לבו הגיע לא"ם ואח"כ מ' שנה בין העם המורד העגל המתאונן המרגל בשקר וכיוצא א"כ לא היו לו כ"א ימי תוגה ולצער ועי"כ היה האיש ענו מכל האדם אשר ע"פ האדמה ולבסוף מת קודם עברו את הירדן במדבר השמם ההוא · אבל יהושע היה זקן עשיר ואיש מלחמה אדון האומה ובכל אשר היה לוחם היה מצליח א"כ אין לתמוה אם היה עשיר יענה עזות גם עם אדון הכל ובאמת מ"ש אתה גרמת להם שלא היה לך למסור ביזת יריחו שלא ליתן פתח לעבור בחרם הוא פילוסופי לפי שבעת הביזה אנשי המלחמה שולחים יד בכל מה שבא לידם ובפרט בכסף בזהב ובאבנים טובות ומרגליות :

ויהי

פתח עינים

השופט וכיוצא אכל מכח החכמה בשלמותה ובכחה ומתמידות הטורח מביא חבילות שמתוכן יתברר עולם הדבר והאמת במהותו :

פרק ו' נגמר הדין

אריב"ל כל הזובח את יצרו ומתודה מע"ה כאילו כבדו להקב"ה בב' עולמים העו"הז והעו"הב וכו' :

מי שכובש את יצרו ומתודה עשה ב' זכיות בב"א · א' שלעתיד לזכות בנצחיות הנפש כובש את יצרו בהווה א"כ זוכה הטוב העולמי בהווה לראות בישע אלהים לעתיד וא"כ מכבד לעו"הב · והיום Bayle בספריו אמר שהחוטא כרגע שחוטא סובר להאמין ואינו מאמין לפי שזיבח טוב הא"ס בנצחיות הנפש לטוב רגע א' בעו"הז שוא ודבר כוזב הכל וריק · ב' שבעת שמתודה הוא רוח נכאה ומלא ענוה להתודות על עונו ומבייש את עצמו בהווה וזה הוא הכבוד שבו מכבד הקב"ה בעו"הז · ולזה אמר אח"כ שגדולים נמוכי הרוח שהנמוך כאילו הקריב כל הקרבנות כלם לפי שהקרבן א"א להכניע את רוחו כבשר הנשחט בפסח ואומר בלבו חטאתי וכאן הזבח במקומי לכבד אדון שחטאתי לו · א"כ הנמוך בשפלות רוחו הוא תכלית כל הקרבנות כלם · ואמר אח"ז דרך חידוש ולא עוד אלא שאין תפילתו נמאסת רצוני שהתפלה הוא במקום הקרבן וזה ידוע ומפורסם א"כ מי שדעתו שפלה שהוא כאילו הקריב כל הקרבנות כלם מה לו להתפלל ? ע"ז אמר שאעפי"כ אין תפלתו נמאסת ומרוצה היא לפני המקום כמו קרבן אחר מפני שפלות רוח המתפלל :

משנה היה רחוק מבית הסקילה כי' אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעו"הב וכו' :

הוא פילוסופי שאינו מתודה כ"א קרוב למקום הסקילה כי' אמות מפני ב' טעמים · א' שבקרב רגע המות החרטה היא יותר אמתית מפני פחד דינו הגדול שמתקרב ומתודה בכל לבו ובכל נפשו · ב' שאם הוא רחוק עת המות יוכל אחר הוידוי במחשבתו ובמעשיו לחטוא מחדש ובזה הוידוי אינו שוה לכל עונותיו ואם ר"י אומר שאם הוא יודע שהוא מזומם והעדים שקרנים במחשבתם הרעה הרגוהו שיאמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה הוא ג"כ פילוסופי כי מה לו לקבל המות בפרסום חטאו בוידוי אם לא חטא ומה יועיל ומה יזיק לו אם מוציא לעז על העדים ועל הדיינים ? מוטב שיוציא לעז עליהם ולא על עצמו ;

ת"ר

חדושים בכל חדש ושבפועל של הקב"ה הוא בלי שנוי בתנועת הלבנה סביב השמש וזה הוא פועל אמת ופעולתו אמת שהלא אמת הוא דבר מתקיים בלא שנוי ושכמו שהלבנה מתחדשת כך ישראל יתחדשו כגאולתם ויפארו את יוצרם ועוד שינו ואמרו ברוך יוצריך ברוך קוניך ברוך בוראיך להגדיל בורא הלבנה ולא הלבנה עצמה וזהו מ"ש ר"א שהמברך על החדש בזמנו בעת פגימת הלבנה הוא כאילו מקבל פני שכינה מפני שמודה באותו העת על גדולת הבורא ושברא העולם והגלגלים כרצונו והיא כמו הודאה ע"כ עיקרי התורה מפני שמודה במציאות ה' בגדולת בריאתו וגם על השכר ועונש לעתיד וממילא גם בתורתו התמימה לפי שאין שכר ועונש בלא תורה וג"כ זה הוא עיקר מימרת ר"י אלמלא לא זכו וכו' דיין לפי שהוא כמו פרשת אמונה על כל עיקריה ולכן ברכת הלבנה צריך לאומרה מעומד לנהוג כבוד בדבר עיקרי כזה · ומרימר ומר זוטרא היו חובקים ז"לז בעת ברכת הלבנה מרוב שמחתם כאמור ברכה שהיא כוללת כל הדתות ועיקרי אמונתנו · ולפי חכמי האמת שהלבנה היא במדרגת מלכות שמקבלת האור והשפע לפי זכיותנו ע"ד בכל צרתם לו צר וגם שכינה רומזת למדרגה ההיא הוא ברור מאמר ר"י כל המברך כאילו מקבל פני שכינה :

כי בתחבולות תעשה לך מלחמה אראב"ח אר"א אר"י במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של מצוה קרי ר"י אנפשיה ורוב תבואות בכח שור :

פשט הפ' הוא בענין המלחמה ובאמת התחבולות מועילות ללחום אבל התשועה באה אם התחבולות מיוחדות הם עם העצה ועם שכל שר המלחמה וזה הוא עיקר סוף הפ' ותשועה ברוב יועץ אבל לפי שהפ' אומר תעשה לך בל' יחיד שנראה מוסר לכל אדם ע"כ פירשו רז"ל דרך מליצה על מלחמתה של תורה ומפרשים תחבולות על חבילות של תורה ולפי פירושם הוא אמיתי ופילוסופי לפי שלהיות תנצח במלחמתה של תורה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה אינו שוה לו לאדם להיות מפלפל ומחודד ובעל סברא אם אין לו אוצר החכמה ולמד משניות וברייתות הרבה שאם יצטרך לו ספק על הדבר שעומד בו להורות מהיכן יתגלה לו הסוד כ"א מתוך מסכת אחרת ויצרף דבר אל דבר ומתוך העיון על הרבה מקומות יתברר האמת · וכן אם יקשה לו דבר על דבר מתוך בקיאותו יבין האמת על בוריו מתוך משניות הרבה שבידו · ור"י שהיה הבקי הגדול בין חכמי התלמוד קרא ע"ז ורוב תבואות בכח שור לפי שהשור טורח ומעלה גרה והוא דוגמת הכח בין האיקונין של החכם Ripa והשור בין החכמים הוא שמתוך הכח והעיון לא בלבד ע"י החידוד כמו הרבה מהעוסו'

והשועל

תלמיד והתמידות בו מהפך הטבע לרע או לטוב ולפעמים השבת כולא החינוך והלימוד כמו באלו הב' או לטובה או לרעה וכבר כתב על זה Elvezio חכם גדול בצרפתים בספרו על רוח האדם שברוב נותן כח יותר גדול ללימוד ולחינוך מהטבע עצמו · ומ"ש ר"מ שעובדיה היה גר אדומי באמר אם קבלה נקבל ולפי שגינה נגד אדום עמו וכן דוד שהכה מואב שממנו באה רות המואביה שהיה מורעה אמרו חז"ל מעצמו של יער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקללו את היער זה הוא מוסר לכל אדם שלפעמים ממשפחתו ומבניו באים אויביו ושונאיו ומי יודע אם רעתו ורעת לבו הינה סיבה לחינוך כזה · ועוד אמרו משל אחר על פ"ז שבידך מתחיל הסירחון מתוכה ומתוך עוניה וזה הוא אמת לפי חכמת הניפוית שהסרחון מתחיל מתוך האבר מפני שהעפוש הוא שם שבו הוא רוב האזוטו כידוע והוא יותר קרוב לעצם אשר שם באו זרעי העפוש כידוע וכנסיון התמידי ומ"ש על זבח מישע מלך מואב מבנו הבכור אחר שאבד המלחמה לפי נבואת אלישע בין אם זבח לש"ש בין אם זבח לע"ז א' הוא לפי שהוא קרבן נגד הטבע והוא היה כמו שוטה וכסיל לאבדן בטחונו · ופשט ויהי קצף על ישראל לפי הפשט אינו הקצף מצטרף עם אלוה יתעלה אבל מישע מלך מואב קצף על ישראל שבלחו אותו וכן וישבו לארץ הוא שישראל אחר המלחמה שבו לארצם :

פרק ה' היו בודקין

אראב"ח אר"י כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה וכו' :

החכם Spencer בן אינגילטירה כתב בספרו על מנהגי היהודים ודתיהם שהקדמונים אף קודם מרע"ה בין הארמים מצרים וערביים היתה חשובה הלבנה בפרט במילואה והיו חגים בכל חדש במילואה לעבוד הלבנה כאלוה וכן בין רוב היונים שבאו אחריהם והיו נקראים החגים של הלבנה Neomenie והיה אצלם כמו ע"א · ע"כ בין עמנו בא מאת ברכת הלבנה לברך הבורא שבראה ולא לה לפי שהיא ברואה ולקיים איזה דבר על הלבנה שהקדמוני' היו נוהגים קודם שאומתנו תהיה לגוי אנו מברכים לבוראה עליה אבל הברכה אינה ע"פ הדין כ"א על החדש עד שתתמלא פגימתה ולא יותר לפי שאם היו מברכין במילואה היה נראה עבודת הלבנה עצמה כמו שהיו נוהגים הקדמוני' לכבד האלוה כשהוא בגדולתו אבל אם מברכין בחידושה זה מורה שהברכה היא לעצמה ולא לה בעצמה ולהסיר מהדמיון ומהשכל אלהות הלבנה הברכה היא אשר במאמרו ברא שחקים וכו' חוק וזמן נתן להם שלא ישנו והו על

חדושים

יבא הטוב · ומ"ש אח"ז המין שאלהינו שמו כהן ואחר קבורת משה היכן סבילתו והשיבו שסבל כאש זה הוא עם נכר תתבר ועם עקש תתפתל לפי שאין שואה ואין סבילה לפני המקום · ומ"ש אח"כ הזין לר"א על התנגדות פ' ומי כעמך ישראל גוי א' בארץ עם הפ' כל הגוים כאין נגדו והשיבו עם יסיד הפ' על אומתנו ובגוים לא יתחשב ועם משל הפרדס שהאדון משקה את כלו וכשהוא חופר אינו כ"א בשורים שבהם זאת היא התשובה שמשיבים כל הכותבים עבדי הקדש שההשגחה היא כללית על כל העולם כלו אבל הפרטית המיוחדת היא על אומתנו וזהו מ"ש דוד הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האומים והוא ההשגחה הכללית אבל גבר עלינו חסדו בנתינת תורתו והשגחתו הפרטית המצטרפת עם הדת · זה הוא אמת בחותמו כמעשיו ובשכרו ובענשו על התורה ועל העבודה כמו עובד הפרדס שמשקה את כלו אבל בפרטיות חופר סביב הנטיעות הנותנות פרי כתיקונן :

ותעבור הרנה במחנה אראב"ח באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רנה וכו' :

בענין ההשגחה כללית ופרטית שכבר דבר המאמר הקודם בא המאמר הזה ללמדנו שבענין הרע כל ברואיו לפני המקום הם נחשבים וכן על המצריים הטובעים בים היה הקב"ה מלא חמלה ואם יש רנה באבדת רשעים אויביהם הם ששים ע"ז כמו כל שונא באבדון שונאו אבל הוא בעצמו אינו שש שכל אדם הוא בריאה מידו יתעלה ומה לו לשוש על אבדן בריאתו ? ומ"ש אח"כ שאחאב היה איש מפונק ועשתה לו ב' זונות בצורה במרכבתו כדי שיראה אותן ויתחמם זה הוא בעונות מנהג כללי בימינו לעשות צורות המניעות הדמיון כדי שהאדם יחמם וילך אחר הניאוף ובאמצעות הזה ליתן לטבע האדם מה שאינו בעצמותו ובלבו · וכן בבית הנואפים על הקירות ועל שאר מקומות יש לרוב אלו הצורות להגביה ולחמם הדמיון ולהגדיל הניאוף בכל כחו וכמ"ש העין רואה והלב חומד בכח דמיונו וכן אמר עוד דוד ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני · ובענין עובדיה שהיה ירא את ה' אבל עכ"ז לא נתברך בית אחאב עליו ועל זכותו אע"פי שהיה עובד בטוח ירא שמים הוא לפי שלא היה נכון בית האחאב לקבל ברכה ה' ומ"ש שעובדיה החביא ב' ק' נביאים מפני שלמד מיעקב והיה המחנה הנשאר לפליטה זהו דרך טבע וכמו שבמלחמה אנשי הצבא נפרדים גופות גופות ובחלקים מועטים שלא לאבד הכל בב"א ואם עובדיה דר בין שני רשעים ולא למד מעשיהם ועשו דר בין ב' צדיקים ולא למד מעשיהם זה מורה שבאים כמ"ש הפילוסופים יש ב' סיבות טבעיות בדעת מושכו או סובתו הא' החינוך והלימוד והב' טבע האדם ותכונתו בלבו במוחו ובגידיו ולפעמים

הלמוד

פתח עינים

זה המאמר הוא מוסר פילוסופי · אין בעולם דבר שמקלקל שלות ושלום הבריות כשנוי העבודות · אין שנאה כשנאת הדת ובעונות בגלותנו הנסיון מוכיח אמתות הדבר הזה יותר מהצורך · האמונות בשנויים מביאים המינות ומי שרואה שצלחת העובד הנכרי בנקל אומר בלבו אין השגחה ואין עבודה ושוא ודבר כזב היא התורה והנביאות ואע"פי שאמרו חסידי אוה"ע יש להם חלק לעוה"ב עכ"ז לא כל אדם נותן זה בלבבו ובפרט בערי חוף הים וביותר בעירות גדולות אשר שם כל מיני עבודה כ"ש שהאפיקורוסות מולך שמה ובאמת כל ימי השבוע הז' עובד ביום א' וחוגג חגו ובשבת היהודים ובב' בשבוע או בג' חוגג היון ואחרים ובראות העם ההפרש הזה אומר בלבו הרוב שבו עבודת ה' אינה שוה אבל בכל יום יש הפרש לפי מין העובד א"כ הכל א' הבל וריק הוא לעבוד ובזה האפיקורוסו' גדל כחו בין ב"א ולכן מה טוב ומה נעים אומר הקיסר שנהיו כלנו לעם א' ור"ת השיבו שיפה דבר ובאמת לעתיד אומר הנביא כי אז אהפוך העמים שפה ברורה וגו' ולעבדו שכם א' אבל המילה הוא הפרש שאין בו תקנה בין שאר העובדים ולכן א"ל דרך צחות שיכול הוא עם עבדיו לחבק את דתנו ולפי שהויכוח תם ונשלם בשלות רוח הקיסר שר"ת נצחו ובבושה השתיקו גזרו לענשו להשליכו למקום חיות רעות של מלכות כמו שהיו נוהגים בימים ההם ולא אכלוהו לא מפני שהחיות לא היו רעבות כמו שכל היום הוא בנסיון אבל בסיוע האלהי שלא עזב את עבדיו ששמרו את תורתו · ומ"ש עוד הקיסר דרך מינות כמה שכינות יש אם במקום י' עובדים את ה' שורה בו וכמה מנינים לדבר שבקדושה יש בעולם כרגע א' ור"ג השיב לשאלה כזאת ממשל וראית השמש שאורו נכנס בכל העולם וכ"ש בוראו ית"ש זה הוא פילוסופי בכל צדדיו ובכל יסודו · אין דבר שמבלבל הדמיון כאמונת הא"ס במקומו הפרטי ובמקומו הכללי של הנברא וכמ"ש במ"א בל' איטלקי על יסוד הקדושה קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו אבל מי שבוחן בשכל ובלבו שא"ס הוא כלו רוחני ואין לו דמות כגוף ואינו גוף לא נערוך אליו קדושתו בורר בדעתו שהדבר הזה הוא בלי יכולת לאדם להבינו וכמ"ש הרמב"ם אילו ידעתיו הייתיו ואין אנו יכולים להבחין דבר בע"ז כ"א דרך שלילה ולא יותר · ומ"ש עוד אותו המין על יחזקאל שסבב ע"פי הדבור בתחלה על השמאלית ואח"כ על הימנית להיות מייסרו כגדול שבאומה וכן יחזקאל מרקו ביסורים למרק עונותיהן של ישראל זה יכול להיות אבל אם נחשוב על הדבר כראוי דבר כזאת אינו בכלל הייסורין · אבל לפ"ד יסוד המראה הוא כי קודם לאומתנו במצריים במזרחיים ובערביים (יד השמאל היא יד כהה והימני יד החזקה) היה סי' לחולשה ולכח לרע ולטוב וכמ"ש שלמה לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ולכן המקום א"ל דרך עונש שיזכור בתחלה הרע בשכבו על השמאלית ואח"כ על הימנית לנחמו שאחר הרע

יבא

והרוח שהוא האויר הפשוט א"כ הרוח שהוא האויר הפשוט והוא בריאה יסודית בפשוטי שטבע הנבראים מאין היא בריאה כהלכתה שאינה בריאה כ"א מאין אבל ההרים בתחלה היו אדמה ואח"כ נעשתה הרים לא מצד חמרה אלא מצד סלירה שהגביה הארץ והיתה להרים · א"כ ההרים הם בצירה ולא בחומר והיא יצירה ולא בריאה ולכן מה טוב אמור יוצר הרים ובורא רוח והוא הבורא והוא היא היוצר · גם האמונה שאומר ששתי רשויות הן באדם ומחציו ולמעלה הבורא היא הקב"ה אלוה טוב ומחציו ולמטה הוא הורמין אלוה רע נראה כהשקפה א' שרצי ללמדנו שהגדולה שבבריאת האדם הוא הראש והחזה ששם שוכנים המוח והלב וזה הצד היא מאלוה הטוב והאצטומכא וכל בני מעים ששם שוכנים החלקים הנשים שהם כמשרתים לעליונים ואשר שם הכוליא ומי רגלים וכל הליאות אשר באדם יוצאים דרך נקבים נקבים בחתיותיו הם תחת ממשלת אלה הורמין שהיא אלוה הרע והוא Orimasio שהפרסיים עובדים לאלה אבל האמת הוא שמי שברא העליון ברא התחתון והבורא הוא א' ומלבד מה שמשיב המאמר שאם הם ב' אלוהות היאך מניח הורמין להעביר מים בארצו שמה שאדם מכניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים ע"פי חכמת הנתוח והרפואה מראש עד רגל אדם אינו כ"א א' לפי שהמוח וחוט השדרה הבא ממנו הולך בכל הגוף עד אצבעות הרגלים על ידי הגידים שמתפשטים בכל האיברים ובלא גיד בחלק א' אין בו הרגשה ואין בו חיים וכל הגידין שלפין כ' כ' וכב' הו' הנקרא Parivago בא מהראש והולך לפנים ואח"כ מקרובות הפה פושט בכל הגוף ובכל בני מעים ומחוט השדרה באים הגידים בירך בשוק וברגל והמוח והלב אין להם חיים אם באצטומכא לא בא המאכל והמשתה ואחר העיכול בכל בני מעים עד הכוליא היוצאת לחוץ משיני הכרכשתא נשאב הליחה הלבנה הנקראת קילו עד שבכבד החזה מתערב עם הדם והריאה כנשימתי מהפכת הריאה עצמה ומשם בא המזון ובלבלת הגוף ואם אין מזון ובלבלה אין מוח אין לב אין ראש ואין חיים · א"כ הגוף בכל חלקיו היא א' בתכלית האחדות להיות לו חיים והבורא של חלק א' הוא בורא כל חלקיו וכלו בהחלט ואין אדם יכול להאמין שב' הם הבוראים אם הנברא היא א' במהותו ובתכליתו וגם נפשו החיונית היא א' והחיים של הראש ושל המוח הן של התחתיכים ורצון המוח בתנועו' הזוסקולוס ובתכיתי' הגוף באים מכח הרצון שבמוח ובלב ביחד ומתפשטים בכל חמריות הגוף א"כ א' היא שנברא והבורא היא א' וכמ"ש הכתוב ומבשרי אחזה אלוה שהבשר עלמו וצורתו מורה שכמו שא' הוא הנברא כן א' הוא הבורא :

א"ל קיסר לר"ת תא להוי כלן לעמא חד א"ל אנן דמהלינן לא מצינן מי הוי כוותיכו אתון מהליתו והיו כותן וכו' :

כל שאלות הזה על הבורא שילא חוה מצלע אד"הר בלי ידיעתו כדי לתת לו מתנה ראויה לקתכבד בלא מיאוסו אם היה רואה אותה בנויתה ובלא תיקונה הטבעי' זה הוא פילוסופי בכלל ואין לדבר עליו אבל צריך עוד לידע מפני מה לא ברא חוה מעצמה כמו שברא אדם מעצמו אם לא שנאמר שעמים · א' מפני שהקב"ה גם בשעת בריאת העולם מתחלה עשה כל האפשר לילך אחר הטבע וא"כ אם היה בורא חוה מעצמה היה בורא בב' זמנים היה מאין שהוא היותר נסיי ונורא לא בלבד למעלה מהטבע אבל גם נגד הטבע לפי דעתנו · א"כ היה יותר טוב לפי הטבע לבראות האשה מצלע אדם מחומר כבר מוכן ומעלם מעצמיו ובשר מבשרו וזה היה לפי הטבע האפשר · ב' שבענין הנשמות שהן בלן חיות יחידות היה יותר ראוי לנסוס הנשמת הפ' בעת שבבר כבריאת הא' מבריאת ב' נשמו' בב' נושין בעת א'ג' שברא האשה מחומר האדם כבר נולר היתה יותר קרובה לטבעו ובזה תהיה לו עזר כנגדו יותר מבריאות חדשית ב' בב"א · ומ"ש הקיסר שהיה יודע מה עושה אלהינו יתעלה והיכן הוא יושב ור"ג דרך שחוק הביא לו ראיה שאינו יודע מה הוא ע"פ האדמה וא"כ אינו יודע מה בשמים הוא אין צורך להבנה ע"ז אם אין יודעים שאיתו קיסר היה כמעט שוטה והיה מנחש והיה אומר בלבו מי יכול להכחישו · ובן שהיה מונה הככבים ולא היה יודע מספר שניו הוא ג"כ דרך שחוק ובאמת ע"פי חכמת הניפוח אין אדם יכול לספור הככבים על בוריים מפני שהאויר אם הוא מלא איד או בבלו או במקלתו מראה אור הכוכב בו מרבה לעין מספר הככבים יותר ממה שהוא באמת ולפעמים אם הם ד' נראים למעלה מק' וא"כ אינו באפשר למנות הככבים באמיתות :

א"ל קיסר לר"ג מי שברא הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח לא ברא הרים שנא' כי הנה יוצר הרים ובורא רוח וגו' :

הקיסר במקום הזה שב עוד לכסלותו נגד המקום כאמרו שב' רשויות בשמים ומפני שהפ' אומר יולר הרים ובורא רוח שזה נקרא בורא שב' שמות הן ומי שברא הא' לא ברא האחר ועל דרך כסלותו השיבו שהאדם מעצמו כאמרו שניהם יולר ובורא א"כ אם הא' ברא העין הוא עלמו ולא אמר ברא האוזן שקרוב לו וכ"ש שבשעת מיתת האדם בורא העין ובורא האוזן שניהם כמו בעלים נתפייסו להמיתו וזה הוא נגד השכל הטבעי ולכן אין מקום לומר גם בענין ההרים והרוח שב' רשויות הן ומי שברא זה לא ברא זה · אבל האמת הפילוסופי בזה הענין הוא כי מתחלה נברא הארץ והאדמה במהותו הפשוט וא"כ בהרבה מקומות הארץ נגבהה מכמה סיבות ונעשית הרים לפי שההרים הם הם הארץ הגבוהה

והרוח

כ"ש למעלה ועוד שהרע מוחלט אינו בטבע הבריאה אבל הוא בהצטרפות האדם בענין המוסר כבר אמר שלמה אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו רצוני שהוא בא כרוב מאולת אדם בינו לבין עצמו או בינו ובין הבריות ולא בדרך מוחלט מהבורא · ועוד בחכמת הגופות והרפואה ד"מ רוח צפונית ודרומית מביא חולאים רעים ונאמנים אבל אם האדם מגין עצמו וכשהרוח משיב יושב ושקט האדם בביתו ואינו הולך בשוקים וברחובות הרוחות אינם מזיקים ואם כן גם בזה אולת האדם היא סיבת הרעה וכמו שא' צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם וכבר אמרו על פסוק זה הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים א"כ גם בסוג הרע הזה אין הרע יורד מלמעלה · ומה שהשיב ר"ש בר"י למין על אמרו הפ' מאת ה' במקו' אחר מהשואלת הפ' כפי למען שכן הוא סדר ההלצה וסדר יופי הדבור לתת כח לו ולדבר אשר עליו מדבר הוא דרך ניכר בכל חכמי המליצה משלא מבני עמנו בכל הלשונות ואבין שפ' עדה וצלה וגו' הוא פ' דרך מליצה גמורה במשקל כמו שיר ובמסורה וזועה א"כ עוד יפה אף נעים דרך זה לזכור שם העצם במקום הכנוי מדבר בעדו ליופי המליצה ולחזק המלות כהלכתן · ומ"ש שר"מ היה מושל משלים ג' מאות וקראם שועלים משום משל השועל על הזאב שמפרש רש"י אין לתמוה בזה לפי שר"מ היה לו שכל גדול בעיון ההלכה כמ"ש ר"מ שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה ועוד אמרו בגטין שר"מ היה חכם וסופר א"כ היה חכם גמור בחכמה ואם היה סופר היה כותב מליץ ומכיר בעומק וביושר המליצה והלכתה כן היה נכח בכל ההכנות האלה ביחד ולהיות מושל משלים עם חכמת הטבע בבהמות ובחיות וכמו שבא במשל השועל והזאב שהשועל הוא רמאי בטבעו והזאב הולך וטורף כל אוכל לתיאבון וכמ"ש הכתוב זאב יטרף בבוקר יאכל עד ולכן במשל ההוא השועל רמה הזאב לעלות מהבאר ולהוריד הזאב בדלי אשר היה למעלה באמור השועל לזאב שהיה בבאר בשר וגבינה לאכול ולשבוע והראה לו דמות הגבינה במים כמין גבינה עגולה ונכנס בדלי והכביד וירד והדלי התחתון אשר עליו היה השועל עלה וקיים הפ' צדיק מצרה נחלץ זה הוא השועל אשר בחכמה רימה הזאב והוי לך השועל מלא מרמה והזאב הנגרר אחר הטרף בטבעם הראוי להם כמלכו מר"מ וכן Esopo בין היונים עשה משלים כאלו על הבהמות חיות ועופות וכן בין הצרפתים La Fontaine וכן בין האיטלקים רבו כמו רבו מליצים כאלה במשלים על הבריאים בהמות חיות ועופות לימדו לעם המליצה והשיר כדרכו ובאותו העת עלמו חכמת הטבע והמוסר יחדיו :

א"ל קיסר לר"ג אלהיכם גנב הוא דכתיב ויפל אלהים תרדמה על האדם ויישן וכו' :

עליהם Bayle חכם גדול בארץ Manichei והוא נגד כח אלהות ואמיתות
האלהות אם הא' אינו פועל כ"א הטוב והב' כ"א הרע והטוב והרע הוא
בהצטרפות ואין רע וטוב מוחלט א"כ כל טוב הוא מעורב בצד רע והרע
בצד טוב · ונגד הראיה שהוא נגד טבע השכר והעונש אם מי שנותן השכר
אינו יכול לענוש ואלה כאלו הם שנים רעים לעצמם וביניהם מלאים חרון
אף ורעיון רוח אם הטוב רואה מליאות הרע נגד אלהותו ורצונו ואם
הרע רואה מליאות הטוב · זאת ועוד אם אלה הטוב מוריד הגשם לטוב
השדות ולטיב התבואות שדגן ותירוש בא בזול הדגן ושוחרי התבואה שיש
להם אוצרות כל מיני דגן ומאכל אוכלים מעותם ובנפשם וכי להם רעה
אחר רעה · א"כ האלה הטוב הוא אלה הרע אם כדבר א' וכרגע אחד
מביא טובה לזה ורעה לזה · ונגד האמונה הכוזבת הזאת היא מאמרינו
שב"מ שמקרו המעינים בל' רבים בא בגדו בל' יחיד להורות אחדות ה' בא'
האמת ולא בא' המעובר כידוע לפילוסופים יראי ה' ומאמינים בו ובאמת
בורא הכל והאל הגדול אינו יכול להיות כ"א א' לפי שהבורא כמו סיבה
א' המוציאה יש מאין אינה כ"א אחת ואם מוציא יש מאין דבר א' הוא לבדו
הוציא הכל לפי שאין טעם לשים בוראים יותר מא' ואם הא' ברא חלק
מהכל בהכרח ברא הכל · ומ"ש בל' רבים הוא להורות עצת פמליא של
מעלה וזה כאמר ללמד לאדם להיות עניו ושומע עצה וזהו דרך מוסר לא
שבכל דבר יש לבורא הכל ולמשגיח על כל יועצים ומה לו ליקח עצה אם
הוא שלימות הכל · ואם הוא הבורא המוחלט · וכל פמליא של מעלה הם
ברואיו ועבדיו · ומ"ש א' לדין וא' לצדקה כבר פירשנו במ"א שהם ב'
כחות לעיקר העולם שאין דין שום אם אין צדקה ולהפך · והאחד שאומר
א' לכסא וא' לשרפרף היא דוגמת ההשגחה בברואים כמו ליסב עליו
ושרפרף להדום רגליו רליני ההשגחה בברואים שהם תחתיו · ומה שבא
אח"ז על מלאך מ"ט ששמו כשם רבו ועליו נאמר פלא אל ה' כל' כסתר
אבל אין אנו עובדים אותו וגם אצלנו אינו ניכר אף בשם שליח אדוניו
זה הוא פילוסופי ואמתי לפי שמלאך מ"ט אצל חז"ל הוא כמו שר העולם
אצל הפילוסופים ובפרט אצל הגדול הרמב"ם בספר מורה נבוכים ואצל
אחרים הבאים אחריו וזה היה להקל הידיעה והאמונה בהשגחתו יתברך
עלינו בין בכלל העם בין בפרט הבריות שמראה דבר קשה כמספר אין
חקר להאמין פרטיות ההשגחה ובפרט בדברים חמריים שהם רחוקים
מהרוחניות אשר ראשיתו הוא באין סוף וע"כ בשלשלת הנבראים אמרו
שיש לו לה' יתב' משרת הגדול מ"ט שמשגיח הכל לא ע"פי עצמו אבל
בשליחותו יתעלה כמו כל מהגיף וזה הוא מה שקראו הפילוסופים שלא
מבני עמנו לפי דרכם נשמת העולם Anima mundi · ובדרך זה היא
גם יותר בקל כרע שבה בין הבריות שלפי מ"ט שליח אדון הכל הוא כמו
אמצעי לרע ובדרך זה אין רע יורד מלמעלה ואין פתחון פה לב' רשויות

כמו הבל ע"י קין כמו הא' היה לו מקום לספק על השגחת הבורא ולהיות אמונתו מתמעטת ובפרט בחטא אשתו שהביאה קלקלתו במקום היות לו לעזר וכן הוא הטעם כסברת ר"ן שכופר בעיקר היה לפי שאם לא היה מאמין בהשגחה מה היה לו להאמין על שכר ועונש בעולם הנצחי ואם לא היה בו עוד רוח האמונה ואם נכרתה מפיו היה כמו דיחק לו אחר שבמעוט ימים ראה מה שראה על מקריו ועל מיעוט הצלחתו בעולם השפל הזה · ומ"ש ר"י שהיה משוך בערלתו זה הוא שהיה בא על אשתו ביצרו הרע אחר חטאו שאליו היתה תשוקתה מרובה ולא היה מהול ואם בנקל היה משוך בערלתו לפי שהיה מרגיש ואסטנים וערלתו רכה וקלה להמשך :

תנן התם רא"א הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס אר"י לא שנו אלא אפיקורוס גוי אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי וכו' :

זה הוא פילוסופי בכל צדדיו · האדם יהיה זריז ללמוד אבל בכל יסוד השכל ופורש וחוקר על ענייני תלמודו באופן שתהיה לו ההלכה ברורה בלי הספקות ויהיה יכול להשיב לאפיקורוס אם בא לידי מחלוקת ויתן לו תשובה נצחת ויביא ראיה מן התורה שלמד נגד ערעור המין שבא עליו · ור"י הוסיף עוד בפילוסופיא אמתית ונבררת כל היום מהנסיון שתשובת החכם לאפיקורוס גוי מועלת אבל היא נזק גדול לאפיקורוס ישראל שאם יבא לידי ויכוח כ"ש שהמינות מתחזק בו לפי שהישראלי כבר הכיר האמת על בוריו בחינוכו האמיתי בנערותו ובימים שקדמו ואם כבר הכיר וכפר מקשה לבו בתוך הויכוח להפוך הטוב לרע האמת לשקר והוא מדקדק באופן שלא יוכל להשיבו דבר המקובל לו מפני שאם ישראל נעשה אפיקורוס כמעט אבל רובם של האפיקורוסים אינו השכל שהביאם לידי כך אבל הלב שנטה אחר השקר וההבל מפני שמעשיו מקולקלים ועונותיו עד לשמים והוא כופר לא בשביל טעם נוצח בשכל אבל אינו מאמין להתיר רצועתו ברע וכמ"ש דהע"ה אמר נבל בלבו אין אלהים והטעם הוא מפני שרוצה הוא לילך בדרכי הרעה וזה הוא סוף הפסוק השחיתו התעיבו עלילה אין עושה טוב וכבר אמר Magalotti באגרותיו נגד המינים והאפיקורוסים בלשון איטלקי שיש אפיקורוסים בשורש ויש אפיקורוסים בענף ר"ל שאינם מאמינים מפני שרוצים לילך בדרכם הרעה ועל זה קרא אותם ג"כ Commodo Atei שכופרים במציאות ה' מפני רצונם בחטא ובעון בלי גדר ובלי יראה מהבורא המשגיח · ומ"ש ר"י כ"מ שפקרו המינין תשובתן בלדן כבר אמרנו במקומות אחרים שהקדמונים היו בכלל אפיקורוסים באמונת ב' רשויות האלה א' טוב וא' רע אמונה בוחנת בשם Manichei אשר אין לה שחר והיא שקר גמור וכבר כתב

עליהם

פתח עינים

בדרך עליוני ונשיי דבר כזה אלא הוא טבעי · כל חיה יכולה לקבל מוסר והנהגה מאדם אדוני כמו שאנו רואים בפיל בדוב בכבוש וביונה אבל כא העת שהחיה אינה רוצה לקבל עוד אדוניה ולשמוע בקולו ובהפך היא מורדת בו הסיבה היא שמרוב העול מתייגעים או איכות המאכל או משאר סיבות החיה נהפכת לאויבת לאדוניה ואין לה יראה ופחד ממנו ואומרת בלבה אין לי עוד אדון אני משתחוה לו ואינו רוצה עוד בעבודתו ואם בא עד כה כח מדת הביזוי של האדם אדוניה הוא מפני שהחיה אומרת אני שוה לאדוני לשעבר וע"כ פשטי הוא שאם שולטת בו נדמה לי כבהמה · ואין לתמוה אם בזה בבהמה יש איזה צד שכל וטעם בדבריה · שכן הוא באמת אצל פילום פי הנסיון כאשר תוכל לראות אצל Bayle בספרו ח"ד ערך Aorarius ושם דף ע"ח פ"ד תמצא אלו הדברים Le fameux Maimonides a cru sans doute que les Bêtes raisonnent car il leur attribue une espece de franc arbitre המפורסם הרמב"ם סבר בלי ספק שהבהמות יש להם שכל וטעם לפי שמייחס נותן להם באיזה צד מין בחירה במעשיהן · ורצה עוד בס' התורה דבר קרוב לזה בה"נ כשמדבר מכח הנפש :

אריא"ר בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא כת א' של מלה"ש א"ל רצונכם נעשה אדם בצלמנו אמרו לפניו רבש"ע מה מעשיו א"ל כך וכך מעשיו אמרו לפניו רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו וגו' :

אם מלה"ש דברו רע במאמר הזה נגד בריאת האדם הוא להורות שהמלאכי' הם כלם רוחניים ואין בהם בחירה ולכן אינם בני חטא משא"כ באדם חמרי ורוחני ונוטה אחר יצרו לפי מקריו ואם חטא בדור המבול ובדור הפלגה החכם של המאמר הזה הורה לנו שאין להפליא על זה לפי שהאדם נוצר מאדמה יצר לבו רע כל הימים ולכן עמו הסליחה ועד זקנה ועד שיבה הקב"ה סובלו ומוחל לו עונותיו לפי שכך הוא טבעו · ומ"ש עוד שאד' הר בלשון ארמי סיפר זה הוא דעת הרבה חכמים מאומה"ע וביניהם Wrey תלמיד Buffon Hottingero ואחרים שרבו כמו רבו שסוברים שהלשון הראשית שבעולם היתה ל' ארמית ובאמת היא היתה קדמונה עד מאד קודם לה"ק לפי שבין הארמים היו מלכים וחכמים קודם א"א שהתחיל להיות גוי והוא ל' יותר גדול עד אין חקר במספר המלות מל"הק ולכן אמרו אין מלה"ש מכירים בל' ארמי לפי שהיה ל' אומות אחרות ולא לשון עמנו הקדש · ומ"ש שאד"הר מין היה רצוני נוטה לע"ז הוא פילוסופי לפי שאד"הר לא היה לו ממי ללמוד והיה יחידי ובניו היו תלמידים ולא מלמדים ובפרט בראותו גירושו מג"ע במעט זמן והריגת

בנו

ככל נוצר הקול הולך אחר דרכי הטבע של הנולד ככל לדדין ומשתנה הקול הולך בעת הילדות הא' וכן בב' וכשמגיע כ' שערות יוכר ובבתולה כבא עתה ויחדשה הקול משתנה מחדש ואם כא השינוי הזה בעת היות אדם ראוי להוליד היא הראיה שהקול בפרט הוא מסובב מן היות האדם בכלל וא"כ הוא פרט מאיכות הכללית של האיש או האשה ואין צורך בענין הזה לסיבות תכליתיות · וכ"ש הוא הדעת שאם משתנה בכל אדם החמרי והצורי גם הדעת משתנה שיש לה הצטרפות עם מאות האדם בליחות בגידים במרה במתות רוחו בהרגשת לבו וא"כ אם משתנה בדעת כל היום בינו לחברו הוא דוחק טבעי מסיבות אחרות במהותו ולא תכליתיות :

ת"ר אדם נברא בע"ש ומפני מה שלא יהיו מינים אומרים שותף היה להקב"ה במעשה בראשית וכו' :

הוא פילוסופי דעת האומר שהאדם נברא בע"ש ולבסוף הבריאה כלה לפי שבריאה האדם ראש ותכלית הבריאה · וא"כ נבראו בתחלה צרכיו באילנות ובשמים פירות וכיוצא ואח"כ נכנס לשולחנו ודעת האומר שלא יאמרו המינים שותף היה לו במעשה בראשית אין לו עיקר למי שחוקר מי הוא האדם ומה הוא ואין יסיד לעלות כדעתו להיות בורא העולם בשותפות עם אדון הכל · ומ"ש ר"מ שמכל העולם כלו הצטבר עפרו של אד"הר הנא לפור·ש שהוא גירת כל הגולמים ובעתי העולם יכולים להיות באדם אדמות משונות כמו שהוא יושב בכל העולם וכבר נודע שבאדם יש האדמה הנקראת Argilla Calcarea ואחרות לפי טבעו ולפי טבע היישוב שנולד בו · ומ"ש אח"כ רבה שאד"הר גופו מבבל וראשו ואיבריו מארץ ישראל הוא דמיון בלא טעם. אבל נולד הדעת הזה לתת פרטיות לבבל וא"י שגם היתה ישיבת אומהבי בריבון התורה, ובעבודת הקדש ולכן פירשו בבל וא"י מארץ ישראל כמו תולדות הגוף ששם הלב והראש ששם כתות דברים פרטיים במהות האדם · ור"י שאמר שהעגבות נבראו מאקרא דאגמא · אגם במלולית בבל עמוק מאד אינו כ"א דרש לדמות מקום הבריאה בשפלות הארץ על העגבות שהם בעמק השפלה שבגוף · ראב"ח הבדיל י"ב שעות היום שנברא אד"הר מעשה שנצבר עפרו עד הי"א שנטרד מג"ע ובכל זה הוא כאין טעם ואין עיקר לפי שאין לנו יסיד להבדיל כל זה בשעות מצוטות כמו י"א ואין לפילוסוף ליתן טעם לדבר שאינו יש די :

ארב"ח אין חיה רעה שולטת באדם אא"כ נדמה לו כבהמה שנאמר נמשל כבהמות נדמו :

רז"ל אמרו שאין חיה רעה שולטת בעולם אא"כ נדמה לו כבהמה אינו

בדרך

ודרך שכן הגלות מכפרת על ג' דברים לפי שסובר הוא מכה מקומית וע"י האויר לפעמים וע"י המגע כמו שיש בו המנגע או בבגדיו או בכל דבר שנגעו מדבק להביא המות א"כ הגלות הוא רפואת המכה שהולך במקום אשר אין בו דבר וכן החרב אם מתרחק האדם ממקום שמלחמה אין עליו עוד מכת חרב והרעב איננו בכל העולם בשוה ואם יוצא חוץ ממקום הרעב תחיה נפשו, לשלל וליטול ממנו וימצא לחם לאכול כדי שבעו · ומ"ש כי אשת יכניה נתעברה מעומד בבית האסורי' שהיה צר ולא היה בו מקום לשכב אע"פ שלפי התלמוד אין האשה מתעבר' מעומד זה איננו אמת בכלל לפי חכמת הנתוח אבל איננו דבר כ"כ קל להתעבר מעומד · ומה שבא במאמר שאחריו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות הוא בכלל אמת לפי שאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד וא"כ בן דוד בא בזמן שהגלות הוא יותר מר ויאלצנו משעבודו ובשעת הדוחק · ומאמר נכנס יין יצא סוד פשוט לפי הטבע לפי שכשאדם שותה אחר היין עד שנעשה שכור אין לו עוד תכונה בדבור והולך ואומר מה שהיה לו לשתוק ומה שהיה שותק בעת שהיה שכלו על בוריו א"כ אמתי הוא האומר נכנס יין יצא סוד · ובאמת גם בין חכמי האומות נאמר In vino veritas שבשעת שכרות היין ניכר האמת לפי שהאדם שותק דרך חנופה בעתים אחרים מה שהוא מדבר בשעת שכרותו ובזה מגלה סודות לבו ובאמת אם האדם משתכר ויש לו רוע לב בעת שכרותו יצא מקירות לבו לחוץ · ומאמר וישקוד ה' על הרעה פירשנוהו במס' גטין:

ת"ר אדם יחידי נברא ומפני מה שלא יהיו מינים אומרים הרבה רשויות בשמים וכו':

כבר פירשנו אותו למעלה בענין ב' רשויות וכן הוא ג"כ אח"ז אנו בני צדיק וכן שהבורא א' הוא טוב וא' רע וכן הוא בין המשפחות וכן לענין הגזלנין והחמסנים אם היו ב' הנבראים בתחלה הא' היה אומר אנו בני אביך הב' למפרע לחמיד בקרקעות ובכספין ומה שהפרצופין אינם דומים ז"לו הוא דוחק הטבע כ"ש למעלה במאמרי' מפני שהצטרפו' הנולדי' הוא בתכלית ההפרש בין א' לחברו מפני הפרש המולידים ואין צורך לסיבה התכליתית של מאמרנו שלא יראה אדם אשה נאה וכו' ויאמר שלי היא וכן הוא בסיבת התכליתית של ר"מ בג' דברים שאדם משונה מחברו בקול במראה ובדעת מפני הגזלנים שאם היה יודע האדם מה בלב חברו יחפש מצפוניו ויודע היכן ממונו שאין אנו צריכים לסיבות כאלה תכליתיות ולא טבעיות מפני שהמראה בין בצבע בין בצורה משתנים מחמת טבע המולידים והצטרפותם שאין א' דומה לחברו וכהשתנות הסיבה גם המסובב משתנה · בחומר הנברא הוא משתנה לפי תואר הבורא וכ"ש הדם והגידים כידוע בחכמת הנתוח והרפואה א"כ גם המראה בדוחק משתנה

בכל

לחכמי הנתח הגידים של חכם מרגיש בתלמודו גם בתכלית הזהירות מן הבעל מלאכה כמו חרש עצים אי אבנים או כמו סבל או רופא וכו׳ · ומה שהלכו בתכלית הדיוק הדיינים לגזול שאלה אחר שאלה כדי שהעדות יהיה אמתי לא מאומד הדעת כל זה הוא בדרך ישר ונכון והאלה להם שדקדקו כזה בדיני נפשות שהוא עיקר העולם וישובו ומעשה שב״ש מוכיח שאין לדון כ״א ע״פי עדים וכראיה ברורה ואם נחש הכיס עיכר ההוא דרך גם זה היא מן השמים אבל לפי הדין ע״פי ב׳ עדים יקום דבר ולא בדרך אחר ויודע מחשבו׳ לי היא לדון בדרך אחר לפי גדולתו וחכמתו העליונה :

אר״י בריה דר״ח מלמד שעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו וכו׳ :

שהבל נעשה חבורות ופציעות מקין שהרגו היא ע״פי הטבע שהוא היה ההורג הא׳ שבעולם כמי שהיה הנולד הא׳ ולא היה יודע מהיכן הנשמה רצוני הנפש החיונית יוצאה ע״י הדם היוצא ממקום הזה וכן בחכמת הנתח ניכר שהחי הנשחט בצואר יוצא ממנו הדם בנקל מפני שכלי הדם הם קרובים ללב ולריאה ששם מילא הדם ומהראש בא הדם לצואר שהוא בכמו׳ גדול ולכן חכמי הנתח שבין האומו׳ לכבוד דתני בשחיט׳ אומרים שבשר בהמה ועוף הנשחטים בצואר אינו אדום וקרוב לשחור כמו בשר בהמה ועוף הנהרגים במקום אחר מהגוף מפני שאין דם יוצא מהם בנקל ובכמות גדול כמו בצואר · ומ״ש גלות מכפרת עון למחלה בענין קין היא ברור בטבע שמי שיוצא מביתו וממולדתו להיות נע ונד בארץ היא קנס גדול בפרט בימים הא׳ של הבריאה שהארץ היתה ריקה ולא עבר בה איש ולא ישב אדם שם · עוד אמרו שמיום שפתחה הארץ את פיה וקבלה דמו של הבל שוב לא פתחה והתוס׳ אמ״ו כל דמים נבלעים בארץ אלא שרשומן ניכר ושל הבל אין רישומם ניכר כלל זה היא ע״פי הטבע וחכמת הגופות מפני שבזמן הבל לא היתה אדמה יבשה אבל לחה מפני שהיו הימים הא׳ של הבריאה ועל האדמה יבשה רשימת הדם נשמר בחוץ · מפני שאינה נכנסת הליחה בגוף הארץ אבל אם היא לחה המים שבכר בה מתערבים בדם ואין רשומו ניכר :

אר״י גלות מכפרת ג׳ דברים שנא׳ כה אמר ה׳ היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר וגו׳ :

זה המאמר היא ע״פי העבודה ותורת השמים שהגלות מכפרת על ג׳ דברים דבר חרב ורעב גם על כל שאר עונשים לפי שב״ש הגלות הוא פ רענות גדול לב״א מרגיש ומשכיל · וגם בחכמת הגופית

פתח עינים

מוסר גדול ללמדנו שצריך לחלק צדקה בלילי חשניות שהעניים רעבים ועיני עניים נשואות לכך ואם לנו כלתה העניים רעבים אם רגילים לחלק דבר מוכן לאכילה כלחם סעודה א' ותמרים נשפלים לו · ומה שבא אח"כ במאמר שירך על שכח הסנהדרין יסיד הדין שהיו יושבים בטבור א"י לאות מוכנים ושב יש לדין לכל יושבי ישרוביהם היו מגינים לכל העולם ושהכל נהכין מטעם דיניהם ושלעולם היו בהם השלים מתע' בקירוב שלא היו פוחתין מב"ג ושהא חסידים כמעשיהם ולא היו צריכי' לגדר גדול כ"א לגדר מועט כמו השושנים · ולא לגדר אבנים והבדלה מרובה וסאפי' הריקנים מלאים מצות מרובית וכמ"ש רצה הקב"ה לזכות וכו' לפיכך הרבה להם תורה ומצות כ"ז הוא פשטי ואין לנו מקום לחדש בו דבר :

משנה כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהם שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן וכו' :

אין כדרך האומים דבר פרטי אבל הוא פילוסופי וטבעי לומר שדיני נפשות דמו ודם זרעיותיו תלוין בהורג עד סוף העולם לפי שאם נהרג אדם נהרג הבא ממנו כזרעו בכח ולכן כל המאבד נפש א' מישראל כאילו מאבד עולם מלא · ונברא אדם יחידי לפי שבדרך זה הכ א' לכלנו וכלנו שוים שלמים בטבע ואם הבריאה הא' באדם היתה יותר מא' היו אומרים הרבה רשויות בשמים וכל א' ברא את שלו לפי שאמונת הב' רשויו' שהיתה בין הפרסיים בפרט ובחברת מאני הנקראים Monichei היתה גם בימי הבבליים בידוע · ומ"ש להגיד גדולתו של הקב"ה שטבע כל אדם בחותמו של אד"הר ואין א' דומה לחברו הוא האמת בעצמו דרך כשיון כמו שאנו רואים בכל יום שאין א' דומה לחברו ע"ש הדמה וכל הפרצופין משונים שליה אבל הסיבה היא בעצמה שהחותם הא' ילא מיד סבורא אבל אחריו כל אדם בא דרך תולדה וטבע· אדם משתנה מאב לבן דרך הכרח ובן מאם לבנה או לבתה לפי שכל א' מהם חי כדרך משונה האויר והרוח שנושב במאכל במשתה בשינה בהליכה בדרכיו באומנותו בתלמודו בילדו הטוב או הרע בשלומו או בקטטתי וכ"ש אחר שהבריות בתפשטו בכל הארץ באיקלימים משונים ומתנגדים כעבר לים באוניות בעולם החדש אמריקא לפינות ודרומית ובכל אי הים במדבריות ובשירות ההולכים בהם ומה לנו לשפליא אם אין הא' דומה לחברו ? סיבות ודרכי החיים הם בכל אדם משונים וא"כ גם הצורה והפרצוף משונה בהם כמו שאמרם ושאומר הוא שוה לעין אבל לא בפנימיותו ובעצמותו ובפרט הגידים שמשתנים בכל א' כדוחק הטבע לפי מזוחם בהלטרפית דרפי החיים כיד ע

לחכמי

אמית אכל מאתים בלא אל"ף הם מאתים שהן ב' מאות אכל הוא בלבד אבל אינו מדבר מאמות ויכולים אנו להבין ב' מאות נקודות או מדות קטנות שאינם מגיעות לב' אמות ומ"ש אח"ז על התלמיד שנגרש מב"מד ר"א מי לפי שאחר כ"ב שנים אמר דבר א' שהיה שיך בב"המד הוא מוסר גדול לתלמיד לשתוק בכל דבר בין תלמודי בין עולמי וכבר אמרו יפה שתיקה לחכמים ושלמה המלך אמר גם אויל מחריש חכם יחשב כ"ש שלפי הענין של הכחש אשר עליו הילך ושיבב המאמר נראה שדבר לה"ר היה וכ"ש שהיה לו לאותו תלמיד לשתוק ולו הדומיה היתה תהלה :

פרק ד' אחד דיני ממונות

ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה וכו' :

דבר הוא ברור כאור השמש בצהרים שמי שאין לו חובה מחמת השררה לילך אחר ב"ד פרטי כמו שהוא בימינו שאם הוא תושב מדינה פרטית ויש בה ב"ד אינו רשאי לילך להיות נידון אצל בית דין ממדינה אחרת טוב לו וממשפחתו ולדיני להיות נידון מבית דין מוחזק כראוי אשר כסא המשפט יושב בבית דינו ושראש הב"ד הוא חכם מובהק בדינות ובעל מדות טובות אשר לשוא עיניו אללי פעלי שוחד והמראים כמו בית ועד שהם ב"ד קבועיובמו ר"א ור"י ור"נ ור"עק ור"מ וריב"ב ר' והאחרים אחר סנהדרי גדולה כלם חכמים מחוכמים ויראי שמים ושונאי שוחד בידוע לכל הבקי בתלמוד אשר אין בו פרק שאינו מלא על כל גדותיו ממאמרי חכמי' האלה הנז' ומחכמתם וממדותיהם· ואור הנר בברור חיל היה ישיבת ריב"ז שהיה חכם וגדול וצעיר ואוהב החכמים והיה עושה להם משתאות ומקבל אותם בסבר פנים יפות :

אחת דבר אלהים ב' זו שמעתי וגו' מקרא א' יוצא לכמה טעמים ואין טעם א' יוצא מב' מקראות וכו'.

המאמר הזה פירשנו אותו באורך ובירור בח"א במסכת סוכה ואין מקום וטעם לשנותו· ומ"ש קח את כל ראשי העם וגו' אע"פ שעון העם תלוי ברוב בראשיהם לפי שמתרשלים להסיר העון ואכן נגף מהקהל מ"מ אין טעם להבין הפ' כפשוטו שיוקעו הראשים והעם החוטא פטור מהעונש ע"כ פירשו שיחלקו הב"ד הרבה בראשים שידונו את עובדי עברה ושיוקעו עובדי פעור שהם בסקילה וכל הנסקלין נתלין· ואם היו ב' מיתות לדון הוא פיל סיפי שאין דנין ב' מיתות ביום א' לפי שאין זו דומה לזו ויש טעם פרטי לכל א' וצריך למוצאה בשכל ובהשקט ולא בבלבול הדעת ושמא לא יחפשו בכל הצורך אבל במיתה א' ועברה א' דנים ב' לפי שהדבר הוא שוה בין לא' בין לק' ואם יכינו דין א' די לק' ואין בהם בלבול· ומ"ש עיד ר"א כל תענית שמלינין בה לדקה וכו' הוא

מיסר

פתח עינים

שהמקרה הכל ה"א ושכר מצות בעוה"ז אינו כ"א חלק הדמיון ודברי צדוקי אבל האמת הפילוסופי כנגד עדי השקר הוא כי העד שקר מקבל שכרו להעיד השקר בזכות הבע"ד והבע"ד אומר בלבו ועם חבריו שהמעיד הוא איש בליעל ודובר שקרים בשכר לא יכין לעין כ"א וזהו העונש יותר גדול שיש לו בש"ד היוצא עליו ויהיה למשל ולשנינה בתוך עמו כמו בדבר נבות שיועצי המלך היו יועצים לשוכרן על שקר והיו קורים אותם בני בליעל · אבל פשט הפ' נשיאים ורוח וגו' הוא דרך השואה כמו שהוא דבר שוא וריק כטבע הנשיאים ורוח בלא גשם שאין בהם תועלת אם אין הגשם לא כן הוא מי שמתהלל בדבר בלא יסוד כמי במתנו' לחניפה או לעשית ריוח בדברי העולם :

ארשב"ן אר"י מנין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני דא"ר שלמאי הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען ומפני מה לא טען לו להקב"ה לפי שלא טען הוא וכו' :

הנחש הקדמוני כלו דרך נס או ד"מ על המלאך המסית ברוחו והיא לפי הפילוסופיא שהמסית כלו רע ברוחו ובנפשו לפי שבלא תועלת מסית האחר לעבור על חובותיו ושלא לשמוע דבר ה' בהכלטרפית העבודה והתורה ובזה חרון אף ה' מלא עליו ומאבד כל הצלחתו בעוה"ז ובעוה"ב וצדק צדק הוא שלא לטעון עליהם כ"ש שאין למסית לפי הטבע טענה צודקת ואם טענת התלמיד לזכותו דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין איכה טענה שמלבד שלפ"ז כל מסית יפטור עצמו באותה טענה עוד יש להבין שהנחש לא דבר בהלכתו על יסוד ההסתה לא על איכותה לא על מהותה ולא על סיבתה ולכן היא ההסתה מיוסדת על רוע לבו ולא על הדבר על מתכונתו · ומ"ש כל המוסיף גורע הוא שאמת בעצמו בין במושכלות בין בחיצוניות בין במעשיות לפי שהאמת יש לו נקודה וחוץ ממנה או הוא שקר או הבל וריק ולכן אמרו אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם והחסיד שהוא על הצדיק הוא מלא בלבולים וסכנה ליראתו לפי שהחסיד אם הוא עובר על מה שהוא לפנים מהשורה בנקל יעבור על מה שהוא בתוך השורה וחובה לכל אדם ולכן אמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני ועוד אמר יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו רצוני שדי להם לקדושים ולחסידים להיות יראי שמים וכן בנחש הוסיף ולא תגעו בו והקב"ה לא היה מזהיר על הנגיעה ואחר הנגיעה עברו אדם ואשתו על האכילה שהיה איסור מוחלט · וראיות ר' מטרשיא ורב אשי אינן לא מעלות ולא יורדות מפני שהן מיוסדות על חיל ף אותיות ולא על שני מעשה ולא על דברים ברורים כ"ש שאמתים הם ב'

המות

יש משה בתורתו לפי יסודותיה לטוב האומה ולעולם כלו שמשותה עליהם והתורה היא יסוד העולם בין בדרך הפשט לטוב הבריות לפי שאם אין עבודה ותורה אין מוסר במדות ואלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו בין בדרך סודות עליונים כידוע ליודעי חן :

אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לד"ת וכו' :

מפשט הפ' שאומר רבות מחשבות בלב איש וגו' ברור הוא שהמחשבה בפ' הזה היא מחשבה בלא עיקר ובלא יסוד ושהמעשה אינו מסכים לה לפי שסוף הפ' ועצת ה' היא תקום מורה על תחלתו רצוני שעצת העליון תקום ולא מחשבת אדם · עד"ז אומר שהמחשבה בלא יסוד מועלת למפרע ולהפך גם בד"ת שאם מחשבות אדם תוהו והבל גם בד"ת ולימודו מזיקין שמבלבלים דעתו אם יש לו דאגה בין על המזונות בין על עסקיו בין בדברי העולם והתורה אינה מצלחת בלימודו מפני שהוא מבולבל ואינה מועלת לאדם כ"א עצת ה' שהיא תקום ולא מחשבו' אדם שעל הרוב הן ריקניות מכל וכל וזה הוא ג"כ יסוד הפ' שהקב"ה מפר מחשבות הערום והתושיה שהיא התורה אינה באה לידי מעשה ונשארת בכח ואינה באה לידי פועל וזה ולא תעשינה ידיהם תושיה :

לא יומתו אבות על בנים מת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות וכו' :

כבר דברנו בארוך ע"ז במס' שבת והוא דת טבעי שאיש בחטאו יומת ולא יומתו אבות על בנים ובנים על אבות הגם שהאבות יש להם חיוב הלימוד וחינוך לבנים אבל אם אינו יכול ללמדם מחמת עניות או מחמת הכשלות וההוללות וכ"ש אם הבן בבחירתו הוא בן מכיס סורר ומורה על הוריו אין לו לאב להענש על הבן וכ"ש הבן על האב ואם אוחז מעשה בידו נענש על עונו ולא על עון אבותיו ופוקד עון אבות על בנים הוא לומר שהקב"ה רואה בהשגחתו שעון הבן מסובב מהאב בראותו מעשי האב רע שהבן נגרר אחריו וכמו שרואה כן עושה אבל עכ"ז פוקד הוא בראיית הבן הרע עליו ולא לגלגל עליו עונש חטאי ופשעי האב בכלל ומי שהיה יכול למחות ולא מיחה חוטא מעיקרו דרך טבע שלא עשה מה שהיה לו לעשות. והוא חטא בשלילה גדול עד מאד · ומ"ש על אודות העדים הוא פילוסופי שכל הקללות אינן מתקיימות לפי הענין וגם בשני רעב הבעל מלאכה עובד חייו בלא רעב בשכר טרחו אף אם הגשמים נעצרים בעון עדות שקר וגם הדבר אינו בא לדובר שקרים ולפי חטאו

והמקרה

פתח עינים

מלאכתם ולפי אומנותם ולפי השררות שלהם על הכבוד ואיכות עבודתם בין הבריות הוא ג״כ מוסרים ומדותיהם· הרועה אין לו כ״א לבקש לרעות צאנו ואם אין לו הבן בבית ולא בשדותיו בכלל הוא פסול לפי שרועה בשדות אחרים · וכן הגבאי אם לרוב שנים נוהג בלא שם רע יש לנו לומר שהוא נאמן וכשר במדותיו לפי שזה הוא נוהג יותר וכנגד המשפט ואם שולח יד בפקדון הכבוד הדברים ניתנים להגלות ואבדה האמונה בו ובשמו · ואב ר׳ זירא היה גבאי נאמן והיה מבקש לרמות גבאי המלך לטיב העם כאמרו שמספר העם היה מועט וכמעוט הבריות בהלסטרפות הוא גיבוי המסים ובזה טוב היה לכל עמו ובגרש למי שלא היה עשיר שלא היה יכול לפרוע יותר מן הראוי· וכן היא בחשודים על השביעית שלא היו כשרים לעבר השנה שמה להם בחכמת העיבור ובחשבון העיבור לב״ח שהיו מביאים קלקלה על השביעית שהיא מנוס לתועלת הכל ושבם בפרט וטוב אמרו על כיוצא בהן וקשר רשעים על שבנא שהיה מתגאה על אדוניו ומרד בו ומת בסיוע שמים לטוב חזקיה · וגאותו שהוא סיבת רוע לבו היתה הולכת ומתחזקת גם אחר מיתתו לחצוב לו קבר כקבר בן דוד אע״פי שהיה מורד בחזקיהו שהיה מזרעו ולכן בתחלה קודם מיתתו בידי אדם ניתן לו פורענות הגלות וכשאדם הולך חוץ מבית אבותיו הוא כאבד במדינות ואינו כ״א עם הבריות וטוב אמרו שטלטול הגבר קשה מטלטול האשה לפי שהגבר בלכתו חוץ מעירו מאבד משפחתו ממונו שמו וכל אשר בשם אדם יכונה שררותו בכבוד ואומנותו וכל הדברים האלה אינם בטלטול האשה שאין לה בין הבריות כ״א שמה ולא כל שאר הדברים שיש לו לאיש בפרטיותו · ומ״ש שפרח בו בשבנא הצרעת קודם בידי גבריאל היא מדה כנגד מדה היא היה אויב אדוניו ואומתו כהשלים שלא כראוי עם סנחריב ומן השמים הרחיקוהו מן המחנה וסיעת הבריות שמריד כזה עם הצרעת מכה ראויה למלשין אדוניו כמו שבנא ולעשותו כמת וכמ״ש מצורע חשוב כמת ואם היה שבנא בעל הנאה וכ״ש אם חטא במשכב זכור היה ראוי למיתה וגם להיות נידון מן השמים בצרעת להרחיקו מן הבריות ומן מקרה חטאו בבשר ולגרום לו שלא להיות לאיש כמו שחטא נגד טבע האיש במשכב זכרותו · ומ״ש אח״כ כי השתות יהרסון על חזקיה ועל שבנא הוא פשוט ויסוד המאמר הולך וסומך על הענין ההוא ואין בו חדשות · ומ״ש למה נקראת שמה תושיה שמתשת כחו של אדם הוא פשוט לפי הפילוסופיא שהלימוד מתיש כח הגידים שהיא הכח האמתי והשכל כחלש והזכרון ברבות השנים הולך לאבדון · ומ״ש תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן שהיה מקטרג ואומר תסתפק לעליונים ולא ימסרו הלוחות ביד אשה אינו כ״א דרשה לומר שסבירא עשה אדם בעל בחירה ואם ניתן לו תורתו שמא יעמול בה מפני שעל רובם עוברים על רצון המקום ואינם שומרים התורה כהלכתה אבל גם שאינם שומרים אותה בשלימות

שיש בין הבבליים דברים הרבה בכמותם ודברים קשים לברר באיכותם לכן נתחסך אור האמת ביניהם יותר מהירושלמיים אבל אמת הוא ג"כ שהבבליים הם חריפים יותר מהירושלמיים מפני שהמחלוקת עצמו מרגיש ומחדד השכל וכבר אמרו ומתלמידי יותר מכלם מפני שהמחלוקת הוא אמצעיות גדול לברר וללבן הדברים ומתוך הבירור החכמה הולכת וגדלת ולפי שהמחדד שכלו במחלוקת רואה בעצמו גדולתו אין לתמוה אם גסות הרוח ירד לבבל לפי שהיה להם סיבה למדוד במשקל ובמסורה גדולת חכמתם שנולדה מרוב חידוד רוחם וטרחתם בחכמה ושלא היה להם התרשלות ועצלות אבל כל רוחם ונפשם נהפך לעיין במעייני החכמה ולהוציא מחושך לאור התורה שהיתה הולכת ואובדת מחמת הגלות וגלה כבוד ישראל מבלי הדעת · עילם היה בימי דניאל בזמן הגלות המר והנמהר בצרה ובדאגה ולא הרביצו בו תורה לא דניאל ולא חבריו מפני שהגלות עלתו היה כבד עליהם ואם אין קמח אין תורה וכ"ש דניאל עצמו שהיה שרוד בחצר המלך כידוע ולא היה בו עוד רוח ללמד תורה לאחרים וחייו והשלכתו לגוב אריות וכמה וכמה מכשולים עד אין סוף היו לאבן נגף לישב בישיבה וללמד תורה לאחרים אבל בבבל חכמי האומה היו מרביצים תורה לתלמידיהם ותורתם היתה אומנותם · עוד יש סיבה אחרת לגסות הבבליים לפי שבבל בדורות שקדמו היה מלכות גדול ונורא בימי נבוכדנאצר ובלשאצר והבאים אחריהם ועוד בימי שמיראמידי והבאים אחריה וגדולת החצר והמלכות היתה בתכלית הגדולה ונבוכדנאצר גם הוא היה אומר אעלה על במתי עב אדמה לעליון וכן בלשאצר וחבריו וידוע הוא שלפי טבע מדות ומוסר המלך וחצרו כן היא במדינתו ובעמו וד"ה של כל המלכיות והנסיון לומדים כן ולכן אין לתמוה אם הבבליים היו גסי הרוח והיה להם יוהרא גם בדברי העולם וברור הוא כשמש בצהרים שהחנופה היא ע"ד המדות והמוסר אחות הגאוה והגסות הרוח לפי שיסוד החניפות הוא לכבד האדם יותר מהראוי לו ולבקש להיות שפל ונכאה רוח עם הגאה לאיזה תועלת המכבד או על כבודו או על כספו או על איזה תכלית שקוה לו והחנופה אינה תועלת כ"א על הגס רוח לפי שאם האדם נבזה ושפל הוא בלבו מה לו לבקש שבחי אחרים שאינם כ"א לכלים בדעתו ומה לו להיות נחנף אם לשוא המכבדים עמלו בו · א"כ עולם החניפה הוא עולם הגאוה והגסות הרוח · עכ"ז אין לי לשתוק על דבר א' דרך פילוסופי ואמתי שר"ה ור"י ורשב"י יד"י היו כלם ירושלמיים וכבר ידוע הוא כל רבי מא"י וכל רב מבבל וא"כ אלו שהרבו לדבר נגד הבבליים היו ירושלמיים :

אר"י שתם רועה פסול שתם גבאי כשר וכו' :

ע"פי הפילוסופיא במאמרים הבאים התלמוד יושב וסובב על כ"א שלפי מלאכתם

ובזה היה מכשול עדות כלם ונמצאו כושים או יש בין העדים איש רע ובליעל שעשה קנוניא עם א' מבע"ד לרמות על שקר העדים אחרים שהיו מתמים ע"ד כשר במקום האמת ע"י מרמה · ב' לדיינים שלא היו יושבים בדין כ"א בהידע מי ישב עמהם ואם א' לא היה הגון במקום המשפט תהיה הרשע · ג' שלא היו נכנסין בסעודה אם אינם יודעים מי מסב עמהם מפני שמלבד שגנאי הוא לת"ח ליסב אצל ע"ה בסעודה זמן השלחן ואוכל במשתה היא עת אהבה ומה שיש בלב יוצא בפה ואם המסובים הם בני בליעל ובלא מוסר מדברים לתועבה נהפך וכ"ש אם יש בין היושבים על השלחן מי שנוטה לבו אחר היין והזונות וזנות יין ותירוש יקח לב :

אר"א ס"ר ואקח לי ב' מקלות לא' קראתי נועם ולא' חובלים נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימין ז"לז בהלכה חובלים או ת"ח שבבבל שמחבלין ז"לז בהלכה וכו' :

באמת שהבבליים החכמים היו מחבלים ז"לז בהלכה מפני שגלו ממקומם ומא"י שהיתה נקודת החכמה והשלוה והלכו בגולה בבבל ושם נאבד הל' והיו יותר ארמים מיהודים ובלא ל' צח ונקי החכמה מתבלבלת מפני שחכמת הל' היא היא בתחלה עיקר שאר החכמות מפני שהל' הוא אות הידיעה לדבר עליה וללמדה לאחרים ולכן חכמי בבל היה להם טרחה יותר גדולה מהירושלמיים לחזו' בנועם האמת ולבקר בהיכלה ולכן היה להם לעיין ולפלפל יותר להשיג האמ' על בוריו והיה קל המחלוקת ביניהם לא בלבד על דברי החכמה אבל גם בדברים ובמלות בהלכתן ובדרים שאלו היה קשה להיות מנעימין בהלכה כמו הירושלמיים שלא למדו כ"א החכמה והלשון בתיקונם כ"ש שגלו' בבל התשבע"פ לא נמסרה כ"א לא' מעיר וב' ממשפחה ולכן נתבלבלו ביניהם בדברים והמחלוקת הלכה ונתגדלה לזמן הרבה זאת ועוד מי שיושב חוץ למקומו וחוץ ממדינת ואינו שליו ושקט בלבבו כ"ש אם הוא מדבר בל' נכרי לו ואין לו שלום עירו כמו אורח תמידי ואם הלב היא כים נגרש כי השקט לא יוכל גם דעתו מבולבלת ונגרר על דאגת לבו אחר הכעס והחרון ולכן אין לתמוה אם התלמוד אמר על תלמידי בבל שהיו מחבלין ז"לז בהלכה ומריבין ז"לז בהלכה בזית ולהפך על תלמיד א"י שהיו מנעימין ז"לז בהלכה ונוחין ז"לז בשמן זית ובאמת אם נעשה השוואה בין תלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי תמצא הא' מלא מחלוקות וחכמות בכל ענין לפי שביותם בבבל למדו כמה חכמות מהערביים מהיונים ומאומות אחרות מש"כ בין הירושלמיים ולכן טוב אמרו בלולה במקר' וכו' לפי שתלמוד בבלי הוא מים שאין להם סוף ואמרו דרך צורה במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד של בבל לא בלבד מפני שלא היו נוחים ז"לז בהלכה וברבות המחלוקות תלמודם ספק בידם אבל מפני

שדשנת הביאה ויציאת אהבת הא' כמו שביארתי : ולכן אמר גם כן רב לר"י אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו הא' לפי שקורת רוח בביאה רובו היא בבתולים ובחידוש הדבר ואח"כ ההרגל נעשה טבע והרגל טבע ב' ועוד ברבות הביאות הכחות נאבדות ואין בו . עוד קורת רוח בשלימות ע"כ אמרו דרך שלילה אין אדם מוצא קורת רוח וכו' ועוד יש מוסר מועיל בענין האשה שאין לכעוס לו לאיש על אשתו אם באיזה פעם היא תקיפה יותר מן הגבול וכועסת על איזה דבר לפי שהאשה היא מתעשת יותר מהאיש היא נגררת בטבעה אחר הבלי העולם היא קשת עורף ברוב וקל הוא לה להכעיס . אבל אם יש בטבעה שמתגברת על מדותיה די היא לה ולבעלה לחיות חיי בטח ושלום תהיה לך ולמשפחתך ותפרש לבנים אשר נדלה . ומ"ש ר"י קודם לכן אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשין ממנו ממון ואין לו אין לפרש אותו דרך פילוסופי ואמתי כ"א בדרך זה . האשה היא מרגשת בגידיה ובלבה יותר מהאיש וטבע האשה הוא בעלתו הכל ורעיון רוח ואם שלמה אמר ואשה בכל אלה לא מצאתי גם מחכמי איגנילטירא Pope אמר Il retaggio della femmina è la vanità ירושת הנשים היא ההבל . א"כ אם היא עניה מחמת עניות בעלה עד שכל חובותיו הבאים לגבות שואלים לו ממון לפרעון ואין לו מחמת הדאגה ושפלות רוחה באים לה חולאים עד שמעט מעט הולכת לאבדון . ועוד אמר ר' אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי הוא אמת בחכמת הנפשות לפי שהאשה הבתולה היא כמו גולם ונעשת לידה עם חומר בניסיונן וע"י בעלה היא אשה מועילה למדינות ולפ"ז אם אינה נושאת אינה כ"א כלי בכח ולא בפועל לפי שלא . היתה מקבלת ולפי האמת אינה כלי כ"א בכח . ונכח זה הוא אמת מ"ש אח"ז אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה לפי שבמות האשה האיש אינו בעל כ"א בכח וכן להפך ובמיתת האשה נמר בעלה להיות איש ובמות האיש אשתו אינה עוד אשה :

פרק ג' זה בורר

תניא כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהם ולא יושבין בדין אא"כ יודעין מי יושב עמהם ולא היו נכנסין בסעודה אא"כ יודעין מי מסב עמהם :

מוסר גדול ופילוסופי הוא זה בתורת האדם . א' שלא היו חותמים על השטר כמו עדים אם לא היו יודעים מי חותם עמהם שמא ביניהם א' שהיה פסיל מחמת דין אחר . ולא היה עוד ראוי לעדות

פתח עינים

מוסר ונפרש באיש גדול כמו דוד המלך הי' למשל ולשונמית ואם היה מגרש בלא טעם א' מי"ח נשים שהיו לו להתיר לו לישא אבישג ואע"פי שהאסור ייחוד עם פנויה התירוהו לו בעת זקנתו במקום שיהיה מגרש שלא כדין א' מנשיו הטהורות והצנועות · טוב אמרו אח"ז שהמגרש אשתו א' אפי' מזבח מוריד עליו דמעות לפי שהאשה הא' היא החזקה שלאהבה ואין ערך לה היא האשה שהיתה חדשה לבעלה שפטר רחמה וכמו שאמר Bayle בערך הבתולים יש לשם Le pucelage a son souche grand prix ערך גדול היא האשה שדברה על לבו שהביא בביתו נחמת ושמחת הנישואין שהולידה לו בנים כשתילי זיתים סביב לשלחנו היא האשה שבמקרי' רעים היתה נחמתו והפכה אבלו ותוגתו לשמחה ולי"ט ובזה ממתיקות הנשואין עם אהובתו הוא שליו ושקט ונפשו ג"כ מוכן יותר לעבודתו. יתעלה בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ולהפך אם הוא מגרש אשתו וחי בינו לבין עצמו בהתבודדות מלא דאגה גם לבו אינו מוכן ליראת ה' ולעבודתו וכ"ש לאהבתו ועל זה אמר החכם בפילוסופיא שאין לה חקר שאפי' מזבח מוריד דמעות על המגרש אשתו א' ללמדנו שגם עבודת ה' וכבודו מתקלקלת ע"י הגירושין לפי שנותן פתח לקלקול עבודת המזבח וגם אם המגרש או המתגרשת מתפללין אין תפלתן רצויה מפני שאין כוונתן ראויה ואין לבם שקט ושליו ומחשבתם אחר יגרם ואינו מתבטל אבל מזבח ה' שמוריד דמעות על קלקלתן בין בחמרם בין בשכלם ובין בלבבם ולפי שהגרושין הם מות הנישואין על כן אמר אח"ז מהטעם בעצמו שהוא כאילו חרב בה"מק רצוני שעבודת ה' היתה לשכל בין אנשי הגרושין וזאת ועוד הנישואין הן דוגמת עברה לפי שמצות פ"ור היא הא' שבחובות הטבע כי לא לתהו בראה לשבת יצרה ותכלית הבריאה בעצמותה הוא האישות ולכן מברכין על הנישואין ז' ברכות להורות שהוא הטוב שבטובות לעבודתו יתעלה וא"כ בהתבטל הנישואין הוא כאילו חרב בה"מק מפני שנתבטלה הביאה ורוב הבנים על הארץ וכמו שבה"מק היה אחדות עבודתו יתעלה ודוגמת גדולתו כן הם הנישואין בטבעם שמגדלין כחו בריבוי הבריות · ולכן אם מתה אשתו עולם חשך בעדו לפי שמי שאינו מוליד אינו אדם ומלא אדם רעיון רוח גם פסיעותיו מתקצרות מפני חלישותו והבלות לבו שאין לו לא כח ולא לב לעשות פסיעות גסות כמו הנכה לב וגם עצתו נופלת לפי שהרעיון בקירות לבו של אדם ודאגתו מבלבלים השכל ואינו מברדם כראוי ולכן עצתו נופלת ·ומ"ש ר"י וקשה לזווגן כקריעת י"ס כבר ביארנו אותו כראוי במס' סוטה פ"א אבל לענין אשה א' מלמד לנו שאם הזיווג א' הוא מן השמים והזיווג ב' הוא לפי מעשיו של אדם כ"ש שחשוב הזיווג הא' שמהשמים ניתן מהזיווג הב' שאם מעשי האיש מקולקלים. גם הזיווג הוא מקולקל · וע"ז הטעם בעצמו אמרו לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים לפי שהאשה הבאה אחריה היא אשת זקונים בהצטרפותה ואין לה

חדשות

בכלל אומר אני אמלוך אם אני משתמש בשרביט המלך אוכל לעלות על המלכות ובזה הקטטה והמלחמה בלא בין בני החצר וכן יורש הכסא והמלכות והעם הולכים לאבדון בזמן מעט · ומ"ש עוד על אבישג שהיתה רוצה לינשא לדוד ולתשמישו כאמור שאסורה היתה לו לפי שכבר נשא י"ח ולא יכול להוסיף אמרה מה שאמדה דרך בזיון ולגנות שזקן היה ותשש כחו ולא היה איש עוד חז"ל אמרו זה דרך שבע לפי שהפ' אומר ויכסוהו בבגדים ולא יחם לו שהיה חלש עד מאד והחום הנאבד בו היה מפני חולשת הגידים וכבר כתבתי ע"ז בל' איטלקי בספר שהיה חולי חולשת הגידים ובקשו אבישג נערה יפה לחמם אותו בגופה שהיא רפואה גדולה ע"פי חכמת הגוף וע"י הרפואה הזאת הטבעית נוכל לפרש שבא על בת שבע אבל מספר י"ג ביאות היא גוזמא למעלה מן השכל אם לא שנאמר שבא עליה י"ג ביאות בזמן אחר בהרבה ימים או שבועות ואין לתמוה אם זקן כמו דוד היה עוד ראוי לביאה בזקנתו לפי שהיה לבבו נוטה אחר הנשים כידוע · וכמו שיש מנאפים שברבות הביאה בבחרותם לעת זקנתם היו לעץ מפני החולשה כן יש ביניהם שהביאה עצמה מביא הרגשת גידיהם חזקה ולא לשוא עמלים הם בזקנתם וכמו שאמרו משביעו רעב וראיתי אני זקנים בן ע' שנה שנשאו אשה והולידו בנים עד בן פ"ב ופ"ג ובפרט במנטובה ובטריאסטי ובמקומות אחרים ובמוסקוויא ורוסיא שחיים גם ק"מ וקמ"ה שנים יש במדינות ההן מי שמוליד בין ק' ויותר כמו שכל השנים אנו רואים בלוח המדינות ההן שכל א' יכול לקרות בדברי ימי הטבע ובדברי ימי חדשות שנדפסים א' או ב' בשבוע כידוע :

ארשב"א בא וראה כמה קשים גרושים שהרי לדוד התירו לו ליחד ולא התירו לו לגרש וכו' :

בפוליציא מידיקא Polizia Medica אשר לי בל' איטלקי כתבתי באורך בח"ב על עסקי הנשואין ועל הגרושין בפרט וראיות עצומות הבאתי לאור שהגרושין הן מועילות לטוב האדם ולטוב הבריות בכלל ולעבודת ה' יתב' לפי שאם יש סיבה או טבעית או מוסרית לרוע החיים בין באיש בין באשה טוב הוא להם להרחיק עצמם מתמידות הקטטות והשנאה וגם מחולאים הבאים לשניהם מכח השנאה הקנאה והתחרות שמיום ליום הולך וגדל והנסיון מוכיח בין שלא מב"ע שאסורין כ"א בפרטיו' כשאינו ראוי לביאה או ע"פי הגוף או ע"פי מוסר מדו' הא"ד' כמו מי שכבר נשא אשה אחרת או הניאוף או שהיו קרובים שלא היו יכולים לינשא לשעבר שהם חיים רחוקים אבל אסורים באיסור עם אחרים שכל א' בין האיש בין האשה חיים בשנאה ובריפיון רוח ולרוב שניהם מנאפים וכ"ז הוא רע ומר וטוב ממנו הנפל עכ"ז הגרושין בעצמם הם התנגדות לאישות ולכן אינו מותר הרצועה בגרושין יותר מהראוי בתורת

מוסר

פתח עינים

משפט ונ"כ כל יוני נקראים Grammatici לא בלבד החכמים כל' אבל גם החכמים בחכמות כאשר תוכל לראות במחשבות Voltaire בערך Gramaire בלשון צרפתי · א"כ שבח הוא לעזרא אם שינה הל' ללמוד ולהבין יותר ענייני התורה · אבל סברת ר"ש היא סברת Cappello חכם גדול שהכתב אשורי לא נשתנה בימי עזרא ושהוא הוא מה שהיה בתחלתו ושכחו של' היהודי' אם לא נשתנה גם הכתב לא נשתנה · בענין לשונות וכתבי הקדמונים ובפרט בכתבים יש לדקדק לפי הפילוסופיא שהארמי והערבי יש להם האותיות והכתב בכלל יותר פשוט ולא כ"כ יפה ומלשרף כמו שהוא באשורי ובמרובע של לשוננו וזה מורה שקר הערבי והארמי יותר קדמון מפני שבלבד ברבו' הזמן ואחר הנסיון של הרבה שנים ב"ה בקשו השלימות בכל דבר וכן הוא בחלק יופי הכתב ולורת האותיות ותוכנן באופן שנ"ל וודאות טבעי שלפי יופי האות הוא יותר חדש הכתב מכתב אחר שאינו כ"כ יפה וטוב לעין ובכלל כן הוא שכל החכמים של האומות סוברי' שהארמי בפרט וכן הערבי הם יותר קדמוני' מהעברי וכן כתב ווראי Vrey חכם גדול בלרפתים בכתביו על דברי ימי טבע האדם · ואין לתמוה על מ"ש אח"כ על פ' לא כהלין כתבא למקרי ועל אותיות מנא מנא וגו' שכתבו בגימטריא בא"ת ב"ש מניח את זו וכותב מה שבלדה · במקום מ' כותב י' הסמוכה לה ובמקום נו"ן כותב טי"ת ובמקום אל"ף כותב תי"ו וכן בשאר מיני לרופים של שמואל ור"י שסבר אלו הלרופים היו נוהגים לכסות כמו עך שהיו כותבים שלא יבינו ההדיוטות מה שהיו החכמים מבינים בינם לבין עלמם כמו מה שנקראים Cifre באיטלקי בין החדשים · וכ"ז היה דרך ערמה וחכמה שלא יבין המין הפס יסוד כתבם ובפרט בדברים בהמה מנא מנא שהיה על פריסת המלכות ושינתן למדי ופרס והיה דבר נכון וחכם לכסותו בדרך חידה גם בבתב וידום קהת ן · ומ"ש חין מהענין המפלל לריך שיראה עלמו כאילו שבינה בנגדו הוא פילוסופי פשוט שהמתפלל מדבר עם אדונו כעבד ולהתפלל בבונה שלמה יש לו בכח הדמיון לראות עלמו כאילו שכינה בנגדו שעושה תחנונים לפניו :

אר"י אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוניה מותרת לשלמה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך ואסורה לאדוניה דהדיוט הוא וכו' :

ראה מוסר גדול שגם אבישג שדוד לא ידעה ובלבד היתה סוכנת לו ולא אשה עכ"ז משום כבוד המלך היתה אסורה להדיוט ולפ"ד לא בלבד משום כבוד אבל שלא לפתוח פתח למורדים נגד המלך או על יורש הכסא לפי שאם הדיוט ינשא עם שפחת המלך בגאותו ובגסות לבו

בנקל

היו לו למלך א' שהיתה יוצאה ונכנסת עמו כמין קמיע ותולה תמיד בזרועו והאחרת מונחת בבית גנזיו הוא כלו פילוסופי ועבודי ביחד·אותה שכבית כמו לכל יחיד מלוה הוא לכתוב ס"ת להתמיד הקיום כהלכתו של הפקדון הקדוש הזה לאומתנו שהיו הנפקדים של משה בגליון ובכ"מ שגלו התורה נתקיימה ביניהם וכמו שראינו בימי עזרא · והקמיע היה על זרועו לזכור לו עבודתו ית' וכ"ש הדרשן Jonk לקסר אשר לפניו היה יושב ומדבר גדולות בדרש הא' שאמר לו שאינו יכול להנתק מאת המלך להנהיג בטובה העם ולהגן בעדם מכל רע אם אינו עובד ה' בכל לבו ובכל נפשו ויזכור שהוא מלך אבל בעת ההיא בעצמה נזכר שהוא אדם נברא מן האדמה לעבודתו יתעלה · הוא מן הנאות שיבאו לידו הון ועושר וסגולת מלכים כדי הצורך אבל לא ישכח להיות אדם תחת האל המשגיח על כל ולו תהיה תועבה לעשות רשע כי בצדקה יכון כסא ולמלך עובד ה' ומקיים תורתו יהיה דבר מתועב להרשיע נגד עמו ובזה מלכותו · וראה במאמר קאם Mars Kam שגם בין המצריים נהגו לעשות קמיע למלכים בראשית מלכותם והיו משימים אותו על הזרוע לזכור הדתות ולהראות שהם תחתם גם בעלותם על כסא המלכות ושרביט המלך לא ניתן כדי שישכח שהוא אדם ובריאת ה':

אמ"ר ואיתימא מ"ע בתחילה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולה"ק חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמית וכו':

במסכת מגילה כבר כתבנו בארוך ע"פ הכתב והל' של אומתנו ותורתנו וגם במקום הזה בא המחלוקת כמו שהוא עוד היום בין הכותבים שלא מבני עמנו ובפרט Cappello, Vilalpando, Seldeno, Ottingero, Reland, Ligonooth ואחרים עד אין חקר זה אומר בכה וזה אומר בכה · הא' אומר שהיה הכתב שמרוני שהוא מה שנקרא בכאן עברי שהוא השמרוני' הישן לפי שיש בין השמרוני ב' כתבים א' חדש וא' ישן כאשר תוכל לראות בבוקארט הגדול · האחר אומר שהיה כתב ליבונאה הכתב עברי שהיא המרובע שלנו בא"נ כעין אותן שכותבים בקמיעות ובמזוזות ונקרא ליבונאה מהאומה שהיתה כותבת בא"נ בזמן הקדמון הוא ליבוניא Libonia באסיא אמת הוא ג"כ שבימי עזרא היה הארמי הל' שהיו מבינין יותר אחר עלייתן מבבל ונשתכחה תורה מישראל ואם מאמרנו זה משקל עזרא למשה אין לתמוה ואינו נגד השכל לפי שעזרא היה משה החדש בימיו כי הכין לבבו לדרוש את תורתו ולעשות וללמד את ישראל חוק ומשפט ואם נשתנה ע"י הכתב נתקיים הדת והתורה ע"ז לפי שבלא לימוד הל' אין לימוד חכמות ובלא חכמה אין חוק ואין

לתעלה שהשבת וגם להסירו מכל וכל. אבל עכ"ז הוא אכזריות ברפואה פעולה כזאת אם אין דוחק להציל החולה בחולי שיש בו סכנה ואינו היום כוד כמנהג וטוב הוא שהאדם יהיה רץ לא כ"כ במהירות ויהיה לו שחול לפי שכלתה לגמרי את האדם בלא עתו לפי שהכבד מעט מעט הולך וחולה והמרה איננה כתקונה והעיכול מתקלקל והמות בא ׃ ולענין חקיקות כפות הרגלים שאין בשר בפרסותיהם ורצים על הקוצים ועל הברקנים מלבד שהרץ מחמת הרגילה מייבש הבשר גם בזה יש יד האומן שיכול לחקוק הכפות או בסמים המייבשים או בסכין החותך או ע"י האש בין בעצמו או באבן השורפת אשר נקרא אבן השורפה Pietra caustica שהוא Ossido d' argento כידוע לחכמי האלקימיא :

ר"י רמי כתיב ויהי לשלמה מ' אלף ארוות סוסים למרכבתו וכתיב ויהי לשלמה ד' אלפים ארוות סוסים הא כיצד אם מ' אלף איצטבלאות היו כל א"וא היו בו ד' אלפים ארוות ואם ד' אלפים איטצבלות היו כל א"וא היו בו מ' אלף ארוות וכו' :

במאמר הזה אין בו לפי הפילוסופיא לעיין כ"א ב' דברים ׃ א' שאחר שהלך שלמה אחר עצת לבו ונשא את בת פרעה ההבל והאולאות נזקו את עשרו ועושר עמו באופן שבתחלה לא היה הכסף נחשב בימי שלמה למאומה ואח"כ נתייקר ונעשה כאבנים ׃ ב' שבשעה ששלמה נשא אשה נכריה המלכות נהפך והלך לאבדון עד שבימי רחבעם בנו נתחלקה המלוכה וכמו שהוא בחק פוליטיקי במלכיות שהמלכות כלו בארץ היא דבר א' ומשפחה א' והמלכיות ביניהם מתעשרות ומתגדלות הא' בירידת האחרת לפי שבין המלכיות כלן מתחלקת המלכות בכללו ולכן בירידת אומתנו ומלכות שלמה בפרט האומות אחרות נתגדלו עד שבימי עתליה נבנה כרך גדול של רומי :

ואר"י מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי ב' מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם כתיב לא ירבה לו נשים אמ' שלמה אני ארבה ולא אסור וכו' :

זה היא פילוסופי שאע"פי שהדת יש לו טעם מה טוב ומה נכון לכסותו לפי שאם יתגלה טעמן נכשלים בהם גדולי העולם שאהבת וחנפות עצמן מגיאה לבם ורוחם לומר אני לא אכשל ויתכשלו ובכלל טעם הדת טוב הוא שלא לאומרו שלא ליתן פתחון פה למדקדקים בשכלם לייסב הדת לפי רצונם ולפרשה לפי דמיונם ולא לפי השכל ׃ ומ"ש שב' תורות

אלא שער בית השערה דע כי החשא ורעיון רוח מביאים זוהמא בגוף והזיעה הקטנה שבגוף מתרבה ובזה שער השער הוא יותר מוכן להביא השערות בריבוי בכח ההצטרפות שיש לו עם גידי השערה השער מתרבה והזיעה בערוה מתרבה וכן תחת אצילי הזרוע ולכן טוב אמרו שאחר שהגלגו אחר ילדן ורבו בתשמיש נתרבה השער בבנות ישראל · גם הרעיון רוח בלי חשא הבשר מרבה השער לפי שמרגישים הגידים יותר אצל הכבד והמרה השחורה והירוקה נשפכת בדם ובאה לעור שנעשה ירוק ובזה העור הוא כמו אוצר ההרגשות בכח הירקון בין גדול בין קטן והשער מתרבה מהחלק הלבן ומהדם שבה לעור בכמות יותר גדול מהטבעי :

ואדוניה בן חגית מתנשא לאמור אני אמלוך אר"י א"ר מלמד שבקש להולמו ולא הולמתו וכו' :

המאמר הזה הקטן הוא בלי פילוסופי · אדוניה בן חגית היה מתנשא לאמור שימלוך ואר"י ששם בראשו כתר מלכות ולא היה הולמו והדבר הזה א' כפשוטו חמרי כמו שפי' המפרשים שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מזופן לדופן ואינה מתיסבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו והוא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ואפשר לפי הפילוסופיא בדעת לווטר Lavater שלפי צורת ומהות העצמות שבראש בפרט בין בפנימיותו בין בחיצוניותו בא המסורה של הדעת ושל המוסר במוסר עוד הוא יותר מפורש חלק זאת הפילוסופיא בחכם Gall שלפי חצוניות לא בלבד בעצמות אבל בעור הראש והפנים מפרש כמו אות הפנימיות בדעת בהשכל ובמעשה המצטרף למוסר · א"כ גם ברז"ל אנו מוצאים שלפי צורת ומהות הראש היה אות לפי דעתן להיות ראוי למלכות או איננו ראוי אבל ב' לפ"ד נוכל לפרשו דרך מוסר · Ionk דרשן גדול בין האומות אמר שכתר המלך הוא אות ודוגמא לאין סוף לפי שהכתר הולך סביב בגלגל ואינו שלם אם הנקודה שבה מתחלת להלוך סביב · המסורה איננה באה לבסוף לנקודה שבה התחילה סביב להלוך וזה הוא ביושר דוגמת האין סוף שראשית בו הוא התכלית וסופו הוא תחלתו · כן אם המלך הוא בלא מוסר ובלא ידיעה ואינו ראוי למלכות איננו מכניע עצמו לאין סוף שהוא דוגמת הכתר אבל מתגאה ויגבל אחרי הגבל ואין הכתר הולמו · ומ"ש שהיו לאדוניה נ' איש רצים לפניו כלם נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים אמת הוא שהאדם יכול לחיות בלא טחול הרבה שנים לפי שהטחול אין תכליתו כ"א להכין הדם לעבודת הכבד שהוא מלכו ולפי האחרונים לברר וללבן עיכול האצטומכא ואינו מוכרח לחיים בכל המדה בחכמת הרפואה · עוד אמת הוא שיש לו משקל לא קטן בטבע ומכביד הוא לרצים . לבסוף אמת הוא ג"כ שמלבד הסכין והשרפה שהזמן ע"י מטיל הטחול יש ברפואה הרבה סמים ורפואות להקטינו אם הולך וגדל למעלה:

עמו להביאם בע"כ בין אנשי המלחמה ולאביד נפשם במלחמות רשות שלא דוחק ושלא הכרח אבל בלבד להרחיב גבול מלכותו ועכ"ז נאמר שיפה שאלו זקנים שבדור שאלו המלך למשפט ולא לתכלית אחרי ומ"ש ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ בתחילה להעמיד להם מלך כפי דת המלך למשפט ושלא מלך ושלא משפט אין עם אין דת ואין מדינות ואח"ז להכרית אויבי האומה כמו עמלק לפי שבלא מלך ושלא אנשי מלחמה אין מקום ללחום עם האויב ולהכריתו ואחר שקבוע המלך והעם ונוסדו יסודי הדת והמשפט ונכרתו המריבים היה טבעי אח"כ לכבד האומה ולעשות הוצאות לבנות בית הבחירה להדרת קדשו ותפלה · ובענין שלמה במאמר בתחלה מלך שלמה על עליונים ואח"ז בתחתונים וסופו כבר כתבנו ע"ז בארוכות במסכת גטין ואין לנו כאן לכפול הדברים · ודע בלבד שאין לתמוה אם שלמה קודם שנשא נשים נכריות מלך על עליונים ועל תחתונים ואח"ז מלך על טליתו ועל מקלו לפי שהמלך אם הולך אחר יצרו אינו חושב מחשבות ואינו מזרז עצמו לטוב מלכותו ובגאותו הולך לאבדון ובימינו ראינו בעינינו קיסר נאפוליאון שמלך על רוב העולם היפה באיירופא המדינית ואח"כ מת באמיריקא בשביה בלא מלכות בלא חסד בלא משפחה וכמעט בלא עבד :

לא ירבה לו נשים על י"ח מ"ל ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון וגו' והו' יתרעם לעגלה אשת דוד וכתיב ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה שית הוו להו תמני סרי וכו' :

במנין הי"ח שהתירו לו למלך לישא אין טעם אם לא שנאמר שבכל כ' יום יש לו להחליף שהוא כקירוב זמן עכוב הנידות ואם היו לדוד ת' ילדים בני יפת תואר ומהלכין בראשי גייסות מגדלי בלורית והם היו בעלי אגרופין של בית דוד אין לתמוה ע"ז שאלו היו כמו שבימינו יש שכירי המלך ואנשי מלחמת המלך הנקראים Guardia Imperiale או Guardia Reale ויש להם בגדים חשובים וגם פרטיות בצורת השערות והזקן כמו הבלורית של הקדמונים וקרנות זהב להם וכ"ז להראות יותר מכובדים ולזרוק מרה ברואיהם ובזה המלך יותר בטוח בחייו שמרחוק העם נראה לו · ומ"ש מתמר שהיתה בת יפת תואר הכרח הוא לאומרו לפי שבלא זה לא תהיה לאיש לאחיה · ומ"ש החכם שאמנון נעשה כרות שפכה בבאו עם תמר הוא לפי הטבע וחכמת הגופות לפי שבבא בחור על בתולה בתאבון גדול בכח הביאות המתרבות באה חולשה שהוא עיקר ויסוד הכרות שפכה כידוע · ומ"ש אח"כ חכם מאמרנו שקודם שחטאו וגבהו בנות ציון היו כ"כ יפות שלא היה להן שער תחת אצילי זרועותיהם

ולא

אם הנשים יוצאות לפני המטה או לאחר המטה אינו מחלוקת כ"א בהשקפות הלאומיות שאין להם לנשים לבא בין האנשים ולהפך אבל לפי אמת הטבע שנית לצער הוא ואין חשש להרהור כ"א בין הנואפים והנואפות בטבע רע ואכזר אבל שהנשים היו מלוות את המת בימים הקדמונים ראינו בנביא קראו למקוננות ותבואנה וכן היונים והרומיים היו הנשים יוצאות אחר המת והיו מקוננות וגם התוף בידם לעשות מוסיקא שלימה וכבר נודע כמה השיר והכנור מניעים הלב לבכי ולדאגה וכן בין הגוים שבימינו ובפרט במנטובא היו להם חברות המקוננות שהיו מלוות למת בשיר וזמר · ובאמת האשה מרגשת יותר מהאיש כל הכאבים וכל הדאגות לפי שגידיה הם יותר מרגישים ומי שמרגיש יותר גם בשירו ובזמרו מרים או משפיל הקול לפי הדבר אשר בא בו והקול הוא בכא ובמתיקות יציאת המלות בעתם ובמדה ובמשקל לעורר הבכי והאשה איננה מעיזה פניה לפני המת והמות כמו האיש והיא יותר נכונה בטבעה להיות מקוננת ולתועלת הלב שמניע עצמו לבכי לאהבת המת ולכבודו · ומ"ש בענין אבנר שחטא מפני שהעמיד איש בושת מזרע שאול ובזה עכב דוד למלוך ב' שנים וחצי לפי הפילוסופיא בדעתו ובלבו לא חטא לפי שהוא היה שר מלחמה אצל שאול וביתו ואם לא נתרשל להעמיד על כסא המלוכה זרע מלך אדוניו לא היה כ"א איש ישר ועבד נאמן ואין זה בא בכלל החטאים והפשעים שתהיה כפרתן במיתה :

ד"א כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו וכו' :

כבר כתבתי בל' איטלקי ס' על דתות המלך וכחו המוחלט שמו Del Diritto Pubblico Mosaico שנדפס בויניציא וגם תמצא מרגוע לנפשך בענין העיקרי הזה · ובאמת הוא שלפי הטעם הטבעי ורשות הטבע אין לו למלך ליקח הבנות והבנים לעבדים ולא השדות והבתים שהם ברשות יחידי העם לו ולחברו וכהנה ויש לו לפרוע ליחיד מה שהוא לו אם רוצה להתענג בו אבל לפי הנסיון שבעונות היה לדת מלך פורץ לעשות מה שברצונו ואין ביד העם והיחיד למחות בידו והכח ואנשי מלחמה הם לו ולחברו וללחום עם אויביו או עם שעלה ברצונו ללחום עמהם. ואף ר"י שאמר שלא נאמר פ' מלך כ"א לאיים עליהם עכ"ז אף לפי כוונתו נצטוו ישראל על כך וא"כ הוא תכלית הדברים שמלך ישראל היה מלך בכח בלא דת הנקרא בלעז Despota כמו מלכי אסיא ומזרח וכמו רוב מלכי אירופא שיש להם סדר מלכות אבל הסדר הוא בכתובים ולא במעשים ודומיה תהלה בע"ז · המלך לפי טבעי הדברים והבריות הוא מוכן מהשמים להיות עיקר המשפט והדין ולא להיות מלך הגבורה והכח לעשות מלחמה ולהזיק עמו · ועבדיו בהוצאותיו שאין להם חקר ולהפשיט ערומים בגאותו ובזרוע לבו במסים ופרעונים ולרדוף בני

פתח עינים

יולד וגדל ע"י הלימוד נעשה אדם בין לעבודתו למקום בין בתועלתו בין אדם לחבירו · ועל ההתנגדות הפשט אם הוא מתוק כדבש לנפש לימוד תגידול הבנים אם באו לגדולה ולחכמה כן הוא מר כלענה ומר מאוד אם בא אחר הגידול וחלקם כמו נער יוסף ואחיו וגלגול ירידת מצרים ולכן אמרו ד"מ שיעקב שראה כל אלה פדאו לאברהם :

כתיב פלטי וכתיב פלטיאל א"ר י' פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מן העבירה מה עשה נעץ חרב בינו לבינה אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב וכו' :

במאמר זה שבח ותהלה לפלטיאל שפלטו אל מן העבירה עם היות שנעץ חרב בינו לבינה ושבחו לפי הפילוסופיא הטבעית בועז יותר מיוסף שאע"פי שנתחרד ונעשה בישרו כראשי לפתות שהוא טבעי באדם המתקשה שבא לו תכיפה בגידי העור בין גדולי' בין קטנים והזיעה הקטנה מתגדלת עד שנהפך לזיעה גדולה וזה בא' כשמתגלגלים הגידים שהולכת ומדלת ונתעת עד חוט השדרה והבשר ותקלר כמו ראשי לפותי עכ"ז כבש יצרו אע"פי שהיתה פנוייה ובלילה ויוסף א"א היתה אשת פוטיפר וביום ולא היתה עמו במטה ופלטי צ"ל היה על כלם שעשה מלחמה עם יצרו וכבשו לשנים רבות ולזמן ארוך שכבש היצר הוא כבד ויש לו לאדם לטרוח הרבה בינו לבין עצמו והזכות הוא יותר גדול לפי אורך הזמן ואיכות האהבה שהיתה בת מלך ונתגדלה באיסטניסות ובמדות מתוקות כידוע ומה ששבחו דורו של משה ויהושע ודורו של חזקיה ודורו של ריב"א הוא בענין לימוד התורה דורו של משה שקבל התורה מסיני וקבלה בין בנ"י · דורו של יהושע שמסרה לו משה רבו והיה לו צורך ליישב וללמוד התורה עם הקבלה של תורת בע"פ וכל מה שנגדר אחריה · דורו של חזקיה שהיה לומד ומלמד תורה כידוע ותקן ועד באר שבע לא מצאו בין האומה עם הארץ · ודורו של ריב"א שהיה מרבין תורה ברבים ואע"פי שהיו עניים היו מתכסין בטלית א' ועוסקים בתורה וכבר אמרו חכמינו הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה ובאמת המתכונים ידבר רם ואין בו רוח גאוה והתורה נמצאת במי שדעתו שפלה ועוד יש להם דחק ללמוד לחיות תחת יד' המתנדבים ומשפחתם ולהיות מושכיים מהלכוד לפרנסתם והצורך מורם ללמוד כראוי :

ת"ר מקום שנהגו נשים לצאת אחר המטה יוצאות לפני המטה יוצאות ר"א לעולם נשים לפני המטה יוצאות וכו' :

פרק ב' כהן גדול

פיסקא מלך לא דן ולא דנין אותו :

לפי דת משה המלך היה נידון כדיני נפשות ומלכי בית דוד היו יסודים ע"פי הדת הא' והפשטית ולכן היו נידונים וכן בין הצרפתים ראיני שלפי הדת ששמו עליהם דני למות המלך שהיה בו פשע לפי דתם ובדיני ממונות יש דיינות למלך גם בשררות אחרות ולכן יש חכם בקי בדין הנקר' פיסקא"לי באיטלקי Fiscale לטעון טענות המלך ולהיות לו שליח בין בכתב בין בע"פ אבל מלכי ישראל מלבד המעשה המקולקל של שמעון בן שטח היה פילוסופי שלא לדונם לפי שהיו מלכים חוץ מהדת לפי יסודם בימי רחבעם שנחלקה המלוכה והיו להם דתות רבניו' ולא תוביו' ואם תקרא הקורא Einecio ואחרים אשר כותבי' על עיקרי דת המלכות תראה שמלכות ישראל לא היה מלכות עיקרי אבל נבנה פוליטיקי כידוע :

שאלו תלמידיו את ר"י היאך נשא דוד ב' אחיות בחייהן א"ל מיכל אחר מיתת מירב נשאה ריבק"א קידושי טעות היו לו במירב וכו' :

שלא ישא אדם גם שיש לו רשות ב' נשים שלא ישא ב' אחיות בחייהן יש ב' טעמים בדבר לפי הפילוסופיא השכלית · א' שבדבר אישות ותשמיש יש לו לאדם צורך שההרגשות לא יהיה דבר שוה בלי התחדשות בין בדברים המוחשים בין במושכלות ועל הרוב ב' אחיות דומות זו לזו לא בלבד בטבעיות החמריות והגופניות ביופי וכיוצא לפי שא"וא א' לשתיהם וגם בבריאות וכח הגוף על הרוב אבל גם במושכלות ובמדות לפי שנגדלו מא"וא א' והמלמדים הם לרוב אחדים לז' ולאחרת וא"כ אם אין הפרש חשבוני בין הא' לב' אין מתעורר אחריהן בכל לבו וא' משתיהן תהיה בהצטרפות שניאה או אהובה יותר מהאחרת ועל כיוצא בזה נאמר בכל טעם שכלי ולו ב' נשים ולו הכין כלי מות · ב' שבין ב' אחיות שוות ודומות ביניהן אם הא' אהובה והב' לא כ"כ וכ"ש אם היא שניאה הקנאה ביניהן מולדת השנאה ובזה הבית של שלום לבית ריב כהפך והאיש בין הקטטות תמידיות לא ימצא שלום והשקט וגידול בנים בא לידי קלקלה וטוב מותם מחייהם · ומ"ש שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו הוא פילוסופי במדות ובמוסר השכל לפי שהמגדלו וכן המלמדו מלבד ההשגחה המועלת לגוף תועיל הגידול והלימוד לנפשו רוחו ונשמתו וכבר אמר לוק הגדול Loche בין חכמי האנגליטירה שמהו' האדם הוא ברוחני ולא בחומר א"כ עיקר מהות האדם אם הוא ברוחניו' המגדלו והמלמדו הוא כאילו ילדו ובאמת עיר פרא אדם

יולד

המות אף בלא רפואה לפי שגם בדרכי הטבע הבא לקבל טובה מסייעין אותו אבל אין לו להתרשל לעשות מה שהוא צורך לקיים החיים באמצעיים הטבעיים שהיא הרפואה והם החיים לפי הרפואה הפרטית המצטרפת עם החולי · ז' הוא האומן המקיז דם לפי שרוב החולאים באים מכח טבע הגוף הניכר בהתלהבות ושריפת הדם והקזת הדם היא הא' והיסודית להציל החיים לכל חי במין החולי הזה ואם אין מקיז אין תקוה והחיים הולכים לאבדון · ח' הוא הלבלר לא לבד לכתוב ספרים אבל הוא כותב מומחה לעשות שטרות בעדים כשרים ובכל הראוי לכתב כשר הנקראים בינינו ובין האומות עוד היום Notajo באיטלקי וזה הוא צורך גדול בסחורה ובעסקים ובין אדם לחבירו ואע"פ שאין ת"ח מרבה בסחורה יכול לסחור ועוד בני עירו באמצעות הזה על כשרות הכתב בהלכתו אינם באים לידי קטטה ושלום ביניהם · ט' הטבח הוא צורך לשחוט ולבדוק ולאכול לפי צורך הטבע ואם אין אכילת בשר או בהמה או עוף אין בריאות לפי שהאדם מטבעו ותלדתו נגרר יותר אחרי אכילת בשר מאכילת עשב או פירות וכמו שידוע מחכמת הרפואה בטבע שניו ובטבע האצטומכא ומימיו הנקראים Succo gastrico בלשון איטלקי שהוא יותר מוכן לאכול בשר מלאכול צמח אע"פ שטביהם מועילי' לקילויי' מלמד תינוקו' די הוא לזכרו לידע צורך המלמד ואם אין מלמד אין לימוד וחינוך הילדים והבנים נאבד נגד חובת האבות וחובת הקהל · ובלתם ירבו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו · ר"עק מוסיף אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים אוכל הפירות אם הם בשולות כראוי או בטבעם בלא סמדר הם מוכנים להתעכל ברוב יותר מהבשר ואם העיכול אינו בהלכתו מתחשכות העינים · זאת ועוד בפרי יש חלק המתוק הנקרא Parte zuccherina וגם בתוכו יש חלק א' פרטי הנקרא Acido zuccherino שהוא עיקר המזון שבפירות והחלק הזן בפירות הוא חלק המתוק א"כ החלק שהוא קל לעכל ונותן מזון מאיר העינים ויונתן בתעניתו אכל וקודם המאכל חשכו עיניו א"כ מה טוב אומר ר"עק פילוסוף גדול שנכנס לפרדס בשלום ויצא בשלום שהפירות מאירים את העינים · עוד יש באיזה פרי כמו שמן דק שהוא טוב לגידים וחלק יותר דק הנקרא Etere באיטלקי וכל אלו מחזיקים הגידים ומשמחים את הלב וגם בדרך זה מאירים העינים לפי שבעין ובחלקיו ובמוסקולי המביטים בעין יש ה' גידים יוצאים מהמוח ויורדים בו א"כ מה נעים אומר החכם שמאירים העינים לפי שבהתחזק הגידים אשר באו שם הם מרגישים יותר והראות היא בשלימות ובהפך יש חולי א' שע"י אדם נעשה סומא ונקרא Amaurosi באיטלקי Gotta Serena ומהותו הוא שאינו מרגיש הגיד הנקרא Nervo ottico גיד הראות שהוא אחור העין אשר בו הוא יסוד חוש וכח הרואה ואין לחולי הזה ברוב רפואה שלימה :

שהכוונה היא התאחדות הנפש ונשמה בתכלית השלימות להכין האדם עצמי לרוה"ק שהוא כלו רוחני בלא חמריות ובלא הרגשות הלב בגידיו כ"א במוח ובשכל והחלק העליון ממנו ואם מתחלק הרוח בדרכי צבור כפוליטיקי אשר כם עם מדינות הבריות הוא בתכלית הוודאות שאין השכינה שורה עליהם מפני שהרוח הוא מבולבל בין ההתערבות דברי השמים עם דברי הבריות והבלי העולם ואינו מוכן במהותו ובאיכותו לקבל רוח קדשו :

תניא כל עיר שאין בה י' דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בב' ומתחלקת בג' וב"הכנ ובית המרחץ ובית הכסא רופא ואומן ולבלר וטבח ומלמד תינוקות וכו' :

כל זה הוא מוסר גדול ופילוסופי בתכלית האמת והשכל שאין לו לת"ח לדור בתוך עיר א' שאין בה י' דברים · א' ב"ד מכין ועונשין לפי שאין העולם עומד כ"א על הדין ובלא דיינים נהפך העיר לסדום ולעמורה ואין שלום לעם וחברי נגעים כלם ומה לו לומד ללמוד תורה באומנותו אם אין השקט ושלוה בלבבם כי אין שלום לרשעים · ב' קופה של צדקה נגבית ומתחלק כראוי באמונה לפי שאם אין צדקה לעניים העם בכלל הוא אכזר ורע לב והעיר כלה היא חברת מרעים והמוצרכים הדלים והאביונים אם אין להם לאכול וללבוש אין לבוזתם אם יגנבו למלא נפשם כי ירעבו וכל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו לשאול צרכיהם ואין לת"ח שלום בעיר כזאת · ג' ב"הכנ להתפלל ולעמוד בו בבקר לעבודת בוראו וכן בצהרים ובערב כחובת כל אשר בשם ישראל יכונה · ד' בית המרחץ לא לבד לרחיצת עבודה אבל גם לרחוץ עצמו במים חמים לפי צורך הבריאות וכבר ידוע הוא בחכמת הרפואה ובפרט בין בני המזרח כמה מועלת הרחיצה להרחיק החולאים ולרפאתם הן בחמין הן בצוננים הן בסמין מועטין הן בתערובת חלים או שלישם בחמין ושאר בצוננים · ה' בית הכסא לעשות שם צרכיו שהיא הכרח טבעי לאדם בלא הדחק לנחלים לעשותם במקום גלוי בלא צניעות ובחורף ברוח וצנה ובימי הקיץ תחת השמש המכה על האדם בתכלית הסכנה והדרכים או המקומות אשר שם סלוה נשחרת האויר מהעפש וזה הוא היזק גדול לבריאות כידוע · ו' רופא לרפאת החולאים שהם בפנימיות הגוף בדם בגידים ובאברים ולקיים אותו כראוי אם הוא בריא וכמו שהיא דת האדם טבעי לקיים עצמו ולחיות לטובתו ולטובת משפחתו ועמו לעבודתו יתעלה וכ"ש הכתוב ונשמרתם מאד לנפשותיכם וכ"ש ורפא ירפא מכאן שנתן רשות לרופא לרפאת ולא יאמר אם נגזר מן השמים שלא אמות מחולי זה לא אמות

פתח עינים

שומעי' לקולם אבל ר"ז היה פילוסוף אמתי ולא היה מסכי' להסמך ותמיד היה בפיו האמת הגמור שהיה אויב להיות מוסמך שהאדם יש לו להתרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה · ומ"ש ר"ח אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו ע"כ עונותיו הוא צודק עם השכל · מלבד שכל הגדולות לענין דיינות ופוליטיקי של הדת באות מן השמים ואין להאמין שהמשגיח מעלה לגדולה אדם שאינו ראוי · ראה הקורא שאחכם אמר עולה לגדולה רצוני מחמת זכות עצמו בחכמתו ובמעשיו ואם רוח המקום נוחה הימנו רוח הבריות נוחה הימנו ג"כ · וא"כ אם היה חוטא באיזה דבר שב בתשובה לנקות עצמו כראוי לעבודת המקום והקהל ומוחלין לו את כל עונותיו כ"ש שאם הגדולה בעצמה מקברת את בעליה היא היא כפרת עונותיו ומחלין לו מההוה לעתיד :

וישארו ב' אנשים במחנה י"א בקלפי · נשתיירו שבשעה שא"ל הקב"ה למשה אספה לי ע' איש מזקני ישראל אמר משה כיצד אעשה אברור ו' מכל שבט ושבט נמצאו ב' יתרים אברור ה' ה' מכל שבט ושבט נמצאו י' חסרים אברור ו' משבט זה וה' משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ו' ו' והביא ע"ב פיתקין על ע' כתב זקן ב' הניח חלק בלדן ונתנם בקלפי א"ל באו וטלו פתקיכם כל מי שעלה בידו זקן אמר כבר קדשך שמים מי שעלה בידו חלק אמר המקום לא חפץ בך אני מה אעשה לך וכו' :

הגורל מאז בחורת מנה היה כמו דין כפרם בענין השעירים שגורל א' היה לה' וגורל א' לעזאזל כיו"הך ובאמת בחוק יוטל את הגורל ומה' כל משפטו ולכן היה ראוי לפי טבע הדברים גם כמרע"ה להטיל גורל בבחירת הע' זקנים שלא יהיו חסרים או יתרים בין השבטים ולא להטיל קנאה ביניהם דבר גדול ויסודי לשלום העם כן היה בענין פדיוני העם בחמשה שקלים · ומה שחלקו בענין אלדד ומידד שנשארו לפ"ד ר"ש מחמת ענותנותן במחנה ולא יצאו האהלה ואמרו בעצמן שאינם ראויים לגדולה כזאת ושע"כ התנבאו גם לאחר זמן ולא פסקו כביאתם כמו בע' זקנים זאת היא סברא ואין לה סמך ואין הלטריפות עם הפילוסופיא האמתית לבדוק בחורין ובסדקים עליה · ומ"ש בסוף המאמר שטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהן רצוני נבואתם כלה והיה לה סוף ולא יתנבאו עוד זה הוא מסובב טבעי ולפי הפילוסופיא מפני שהנבואה

שבין ההרים ומקומות גבוהים נולד קול הב' בהכאת המקומות באויר אשר שם נולד הקול ושב למקומו הא' הנקרא בלעז Eco בין האיטלקים וכו פעמים שאדם מכה בכח ומהתנגדות המקומות לקול הא' שומע קול אחר יוצא מרחוק ולכן נקרא בת לפי שקול הב' הוא בת קול הא' שהוא כמו אם · ולפי הפילוסופיא נוכל לומר ג"כ שאלו החכמים בדורות היו נשבחים עד אין סוף מפי האומה בכלל ובפרט עד שכל האויר ד"מ היה מלא משבחם ועד שנוכל לומר שהיה ב"ק יוצא מן השמים להסכים ולהלל שמם חסידותם וענותנותם כמו שהוא משל בין הבריות ובלשון איטלקי Voce di popolo, voce d' Iddio קול העם הוא קול השמים ובאמת בשבח בריה א' אם הקול הוא כללי הוא ראיה לאמתות גדולתם וחכמתם ויש לנו לומר לפי שכל האדם שהוא קול עליוני קול הבא מן השמים עצמו · ומ"ש דרך העברה במאמר הזה ובענין ריב"ב הרוג מלכות שלא ספדו עליו מפני שאין מספידין על הרוגי מלכות ויראת המלך הוא דבר לפי השכל: הטבעי שאין להודות ולהלל חכם א' שנקנסה עליו מיתה מאת המלך ולפי שדבר זה יהיה נגדות גמור לרצון המלך ולדתו :

א"ל אביי לר"י מיסמך סבי בג' מ"ל אילימא מדכתיב ויסמוך את ידיו עליו מכדי משה הוה חד א"ת תסגי בחד וכ"ת משה במקום ע"א קאי א"ת ליבעי ע"א וכו' :

הסמיכות לקרות ר' לא' צריך להיות בג' והוא פילוסופי · הא' בלבד אינו כדאי לפי שאדם א' הוא שוגג ובפרט להכיר חכמת אדם שמנוי יהיה להסמך ובפרט אם הסומך קרוב לנסמך ועוד יותר אם הוא רבו של הנסמך לפי שאהבת עצמו ברב מסבבת שחושב גדול יותר התלמיד ממה שהוא באמת שבכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו ואם הם ב' הסומכין לפעמים הא' אומר בכה והאחר אומר בכה ויש מחלוקת ביניהם בסמיכה ובטעמה ולכן אין ב"ד שקול ומוסיפין עוד א' ויהיו ג' והחוט המשולש לא במהרה ינתק מן האמת · ואין להפליא אם המלכות הרשעה גזרה שכל הסומך יהרג עם הנסמך ותחרב העיר שסומכין בה ויעקרו תחומיה לפי שזה היה השמד יותר גמור לאומה שיבטלו דיני קנסות ובלתיהן אין משפט ואין יסוד לדיני ישראל ולא עונש לעוברים על דת בטלה הדת ואין משפט ואין עבודה ולכן שבח לנשמתו של ריב"ב שנהרג על זכות גדול כזה שלא יבטלו דיני קנסות מישראל וצדיק יסוד עולם שאין העולם עומד כ"א על הדין ועל האמת · ולפי שבית עלי חטאו בעבודת הקדש ולא היו בניו משרתי אמת וצדק כמו כהנים היה מדה כנגד מדה שלא יהיו ראויין בסנהדרין למשפט כ"ש שאם משפחה א' חטאה בכבוד בדבר אמונה בכל הדורו' יש להם שם רע ובעם אינם מכבדי' אותם ואינם

שמעים

אמונה בלבור ואימה ממנהיגים רבים ואוי לבית שכלם ראשים ולכן אמרו משה ודוד אם שומעים בני העם למנהיג הוא אחיהם ואם לאו מכת הרודה היא המולכת והמקל הוא המלך :

תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא במזומנים לה וכו' :

שבעה דברים במאמר הזה הם לפי הפילוסופיא האמתית · א' שאין מעברין את השנה אלא במזומנים לה מפני שענין העבור הוא דבר גדול בין אומתנו כי היא חכמתה ותבונתה לעיני העמים והעבור הוא דבר יסודי לעתות השנים והמועדים ולמדת הזמן בין בני כל חי ולכן היה הנשיא מזמן כרלינו היותר חכמים והיותר בקיאים בדבר הגדול כמו עבור השנה ולתת להם זמן לעיין וללמוד במדרשם הפרטי בכל הלילה אם היה להם טורד וזה היה מבערב והיה מזמנן אללו למחר בעלייה המיוחדת ליפב בה הב"ד · ב' המוסר הגדול שלבסיף בבוד הז' שעלה שלא ברשות שמואל הקטן אמר שהוא עלה שלא ברשות אלל ר"ג הנשיא אע"פי שהיה אסור ולחוק המוסר הזה לכסות בזיון הפדשי שלא להלבין פניו ברבים בכללי הביאו משל וראיה מר"ח מר"מ משכניה מיהושע וממשה אע"פי שבאלו האחרונים הכניסו הדבר בכלל ולא היה פרטי מי שאמר להיות החוטא כמו במעשה של שמואל הקטן ושל ר"ח : ג' בחכמת הנופות והרפואה ידוע הוא כמה מזיקין הריחות לגידים ולראש אם הם חוקים או נודפים יותר מן התמידי וכמה בא להם בלבול במוח ובלב מזאת הסיבה עד חולי הנכפה וכמה וכמה עוברות הפילו ויולדות שהגיעו בזה עד שערי מות וכמו ר' שהדיח ריח השום ולכן לא היה מותר לאוכל שום לבא לב"המד שלא להזיק בריח השום היושבים שם ואני כמו רופא ראיתי לפעמים אין מספר כמה וכמה נשים בפרט חלו חולאים לא קטנים מזאת הסיבה :

ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל ואעפ"כ היו משתמשין בב"ק וכו' :

הלל ושמואל הקטן היו בין הגדולים שבדורם בין בחכמתם בין במעשיהם ואין לתמוה אם אמרו עליהם הי חסיד הי ענו ושהיו ראוים שתשרה שכינה עליהם כמשה אלא שאין דורם זוכה לכך מפני שנסתלקה רוה"ק משמתו נביאים אחרונים אבל מה הוא זה הב"ק איננו דבר קל להבינו · נודע בנסיון שהיה להרבה מקובלים המגיד כמו הא"ר"י הרמ"ע הר' לוצאטו ואחרים שהוא כמו מלאך המליץ · יש מי שאומר שהיו שומעים קול יוצא בפרטות מן השמים ואין השכל הטבעי יכול להגיע לזה כ"א בדרך אמונה · עוד אחרים אמרו וביניהם בעלי התוס' בשם י"א שלא היו שומעים קול יוצא מן השמים אלא מתוך אותו הקול יוצא קול אחר כמו

שבין

כב' המאמרים האלו באו בגי' דברים. ששם ע"פי הפילוסופיא שאמתיות ·
א' גנאה לדיינים להיות רגילים במתנה לעיין אם הדין הוא יפה
קודם שיחתכוהו לפי שהשגגה בדברי לימוד באה אם האדם הולך בשכלו על
הרוב במרוצה ואינו נותן למוחו הזמן הראוי לשקול במאזני לדק כל הטעמי'
וכל האמתיות לפי הדבר שבא לדין · ב' שלא יהיה הדיין נשא בתוך הקהל לפסוע
ביניהם כשיושבי' לארץ לשמוע התורה מן הדורש שנא' המפסיע על ראשם לפי
שהדיין אין לו לנהוג עצמו בשררה עם הקהל לתת עליהם אימה ולא יבאו
ע"ז לפניו בעת הצורך וגם ידברו לפניו בחרדה ולא ישענו טענותיהם
כראוי · עוד הגאוה מולדת מיעוט האהבה על הבריות לפי שהגאוה חושב
תחשבות של אהבת עצמו ולא על אהבת אחרים · ואם אין לו לב לראות
לרכי הבע"ד איני מעיין ואינו חותך הדין כראוי · ג' כמה הם זריזים
הדיינים הקדמונים בכלי הדיינים רצועה למלקות מקל למכת מרדות שופר
לנידוי וסנדל לחליצה וזה מג' טעמים · א' להיות מוכן לדיינות בלא אבדת
זמן בין לו בין לנידון ובפרט לזה שכל עת וכל שנה וכל רגע שממתין הנידון
לסבול הדין הוא פורענות שאין לו חקר והפורענות עצמו בכפל ובשלש
שלא כדין · ב' להטיל אימה לנידונים ולכל העם בראות בעיניהם כלי הדין ·
ג' שהדיין עצמו שהוא אדם בראות בעיניו כלי הדין מתגש יותר ומושב
בלבבו הדין יותר במתון שלא להכות חברו ב"א על הדין · לכן אמר הח"ז
בענין כלי הדין החכם ר"ל לדק את הדין בלבד ואח"כ סקרהו · ד' הוא
כלי פילוסופי משפט ולדק שלא ישמע הדיין דברי בע"ד קודם שיבא בע"ד
חברו שלא ליתן מקום לשגגה במחשבה א' ורנעית לטענות בע"ד יחידי
וכן היא האזהרה לבע"ד שלא ישמיע דבריו לדיין קודם שיבא בע"ד חברו
שלא ליתן מקום והכנה לדיין להיות מטה הדין ובע"ז הוא מעשה האושפיז
של רב שופה לו סוכתו ורב פסל עצמו להיות דיינו שלא לשכיר אוהבו
במשפט עליו ועל בעל דינו להיות שונאו · ה' שלא יבוז הדיין הדברים
הקטנים בחלוקות בין תנור לכירים בין בית לעלייה ולשיות ע"י דמים
החלוקה וכן שיהיה חביב על הדיין דין של פרוטה כדין של ק' מנה לפי שבין
ב"א על החברים הם מתסטרפים ועל בידם יבאי חשיבה הפרוטה כמו לעשיר
המנה · ו' שאין לו לדיין להיו' לו בושה אם איני יודע חתיכ' הדין כראוי אבל
יאמר תנו לי זמן לעיין ולחתך כמו שעשה משה שאמר ושמעתיו מפני הסכינה
מה שאיני יודע · ז' שכמו שחובה הוא לדיין לסבול הצבור וטרחתו עליו
ושקט בן חיבה לצבור שתבא אימת הדיין עליו לפי שהדיין הוא יסוד העולם
ומי שמקיים המדינות הוא דוגמת הבורא שברא העולם ומקיימו כ"ש הכת ב
אשר ברא אלהים לעשות · ח' אם לצבור אימה על ראש הדין יש לו
לדיין לרדות העם כראוי שישמעו לא בלבד לדבריו אבל גם למשרתיו
ולחבריו בדין כמו יהושע וזקנים אצל משה וזה שאמר אח"ז גזול מקל והך
על קדקדם אבל לעולם יהיה א' יחידי מנהיג בראש לפי שבלא זה אין

פתח עינים

ר"ה כי הוה אתי דינא לקמיה מיכניף ומייתי י' רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטייה שיבא מכשורא וכו' :

זה הוא מוסר גדול בדיני ממונות שבין אדם לחברו ובדיני איסור והיתר שבין אדם למקום שב' חכמים גדולים כמו ר"ה ור"א היו מביאים י' חכמים (שהוא המספר השלם לכל דבר שבקדושה) לדון וכל הבקיאים בטרפות להיות ביחד לאסור ולהתיר מפני שברוב הדיינים או הבקיאים לא היו טועים כ"כ בהלכה והיו מתווכחים ביחד ומתוך הויכוח תתברר האמת וגם מאהבת עצמו בדיין היו אומרים אם נטעה ישתלם העונש בין כלנו ויקילו מעלי כמו דיין או מורה פרטי · ומ"ש ר"ן שהדיין לא יקבל שוחד כמו איש תרומות וכן מי שמעמיד דיין שאינו יודע שהקב"ה יפרע ממעמידו הוא פילוסופי ופשטי ואינו צריך לפירוש וכן הוא פילוסופי מ"ש ר"ל שהמעמיד דיין על הצבור שאינו הגון כאלו נוטע אשרה לפי שהנוטע אשרה מהפך טוב שבבריאה שהוא האילן המחיה בע"ח בע"ז שגם לפי עבודתם אסור ליהנות מאילן ההוא וכן הוא הדיין שאינו הגון שמהפך הטוב שבין אדם לחברו שהוא המשפט ברע היותר גמור שאינו דן דין ישר וכפי חובת הדיין מפני שאינו הגון לכך ובפרט אם העמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך ובמקום שיש ת"ח הגון לדין שהוא כמו נוטע אשרה אצל המזבח דנוכי ע"ז אצל עבודת האמת לאלה יתעלה · ולפי שהדיין שאמתי רואה סכנת נפשו בדין אם אינו מורה כהלכה וטועה רב שהיה דיין הגון בלכתו לב"ד היה אומר שברצונו להטיב עם הצבור היה הולך למות נפשו ליטא עליו חטא אם היה טועה ובמקום הב"ד היה לו נזק שלא היה עושה שם צרכי ביתו וריקן היה תכל כששב לביתו לפי שלא היה לו שכר על הדיינות והלואי שתהא ביאתו כשיחזור לביתו כמו שיצא ממנו שלא יטעה ולא יענש ולפי שהגסות רוח הוא היותר גדול במדות הרעות שבאדם ומי שמבקש לדון אע"פ שאינו הגון אינו כ"ה בן יוהדא ע"כ רב עצמו היה מבקש להיות עניו בלבו והיה אומר פ' אם יעלה לשמים שיאו וגו' שלא תנח דעתו עליו אם היה רואה בדרך סיעת אנשים שבאים אחריו לכבודו וכן מר זוטרא בשבת ל' יום קודם הרגל שכל העם היה בא לב"המד לשמוע הדרשה והלכות הרגל היה מבקש הענוה באמור פ' כי לא לעולם חוסן בחשוב שהכל בעולם הוא לו סוף וכבודו של אדם אינו כל הימים ולכל איש העובר בעוה"ז השפל והנפסד יש לו עתו בעת א' יעלה ובעת א' ירד ולפי הכלל אין אדם בארץ שאין לו עת הירידה ועת העלייה והלואי שתהיה עלייה כירידה ולרוב בני עלייה הם מועטים :

דרש ב"ק מנא הא מלתא דאמור רבנן הוו מתונין בדין דכתי' ולא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים וכו' :

בתחלה כשהיה לעם והלכו ביושר עם הבורא והיתה שכינתן מתלמלמת בין הכרובים ובארון הכפורת ואח"כ כשחטאו נתרחק ד"מ מכנסת ישראל לפי שגלו ונחרב בית מקדשנו ולא תוכל עוד שכינתו להיות מלומלמת :

ארשב"ן · אר"י כל דין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה בישראל וכו' :

ההשגחה בין הברואים מאת בורא הכל היא ודאית לפי שאם הוא הבורא הוא משגיח ואם הוא משגיח הוא נותן עונש ושכר לרעים ולטובים · א"כ אם הדיין דן דין לאמתו הוא מרבה המשפט והשלום בין יושבי ארץ ובזה משרה שכינה לפי השגחתו כ"ש שאם הדיין דן דין אמת הוא כמו משרת הבורא שחותמו אמת ולא עוד אלא כלי מחזיק טובה בין הברואים כ"א השלום שהוא מסובב המשפט ולהפך אם אינו דן דין אמת מסתלקת השכינה מפני שאין השגחה אם הנגזל מאבד ממונו ואם הדיין אינו דיין או מקבל שוחד · ולכן מה טוב ומה נעים אומר החכם ההוא באמרו אח"כ שהדיין הנוטל ממון שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו לפי שנפשו של דיין שקר היא נאבדת לפי שהדיין נעשה גזלן ונפשו הולכת לתמהון ובין המדינות אינו נחשב לדיין אבל לחיה רעה הטורפת · ומ"ש אח"כ שיראה הדיין עצמו כאלו חרב מונחת בין ירכותיו וגיהנם פתוח לו מתחתיו הוא אמתי בכל לדדיו לפי שאם הוא נוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין אינו דיין ונפשו נאבדת כמ"ש ואם יש לו לדיין ספק בדיינות ואינו יודע בבירור מה לו לדון טוב אמר ר"י על פ' דינו לבוקר משפט אם ברור לך הדבר כבוקר אמרהו ואם לאו שתוק ולא תדין ולא תאמרהו · ובדבר הזה בין המ' דיינים המובהקים והגדולים של שררת ויניציא היה להם ג' קופות אשר היה כתוב עליהם כן · · לא · · · וספק Si ; No ; Non sincere בל' איטלקי לפי שאם הדיין היה לו ספק היה נעשה ככלום בתת הגלגל הקטן שבידו בקופת הספק הנקראה Non sincere ובזה היה לבו שליו ושקט ולא היה דיין ברגע ההוא לא לזכות ולא לחובה ולפ"ד טעם הפ' שאומר דינו לבוקר משפט בפרט בבוקר הוא מב' טעמים · א' לפי שבבוקר השכל וכח המוח הוא יותר חזק אחר שינת הלילה ואינו עייף ויגע ממלאכה או לימוד היום ולכן הוא יותר מוכן ללמוד ולעיין על הדיינו' בשלום ובהשקט ויכול בעת ההיא יותר בנקל לראות הדברים בבירור ולהגיע אל האמת על בוריו · ב' הוא ליווי אל הדיינים לדון בבוקר רצוני בלי טורח הבע"ד שלא יאבדו זמנם כל היום לעשות טענותיהן לפני הדיין ולקבל הדיינות לפי שגם אבדת הזמן הוא נזק לאדם אם הוא בעל מלאכה או עובד אדמה וכיוצא :

פתח עינים

שדימה המריבה לדפין של נשר שהולך עליהם הגמל בחמה כשדורסין עליהם מתפקעות ולבסוף מתחזקות ונקבעות במקומן כן האדם כשנדבק בקטנים לא בלבד על הזמן אבל גם על איכותן מתחזקת ובאה · ורפואת המריבה היא להיות סבלן בראשיתה ששומע חרפתו ושותק ואינו משיב כמי שוביה או רואה נזקו מוחל ושולח כמו טוביה שהיה שותק ומוחל ובשתיקתו הלכו ממנו אלה רעות שתבאנה לו אם היה מריב וזאת הפילוסופיא בעצמה היא עצת שלמה באמרו אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך · ואל יאמר האדם אם פעמים ושלש עבר עבירה או היה בסכנה או בתחלת מריבה וכעס ולא בא עליו רעה אל יאמר לעולם כן יהיה הדבר לפי שהכל מקרה הוא וגם הגנב פעמים ושלש יגנוב בסתר ולא בא עליו עונש אבל לבסוף יתגלה ויענש באחרונה וזה הוא ליחוד אתרתי תלת וכו' ולפי שהכל הוא מקרה בדברים העוברים ולפי זכותו של אדם ואיכותו במוסר בדברים המצטרפים עם הצלחת האדם אמר אח"ך דרך פילוסופי שטבע כורות כרויות לרגלי איש שלום ומכלם ינצל ובפעם הא' לעושה רשעה תכף ומיד תקלה באה אליו · והמשל של האשה העצלה והפילוסוף שהיה הולך ומזמר אחר שהב"ד נטלו טליתו לפרעון חובו לפי שהיה שמח בלבו שהוציאו נצולה מידו וכן האחרון שהיה הולך ואו' שמי שבטח בו הרי' אגרופי עליו ועמד לנגדו להורו' שאין לו לאדם לישב בטח על לבות האדם בכלל שבאלו הוא מרמה · כל זה הוא ברור כאור השמש והם משלים מלאים חכמה ואמיתות אין מום בהם ולפי הנסיון התמידי :

ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אצותייא דספסירא שכבין השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סני לן וכו' :

זה הוא טבעי ופילוסופי וגם עליוני · טבעי שאם האיש והאשה אהבה היא עזה ביניהם שוכבים שניהם על רוחב סייף ואם איננה עזה גם במטה שיש לה רוחב ואורך כראוי לא די להם לפי שנמוס המקום הוא בהצטרפות עם נמוס הלב ואם היו ע"פי האהבה לבשר א' אין צורך למקום רחב אבל אם אש המלהב בין האוהבים נכבה הולכין ומתרחקין בגופן ואינם שוכבים ביחד כמו ב' אוהבים · הוא פילוסופי לפי שנמוס הגוף הוא בהצטרפות עם נמוס הנפש ואם יש אהבה בפרט שאינה תלויה בדבר הב' נפשו א' בין האוהבים ואין אהבה אלא בשוים בין בשכלם בין בלבם בין במעשיהם בין באבותיהם · ועליוני לפי שאהבת הבורא יתעלה עם אומתנו בכלל ועם העובד אותו בפרט היא לפי המעשה והלב אם הוא ביחוד עם הי"ת וכמו שאמרו מה הוא רחום אף אתה רחום וכו' ולכן

בתחלה

שיש משפט אין שלום איכה קושיא לפי הפילוסופיא הברורה לפי שלע"פי שבדיינות ובמשפט אין שלום בין הבע"ד יש שלום בין המדינות ובין ב"א בכלל לפי שבלא משפט אין שלום בין ב"א וכמו חיות היו מטריפין וגוזלין זה את זה תמיד יומם ולילה לא ישבותו · ה' גם מה שמקשים על דוד שעליו אמר הכתוב ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כ"מ שיש משפט אין צדקה צדקה אין משפט איכה קושיא מפני שהפ' אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט עשה כמו דיין לא' וצדקה לאחר לעניים ולנצרכים ולא בבת א' לאדם א' והפ' אומר לכל עמו ולכל עמו לא היה עושה פשרה · ו' פשט הפ' ובוצע ברך לפ"ד הוא שדוד אמר בגאות רשע ידלק עני לפי שהעשיר בגאותו מכלכל יותר העני בבזותו כמו אדם אבל במזימותיו עצמם הולכים היהירים לאבדון חושד גומץ בו יפול וזהו במזימות זו חשבו לפי שהרשע מתאוה הרבה להרבות ממונו ומתהלל על תאותיו שהם חוץ מן הטבע ללכת אחר הבצע יותר מהראוי ובל"הק הבצע מורה המלוה ברבית וכיוצא ולכן אמר דוד מי שמברך הבצע הזה נאץ ה' · ז' האיומים על העדים על התלמיד שרואה חובה לעשיר שלא מן הדין שלא ישתוק לרבו הדיין ושאין לו לדיין כ"א מה שעיניו רואות ושאם יכוין להוציא המשפט לצדקתו ולאמיתו שוב לא יענש אם הוא שוגג בדינו כל זה הוא ע"פי תורת הטבע ורז"ל אמרו מ"ש בע"ז לכבודם ולשבחם · ומ"ש ר"א אין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת אינו מדבר על עסקו בתורה אלא אם הוא מאמין בתורת משה ובמוסריה וא"כ אם אמרו בשבת ששואלים בתחלה על עסקו באמונה אינו סותר לזה לפי שאם הוא מאמין בתורת ה' ובקורותיו על חובות האדם במדינות הוא חייב ג"כ לעשות עסקיו באמונה :

אר"ה האי תיגרא דמיא לצנורא דבדוק דמיא כיון דרווח רווח וכו' :

ר"ה · במאמר הזה הולך ומפרש פ' פוטר מים ראשית מדון שהמריבה והמדון דומה לפוטר מים שבל"הק פטר הוא פתיחה א' מל' פטר רחם והמים במעיינם ובראשיתם יוצאים ממקום קטן וקצר ואח"כ נעשית נהר והולך וגדל עד שהוא יוצא על השדות שעל אגפיו כעין נהרים וצינורות ואם אינו נסתם תיד הולך ומרחיב עד אין חקר · כן המריבה בתחלה נראית קטנה בין ב' מריבים ונעשת גדולה יום יום לפי שגאות לבם וכעסם מפעם לפעם נעשים יותר חזקים ולפי הסיבה הולך וגדל המסובב ובאמת בין משפחות אף מעמנו בפרט בחלוקות הכנסים והבתים בין עשירי עם ראינו כי על חלון א' או על סולם א' וכיוצא רבו כמו רבו המחלוקות והמלחמות עד אין סוף לשנים הרבה · וכן הוא פילוסופי מאמר ר"א הזקן

פתח עינים

יהיה במדה ובמשקל ליתן סמך חסוד לשררה עצמה וליסוד המשפט לא פחות ולא יותר מהצורך :

ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע הרי זה חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ וע"ז נאמר ובוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שנא' כי המשפט לאלהים הוא וכו' :

במאמר הזה יש מחלוקת אם הביצוע הוא טוב כפי הדין ובשעת הדין אם לא זה אומר בכה וזה אומר בכה ובאמת לפי הפילוסופיא האמתית לברור הדבר כראוי מלבד מה שכתבתי בל' איטלקי בספרי Del Diritto pubblico mosaico שנדפס בויניציא זה ו' שנים אומר · א' שהביצוע גם בין הצרפתים היה כראש המחלוקת במשנה וגם לפי האמת הוא פילוסופי מ"ש רשב"מ שעד שהדיין לא שמע דבריהם אי משמע ואינו יודע להיכן הדין נוטה רשאי לומר להם צאו ובצעו אבל משמע ויודע להיכן הדין נוטה אינו רשאי לבצוע מפני שבלבו ובשכלו הוא גוזל ממון מזה ונותן לזה ואינו עוד דיין אבל רודף שלום ומשים שלום מתלמידי אהרן הכהן ולא שופט · והטעם בעצמו הוא שאם הוא דיין אינו יכול לומר איני נזקק לכם לבעלי הדין אבל חייב הוא לדון כיושר ולפי המשפט אם הוא דיין מוסמך מהקהל ומהסומכים אבל אם היה דיין לפי רצונו ולא דיין ברבים אף אם הוא יודע להיכן הדין נוטה יכול לומר לפ"ד הכותב איני רוצה לדון ואיני נזקק לכל שאל מתחייב החזק והחזק רודפו ומה לו לגרום רע לעצמו אם אינו חייב לפי איכותו להיות דיין ובאמת אם אהרן לא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו כ"א לפני משה שהיה דיין וא"כ אם היה מפשר תהלה לו ולמעשיו · ב' שבימי חז"ל היו הדינין בלא פירעון פרטי על הדין פרטי אבל היו הדיינים מוסמכים נפרעים מן הקהל אבל לא היו על הדינים הוצאות גדולות כמו שבימינו הם בין בשלא מבני עמנו לפרוע השררה על כל מעשה דין ועל כל כתב דין שדין הבע"ד יכול לכתוב אבל יש לו לילך אצל חכם מומחה בדין הנקראים Dottori או Avvocati וע"כ הפשרה היא יותר נקבלה ויותר מועלת שלא ליתן הכסף בכיס המומחים ובכיס המלך ע"כ דבר קטון או גדול המצטרף לדיינות ובימינו הפשרה היא דבר טוב גם אם יודע הדיין להיכן הדין נוטה לפי שההוצאות פעמים הרבה הם מעלה מעלה מסך הדיינות · ג' מ"ש שאם זיכה את הזכאי וחייב את החייב ורואה שנתחייב עני ממון משלם הדיין מביתו ועד"ז עושה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה שהשלם לו מביתו לא כל אדם יכול לזכות ולהיות עשיר גדול לפרוע מה שחייב הבע"ד לפורעו · ד' מה שמקשים על אמת ומשפט שלום והלא במקום

שיש

דבר פרטי חדש ואמתי גם על זה בפרט בהלכות דיינים של בית יוסף עשיתי פזרון באמור מה שיש בינינו ובין הרומיי' בכל יסודיהם והוא בלשון איטלקי בביבליוטיקה של הת"ת של טריאסטי ושם תמצא מרגוע לנפשך · ות"ש יהרולה שיפסוק בדיני ממונות ישמש את שכ"ן זהו לפי ששכ"ן היה חכם גדול בדיני ממונות והיה לו חכמה גדולה ובקיאו' שאין לו חבר וכמו שמדבר על זה גם קורא הדורות של הרב פולאקו ז"ל ואחרים שכתבו בס' הדורות של התנאים והאמוראים וזהו ידוע לכל מי אשר בשם ישראל יכונה :

מסכת סנהדרין

פרק א'

תניא לא יסור שבט יהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין ישראל בשבט וכו' :

בפסוק לא יסור שבט מיהודה. שגו התועים בידוע עורים ממששים באפילה ורז"ל קיימו הפ' על בוריו בפרש לא יסור שבט מיהודה על ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו על המלמד תורה ברבים כמו בני הלל · ועיין שהשבט הוא פי' השררה בפועל שרודה את העם וראשי גליות אע"פ שהיו בבבל בגלות היה להם רשות מאת מלכי פרס לענוש עונשים ולהכות המורדים בדת במקלות וזה הוא מה שתורה השבט וכן בין האומות השבט הוא פי' העונש בפועל על הגוף · ומחוקק מי שמורה חיוב הדת בשכל ובכתב כמו שמפרש מלת מחוקק משורש חקק וחוק · וכן היו בני בניו של הלל שהיו ראשי ישיבה ומלמדים תורה ברבים ובא"י ובירושלים עוד היום הם מחוקקים גמורים תורתם אומנותם ובין בני הגלות בימינו הרבה מקומות שיש להם רשות מאת המלך לקנוס את העם את העוברי' על דת מרע"ה וחז"ל בכלל בכתב המלך ליהודים ובפרט אם הולכים אצל משרתי המלך ובפה ובכתב אומרי' להם פ' שעבר ועשה פשע זה חייב לפי דתנו להענש ולישב בבית האסורים לחדשים ולשנים לפי המעשה וגם חייב הוא. לילך מארצו לזמן ידוע השררה שלמה תכף ומיד מסכים לכוונת ולשאלת קהל בני עמנו ובלא איכוד זמן נתפס בבית האסורים הוא הולך מארצו לפי שאלתם וגם זה הוא חלק משכל לפי הפ' לא יסור שבט מיהודה בענין שררת העם בפועל · ובענין השבטים שהוא מורה עונש החייב לימד הקב"ה למשה במראות הנחש שהמטה שלו נהפך לנחש להורות לנשיא העם שהכרח היה לפי הזמן שהמטה יהפך לנחש לענוש החייבים אבל הכרח הוא ג"כ שראש העם יוכל לפי תבונתו לאחוז הנחש בזנבו ולהפכו למטה רצוני שהעונש

יהיה

פתח עינים

חייטא כתביה א"ל כלך מל"הר חזת וכו' :

גט מקושר הוא לעולם בספק ולכן אינו מדעתו של רבי כ"ש שלא היה בו זמן ואחר שפשטו מלאו הזמן בין קשריו אבל היה מזוייף ולא רבי כתבו והוא השיב שיהודה חייטא כתביה והוא השיב לו כלך מל"הר כזה לך להטיל אשמה עליו אלא היה לך לומר אני לא כתבתיו אבל זה הוא דבר שקשה לימלא שיודע מי כתבו ולא יאמר משום ל"הר או אף משום אבק ל"הר ובזמן אחר היה נומר א' מן ספרי' שבתהלים ואמר רבי כמה מיושר כתב זה שהיה כתוב הרבה בדקדוק ואמר לא אני כתבתיה את יהודה חייטא ומשום שאמר גם בזה המקום כלך מל"הר אע"פי שבשבחו סיפר אמר משום רב דימי שלא יספר אדם בשבחו של חבירו שמתוך שמרבין לדבר בשבחו בא לידי רעתו שמזכירין שום גנות שבו כל זה הוא במס' ערכין במקומו ושם באַרנו שמכח שיל"הר רע מכעוריו אם יש דבר של גנאי הוא בזמן שמזכירין האדם לשבח שכל השומעים מדברים איש אל אחיו עליו לבא לידי בזיון ולומר איזה דבר של קלותו · ומ"ש ר"ע ששלשה עברות אין אדם ניצול מהם בכל יום · הרהור · עברה הוא פשוט מעצמו שאין אדם שבכל יום אינו מהרהר רע באיזה דבר גם אבק ל"הר הוא פשוט מעצמו שאין יום שאין אדם חוטא בו אבל מ"ש עיון תפלה אם הוא לפי הי"מ שלאחר שהתפלל חושב בלבו שיעשה הקב"ה בקשתו לפי שהתפלל בכוונה אינו מלא על זה עון לפי שאם התפלל בכונה הוא ברור שיש לו שכר וא"כ אין עון באדם שימתין שאלתו · ונ"ל שעיון תפלה הוא . שאחר שהתפלל הוא מעיין עליו שאינו יודע בכל כחו ונפשו אם התפלל כראוי אם לאו וזה הוא עיון אשר יש בו חטא ואם רב אמר שרובן בגזל אינו . שכר לפי שבמ"ומ רוב ב"א חוטאים לעכב הריוח הראוי לחבריהם עליו ומיעוט בעריות גם זה בעונות פשוט ומופשט מחמת הנסיון והכל באבק ל"הר כמו שמפורש בערכין יותר באַרוכה ושטרא דרבא דהכיר שלא היה חותמו לפי שאין לו זכרון להיות כותב קודם ראיב"א ואח"כ מי שהיה כותב בזיוף הודה לו שהוא אמת כל זה הוא ללמדנו כמה צריכים אנו לישב ולידע אם אמתיות החתימות שאנו רואים ועל זה ששאל לו היכי עביד לזייף חתימת ראב"א דידו היתה מרתתת והיכי מצא לכוין כתיבתו והשיב שבעבר הנהר על גשר קצר כמו גשר ובשיש היתדות מעבר הנהר לזה ולזה שומכין שם ידיהם בשעוברין ועל אותו נהר הנחתי ידי והיה מכתית ביד של זקן וזייפתי כראוי · כן הוא פירוש של המפרשים מגדולם ועד קטנם · ומ"ש ר"י הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות שאין לך מקצוע בתורה יותר מהם והן כמעין הנובע הוא אמת גמור שהבקיאות בדיני ממונות הוא דבר גדול לפי שכל הדתית הם לפי השכל היותר ברור ואין לך דבר שאין לו סברא ישרה וכל א' מהן הוא דין פשוט וכל מה שבראה מקרה הוא

דבר

ומה שמביא הקושיא מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה רוח צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש וקשה לזיתים בשעה שיניצו ורוח דרומית קשה לחטים בשעה שהביאו שליש ויפה לזיתים בשעה שיניצו והסי' שולחן בצפון כדכתיב ואת השלחן תתן על צלע צפון והמנורה בדרום ויהיה נוכח השלחן מלבד שהוא אמת שאומרים קושיא מפני שרבי בבל השוכנים במגולה ואומרים למה איכה צריכה למסר כ"כ ומערבית קשה שמתהדרין יותר מדאי לבני בבל ומזרחית יפה ובריתא קמייתא הוא לבני א"י שאדמה גבוהה וצריכה למסר הרבה הקושיא בעצמה איכה קושיא לפי שאין רוח שהוא טוב לזה ואינו רע לאחר ואינו אמת שמזרחית לעולם יפה ומערבית לעולם קשה וכל בעלי שדות וכרמים יכולים להעיד שאין רוח שאינו טוב ואינו רע לפי הצטרפותו · וכן הוא מ"ש שי"ט של עצרת ברור סי' לכל השנה וכמה וכמה שנים הוא ברור והשנה איכה טובה וכן מ"ש שאם ד"ה הוא חם כל השנה הוא חוממת ואם הוא קור כל השנה הוא קור וכמה וכמה שנים איכם כזה ואם חם בעת אחת הוא קר לעת אחרת ובאמת רס"י שרואה הקושיא הזאת בידר כל השנה חתימא כלומר רוב שנה ואם הוא רוב ולא כל אינו כלום וא"כ אינו שום סי' לתפלתו של כ"ג להתפלל אב נשתם או שחונה לפי הענין שידיעה כר"ה לפי שזה עצמו אינו סי' ואם אינו סי' לעצמו אין לו מה ללמוד לפסות התפלה בי"הך כהלכתה · ומ"ש עוד תחת אבותיך יהיו בניך דהתם כברכה הוא דכתיב תשיתמו לשרים אבל לענין דינא לא דניכן הכי הוא אמת בעצמו לפי שפשוט הוא שבן שמכר בנכסי אביו בחיי אביו והיה בנו מוציא מיד הלקוחות לפי שיכול לומר שכשמכר נכסים הללו לא היה עדין מוחזק בהן לפי שאביו היה קיים והוא מת קודם אביו ולא באו הנכסים לידו ואנו יורשים מכח אבי אבינו ולכן מוציא מיד הלקוחות · ומ"ש ר"ש הדא אמרה ב"ע תלמיד חבר דר"עק הוה דקאמר ליה שבאת לפי שהוא היטיח ולא א"ל כל' ככוד שבא רבינו ש"מ דב"ע תלמיד חבר של ר"עק היה משום הכי לא חלק לו כבוד ובאמת הלכו שניהם לפני ר"א הגדול ללמוד תורה ולפי שהיה ב"ע כחזר לא היה יכול לסבור סברא כר"עק בתלמוד והדר והלך ב"ע לפני ר"עק להסביר סברא · ולמדנו מזה כי ימי הזקנה מחייבים סברא ישרה ובימי הבחרות יאות להרבות ע"פ בלימוד כמאמרם במ"א הם ואח"כ כתת :

פרק י' גט פשוט

ההוא מקושר דאתא לקמיה דר' א"ד אין ושן בזה א"ל רשב"ר לר' שמא בין קשריו הוא מובלע פלייה ותוייה הדר הוא ביה בושה א"ל לאו אנא כתביה אלא ר"י

פתח עינים

תחלה חולי מעים ומתוך כך מתחיל לחלות. אלכסנדר שם במבואי׳ וכחולי מעים כמו שכתו׳ כרוך :

ת"ר ג' דברים צוה אחיתופל את בניו אל תהיו במחלוקת ואל תמרדו במלכות בית דוד ויו"ט של עצרת בהיר זרעו חטים וכו׳ :

מ"ש אחיתופל שלא יהיו במחלוקת הוא ברור באמת שאין דבר של קללה בין האחים כמו המחלוקת שהוא מעין נובע מקור כל הכחשים וכל הקלקולים שבעולם ולא מצאתי לגוף יותר מקרר כל חמומי הגוף כשלות האחים ושלום והשקט ביניהם. ואל תמרדו במלכות בית דוד אחיתופל עצמו היה ראיה ע"ז בדבר דוד ואבשלום. ומ"ש בג' כי יו"ט של עצרת ברור זרעו חטים רצוני שבועות אם תראהו ברור צח ולא יום המעונן זרעו חטים שמצליחין באותה שנה זה הוא דבר שאין ממש בו איך יום צח של שבועות יאמר האמת על כל השנה שתהיה מצלחת וכ"ש מ"ז שאמר אם הוא מעורבב או יום מעונן שיהיה ש"ט על כל השנה איך יום המעונן של שבועות יגיד האמת על כל השנה כשבראת החטים וכ"ש אם היה בלול ורוח צפונית מכשלת שזהו ברור ממסורת העכום כדכתיב מצפון זהב יאתה שזהו רוח צפונית שמטהר את היום כותב לפי השכם שרוח צפונית הוא חזק ויפה לשר מה שהוא מקולקל באויר אימו כדאי לשקרו בכל איכותו עד שיהא ברור בכא׳ ואם רואים כל היום שפתו בעיר טריאסטי וכסביבותיה שרוב לפעמים מנשבת אבל כל רביע שעה הוא בגלגל רביע שעה הוא טוב עד למאד ורביע שעה ב׳ הוא רע עם גשם ורוח וכל מה שהוא צריך לעשות חבר שאינו כ"א רע כמבלית הרפואה ומ"ש ריב"א שסימני תבואה לדעת אם יצליחו אם לאו אמר׳ יצחק במנין של חג של ח׳ עצ׳ ולא על שבועו׳ אם הוא לפי שבחג נידונין על המי׳ זה אינו בח׳ עצר׳ עצמו וגם בק"ע יש הקושיא בעצמה שהבאתי למעל׳ איך ביום א׳ נדע כל זה שיעבור בכל השנה כלה ואיך יום א׳ בכל השנה יחשב שנה לקורות הזמן הזה. ומ"ש על הימות אמת הוא ברוח דרומית אם משיב מטה העשן לצפון ופירותיהן מרקיבין משום החום והגשם מרובה ונגד זה אם משיב לצפונית ומטה כלפי דרום גשמי שנה ממעטין ובאותן הגשמים פירות הנזרעין מתברכין וטוב לעשירים שימכרו ביוקר ורע לעניים. ואמת היא שהאוס עם ערבית עושה הליכ"ו שהוא קשה ומכפולות הוא יגער קשה לפי שהוא מביא חורף כזו שנודע מהרוח המק׳ בלשון פורייאם Borea מזרח אם נשב לו הרוח זהו רוח מערבי טוב במדה ופירות אין בעיקר והכל לוחצין ואם נוטה למעריב פשוט הוא שהכח היא במזרח מונעה המטר ומכילה כצורת ויוקר גדול ופירות אבן לוחצין וכזה כגם עלכים.

ומה

משנה כדאמרינן התנאים מבלי עולם וכמ"ש אף במ"א :

אר"נ מ"ד כל ימי עני רעים זה בעל תלמוד וטוב לב משתה תמיד זה בעל משנה וכו' :

באמת שבעל משנה אינו כ"כ מבולבל כמו מי ששונה התלמוד לפי שממית עצמו הבעל תלמוד לכוין הלכות ולתרץ הויות אבל הוא ג"כ האמת שבעל משנה אינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו וגם כשחולק זע"ז אינו יודע לתרץ אבל בעל התלמוד שיודע המשניות על העיקר ובקי בטעמים ויודע לחלק הלכה למעשה הוא בודאי יותר מתוקן ויושר בדעתו ולכן א"ר שר"ז אינו מכוין אל האמת וע"כ נא' ימי עני רעים על בעל המשנה שיושב כל היום בלא הידון כיון דאינו יודע כלום מהתלמוד וטוב לב משתה תמיד הוא בעל התלמוד שיושב וטורח כל היום בפלפולים ובדקדוקים אבל לבסוף מגיע אל האמת והוא טוב לב משתה תמיד ולכן אמר עוד דבא שבעלי משנה הם כמו מי שמסיע אבנים שאינו יודע למה הוא מסיע ואין כ"א צער הטרחה גדולה אבל בוקע עצים רגע כתימריה יכול להנאות מהם לשרוף אותם אם יש לו צורך וכמה דברים אחרים מעץ כראוי מוכן להנאות בו אדם בכל צרכיו המצטרפות לו · ר"ח ראה עוד מהו צער האדם שיש לו אשה רעה ועליו נא' בכל הטעמים שזהו עני בכל יסודותיו כי מה שוה כסף וזהב עם אשה שאינה טובה כ"א לעצמה ונגד זה מי שיש לו אשה טובה כל ימיו הוא בעונג בשלוה ובהשקט וזהו משתה תמיד · ר"י מפרש הפ' בחכמת המדות וכאמת מי שהוא אסטנים הוא פורק מכל דבר ואינו יודע מה הטוב והרע כ"א לעצמו ונגד זה מי שהוא נגד האסטנים ודעתו יפה אין לו כ"א ליסב בשמחה ובטוב לבב וזהו וטוב לב משתה תמיד ולפי שבחכמת המידות מי שהוא רחמן אין לו כ"א לבכות על צער אחרים ומי שהוא אכזרי אין לו דבר נגד החושים ונגד הלב טוב לפי שאינו מרגיש כלום על זה ג"כ רי"א כל ימי עני רעים זה רחמן וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי וכן על מדות השכליות · מי שדעתו קצרה אין לו מנוח לשום וליסב בשמחה ונגד זה מי שדעתו רחבה אשר בב"ת ובכ"ז יש לו מנוח לענג את עצמו ולכן ריב"ל אומר בכל מיני הטעמים שכל ימי עני רעים הוא מי שדעתו קצרה ונגד זה מי שדעתו רחבה עליו נא' וטוב לב משתה תמיד · ואם ישאל השואל ויאמר היכן הוא המעשה שכל ימי עני רעי' אם יש שבתות וי"ט שיש לו מנות ומזונות שהיו מחלקים לעניים בכל ע"ש ועי"ט · ב' תשובות בדבר · א' שלא כל העניים הם בקהלות גדולות וקטנות ויש מי שהוא בכפר וכיוצא שאין שם מרגוע מהקהל ואם יש איזה יחיד הוא נותן בצמצום ואינו כדאי להשבית עניות השבוע · ב' שגם בקהלות אשר שם מנות ומזונות אם העני כל ימי החול אוכל פת חרבה ובשבת אוכל בשר ושותה יין כבר אמרו רז"ל שנוי וסת

פתח עינים

איך תוכל לגדל הבנים שיש. להם כ׳ ד׳ ו׳ וח׳ שנים · ואם מהטעם אחר
דלא שלטא ביה עינא בישא איני יודע מה הוא הע״ר שיש למשפחה שיש
לה בנים זכרים בין א׳ בין ב׳ או בין ג׳ והע״ר אינו כמספר אם הוא א׳
שבכלם והוא שתום בשכל והאחרון הוא מלא דעת ורוח · ור״ח שאמר שלא
היו הבנות יקרות ונעימות יותר מהבעל לפי שלא נתקיימו לו הבנים
כ״א בנות לכך היה מתאוה לבנות גם זה אינו מיוסד על השכל לפי
שאם אבד הבנים כ״ש שיש לו להתאוות הבנים יותר ובזה כ״א שיבא לו
הוא ממלא מה שכבר חסר א״כ אין לנו כ״א לומר שהבת בתחילה מסירה
הבכורה בין מהבנים בין מהבנות ובזה המחלוקת של הנחלה היא כמו
שלא היתה וכלם שוים לשובה לתת להם מה שראוי כפי רצון האב לא פחות
ולא יותר · ומ״ש ובני דן חושים מלמד שהיו בניו מרובים כחושים של קנה
שגדלין הרבה ביחד איני יודע מה הוא זה הדרש אם באמת בן דן אינו
כ״א א׳ לבא במספר ע׳ שבאו למצרים עם יוכבד ואם אמר בני דן לשון
רבים מצינו הרבה כאלו בתורה שבכתב ואם משום דחושים לשון רבים
כמה וכמה יש בתורה שנאמרים בלשון רבים ואינם כ״א יחידים · אמת
הוא ג״כ שבעל אגדות שדורש ברבים בכ״מ ויש לו קול חכמה הוא עשיר
מכנסים חטים ושדות הנראות לבריות והוא עשיר פומבי רצוני עושר
הגלוי לכל · אבל עכ״ז אינו עשיר לפי שהגדות ובפרט כמו שדורשי׳ ברבים
בעת הזאת אינן צריכות עיון ויכל לדרוש בכ״מ ונ״ל שמי שדורש תמיד
אינו דורש מאומה ואין באלו הדרשות כדאי שראוי לשמוע לחכמת המדות
ולהגיע המעשה הישר והטוב · עשיר שלפין עתיר תקוע שולחני שמשתכר
תמיד במיני מטבעות ועתיר תקוע שיש לו בתים הרבה ומשתכר בהן
תמיד ומקרי הכי על שם ויעקב תקע את אהלו וזהו בעל פלפול על שם
שמרויח תמיד בפלפולו גם זה הוא שתום עד מאד לפי שהמפלפלים
אינם יודעים לבסוף מה שרוצים וכשהם מפלפלים ב׳ או ג׳ שעות אינם
יודעים מה פלפלו ומה העיון שבאו להם · עתיר משח רצוני עשיר בדבר
הראוי למדוד כגון תבואה שמכניסין אותה לאוצר ולכשיגיע עת מכירה
ימכרנה וישתכר וזהו עתיר כמוס דבר שמכניסין לאוצר וזהו בעל
שמועות שיודע הלכות ומימרות ולכשיגיע עת הוראה יגלה שמועותיו
כל זה הוא האמת בעצמו אבל עדיין יש לידע אם ההלכות והמימרות הם
כלם לפי הגזרה ולפי הפס״ד · וכמה וכמה בעונות יש להם זכרון מימרות
והלכות וכיוצא אבל אינם מבינים כראוי כל מה שיש להם להבין וכשבא
העת לגלות שמועותיו הוא מתבלבל ואינו יודע עוד מה שכבר לומד
בכמה טרחות ואם הוא כזה הוא בעל שמועות בכח ולא בפועל ואין בו
לומר שהוא בעל תבואה לפי שאינה כ״כ נכונה להשתכר בה ומ״ש הכל
צריכין למרי חיטיא ומאי ניהו גמרא זה הוא האמת בעצמו לפי שהמשניות
והבריתות הם עיקר התלמוד שאם לא התלמוד אין למדין הלכה מתוך
משנה

ולא נסבו לו כי אם ו' ואמרי לה ז' ועל כזה אמרו בספר מוסר המדות אע"פ שפילגש הוא כלי ששואבין בו יין ושמן ולא יותר מ"מ לא תהיה ממי שמעביר כחלה מן הראוי לה ושלו להרבות לא' ולמעט לאחר ואפילו מבן שאינו מדיק לבן מדיק וכ"ש מבן לבת כי לכלם יש להם חלק כמה שנפל להם כחלה מאביהם ואין לנו כ"א לומר שלכל א' יש להם דבר פרטי בנחלתם ואין לנו רשות מ"הה להעביר כחלה מראש הא' לראש האחר ואפילו אם יש איזה דבר שנראה קרוב לא' מהאמה אין לנו פנים לעשותו :

ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי לך ואחריך לפלן וא' ראוי ליורשי הוא בתר דשכיב א' אתא ב' וקא תבע סבר רב עיליש קמיה דרבא למימר ב' נסיבא שקיל א"ל דייני דחציצתא הכי דייני להו היינו דשלח ראבב"ש איכסיף א"ל אני ה' בעתה אחישנה :

אם הא' אומר מירושתו לחברו הראוי ליורשו נכסי לך ואחריך לפ' כתך דשכיב א' בא הב' ותובע על עצמו אם הא' ראוי ליורשו אין לב' אחריו כלום ורבא היה בזמן מועד לעשות כל מה שראוי לעשות שלא יבא לידי פסק מקולקל רב עיליש אבל מ"מ רב עיליש איכסיף פן יאמר רבא בלבו אילו לא הייתי בכאן היה דן שקר · ולכן רבא א"ל אני ה' בעתה אחישנה רצוני לא תכסוף מפני שלא מלאת חכמה גדולה כא' הגדולים כי כשתגיע לזמן שתהא ראוי לכך דהיינו מ' שנה יחיש לך השם יתברך בשעתה החכמה הראויה כא' הגדולים · ומעשה של אדם א' שלא היו בניו נוהגים כשורה ועמד וכתב נכסיו ליהונתן בן עוזיאל והוא מכר שליש והקדיש שליש והחזיר לבניו שליש ואע"פ שכליש מנכסיו ליורשים אינו בכלל הדברים של פזרנות אבל כנד זה הוא מן הדברים של כליון נמור ואיני מולא בדבר הזה דבר שיש שבח ליונתן בן עוזיאל עכ"ז הדין היה כך ואין בכח שמאי לומר לו כלום ואין בדבר הזה כ"א האדם שיכול להיות בטוח במה שיש לו בין הרבה בין מועט :

פרק ט' מי שמת

אר"ח בת בתחלה סימן יפה לבנים :

באמת שאין כדתי הפילוסופיא דבר שאומר שהבת טובה מהבן ושכין הנחלה הוא מנומנס ואין בו לא טוב ולא רע והוא דבר שיש לו קלבה וכפרט במי שאינו עשיר אבל שבת בתחלה סי' יפה לבנים איני יודע למה · ואם משום טעם התלמוד שמגדלת אחיה איני יודע אם האם יולדת כל ב' שנים מה הוא הסוב הזה שהבת תהיה בת למשל מ' שנים איך

כשתכנס לא הוה ידע לה · אבל פ' דכ"ס איני מבין · ד' אין לאה כ"כ בכתה מן תשוב' להיות אשת עשו אם באמת אין לבר לא מספ' ולא מדבר אחר דבר שיהיה ספק בידינו ואין לנו מי שנתן ללאה הבשורה הזאת · כ' איני יודע מציאות הסימנים הללו שנתן רחל ללאה שכ"כ היו מובהקין שלא ידע יעקב בכל הלילה שהיתה לאה במקום רחל · ואם היו ב' נשים הללו הר מתן או מאבן איני יודע ליתן למוחי דבר שאוכל לצייר צורה שיוכל יעקב לחשוב רחל כלאה ולא ידע אלא עד הבוקר מחמת הסימנים · ומ"ש יוכבד שנולדה בין החומות למנין ע' בכלל ש"א ס"ט בפירט כבר פירשנוהו במס' סוטה ואין בו דבר שנוכל לשנותו :

בעא מיניה רשב"ן מר"י כתיב ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ונו' מ"ש כי אתיליד יוסף א"ל ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד שמאלו של יוסף שנא' והיה בית יעקב אש ונו' :

הפסוק אומר ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף · לפי שלידת יוסף היה הטירוד של עשו מפני שאין זרעו של עשו נמסר אלא ביד זרעו של יוסף שנא' והיה יוסף להבה ואח"כ ובית עשו לקש והדבר הזה הוא בתכלית הבירור' לפי שעשו הוא אבן הפיזוד של יעקב ואם יעקב נטל הבכור' מראובן ונתנ"ליוסף עם ב"שבטי' אפרים ומנשה וכמה וכמה ברכו' אשר בהו לו מחמת מקנה זאת שנתן לו יעקב היא נ"כ אמת שגם זרע עשו יתמסר תוך זרעו של יוסף שהוא זרע האמיתי להתנקם בו וכן בד"ה אנו מילאים נשפטו על לקלנ שנפלו בידי דוד שהיה מיהודה אבל נס זה הוא שנשתתפו עמו מתנשה בן יוסף לכך נפלו בידו וכן בד"ה עצמו שאמר מבני שמעון הלכו אל הר שעיר ונר' היו אותו שארית הפליטה אשר לעמלק ושם כ"ג' ופלטיה ונעריה ורפיה ועוזיאל בני ישעי בראשם . גם זה הוא שישעי היה מבני מנשה כמ"ש ובני מנשה חפר וישעי והרשב"א מפר' הפ' לפי האמת · ומ"ש רבה על עפקיד הוא פשוט מעלמד שאם יש בו איזה פירכא יבא מתני אם יש לי טעם אומר לכם שאם לא אומר בו ותשאלני את אינ' לכם לקרוא מה שכבר למדתי אבל אין לכם לפסוק ע"ע זה לפי שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות כשאותו קים · ומ"ש המשנה הוא האמת בעצמה שהכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אבל אין רוח חכמים נוחה הימנו ואין לחכמים נ"ר במעשיו אלא מרוזין בידים להם שכותבים להם הפקר נחלה שהיא מן התו' ובאמת פו"ה אין הדין כך וכל בן יש לו נחלה מאביו · ומעשה בן יוסף בן יועזר שלא היה אומנ בשורה ויוסף אביו הקדיש לשמים כל המעות שהיו לו · והוא נשא בת והולידה וקנה דג אשר היה שם מרגלית טובה ושמה בני הבקדש · י"ג נגבאות של מעות

ולא

לידי חום · באמת שאינם שמנים יותר מדאי אלא יבשים ודקים בלא שומן כלל וא"כ זה אינו מן הידיעה הטובה ואיננה כראוי ואל תבלבל חרס הזה עם הר חרס שהוא שם הר בנחלת מטה דן אשר עמדו עליו הערים אילון ושעלבים (שופטים א') לפי שנקרא בשם הזה על כי היה עליו לכנענים היכל לשמש כי השמש תקרא בלשון עברי לפעמים חרס כידוע · חשבון שנתנו לכלב עם השדו' והכפרי' שסביב העיר חוצה למגרש לפי שעיר חברון בעצמה היתה עיר מקלט ונתנה לבנו אהרן ולא תתמה אם נתנו לכלב את הכפרים וסביבותיה של חברון ולא חברון בעצמה עיר נושנת מאד לפי שמקורות אבותינו נודע שאברהם ובניו אהבו מאד לגור בסביבותיה ולא בתוך העיר כי רועים היו ובאהלים ישבו כל ימיהם ובאמת הבקעה הגדולה הקרובה לעיר הזאת היא פוריה ונעימה במאד מאד וסופרי המסעות יאשרו לנו בדבריהם כגן ה' והיא אשר נקראה בשם אלוני ממרא אביר הרועים (Emir) אשר תקע שמה אהליו ואשר היה בעל ברית אברהם והבקעה הזאת נזכרת בשם עמק חברון וע"כ נקרא חברון לפי ששם חברו יחדיו אנשים רבים במחשבותיהם תחת אשר לפנים מתהלך כל אדם בפרא בודד לו בין שיחי היער ושנוי שדמותם ומ"ש חרבי זו תפלה קשתי זו בקשה הוא דרש על יעקב שהתפלל וזכה לקנות הבכורה מעשו בתפלתו אבל איני יודע מה זכות יש לו להתפלל על כך וליטול מעשו מה שהיה לו בלבד בזכות זאת הבקשה ואם אמר בחרבי ובקשתי הוא באמת על הכח שהיה לו ובידו כלי המלחמה שמר מה שהיה לו וכמ"ש הכתוב ואני נתתי לך שכם אחד וגו' בחרבי ובקשתי :

בעא מיניה ר"ח מבי שכ"ן מה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן מה ראה ובחללו יצועי אביו אלא מה ראה שנתנה ליוסף אמשול לך משל למה"ד לבע"הב שגידל יתום בתוך ביתו לימים העשיר אותו יתום ואמר אהניהו לבע"הב מנכסי וכו' :

יעקב נטל בכורה מראובן משום סרחון בלהה ונתנה ליוסף עם ב' שבטים אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו אבל לא בכורה נומש מפני שלאה בכתה עד מאד שכל הבנות עתה היו אומרות לה דהיא היתה אשת עשו כמו שרחל היתה אשת יעקב וכ"כ היה כח בכיתה דה' פתח את רחמה ותלד ראובן וכל שאר בניו שמהם יצא לוי וממנו · כהנים ולויים ומלכות מיהודה ואחכ"ז רחל עם יעקב היו ביחד ונתן לו סימנין ורחל כדי שלא תכסוף לאה בערב הביאה מסרה לה הסימנים בעצמם וזהו שאמר הפ' ויהי בבקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לא הואי לפי שמתוך סימנים שמסר לה יעקב לרחל ומסרתן ללאה שתאמר לו בלילה:

בשתכנס

איננו יודעים למה מחדש יש לו ספק אי א"י נתחלקה לשבטים לי"ב חלקים שוים אם לאו אם כבר במאמרים שקדמו קיימו וקבלו שלשבטי' נתחלקה ולא לקדקד גברי ובאמת אם היתה מתחלקת לגברי אין עוד סברא לבין דב למעט של הפ' לפי שבנידון כזה נטלו כלם בשוה · ומ"ש ולא נתחלקה אלא בכסף הוא שמי שהיה לו חלק יפה היה נותן דמים למי שהיה לו חלק ביש וכן מי שהיה לו זיבורית שהוא מעט היה נוטל מעות או קרקע שוה ממי שהיה לו עדית אם היה בחלק שוה החלוקה· וכך אר"י שאם ביהודה שוה ה' שאין בגליל והיה מעלה דמים זה שנפל חלקו ביהודה לזה שנפל חלקו בגליל · וזה היה עוד שגליל היה רחוק מירושלים ויהודה היה קרוב וגם בזה היה נופל הפרש בין השיווי של הראשון מהשיווי של האחר וזהו מה שבא בסיף המאמר לקרובה ולרחוקה כתנאי רא"א בכספים העלוה רי"א בקרקע העלוה ומר אמר א' ומר אחר לפי שיש מקום לשווי הדבר בין בכסף ליתן השארית במעות בין בקרקע ליתן קרקע יותר לפי שהיה לו הזיבורית מכח מי שהיה לו העידית · ומ"ש שנתחלקה תחת אלעזר הכהן מלובש באורים ותומים עם קלפי של שבטים ושל תחומים והיה מכוין זבולון ותחום שבו ונפתלי ותחום גינוסר וכאלה כל שבט ושבט זה הוא פשוט ומופשט דאל"כ לא היה ע"פי הגורל כמו שהפ' אומר אך בגורל יצא · ומ"ש לא כחלוקה של העו"הז היא חלוקת עו"הב הוא ג"כ פשוט לפי שבעו"הב אין עידית ואין זיבורית לפי שהקב"ה בעצמו הוא מחלק · אבל מה הוא במציאות הדבר הזה קשה להבין ואין בנו כ"א האמונה רמה · ומ"ש שלע"ל תתחלק לי"ג שבטים משום הנשיא רצוני המלך המשיח אם קבלה נקבל אבל אין אנו יודעים למה המלך המשיח יהיה לו חלק א' מכל שבטי ישראל וכ"ש שמלך כמוהו הוא מלך בלא עם והוא מלך ה' מלך המדו' מלך המשפט מלך שא"ל מקום לישב ולגנוז חלק א' מכל שבטי ישראל:

תנא אך בגורל יצאו יהושע וכלב למאי דלא שקול כלל השתא דלאו דידהו שקול דידהו מיבעיא אלא שלא נטלו בגורל אלא ע"פ ה':

מ"ש כאן רז"ל שלא נטלו הגורל אלא ע"פי ה' זה היה פוליטיקי גדולה שלא יטלו בגורל כדי שלא ליתן כח לדון למי שאינו כדאי על המשפט הנחות עם ב' הנשי' שהיו שלמי' ולא רצו ליכנס ע"ד מרגלי' שלבסוף שלמו שלא כדאי ומ"ש שכתוב שרח וכתיב חרס אר"א בתחלה פירותיה כחרס ובסוף פירותיה מסריחין הוא להודיע שזכות יהושע אם בתחלה היו פירותיה כחרס לפי שהוא יבש בלא שומן כשבא לידו פירותיה מסריחין מתוך שמנם וגם מי שאומר שבתחלה היו מסריחין בקלקול עד שהגיעו להיות כחרס היבש שלא היה שמנים יותר מדאי אלא במדה אבל איני יודע אם היו באים

לודי

מהפ' ילא בדרך אחר דהיא שנהגו כלם כאם אחד לקבורה אבל זה אחר זה לפי שעה ולפי הצורך · ומ"ש רבה ור"י יום שפוסקים בו מלכרות עלים למערכה אמת היא שביום שפסקו היו שמחים לפי שבאותו יום היו משלימין ומשיימין מצוה גדולה כזאת אבל אין בו פשט שבכל השנה עד ט"ו באב ישאחר זה יפסק בחה של חמה לפי שלא כל העצים שוות ויש זמן חורב וזמן שהוא תוגזם ואם יש בעלים לחלוחית ומעלה עשן ומגדל תולעת שכל עץ שנמלא בו תולעת פסול למזבח ב"ש שאינו דבר לנהוג בבללות אלא בפרסות · ומ"ש מכאן ואילך המוסיף יסוף ושאינו מוסיף תקבריה אמיה אין אנו יודעים מה להם ללמוד בלילה אחר כל הטורח שהיו טורחים לכרות עלים למערכה ומה להם להמתין על הדבר הזה יותר מכל שאר בג"י שמלומד בכך משום והגית בו יומם ולילה :

תנן התם ז' קפלו את כל העולם כלו מתושלח ראה את אדם שם ראה את מתושלח יעקב ראה את שם עמרם ראה את יעקב אחיה השילוני ראה את עמרם אליהו ראה את אחיה השילוני ועדין הוא קיים וכו' :

שמתושלח ראה את אד"הר ושמש אותו המ"ג שנים כתוב הוא כסדר עולם וכמו שתובח מהדורות הטובים דור אחר דור ומתושלח לא מת עד המבול וגם בן ב"ח שנה ויעקב שמש את שם כ' שנה כדמוכח מקראי אבל שעמרם ראה את יעקב אין לנו שום ראיה אלא סברא משום שקהת אביו היה מיורדי מלרים דכתיב ובני קהת גרשון קהת ומררי ויחי יעקב בארץ מלרים י"ז שנה ובאותן י"ז נולד עמרם לקהת אבל אינה חשובה ראיה לפי שעמרם יכול להיות נולד אחר י"ז שנה שחיה יעקב · ואחיה השילוני ראה את עמרם אליהו את אחיה השילוני גם זה הוא סברא אבל אין בו שום ראיה · ומה שהקשו על אחיה השילוני שראה את עמרם שאינו אמת לפי שמת ותירצו לא נגזרה גזירה על שבטו של לוי וכן מכיר בן מנשה לבי ר"ן ותירצו לא נגזרה גזירה על פחות מבן כ' ולא יותר מבן ס' כ"ז הוא פירוש של הגמרא אבל האמת הוא שאחיה השילוני היה לוי ופקודיו היו מבן חדש ומעלה וכמו שמוכח מן הפ' שמבן חדש ומעלה היו פודים הבכורות וכמו שהפ' אומר מבן חדש ומעלה תפקדם וא"כ אחיה השילוני לא היה מן המנין וכן יאיר בן מנשה שהיה פחות מבן כ' :

איבעיא להו א"י לשבטים איפלוג או דילמא לקרקף גברי איפלוג ת"ש בין רב למעט וכו' :

פתח עינים

הזקן דבשביל שהבחור חכם קצת יותר ממנו אין לנו לבייש את הזקן והחכם אינו בזוי כדבר שיודע שבשביל זקנותו חילקו לו כבוד · ומ"ש כנוח ללפחד שקולות היו שנא' ותהינה היה א' לכלן אלה הם דברים בשלים לפי שהיא בתכלית הבלתי נמצא שה' נשים תהינה חכמות בהויה מפורשת בשכל בזכרון ובכל דבר שנוסה שכלן לאן וכן במשה ובאהרן ששקולים היו אינו אמת לכל מי שיודע מה היה החילוק שיש בין משה ואהרן בכמה דברים :

תנן התם ארשב"ג לא היו י"ט לישראל כט"ו באב וכי"הכ שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן השאולים שלא לבייש את מי שאין לה וכו' :

בתחלת כל יש לנו להבין שי"הכ בזמנים ההם לא היה כמו בימינו שמלבד התענית כל היום כל בנ"י מן הבוקר עד הערב יושבים ומתפללים אבל בימים ההם אע"פ שהוא יום סליחה היו יוצאות בכלי לבן זכר לטהרת הגוף ולתשובה כמו שהוא פשוט בחכמת המדות על צבע הלבן בפרט והוא כולל כל הצבעים כמו שנראה מספרי הגדולים והיו ע"ד הנהגת המדות עושים אהבה בין זכר ונקבה והיו אומרים אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה · ומ"ש כט"ו באב יום שהותרו השבטים לבא זה בזה שהיתה הקבלה ביניהם שפסק אותו דבר של באי הארץ אבל אין לנו ראיה על מה לסמוך וכן הוא על רבה בב"ח שאמר יום שתש ר שבט בנימין לבא בקהל אבל לפי הפשט ממנו אינו בפרט אבל בכלל בין להם בין לבניהם ועכ"פ הדרש שמביא ממנו ולא מבינינו אינו שוה לבעל שכל · ומ"ש ר"ן יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מור עד שלא כלו מתי מדבר לא היה דבור עם משה אינו אמת בכלל כללותו לפי שאינה סברא שבכל ערב ט"ב היה הכרוז יוצא שיחפרו להם כוכין וישנין בהם וכל שנה היו מתים חמשה עשר אלף אבל זה היה בכל שנה בכל חדש ובכל יום ולא בשביל הכרוז היו הם מעצמם הולכים ומתים כאדם שאין לו מה לעשות כ"א למות ובאמת אנו מוצאים שמשה רבינו ע"ה דבר עם ה' הרבה פעמים גם באותו זמן כמו בכל מעשה קרח ומעשה מרגלים וכאלה עוד וא"כ כ"ש שאין להאמין שבכל שנה היו מתים ט"ו אלף וגם אם הוא אמר שט"ו אלף במ' הוא ו' מאות אלף נחסרו כ' מן המנין בפרט השנה אחרונה א"כ לא היה. כל הסך של ו' מאות אלף · ומ"ש עולא שט"ו באב הוא היום שביטל הושע בן אלה פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל הוא דבר שלא בסדר עולם אבל הוא דבר שאין לו ראיה מן הפ' ואם אמר על הושע רק במלכי ישראל אשר היו לפניו לא בשביל זה נבין שביטל הפרדסאות · וכן רב מתנה שאמר שניתנו הרוגי ביתר לקבורה אין לנו לא

מהפ'

תניא ראב"י אפילו קטנה שבהן לא נשאת פחותה מס' שנה וכו' :

מ"ש דאבי"י דאפי' קטנה שבבנות צלפחד לא נשאת פחות מת' שנה לפמתין לינשא לשבטן היא קבלה ואין בו סברא · ומ"ש ר"ח אינו אמת אם אין אנו אומרי' שזהו מהאקלימי' שלפיהם היא מעשה הרחם בסדר אחר מהאקלימים שלנו לפי שרובם ככלם נשאים בעינינו פחות מכ' ואינן יולדות עד כ' וכ"א · וככל מה שראיתי אני ברפואה אינני רואה כ"א אשה אחת בארץ העברים שילדה בן כ"א וחלי והיתה בסכנה גדולה וילדה בן והיא היתה ברוע הנידים ולא ידעה שילדה עד יום ה' ללידתה וכן מ"ש כ' יולדת עד מ' אינו אמת שיולדת עד כ' כנשים אחרות ואין שום טעם שמי שמתחלת לילד אחר כ' לא תהיה הרה לבן או לבת כ"א עד מ' ולא יותר · וכן מ"ש לבסוף בת מ' שוב אינה יולדת שמתוך שלדקניות היו נעשה להן נס כיוכבד לפי שבימינו כיה וכמה נושאים אחר מ' ויולדות זכר או נקבה כנשים אחרות וזה ימים נשאת אשה א' מנוריניא בת מ"ד שנה וילדה בת בכל יחוסי הרפואה והבת היא יפה ומלאה שכל טוב : ושנין יוכבד לפי חשבון היא ברש"י וגם בסדר עולם ותוכל לראות בו החשבון מכוון · ומ"ש שהושיבה באפריון ואהרן ומרים משוררים לפניה ומלה"ש אומרים אם הבנים שמחה מתוך שמחה שעתיד משה לצאת מהן והיינו דכתיב לדעת מה יעשה לו מה יהיה בסוף נביאותה · וזה הוא דרך דרש ואין בנו לומר דבר שראויה להן · ומ"ש עוד להלן כשנשאו בנות צלפחד מנאן בכתוב דרך גדולתן וכשעמדו לפני משה כסדר שהן חכמות זו מזו רש"י אומר דמסברא אמרינן הכי דלא ליקום קרא אהדדי איני תולא דיש קושיא מפסוקים לפסוקים אם פ"א מקדים שם א' לשם אחר ולהפך ואין בזה שום דבר שמעמיד השכל בין קושיו' ובין תירוצי' אבל כ"ל כאמת שכשנשאו מנאן דרך גדולתן כמו שנהוג הוא בכל העולם כשניתן סדקי הדבר של משפחה שנשאו הרבה אחיות לאנשים אשר עליהן היו באים למנות הבנות לפי גדולתן ולא יותר · אבל אם היו במקום אחר היה מוכרח ליתן האיסטוריה של התווכחו' שהיה להן עם רועה האומה מרע"ה עם הנשיאים ועל העדה באותו מקום היה ראוי למנותן דרך חכמתן מפני שלפי ויכוח ניכתן באו לסוף מה שהיה להן לקנות רצוני הירושה והנישוי למי שהיה ראוי להם · ומ"ש בישיבה הלך אחר חכמה במסיבה הלך אחר זקנה הוא צ"ל שהיא מופלג בחכמה ושהוא מופלג בזקנה ובדברים כאלה המופלג בחכמה קודם לזקן שאינו כ"כ חכם אפי' שהוא בזקנתו מופלג אבל אם אינו מופלג לא החכם בחכמ' ולא הזקן בזקנה הלך אחר הזקנה לפי שאם הב' מופלגי' הולכין בישיבה אחר החכמה ובמסיבה אחר הזקנה מכלל דהיכא דלא היו מופלגים לא זה ולא זה הולכין בכ"מ אחר א' מהם ומשום שלא פי' מסתמ' הולכין אחר

הזקן

פתח עינים

כיבשה וכיש באמת שאחר כל המעשים האלה אין טעם ביוסף וכמי שבא ממנו לירא מע"הר · ומה שהשיבו ליהושע אין בו מה לספק ולנמנם · ומ"ש שיהושע וכלב נטלו חלקם ומה שהוסיפו מתלוננים ועדת קורח לא היה להם חלק בארץ הוא נ"כ פשוט לפי שמתלוננים היו רוצים לשוב במצרים ועדת קורח היו נגד משה ואהרן א"כ בפירוש לא היה להם חלק בארץ :

אר"ח שמעון השיקמוני היה לי חבר מתלמידי ר"ע וכך היה שמעון השיקמוני אומר יודע היה משה רבנו שבנות צלפחד יורשות הן אבל לא היה יודע אם נוטלות חלק בבורה אם לאו וכו' :

איני יודע מה הוא הענין כ"כ לבנות צלפחד וה"ה כמותו לכתוב פ' נחלות עליהם ועל תולדותם אם באמת כבר במרה ניתנו כל הדינים הנוהגים בדבר הזה וא"כ אין לו חובה ולא זכות על הדבר וכן הוא ענין המקושש ואם בענין הנחלות לא היה יודע משה הבכורה מאב היתה להם ובענין צלפחד אם היתה בסקילה או בחנק אם כזה הזורה בע"ז לא על הדבר כואת יש זכות או חובה למי שסבבתנו עליהן · ומ"ש במאמר שאחריו תביאמו ותטעמו בהר נחלתך תביאמו לא נאמר אלא תביאמו מלמד שמתנבאים ואינם יודעים מה מתנבאים לפי שתביאמו לאחרים משמע מכאן שמוזאת ·שטעה התנבא שהוא מרע"ה לא היה נכנס לארץ ישראל לא נתירא פ"כ לפי שבפ' הקודם אמר עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית תביאמו ותטעמו בהר נחלתך א"כ כנוי תביאמו מכוין לעם זו קנית הקודם ושלונתא של ר"י וא"ח שהא' אומר ש"ם המקרא ודרשו והא' אומר כב"אחד היו יושבין ושלבי ועמדו לפני כלן כי אם שאמת כן שמה ענינם לעמוד לפני משה וא"כ לפני אלעזר הכהן אם היו כלן כאחד · ומ"ש הא דפליג רבים יקרא הא דלא פליג רביה יקרא הוא כבוד עד מאד · וא"ח סבר חולקין דבל זה חטיפותו דרב הוא ויש לו כ"ד שנים אחרים יחלקו לו כבוד ומי שאינו רואה בעצמו הדבר הזה אינו בכלל אנשים כי מי יש בעולם שיש לו תלמיד שאינו מגים עצמו אם יש מאחרים כבוד · הוסיפו עוד שבכות לצלפחד חכמות היו דרשניות היו צדקניות שיו אבל איני יודע למה יאמרו עליהן דרשניות אם היו חכמות לפי שבכלל חכמות הן דרשניות וכ"ש שנם הראיה שמביא עליהן אינה ראיה לפי שזה לא היה דרש אבל היה חכמה לראות שאם היה בן לבן לא דברו · ולצדקניות שלא נשאו אלא להגון להן הוא שאמ"ג שהותרו לינשא לכל מי שירצה עלם סיבת השיא חכמות שלא תנשאנה אלא למשפחת מטה אביהן שהיו הגונים וכן עשו :

אבל המכות אינן כ"א על הגופות ואין השואה ביניהם ובין העני :

דרש רפב"ח כל שיש לו צער או חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים :

זה הוא פשוט שכל מי שיש לו צער או חולי בביתו ילך אצל חכם שיבקש עליו רחמים אבל מ"מ אין זאת שע"ז יהיה לו הצלה מהצער ורפואה מחליו אבל נגד כן מי שילך אצל רופא הנפש לא בכ"מ מועיל לו הרפואה אבל החכם מבקש מה שיש לו לבקש אבל עכ"ז שערי תפלה ננעלו · ובאמת הפ' אומר ואיש חכם יכפרנה אבל שרש הכפרה אינו בכלו אלא במקצתו וא"כ באותו הדבר הוא מכפר במקצת ולא בכלו :

תניא רי"א ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו אלא מה אני מקיים לאלה תחלק הארץ בנחלה לאלה באלה להוציא את הטפלים וכו' :

המחלוקת בין ר"י ור"י הוא שהא' אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ ונאמר באלה להוציא את הטפלים דלבני כ' שיצאו ממצרים נתחלקה הארץ אבל לא לטפלים פחות מבן כ' שלא נטלו חלק בארץ לא הם ולא בניהם אלא בזכות מורישיהם ואם לא היה להם שום מורים יוצאי ממצרים כגון שלא היה להם אב ולא דוד ואם שימותו במדבר בלא בנים אז לא נתן לו חלק בארץ · והאחר אומר שלבאי הארץ נתחלקה שראובן ושמעון חוזרים ומורישים לבניהם בנו של ראובן נוטל מחצה מי"א ובנו של שמעון נוטל מחצה · אבל לפ"ז אינו ממש לבאי הארץ לפי שהיו בזה העיקר דלא כדין לפי שאם היה לבאי הארץ היו נוטלים הי' י' והא' כנגד כלם אבל אם נטל נס ה' ומחצה אינו לבאי הארץ אבל ליוצאי מצרים ברובו כן נראה לי · ומ"ש במאמר שאחריו שכל איש יזהר מע"הר כמו שאנו רואים ביהושע עם בני יוסף שילכו ביער כדי שלא ישלוט בהם ע"הר והם השיבו שלא היו יראים ממנו לפי שבאים משבט יוסף דלא שלט בהם ע"הר דכתיב בן פרת עלי עין אלא עולי עין רצוני הם עולים ושולטים על העין ולא העין שולט עליהם · ואיני יודע טעם לא"ת לפי שמי שהולך ופורה אם הוא על המעין ועל המים הולך ופורה יותר בהצלחה וא"כ עלי עין כמשמעו הוא יותר פשוט · אבל מפני מה מי שבא משבט יוסף אין לו יראה מהעין נ"ל שיוסף שהיה יפה תואר ויפה מראה ושעכ"ז הציל עצמו מאשת פוטיפר וא"כ בא בפתרון חלומותיו ראוי להיות משנה למלך מצרים ועלה כמו על הכסא הב' של המלכות ואח"ז היה לו במצרים כל משפחתו עם אביו ופרעה נתן להם ארץ גשן ובה רבו וישרצו לאלפים ורבבות עד שיצאו ממצרים בתפים ובמחולות ואחר כמה נסים ונפל אות

בינשה

והבנות והבת אין לה הה' או הר' למעלה של מזכר · על הדבר הזה אני דוה בכל לבי והנס שאם הוא עשיר ואין לו אלא בת א' יכול ליתן גם לאחרים מ"מ מפני שהיא נקבה אין לה בהצטרפות הבן להיות לה כ"כ בלמנוס ובאמת הדת הזאת אין לה שום תנאי עם הדת ואין מי שנעשה עליה אפוטרופוס להחזיקה ולומר הזכר יירש ולא הבת גם בהרבה דברים שבתי וראיתי שהנקבה היא כלא היתה אין לה דין הנט כמו הזכר לפי התורה שנתנה כל הכח ליתן הנט לזכר ולא לנקבה עד שבאו רז"ל ונתנו גם לנקבה דיני הזכר אין לאשה שום סי' מובהק להיות יהודית כמו שבא ע"י המילה עם הזכר אינה חייבת בשום מלוה שהזמן גרמא וכיולא באלו ומכל זה אנו לומדים באור השכל שלפי מרע"ה הנקבה אינה כמו הזכר בהרבה דברים והקב"ה יודע האמת יותר ממנו · ומ"ש עוד שכל מי שאינו מניח בן ליורשו הקב"ה מלא עליו עברה ושונא אותו איני יודע למה הקב"ה שונא מי שאינו מניח בן ובי היא עצמו הסיבה שאינו מניח · אבל אמת הוא כ"ש הפילוסוף Wrey בכתביו על דברי טבע האדם שהאדם נברא להיות לו בנים או בן או בת ומי שאינו מניח לסוף עמל הטבע בו וכמעט הוא שלא נברא ובאמת שהאדם אינו ראוי עוד לפ"ור כל ימיו לריק ואין בו מה להמתין לה לטוב ולא לרע ומ"ש האחר מי שאינו מניח בן והאחר מי שאינו מניח תלמיד לא כל אדם ראוי להניח תלמיד כמו בן ולכן אינו בשוה התחלוקת לפי סרוב העולם אין להם גם ללמד ואין להם מקום להניח תלמיד · אבל אמת הוא שיש ב' מיני בנים בן של הגוף שהוא הבן ובן של הנפש שהוא התלמיד ואשרי מי שראוי לכך . ומ"ש קושית ר"י אר"י והשיב הא דיליה הא דרביה והוא אינו מסכים לכך זה הוא דבר שיכול להיות ואין ממש להשיב על זה · ומ"ש והדר שמע במלרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הלבא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה הוא דבר פילוסופי ועפ"י האמת אם האדם מניח בן אבל אינו ראוי לו אין לו שם על הדבר הזה אבל נגד כן הוא מאבד השם שיש לו ואומרים מה עשה אב זה שמביא לעולם דברים אשר אינם ראוים ומכח הבן עלמו מאבד מה שהיה לו · א"כ מה טוב אמר המאמר שדוד שהניח בן כמותו שהיה שהע"ה נאמר בו בלבד שכיבה לפי שאינו מת בכל יסודיו מאחר שיש לו בן שאומרים עליו ברוך שזה ילד ברוך שזה גדל אבל יואב שלא הניח בן כמותו נאמר בו מיתה שזכות הבן אינו כלום וא"כ הוא מת בכל יסודיו לפי שאין מקום לנשארים לדמות זכירתו · ומ"ש קשה ענייות בתוך ביתו של אדם מן' מכות אמת הוא מה שדקדק רשב"ח שהנ' אמר כי יד אלה נגעה בי שהם ה' אלבעות במלרים היו באלבע י' מכות א"כ יד א' הם ן' ואמר אח"כ כי ע"ז בחרת מעוני כי טוב לך הן' מכות מהעוני · אבל אין פשט להשוות העוני עם המכות כי העוני הוא דבר שהוא בין חכמת הגיפות וחכמת המדות כידוע לכל

אבל

תניא בכ"ד בית תבנא לדיננא שהיו צדוקים אומרים תירש בת עם בת הבן נטפל להן ריב"ז א"ל שוטים מנין לכם ולא היה בהם דבר שהחזירו דבר חוץ מזקן א' שהיה מפטפט כנגדו ואמר ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו בתו הבאה מכחו לא כ"ש וכו':

בתחילת תענית חשיב יומיא דלא להתענאה בהון ומיירי בטבת ומלמד בכ"ד בו שבנו למשפטנו הא' שהודו לנו הצדוקים עם בת הבן שיורשת ולא הבת ובזאת בפ' אחר אומר שבני שעיר היו לבעון וענה אם בן אחים היו וא"כ אומר שצבעון היה אביו של ענה · א"כ אין לנו כ"א לומר שצבעון בא על אמו והוליד ענה ואם זה ירש שעיר שהוא בן בנו במלא שבן הבן יורש וה"ה לבת הבן וע"ז הקשה בכך אתה פוטרני גם אני מודה לך דבן הבן יורש את זקני ואפי' במקום הבן אבל בת הבן אמרינן שתירש הבת עמה ולזה השיב עוד מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום האחים שתירש במקום אביה כגון בנות צלפחד שירשו נכסי חפר אבי אביהן עם בני בניו תאמר בבתו שהורע כחה אצל האחין וכשם שאינה יורשת עם אחיה בנכסי אביה כך אינה יורשת עם בן אחיה . בעלמא על שבט בנימין התקינו שלא תירש בת הבן עם האחים לפי שבאותו מעשה דפילגש בגבעה מתו במלחמה כל שבט בנימין ולא נותר מהם כ"א ת"ר לפיכך מניע באותו העת אחד מן הנחלה לאשה א' וכ"ש אם תנשא לשבט אחר לפיכך התקינו דהיכא דיש בנים יורשים את אביהם דלא מיעקרא נחלה מבני המת ותקנו שלא יירש בן הבת עמהם · ראיתי בתחלת כל בזה המאמר בתוס' שפי' דענה היתה אשה ולא איש ואיני אומר לפי שהפ' אומר אלוף ענה ע"כ הוא זכר ולא נקבה ועוד כתיב הוא ענה אשר מצא וגו' וכתיב הוא ל' זכר ולא ל' נקבה · אבל מה שיש עוד להבין מפני מה כ"כ היה משה רבינו מלא חימה נגד הכשים שלא יירשו עם הבן · הלא והלא הם טבעיים בין לזכר בין לנקבה ומפני מה אם יצאו מהם בן ובת לא תירש הבת עם הבן ומפני מה הבת תעשה מעשה מכחר ולא תהיה לעולם יורשת כמו הבן · באמת שבכל המלכיות אשר להם דתות ונימוסים רובם עכלם אם אין צוואות ש"מ וכיוצא אבל מת בלא צוואה הבת יורשת כבן וכן הוא הנימים בכל מלכות הקיסר וכן בפרוסיא ואנגלטירא ואיני יודע אם גם בארץ צרפת כן ה"ה ליתן לבת כמו לבן והחצי האחר נחלק בין הבנים והבנות בשוה והחצי הא' של האב יכול ליתנו למי שרוצה אף למי שאינו קרוב · אמת הוא שבאומה ישראלית היה דבר גדול הקרקעות שבא"י ולא היו רוצים שהבת תירש עם הבן אבל כל זה הוא הבל וריק נגד המשפט ובפה ובמה עד"ז הבת היא כמו עניה בהצטרפות הזכר אשר לו אלפים

ורבנות

פתח עינים

אר"א לעולם ידבק אדם בטובים שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן אהרן שנשא בת עמינדב יצא ממנו פינחס וכו':

שידבק אדם בטובים זה הוא פשוט אבל מ"ש ופנחס לאו מיתרו קאתי איני יודע מה ענין יאמר זה להקשות לפי שאם פינחס בא מיתרו גם ע"ז יש לדקדק כ"ש שהיה פינחס גם מיתרו ועוד הוא זה להקל שיצא ממנו הצדיק פינחס · ומה שהשיב התלמוד אלא אם אבוה דאמיה מיוסף התוס' הקשו היאך פינחס בן טוביה טפי מיהונתן שהרי אמיה דאמיה דפינחס מיתרו היתה כי היכי דאמיה דאבוה דיהונתן מיתרו אבל ירצו בגמגום שיהונתן היה מצד האב שהיה אבי בן בת יתרו ופינחס מצד האם · ומ"ש מבנות פוטיאל תרי משמע מדלא כתיב פוטאל בלא יו"ד הילכך ב' פוטיים דשיכן שפטפט ושפיטם :

א"ר הנושא אשה צריך לבדוק באחיה וכו' תנא רוב בנים דומים לאחי האם :

לא ראיתי כ"א ברז"ל הדבר הגדול הזה שרוב בנים דומים לאחי האם ובאמת בנסיונות שעשיתי לי ברפואה ל"ח שנה ראיתי הרבה משפחות שלהם הדבר הזה שרוב בנים דומים לאחי האם וגמרתי לידע אם יש איזו סיבה טבעית ע"ז וראיתי שהאחים והאחות יש להם אב ואם שמתדבקים ללמד להם בין הם עצמם בין ע"י אחרים וכל זה א' הוא בין זכרים בין נקבות א"כ בענין המוסר והמדות הם שוים · ובפרט שהלמוד שיש להם בכל מיני סעודת משפחה ובכל דברי הנהגה וד"א אין ספק שהוא א' בכ"מ א"כ אין כ"כ לגמגם אם האחות והאחים הם שוים וא"כ הוא ג"כ ודאי שרוב בנים דומים אם דומים לאם גם לאחי האם · ועל הצטרפות הגוף אין ספק ג"כ שהנכד קרוב לדודו שאם האם בפרט בעת שהיא הרה באהבת האיש יושבת ומתדבקת בו ורואה בקרוב האחות לאח אין כ"כ לתמוה אם הבן הנולד הוא קרוב לפרצוף הדוד אם אח אמו ולכן רוב בנים דומים לאחי האם · ומ"ש עוד בענין מיכה שחרפוהו שהיה כומר לע"ז והוא היה ממשפחת משה והשיב לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז ואל יצטרך לבריות היא תשובה זרה ומלאה חטאים ואין לו פתרון לטובה כ"א לומר שאינו יודע אם היא ע"ז אבל באמת הוא שהיא זרה לו רצוני שהוא חשוב והמלאכה נבזה ומכוערת אלא שאין בה איסור ולכן בשראה דוד כל זה ושממון חביב עליו ביותר של שבואל שמו על האוצרות ושב לאל בכל לבו · והקשו בירושלמי מפ' ויהונתן בן גרשום היו כהנים לשבט הדני עד גלות הארץ ויתרצו כי כשהמלך שלמה נתן ממונים אחרים על האוצרות חזרו לסורן כן כתוב בתוס' על מאמר זה :

תניא

מורגש מאלהיהם גדולים וקטנים שהיו משימים על הדברים היותר מכובדי' שהיו להם כמו ארון של משה בימיו וכמו שבארון הלוחות ושברי לוחות וס"ת היו מונחים בו כן בארונות של המצריים היו ספרים הרבה כתובים במנהגם אשר להם היו מכבדים עד מאד כל כלי המצריים מקטון ועד גדול והיו אצלם הולכים ומשתחוים ומודים ונופלים ע"פ כמו שאנו עושים לפי מנהגנו על ארון הקדש וכמו שהיו כרובים למצריים כמנהגם עם צורת אדם קטון או צורת כרוב כן היה להם לישראל על ארון הקדש ולכן שוב אמר אנקלוס תגר כרובים מעשה לצלעין הם ולצלוע בלמת דוד בערכו אמר פירוש באלא הייכו מעשה נער ובאמת הכרובים הם מעשה נערים אם היו נעשים בכח הדמיון של הכרובי' המצריים שהיו באמת הבל וריק מעשה תעתועים שבאלהיהם כ"ש שפינקידו הנז' :

פרק ז' יש נוחלין

ומשפחת אם אינה קרויה משפחה והכתיב ויהי נער מבית לחם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי והוא גר שם ממשפחת יהודה אלמא מיהודה קאתי וה"ו לוי אלמא מלוי קאתי אלא לאו דאביה מלוי ואמיה יהודה וקאמר ממשפחת יהודה ארבר"ח לא גברא דשמיה לוי וכו':

על המחלוקת אם משפחת אם קרויה משפחה או אינה משפחה נראה באמת שאינה משפחה מפני שהמשפחה היא מה שנותנת המתלא לאדם אם הוא בן פ' או לא וע"ז נא' שמשפחת אב היא מה שנותנת הילודים לכן אם היא מאותו השבט מאותו היחס ומאותה משפחה: אבל שאם אין לה שום דבר שנותנת לה יחס ואין מפרטין הבן על היחס ולכן אין לה דין לעשות משפחה על הדבר הזה בשום מקום ולכן אמר רבא דכתיב לוי כך שמו ולא משבט לוי הוא אלא משבט יהודה. כדכתיב. ממשפחת יהודה דמשפחת אב קרויה משפחה · ומ"ש התלמוד ולטעמיך ובי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא אלא מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה הכא נמי מתוך שעשה מעשה מנשה דאתי מיהודה תלאו הכתוב ביהודה ואם קרי ליה ממשפחת יהודה לאו משום דאתי מיהודה לא. אכיו ולא אתי אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה העבד ע"ז כמו מנשה. אבל מ"מ יש חילוק גדול לפי שאם עשה מעשה מנשה הוא דקדוק גמור שתלאו הכתוב במנשה אבל אם עשה מעשה מנשה דאתי מיהודה שיתלהו הכתוב ביהודה שהוא אב השבט ושאין לו לא סיבה לא קרובה ולא רחוקה לפנים כזה ושלפי שעשה מעשה פסלות כמו מנשה יתלהו ביהודה שהיה צדיק גמור בכמה מקומות לפ"ד אינו אמת ואינו בין הדברים שהשכל והדעת יסבלהו כראוי לו :

פתח עינים

שרוחב בין ק"הק מצפון לדרום לא היה אלא כ' אמות וב' הכרובים היו בכנפיהם כ' לבד הגופים כדכתיב כ' הכנפים י' אמות וכתיב ויפרשו כנפי הכרובים ותגע כנף א' בקיר וכנף הב' נוגע בקיר הב' וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף איכהו גופייהו הכרובים היכא הוו קיימי קסבר שהכנפים בכרוב כידי אדם מצד ימין וא' מצד שמאל והניף בכתים ואביי מקשה ודילמא כולטין כתרנגולים הוי קיימי והגוף כלו תחת הכנפים ולא בכתים ורבא מתקיף דילמא זה שלא כנגד זה שהא' עומד מצד הארון מזה בסמוך לכותל והב' עומד מצד הארון מזה משוך רחוק מן הכותל קצתי ונמצא כנף הא' נתעת אחורי כנף חברו בין הכנף והכותל נמצא קצת כנף הכרוב המשוך מן הכותל לפני קצת כנף הסמיך לכותל כשיעור עובי רוחב הגופים · ור"אב"י מקשה דילמא באלכסון הוו קיימי ובזה יש מקום גם לגופים · ור"ה מתקיף ודילמא ביתא מעילאי רווחי שהבנין הולך ומתקצר מלמעלה והוי רוחב יותר מכ' אמה במקום שבולטין הכנפים מן הגופים והוי מקיר אל קיר כנגד כנפי הכרובים מקום נגיעתם בכותלים יותר מכ' אמה ברוחב הגופים · ור"פ מתקיף מיכף הוו כייפי ידייהו הכנפים עצמן כפופים הם כאדם שכופף ידיו מעט והלכך ליכא אלא כ' אמה מקצת כנף הא' לקצת כנף האחר · מתקיף לה ר"א ודילמא שלחופי היו מסלחפי ידייהו כנף אל כנף שחובק את ידיו וא"כ הדבר הזה הוא לעולם ספק ואין תירוץ גמור בדבר הזה ולעולם יש לנו לדבר בענין הגם של הכרובים · ולמאן דמקשה פניהם לבית ופניהם איש אל אחיו ותירצו כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכאן בזמן שאין עושין הוא פשט גמור שבזמן שישראל עושין רצונו של מקום פניהם איש אל אחיו לפי שהוא דרך אהבה וחבה ואם אינם עושים פניהם אל הבית לפי שבמקום חבה הוא כמו שנאה או בלא אהבה אבל הוא ע"י נס דמצדד אצדודי קצת לבית וקצת זה לזה כאדם שמדבר עם חברו והופך ראשו קצד לצד אחר · אבל מה שנראה יותר מדוקדק הוא מ"ש אנקלוס הגר שאומר כרובים מעשה צעצועין הם ומצודדי' פניהם כתלמיד הנפטר מרבו ופירש רש"י פסוק הוא ככרובים בב"ה והוא ל' צאצאים כלומר תינוקות מאי כרוב כרביא ילד כלומר כתינוק הנפטר מרבו והיינו מצדד אצדדי דאמרן לעיל יכל זה נ"ל שמספל ראות הבעל שכל בענין כרובים · רוב המדברים אמרו שהכרובים בעצמם הם נסים כלם ושבכם היו עומדין ואח"ז אנקלוס הגר שהיה א' מהפילוספים ומהמדברי' בפילוסופיא האמיתית כמו שאנו רואים בתרגומו אמר שהם דברים כדברי תינוקות דברי ילדים ושהיו יושבין כתינוק הנפטר מרבו ע"ז בפרט איני יודע שלא לדבר מה שקריתי בגל הבינה בספרי ספינקירו Spencero אדם גדול בדברי האמונית של האומה שעשה כ' ספרים גדולים ע"ד מעשה ודבר בארוכה עד מאד על הכרובים ואמר שמעשה עשה מה שעשה על הארון שבימיו לעשות מה שבבר היו עושים המצריים קודם ואני שהיה להם הרבה

טורות

כ"אם אינו בדאי לו אכל הוא מביא עוד אורחים אחרים לתת לו מאכל ומשתה וביוצא כאלו כאמר ובטן רשעים תחסר · אמר לכסוף וקל מאורח משיב דבר בטרם ישמע גם זה הוא פילוסופי עד מאד מפני שכל מי שנותן על איזה דבר באמת שהעיקר הא' הוא לידע מה שאלו וע"כ לשוא ולשקר היא תשובתו וזהו אולת לו וכלימה אולת שאינו יודע מה שאלו וכלימה שהשיב בלא ספק שלא כהוגן אם אינו יודע ענין השאלה לפי איכותה :

ר"ח נפק לקרייתה רמו ליה קראי אהדרי כתיב והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ס' אמה ארכו וכ' רחבו ול' אמה קומתו וכתיב ולפני הדביר כ' אמה אורך וכ' אמה רוחא וכ' אמה קומתו א"ל כי קא חשיב משפת כרובים קא חשיב :

המאמר הזה הוא פשוט בעצמו שמביא ב' פ' שהם סותרים זל"ז · הא' אומר והבית אשר בנה שלמה לה' ס' ארכו וכ' רחבו ול' קומתו והב' ולפני הדביר כ' אמה אורך וכ' אמה רוחב וא' אמה קומתו א"כ קשיא מדת האורך ומדת הקומה והשיב כי קא חשיב כ' של קומת בית ק"הק משפת כרובים למעלה קא חשיב שהכרובים של שלמה היו עומדים על הקרקע א' מימין הארון אצל כותל מערבי וא' משמאלו ורומו י' כדכתיב בהדיא במלכים כמלא מרוב הכרובים ולמעלה כ' אמה עד הגג ואותן של משה ע"ג הכפורת היו וקמ"ל למטה כלמעלה דהני י' אמות שהכרובים והארון עומדים בהן כמו הכ' של מעלה מה הכ' של מעלה כלם חלל ואין בהם דבר ג"כ הי' וגוף הכרובים בהם עומדים בדלקמן ומקום הארון אינו מן המדה אלא בנס היה עומד וכנפי הכרובים שהן באויר לא חיישינן דהא למטה דידהו ולמעלה דידהו יכולין למדוד כ' ריקעות מכותל צפוני לכותל דרומי והכי משמע קרא וכ' אמה קומתו כלומ' כל הל' אמה קומה אינן חשובין אלא דמשפת כרובים ולמעלה שהם פנויים מכלום מן י' כמו כ' וע"ז אמר ארון שעשה משה כשניתן בבק"הק שעשה שלמה שהוא כ' על כ' יש לו י' אמות ריוח לכל רוח ורוח וע"כ אמר עוד ר"ל דבר זה מסורת הוא בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה כלומר כל ק"הק לא היה אלא כ' על כ' ואפי' הכי קתני דארון היה לו י' אמות לכל רוח א"כ בנס היה עומד ובכר מהאי קרא גופיה יליף דבנס היה עומד כ"ש במאמ' שלפנינו עוד אמר ר"י א"ש כרובים בנס היו עומדי' שנא' ה' אמות כנף הכרוב הא' וה' אמות כנף הכרוב הב' י' אמו' מקצו' כנפיו ועד קצו' כנפיו גופא היכא הוה קאי אלא ש"מ בנס היו עומדין ופי' רש"י אם באת לזכר ב' כנפי הכרובים זה בצד זה תמצא מקצות כנפיו עד קצות כנפיו י' אמות ומיהו טפי מי' אמות היו שהרי רוח הגוף בין ב' הכנפים אלא מהכא פרכינן

שרוחב

פתח עינים

במולקוויא שהוא טוב היסן אבל ר"פ לא היה יודע זה ומי יודע אם בזמן ר"פ היו נוהגים השכר כמו היום · הרסנא דגים קטנים גם זה הוא טוב החדש והגסיון מוכיח ובאמת אם יבא ישן הקטנים באים למאומה :

פרק ו' המוכר פירות

ארחב"י חמרא מחלא דפריח גרים וכו' :

אין לפלפל ע"ז כי היין אם נעשה חומץ הוא מקרה מאיכות היין עצמו כמו שאנו לומדים באלקימיא האמיתית שנעשה חומץ מפני שמרתח חומץ במקום יין השרפה שהוא ריתוח אחר ומה שהוא מוכן להעשות חומץ איננו נעשה יין שרף ולהפך א"כ אם נעשה חומץ הוא מזל האדון · ויש לדקדק אם הא' מכר יין ונעשה חומץ אח"כ אם האחריות הוא על המוכר או על הלוקח ובאמת שאם יש בקנקנים דבר שמביא רתיחת החומץ הוא על המוכר וכן אם יש תנאי ביניהם · ומ"ש האי מאן דיהיר אפי' אאינשי ביתיה לא מתקבל הוא פשוט שמי שיש בו יוהרא הא' שנעשית כאילו לא היתה היא האשה כי מה לה לחיות עם מי שאינו יודע כ"א להשיא את עצמו בכל מיני יוהרא ומה לו לבטוח באדם שאינו אדם כ"א לו מראשו ועד סופו וכן מ"ש עוד כל המתנאה בטלית של ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה נראה העונש שמגבר העון לפי שהגם שהוא מתנאה איננו כ"א לש"ש ואף אם איננו לש"ש איננו על זה כ"כ רשע שלא להכניס אותו במחיצתו של הקב"ה אם יש לו זכיות שנראה ראוי לכך :

בספר בן סירא כתוב שקלתי בכף מאזנים ולא מצאתי קל מסובין וכו' :

בן סירא הוא מספרים החיצונים אבל לא אסרו כ"א לעשות קבע של לימוד בקרותו לבדו או בחברה אבל מ"מ יש דבר שנראה מועיל בו ובהגיתו וא"כ ראוי להגו' בו ללמוד ממנו חכמה ומוסר·אבל באמת יש הרבה דברי' שהם קלים מסובין אבל תפסו למשל לפי שהוא דבר גרוע והרשב"א ז"ל כתב שהוא מאכל חזירים אבל יש דברים שהוא מאכל חויר יותר גרוע מהסובין לפי שאוכל כל מיני פיסולת · אמר עוד וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו ואיננו בלבד שחושדין אותו בזנות על חמותו או שגוזלתו ונותנת לו והכתוב אומר והייתם נקיים מה' ומישראל כמו שאומר הרשב"א אבל שמי שדר בבית חמיו מורה לעולם שאין לו לחיות כ"א ע"ד אשתו וחמיו · אמר עוד וקל מחתן אורח מכנים אורח לפי שהחתן בבית חמיו אין לו פלום וכל מה שאוכל מחמיו אוכל מנו איננו נותן הוצאות בע"הב יותר ממה שהוא צורך לו לאשתו ולבניו · אבל אורח מכנים אורח הוא נעשה כמו בע"הב

מפני שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו ועי"ז ר"י אומר לא שנו
אלא מעות בזול ופירות ביוקר אבל מעות ביוקר אפי' עמדו ד' סאין בסלע
יוצאין ובאמת גם אם פירות הארץ הם ביוקר כשיש מעות במדינה הכל
הוא תם וישר ואין מי שאינו מטריח לעצמו להיות מה שראוי לו ולמשפחתו
אבל אם אין מעות מה בצע שהמאכל הוא בזול אם אין כסף לקנותו
ובאמת גם בימינו שהפירות הם בזול ומעות ביוקר אין מי שטורח שאין
לו כל היום להרבות דבריו על הדבר הזה ובשנים שעברו היו הפירות
ביוקר אבל כלם היו רווחים והיו להם מעות ברוחב ולכן אמר עוד ר"י
שהוא מזכיר שהיו פירות בזול ועכ"ז היו רבים בטבריה נפוחי כפן מפני
שלא היו להם מעות לקנות לחם ואחרים שהיו כ"כ רעבים גם שהיו
הפירות בזול · רוח מערבית היתה מנשבת ומביאה ריח הפת שהוא טוב
מאד והיו מתים מתוך ריח טוב מרובה מתוך תאות רעבון · וכן השוחקים
נער ונערה בלא חטא וכל זה הוא להורות שגם בשנת פירות בזול יש רעב
גדול אם הכסף בהצטרפות גמור · ומ"ש כתיב מחלון וכליון וכתיב יואש
ושרף ופליגי רב ושמ"א מה היא שם העצם ומה הוא שם התואר ויש ברייתא
כמ"ד מחלון וכליון שמן ואין דבר זה מעלה ומוריד בענין המאמר אבל מ"ש
יוקים זה יהושע שהקים שבועה לאנשי גבעון וכל אלה מבני יהודה מלך
האב או מלך האם ושמא אומר עם רש"י אמו משבט יהודה כדכתיב איש
יהודי אמו מיהודה אבל אנשי גבעון שבזבזו ביהושע איני רואה מקום
להם בזה הפ' לפי שאנשי גבעון היו כנענים ומה להם בזה הענין · מחלון
וכליון היו משבט יהודה אלימלך בן נחשון · רות המואבית שנקראת על
שבט יהודה כלומר הבנים שיצאו ממנה וכל מה שבא אח"כ מבני יהונדב
בן רכב ששמרו שבועת אביהן שלא לשתות יין ושלא לבנות בתים ושלמה
שהיה הולך וגדל וסנהדרין שגדרו פרצותיהן לעשות תקנות וסייגים לתורה ·
וישבו שם זו רות המואביה שראתה מלכות שלמה בן בנו של בן בנה רצוני
שלמה בן דוד שהוא בנו של ישי בן בנה שהוא עובד ויצאו ממנה כל
המלכים כל זה הוא פשוט ומופשט ואין לנו מה להוסיף · ומ"ש ואכלתם
מן התבואה ישן בלא שלמנטון פי' בערוך שהוא מין רמה שאוכל הדגן וכו'
פירש בלא רציכתא על תבת רצן שגם הוא מין רמה שמנקבת את הדגן ·
ור"ש אמר בלא שריפה שמחממת התבואה ואין יכולה להתיישן ויש ב' ברייתו'
א' כר"נ וא' כר"ש אבל אין לנו מה לדבר · וכן מ"ש שגם הדברים שאין
דרכן לישן הם מעולים זה אינו כלל אבל הוא פרטי לא"י שיש נושן מ"מ
מבורכת ולכן אמרו עוד וישן מפני חדש תוציאו שהיו האוצרות מלאים ישן
ותרבות מלאים חדש והיו ישראל אומרים היאך נוציא זה מפני זה אבל מ"מ
אע"פ שהישן הוא טוב מהחדש יוציאוהו מפני החדש שהחדש ראוי להתיישן
יותר מן הישן שכבר נתיישן · אמת הוא הוא מ"ש ר"פ שהתמרים חדשים
הם יותר טובים מן הישנים והנסיון מוכיח וכן השכר אע"פ שיש שכר
במולקוויא

פתח עינים

היה רשב"י אומר אליםלך מחלון וכליון גדולי הדור היו ומפני מה נענשו מפני שיצאו מהארץ לחו"ל וכו' :

אין לנו רמז ולא סמך לומר שנענשו מפני שיצאו מהארץ לח"ל ומ"ש ר"י אמרו חזיתם נעמי שיצתה מהארץ לח"ל מה עלתה לה הם דברים בלבד ואין לנו פשט להבינו · ומ"ש עוד אותו היום שבאתה רות המואביה לא"י מתה אשתו של בועז אינם כ"א דברי קבלה אבל אין לנו רמז להבינו לא מדרך פ' ולא מדרך דרש · ומ"ש ד"מ שהקב"ה מקדים רפואה למכה וקודם שימות המת עומד ומזומן כבר התמורה על ביתו ועומד במקומו זה הוא אמת לפי המעטים שבדברי העולם אבל על זאת הסיבה אין לנו לדייק כל הדברים של בועז ושל רות · ומ"ש אבצן זה בועז שעשה ק"ך משתאות לבניו וכלם שהיו בני אשתו א' ל' זכרים ול' נקבות מתו ואח"כ מאשת הב' רות נולד עובד ויצא ממנו דוד מלך ישראל נראה פלא גדול שס' מתו בלא עון ובלא חטא אבל עכ"ז אין בנו טעם ללמד שעובד היה יותר ראוי אם איננו מן הטעם הגדול שלבסוף כן היה ויצא ממנו דוד · ומה שראיתי מפרש שהזהר שאמר הוא שמשון הזריז מש' של אבצן גם זה איננו אמת לפי ששמשון שסופו מוכיח על תחלתו והיה איש מלא כח ובריא עד מאד אבל תמות נפשי עם פלשתים היה סופו המקולל · ומ"ש עוד שאלימלך ושלמון ופלוני אלמוני ואבי נעמי כלם בני נחשון בן עמינדב ועכ"ז אינה עומדת לו זכות אבות בלבד ע"ז כ"ש שאינם יוצאים ואם עושים כך כ"ש שמוציאים דבה על הא' · ומ"ש על אמיה דאברהם אינם כ"א דברי קבלה אבל יש לידע שאמתלאי מורה בהרגום סיבה או סי' הדבר וא"כ היא שם נאה לאם סיבת הבן הנולד · כד מורה או כלי לשמור דברים הטובים ולחים כיין ודבש וכדומה וגם זה הוא טוב לאם · אמיה דהמן אמתלאי בת עורבתי גם זה שיך הוא לאשה רעה מל' עורב · אמיה דנבת פשוט שהוא דבר שיש לו מתם · ואמיה דשמשון צללפונית הוא מל' צל שהיה בלא היה · ולתשובת המינים במקום היה או בדבר הזה אין לו יסוד · ומ"ש י' שנים נחבא אברהם ע"י נמרוד או ע"י תרח איננו כ"א להודיע חכמתו של א"א וכן היה ההספד שכל גדולי הדור עשו עליו כאמרם אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד מוליכה וע"ז אמרו אפי' ריש גרגותא שכל ראש אפי' בדבר קטן הוא מן היודע הכל ולכן ווי לעולם שאובד כל ראש בין ברב בין במעט :

ארחב"א אריב"ק ח"ו שאפי' מצאו סובין לא יצאו ואלא מפני מה נענשו שהיה להם לבקש רחמים על דורם ולא בקשו וכו' :

זה החכם מפרש שלא היה להם העונש מפני שיצאו מהארץ לח"ל אלא

מפני

כל - אלה הדברים הם וודאים בענין הרמאות · קנה מאזנים חלול
שיש שם חתיכות קטנו' של מתכת ומגלגלו למקום שירצה להכריע
הכף המחק שיש בו בית קבול מתכת רע למוכר מפני שמכביד · האשל
שיש בו בית קבול מעות לפי שיכול ליתן בו ואינם יודעים וכזה תובע בו
ב' · קנה של עני ויש בו בית קבול שמן שיתן בו ברמאות · ומקל שיש בו
בית קבול מזוזה ומרגלית לפי שיאכל הרמאי לגנוב בו · כ"ז הוא כלי
לענין טמאה לפי שיש בו בית קבול והוא אסור הדברים שיכול אדם ליפול
בהם · ומ"ש עוד לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה ומפרש זו
מדידת קרקע שלא ימכור לא בימות החמה ולאחר בימות הגשמים הוא
פשוט מב' פנים הא' שבימות החמה החבל הוא יבש וקצר יותר מבימות
הגשמים והב' שבימות הגשמים הקרקע לח אבל בימות החמה מתבקעת
מחמת היבשות בתפתיח ומוסיף במדתו · במשקל שאין שמין משקלותיו
במלח מפני ששואב הליחה ומכביד · ובמשורה שלא ירתיח לפי שבאישקומא
בלעז נוזל ללוקח וזהו משעת הרתחה אע"פ שלא מדד לפי שאם מדד כבר
הוא עובר בכל תגזול ומפני שיש כ"כ איסור אמרו שאסור לאדם שישהה
מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו מפני דזמנין אתו למדוד אבל באתרא
דחתימי שממונה המלך חותם המדות וכן אם יש מהנדסי שהולכין ובאין
ממונים של מלך לבדוק המדות אף בלא חתימה אין בו איסור להשהות
מדה חסרה או יתרה בתוך ביתו אבל מ"מ התלמוד מזהרת שלפעמים
הלקיחה היא בין השמשות שהכל טרודין ואין רואהו או הלוקח עצמו מתוך
טרדו אינו נותן אל לבו ושוקל ובזה יבא המוכר לרמותו ומ"ש עוד אוצרי
פירות שקונין בשוק למכור ביוקר וזהו בעיר שרובה ישראל ולא יותר וכן הוא
מלוי ברבית ומקטיני איפה · ומפקיעי שערים שמוסיפין על השער כ"ז
הוא מיאוס וביזוי לפני המקום וע"כ אמר נשבע ה' בגאון יעקב אם אשכח
לנצח כל מעשיהם וכדי שלא לרמות אותנו בענין אוצרות הביא משל
שבתאי אוצר פירי בשביל למכור לעניים ביוקר אבל כגון דאוצר פירי בשעת
הזול ומוכרן בזול לעניים בשעת היוקר אע"פ שגורם יוקר השער מותר ·
ולכן הביא עוד המשל של אבוה דשמואל ושמואל עצמו · הא' היה מוכר
בשער המוקדם בשעת הגורן כדי שימכרו גם הם ויזלזל השער כל השנה
והב' היה מאחר לפירות מדותיו למוכרן בשעת הזול בעת היוקר ומיהו מן
השוק לא היה מאצר בשעת הגורן ומ"מ מוקיר השער קצת ויצא שכרו
בהפסדו ושלחו מתם דהאב היה עושה יותר טוב לפי שהאב גורם מתחלה
שלא יוקיר השער כיון דרוח ומזיל השער ירויח עוד כל השנה אבל משהוקר
השער אינו יכול להזולל כמהו · כל זה אמרו רבותינו בסימנים מובהקים
ובראיות ברורות להעתיק הרמאות מישראל ולהגביר בכל מיני איסור
שהמשפט והדין אף בזה לא יעתקו מן אשר בשם ישראל יכנה :

פתח עינים

עשה רבינו מלד עצמו קלל יותר מסראוי מה שלא עשה הקב"ה בעצמו לפי שיצר לב האדם רע מנעוריו ואין לו מה סראוי לו לפי שמולא בכ"מ לחרות את יצרו על כל מי שיש לו מקום לחרון אפו מלד הרעה:

ת"ר מנין שאין מוחקין במקום שגורשין ואין גודשין במקום שמוחקין ת"ל שלמה וכו':

זה הוא מנהג בין מוכרי דגן ופירות שיש מי שגודשין ויש מי שמוחקין לפי המקומות ולכן אמרו שאין מוחקין במקום שגודשין אפי' על תנאי לפי ההצטרפות לפחות או להוסיף על הדמים שלא להוציא לעז על המנהג וכדי שלא יבא הבירור להוסיף או לגרוע כגזל גמור אם עושה בכונה ולכן נאמר שלמה בכלל וכן ה"ה דאין מעיינין במקום שמכריעין ואין מכריעין במקום שמעיינים מאותו מקום ומאותה סיבה ואפי' על תנאי וכן לא יהיה לו ממון למסור משום שלא יהיו לו ב' איפות א' גדולה וא' קטנה לפי שלוקח בגדולה ובזה בא לידי גזל גמור ולכן אמרו עוד שמעמידי' אגרדמים למדות ואין מעמידים לשערים לפי שלמדות אם הם שלא כדין יכולים להלקות ולהעניש כדי שישובו הדברים למקומם הא' אבל לשערים אין מעמידים מפני שלזה א' הולך ומוכר ביוקר יותר מאחרים ימנעו הלוקחים לקנות ממנו עכ"ז אמרו שמעמידים גם על השערים מפני הרמאים שמוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במדה ואם אמרו שנתנו חטים יפות למעלה ורעות למטה זה אינו רמאות אבל גזלנות שאינו כדי לבא קלקול על זה אבל באמת אנו מוצאין במס' יומא שהיו מעמידין פרהדרין שהיו תכין בעלי חכיות והיו אומרים להם מכרו בזול · וכן שאין עושין לדו של המחק עב ולדו האחר קצר הוא פשוט שהעב אינו מוחק כ"כ כמו הקצר וכן שלא ימחוק בבת א' שהוא רע למוכר לפי שאינו מוחק יפה וכן ימחוק מעט מעט לפי שהוא רע ללוקח ויפה למוכר כגון שמוחק רוחב טפח לבדו ומגביה את המחק וחוזר וכובש את המחק ומוחק טפח אחר אלא בפעם א' ובנחת א"נ בב' פעמים עד חצי מדה ולא יותר · ומ"ש רש"י אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר הוא האמת אבל עכ"ז אמרה לפי שישרים דרכי ה' ולדיקים ילמדו שלא לרמות את הבריות והרעים ילמדו לרמות:

קנה מאזנים והמחוק שיש בהם בית קיבול מתכת והאסל שיש בו בית קבול קנה של עני שיש בו בית קבול שמן ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגליות הרי אלו טמאים וכו':

ד"ה עשה הרגש על האומר למה נאמר ארז אם נאמר תמר ואם נאמר ארז למה נאמר תמר לפי שהארז אינו עושה פירו' אבל גזעו מחליף ולכן אמר שהביא כל הפנים לומר שגזעו מחליף כארז העושה פירות כתמר אבל לפע"ד הפ' טוב הוא עד מאד ומפ"ש מה שראוי בלי שום קושיא הפ' אומר צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה א"כ לענין פריחה בכל מיני בשמים אמר שהצדיק יפרח כתמר לפי שהתמר יש לו פרח לאין תכלית ונשאר בכיס כמין עור גם עד שהעיר עצמו נפתח ובמעט ימים אין לא כ"א פרחים גדולים וקטני' עד אין סוף כן כתב א' מהגדולים של בוטאניקא שמו Mattioli ויש שם גם דמות הפריחה הא' וגם הב' כהלכה ואין בכל מיני העצים שעושים פירות שיש לו פרחים בכמות ובאיכות כמו התמר ואין עץ שכ"כ מגביה עצמו עד אין סוף כמו הארז ודוק שאמר כארז בלבנון ישגה לפי שכמו שאמר האנדריקומיו בספרו על הג'אוגראפיא של פלשתים שבפרט בלבנון הארזים הם גבוהים ועצומים עד מה שהדמיון מגיע וכן כתב הרילנדו בספרו ע"ד זה א"כ מה טוב אמר דוד המלך כארז בלבנון ישגה שמלת שגה מורה האורך עד אין סוף מל' שגגה שנראה כמו שגגה בטבע · ומ"ש אח"כ ר"פ ש"מ האי שמשא סומקתי היא הוא פשוט שאור היום לעינינו אינו בריא כ"כ מתוך אור היום עצמו שמכסה האורה אבל בוקר וערב שהוא חשוך ניכר אדמומית של חמה וכמו שאנו רואים בבוקר בעת נץ החמה ובלילה כשהחמה שוקעת · ומ"ש כמראה חמה עמוקה מן הצל והתם לבן הוא זה היא בלבד לחמה דעמוקה היא ולא לבנה · ומ"ש אח"כ בפניא דחלפא אפתחא דגיהנם בכפרא דחלפא אוורדי דג"ע זה אינו אמת לפי שאין לנו בכל הג'יאוגראפיא וורדי דג"ע תחתון במקום ששוקע ולא במקום שמכין החמה וכ"ש פתחים של גיהנם שאין בנו מי שיודע מה הוא ואנה הוא ואיך הוא ור"ל שאומר קשה ענשן של מדות יותר מענשן של עריות לפי שבעריות כתיב אל ובמדות כתיב אלה דהפ' אומר כל עושה אלה כל עושה עול משמע לשון רבים דמשום הכי היסיף כאן הכתוב ה"א לרבות ולהגדיל קישורו · נ"ל שהטעם הוא שבמדות אם עבר הוא גזלן ויש בו ב' דברים חוטא לפני הקב"ה בגזל וחוטא עם האדם לפי שגזל את הרבים ואינו יודע למי ישיב ואין לו תשובה מועלת כ"א בהחזיר הגנבה אבל בעריות אינו חוטא כ"א לפני המקום ויש לו תשובה · אבל עכ"ז לא בכל מקום יש תשובה כמו הבא על א"א והוליד ממנה בן או שאר עריות שיש בהם ממזרות זהו מעוות שלא יוכל לתקון וא"א בתשובה וכן מ"ש קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה פשוט הוא לפי הפילוסופיא מפני שגזל הדיוט מטעה שגוזל אע"פ שאינו נהנה ממנו יש חטא בגזלה עצמה למי שרואה אותה אבל גזל גבוה אין הקב"ה כועס כ"א בשבאת הגנבה עצמה ולא יותר · ומ"ש ר"ל שהקב"ה ברך בכ"ב וקלל בח' בפ' בחקותי ומשה רבינו ברכן בח' וקללן בכ"ב בפ' כי תבא אע"פ שכלם הם מפי הקב"ה מ"מ

פתח עינים

שמרע"ה כתבה לשם דרשה בלבד וכי התורה מראש ועד סוף שאינה כ"א לצורך ולא יותר ושכל דבר שבה יש עיונין ודיונין · מרע"ה שכל מה שחשב וכתב אינו כ"א זרע אמת וכתיב פסוקים לשם דרשה ולא יותר · ותמה לי מה שמלאתי בשם הרשב"א בפי' אגדות בפ' אין עומדין ובפ' הרואה שכוונת חז"ל בדרשות האלה להסמיכם אל הפסוקים בלשונות שלא תשכח זכרונם ולא שהיתה כוונתם כלל לפרש הפ' כן · ומ"ש שהמושלים יאמרו באים לחשבון ובזה הבנין הוא גמור זהו פשט ואין צריך פירוש · אבל לפרש שיחה רחוק והפך בינה ותבונה אין לנו שכל להבינו וכ"ש שיצא אש מן הצדיקי' לאכלם ומפני זה נקראו שיחין מל' תחת אחד השיחים ומה לזה שיצא אש מהם לבערם · בעלי במות ארנון אלו גסי הרוח דאמר מר כל אדם שיש בו גסות הרוח נופל בגיהנם ומה לזה עם שארית הדרשה · ופשט המאמר כבר פירשנו אותו במס' סוטה וכן במס' ע"ז · ומ"ש שמי שאומר אין דין ואין חשבון אמר הקב"ה שמחן עד שיבא דין ושחלה אש שאינה צריכה ניפוח אינו אמת מפני שהפ' אומר עד נופח · ומ"ש עד דעבד מאי דבעי נס זה אינו בדין לפי שהקב"ה עושה מה שהוא לפי האמת ולא מה שהוא בלבד כפי רצונו אם לא שנאמר שהקב"ה עושה האמת לפי רצונו · ומה שא"ר כל הפורש מד"ת אש אוכלתו זהו פשוט לפי הפילוסופי' האמיתית לפי שמי שפורש מתורה אין לו שלום והשקט מפני שעזבה ואם לפי עצמו אוכלתו מפני הקנאה שאין לו עוד לעשות מה שראוי היה לעשות אם היה אוהב את התורה כהלכתה · ומ"ש ר"י כל המרפה עצמו מן התורה נופל בגיהנם אינו אומר יורד אבל נופל מפני שמרפה עצמו מן התורה שאותו עת עצמו נופל בגיהנם לפי שאין הגיהנם כ"א הנבלה שנופל בנפש בדאגות אחרים שמתעדנים מתוך שאינו כ"א בזכות התורה בהרהור ובפשטה וא"כ כשמתרפה מן התורה היא היא הסבה למלא נפשו מכל צרה ויגון ונופל בגיהנם :

וארז אין גזעו מחליף וכו' והא דרש ר"ח בר לולייני אפיתחא דרבי נשיאה מ"ד צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה אם נאמר תמר למה נאמר ארז ואם נאמר ארז למה נאמר תמר אם נאמר ארז ולא נאמר תמר הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף צדיק אין עושה פירות לכך נאמר תמר ואם נאמר תמר ולא נאמר ארז הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק אין גזעו מחליף לכך נאמר ארז :

טובים וראוים להקרא על שמו ולכן אר"א שעתידין צדיקים שאומרים קדוש לפניהם כדרך שאומרים לפני הקב"ה שנא' והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו הוא פשוט ומופשט ע"פי סברתי · קדוש הוא אדון הכל שהוא תכלית האצילות והנותר מהצדיקים לעתיד ג"כ הם בחלק מהאצילות לפי שאחרים הם כלא היו · א"כ גם הצדיקים אם יאמר לו קדוש הוא חלק טוב מהקדושה הגמורה ומהאצילות אשר אין לה שנית כידוע · עתידה ירושלים שתגבה ג' פרסאות למעלה ורב פפא שאמר ש"מ האי עיבא ג' פרסי מידלי זהו ע"פי הטבע · תראה בהרבה ספרים של פיסיקא כללית וגם פרטית ובפרט בופון בספרו על חכמת הטבע ולקפיד מפרשו אשר נדפס מעתה שבעיון ובכל מיני מדות האטמוספירא שלבי הוא גבוה ג' פרסאות ולכן לרוצן המשל אמר שירושלים שהיא גבוהה מכל הייסוב תגבה עוד ג' פרסאות להשוות כל מיני גבוה שיוכלו לפרש בעולם ושתהיה כמו שהיתה גביהה מכלן · ומ"ש שבקש הקב"ה לתת את ירושלים במדה כבר אמרו עליו שאינו ראוי לו לפי שירושלים ששמו בתוכה ומקדשו בתוכה והצדיקים בתוכות אינה כדאי לתת לו מדה ולכן אמר פרזות תשב ירושלים וכמו שפרזות הללו אין להם שיעור בבנין ישובן אלא כמו שרוצים הבונים אף ירושלים כן ובאמת מפתח הברכות של מטה אינה כדאי לעשות לה מדה לא בארכה ולא ברחבה · ומ"ש שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אף טפף גינאות אף קפל מגדלים וכו' כל זה הוא אפשרו' ויכול להיות אבל אין לנו לא ראיה ולא רמז בדבר הזה וכ"ש ב' טטפראות של א"וא הויא בצפורי בשלותה · ור"י שאמר אני ראיתי צפורי בשלותה והיו בה ק"פ אלף שווקין של מוכרי ציקי קדרה שהוא דבר היוצק בקדרה והוא מין מאכל זהו גוזמא בין הגזמות · ומ"ש עוד מאי ל"ג פעמים אר"ל אם ג' ירושלים הן כל א"וא יש בה ל' מדורים למעלה ופי' הריטב"א ז"ל והנכון שהם מגרשים ותחומים וכל ה' מאלו השמות נופל עלינו והוא מגודל הרחבת הלשון · אם ל' ירושלים הן כלומר שהיו לה למטה ל' מגרשים גדולים יהיה כא' מהן למעלה ג' מדורין :

ארשב"נ ארי"י מ"ד ע"כ יאמרו המושלים באו חשבון וגו' המושלים אלו המושלים ביצרם באו חשבון באו ונחשוב חשבונו של עולם וכו' :

פשט הפ' הוא שכשנכנה סיחון למלך מואב הא' ויקח את כל ארצו מידו נבאו בלעם וחבריו שינצח סיחון למואב אבל פ' יתר הוא ע"כ יאמרו המושלים וגו' דמה צריך להכתב זה אם להשמיענו דעמון ומואב יעברו בסיחון כבר כתוב והוא נלחם במלך מואב הא' ואין צורך יותר הילכך לדרשה כתבה משה רבינו · ול"נ דאין לברר ולומר מעולה שמרע"ה

פתח עינים

קמאי אבל המתרגם דומה לנלחת חי ומזהיר · וכביעתא דלילגלתא הוא קשת לגוד הדנים שהוא בתכלית הקטנות כן הערוך · יש מי שאומר להסיר הבלבול על מה שהפליגה ספינתו וראה מה שראה שכל זה נראה לו במראית החלום ולא יותר · ויש עוד מי שאומר שהעמיק בחכמה והשיג הענין לפי מה שהוא אבל שאינו לפי הפשט מ"מ כן הוא גם בהרשב"א :

מתיבי ואולך אתכם קוממיות רמ"א ר' אמה כב' קומות של אדם הראשון רי"א מאה אמה כנגד היכל וכותליו וכו' :

אין לנו לידע מה שעתיד להיות וא"כ הוא באפשרות ב' קומות של אדם הא' שמיעטו עד ק' אמה או ק' אמה בלבד כנגד היכל וכותליו אבל עכ"ז הוא גוזמא וגוזמא גדולה אבל כ"ש כל מה שעתיד להיות אין אנו יודעים · מנין ז' הוא לעולם מנין קדוש ולכן אין לתמוה אם הקב"ה עושה ז' חופות לכל צדיק וצדיק ואם החופה היא לפי כבודו אבל איני יודע למה עשן בחופה ולמה במיתו בעת מדת הדין תהיה צודקו שכל מי שעיניו צרות בת"ח בעוה"ז עשן מתמלאו' עיניו לעוה"ב וכי גם בשעת השכר תהיה הדין בתקפו · וכן מ"ש ואש בחופה למה שכל א"א נכוה מחופתו של חברו אינו אמת בכלל לפי שכל א"א יהיה שליו ושקט וכל א' יהיה בתכלית הגדול להגיע לפי מה שידו מגעת ולא יותר · ובענין י' חופות שעשה הקב"ה לאדם הא' בג"ע הוא הנגלה ורומז בנסתר לענין עמוק והעמיק יותר ויותר מי שאמר שהיו א' לפי מה שבא בס' יצירה ומ"ש וגרוע שבכלם זהב היא ללמדנו שכל מה שאנו חושבים כאן לעת"ל הוא להפך ולכן גרוע שבכלם הוא מה שהיה נכבד בעינינו · תוף חליל הוא מנוקב ולכן אמר הקב"ה לחירם מלך צור כשבראתי עולמי נקבים חלולים מלאים צואה ומי רגלים להכניע עצמך ובאמת במקום נסתכלתי אמר נסתכלתי שעשה אלה כי להראות חסרונו ברא הקב"ה באדם הרבה טינופות שאין כמותם בשאר בע"ח ולכן קנסתי מיתה על האדם כי כן גבה הוא כמותך כשהכנסתיו בג"ע · ומ"ש שלירושלים של עוה"ז כל הרוצה לעלות עולה של עוה"ב אין עולים לה אלא מזומנים אמת הוא לפי שירושלים של מטה הוא עולם היגיעה וירושלים של מעלה הוא עולם הנחת ואין עולים לה כ"א המזומנים לה · ומ"ש עוד ר"י עתידים צדיקים שנקראו על שמו של הקב"ה הוא ע"פי העיון והמדות לפי שהצדיקים יסוד עולם ואין צדיק בעולם שאין לו איזה דבר שנותן ומבלבל לאחרים וא"כ אם הקב"ה הוא מקור הטוב א"כ מי שהוא טוב ראוי להקרא על שמו מבורך · וע"ז אר"י ג' נקראו על שמו של הקב"ה משיח הוא מקור הטוב לאומה בכלל ירושלים מקור הטבע בנבראות והוא יסוד העולם הטוב וצדיקים בבר אמרנו שהם טובים

אסיא ואפריקא וכפרס ארץ מצרים ואם הבהמות הוא היפופוטאמו כמו שפירשנו אותו בביאור אמיתי למעלה :

ושמתי כדכד שמשותיך ארשב"נ פליגי ביה ב' אמוראי במערבא יהודה וחזקיה בנוי של ר' חייא. ב' מלאכי ברקיעא מיכאל וגבריאל ח"א דשוהם וח"א דישפה וכו' :

זאת הפלוגתא של ב' אמוראים יהודה וחזקיה בנוי של ר"ח וב' מלאכים מיכאל וגבריאל ג"ז אמר שוהם וב' אמר ישפה והקב"ה אמר ליהוי כדין וכדין אין בנו שום פלפול ועיון להבין כונת הפלוגתא וכ"ש לומר מי היה עמו הדין כ"ש שאינו נראה שלפי שבלשון תרגום כדין וכדין הוא מסכים לכל כד ע"ז אמר הקב"ה ליהוי כדין וכדין ועוד מה שנראה עוד יותר תמוה הוא מה שכ' בתוס' ז"ל ח"א ישפה וח"א שוהם והקב"ה אמר כדין וכדין ר"ת לא גריס לה · ואית דגרסי ומפרשי דקאי אכתוב דלעיל הנני מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים פי' כדין וכדין היינו פוך וספיר דלעיל יהיו שמשותיך וכן מוכח בפסיקתא · א"כ לפי ר"ת ואחרים המחלוקת של שוהם וישפה הוא בלא היא · מ"מ טוב לנו לפרש הפשט של כדכד שהם וישפה וכל זה מהערוך בערכו · כדכד אבן יקרה שרבים קוראים אותו קרבונקיו אבן תרגום ירושלמי וקמחי פתרו מרגלית שחורה אבל בלשון ערבי אני מוצא שכדכד הוא דבר חושך וע"כ נר' שהקרבונקיו כן נקרא לפי שיש לו צבע כמו אדום שנחשך וע"כ עוד נראה יותר טוב הפתרון של מרגלית שחורה · שוהם הוא אבן יקרה Onice בלעז ובלשון לאטינו Onix והוא מצבע לא אדום אבל לבן לפי הרוב וע"ז טוב הוא שאמר כן מלאך מיכאל שהוא שר החסד וישפה הוא אבן יקרה הנקר' דיאספרו בל' לאטינו Jaspis ובלעז Diaspro והוא מהרבה צבעים ואינו חוץ מהדין שגבריאל אמר כן · ומ"ש על דרשת ר' י שעתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן ל' על ל' וחוקק בהם י' ברום כ' ומעמידם בשערי ירושלים שלגלג עליו אותו תלמיד ושהפליגה ספינתו בים וראה מלה"ש שהיו מנסרים אבנים טובות ומרגליות כמו זאת המדה כ"ז הוא באפשרות אבל אינו בתכלית הדיוק ואינו דבר שיכול האדם לחרות אף עם מי שאינו מאמין דבר גדול כזה ולכן מ"ש נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות אינו ר"ל שמת ונעשה גל של עצמות אבל שהיה כמו דומם ונעשה גל של עצמות בלא שכל ובלא הבנין . ולמה נקרא אקדח אינו כ"א לשון קודח שחוקק ומנסר גם אבן טובה שמאירה כאש הקודחת כמו קודחי אש שמתרגם יונתן מפרשי אבני גומרי וכאשת קדח הוא טרף (ירמיה ה' י"ו) ומתור קדחת שריפה או חמימות אשר יחמם הגוף ואומרים ג"כ שמזיזה אש שאוכל ובוער העצמות ואקדח אומר הערוך שהוא אבן יקרה שמראיתה כמראה אש לפי

קמחי

פתח עינים

כבר פירשנוהו ים של סדום הוא ים אספלטידי ים של חילת ושל חולת׳ כ׳ מקום של ים סוף ים של סבכי כבר פירשנו אותו בבירור · אספמיא הוא אספניא או לרעת · ים הגדול ג״כ פירשנו אותו · ובענין ד׳ נהרות ירדן כבר פירשנוהו ירמוך מולדתו היא בעיר הגלעד אשר פליניו והאנדריקומיו קראוהו Sujenonius והוא הב׳ שבנהרות הנ׳ הוא קירמיון ובמארטיניאיר חרמון שעובר בעיר דמשק שקראוה אמנא והר הוא פונא שהוא במסכת בכורות ואפשר שנק׳ פונא שהוא שם נהר לפי שעובר במקום הנקרא פני שהיה שם מקום חוץ לירושלים · אחר כל זה נ״ל שאין להוסיף על כל אלה מאומה · גבריאל שר הדין שיתעסק לידת חיות בקשת ורומח כל מיני לידה של לויתן אין לו עצם כ״ש שכבר פירשנוהו בבירור ע״פ דברי הטבע המסוף לויתן בחכה ואין הקב״ה עוזרו בדבר הזה אם הלויתן עושה שחוק עמו ג׳ שעות ביום וכן כשהוא רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח כל מימות שבמצולה גם זה הוא נגד הטבע · א׳ מהדבר בעלמו מראש ועד סוף · ב׳ שהוא אנפיבי׳ וכא לפעמים ביבשה וכן כשהוא מכניס ראשו בג״ע אין כל בריה ריחה זה וכשבעה שלמה עושה תלמים כים הים רגע כמו שאומרים עליו ולא יותר ושהקב״ה עושה סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן אם הוא אמת הלכות בישול ומליחה של בשרו אין אנחנו יודעים וא״כ אין לנו לדון על הדבר הזה · ומ״ש שהשאר חולקין אותו לעשות בו סחורה גם זה הוא נגד הזמן לפי שבאותו עת אין מקום לסחורה לא להרויח ולא להפסיד ומ״ש עוד עתיד הקב״ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן אמת הוא שיש לו עור גם ואדוק עד מאד ושהוא ראוי לעשות סוכה לכל מי שיש לו צורך לכך ולפי זכיותיו נוטל פחות ועד קמיע שהיא דבר מועט וקושרו לתלות בצוארו כמין קמיעה אבל איני יודע עד עתה מה לו להקב״ה לעשות כל אלה לצדיקים ועד מתי יעשה זה והיכן יעשהו והרשב״א לפי דרכו שמפרש לאותן דרשות לשכל ולנפש ובהמות רמז לחומר הגיעות עתה גלה לנו מקום אצילות הנפש שהוא כאצל ממקום צרור החיים ומשתלשל מאצילות לאצי׳ עד הגיעו אל המקום שממנו באה האדם לנפש ומעתה דע (ז״ל) כי יש לעו״הז זמן ושהירדן נהר מתמשך ויוצא באמת מן המעין שהוא מערת פמיאס ומתגלגל לים של טבריה ולים הגדול ולקחוהו זה למשל לדמות לנו בו ענין הנפש כאילו תאמר בד״מ שאצילות הנפש מן השכל הא׳ והוא ומימיו משתלשלים משכל לשכל עד השכל הפועל והשכל הפועל יקרא ים הגדול שהוא ים החכמה ומשם הוא לנפש והוא מ״ש יוצא מן המערה ומתגלגל לים של טבריה ומשם לפי של לויתן רוצה בו הווה כאדם לנפש חיה שהיא מתאוה לגוף ולשכל וזהו יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו ע״כ וזהו כדאי להורות כוונתו גם בזה הענין ואין לנו כ״א לשוב ולומר מה שכבר אמרנו בעיקר ביאורו שאינו ראוי לפי הענין ובפרט לומר שלויתן ובהמות הם ב׳ דברים בענין א׳ אם הלויתן לפי חכמת הטבע והאמיתות הוא הקוקודרילו של אסיא

marginis ובימא של טבריה אמר יוסף העברי עוד במקום הנזכר למעלה
post opidum juliada Genesem lacum medium transanessus
ובכר הוא ברור שלק של טבריאדי אלו קוראים אותו לפעמים ים הגליל
ולפעמים ים כנרת ולפעמים ים של ג'ינישאראת על הטעמים שאמרו
כותבי הארץ ומתגלגל ויורד לים הגדול אע"פי שים הגדול הוא
המידיטיראניאו או בזה הענין היא הים המת או אספאלטידי לפי שהוא
הגדול שבלקים בעיר העברים שמשם יוצא הירדן וכן אמר יוסף הנזכר
Deinde multam y solitudinem in asphaltidem lacus. exit
אמרו ד"מ ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו של לויתן · ז' ימים הם ימים
קטנים וע"כ ימא של טבריה היא כ"ש של טבריה או ג'ינישארט · ימא של
סדום הוא ים אספאלטידי · ימא של סבכי הוא ים האיכוניטידי או מי
מירום וים אספמיא בבראשית רבא 744 אנו קוראים אפיא ואספמיא
ונראה שהיו אומרים ים של אספמיא או איספניא דאיני סופר על איזה
אניה של איספניא שבאה עד אותו מקום בזמנים ההם אינו בין הדברים
שאינו חוץ מהאמת לפי האנדריקומיו חכם גדול בג'יאוגראפיא של בנ"י
שים של חילת וים של חילתא היו ב' חיקי ים סוף שבימים הקדמונים הא'
היה ניכר בשם Elantico והב' אילת ששם מיוסדים היו אילת ועציון
גבר אשר שם גם מדבר פארן והאנדריקומיו הנז' אומר אילת Ahilath
ואילות או Ailoth Haila, Urbo regni Adom in littore maris
rubri sita אבל בהפך רבותינו או' שאינה כ"כ גדולה ורחבה והימים
ההם היו חיקים קטנים מהים ולא יותר · מארטינייר הגדול עוד אמר
לנו שמלבד הירדן אנו מוצאים בתחלה ירמיף שמולדתו הוא בעיר הגלעד
אשר פליניו ט' י"ח קרא Hieramica וכן האנדריקומיו · עוד יש נהר
חרמיון אשר עובר בעיר דמשק אשר קראוהו אמנא וכן התרפד או פרפר
ואלו הב' היו בכלל ארץ הקדושה לפי שהיו באים מחרטון אשר היה בשבט
מנשה · עוד אמר מארטינייר שיש נהר בזיני שעובר בארץ יששכר וזבולון
והוי נחל קישון שסופו במידיטיראניאו תחת עכו Acri עוד ארנון שסופו
הוא בים של המתים כמו הירדן אבל כל אלו חוץ מהירדן הם נהרות
קטנים עד מאד · ים סבכי Semechan זה כתיב מיוסף העברי De
Bello Judaico 4. 5. החכם Relando בהרבה טעמים סובר שהוא הדבר
בעצמו של מי מירום שמתנו מדבר יהושע קאפ' י"א פ' כ"ז · אחר כל מה
שכתבנו למעלה נראה ברור ראשית הירדן שהוא כמו שאמר פלוויו יוסף
העברי ורבותינו ואין לייחוניתו מקום לחלק ושהיא יוצא ממערת פמיאס ·
אחר ו' מילין הים עושה האיכוניטידי או מי מירום אח"ז עושה ים של
טיבירייאדי או טבריה ומתגלגל ויורד לים הגדול הוא ים אספאלטידי
הגדול שבכלם בארץ העברי שמשם יוצא הירדן ולפי שאין לו יציאה ע"כ
אמרו שמתגלגל עד פיו של לויתן ובענין ז' ימים וד' נהרות ים של טבריא

ככר

פתח עינים

הירדן שהיה קודם בריאת שם דן · ויאמינו מאריטי אדם גדול שהלך בהרבה מקומות ואינו כותב כ"א הדברים שראה הוא בעצמו ולא שמע מאחרים לעולם כך אמר בספרו על המסעות שעשה בשנת אלף ז' מאות ס"ו בפלשתים · נהר הירדן הערבים קוראים אותו Sceriah זה הכיר ראשיתו מהו הלבנון ולדבר עוד ביותר בירור הוא בעבר אנטיליבאנו Antilibano אשר יוצאים המים רחוק מעט מהמקום אשר היה שם מקדם נ'יסאריא די פיליפו מב' פאות הא' נקראת יאור והב' דן אשר בין השתים עושין הירדן ואלו ב' ראשים הן רחוקים א' מהב' מיל ולא יותר · אבל מאריטי עצמו אמר שהוא בתכלית הקלות להבין הסברות אשר אינם כאחד כשאנחנו יודעים שמה שנקרא יאור הוא דבר קטון אבל דן היא פלג גדול והוא לבדו יכול לעשות נהר גדול · פלויוו יוסף עברי וחכמי התלמוד כלם כאחד לא שמו ראשית הירדן כ"א Panium antrum spelunca vel specus כמו שקרא אותה אנדריקומיו שהיא אצל עיר פניארי אשר אחר זה עלה שמו דן · ואלו החכמים לא קראו השנית ראשית הירדן מפני שהיא דבר קטן עד מאד שביוצאה הלך בירדן עצמו · מוצאת המערה שמשם יוצא הירדן מדבר איאוסיביו וכן ניכופורו בד"ה של התועבה · אבל יוסף העברי היה לו עוד סברא פרטית שהיא הא' אבל שהיה לו ראשיתו בלאק א' אחר ההר הנקרא Phiala פיאלא · שספיר של ליש או לשם אשר נכרו עליה בני דן (יהושע י"ט) אשר ע"כ נקראת דן נקראת גם פיאלא ואח"כ נ'יסאריה די פיליפי נראה ברור מהתרגום על קאפיטולו ה' משיר השירים שכתוב ודבר מידהון (סנחריב) ענלא מתכא דשוי ירבעם חייבא בלשם דן דמתקריא פאמיאס · ורש"י על פ' ולדן אמר דברים ל"ג כ"ב אמר יזנק מן הבשן כתרגומו שהיה הירדן יוצא מחלקו ממערת פאמיאס Spelunca Panèas ומ"ק על הפ' של יהושע י"ט ט"ז אמר ובדברי רז"ל א"ר לשם זו פאמיאס ותניא ירדן יוצא ממערת פאמיאס · ורז"ל בבכורות דכ"ה ע"א שאינו בעין ישראל אבל בתלמוד שאמר שם תולאותיה דירדנא ממערת פאמיאס והר' ברטנורה על משנה י"א פ"ח של פרה ששם אומר ומערת פאמיאס מפרש מערה סמוכה לעבר דן שמשם יוצא הירדן ובל' ישמעאל קורין לדן פנייה אשר עליו אמר Scaligero חכ' גדול מעיר ויירונא Paneas est mons in cujus radicibus sunt fontes jordanis והארבילוט אומר שהעמים קוראים לירדן al-Arden או הר של דן או דן וקוראים בלאד אל ארדן או מדינת הירדן כל מה שהוא סביבו' " נהר זה בארץ פלשתים " וכל ארץ פלשתים עצמה עם שומרון והגליל מפני ששים כאפלווה אשר היתה שכם הקדמונה בערי מדינת ארדן · כלך עתה לנהרות בקיצור ונהלך בימא של סבכי · מפרש יוסף " העברי Manifestam antem flumen Jordanis ex hoc antro incipiens Symechonitides quidem lacus paludes secat et

היפשה בן לעמ"ל מארץ תמלא דעה את ה' והוא שאלת ואין טעם לדעת
ללמדנו שמכסים סר של ים :

ואמר ר"י א"ר ירדן יוצא ממערת פמיאס וכו' :

קודם כל דבר יש לכתוב איזה דבר משמב"ע על מאמר זה לחזור ולראות מה הוא תחלת הירדן וסופו אשר עליו רבו הסברות כאשר פרשה · המרטיניירי Martiniere כן אמר על הירדן נהר פלשתים Pline lib 3. 25, La riviere du Jourdain sort de la fontaine Paneas qui a donnè son nome a la ville de Cesarée. Cette riviere est tres-agreable; elle forme millc détours et semble ne se rendre qu' à regret dans le lac asphaltite, ainse donc elle se repande dans la première vallée qu' elle rencontre et y forme un lac que plusieurs nomment le lac de Genesareth autours du quel se voient plusieurs belles villes. Le père Harduin se moque de deux opinions qu' il appelle des faussetés, la premiere de cette fontaine Panéas sortait par des conduits souterraines d' un lac beaucoup eloigné nommè Piala et l'autre en' voulant que ce fleuve tirat sa naissance de deux source immaginaires dont il appellent l' un Jor et l' autre Dan. Le Jourdain dit D. Calmet depuis sa source que nous prenons a Cesarée de Philippes coule dans l' espace d' environ 50 lieues, jusqu' a son embauchure dans la mer morte, autrement appellè le lac Asphaltite, ou il se perd. Il forme dans son cours le lac Simechon a 5 ou 6 lieues de sa source, de la il entre dans le lac de Tiberiade et passe tout au travers. Il deborde vers les tems de la maisson des orges ou de la fête de Pâque. עוד כאמר זה שאמרו הקדמונים והאחרונים בענין הירדן · פליניו אומר שהירדן ראשיתו הוא במעין פנאדי Lib. V. CXV יוסף העברי אמר כמוהו ואומר עוד שראשיתו הוא בלק Lac הקטון של פיאלא אשר הוא בטרקוניטידי ק"כ סטדיי Stadj רחוק מן ישאריאה די פיליפו De bello Judaico III. C. 18 החכמים שלנו כן הבינו כשאמרו ירדן יוצא ממערת פמייאס ובמסעות של רבי בנימין מטודילא De Tudela ולא מגלגיבו אומר ומשם יום לבאליניאס שהיא דן ושם מערה א' ומשם יוצא הירדן וכו' · יודוכימו היה הא' שאמר דבר אחר עם אחרים שבאו אחריו לברר הדבר ולא יותר · הוא אומר שהירדן יש לו ב' ראשים ואלה הם דבריו על פ' י"ג קאפיטולו ס"ו של מאטיו Ille locus est Cesaree Philippi ubi Jordanus oritur ad radices Libani et habet duos fontes, unum nomine Jor et alterum Dan qui simul mixti Jordanis nomen efficiunt הכל לא הבין שהירדן כך היה שמו בימי משה ככר

פתח עינים

ove egli soggiorna ולכך נאמר בהכרח או שהדברים אלה אם ד"ת או הדבר הוא שהבהמות והלויתן של המקרא ובפרט של פסוקי איוב אינם הבהמות והלויתן של המאמר ואין אנו יודעים מאומה לפרש המאמר על מתכונתו יותר מאשר עשינו · ומ"ש על לויתן שלא היה ראוי לזווג לנקבה משום דדגים פריצים הם אמת לפי הטבע לפי שהנקבה של לויתן פריצה היא עד מאד כמו שכתב האוראהטילי שם סי' רפ"ח וכן אמר שהרגה לנקבה של לויתן ולא צננה משום דלא מהני צינון כאן · גם מ"ש שלא מלח הזכר היא אמת שהמליחה של הנקבה היא יותר טובה מהזכר מפני שהזכר הוא דק וקשה והנקבה נשה היא ומלאה מים ולכן המליחה עליה היא כו' יותר טובה מעל הזכר ועוד אמרו שלאו ד"א לשחק עם נקבה וגם כזה הוא אמת ולכן אם הפ' אומר לויתן זה יצרת לשחק בו לא היה מן הדין שהקב"ה ישחק עם נקבה · גם מה שהקשו מפני מה לא מלחו הנקבה של בהמות ומה בלע לחיותה ולצננה והשיבו כוורא מליחא מעלי בשרא מליחא לא מעלי · גם זה הוא אמת שאע"פי שהבהמות היא אנפיביו עכ"ז הוא בין הבהמות משא"כ הלויתן שהיא הלוג'ירטולא Lucertola היותר גדולה והוא במין דג ולזה המליחה בדגים כשהיא טובה והגונה היא יותר טובה ונעימה ממליחת בשר בהמה · ולכן המליחה בבהמה לא היתה מן הדין : ומ"ש על שר של ים שהקב"ה הרגו מפני שלא רצה לפתוח פיו לבלוע כל מימות שבעולם כדי שתראה היבשה בתחלת הבריאה דע שגם בין היונים הפילוסופו טליטי Talete ואחרים עמו שע"כ נקראו טליטיסטי Teletisti סברו שבתחלה כל העולם היה ים ומים ואח"כ מעט מעט נראתה היבשה וגם בין חכמי אינגילטירה יש הרבה מהם שכן סברו כהח' ויסטון Viston וכן הח' בורנים Burnet בספרו הנחמד בל' לאטינו De Archeologia ואחרים הרבה עמהם ולכן גם בזה אמרו ד"מ שר של ים לא רצה לבלוע והקב"ה הרגו אבל לא הרגו כדין לפי שהשר של ים הוא השר של ים כמו בימי הבריאה וגם אם המים מכסים אותו לא היה מסריח אבל אם מעט מהיבשה של ים נראה ומסריח אחר זמן הוא משום סרחון הדגים והבהמות המתים בים מלבד ב"א וכמה בהמות שנופלים בו אבל לאחר זמן מעט מעט ישוב לאיתנו הראשון ואינו מסריח עוד ואנו רואים כמה וכמה ימים ונהרות שסבו לאיתנם והמה יבשו כמו שהיו מתחלה בימי בריאת העולם ואם שר של ים נקרא רהב הוא מל' חוזק עז פנים וגבורה כמו שפירש הערוך בערכו שפירש רהב גאה קשה פתלתול Superbo Protervo ורהב הוא ר"ז כמו זר ובאמת כל מי שהוא גאה וקשה הוא ג"כ זר · ומ"ש כמים לים מכסים א"ת לים מכסים אלא לשר של ים מכסים זה דרש ואין לו יסוד כא"ת לפי שמה שפירש רש"י א"ת לים מכסים שהרי הים מים הוא אינו לפי שלכל ים יש בתכליתו היבשה או הארץ א"כ הפ' שאומר ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים ר"ל שכמו שמי הים בתכליתם מכסים היבשה

ומלבד בשר ושפתיו שערות יוצאים מהשורש שבשפה עצמו · השינים הם
קטנים והאזנים דקים הזנב ארוך רגל א' ומקצתו דק עד מאד העור הוא
מצבע מחסיך ומכוסה במעט שערות והוא כ"כ גם שהמושקיטו רץ עליה
בלא סכנה והצידים אוהבים החרב שלהם · כלי התולדה בזכר הם מכוסים
מהעור ובנקבה כהכנסת הואג'ינא אנו רואים דבר מעט קשה בלא פתח
בכיסה אין לה שדים ובלבד בית השדים ומשם בא החלב שהוא טוב כחלב
של פרה · אנו מוצאים אותו בעיירות גדולות של אסיא דרומית ובאפריקא
הוא יושב באויר או במים וישן בין הקנים קולו כביחור שליו הוא בארץ
ושם במים ששם הולך ומרקד ובשישן הוא מלא כחירים ומגביה כ"כ קולו
בשינתו שהצידים מזה יודעים איו ובתרדמה לפי שהוא נעור הרבה על
הארץ אשר לעולם הוא בלתי להעירו באים וצדים אותו · הוא אוכל תנים
שרשים וגם עשב השדה והבשר מתוק מדבש לחיך והיושבים שם אוכלים
ממנו ברוב · גם בזה פוקארדט הגדול מפרש פסוקי איוב על הפוסוטמו ·
הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך חציר כבקר יאכל וכבר אמרנו שהוא
קרוב לבקר ושאוכל חציר שדה · הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו
לפי שבלי השערות כלם מכוסים בין בזכר בין בנקבה · יחפוץ זנבו כמו ארז
כבר אמרנו בזה על הזנב · עצמיו אפיקי נחושה גרמיו כמטיל ברזל הוא
פי' על הדברי' היותר מסובכים כמו האצלים הקשת ודברים אחרים שאלים
ריקנים ממנו מפני שאינם יכולים עליו · כי בול הרים ישאו לו וכל חית
השדה ישחקו שם לפי שבזמנו בארץ הוא שליו ושקט ואינו מזיק לאדם ·
אמרנו ג"כ שהוא אוהב השינה בין הקנים ובין ערבי נחל ובזונא ופ' איוב
אומר תחת צאלים ישכב בסתר קנה ובצלה יסוכוהו צאלים צללו יסבוהו
ערבי נחל וכך כשהוא רוצה לשכב הדם הולך בסתר הקנים ובין שבילת
לשכבי כראוי וכשהוא בא עד הירדן יקח מן המים ויכקב האף כי משם
אדם יושב ויורד ברצונו · וזהו מ"ש איוב אח"כ הן יעשוק נהר לא יחפוז
יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו בעיניו יקחנו במוקשים ינקב אף · אחר כל
מה שכתבנו אתה רואה הקורא שהאמונים הם אמת לפי בעלי הטבע
ושהריגון ירונטי הוא מת. שכבר ידעת · שהלויתן שהוא הקוקודרילו אמת
הוא שהזכר שהוא זקוף כבריח ויותר קשה מהנקבה שלכן נקרא עקלתון
שאינו קו ישרה הפך עקלקלים שהוא עושה הרבה פסיעות לפנים ולאחור
ואינו קשה כזכר · שאמת הוא שכמו שכל מה שברא הקב"ה בשלמות זכר
ונקבה בעולם. אף לויתן קוקודרילו ושבהמות איפופוטאמו בעולם זכר
ונקבה אבל שאינם כזקיקות לזה ושם הוכר את הנקבה ומלחה לצדיקים
לעה"ל וכן בבהמות פרה את הזכר וצינן את הנקבה ושמרה לצדיקים
לעת"ל כ"ו אינו אמת לפי שהלויתן הוא פרה ורבה ומת וכן הבהמות
אמנם אמר מורלטילי בפרקו ח"ב דף רפ"ח La sua carne forma
un cibo squisito e sano per gli abitatori di quelle contrade

forte è la più grande tra le lucertole. Tomo 2° pag. 28
עוד אמר בערך לבושו Il suo corpo è guernito di scaglie e
וכן איוב אומר quelle del dorso formano una specie di sajo
מי גלה פני לבושו וכפל רסנו מי יבא׳ עוד אמר Moratelli : Ed è
armato di denti terribil che favoriscono assai bene la
sua voracità ולפי שהיה פעם הם מדובקים א׳ אל א׳ לכן אמר. עוד
גאוה אפיקי מגינים וגו׳ א׳ בא׳ יגשו ורוח לא יבא ביניהם לפי שיש קוקודרילו
שלהם שן א׳ על עטרה כמו שאומר הבוקארט בערכו ע״כ אמר איש באחיהו
ידובקו יתלכדו ולא יתפרדו ולפי שהעינים הן בתכלית המאור ע״כ אמר
עוד אמר עטישותיו תהל אור ועיניו כעפעפי שחר · עוד אמר החכם
מוראטילי כנ׳ Egli è un anfibio si fiero che non puossi at-
taccare senza pericolo על האופן הזה אשר הוא בו טבעי אמר מפיו
לפידים יהלוכו מנחיריו יצא עשן כדוד נפוח ואגמון נפשו גחלים תלהט ולפי
שכפת הוא בצואר בראש ובחזה כמו שראינו ע״כ אמר בצוארו ילין עוז ·
ולפי שהחכם מוראטילי בערכו אמר Quando stanno in terra as-
somigliano a un pezzo di legno sporco e quando galleg-
giano sull' acqua sono simili ad un tronco d' albero che
abbia una posizione orizzontale e che la corrente dell'a-
cqua trasporti על זה אמר איוב מפלי בשרו דבקו וגו׳ לכן יצוק כמו
אבן וגו׳ ולפי שכל העולם ירא ממנו ע״ז אמר משתו יגורו אילים משברים
יתחטאו · לבד החנית והחרב משיתהו ועז״א משיגהו חרב בלי תקום
חנית מסע ושריה ולפי שהברזל והנחושת לשוא עמלו על עורו ועל בשרו
ע״כ אמר איוב יחשוב לתבן ברזל לעץ רקבון נחושה לא יבריחנו בן קשת
כקש נחשבו תותח ולפי שהולך על הקור אמר ירתיח וגו׳ ים ישים כמרקחה ·
ולפי שלפעמים מפני החורף הילך במים מפני שהלטרפות הם יותר חמים
ע״כ אמר אין על עפר משלו העשוי לבלי חת · ולפי שהקוקודרילו כמו
שפירשנו הוא מלך על הלוג׳ירטולי ע״כ אמר את כל גבוה יראה הוא מלך
על כל בני שחץ שהערוך פירש כמו גאוה באיוב פירש חיה חזקה ודורסת
כדבר עתה מהבהמה הנקראת בהמות · מורטילי הנזכר אמר שהבהמות
הוא מה שנקרא בלעז Ipopotamo או סוסים נקבה שבמים וצורה
יש לה הרבה מהסוס ומהשור ובפרט הב׳ בלחיים והוא היה הרב של האדם
בהקזת הדם שהיה הא׳ שהקיז דם וכשרואה הצורך נוקב הורידים בכלי
או בדבר אחר ראוי להקיז דם כהלכה ובא במקום ששם יש זבל ומכסה
עד שמעכבו כראוי לו ולכן בג׳ירונליפיקי של המצריים בהמות א׳ אשר היה
מקיז דם היה צורת הרופא האומן הנקרא קירורגו בלעז · הבהמות הוא
יותר גדול מהראם אבל רגליו קצרים יותר בקצה הרגלים גם און עד מאד
וקלוטים בג׳ שמהם שטה ד׳ אצבעות ובסביבותיהם הוא הולך הצפורן אם
הצפרנים אשר עם העקב שטה כמו ה׳ מהם · הפה רחב והאפים גסים
ומלאי

זה לויתן נחש עקלתון דכתיב ביום ההוא יפקוד ה' בחרבו הקשה על
לויתן ופירש רש"י נחש בריח לויתן זכר וזקיף הוא כבריח עקלתון לויתן
נקבה שמקיף את כל העולם · המאמר של ר"י הוא לומר שהלויתן בריח
הוא הזכר שמקשה את עצמו וזקיף הוא כבריח והלויתן עקלתון הוא לויתן
נקבה שמקיף את כל העולם וזה ד"מ אבל לויתן בעצמו הוא מה שנקרא
בלעז קוקודרילו ונקרא לויתן מל' לויה מב' פנים · א' שלפי מה שנראה
במוראטילי הוא לא אויב מלוית אחרים כן הוא בדף כ"ח מח"ב של כתביו
על דברי הטבע · זאת ועוד הוא אוהב הלויה במים בפרט בעת הסתיו
מחמת החורף אבל גם בימי הקיץ שמחמת הקור לפי מה שכתבו הולכי
הים באמיריקא ובמצרים אשר שם הקוקודרילי הם רבים עד מאד אין
להם מנוחה בעת הלילה לישב בארץ אבל הולכים בים לפי שבזמן ההוא
מי הים חמים מהאויר אח"כ יש לו נחת רוח עם לויתן והברת הדגים בים
יותר מהיותן על הארץ · ב' שקל הוא לעשות לו לויה בכל מקום לפי
שאע"פי שהוא מלא מרמה לעשות מלחמה גם עם ב"א ולאכלם ולשתותם
בכל מאכלי כחם יש דבר שאנו יכולי' לרמותם בו וזהו לפי מוראטילי הנז' ד"ל
Se foste per caso inseguito da qualche coccodrillo vi avviso che correndo speditamente evitar lo potrete e facendo nella vostra fuga frequentemente degli angoli perchè questo animale che non sempre cammina con molta speditezza, può con molta difficoltà rivolgersi e con molta lentezza א"כ יש לו לויה בע"כ שלא כטובתו·הבוקהרט גדול בחכמת
הטבע לא בלבד מפרש לויתן שהוא הקוקודרילו אבל גם בח"ג מספריו פלג
וכנען מפרש עליו פסוקי איוב · אין לי הספר עצמו אבל למדתי אותו
מרא"ש ועד סוף בב' פנים ואני מזכיר הרבה דברים שאמר עליו · חיך
ולשון הלויתן הם נראים ולכן אמר איוב תמשוך לויתן בחכה ובחבל תשקיע
לשונו שהאף וכליו ג"כ הם גדולים לכן אמר התשים אגמון באפו ובחוח
תקוב לחיו · הוא אוהב עד מאד הדממה ולא הדבור אבל הפכו כן כתב
Moratelli : Quando stanno in terra assomigliano a un pezzo di legno e una tale apparenza unita al silenzio di questo astuto animale inganna i pesci le testuggini di mare e gli facilita i mezzi di ghermirle e di divorarle.
זהו מה שבא באיוב הירבה אליך התחנונים אם ידבר אליך רכות היכרות
ברית עמך התשחק בו כצפור תקשרנו לנערותיך · כשהוא מת לפעמים
הכנענים והאומות אחרות יקחוהו ויחלוהו ביניהם לעשות ממנו איזה דבר
וגם למוכרו ליותר הנותן עליו וזהו מ"ש איוב יכרו עליו חברים יחלוהו
בין כנענים · עור הלויתן איננו בין העובדים וכן איוב אומר התמלא
בסוכות עורו ובצלצל ראשו · עוד אומר מי הקדימני ואשלם תחת כל
השמים לי הוא לא אחרים בדיו. ודבר גבירות וחין ערכו זהו מה שאומר
מוראטילי על גדולתו Il Coccodrillo è la più grossa, la più

hanno due e questa varietà viene dai naturalisti ripetuta
dal clima אבל זה אינו אמת לפי שבכופין מצאתי שבאסיא להראם אין
לו כ"א קרן א' אבל באפריקא יש להם ב' א' על החוטם וא' על פניו באמצע
המצח אבל הח"ן החכם הרופא וואטורי ואחרים אמרו שאינו אמת שבאסיא
ובאפריקא הם במקום א' משונים יש מי שיש לו ב' ומי שיש להם א' בלבד
אבל הוא כח מטבע הזרע ולא מהאקלים · מ"מ התנין והתנינים רש"י
מפרש ארוילי דימא שהם הראם שבים אבל דע שלא בכל מקום שנא' ים
הוא ים הגדול או שאר ימים אבל הוא יש תהום גדול של מים אע"פ
שאינו ים ממש ובזה אנו מבארים הראם כמשמעו מפני שאע"פ שאינו
תמיד בים אוהב כל דבר שהוא מים ינם וכל כמו החזיר המוראטילי כן אמר
Al pari del Porco è inclinatissimo il Rinoceronte al voltolarsi nel fango ed a ravvolgersi nel pantano, ama quindi i luoghi umidi e paludosi, nè carnivoro, nè salvatico עוד אמר fiero all' accesso, è intrattabiie ed è presso a poco in grande ciò che il porco è in piccolo, vale a dire subitaneo e bruto, senza intclligenza, senza sentimento e senza docilità, è ancora soggetto ad alcuni eccessi di furore, cbe nulla può calmare עתה נאמר איזה דבר
על שם ראם · ראם הוא מגזרת רים Elevare או רום וזה מב' פנים
הא' שאע"פ שאוהב הזלזול והזיוף אינו מלומד לילך במקום שפל ונבזה
אבל אוהב הגבוה והמקומות הרמים ולכן ראמות הוא מקום גבוה כמו
במשלי ובמקומות אחרים · וכן רים בערוך בערבי אמר גבוה נשא וממנו
ג"כ תרומה ובלשון רבים תרומות שהם זבחים אשר היו מרימים אבותינו
להקב"ה כמו בכורי אדמה ודברים אחרים מצווים מאל יתב' שמו ומהם
נושאים הכהנים לפני בעל הזבח ולפי שכ"ש מוראטילי שהזכר סובל הרבה.
דברים שהוא תכלית הזעם אשר שיש דבר שבעולם לא יוכל להביא לו
שלוה והשקט גם על זה נוכל לקוראו ראם מל' רים Esaltare וכן בלאטינו
Exaltare הב' נקרא ראם לומר לאחרים תראו במצח שהוא המקום גבוה
שבראש לראות אם יש לו הקרן או לא כמו שהוא בין האפריקי יותר מבני
האסיא וזהו פי' מובהק לראם · ולפי שאחר הפיל הוא גם וגבוה מכל
הבע"ח ההולכי' על ד' ולפי שהשפה העליונה שבשפתים יש לה צורה פרטית
אשר יוכל להמשיכו ו' וז' אצבעות גדולות כמו ז' גודלים. ויש לה לבסוף
איזה דבר גבוה ודק אשר בזה הראם מלרת ותייבש העשב כמו הפיל כן
כתב Moratelli אין לתמוה אם לא העולם יקראו לו ראם אבל לפעמים
תנין ולפעמים לויתן שהוא הקוקודרילו כמו שנראה לפנים בע"ה. ולפי
שבין הקדמונים היו נוהגים לשלוח דורונות גדולות מאלו הבהמות ובפרט
מהתישים כמו שבא בהרבה מקומות של הכותבים שמב"ע ולפי שתנין כזה
הוא דורון ,כמו התנן זוכה ע"כ נקראים אלו הבע"ח תנינים · ר"י אומר

זה

לויתן והבהמות שלפי הרשב"א הם הנפש והשכל או ענין החומר והצורה · ורצה לומר שנפש האדם בכח החכמה מוכנת לקבל השכל שפע השכלי שבה ולשהיא נגררת אחר השכל הוא המדרגה פעולותיו בה והנפש כחומר והשכל לו צורה ע"כ יקרא השכל זכר והנפש נקבה וכן הוא הלויתן זכר והבהמות נקבה וכשהם בענין אחר הם כאילו אין א' וענין א' ולכן אם מתין האנושיי יגרם כח ההולדה שהיא מפעולות הנפש לפ"ד השכל הוא כלא היה · ולהפך לפי מה שהוא לויתן ובהמות הם משל לשכל ולנפש כמו שכתבנו למעלה · אבל כל זה בתחילה מכבוד חזרתו השכל המה מעשה תעתועים ואין לנו מקום לומר כזה אחר שנפרש שהשם הוא דבר שאיננו יכולים לפרש מה הוא אבל הוא חוץ מכל ספק שהוא דבר במוח ובקרומיו ולכן כל מה שנחשוב ונראה ונכתב וכל שאר כחות המוח אינם כ"א מהמות ובלא מוח אין מחשבה והאדם להבל דמה · הנפש אין לה שכל מעצמה וע"ש שלנפש האדם יש כח חכמה פרטית לקבל השפע בכח השכל שגם הוא שקר וכזב לפי שאין לנפש כח לעצמה אבל בכח הגידים מעט מעט נותנת מקום לנפש לא לחשוב אבל לרצון או כן או לא אבל גם הרצון אין מהמוח ואין לנפש כ"א כח הכק' בלעז Psicologia פסיקולוג'יא ולא יותר רצוני כחות התדוה לרצון או שלא לרצון טוב או רע לפי מה שהוא אדם אבל אין בנפש שכל כ"א במוח ואם הנפש איננה מקבלת מה שבא מן המוח הוא שהיא כמו ריקנית אבל לא שבשכלה רוצה או איננה רוצה לפי שכל זה בא מהמוח ולא יותר וא"כ כל הבנינים שעושה הרשב"א בענין לויתן שכל והבהמות צורה אין בהם לא טעם ולא ריח כ"ש שכמו שנראה בע"ה הלויתן והבהמות הם ב' בע"ח · הלויתן הוא מה שנקרא בלעז קוקודרילו והבהמות הוא מה שנקרא בלעז Ipopotamo איפופוטמו וא"כ אין לנו שום דבר אפי' סברא רחוקה לומר שהלויתן הוא השכל והאיפופוטמו הנפש ולכן כל מה שבא אח"ז להבינכו שגם בעוה"ב יש הנאה פרטית לגוף אשר אנחנו בו שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה כ"ז הוא חלום באין פותר ואין לנו מקום לומר השכר היא לגוף אשר אנחנו בו או לגיף בחמרו ובצורתו · אחרי אשר בקשנו לומר לך מה שלא היה ראוי ובאות לדעת הרשב"א ז"ל כבא אנחנו בקיצור לפרש המאמר ע"פי הפשט כמה שהוא פשט ומה שאיננו פשט אין אנו בוראים דברים שלא היו לכוין על האמת · ויברא אלהים את התנינים הכא תרגימו ארזילי דומא׳ ראיתי בתחלת כל פי' תנין ותנים בערוך בערכו ושם פירש תנין ותנים מין נחש גדול שמם ודג גדול שיש לו דמות נחש ונקרא נ"כ לויתן כמו שפירש הקמחי ביחזקאל כ"ם אבל ראם הוא מה שנקרא בלעז Rinoceros, Rinoceronte רינוקירונטי ואמר הערוך עצמו במילת ראם וריס חיה שאין לה אלא קרן א' במצחה וזה מצאתיו גם במוראטילי שאומר כן Vi sono Rinoceronti che hanno un corno solo nel muso ed altri che ne

פתח עינים

ישראל · ע"כ אמרו ז"ל כאן שגם בהמות מיועדים הם לזמן התחיה וליום הסעודה עומדים קיימים כן לעוה"ב כענין חנוך ואליהו והאלהים יזכנו לחיות מן המזומנים לה · אני הקדמתי לך כל מ"ש הרשב"א ז"ל בע"ז להודות לך שכל מה שכתב אינו מכורח על האמת כל מגמתו הוא ליתן לנו המעשה איך מהמאכל ומשתה יעוררו כחות הגוף ובהתעוררם יתחזקו ג"כ כחות הנפש כמו אלישע שאמר קחו לי מנגן מטעמים של יצחק בקרבנות הבקרים אוכלים ובעלים מתכפרים והמן של משה וכיוצא בזה אבל אין המשל דומה לנמשל בעסקינו לפי שאמת הוא שמכחות הגופות יתעוררו כחות הנפש אבל לא כאותו זמן אלא בזמן אחר · האדם הוא מעורר מהמזון ובעת שהוא מעורר ממנו אין הנפש עושה כלום לפי שהיא מתבלבלת בה ואיכה מעוררת טובה אבל אחר שכל כחות הגוף כאסרו בהגותו העת לובש הנפש היא חשיבות שלא היה לה לפנים ובעת שתמונות מתקבלים והיו כלא היו בזמן ההוא ולא קודם הנפש מקבלת מה שלא היה לה · וכן המשל שפעולות הגוף מתחלפות מענין לענין להפכו עכ"ז רגע שריד בין הפעולה הא' לב' וא"כ עכ"פ היא לפעולה הא' רגע שבו ישלים ניהוגם ואחר יתחיל הניתוח הב' האחד ואולי אותה הסעודה המעותדת לצדיקים תהיה סוף הזמן שכותב כי ענין פעולות נפשיות במאכל ומשקה ואחרים יתבטל במעמד ההוא ויהיו יושבים ועטרותיהם בראשיהם מתעדנות מזיו השכינה ותהיה להם הסעודה ההיא כענין עטרה אלא שזה השלום הקדום וזה השלום השלם · כל זה במחילה מכבודו אינו אמת לפי שאין מציאות לנו לברר איך אמר היו עוד מתקיים אפילו במעשה הסעודות הגופניות איך א"כ יבא התחיות הב' שלו נפשיי שאין לנו כח אפי' לדמות איך יהיה מאכל ליתן לנפש חיותה וכל דבר שהוא חומר הוא צורתו יכולנו להבין ולדמות אבל א"כ אין לנו ראשית ותחלה לדמותו ואיך יהיה שבערות כזה אחר הרגל במזון ומתוק רגע כמימריה יהפוך לדבר כלו רוחני שאין לנו כח לחשבו וכ"ש לאומרו וכ"ש לברר כראוי בענין גדול כזה · סוף דבר הרשב"א אומר מה שלא היה מבין לפי שאין בין בע"ס מי שעבל לדעת שאם האומר בתקפו במאכל ומשתה ברגע הא' ברגע הב' כלו הפך לבן שחור הוא ואין לנו עוד חומר אבל הוא כלו נפשיי ורוחניי · וכן מ"ש להתמדת המשל שהדבר העתיד כינו אותה במליחה כאמרם מלח ממון חסר וממנו ברית מלח עולם מפני שהמלח מעמיד מלקבל ההפסד אינו אמת לפי שהמלח אין לו כ"א הכח להעמיד הגזרות של המאכלים יותר קרובים שבלת זה היו רחוקים והיו יותר שכנים לבלבול הכל · אבל אינו כנגד ההפסד כ"א בהפרטות ולא בכללות א"כ גם בזה אין יסוד לדבר · ואם מי שפועל יקרא חום לא בשביל זה העדר החום הוא הקור אבל הבינון הוא דבר הקרוב יותר לקור מחמם אבל אינו כנגד הקור וגם זה הוא ספק גדול בדרשות רשב"א ז"ל · ומה שנראה יותר מנומס הוא מה שכתב עוד שענין

ליתן

דנקבתא עדיפא וכלל כל הענין אפשר כי מפני שלקח ענין בע"הב בד"מ
זה המשיל הענינים באותיות למשל כאילו הענין כו בגוף דבר ויקרא זה
גם במשלים הבאים בספרי הנביאים · גם יש לי ענין והוא שאחר שעיקר
המשל לומר שיש השארות לנפש והשכל האנושי והנפש יש לה קיום המשל
בעצמו היה נופל בהם ג"כ בספק שאם סרה הנפש לומר שאינה נפעלת
מהשכל תמיד הוא השירים שיש לשכל שאינו פועל בנפש וגם הוא יש לה
מליחה והיתה התשובה שהמשל נאות יותר בזה לפי שיש נפש שאין לה
מליחה שהיא נפש הרשעים שהיא כלה ונעשית אפר תחת רגלי הצדיקים
אמר שמליחתה יפה שהיא לה דבר קנוי וקנינה היא כמלחת והוא השכל
ומעשים הטובים שהיא קינה כו · עוד אמרו כי בהמות זכר ונקבה
נבראו כאן רמזו לחומרי הגופות וצורת תכניתם ועשו החומר נקבה
וצורת התכנית זכר כדרך המשל בעצמו שאמרנו למעלה וכינו החומר
לבהמה לפי שהוא באמת מתראה לחומר הבהמה וכמוהו צורות תכנית
שאין להם חלק בבינה ואמרם שאלמלא נזקקין זה לזה מחריבין דנוכו
שאם היו עיניהם בכה על תבונה אחד ועל תכנית אחד בלי שיפסד
היה העולם חרב שכבר נודע שאין הוייה בהווים הנפסדים רק
בסבת ההפסד ולפי שאין חומר נפסד לגמרי אלא פושט צורה ולובש
צורה אחרת לא קראו העדר צורתו מיתה ולא הריגה אלא צינון.
ואמרו בצורה שהיא מסורסת מן החומר לפי שהצורה עומדת בכח
אמרו הנה נא כחו במתניו זה הזכר · ולפי שהחומר פושט צורה ולובש
צורה אחרת והוא כמשלח פארות אמרו ואונו בשרירי בטנו הם הגידים
שמתפשטים ונמשכים מבטנו ואמרו שהם מעותדים לסעודת הצדיקים
לע"הב לומר שבתחיה באותן גופים בעצמם שמתו ולא שיפסידו אלו
ויבאו אחרים ובזמן התחיה לצדיקים שיעמדו · והטענה בזה שכל חלקי
הצדיקים ר"ל הגופות בנפשות עבדו את ה' יתב' ואם יבטל הגוף יפסד
זכות תשלום מעשיו ואין הש"י מקפח שכר שום דבר · ועוד כי נפש האדם
עם היות אצילותיה מלמעלה חייבה חכמתו יתב' להיות הגוף היכלה
ומשכנה על התכנית הזה והוא התכנית הנאות לה שכל היעודים המפורסמי'
בתורה על גמול קיום המצות וביטולו שאינו רק ייעודים גופניים ואין אצל
הנפש רע או טוב רק אצל הגוף לבד ומהודיע שהתכלית היה מכוון וראוי
לעונש ושכר · עוד תראה מ"ש הכתוב יחיו מתיך נבלתי יקומון ואין
הנפש הנשארת מתה כדי שיאמרו שתחיה · גם הל' המפורסם בכ"מ תחיית
המתים ואין מת כ"א הגוף גם זה בא להם ז"ל בכמה מקומות · גם מ"ש
כאן יחזקאל וגם הכתוב מעיד שאמר ותקרבו עצמות עצם אל עצמו · ואל
תטעון עלינו מן האומרים לא היה אלא משל היה כי מדברי האומר הזה
יש לנו ראיה ולא יחלוק החולק מן הצדיקים והדבר מפורש עמנו ומקובלת
מן האומות ומוכרע מן הדעת · גם נודע ידיעה אמתית שזו דעת חכמי

פתח עינים

את הגוף וכשור זה יפעל זה גם בסיבת החום יתפעל ונאמר בשול כל המתבשל לפיכך כינו מקרה התמורה בחום ולינה וקראו לפועל חום ולאפיסה והעדר לינה · גם הסירוס רמז להעדר הדבר לפי שהסירוס העדר כח התולדה · וכבר פירשתי שהפועל יקרא בכתובים וכדחז"ל זכר ומקבל הפעולה יקרא נקבה לפי שהזכר פועל והנקבה כלי שהוא מראה פעולותיו בו · ומעתה שמע מה שרמזו בעניני בהמות ולויתן והריגת נקבת לויתן וצינון נקבת בהמית ופי' ב' זכרים היו לויתן ובהמות · דע כי באגדה זו רמזו לנו ענין הנפש והשכל גם ענין החומר והצורה ר"ל מחשבית ועניין תחיית המתים ועו"הב והשכר לצדיקים ולרשעים ומפני שהיו מקצת מן המתחכמים בדורות כופרים בענין תחיית המתים והעו"הב ע"כ רמזו לנו למה לא היה האדם מוכרח על מעשיו עד שיהיה מתדמה לשכלים הנעדרים להתמיד על הכונה שנבראת בעבורה שהיא עבודת ה' וידיעת אמיתתו שהיא פעולת השכל · ודע כי נפש האדם בכח חכמה מוכנת לקבל השכל בכח השכלי שבה וכשהיא נגררת אחר השכל ונזקקה לו הוא המראה פעולותיו בה והנפש כחומר והשכל לה לצורה ע"כ יקרא השכל זכר והנפש נקבה וע"כ לויתן הוא ענין חיבור ופאר ומפני שמתלוה אל הנפש שנגררת אחריו הוא לה לוית חן נקרא לויתן וכשהיא נזקקת לו ומתאוה אליו חוזרת להיות כמוהו יקרא זכר ונקבה כאלו הם מין אחד ועניין אחד זולתי שזה זכר פועל וזו נקבה מקבלת הפעולה וע"כ אמרו לוית חן כקראו זכר ונקבה ופעמים יקראו אותו לויתן מפני שהם מתלוין ומתחברין לגוף וכמו שאני עתיד לבאר באגדה של מטה מזו בענין ירדן המתגלגל לפיו של לויתן ומן הידוע שהכוונה בבריאת המין האנושי להיות עובד מכיר · ולמה לא נברא יצר מתדמה לשכלים ושלא יהיה לנפש בה המתעורר שממנו מתאוה פעם לדבר ופעם תמאסהו ובורח ממנה וכיתב התשובה שלא יהיו מחריבין את העולם ר"ל שיבטל מן המין האנושי כח התולדה שהיא מפעולות הנפש ולא מפעולות השכל וע"כ אמרו רז"ל שפירש משה מן האשה וכן בן עזאי מה אעשה ונפשי חשקה בתורה והוא הנקרא בדברי רז"ל יצ"הר ואילו היה בטל יבוטל העולם ויחרב ואין קיום הגופות בבע"ח הגופניים זולתי עמו ובסבתו והארץ לא תהו בראה לשבת יצרה ומספר הדורות לפניו כי כן חייבה חכמתו ית' ואמרו בפ"ק בע"ז באו ונחזיק טובה לאבותינו שאלמלא הם לא חטאו אנו לא באנו לעולם וע"כ אמר סירס את הזכר והרג את הנקבה לפי שהסירוס הוא השחתת כלי ההולדה והעדר הכח מהם והוא סימן ריחוק הזכר מן הנקבה וסיבת העדר בע"ח וזהו סירוס הזכר והריגת הנקבה ואמרו ומלחה לצדיקים לעת"ל רצו בו שיש לנפש השארות הצדיקים ושיא קיימת לזמן התחיה ולעו"הב ומפני שנפש האדם והשכל לקוחים מים החכמה וגם דברים נעלמים כינו אותם לדגים שנבראו מן המים ומ"ש דליעביד איפכא לומר שיהרג את הנקבה ויסרס את הזכר ומ"ש דמליחא

דנקבתא

לשמחת הלב ולהרחיק העצבון וכ"ש אלישע קחו לי מנגן ואין הרפואה שורה אלא מתוך שמחה · והיא הכונה עצמה שמנעו ז"ל התפלה בעתות העצבות והדאגה ואולי זאת היתה הכונה של המטעמים שבקש יצחק כשבא לברך את בניו וביאר הכונה באמרו תברכך נפשי ולא אמר בעבור אברכך וזוהי ג"כ כוונת הקרבנות והכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים וידוע מסעודת אהרן וזקני ישראל וגם מסעודת שמואל לכת בני הנביאים שלא היתה תכלית הכונה בהם להתענג במאכל רק לכוין הלב ולמשוך המחשבה לידיעת המפורסם כענין שמואל ולהקת בני הנביאים העומדים עליו והוא עומד עליהם ומתנבא · ונראה שלע"הב שהם דברים יותר נכבדים יתכן להיות הסעודות ההם לצדיקים מבשר ודגים שנבראו מששת ימי בראשית לתכלית זה · ובתכלית העונג שאין העולם ראוי להשיג אליו זולתי לע"הב ואותם שהם מזומנים לאותה סעודה שהוא תכלית המבוקש כמין האכוסי · ואפשר שאותם המאכלים זכי הטבע מאד מתחלת הבריאה להיותם מרבים השכל בטבעם כענין הכתוב ונחמד העץ להשכיל · והמן היה דבר גופי בלא חומר כשאר אוכלים וע"כ היה מכינן לאותו העם מיוחד לדעת אמיתיה ולהתבונן במושכלות וזה הוא אמרו לחם אבירים אכל איש וגו' כאילו פרנסן מדבר ראוי להיות לחם מלאכים · וע"כ אמרו ז"ל שהיו טועמים בו כל המטעמים ומה שכולל כל המטעמים באות לעם מתעסקים בעניינים כוללים כל הדעות ואל תקשה ממה שאמרו הע"הב אין בו לא אכילה ולא שתיה לפי שאנו מאמינים שהעולם הבא יכנסו בו הצדיקים בגופותיהם אבל פעולות הגוף מתחלפות מענין לענין להפכו עכ"פ רגע יפריד בין פעולה א' לב' ואחר הא' יתחיל הניהוג הב' החדש ואולי אותה הסעודה המעותדת לצדיקים תהיה סוף הזמן שנוהג בו ענין פעולות גופניות במאכל ומשתה ואחריה יתבטל מהם במעמד ההוא ויהיו יושבים ועטרותיהם בראשיהם והיא כענין העצרת אלא שזה תשלום הקדש וזה תשלום החול · דע עוד כי נבראו בתחתונים עניינים גופיים שהם צורות לצורות רוחניות כג"ע וג"ע של אדם הא' היה הכל תבנית לתבניתו לתבונות המושכלות כענין המקדש וכליו והמשכן וכל כליו וכבר אמר הכתוב ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו ואפשר גם לבהמות ולויתן שהם בגוף ורמיזותם במושכלות ואקדים לך הקדמה דע כי מפני שהקיום הגופני בב"א במאכל ובמשתה וגם עקרי תענוגות ב"א בהם בדברי חכמים ובנביאים כנו קיום הנפשות ותענוגם במאכל ובמשתה כמו ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו ואמרו יין המשומר בענביו מו' ימי בראשית לצדיקים וכאלו רבים גם ידעת שהמיתה וההריגה בהעדר הקיים ולפיכך כינו אפיסת דבר והעדרו מדבר למיתה ולהריגה · ודבר המעמיד כינו אותו למליחה כאמרם מלח ממון חסר וממנו בריה מלח עולם מפני שהמלח מעמיד מלקבל ההפסד ודע כי מפני שהחום והליכון מקרים משיגים

פתח עינים

אטמא דבשרא בחרך פחתנא ונקירנא ואנונא אעישבי ארמייתינן ציבי חלם טויניה כי הדרן לבתר י"ג ירחי שתא חזינהו להנהו גומרי דהוו קא מחממי וכו' :

אין לתמוה אם כמאמר הזה אם בשר שהסירו ממנו החלב וגיד הנשה אחר שהניחוהו הילכי דרך על העשב לאפותו ע"י האש והעצים נתחברו יחד חתיכות הבשר מחמת העשב כבתחילה וכשלוהו בלי אש ואחר שנה א' ראו לגחלים שהיו בוערים ומחממים ואמרו שהעשב המחבר הוא שמתרי ושהגחלים היו מרותם שאין גחליו כבין מהרה · דע שסמתרי הלמח דוד פירש מין עשב לרפואת Sorta di erba medicinale אבל לי ידוע בפרט שיש הרבה עשבים שנקראים Vulnerarie רצוני שמתדבקי' בעור אחר שנחתך ע"י סכין או חרב ואחר שילא ממנו דרך טבע הדם וביניהם הם הביסטורטא Bistorta טורמינטילה Tormentila וגם יש ביניהם Centaura נ'ינטאורא פרטית ומשם החכם שהכירה בתחלה נקראת Chirona centaurum וזאת מתדבקת עד מאד כקמח ומים שנתערבו יחד וע"כ בל' רומיי נקראים Cementarum רצוני עשבים כטיד · הרותם הוא מה שנקרא Ginepro בלשון איטלקי ויש לו שמן דק בזרועותיו ובתפוחיו הנקראים Pomelli וזה השמן בכמות לא כ"כ גדול הוא גם בשרשי האילה ובענפיה ולכן הגחלת מתעכבת ומתארכת לזמן הרבה בפרט בפנימיות הגחלת שאם הוא השמן ונראה כבר נכבה מבחוץ אבל לא מכפנים ומה טיב אמר דוד בבעל ל"הר חלי גבור שנונים עם גחלי רתמים ומה נאה משל ל"הר לגחלי רתמים שבעת שישרפו יחזיקו האש לזמן ארוך ובעת שנראים בחוץ היותם נכבים לפנים מגא אש וישרפו כן ל"הר מטילים מרמה ומארב · — נאנו בכאן לענין לויתן ובהמות אשר באורו רז"ל באמרם ויברא אלהים את התנינים רי"א זה לויתן נחש בריח ולויתן נחש עקלתון ואחריו במאמר אמר רי"א מה כל שברא הקדוש ב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם · ואף לויתן זכר ונקבה בראם ואלמלא נזקקין זה לזה וכו' מה עשה הקב"ה סירס את הזכר והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעת"ל ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם אלמלא נזקקין ז"לז מחריבין את כל העולם מה עשה הקב"ה סירס את הזכר וצינן את הנקבה ושמרה לצדיקים לעת"ל שנא' הנה נא כחו במתניו ואונו בשרירי בטנו וקודם שנאמר זה שנראה לני בענין ב' בהמות אלו ראיתי להעתיק בקילור גדול מ"ש הרשב"א ז"ל עליהם וזה הוא אל תרחיק לצדיקים לע"הב סעודה כפשטי הדברים אבל כוונת המאכל אינו לצד מילוי הכרס ולהנאת הגרון אלא שכבר נודע שבקלת המאכל והמשתה יעוררו כחות הגוף ובהתעורר אותם יתעוררו ויתחזקו ג"כ כחות הנפש לאיזה ענין שיכוין אליו האוכל להמשיכם ולהישירם אליו לפי שהמאכל והמשתה סבות גדולות

לשמחת

לשם ולספינתו ומלחמת התנין ועורב נקבה כבר כתבנו ע"ז במאמרים של מעלה הראוי והנכון להבינו דרך טבעי · ואין להפלא אם העוף נטל האבן ופרח לפי שיש הרבה עופות שנוטלים אבן בפיהם לפרוח באויר יותר בנקל לפי שע"י פורחים נגד האויר והרוח יותר בנקל ויש להם סיוע עד"ז לילך במהירות וביושר דרכם נגד הרוח החזק וכמה מכשולים גדולים שבאויר כידוע למי שבקי בחכמת הנופות :

ת"ר מעשה בר"א ור"י שהיו באים בספינה והיה ר"א ישן ור"י נעור נזדעזע ר"י וננער ר"א א"ל מה זה ר"י מפני מה נזדעזעת א"ל מאור גדול ראיתי בים א"ל שמא עיניו של לויתן ראית וכו' :

המאסף הזה אומר שר"א ור"י שהיו באים בספינה ר"י נזדעזע ור"א נבער משינתו ור"י נזדעזע ממאור גדול שראה בים ור"א א"ל שמא עיניו של לויתן ראית · דע כי בים יש אש האיליטריקו גם במים חיים שהולכים מתוכו ואם תכה הנהרות שבאים בים באים מים מתוקים בתוך מים מלוחים אינם מביאים האיליטריקו כמתוקים ואם ב' אשי האיליטריקו באים זה לנגד זה בא לחוץ בטבעו לפיד אש האיליטריקו · זאת ועוד יש הרבה דגים ושרלים ותנינים בים שיש להם שער וזה ימים ראיתי ב' תניני הים באים ממצרים ובראשם היה שער ארוך נקרא קריניטי Crinite וזה השער כידוע הוא מיק אש האיליטריקו שבא לחוץ אם השער הוא מחורק בידי אדם · עוד יש לך לדעת שהרבה תנועות ורוחות בים הם מאש האיליטריקו שבא תחתיו והסערה החזקה שבאוקיאנוס הנקראת Uragano הוא בא לפי חכמי הטבע מהרוחות ואש האיליטריקו הוא בלהבה בתוך ותחת הים · דע עוד שמלבד אש האיליטריקו יש אש הפוספירו אש שהוא בכ"ח במי זבובי אש שהולכים ופורחים באויר בלילה בקיץ וכמו אבן הפיספירו מבולוניה שהוא מאיר בלא חום ומזה הפיספירו שבא גם תחת מי הים יכול להיות האור שראה ר"י מתוך פחדו ואימתו הגדולה · תחת הים יש דג הטורפידיני והאנגוילא המזדעזעת Torpedine e Anguilla tremante שהם מלאים מאש האיליטריקו ויש להם כלים בתוך הבטן מוכנים מהטבע להיות אוצר אש האיליטריקו ולשלחו לחוץ דרך מכה וחרדה כמו האיליטריקו ביד אדם ומ"ש החכם שמא עיניו של לויתן ראית אמת הוא שהקוקודרילו שהוא הלויתן יש לו עין מאירה אבל אינו מאיר כ"כ להביא חלחלה ברואה וע"כ אמר החכם בספק שמא עיניו וכו' :

אר"א א"ל הב"נ זמנא חדא הוה אזלינן במדברא והזאי

אטמא

פתח עינים

רב ספרא משתעי זמנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפיק רישיה טמיא ואית ליה קרני וחקיק עלייהו אנא בריה קלה שבים והוינא ש' פרסי ואזלינא לפומיה דלויתן :

גם זאת נוראה אבל אם בקרנים היה כתוב איזה דבר תוכל הכתיבה להיות ע"י אדם לפי שהדגים הגדולים יש בהם הרבה שיושבים בים וביבשה כלויתן ובהמות ואחרים ובזמן שהרבה שעות וגם הרבה ימים מתעכבים על היבשה אין להפלא אם אדם כותב או חוקק על הקרנים איזה דבר דרך פלא ואם כתב שהדג הגדול של המאמר היה לו חברה עם לויתן אוהבו · ואל תתמה על הקרנים שיש לדג זה לפי שזה ימים ראיתי באים ממצרים שיש גם כתבים שם בשפת הים שיש להם קרנים ונשלחו דרך דורון לקיסר בווינא ואין צריך לפירוש רב אבי שהוא העד של ים לפי שיש הרבה דגים שיש להם קרנים ואין ע"ז להפלא ;

ר"י משתעי זמנא חדא הוה קאזלינן בספינתא וחזינו ההוא קרטליתא דהוו מקבעי בה אבנים טובות ומרגליות והדרי לה מיני כוורי דמקרי בירשא גחית בר אמוראי לאתויי ורגש ובעי דגשמטיה לאטמיה ודרא זיקא דחלא ונחת נפק ב"ק ואמרה מאי אית לכו בהדי קרטליתא דדביתהו דרחב"ד דעתידה דשדיא תכלתא בה לצדיקי דעלמא דאתי ·

הארגז שממנו מדבר ר"י שהיו בו אבנים טובות ומרגליות איני כ"א דרך טבע שבא רוח סערה באיזה פעם אצל ספינת סחורה שנטבעה ושם בספינה היה ארגז מלא אבנים טובות ומרגליות ואם הארגז שהיה דורון לעתיד לאשת רחב"ד חסיד ובעל נכסים כידוע אין לי עסק בדברים כאלה שאינם לא מעלים ולא מורידים ע"ע הארגז · וגם אין להפלא אם הדגים שבולעים וחרקים הם עד מאד היו רוצים לחתוך ירך האדם היורד לשוט שהיה רוצה ליטול הארגז מסביבות הדגים אשר היו שם כי ידוע הוא מחכמת הטבע שהדגים הגדולים והחזקים אינם מתירים ליטול מסביבותיהם שום דבר שיש להם הנאה או קורת רוח לישב אצלם · ומ"ש ר"י שראה אבן טובה שאצלה היה תנין או היה אבן טובה טבעית תחת הים כמו שיש פנינים וקוראלי שם כידוע וגם דרך ספינה שנטבעה כ"ש · והתנינים שבים הם גדולים וחזקים ועושים מלחמה ביניהם וגם

לאדם

נותנים לו המאכל בכח בחיך ובוסס כמנהג בין אומתנו בראשית החורף והם תקרא כבופון בשווילר במוראטילי באנציקלופדיא בערך אווז תמצא שבלפון ובמוראטויא בפרט יש אווזות שמנות במשקל כ"ח וגם ליטראות בשקל ויניציא ויש מין אווז מדברי שאינו יכול בעת זקנתו לילך ברגליו מחמת שמנו ושקל גופו ומ"ש החכם ושאל אם מין האווזות שמנות ביותר להענג מהן לעוה"ב הוא ד"מ לומר אם הנשמה תתענג מעדן העוה"ב בהצטרפות ובהשוואה עם התענוג שיש בעה"ז באכילת האווזות השמנות רצוני שאל אם בעוה"ב תתענג הנשמה בנצחיותה כמו התענוג בחיים של הגוף ממאכל האווזות ואם א' מהאווזות הגביה הירך והאחרת הגביה הכנף מפני שהירך הוא יסוד הגוף התחתון ויסוד ההליכה ברגלים והכנף הוא יסוד גוף העליון ופורח העוף מכל צד ע"י הכנף ובעפיפתו האויר הוא יותר במשקל פרטי עם הגוף הפורח כידוע בחכמת אידרוסטאטיקא· המוסר העולה מהמאמר הזה כי האווז הוא אצל החכם ריפא משל טבעי על ההתעוררות וכנגד העצלות והשינה ובין הרומיים האווזות בשמעם מרחוק האויב שבא לעיר בקול גדול צעקו עד כי אנשי המלחמה נעורו משנתם והצילו העיר מיד האויב שבא בלילה לעשות עמהם מלחמה וללכוד העיר בטח כן הוא בחיי העוה"ב שאינו ראוי להתגבר בו כ"א המתגבר כארי וכלי עצלה עומד לעבודת בוראו :

ר"י משתעי זימנא חדא הוה קאזלינן בספינתא וחזינא ההוא כוורא דאפיק רישיה מסיא ודמיין עיניה כב' סיהרי ונפוץ מיא מב' אוסייה כב' מרכבי דסורייא :

יש בים הרבה מקומות שאש האליטריקו הולך תחתיו כמו בסביבות נאפולי שהרבה מימות חמין נובעין מתחת הים בשביל אש האליטריקו וכן הרבה מקומות כמוהן יש באמיריקא לפינית ובאסיא והאש ההוא נראה לפעמים בראש הדגים הגדולים ובעיניה בפרט אשר סביבותיהם הולך השער ומשם נפרדים נצוצי אש כמו להבה ומכח הרגשות האש ההוא נובעים מנחירי הדג מימי הים שנכנסים בדרך טבעי בנחיריו ובזה תבין הקורא פשט המאמר דרך טבעי אע"פי שנכתבים הדברים דרך גוזמא ע"ד תדע שבין כותבי דברי ימי הטבע יש הרבה מיני דגים שיש להם עינים בתכלית הזהירות כמו מעייני אור והולכי דרך ים מכירים אותם וגם עד"ז הבן המאמר דרך פשטי ומ"ש החכם של המאמר ד"מ וגוזמא שהיה יוצא מנחירי הדג מים הרבה כב' נהרות שבסוריא דע כי סוריא הוא אצל כותבי האומות כמו סיריא ובל' צרפתי Syrie ותראה במארטיניי שכותב שיש Syrie או סוריא של ב' נהרות שהוא ארם נהרים של הכתוב והנהרות היו חדקל ופרת :

פתח עינים

שקל גבבא דעמרא ומשיא מיא ואחית ברישא דרומחא ועייליה התם וכו' :

גם בזה אין להפליא את הסוחר הראה לחכם היהודי בלועי קרח שנבלעו
ברצון ה' על עונם לפי שחטאם ופשעם היה גדול עד לשמים
בהועדם נגד נביא ה' ונגד אחיו כ"ג וכפרטם באש התחתון הוא לפי
פשעם מה שראוי להם וכבר ידוע שבתורה ובנביאים בספרי הקדש וגם
בזוהר דברו באש של גיהנם שנשפטים שם עוברי דת ה' וכבר אמר ישעיהו
הנביא ואשם לא תכבה וגם בין פילוסופי האומות וגם בין כומריהם דברו
מעולם מעונש הרשעים ע"י האש ובאמת היא נקודת האור שהוא היותר
עליון בין החמריי ובין היסודות הוא הדק שבדקים ולכן יש לו איזה
הצטרפות עם רוחניות הנפש והוא היותר קרוב לדמות דבר לדבר רצוני
לרוחני ולנפשיי ולחייב הפושעים להצדיק עליהם את הדין כאמור משה
אמת וכו' המוסר העולה מזה שגם בין הפושעי' הגדולי' כעדת קרח העונש
גדול וארוך אבל עכ"ז יש להם תקוה :

ואמר · רבב"ח א"ל ההוא טייעא תא ואחוי לך היכא דנשקא ארעא ורקיעא אהדדי אולי וחזאי דעביד כוי כוי וכו' :

קל הוא לדמיון לדמות המקום שנושק האויר שהוא הרקיע עם גלגל
הארץ שיש לו תנועה ואם במקום פרטי שם החכם סלו ואח"כ
נסתר הסל עד למחר כאותו זמן בקירוב וכאותו מקום שמלאו מחדש זה
הוא אמת לפי חכמת ההנדסה ולפי חכמת כ"וס ולכן לפי האמת אמר גלגל
הרקיע רצוני האויר הסובב כארץ שהוא חוזר אין כאן נוזמא אין כאן
קושיא אבל הכל הוא לפי הפילוסופיא האמיתי · המוסר העולה שגם
בחכמת כו"ס היה לרז"ל הכרה ולימוד עמוק ולכן אמרו מ"ע כע"ז שלא
ע"פי האמת וע"פי סוד החכמה אבל יש לנו חיוב להבינם ע"ד ישרה ולא
ע"ד לא סלולה :

אמר רבב"ח זמנא חדא הוה אזלינן במדברא וחזינן ההוא אווזי דשמיטן גדפייהו משמנייהו וקא נחתי נהרי נחלי משחא מתותייהו ואמינא להו אית לי מנייכו למעלה דאתי וכו' :

המאמר הזה הוא נוזמא לפי הטבע באווזות · האווז הוא עוף המים
והארץ וראוי להשמן יותר מכל העופות שבינינו בפרט אם
נותנים

אין במאמר הזה לפי הפילוסופיא האמיתית דבר לתרצו. כ"א שמתי מדבר מתו במיתה משונה ולכן נתקיימו זמן רב בלא עיפוש גדול והיו נראים כפנים צהובות ויש בחכמת הרפואה הרבה מאלו שמתו במיתות משונות ולזמן ארוך היו מתקיימים כראוי בלא סרחון ובלא עיפוש ועי"כ הגדילו לומר שהיה להם הברכים שהיו למעלה ושהיה הולך תחתם סוחר א' עם הגמל ורוממו בידו וכ"ז אינו כ"א דרך הגדלה ולא אמת ומ"ש שהיה שוכב ופניו למעלה זאת היא ראיה שלא היה לו עיפוש כ"כ גדול כידוע מחכמת הטבע · ומ"ש שהבהמות שהיו רובצות עליהם לא היו הולכים משום עונש הרוכבים שלקחו ממון המת והו דרך מעולה להרחיק הגניבה אבל במעשה זו האימן עשה מה שראוי לו לעשות ולא יותר וגם דרך טבע אם הבהמות נושאי המשא יש להם משא בריח מעופש או ריח נבלה כמו במעשה הזה אינם רוצים לילך ללמד לאדון להסיר המשא מעליהם בשביל ריח העיפוש שיש בם · המוסר העולה מזה הוא שיש איזה תועלת בראות המתים ונפילתם כמו במתי מדבר שבכיבתם ובגידם ילמדו התועליות למי שראם :

ואמר רבב"ח א"ל ההוא טייעא תא אחוי לך טורא דסיני אזלי וחזאי דהדרן ליה עקרבי וקיימן כי חמרי חוורתי שמעתי ב"ק שאומרת אוי לי שנשבעתי. ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי וכו' ;

אין להפליא אם הסוחר הזה לטובה להראות לרבב"ח הר סיני שמשם יצאו חיים לאומתנו הירה מן השמים אשר לא יסולה בזהב וזכוכית יקרה היא מפנינים וגם אין להפליא אם עקרבים היו שם לפי שסיני היא ספל ועקרבים יושבים בו בטבעם והעקרבים בערביא הנקרא Petrea וגם במדבריות הנקראת Deserta רבים העקרבים שם והם גדולים עד מאד כאשר תוכל לראות במוראטילי ובססיפיר וכן בבוקארט בערך עקרבי ודע עוד שבין מיני העקרבים יש מינים מלאים לענה בפיהם ולכן אבל הכותב Ripa העקרב הוא סימן רע וכן הוא בסימני המזלות · אין לתמוה א"כ אם אח"ז בא הדיבור על שבועת הגלות הזה המר והנמהר ועל ההפרה שלא נעשה לב"ק ועכ"פ איני מבין מה תועלת היה להפרה הזאת מאדם א' בלבד נגד הב"ק ועל כיוצא בזה לך דומיה תהלה · המוסר העולה הוא שהקב"ה מרחם על אומתנו ואין לו קורת רוח בגלותנו ובעבודתנו ובכל צרתם לו צר :

ואמר רבב"א א"ל ההוא טייעא תא אחוי לך בלועי קרח אזלי וחזאי ב' ביזעי דהוה נפיק קוטרא

היה מתיר לירד לעומק הים כרות של חרש עלים שנפל שם הוא אמת בחכמת הנדסת המים שחריפות המים הנופות ע"פי השורה הישרה הנקראת Orizzonte ולכן אינו הולך לעומק וא"ת שבים אין חריפות לפי השורה הישרה ושהים אינו נובע ונלבד בנהרות יש חריפות לפי האורילונטי Orizzonte דע שאם בים יורדים נהרות כ"ש שלמה כל הנחלי הולכים אל הים באותו מקום שהנחל והנהר יורד לים הרבה מילין הנהר הולך תחת מי הים במרולה וכן היא בנהר פו ביורדו לים במו שראה ולימד החכם בהנדסה Guglielmini בספרו על חכמת מי נהרות א"כ גם במקום של רבה בר בר חנה ושל נפילת הגרון של חרש עלים היה במקום שהנהר יורד לים ובאותו מקום יש חריפות מים מכח הנהר היורד שם ועל זה שדי כבר דברנו בח"א במקומו המוסר הנעלה מזה שחכמינו היו חכמים גדולים בחכמת המים וכטבעם בין במימי הים בין במימי הנהרות כמו שפירשנו :

ואמר רבב"ח זמנא חדא הוה קאזלינן במדברא ואיתלוי בהדן ההוא טייעא. דהוה שקיל עפרא ומורח ליה ואמר הא אורחא לדוכתא פלן והא אורחא לדוכתא פלן וכו' :

אין כאן גוזמא אבל הוא אמת גמור בטבע שיש הרבה עוברי דרכים שמריח הארצות יודעים היכן הולכים לפי שידוע להם ריח א"י ד"מ שאינו שוה לריח ארץ בבל וגם בחכמת הקמיה אנו יודעים שמין הארץ הנקרא Calcarea אינו שוה ריחה לריח המין הנקרא Argilla שהיא ארץ שנעשות ממנה קדרות וכלים וריח ההר באדמתו אינו שוה לריח העמק וכ"ז ידוע לכל כותבי ימי הטבע ובאמת לפי הבקיאות חוש הריח מרגיש ומבין בדבר א' שאינו מכיר האחר ומלאכו בענין חוש הריח פלאות באדם שמרגיש ד"מ מריח האשה בזיעתה אם היא בתולה או אם היתה לאיש ואני בעצמי מרגיש בריח העשבים שמתבשלים במים ובלא ראותם אני יודע מריח התבשיל המינים היותר נהונים באכילה ואומר בלי גוזמא זה הריח הוא ריח החזיר וזה היא ריח האינדיאה וכיוצא· ריח הוא מגורת רוח לפי שהרוח והאויר מביאים בתנועתם הריח וכבר דברנו ע"ז בח"א · המוסר הנעלה הוא שרבותינו הכירו בחכמתם גם הדבר הגדול הזה בטבע שחוש הריח מרגיש על מין ממיני ארצות כמו שידוע לחכמי הטבע שבאומות ולחכמי יורדי הים והולכי מדברות ובפרט בין בני המזרח :

ואמר רבב"ח א"ל תא ואחוי לך מיתי מדבר ואזלי וחזיתינהו כמאן דמיבסמי וגנו אפרקיד והוה זקיפא בורכיה דחד מינייהו ועייל טייעא תותי בורכיה וכו' :

אין

בים · המוסר העולה מזה הוא שרבותינו היו חכמים בדברי הטבע ומה שכתבו גם דרך גוזמא הוא אמת או קרוב לאמת בכל דבריו ושאמת אמר שלמה הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר :

אמר רבא בר בר חנה זמנא חדא הוה אזלינן בספינתא סגאי ספינתא בין שיצא לשיצא דכוורא ג' יומי וג' לילותא איהו בזקיפא ואנן בשפלא וכו' :

תראה במוראטורי ובאלדרינדו ובכתבים אחרים כמה הוא הילך במהירות הדג בתוך המים וכ"ש בפרט וכמה ספינות גם שהולכים במהרה כמו ספינת האיד שבימינו הנקרא Vapore אינם יכולים להגיע למהירות איזה מין דג ולמרוצתו ולכן אמר החכם שהספינה שהיתה הולכת בשעלה לפי הרוח לא היתה יכולה להגיע למרוצת הדג שהיה הולך כנגד הרוח ואל תתמה על זה לפי שהדג שהולך תחת המים אין לו נגידה מהרוח כמו הספינה שהיא על המים והרוח מכה פה בכל הספינות ובכל המדות ואם הספינה היתה הולכת באיזה זמן במרוצה נוכל להאמין שבאותו הזמן היה הרוח מכה לפי הצורה של ההליכה ולפי תכליתה מכל מקום היא גוזמא גדולה מה שאומר שכעת שמחתתין קומקומוס של חמין היתה הספינה הולכת ס' פרסאות אם לא שנאמר שהפרסאות של הים בימים ההם לא היו כ"כ ארוכות כמו בימינו · ובמוראטורי תראה שיש דגים קטנים בים שיש להם מרוצה כ"כ קלה שאינו יכול להאמין בה כ"א הרואה בעיניו ושיש מין א' כ"כ ששמו הוא בלשון צרפת Courier רצוני רץ כמו הרצים שיצאו דחופים בדבר הטבע ונצרכא תראה בפתח דוד שמבאר דג קטן · המוסר העולה מזה הוא שרבותינו הכירו בגדולת הדגים ובקטנותם ובמרוצתם לפי הרוח וכנגד הרוח ושהכירו שהסנפיר עולה לתועלת המרוצה כמו שביאר Scheulzer על הפסוק סנפיר וקשקשת במים ושהסנפיר בם היה לכ' א' לצד הראש וא' לצד הזנב ועל כן מרוצתם היתה בלא מדה :

ואמר רבא בר בר חנה זמנא חדא הוה אזלינן בספינתא וחזאי האי צפרתא דהוה קאי עד קרסוליה במיא ורישיה ברקיעא וכו' :

שיש בטבע צפור אחד שקרסולו במים וראשו ברקיע אם רקיע הוא האויר הנקרא Atmosfera כמו שביאר הרב אברבנאל במלת רקיע הוא טבעי ואינה גוזמא · ואם ב"ק ד"מ רצוני הטעם והשכל על ענייני הבריאה אמר להם שלא ילכו ברגליהם בים שיש סכנה אע"פ שהצפור הוא עד קרסוליו לא מפני עומק המים אבל מתוך חריפותו שלא

פתח עינים

וחזינא ההוא כוורא דיתבא ליה אכלא טינא באוסייא וארחוהי מיא ושדיוה לגורא וחרוב מיניה ס' מחוזי ואכול מיניה ס' מחוזי ומלחו מיניה ס' מחוזי וכו' :

מי שקרא בחכמי הטבע של האומות כמה גדולים הם הדגים שנקראים Balena שיושב גם ביבשה לפעמים ושהוא מוליד חי שהוא גדול בעת הולדו כמו הרבה שורים ביחד ושיש עמים אין מספר שאוכלים מבשרם ושחלבו ושמנו הוא בכמותו עד אין חקר וכן עצמותיו ושיניו לא יפליא על המאמר הזה שאינו מגזים בדבר יותר מן הראוי אבל הוא כולו אמת דרך טבע ותוכל לקרות Moratelli בערך Balena וכן ספר לפרתי בשם Dizionario di Storia Naturale ושם תמצא מרגוע לנפשך על כמות השמן של הבלינה והרבה דגים גדולים כמוה · במס' שבת כבר דברנו כראוי על השרצים שהולכים בנקל בנחיריו של דג ועיד הדבר הזה ידוע הוא ומפורסם לכל תלמיד בחכמת הטבע והשרץ ד"מ שהולך בנחיריו של לויתן נקרא Jcneumone ומקרה הטבעי הזה כתבו גם Moratelli בערך Coccodrillo המוסר העולה מזה שגם בים החיו' שבו הם לתועלת האדם גם שהם עד למאד גדולים כמו שהוא בדג הזה ולכן הבשר הנאכל בפרט במלח השמן שריפה בפרט הוא מועיל עד מאד לפי שהכמות הוא גדול כ"כ שנראה דבר לא בלבד למעלה מהטבע אבל נגד הטבע וכן העצמות שנושרים אותם לבנין הבית :

אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הוה קאזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה וקדח אגמא עילויה סברינן יבשתא היא וסלקינן ואפינן ובשלינן גביה וכד חם גביה איתהפיך ואם לאו דהוה מקרבא ספינתא הוה טבעינן :

הגוזמא הזאת איננה גוזמא לפי דברי חכמי הטבע · ידוע הוא אצל כל חכם בקריאת יורדי הים באניות ובקיבוץ דברי הטבע אצל השררות ושאר חכמים וגדולים הנקראים Musei כמה דגים גדולים וקטנים היו לאבן ולדומם הנקראים Pesci Petrificati שאינו כ"א העפר שעל גוף הדג הולך ומכסהו וכמה דגים גדולים הנקראים Balene שלפי גדלם בנקל אין להם תנועה ויושבים במקומם לחדשים ושנים ואין להפליא א"כ מ"ש החכם בר בר חנה אם החול נקבץ על גבו ועלו עשבים על החול עד שעלה בדעתם שאי הים היה ואחר תנועת הדג היו בסכנה גדולה אם לא היתה הספינה קרובה לעלות עליה להציל חייהם שלא יטבעו

בים

כנגד סם המות וכנגד קדחות דבריות אין לנו בין חכמי הטבע מי שכתב טבע חיה שאין לה כ"א קרן א' במצחה ושיש לה סגולה ברפואה כנגד סם המות · אבל הוא אמת שקרן האיל דנוני Corno di Cervo הוא ידוע ברפואה לא בלבד מי ששרף עם קרן האיל הנקרא Spirito di corno di Gervo אבל גם מעורב עם סמים אחרים הנקרא Spirito di corno di Cervo seminato וגם תערובות אחרות מועילות לבריאות המוסר העולה מזאת הגוזמא הוא שגם בריה קטנה יכולה להגדיל עד שבחה וחוזקה יכולה להזיק לטבע הנברא ולאדם היושב בעולם התחתון הזה השפל והנבזה וע"כ מה טוב אמרו רבותינו אל תהי בז לכל אדם וכו' :

אמר רבא בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אקרוקתא דהוה כי אקרא דהגרוניא וכו' :

הגוזמא הזאת מדברת מצפרדע גדול עד מאד שאכל אותו תנין א' ושהעורב נקבה אכל התנין ואח"כ עלה העורב על אילן ועל כנפיו כדרך העופות ועל זה מפליא המספר על כח האילן בתחלת כל חוץ מרבוי הדיבור · כל הדברים האלו א' לא' הם ע"פ הטבע · מפני שהתנינים כל היום אוכלים הצפרדעים שהם מאכלם ותמיד בפרט במצרים ובמזרח כל הולכי דרך בין בים בין ביבשה רואים בעיניהם התנינים שאוכלים הדגים והצפרדעים ולפי גדולת התנין האוכל היא גדולת הנאכל ידוע הוא ג"כ שהעורב הוא עוף טורף ודורס כמו שתוכל לראות בכופון במורטילי ובכיקארט בערך עורב וגם בתורתינו נאסר העורב מפני שהוא דורס ויש הרבה מקומות שעינים ראיה על זה בספרי אקדם וכופון מעיד שהנקבה היא רעה יותר מהזכר א"כ כל המאמר בכללו הוא ע"פ הטבע כמו שהוא טבעי שהעורב במשקלו יוכל לשכון על אילן מפני שיש באילנות חוזק וכח ונסות חמרי שהוא כדי לסבול משקלים גדולים עד אין סוף כ"ש בדבר הזה שאינו אומר החכם שראה תכף שאכל התנין הצפרדע שנאכל מהעורב אבל יוכל להיות אחר זמן שעות וימים וא"כ האוכל עיכל הנאכל קודם שנאכל הוא מעצמו מאחרים הכלל העולה שזאת הגוזמא היא ע"פ הטבע בכל צדדיו · עוד יש לעיין שהצפרדע יושב ביבשה ובמים בנהרים ובנחלים ובכל נומא וא"כ יותר נקל היא להיות נאכל מהתנין וכבר ג"כ ידוע הוא מחכמת הטבע שהעורב אוכל ודורס נבלות ובפרט אם הוא רעב · המוסר העולה מזאת הגוזמא הוא שולם העולם בבהמות ובחיות שמאכל הא' הוא האחר עד שהצומח לא סובל החי בשהוא חי אבל גם במיתת החי נהפך החי לצומח ובזה יש לו גם בחמרו איזה חיות בשהוא צומח :

אמר רבה בר בר חנה זמנא חדא הות אזלינן בספינתא וחזינא

האדם לפי שבכלל הם יותר רוחניים ולא כ"כ חמריים כמו האדם א"כ הגדולה היא בהצטרפות מיעוט החמריות ומזה הטעם בעצמו יש להם יותר קלות בתנועת היד והזרוע ולכן כשפכם מכלי אל כלי משקה א' הם שולחים המשקה בכלי בלא שפיכה ואתה תראה בכלל שכל דבר כזה בתנועת היד והזרוע הם יותר קלים הדקים בבשר ובעצמות מהגסים ומזה הטעם השד ניכר על האדם בדברים האלו · בג' המאמרים האלו של רבה בר בר חנה אנו לומדים · מהא' המוסר שגם הדברים היותר גדולים בטבע כמו גלי הים שגיברים ורוצים לטבוע הספינה סיוע האלקי ושמות שם קדשו כתובים על חומר אחד הם כדי לבטל כח הטבע נגד נזק האדם ולעכב בענין הזה הטביעה · מהב' המוסר שכל כוחות הטבע יש להן מדה משקל ומשורה ואם הגלים הולכים וגוברים בגבהן ובמדתן עכ"ז אינם הולכים עד המדה שאין בה תכלית אבל הבורא עשה כ"כ במשורה שאומר לגלי הים עד פה תבוא ולא תוסיף וגו' · ומהג' שהשדים יש להם כח לעשות רע אבל עכ"ז מצדקותיו של הקב"ה הוא שמרחם על בריותיו ואינו נותן להם רשות להזיק · ואינם יכולים לצאת בדרך יחידי שלא להזיק לב"א כמו שהוא טבעי להווים בזה :

אמר רבא בר בר חנה לדידי חזי לי אורזילא בר יומיה כהר תבור וכו' :

בלשון ארמי אורזילא הוא עופר האיילים בלעז **Cerbiatto** ובלשון לאטינו **Hinnulus** · דע עוד כי בין הבהמות והחיות האיל כשהוא עופר הוא היותר קל בזמן קצר להאריך עצמו והולך וגדל עד למאד שכמעט אין בין היכולים להלוך וכשהוא רץ הקרנים מתכשלים באילנות ובעצי היער שאינו יכול עוד להניע עצמו כל זה תראה בכופין במורלטילי ובכותבי ימי הטבע · על כן רבה בר בר חנה דרך גוזמא אמר שהאורזילא רצוני עופר האילים הגדיל עד למאד כמו הר תבור · כותבי חכמת הטבע אמרו ג"כ שהאיל לפי שהולך במרוצה בנקל בא לו השלשול וידוע הוא גם בין כ"א הרץ יותר מהראוי הזיעה גדולה וקטנה הולכת לפנים בגוף ובתחתון הגוף ומביא השלשול · ע"כ דרך גוזמא אבל בדרך אמת אמר שהטיל רעי וסתם לפי שעה הירדן עד שמסמסוהו המים מעט מעט · ודע עוד שהירדן הוא בין הנהרות שהולך במרוצה גדולה מפני שיורד הוא ממקום גבוה ויורד למקום נמוך במעט דרך ובאלו הנהרות חזקים וקלים המכשול שהולך לנגד המים הוא יותר מוחש בפרט במקומות שדרך המים הוא במקום צר כמו שהוא בירדן במקומות הרבה ממרוצתו כמו שתוכל לראות באנדריקומיו ערך ירדן ועל כן נקרא ירדן כזה מלשון ירד רצוני כהר שיש לו ירידה גדולה ואיני יודע למה רש"י מפרש אורזילא ראם בן יום א' והלא דוד שמפרש ראם חיה שאין לה אלא קרן א' במצחה ושהוא

אין כ"כ להפליא ושרפד שהיה ראש לספינה ספרדית אמר לי שפ"א כהלכו לאמריקה של חצי יום מארץ שרפד נסע ביחד משם לילך לאמריקה עם ב' אניות אחרות וישבו כזעף הים י"ט יום שהיה כ"כ גדול גובה הגלים שים בו כל אותו זמן בלא ראות א' אל א' ואחר ששב הים מזעפו ראו א' אל א' ולא היה רחוק מא' כ"א דרך קצרה ואם פ"א אמר החכה שהאניה אשר הלך עליה דרך הים היתה כ"כ גבוה שנראית כמו כוכב קטן שבקטנים אין לתמוה לפי שבפרט בתוך הים אחר גליו כל ניף העולה למעלה אם הולך מעלה מעלה נראה כמו כוכב מלד קטנותו · אין לתמוה בפרט שבחכמת הראות ידוע שהגופות העולים למעלה בתוך הים המים בעצמם מראים יותר קטנותו · ומ"ש שאם היו עולים למעלה היו נשרפים אינו מכח הכוכב אבל מאת האליטריקו ומהאויר המתלהב והשורף שרב הוא עד מאד בגובה הרקיע שהוא האטמוספירה Atmosfera ולא יותר · וכבר ידוע הוא שהעולים בכדור המתלהב ע"י האש השורף שעולים מעלה מעלה הרבה פעמים הין בסכנה גדולה בפגעם בגובה האויר והרקיע האש האליטריקו שהוא סיבת הרעמים והברקים · ומ"ש שהיתה האניה גבוהה והגביהו כ"כ העוברים ושבים בה שהיו סבורים שיצאו המים והאניה חוץ לשפת הים ושטף את העולם ושאמר גל א' לחבירו ד"מ שלא ישטפו העולם מפני שהגבורה יתעלה שם חוק גבול לים חק עולם לא יעברנהו זה היא אמת בעצמו שהעוברים ושבים בים כמה פעמים הולכים כ"כ בגבוה הים בפרט בים אוקיאנוס שאינם יודעים אם הם בארץ או בשמים ואין להם כי אם להתפלל על חייהם בראותם הסכנה גדולה אשר הולכת סביב חייהם וכמ"ש הכתוב המה ראו מעשי ה' ונפלאותיו במצולה וכו' ותרוממם גליו יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג וגו' ותרוממם גליו וגו' :

אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי הורמין בר ליליתא דהוה קא רהיט אקופיה דשורא דמחוזא ורהיט פרשא כי רכיב סוסיא מיתתאי ולא יכיל ליה וכו' :

המאמר הזה שאומר שהשד היה רץ יותר מאדם רוכב על סוס ושהיה לו הגבורה והדעת לדלג מפרדה לפרדה בשפת הנהרשל גרס אחד ובשעה שהיה מדלג היו בידו ב' כוסות מלאים יין היה מוריק ב' הכוסות א' באחר ואע"פי שהיה יום רוח וסערה ביום השפוך ההוא לא היה נשפך גם בטיפה א' ומשום שהיה דבר נגד הטבע המלכות לא התיר האדם ההוא לישב במדינות בין שהיה מכשף או שד ב"א ובין שידה העיקר העולה ממאמר הזה שכבר דברנו מה שראוי ובפרט במס' ברכות ובמס' גיטין על השדים על טבעם ועל מהות כוחם וגם על כוחות הגופיות והחמריות שלהם ואין להפליא אם יש להם המרוצה קלה יותר ממרוצת

האדם

פתח עינים

מליץ ערבי לא אחשוך פי קורא נעים לומר לך גם כן שראיתי בלשון אינגילטירה ספר קטן א' שהרבה לדבר על אלו הגוזמות אשר נעתקו שם בלשון רומיי אבל היה כותב הכל לפי שלא עשה כ"א שחוק על הגוזמות באמרו שכלם הם הבל וריק הבל הבלים הכל הבל אבל באמת לא היה יודע מה כתב ולא היה מבין הדברי' אשר קרא והדבר היותר נקל שבעולם הוא למלא האדם שחוק פיהו על מה שאינו מבין ולפי תכלית בכלל בזה הספר אפשר באלו המאמרים כלבד מה שאני מבין ואעשה הדרשות לפי חכמת הטבעית רצוני פסיקה בכלל ובפרט וזה הוא היותר מועיל בדברים האלה · א' במאמר הא' אמר שהגל המטביע לספינת הים נראה כמו להבת אש לבנה בראשו וכח מוצאו במקל הזורק אשר כתוב עליו אהיה וכו' · בזאת הסגולה וקבלה מעשית הזאת אין לי עסק בנסתרות אבל אעשה על הדבר הזה שני דרשים · הא' ששם גל על גל הים מפ"ש מאותו לפי שהיא גל מים כמו עד הגל הזה כעפר וכדומם ומפרש תנועתו לפי שהגל מתגלגל על עצמו · הב' שלהבת אש לבנה הוא אמרם לפעמים בגלי הים לפי שבמים מתערב אור השמש בפרט בבוקר ובערב ובשלשלת האור מעורב עם המים בגובה הגל נראה כמו שלהבת אש · ועוד שלפעמים מתערב עם מי הים אש הזליט־יקו ומולאות המים חמים אשר רבו כמו רבו בתוך הים בפרט בסביבות נאפולי ונראה הים כמו מתלהב בגובה הגלים וע"פי הזאת הזה בחכמת הטבעית אין מקום לפירוש איזה מפרש שאמר כי השלהבת ההיא היה המלאך המזיק :

אמר רבב"ח אישתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא ש' פרסי וזמנא חדא הוה אזלינן באורחא ודלינן גלא עד דחזינא בי מרבעתא דכוכבא זוטא דהויא כמבזר מ' גזירי בזרא דחרדלא וכו' :

בתחלת כל דע שאוטינגירו וסלדנו Seldeno e Ottingero ואחרים חכמים מהעמים של אשכנז בענין הלשונות ופשט המילות הרבו בראיות להורות שהפרסה איננה מדה א' אבל יש פרסות ארוכות ויש פרסות קטנות וכן הוא בענין המדות בכלל שמעיר לעיר שאינן רחוקות ה' וא' כ"א מעט דרך יש הפרש גדול במטבעות במדות ובשקלים ובפרט בעירי אשכנז ובעירי איטליא ולכן הפרסה בזה המאמר אין להבין פרסה גדולה שהיא רחוקה מהטבע אבל פרסה קטנה שהיא טבעית בענין אשר הנחנו או א"כ אמר החכם שאמרו לו עוברי הים באניות שכולם הם מגדילים דרך גוזמא דרכיהם שיש בין גל לגל לפעמים ג' מאות פרסות ואם הפרסה היא קטנה והגל גדול עד שמגיע הרעי שנקרא אורהגאנו בתנועתו דרך גלגלות ושגובה הגל היה ג' מאות פרסה מהפרסות קטנות

אין

שהיה דין לגדור על עצמו שלא ישא אשה לכלות זרע ישראל נבזה ולא יבואו לידי סכנות גדולות ואני כרוחי לי אומר שאין להפליא אם חכם א' אמר שמוטב הוא לכלות זרעו של אברהם להיות לשמצה ולקללה תחת גזירות אויבינו לפי שלפעולם בכלל ה״א טוב העדר טוב ממציאות רע :

פרק ה' המוכר את הספינה

אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא האי גלא דמטבע לספינתא מתחזי כי ציציתא דנורא חוורתי ברישה ומחינן לה באלוותא דחקיק עלה אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה :

באלו הגוזמות של רבה בר בר חנה רבו כמו רבו הקושיות והפירושים ובולם לשוא עמלו בם · מי שפירש אותם לפי הסוד הלך בדרך לא סלולה מפני שאין בתלמוד שניות ארוכית בזה הענין כמו המאמרים האלו שאינם א' או ב' ואין תכלית בש״ס להורות דברי קבלה בלשון גוזמא ובמכסוכה ראיתי ספר א' בשם מעשה רב שפירש אלו הגוזמות מקצתם ע״פ הסוד ומקצתם דרך דרש ולפי האמת לא בדרך זה ולא בדרך זה נקרב אל האמת אבל כנגד זה כפי המחבר השואת ראוי הוא פסוק שלמה המלך אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני בדרך דרש · כפיו וכפי אחרים לפרש אלו המאמרים נוכל לומר עליו סובב סובב הולך הרוח ושב אל הרוח · דע שרבה בר בר חנה הוא מיחס שדיבר ולימד הרבה בלשון ערבי מערביים והמזרחים ודרך האומות ההם גם בלמודיות הכל הוא גוזמא וחדות ומשלים רובם כפולם בין הנבראות וביסודות בכלל בין בבהמות ועופות בפרט ואין בפיהם כ״א משל ומליצה ובפרט הנקרא בלעז Favola וא״כ אין לתמוה אם רבה בר בר חנה העתיק מלה במלה מלשון ערבי לארמי דלוני הנקרא תרגום אלו המאמרים שהם מליצות וחידות ערביות ודע שאני ראיתי בפרמה עיר מלוכה קטנה באיטליא אשר שם יש חדר גדול ויקרא מלא ספרים עד אין קץ הנקרא Biblioteca ברשות ואדונות השר אשר לפנים היה דוכוס אלו המאמרים של הגוזמות רבה בר בר חנה בספר א' קטון תחת שם מליצות ערביות ובלעז Favole Arabe אשר ראשיתם היה בלשון ערבי מיאלם יכדף שבנגדו היה העתק בלשון רומיי דלוני בלשון Latino וממלה למלה ראיתי שהם בעצמם הגוזמות של הגמרא והתלמוד ולפי האמת הזה אין לעורר המחשבה לפרשם ע״פי הסוד לפי שהערבים לא היו מקובלים ולא למדו החכמים ההם לא הקדמות הזוהר הקדוש ולא הקדמות האר״י הרמ״ע הקורדוזירו וכמה חכמי' מופלאים בחכמה הקדושה הזאת ויש הפרש בלא קץ בין חכם בחכמת האמת ובין

פתח עינים

חולאים של הרבה חדשים וישנים וגם בקדירות הגידים והחולשה היין בין הרופאים הוא שר גדול ולפי איכות הרע הוא איכות היין כמו נגד השלשול יין בורדו Bordò ונגד האולשר יין סיפרו Cipro ובקדחת הגידים יין של רינו Reno ולהביע המי רגלים שבאים במועט ראוי היין לבן הנקרא במקומות האלו בסביבות עיר Trieste יין Cividino ובכל אלו החלקים של רפואות היין לפי איכותו ראיתי בנסיוני הרבה ראיות על זה :

וישא בלעם את עיניו וגו' מד"ר ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה אמר ראויין הללו שתשרה שכינה עליהם :

במאמר הקטן הזה יש ב' מוסרים · הא' שאמר שראויה השכינה לשרות על ישראל מפני שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה ובזה הדרך אין א' רואה בבית חבירו בתוך ביתו ובזה אין סקלה והשנאה מצויה · הב' שאם הפתחים אינם מכוונים יש מקום לצניעות האשה בכלל והעריות מרוחקות ע"פי הדחק :

ת"ר כשחרב הבית בראשונה רבו פרושים בישראל שלא לאכול בשר ולא לשתות יין וכו' :

במאמר הזה יש הרבה מוסרים פילוסופיים · א' שראוי להתאבל על חרבן ירושלים שהיא סיבת הגלות המר והנמהר הזה אבל במדה במשקל ובמשורה ולכן רבי יהושע עשה מחלוקת על הבשר והיין שלא היה לאסור לזכרון החרבן לפי שרוב הציבור אין יכולים לעמוד בגזירה הזאת והבשר והיין במיעוטם נותנים מזון ומכלכלים הגוף בין לעשיר בין לעני ואינם יכולים לסבול איסורו במוחלט · ב' זכרון לחרבן היה שד האדם ביתו בסיד ומשייר דבר מועט בלא סיד וכשהאדם ממעט בפרט נגד הפתח דבר שהוא מנהג בין בנ"י לזכרון חרבן ב"המק הוא ביזן כבוד לשכינה ואין לנו להתאונן · ג' אחד הבית צריך לעשות זכרון גם בשלחן להשאיר עליו דבר מועט והוא כסא דהרסנא קערה של מאכל דגים מטוגנין בשמן בסולת וזה אינו דבר גדול להשאיר שארית בעת הסעודה לעורר הלב ולהחליש מעט הגוף באותו הרגע בעצמו שרוצה להעניגו באכילה ומה טוב שלא לאכול דגים לזכרון החרבן מפני שהדגים הוא מאכל שמרבה הזרע ומביא בנקל האיש והאשה לידי ניאוף ועל תכשיט האשה השיעור שמביא על ידי המלח הוא בתכלית העגוב אם מביא ביעור במקום היותר נקל להראות יבוא האדם מורה שמכיר מ"ש שלמה בחכמתו שקר החן והבל היופי · ועל זה הדרך בעצמו הוא האפר המונח בראש חתנים במלחם במקום הנחת תפילין שעושה רושם גדול · ד' מ"ש ריב"א

שהיה

דרך חכמה צוה על נכסיו שלא יבינו הכל שהוא עשיר ובעל נכסים ואמר חבית עפר על הקרקעות חבית מלאה עצמות על הבהמות שבשדה וחבית תובין על המטלטלים והבגדים שבבית · ואין להפליא אם קודם המיתה האדם מתרושש עצמו לכסות עשרו לפי שאם היה גזלן ורמאי או גנב וגזלן להעשיר גם במיתתו רוצה לכסות עונו כ"ש שהמכסים עשרם הוא על הרוב כליות ורוע לב סיבת הדבר הזה שלא לעשות צדקה כיכלתו שלא לפרוע לשר ולקהל מה שראוי לפי מדרגתם · וגם בדרך זה אין לו הוצאות בביתו לפי שאין איש בא אצלו לא דרך אהבה ולא דרך צדקה ועל זה מכסהו גם בשעת מיתתו להרויח ליורשיו שלא יבואו בשעת הדחק להוציא הוצאות אם בני העיר ידעו העושר שעוזב לבניו ולבאים אחריו לירשו · רבי בנאה היה חכם וערום וכמו שאמר הכתוב אני חכמה שכנתי ערמה ולכן פירש לפי האמת צוואת האיש הרמאי ההוא כמו שבא במאמר · ערמתו וחכמתו גם כן ניכרת בעצתו על הצוואה של האיש אחר שלא היה לו כ"א בן אחד כשר בין י' לילך אצל קברו לחבוט עליו נגד כיבוד אב ובזה גלה הסוד הבן הכשר בין הבנים לא ראוים שלא הלך לחבוט וכן הערמה גדולה היא של אשתו שהלכה לצעוק אל המלך ודברה לשון חכמה ודרך חידה שלא יבינו כ"א ע"י בעלה כמו שהיה ובזה השררה מינה אותו בדיינות ומה טוב צוה ואמר שכל דיין שנקרא לדין ומוציאין ממנו ממון בדין שלא פרע חובותיו אינו ראוי להיות ולהקרא דיין לפי שהוא כמו גזלן אם אינו פורע מה שחייב לפרוע והוא פסול לדון שיעות הדין בשביל שוחד וחילול שם הדין לדון איש שאינו פורע חובותיו וא"כ במעשיו הוא אויב הצדק האמת והמשפט · ומ"ש בריש כל מרעין אנא דם בריש כל משוי אנא חמר הוא אמת וצדק לפי חכמת הטבע לפי שראש לכל המיתות הוא הדם ועל הרוב האדם מת על רוב הדם לא בלבד שלא הקיזו בזמן הראוי לו אבל לפי שרוב החולאים הם שריפה והתלהבות הדם ובפרט הדם עולה בראש ובחזה ובדרך אלו החלקים החולאים מתרבים ומיתה מצויה וגם החולאים אחרים יש להם מרגוע אם האש של השריפה מתמעט ולבסוף גם שאר החולאים או בתחלה או בסוף מתערבים עם קדחת להבה ואש. ובקדחת של הגידים הנקראת Nervosa גם בזאת אינו נגד הטבע לראות כמו שראינו אנחנו להיות דרך דחק להקזת הדם או עם הסכין של האומן או עם השרצים על הדם שמהדקים במקום מבורר לצורך האדם · וחכם גדול בארץ אשכנז ראה אחר מיתת הרבה חולים מחולי קדחת הגידים שבראש בפרט בנתוח נתח היה הדם בחלק ההוא הרבה עד מאד וכלי הדם מלאים עד אין סוף מהדם הבא במקום הקדחת ואמר לבסוף שקדחת הגידים הוא חולי הדם גם מ"ש על היין שהוא ראש לכל הרפואות הוא מדבר בכלל על האיש הבריא שאם שתאו כמדתו כראוי לו וממוזג במים לא יבא בנקל לידי חולי וגם בחולאים בחולי החולשה ובכל

חולאים

פתח עינים:

מה הוא משל והלכה ללמד לאדם שהעבד הנאמן יחיה לנצח ומה שאח"ז
כתבו. ששרה ישנה אצל אברהם ושהיתה רואה בשערות ראשו גם זה הוא
משל לנחמת האדם ליתן לו בטחון שבהשארות הנפש הקרובים יהיו מכירים
זה את זה בנשמותיהם כמו שבחיים היה בגופם · זה יכול להיות אמת
אבל אין לנו ראיות עצמיות לאמיתותו. ואם היה רואה בראש בעלה ד"מ
הוא להורות שהמתים אינם מכבדים זה את זה כ"א בראשם ובשכלם ובזה
הוא קרוב לדעת שהמתים יודעים בחלק אחרים שמתו קרוב למיתתם
ושהכירום בחייהם · מ"ש שלא להסתכל בדיוקן אדם הראשון שנא' לפ"ד
פילוסופי עד מאד רצוני ללמדך שאין יכנו אדם שיבול בדעתו לדעת
אחר מיתתו אלים. הא' בדמה כברא לא ע"י אדם אשר אכל מיד הבורא ·
ומי יכול לדמות איש מאין · זה הוא מה שלימדו רבותינו באמרם שאין
יכולת הרואה לראות בדיוקן עצמו של אדם הראשון לפי שהוא בריאה
לא שוה לשום אחד מהנבראים ואין ביכולתנו להכיר איבות בריאתו ועל
זה הדרך אמר רבי בנאה שנסתכל בב' עקביו של אדם הראשון ודומים
לשני גלגלי חמה זה הדיבור הוא ע"ד הפילוסוף פלאטו בהשתלשלות
ובשלשלת הנבראים רצוני שבסוף הגבול של בריאת האדם שהוא רוחני
וחמרי ביחד ובעקבו שהוא סוף גופו שם לפי הדמיון מתחיל שתלשלות
הגוף החמרי בלבד ומתחיל מהזמה שהוא ראש לכל נברא חמרי ונקודת
הנבראים והגלגלים כולם שהולכים ומתנועעים סביב סביב לו מדרגות
היופי של המאמר הזה הם פילוסופיים · שרה עבה לבחרותה דרך גם
ואמרה אחרי בלותי היתה לי עדנה א"כ היתה יפה בהלטרפות חוס שהיתה
הראשונה בין הנבראות ועלם התלמות מעלמיו של אדם הראשון היתה
כקוף לפני אדם לפי שהטבע מאיר לדור הולך ונאבד והיופי של הדורות
הראשונות אין לדמותו ליופי הדורות האחרונות ומה טוב אמרו שאדם
הראשון היה יותר יפה מחוה שהיה הנברא הראשון מיד הבורא ולא נברא
מעצמותיו כמו חוה וכ"ז שהוא פילוסופי מ"ש אדם בפני שכינה כקוף
בפני אדם · ומה היא להשוות הנברא עם הבורא הנה שאמר שכתוב בצלם
אלהים ברא אותו ?

ההוא גברא דאמר להו חביתא דעפרא לחד בראי חביתא דגרמא לחד בראי חביתא דאודרא לחד בראי לא הוו ידעי מאי קאמר להו אתו לקמיה דרבי בנאה א"ל אית לכו ארעא א"ל אין אית לכו חיותא אין אית לכו ביסתרקי אין אי הכי הכי קאמר לכו :

במאמר הזה יש ללמוד במוסר ובמדות שהאדם הוא רמאי אף בצואה
קודם המיתה לכסות עשרו כמו במאמר הזה שאותו האיש:

דרך

שלא יהיה חלוקו נראה מתחתיו טפח משום נקיות ומשום בריאות כמ"ש למעלה · ד' שלחן של ת"ח יהיה נכון ברחבו בב' שלישים מכוסה במפה מצד האוכלין לקנח פיהם ולתת עליה האוכל בכל מיני נקיות ושליש החיצון מגולה להניח עליו קערות וכוסות שלא ילכלכו המפה ויתבזו האוכלין גם בזה יש מוסר במדות הנקיות וגם בבריאות לפי שבלא נקיות האוכל אינו אוכל בהשקט בשלוה ובתיאבון וגם העיכול והמזון אינו הולך על נכון לפי דתי שטבע הקדמונים היו נוהגים לעשות טבעת סביב השלחן ובשפתי לתלות בו איזה דבר ולכן · ה' גזרו רבותינו שלא יהיה הטבעת מבפנים מצד האוכלין שלא להזיק בה לא הם ולא התינוק אם אוכל אצל אביו ואם אין חשש לזה יתלוהו מבפנים ולא מבחוץ פן יכשלו בהם השמשים והעבדים שהולכים סביב השלחן ואם היא בלילה הנזהרה היא יותר מוצרכת וכל אלו ההלכות ביחד הם מוסר ד"א והלכות בריאות · ו' במטה של ת"ח שלא יהיו תחתיו כי אם סנדלין בימות הגשמים בשביל הטיט ומנעלים בימות החמה ולא כמו ע"ה שכל דבר מניח מתחתו אפילו אוכלין וזה הוא הלכה בנקיות וגם בבריאות לפי שהאויר הוא מעופש סביב המטה ותחתיה מצד הזיעה הקטנה שבאה לחוץ בגוף האדם וגם הזיעה הגדולה ומי רגלים וצואה שבחדר וכל האדים שבאים מאלו הגויות הם והמה שמעפשים האויר נגד הנקיות ועל כלם נגד הבריאות וגם הוא נגדר לסכנת האש והשריפה :

רבי בנאה הוה מציין מערתא כי מטא למערתא דא"א אשכחיה לאליעזר דקאי קמי בבא א"ל מאי קעביד אברהם א"ל גאני בכנפה דשרה ומעיינא ליה ברישיה א"ל זיל אימא ליה בנאה קאי אבבא אול א"ל ליעול וליתי מידע ידע דיצה"ר בהאי עלמא ליכא על עיין ונפק וכו' :

רבי : בנאה היה אדם גדול וחשוב וניתן לו רשות ליכנס במערות הצדיקים ולא היה כוונתו בלבד למדוד ארך המערות מבפנים ומבחוץ לעשות ציון להכיר מקום הטומאה אבל לפ"ד ליטע מבחוץ או בנין המערה או עליה מצבה גדולה או קטנה לפי מדרגת המת לכבדו בפני החיים הנשארים ובפרט בפני קרוביהם שיש להם נ"ר לראות המת מכובד בקברו ויש להם נחמה שנראה להם הקבר עצמו המכובד חלק חיים במת והדמיון מתהלך באמצעית הזה ונראה להם המת בכבודו ובעצמו ובבגדיו כמו שהיה בחיים אתו וכבר החכם המשורר האיטלקי פיסקולו כתב שיר גדול ונאה בשבח הקברים בכלל ובשבח היותר מכובדים בפרט להראות לפילוסוף שהקברים המכובדים הם התחייה למתים עצמם בפרט ולמצביהם ולמדקדקם וכ"ש לנשמה שיחיה לנצח · ומ"ש שאליעזר עבד אברהם לא

פתח עינים

רצוני פנות דרום אינם יורדים גשמים ולא הוגשמו לעולם אבל יש להם
טל תמיד אבל כ"ז היה בין בזמן שבה"מק קיים בין בימי חרבנו · ומ"ש
שמיום שחרב בה"מק לא ירדו גשמים מאוצר טוב אינו כ"א דרך מוסר
שבעת קללתנו וגלותנו אין לנו אוצר הטוב של הברכה · ומ"ש הרוצה
להתחכם ידרים ולהעשיר יצפין הוא ידוע בין הקדמונים שהדרום והימין
היא פינת הגדולה האמתית והצפון הי"א פינת החלשות והחמריות אם כן
הא' היא פנת החכמה והב' פינת העושר · וגם החכם Carmeli בספרו
הנקרא Degli usi ebraici antichi אמר שגם בין המצריים הכשדים
והיונים היה נחשב דרום פנת החכמה וצפון פנת העושר וגדולה העולמית ·
וזה הוא מ"ש שלמה בחכמתו לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וגם לפי
חכמת הגופות הוא ברור בטבע כי הדרום הוא יותר חם והצפון יותר קר
והאיברים והגידים בפ"ש הם יותר מרגישים ומחישים בהצטרפות החום
ולהפך הם מרגישים מעט מתם בקרירות האויר ובאמת בקיץ האדם הוא
יותר מרגיש מבסתיו ובגשמיו אנו רואים מה הוא ההרגש של הצרפתי
והספרדי שהם לדרום בהצטרפות האשכנז והמוסקווי שהוא מצד צפון ולכן
מה טוב ומה נעים אמרו רבותינו לפי אמיתות הטבע הרוצה להתחכם
ידרים · ולהפך בדרום בסחורה בכלל האדם הוא יותר מרגיש וחום
האקלים מבערו לעשות הרבה בסחורה בין בים בין ביבשה והוא מעיז
פניו בסכנה גדולה לאבד ממונו ועשרו ברגע א' אבל בצפון האדם הוא
יותר שקט ושליו ואוהב למעט בסחורתו אבל בטוח שלא לאבד ולכן אמרו
הרוצה להעשיר יצפין · זאת ועוד בדרום שתבואה וכל מיני סחורה הם
לרוב מצד חום הרוח וטיב הקרקעות ולכן הסוחר אינו מדקדק על מעשיו
בסחורה אבל בצפון הכל הוא במיעוט ועוני ולכן עושים מעט בהכרח
ואינו כ"כ נקל לאבד ממונם :

פרק ג' חזקת הבתים

ועוצם עיניו מראות ברע אר"ח בר אבא זה שאין מסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה וכו' :

במאמר הזה יש לנו ללמוד הרבה במוסר בד"א ובהלכות הבריאות ·
הא' שעוצם עיניו בשפת הנהר שלא להסתכל בנשי' בשעה שהן
עומדות על הכביסה להתרחק אדם עצמו מן הכיעור ומן העבירה וגם
הוא הלכות בריאות שלא להדליק יצרו לעבירה וידוע שהרהורי עבירה
קשים לבריאות יותר מן העבירה · ב' בלבוש של ת"ח שלא יהיה בשרו
נראה מתחתיו שיהא ארוך עד פרסת רגלו מב' טעמים הא' משום לניעות
שלא יראה כמי הולך יחף והב' משום בריאות להגין עצמו מן הקור · הג'
מאלו הטעמים ג"כ ביחד שלא יהיה טלית שמתכסה בו על כל הבגדים

שלא

היא רוח חם ומזיק לבריאות וזה היא בכלל בכל זמן ובפרט חולי הראש · הפך הב' שבעת יציאת השמש על הארץ השמש בכנפיו מכה על האויר והרוח בשעות הראשונות של היום שהאויר הוא לח בסיבת הטל שיורד בפרט קודם עמוד השחר ובהנץ החמה ובזה בזמן ההוא האויר מסבת רוח מזרחית הוא חם ולא שהוא בתכלית היזק לבריאות וקדחת תמידית עולה על האדם לרעתו · ד' אמת היא ג"כ שרוח דרומית שהוא חם במדרגה הגונה מכה על הגשמיים ובזה מעוררת האידים שמתרחבים בסיבת החום ובזה מגדלת העננים וכ"ש הכתוב ואיד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה · ה' אמת במקלא מ"ש עולם לאכסדרה הוא דומה לפי שהכדור אינו כדור סיבב שלם אבל לצדדי דרום וצפון אינו סיבב בשלימות אבל הוא נכנס לפנים ואמת הוא ג"כ לפי מה שכתבנו סובבי הארץ מאינגלטירה שבמקומות ההם הנקראים בלעז Poli הרוח הוא תמידי וחזק ובפרט לפאת צפון והוא כ"כ חזק שעולה למעלה עד מאד וא"כ אמת היא מ"ש רבותינו שבקרן מערבית צפונית עולם למעלה מן הרקיע רצוני רקיע כמו שפירש הרב אברבנאל שהרקיע הוא האויר רצוני Atmosfera שסובב הכדור ויש מקומות באמת שהרוח הסיבב עולה למעלה ברקיע ובוקע ועולה · ו' קרוב לאמת הוא לפי חכמת המזלות שבימינו שהעולם התחתון שלנו הוא דומה לקובה אבל אינו אמת שהחמה כשמגעת לקרן מערבית צפונית מקפת אחורי הכיפה לפי שהחמה שוקטת והארץ מתנועעת אבל הוא אמת שלפי כח המושכת הנקראת Attrazione הרוח בכח השמש בכלל והלבנה בפרט סיבב סובב והולך פעמים לפני מזרח ולפעמים לפני מערב כמו שבירור פירש זה החכם D' Alembert לדעתי גדול בחכמת ההנדסה · אבל בין ב' אלו החכמים שהעולם דומה או לאכסדרה או לקובה הוא קרוב אל האמת האחרון לפי שהעולם דומה לאהל לא שלם אבל מוקף ולא כמו אכסדרה שאין לה דופן רביעית ואמת הוא ג"כ שאע"פי שהתנועה היא לארץ ולא לחמה עכ"ז אמת היא שההלוך הוא לרוח הצפון יותר בלילה וביום הוא יותר לרוח דרום כידוע · כן הוא ברור שהיקף היום נקרא הלוך שהוא דרך דמיוני תוך החלל ואת היקף הלילה נקרא סיבוב שהיא מקיף מבחוץ וביום לעולם מהלכו בדרום ואף ביום קצר אין התנועה כ"א ברוח דרומית וסובב אל צפון בלילה ואף בלילה של תקופת תמוז אינו סובב פחות מרוח לצפונית · ז' אמת הוא ג"כ שרוח דרומי חם מביא סופה ושקרח בא מצפון והוא קר שרוח מערבי מקרית שמהפכת היא בא רוח הנקרא Maestrale שהוא בינוני בענין הקרח והרוח מזרחי הוא מנשים וברוחב והדרום הוא מנשים בכח · כל זה תראה בבירורות בכתבי D' Alembert כשהוא כותב בענין הרוחות · ח' מ"ש החכם שמיום שחרב ב"המק לא התנשבה רוח דרומית לא נוכל להבין כ"א לפי החכמים מאינגלטירה סובבי הכדור אמרו שלפאת דרום באדנו' הנקראי' Australi

מלכי

השרש והסבה על כן בתפלתו ובכ״הכנ ובכ״המק לעורר הכוונה היא בו כדרך גדול לדמות מקום א׳ אשר בפנתו יתפלל כמו שהשכינה בפרט יהיה שם · ואע״פי שאין לנו השגה באיכות האין סוף וכ״ש במקומו הקדמונים הכירו שהאדם במה שהוא אדם לפרט שכל על הבורא יתעלה היה הכרח לו לתת גבול ומקום למי שאין לו לא גבול ולא מקום לפי שהוא אין ס״ף בתכלית האמיתות ומה שאין לו סוף אינו בגבול האדם המבין והמשכיל ע״ז דימו המערב שיש בו השכינה ב׳ טעמים לפ״ד · הא׳ מפני שהקדמונים עע״ז היו מכבדים לחמה כמו אלוה ועל כן הפך השיבוש הזה ולרחק כל חמריות מהאל האמיתי אמרו שהשכינה במערב · הב׳ שגם לפי חכמת הגופות השמש שממנו בא האור אם בא מהמזרח מאיר ומכבד לנגדו פינת מערב שלשם החמה שוקעת וע״כ אמרו שהשכינה במערב כ״ש שלעת ערב שהחמה שוקעת במערב אחר ששקעה בהלכתה בא הלילה עת וזמן שמחשבת האדם היא בהשקט ובשלוה ולעת ערב והחושך האיר בא בשכל האדם לעורר עצמו לפנימיות נפשו ולבוראו יתעלה ולכן אמרו שהשכינה במערב דלוני שלעת ערב וחושך הלילה הוא יותר מוכן האדם ברוחו ונפשו להכרת גדולת הבורא בחשבו הברואים שראה ביום והשגחתו עליהם ואל תאמר שבלמוד מקום תפלה מב״המק שהיתה שם שכינה במערב מפני שאמת הוא שבק״הק היה במערב המקדש אבל כארון שהשכינה היתה שם כמו שכתוב. וכשעדתי לך שם היה במזרח בין ק״הק א״כ ממה שהיה במקדש אין לנו ללמוד לא על מזרח ולא על המערב. שבפרט השכינה היתה שם :

אר״י א״ר מ״ד יערוף כמטר לקחי זו רוח מערבית הבאה מערפו של עולם וכו׳ :

במאמר הזה שמשם רבינו דמה שמורה לד׳ רוחות בפסוק יערוף כמטר לקחי וכו׳ יש לנו ללמוד שהרבה דברים הכירו חכמי התלמוד לפי האמת בחכמת הגופות בענין הרוחות אע״פי שלא ידעו בימים ההם לא חכמת הכדור בהלכתו וכ״ש חכמת השמש בפרט והמזלות בכלל ולא ידעו ולא הכירו תנועת הארץ והשקט השמש כמו שידוע הוא בימינו לכל מי שנקרא בשם חכם בחכמת ההנדסה וחכמת הככבים והמזלות · א״כ אבין בע״ז הרבה דברים ראויים להודיע · א׳ שרוח מערבי בא מערפו של עולם לפי שמערב נקרא אחור בתורה בפסוק הן קדם אהלוך ואיננו ואחור וכו׳ וזה הוא דמיוני שנקרא אחור בהלטרפות מזרח שנקרא קדם. · ב׳ רוח צפונית שמזלת את הזהב הוא אמת לפי חכמת הגופות מפני שהם קר הוא בצפון בדרום בהלטרפותו הוא החום וגם הוא הזהב בהלטרפות יותר גדול מצפון והם. צפון מקריח והוא קר בדרום הזהב הוא יותר טהור ויותר קשה שהוא עולם איכותו ולכן הוא אמת דרך חלק שרוח צפונית מזלת הזהב · ג׳ רוח מזרחית הוא מסער מב׳ פנים הפן הא׳ שבשהוא חוק

הוא

ל יראת שמים וללמוד תורה אבל עכ"ז מהמת ההולאות שהיו לריכין לעלות ל ירושלים ולישב שם במזונות ובלבושים חוץ לעירם. מי שלא היה לו אב לא היה עולה ולבסוף בא יהושע בן גמלא א' מן הכהנים גדולים ששימשו בבית ב' ותיקן שיהיו מושיבין בהולאת הליבור מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ומכניסין אותן כבן ו' או כבן ז' לפי בריאות הגוף ולפי מדרגת שכל הלומד ואין בזה סדר כללי לפי שהאדם אינו שוה בטבעו וגם בקטנותו הוא בריא או חולה כחוש וחזק ואע"פ שאמרו במשנה בן ה' שנים למקרא ביכול כתבו זה ובפרט ולא בכלל ובאמת קודם הו' שנים גמורים הילדים הם כחושים בטבעם הגופיי בשכלם ובזכרונם ואין להם כח להבין ולזכור כראוי מה שלימדים ומכניסים בזו ומוליאים בזו ואין יסוד בכל מה שלומדים ולכן אמר על ככון רב לשמואל מלמד תינוקות שלא יקבל בבית תורתו תלמיד שאין לו ו' שנים גמורים ואח"כ שיתן עליו עול התורה בלא פחד לקלקל בריאותו ושאין לו להכותו מכה רבה אם אינו רולה ללמוד ושאין לו ליסרו יותר מהראוי ואם אינו רולה ללמוד ישב עם תלמידים אחרים שלומדים ולבסוף גם אין לו רלון יראה אחרים ומהקנאה לבסוף יתן לב לתלמודו כל זה הוא לפי הפילוסופיא האמיתית ולפי סדרי גם מלמדי שאר האומות שבימינו · ובענין אם מלמד א' מלמד הרבה שלא בדקדוק והאחר מדקדק ומלמד מעט אם טוב הא' מהב' או לא נראה לי שאין זה ראוי למחלוקת שלפי השכל טוב הוא המעט בלא שגגה מהרבה בשוגג ואינו אמת לפי הטבע שהשגגה בקריאה או בדברים אחרים מהלימוד לפי הזמן נאבדת מעלמה והלומד יהיה לומד טוב לאחר זמן לפי שאנו רואים להפך שהשגגה אם עלתה בדעת האדם אין תקומה למכתו לפי שהשגגה עלמה נהפכת לטבע הלומד ואם יזקין עוד למאד תזקין השגגה בדעת השוגג ואין שם רפואה לחליו · ובענין רב דימי מנהרדעא יש ללמוד מוסר שבזמניהם היו מבקשים להרויח לומדי תורה במכירת סחורותם או פרי הארץ שלהם ושלא ימכור בשוק כ"א החכם לבדו שיש לו למכור להקל המכירה ולהרויח גם הזמן לשוב לביתו ולתלמודו · וגם במיתת איזה לדיק כ"א מהחכמים שהיה להם איזה דבר קלקול עם המת היה מלטער על עלמו שמא כענש על ידו אבל באמת החכמים ההם היו מרגישים יותר מן הראוי על כבודם וגם הדבר הקטון אללם היה גדול עד למאד והיו מדקדקין עם חבריהם כחוט השערה :

אריב"ל באו ונחזיק טובה לאבותינו שהודיעונו מקום תפלה שנא' וצבא השמים לך משתחוים וכו' :

במאמר הזה יש לעיין ולהבין שהקב"ה מלא כל הארץ כבודו ושכינה בכל מקום · אבל לפי חלשת וחומריות האדם שאין לו הכנה גם בשכלו כ"א בשכליות וחמריות בבת אחת מפני שהחושים הם. אבות

פתח עינים

אינו שילם גם מלה״מ אינו שילם וזה היא לפ״ד כוונת רבותינו במקום אחר שאמרו היא שטן הוא יצה״ר הוא מלה״מ רצוני שאם האדם חוטא והולך אחר הבלי העולם ויצה״ר שולט בו גם המלה״מ יהיה שולט בו לפי שיהיה לו כאב ורעה לעזוב הבלי העולם הזה וזה הוא מלאך המות · ומה שלא שלט רמה בגופים ו' חסידים משה אהרן ומרים וג' אבות ובנימין בן יעקב זה הדבר היא דמיוני ולא שכלי לפי שהרמה אי שולטת או איננה שולטת בגוף האדם אינו לא תלוי ולא מוריד לגדולתו של המת אלא לוכיחי מפני שהרמה יכולה לאכול בגוף המת גם בלא סרחון ועיפוש גדול לפי שהרמה בלא מורא אי מגילת השין שבא מהאויר או מאחר דברים המוכנים לגוף אשר עליו הרמה בלא ויוכל גוף להיות מתעפש בלא רמה ויכולה הרמה לבוא על הנקבר בלא עיפוש וא״כ אמרו אינו ב״א דרך כבוד ואיני יודע למה לא כתבו זה הכבוד בין הי״ב שבטים ב״א לבנימין ונוכל לומר שזה היה לדיק נמ״ר בענין מכירת יוסף ובשאר ענינים ולכן זכה להיות מכובד בגופו כמו שזכה לבלאיות נפשו כידוע · ואם דוד זכה גם הוא לשכון בטח בלא רמה זה היא על תשובתו הרמה כמו שכתוב · בספר דברי ימיו ומ״ש על ד' שמתו בכח שבת החטא של אדם הא' ולא על שעשה הרע אבל להפך שהיו ראויים שלא למות אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל דורותיו של אדם הא' בשביל חטא עצת הנחש · שיב · אמר התלמוד שדבר כזה היא סברת נמ״א ולא על ראית הכתוב א״כ לכן דומיה · תהלה בדבר שאין בו כ״כ מקום לדבר אבל לחשות בכלל ובפרט ועל ישי באמר שהיה לו זכות להיות אביו של דוד המלך אבל עכ״ז היה יכול להיות · בין החשובים כי אין אדם צדיק שיעשה טוב ולא יחטא :

פרק ב' לא יהפור

אר״י א״ר זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל שבתחלה מי שהיה לו אב מלמדו תורה מי שלא היה לו אב לא היה מלמדו תורה וכו' עד שבא בן גמלא ותקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר ובכל מדינה ומדינה ומכנים ין אותן כבן ו' כבן ז' וכו' :

זה היא מוסר גדול בענין הלימוד שבת חולה לא היה לימוד התורה אלא בחיוב האבות ומי שלא היה לו אב לא היה לומד וא״כ התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים שאז הבנים רואים בעיניהם סדר העבודה בקדושה גדולה והגדולים עם זקן בה יבוא היה מכוון לכם יותר ליראת:

אמרו שבאבות לא שלט בהם יצה"ר אם יעקב עבד ז' שנים על אשה א' ותימה עוד לפי י"א שגם בדוד לא שלט יצה"ר אם נתן עיניו באשת אוריה עד שהרגו במלחמה ליקח אשתו אחר מיתתו אם לא שנאמר שהיצה"ר הוא בלבד בשביל העון והפשע ולא אם אהב אשה בלבבו לנשאה לאשתו כמו שעשה עם רחל ועל דוד ע"פי הי"א נוכל לומר שדיבר עליו שלא שלט בו יצה"ר אחר תשובתו ע"פי נתן הנביא ומ"ש ע"ד ו' לא שלט בהם מל"המ האבות ומשה אהרן ומרים לפי ההשקפה הא' התורה הקדושה אמרה על משה ואהרן שמתו ע"פי ה' ולא ע"י מל"המ ומרים היתה כמו משה וג' אבות אם נאמר בהם בכל מכל כל נמצא שלא חסרי שום כבוד וא"כ במיתתם היו שוים למשה ולאהרן אבל לפי הפילוסופיא ולפ"ד המל"המ הוא הפחד והרעדה למות כמו מי שמת ע"פי הדין בראותו שליח ב"ד להרגו אם לחרב או בחנק אבל הצדיקים נמיריש כמו אלו הו' שלא היו הולכים אחר הבלי העוה"ז ולא אחר החטא והפשע ולא היה להם עונג כ"א בעבודת הבורא ובתורתו הקדושה מתים בלא כאב ועינוג הנפש ועונג הנשמה חיה יחידה שרוצה בכל חפצה הרחק עצמה מן הגוף החמרי ולדבק בשכינתו יתעלה כמו שהוא הנשיקה שהוא דיבוק הנשמה מן הנושק והנישק או בין שני הנשקים כאחד והפילוסופיא האמתית של מיתת הנשיקה של רבותינו היא אהבת הנשמה להדבק בשכינה כמו נפש שני הנושקים א' אל א' ובאמת לפי הצטרפות הנפש והנשמה עם הבלי העולם או באכילה ושתיה או בשחוק או בשאר מיני חטאים הם חבלי המיתה אבל אם האדם אוהב ליחוד החכמות ועבודתו יתעלה ועל דברי האומר הבל הבלים הכל הבל ושוא יתהלל החכם בחכמתו והעשיר בעשרו וכיוצא הוא מת בנשיקה ועם לבבו בהשקט ובשלוה והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה בכל מינ, איכות הטוב ואין באדם כוח מל"המ שילט שז"א כמו שליח המיתה רצונ הבנת האדם למות בכח חצוני כמו מלאך ובע"כ ולא ע"פי רצונו ולא עם השקט לבו ושלות מחשבתו · כאב המיתה הוא אם האדם מת מבולבל ע"פי מחשבתו ווסי מלאך מיתתו הקשה · אבל אם מת בהשקט ובשלוה אין מל"המ שילט בו · וכמ"ש חכם אחד באינגילטירה במצבתו בלשון רומיי ·

Dubius sed non improbus vixi

Incertus morior non pertubatus.

וכלשון הקדש

פוסח אך לא פושע חייתי
בלתי יהלאך לא מתבהל מתי

וכן הוא שלא שלט יצה"ר בצדיקים האמירים לתעלה שעברו רוב שנותיהם ולא חטאו ודחקו ב"כ עצמם להתרחק מן העבירה עד שסייעם הקב"ה שלא שלט בהם יצה"ר ועל כל אלה אין מל"המ שולט בהם לפי שאם היצה"ר איננו.

פתח עינים

בשנה הולך המלך הצרפתי בכל רצירו הגדולה לבקר בפריסי עיר המלוכה כל החולים מחולי אבעבועות הצואר הנקרא Maladie du Roy חולי המלך ובפרט Scrofole והרבה מהחולים היו מתרפאים בכח ביקור המלך רצוני בכח דמיון החולה שהיה נותן לו הנחמה גדולה ובזה הגידים מתחזקים ומבריאים מעט מעט הטבע לנקודת הבריאו' א"כ החולים שהיו רואים אדם גדול חכם ועשיר עם אבנים טובות ומרגליות מכובד מכל העולם והיו הולכים אצלו על בטחון הבריאות ההבטחה עצמה היתה גורמת הבריאות ואחר מיתתו לא היה אצל הבריות זה ההתפלאות הכל היה ע"פי חכמת הגופות באור ובחמה לפי שהאור היא רפואה גדולה בכל החולאים על פי האוסיגינו וכמו שביארנו במקום אחר והאמת הוא שכשהשמש זורח מיקל החולה וכנגד זה בערב ילין בכי ע"י הרסן וכמה חולאים מתרפאים ע"י החמה וראיתי אני הרבה נסיונות בחולאים שמתרפאים החולים כישיבהם תחת השמש כמה שעות וזה הוא בלבד בחולאים של גידים ושל רולשה התמידית וגם בחולי הסכורבוטו וכאלה ומ"ש על הכסיל של עדשים שהיא מאכל אבלים מפני שהיא מגולגלת ואין לו פה זה הוא האמת מפני שאין לו ספק כמו פולין יכולא וראיתי נספינקירו גם בין המצריים והערביים הרבה אומות שבמזרח היו נותנים הבריאה להאבלים או בביצים או בעדשים:

שעשה ישמעאל תשובה בימיו מ"ד וכו' כל מיתה שנאמר בה גויעה אינה אלא מיתה של צדיקים אין וכו' והאי ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה וכו' ישמעאל תשובה עבד וכו':

זה המאמר הוא מוסר גדול בין בעלי הגמרא שהביאו ראיה על ישמעאל שעשה תשובה על כל עונותיו שהכיר יצחק בן אביו בן כשר בכל צדדיו ובן הגבירה ולא בן האמה כמוהו ונהגו כבוד לבן אדוניו א"כ בין חכמי התלמוד היה אמת מבורר שמי שהוא בעל מדות טובות בין אדם לחבירו ונותן כבוד למי שהוא מכובד הוא גם ירא שמים ועובד אלהיו כראוי · ומ"ש ג' הטעימן בעוה"ז הקב"ה מעין העוה"ב הם הג' אבות שהם אבות האומה וצדיקים גמורים אם כן בעוה"ז שכחו כל החמריות ולא היו מרגישים כ"א הרוחניות ולכן הביאו ראיה על מלת כל שלא חסרו שום טובה רצוני שהרגישו הרוחניות יותר מן הגופיי וגם אבות היו לאומה והרגישו בעצמם כמו בוראים שניים של אדם · ועוד היו להם נחמות גדולות כמו לאברהם אחר עקידת יצחק וליצחק אחר ברכת הבנים וליעקב אחר נחמת יוסף בהכירו חי אחר מחשבתו הא' שראה כתנתו מטובלת בדם ובכה בכיה גדולה בחשבו שהיה מת כל אלו נחמות הם לפי טבע האדם מעין עוה"ב לפי יכולת הדמיון · אבל איני יודע איך

אמרו

ביאר לברכה באברהם שלא היה לו בת לפי שחכמינו היו אוהבים הזכרים ושונאים הנקבות ונוכל ג"כ לפרש שהיה להם נחמה הזכר ללמדו תורה גם בלא שכר משא"כ בנקבה שמלמדה כאילו מלמדה תפלות ועוד ר"מ ברוריה אשתו לא היו לו כי אם קטטות ולכן היה שונא הנשים אבל ר"י היה רחמן אוהב הברכות ופילוסוף בקי ואמר בכל טעם שברכתו בתת לו בת · ואם אמת הוא שקיים א"א אפילו עירובי תבשילין ואם אמרו נ"ה שקיים בלבד האיש מצות פ"ור בהיות לו זכר ונקבה על נכון בא שברכתו ה' ית' לאברהם בתת לו בת · ומ"ש ר"א המודעי שאצטגנינות גדולה היתה לאברהם שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו להבין הדבר על בוריו תשכיל הקורא שבדורות הראשונים במזרח ובמערב היו עע"ז ועובדי החמה והלבנה ואברהם היה מן הראשונים שלא האמין באמונות כוזבות וידע שהשמש הוא נברא חמריי ולא בורא משכיל ובהכרח להכרה כזאת היה בהכרח אברהם חוזה בכוכבים ויודע בחכמת המזלות כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים. ובפרט בלוחי הגלגלים ומי שמבין החכמה הנקראת Astronomia חכמת הכוכבים והמזלות על בוריה הוא בהכרח יודע בחכמת ההנדסה ובחכמת יניפות וכ"ש בהגיון ובהלכות הדיבור והשכל ואם הוא כזה כל מלכי מזרח ומערב שהיו עע"ז ותמהו מאד בידיעת אברהם שהיתה שמעו בכל הארץ ובחכמתו בפרט בכוכבים ובמזלות היו הולכים אללו להכיר שכלו ודעתו ומנהגיו ועניניו במדות אלהיות וליטול עצה ממנו גם בעניני העולם לפי שמי שהוא מוסד בחכמות לפי ההגיון ולפי הסדר בנקל יודע לברר האמת ולהרחיק השקר בכל מה שהוא בעולם המושכל רשב"י אומר שמרגלית טובה היתה לאברהם תלויה בצוארו שכל חולה שראה אותה מיד נתרפא זה הדבר צריך להבינה ע"פי האמת · כבר ידוע הוא מכותבים עד אין סוף שבאבנים ובמרגליות יש עד אין סוף סגולות לבריאות וכמי שביארו הקדמונים וביניהם Galeno, Ancara ואחרים גם בימינו הרב שער אויה בשלטי הגבורים אשר לו פירש הטעם על פי סגולות הרפואה למה האבנים ניתנו לשבטים בחושן של הכ"ג כ"א האבן לפי טבעו וגם החכם Mattioli כתב הרבה על סגולות הרפואה של האבנים והמרגליות א"כ לפי זה הדרך נוכל להבין ע"פי פשטו הא' מאמר רבותינו בענין המרגליות של א"א שהרואה אותה מתרפא אבל לפ"ד ולפי נסיוני כל אלו הסגולות אינן אמתיות והן הבלית שקר מראשן ועד סופן וכן היא הדעת של הרופאים הפילוסופים שבדורנו אבל דע שלפי נסיוני ולפי נסיון והשכל של רופאים אמתיים הדמיון הוא אמצעות הרפואה בחולאים הרבה · ראיתי במנטובה שנ' שקדים עם כתבים כל"הק עליהם שהיה נותן הכם א' לחולים מקדחת ג' היו מתרפאים · ראיתי חולים הרבה שבאמצעות קמיע גם כתוב לא מחכם מובהק היה כמו רפואה לניף אשר בא עליו וידוע היא לכל קורא בספרי הדורות שבצרפת יום א'

בשנה

מהטיב ואם נולדו נקבות כמו לבר קפרא רעיון רוח באם עליהם ואין להם תנחומין ותמיד הוא בפיהם אוי למי שבניו נקבות כמו שמפני הריח רע והאויר המעופש שעולים בזוה ובריאה טעם הוא להם לומר אוי למי שאומנותו בורסקי הנס שלפי חכמת הנ״פ ת אין לוהר בכל הסממים השכליים אשרי מי שאומנותו בהם לפי שהריח של בשמים הוא טוב לחוש החוטם אבל האויר שעולים הבושמים בריאה הוא רע לבריאות לפי שהוא אזוטו Azzoto בכל חלקיו כחדרי הרחם כמו שידוע ועל הנסיון אנו רואים שהבשמים אין להם צבע טוב ואין להם בריאות על קו המשפט ומ״ש שבכות איוב הוכפלו ביפין ושא׳ נקראת קליפה שריחה נודף כקליפה היא מין בושם ונקראת בלשון לעז Cassia Lignea • ובאמת ריחה נודף והוא טוב לנידים ומרזיקם • קרס הוא צבי גדול ונקרא בלעז Unicorno ומפני שהיא חיה פרסית בקרביה נוכל לומר שיופי בת איוב הנקראת קרן הפוך היה לה זה הנס להגדיל יפיה שהיתה פרטית כמו שיש פרטיות לטבע קרני הקרס • הקרן הוא משל ודוגמא לכח ולחוזק ולכן נוכל נ״כ להבין שהיתה חזקה בטבעה כמו שחוזק הוא הקרן והוא דוגמת הכח וכמ״ש הפסוק קרנים מידו לו ושם חביון עוזו ואם היו בוחקים במערב כאמרם שקרס הוא רע זה הוא לפי שלא היו רוצים להבין המשל והדוגמא כוכמה דריסקא הוא מה שנקרא Croco ויש הרבה מינים של כרכום והגדל בגינה ולא ביער הוא מעולה על כל שאר מיני הכורכמים ולפ״ד כוכמא דריסקא הוא החלק היותר מעולה שבנרד Nardo והוא מין בושם שיש לו ריח טוב ודיסקא הוא הנרד המזרח Nardo orientale ואם שלמה נתן שבחות לאהובתו באמרו וריח אפך כתפוחים וכו׳ מור ואהלות עם כל ראשי בשמים גם נוכל לשבח בה איוב שהיה לה ריח טוב כמו הנרד ובאמת יש אנשים ונשים שהזיעה הקטנה שיוצאת תמיד מתנוף יש לה ריח טוב כמו הבושם ויש שעולים לחוץ הזיעה עם ריח רע ולפי הנרסא שאומר כוחלא דריסקא אם הוא הכחל Tuzia שהוא בין החלי מתכות Zinco אין לו יופי בכלל אבל נפרס כשהוא טהור באמצעות האש יש לו צבע יותר טוב ואם הוא דק לעפר יש לו צבע כמו האפר אבל אינו צבע אדוי כפרט אבל יש לו אדמימות קטון ובזה נוכל לשבח צבע בת איוב • ואם הכחול הוא כמו שכר׳ בלמח דוד בערך כוחלי שהוא החלי מתכת הנקרא Antimonio באמצעות האש נהפך לאדמימות ועל הצבע כזה נוכל לשבח יופיה :

וה׳ ברך את אברהם בכל מאי בכל רמ״א שלא היתה לו בת ור״א שהיתה לו בת אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה וכו׳ :

אין להפליא כמו שכתבתי במקומות אחריב ולמעלה בזה הפרק אם ר״מ ביאר

וחמה בדמה היא למלה תמיד ועל כן אמר דוד כאיל תערוג על אפיקי מים · אבל מ"ש שיולדה בנקל על ידי הדרקון שמכישה בבית הרחם זה אינו לפי הנסיון ולפי חכמת הטבע · אבל אלל בוקארט Bochart אמר שהאילה יולדת ע"י עשב הנקראת אצל הערביים ואצל הרומיים Seselis שהיא ממתקת ומריקה כמו החזרת וכיולא ובחדשים אחרונים של העיבור מוצאת זה הצמח והעשב הזה ויושבת עליה ברים ובזה מעט מעט הרחם מכין עצמו ללידה ובסיוע זאת הרפואה אינה מקשה לילד וע"ז פירשתי פסוק הנכית כי אילת ילדה ועזוב כי אין עשב לפי שבלא עשב והעשב הידוע כמ"ש אינה יכולה לילד · ואפשר שלפעמים ע"ז העשב הלך הדרקון אחר לידת האילה ובזה שגגו הרואים בדבר הזה והאמינו שהדרקון היה סרסור הלידה :

וישמעו שלשת רעי איוב וגו' מאי ויועדו יחדו אר"י א"ר מלמד שנכנסו כלם בשער א' ותנא בין כל א' וא' ג' מאות פרסה וגו' :

מ"ש הכמינו שהיה · בין א' וא' מרעי איוב ג' מאות פרסה הוא סברא או קבלה ואין לנו מקום לא לערער ולא לקיים דבריהם · ומ"ש אח"כ שהיו להם כתרים ובכל כתר ג' פרצופין ואיש את שמו מחוקק על הפרצוף וכשבאין יסורין על א' מהם פרצופו משתנה זה הוא כישוף או דמיון ואין דרך להאמינו ולפרשו ע"פי חכמת הטבע והנופות וכן כאילכות אם אבדו לנפש הראשון שיהיה סימן רע על א' מרעי איוב גם זה הוא חכמת הדמיון ולא חכמת האמת · ומ"ש או חברים כחברי איוב או מיתה זה הוא מוסר גדול ללמדנו שאם אין לו לאדם אוהבים נוח לו למות וגם בשעת המיתה אין המיתה מרה למי שאין לו אוהבים ורעים לפי שאין לו מקום לבכות בעזיבת עולם של שונאים · אבל דע שבקירקיו בכתביו הגדולים על ככהב המכתב ופרצופי הקדמונים אמר שגם בין המצריים והערביים גם הזקנים שבהם היו יודעים הרחוק והעמיד על השמות של הפרצופים שהיו משחנים תית הפרציף לפי העתים ולפי המזלות וזה הוא מסכים למה שכתבו רבותינו על פרצופי רעי איוב ואין להפליא אם רשב"ל אמר על פסוק ובנות יולדו להם שמריבה באה לעולם לפי שרבותינו הקדמונים היו עד מאד אוהבים הזכרים מפני שהנשות הרוח שבאדם אוהב הזכר מפני שמקיים שם משפחת אביו וירושתו מפני שהבן בחכמתו בטרחתו במלאכה ובסחורתו ניתן בטחון לאב יותר מהבת ומפני שגם בעבודת האלהים יכול לזכות יותר מהנקבה במלות עשה הזמניות ובכמה ובכמה דברים · וגם שהנקבה ממהרת להוריע ורבייה באה לעולם עמה עכ"ז להבל האדם הנקבה בדעת הרבה מתנשים היא מלד הרע יותר מהטוב

פתח עינים

טבעו כמו שפירשו רבותינו ובאמת אם הטיפה תהיה נטה יותר מהראוי ומכ' תולד א' בלבד הגשם לא תרד למטה בארץ בארכה ועל האדמה בחוץ תהיה עומדת ונעשה כטיט בלא פירות · ובענין הקולות והרעמים שבאים בטבע בימי הקיץ ידוע שבאים מהעבים ומאש האליטריקו שהעבים שהם מב' מינים האליטריקו שחזק יותר מן הראוי בניף א' וחלש בניף אחר · יש ב' מיני נופות בטבע הא' הוא מחזיק את האליטריקו והאחר אינו כ"א מקבל או מעביר · לכל ניף יש הכנה לקבל או שלא לקבל האליטריקו כפי טבעו א"כ אמת הוא שהקולות הנבראים ממלחמת העבים הנותנים והמקבלים את האליטריקו יש להם שביל כפי עצמם לקבל או ליתן ואם המקבל והנותן יהיו כאחד מבולבלים א' בחבירו ברור הוא שהטבע לפי את האליטריקו לא היה יכול להחזיק עצמו והטבע יהיה חוץ מעצמו וחוץ מדת ההתמדה שהיא הכרחית לקיימם. כפי רצון בוראה · ומ"ש בענין היעלה וכו' דע כי היעלה היא מן עז הנקרא Camoscio וכן תרגמה במצ' דוד ובצרפתי נקרא Chamois והמצ' דוד קראו עז יערי · דע עוד כי העז הזה יש לו דם חם עד מאד לפי חכמי הטבע הצרפתים שמשבחים זה הדם לשתותו בחולאי הריאה ובחולי החזה בכלל א"כ אין להפליא אם יש לו כח חמימות עד שמגיע למדרגת האכזריות · שבשעה שכורעת לילד עולה לראש ההר כדי שתפול ממנו ותמות וזה הוא דבר נגד הטבע ואין בחכמי האומות מי שכיתב הדבר הזה · אבל הוא דבר מופלא מה שעושה החיה הזאת לעלות ולירד מההרים הגבוהים היותר מופלאים והוא דבר שאין הדעת סובלתו אבל הוא אמת תמתע מ"ש חכמי הצרפתים כע"ו בספר הנקרא Nouveau Dictionnaire d' Histoire ערך Chamois.

Ils parcourent les rochers avec beaucoup d'aisance; il n' a rien de si admirable que de les voir monter et descendre des lieux inaccessibles, ils se jetent du haut en bas au travers d' un rocher qui est a peu pres perpendiculaire de la hauteur de plus de vingt et trent pieds sans qu' il y ait la moindre place pour poser ou retenir leurs pieds; iis frappent la Roche trois ou quatre fois avec les pieds en se precipitant et vont s' arreter a quelque petite place au desous qui est propre a les retenir.

חולל **אילות תשמור אילה זו רחמה צר ובשעה שכורעת לילד אני מזמין לה דרקון ומכישה ומתרפא ויולדת ואינו מקדים רגע ואינו מאחר רגע וכו':**

אמת היא לפי חכמת דברי הטבע שאילה רחמה צר וקשה לה הלידה עד למאד · זה ידוע הוא אבל חכמי האומות ובפרט אלא בופין מארטיגלי ואחרים עד אין מספר ולפי שהיא מרגשת עד למאד כאבים

ומזה

קודם הנבואה יאמין בעונש ובשכר ויאמין בהשארות הנפש לתת עונש לרשעים בגיהנם ושכר לצדיקים בג"ע ואם יאמין בג"ע לנצח בשכר המצות ולהפך בעונש הנצחיי לחוטא ולפושע איך על רגע א' של עונג העון בעוה"ז יאבד הטוב הנצחיי לעדי עד ? וכבר אמר הפילוסוף ביל Bayle שהאדם שיכר להאמין ואינו מאמין לפי שאם היה חוטא אין לו אמונה בהשארות הנפש בשגגה שהיה חוטא באבוד הטוב הנצחיי על הטוב רגעי בעולם השפל הזה · לכן על נכון אמר מאמרנו שאם ברא הקב"ה היצה"ר המסית האדם לחטוא ברא התבלין של התורה שמלמדת אמונת השארות הנפש ובזה תרפא חולי יצה"ר ומ"ש אח"כ עד"ז בפימיה דאיוב היא על נכון לפי שבאלו הפסוקים אנו מוצאים גדופים על ההשגחה כאדם שמתוכח עם חבירו ומוציא מפיו מה שהיה ראוי למחרף ולמגדף ומ"ש הפסוק כלה ענן וילך כן יורד שאול לא יעלה במקום הזה השאול הוא הקבר ואם אמר הפסוק לא יעלה היא על הגוף כדמותו בצלמו כמו שהיה בחיים אבל אינו הפסוק כפשוטו על הגיהנם ולא על הרוח ונשמה בזמן תחיית המתים :

אשר בשערה ישופני והרבה פצעי חנם אמר רבא איוב בסערה חרף ובסערה השיבוהו וכו' :

שערה הוא שם הנגזר מפועל משורש שער והשמח דוד ברומיי Turbarit ובלשון איטלקי Turbo ובמקור Turbare וממנו שער Turbine אח"כ לפי הנראה אמר איוב כי ההשגחה העליון סער אותו עד כי מהסער בגוף כולו ובגידים ובאיברים בכלל ובפרט כאלו בבשר ובעור הפצעים כולם חולאים מיוחדים בטבע כמו שידוע מחכמת הרפואה · הרוח אם כח חזק יפתאום מחמת התנועה באויר במהירות גדולה מחלפי' הדברים הנזכרים ולכן ד"מ אמר שנתחלף איוב באויב לעשות לו רע כמו שהיה בדבריו תמיד מגדף על ההשגחה · בענין הנימין והשערות בראשו של אדם הם אמת ודבריהם אמת שכל נימא ושער יש לו גומא בפני עצמה שנותן כח ומזון לנימא והגומא היא מוקפת מחומר א' הנקרא Celulare ויש בה גידים וכלי הדם לברר המזון הנימה שהולך וצומח כמו אילן קטן ומה שהפליאו לדבר על הנימא דאם שנים יונקות בגומא א' מחשיכין מאור עיניו של אדם הוא אמת בהשתתפות שאם הנימא יונקת יותר מן הראוי כמו שנים בגומא א' העין שמשפיע הליחה הלבנה בעצמה ליתן מה שראוי לכל מינות העין אינו די מה שמשפיע · ובכלות העין מתקלקלת ובזה מאור עיניו של אדם יכול להחשיך לפי שב' נימות בגומא א' לפי חכמת ההנדסה יותר מב' נימות מב' גומות · ובענין הטיפה שבעבים דע שהעבים הם אדים מתחדשים מן הגשם והמים התחתונים שנהפכין לאיד מחמת חום האויר והם האיד והעב מגין עצמו כהפך מחדש לגשם שמוריד טיפות אח"כ העב הנהפך לגשם בהכרח כל מיק לגשם בטיפה א' ולא יותר וזה היא דפים:

או במתנה ממי שיש לו מזל וברכה כמו איוב אחר ששב ה' את שבותו יש לו נחמה בדמיונו בקבל ממון ממי שהשעה משחקת לו ובזה גם המקבל בוטח להיות לו דומה או שוה כאלו אחר זמן ובמחשבה הזאת מעיז פניו בסחורה או בשאר דברים המועילים לברכה והברכה מלויה וכמו שאמר החכם Metastasio מטאסטאסיו העזות מזל והצלחה על הרוב הולכים ביחד Fortuna e ardir van spesso insieme ונגד זה מי שמקבל ממי שאינו מצליח ואין לו מזל בשעת קבלתו יש לו צער ורעיון רוח בחשוב לקורות הנותן ומיאש הצלחתו · ומ"ש ר"י שבמקנה של איוב העזים הורגים את הזאבים היא בכלל דרך הפלגה אבל דע שבמוראסילי וכותבים אחרים על דברי הטבע תמצא שיש בין העזים במלכות בוהמיה ובאפריקה מינים כ"כ חזקים שעושים מלחמה עם החיות רעות וביניהם גם הזאבים ומ"ש על השטן שהוא ממית ומסטין ונוטל נשמה זה הוא טבע האדם בילדו שהולך אחר שרירות לבו וחושיו ובזמן ההוא בעצמו מכיר בשכלו שדרכו רעה וכמ"ש המשורר הרומיי Video Meliora proboque deteriora sequor אני רואה דרך הטוב ושכלי ומכיר שהוא העליון שבטוב ועכ"ז אני הולך אחרי הרעה · ומה שאמר שהמלאך ה' פ' היה לו צער בשמור נפש איוב מחמת מצות מלכו של עולם זה פשוט הוא שהמלאך הממונה על הרעות ושליח הרעות אינו אוהב כי אם הרעות ועל הטובות שרואה הוא מלא קנאה · וגם אם נתכוון לש"ש על אהבתו של אברהם שלא תרד למטה מאהבת איוב עכ"ז הרע הוא רע ואין דרך לשבחו גם אם הכוונה היתה יכולה להיות טובה · ומ"ש אחר כן שאיוב בלבו חטא ושבקש להפוך הקערה על פיה בגדופיו על ההשגחה ובאמרו שארץ נתנה ביד רשע אין מקום לספק על זה ואם תראה פירוש רלב"ג על איוב תבין שכל הספר וכל התשובות של רעיו לו ומענו לרעיו אינם כ"א מחלוקות וספיקות על ההשגחה וכולם ע"פי השכל וע"פי טעמיו. ולא ע"י הכתובים והכתבים שאינם כ"א דרך רמז ואינם מיוסדים ע"ד הפשט וע"ד הבירור:

על דעתך כי לא ארשע אמר רבא בקש איוב לפטור את העולם כלו מן הדין וכו':

באמת לפי הפילוסופיא הטבעית נראה שהאדם יש לו הכנה לחטא ושהיא מוכרח לחטוא ויצר לב האדם רע מנעוריו והדם והגידים וברית המעור כולם הם הכנות לעון א"כ אין לו לאדם כח לגבר עצמו שלא לחטוא ועל דעתו של הבורא נראה העון מוכרח ואם הקב"ה לא היה חפץ האדם לא היה רשע · אבל התשובה היא ברורה שמכח התורה ויראת שמים הקבועה בה אין הבריות אנוסים מטבעם לחטוא ויכולים הם להציל את עצמם מלחטוא בכח התורה שמושלת על יצה"ר ומושלת על כל הכנות הטבע שלא לחטוא · ובאמת אם האדם מאמין בתורה וברוח

קדש

אין להפליא ולתמוה כמו שנראה בהשקפה ראשונה לאמר החכם הזה מגיד הפשט אומר שטועה המאמין שהיתה האשה מלכת שבא שהלכה אצל שלמה אבל שהיה שליחות משרים ושגנים של המלוכה ולא המלכה בעצמה · דע לכבוד חכמינו שהבוקארט Bochert בספרו על האומות המזכרות בספרי משה הנקרא פלג וכנען Paleg et Chanaan בערך שבא אומר על יסוד ספרי אליית ארודוטו ואחרים ששבא נקרא מלשון שבי מפני שהיה רק מלכות שלא המליכו נשים ועוד שהמלך לא היה יכול לצאת מעיר המלוכה כמו שהרבה מלכויות שבמזרח עוד היום המלך אינו יוצא מעיר המלוכה וכמו שהיה בין הקדמונים במלכי מדי אם כן מלכת שבא בעצמה לא מלכה לפי שהנשים אינם מולכות והאנשים מלכים אינם יוצאים מעיר המלוכה וא"כ בהכרח מלכת שבא הוא מלכות שבאו שליחים משרתי המלכות ולא המלכה בעצמה והכן ששבי הוא מצורף עם מלך שבא שהיה כמו בשבי אם לא היה מותר לו לילך חוץ לעירו · ואם אברהם לא הרהר אחר מדות הקב"ה הוא אחר אשר אמר לו קום התהלך וכו' ואח"כ בשעה שבקש לקבור אשתו לא מצא מקום לקברה כי אם בת' שקל כסף אין להפליא על זה מפני שהקב"ה אמר לו שיתן לו ארץ כנען לאחר זמן לבניו ולא תכף ומיד בהוה לו בעצמו ומה שפירש ירא אלהים וסר מרע על שהיה איוב וותרן משלו בתת חצי פרוטה לחנוני משלו שהיה רע בעיניו לדקדק בדבר קל של ממון אינו כ"כ שבח לו במעשות דבר כזה · ולפ"ד הפשט של ירא אלהים וסר מרע הוא שיש ירא שמים שמרחיק עצמו מעבירה בשביל יראת הרוממות ולא מטעם פילוסופי שמרחיק עצמו מן הרע מפני שמכיר טבע הרע בעצמו אבל איוב היה רחוק מן הרע בשביל יראת שמים וגם מטעם פילוסופי שהיה מסיר עצמו מן הרע מפני שהוא רע בטבעו:

אר"י גדול שנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם דאלו באברהם כתיב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ואלו באיוב כתיב איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע:

רבי יוחנן בזה המאמר אינו רוצה להגדיל שבח איוב למעלה מאברהם אבינו אבל אומר בפשטות שגדול הוא מה שנאמר ולא שבפועל היה יותר גדול איוב מאברהם ובאמת אם אברהם היה ירא אלהים היה בהכרח גם איש תם וישר וסר מרע דברים כולם שנכללים ביראת אלהים · זאת ועוד יש הפרש בין שבח איוב שהוא מהכותב ספר דברי ימיו בספרו משבח אברהם שהוא מפי הקב"ה לו בעצמו אחר עקידת כמו שאומר לו שראה בפועל חסידותו ויראתו אם כן רבי יוחנן לא אמר כ"א שהפסוק ע"פי דבריו אמר גדולות על איוב · מה שאמר רבי שמואל שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך הוא פילוסופי לפ"ד מפני שהמקבל מעות או בהלואה

או

היה יכול לברוא הוא בעצמו גם המוסיקה והיה נותנה למשוררים לומר · ז' שירמיה כתב ספרו וספר קינות הוא ידוע אבל שהוא כתב ספר מלכים אם הוא קבלה נקבל ואם הוא סברא בלבד צריך ראיה · ח' איני יודע למה ישעיה לא היה יכול לכתוב ספרו בעצמו ואם הרגו מנשה קודם לכן היה יכול לכתוב וכן ספרי שלמה משלי שיר השירים וקהלת למה לא נאמר שכתבם שלמה בעצמו ואם היה מלך היה יכול להיות מלך וכותב וכן קיסר גדול בין הרומיים בשם Cesare היה מלך גדול וכותב · וכן יחזקאל היה יכול לכתוב ספרו הוא בעצמו · תרי עשר נכון הוא שכתבום אנשי כנה"ג עם דניאל ומגילת אסתר לפי שהם נבואות קטנות וספרים עד מאד קטנים ולזה לא כתבום הי"ב נביאים בעצמם איש איש ספרו וחגי זכריה ומלאכי ומרדכי זרובבל וחבריהם באו אחריהם וכתבו הכל לפי הראוי ונרפים לספריהם תחת שם תרי עשר · ט' הדקדוקים על ח' פסוקים שבתורה ואיזה פסוק של מילה בספר יהושע ושמואל אינו עולה · ומוריד על עיקר הספר וכן הוא המחלוקת בלא ראית פסוקים כתובים על איוב אם היה בימי משה בימי מרגלים בימי שופטים בימי אחשורוש בימי דוד או אם הוא משל בלא מציאות כלל המחלוקת הזה הוא בלא יסוד כתוב אבל סברא ודמיון וגם אם איוב לא היה מישראל לא היה נביא וא"כ ספרו גם אם נכתב אחר ימי משה לא היה נביא ואין מעשה הזה מנגד לתפלת משה שלא תשרה שכינה על או"הע · ובאמת אם תשרה שכינה על או"הע הוא דבר נגד השכל:

אמר רבי יוחנן דורו של איוב שטוף בזמה היה וכו':

הוא פשוט ומופשט שאיוב נכתב בזמן שלא היה רו"הק המיוחד השפעתו עם האדם ניכר בכל הויתו או נכתב על יד אדם שהיה מאמין בטבע דברי העולם ולא יותר ולכן בכל הס' ההיא נק' הקב"ה בשם אלהים רצוני בעל הכוחות ולא יותר · אבל אין אני רואים בספר ההוא שם הויה ולא דבר אחד קדוש שמכבד השם כהלכתו ואם הדבר כן הוא אין לנו להפליא אם דורו של איוב שטוף בזמה היה לפי שאם אין יראת אלהים בלב האדם בסדרו ובהלכתו העולם כולו הולך אחרי תועבותיו והשחיתו והתעיבו עלילה אין עושה טוב ובפרט הילכים אחרי הניאוף ואם היה איוב בימי שפוט השופטים כל שכן הוא שאם היה דור ששופט את שופטיו אין קץ לתועבות העם אם ראשיו הם בתכלית הבזיון ובפרט אם מקבלים שוחד:

ארשב"ן אר"י כל האומר מלכת שבא אשה היתה אינו א"א טועה מאי מלכת שבא מלכותא דשבא וכו':

אין

ובינוניו ומדת הלוחות ושברי לוחות המונח בו זה הוא לסתום פי דוברי שקר על תורתנו ולפתוח פי לכל מי שמאמין ולמען יהיו הדברים לעד נאמן על אמיתות תורתנו הקדושה:

ת"ר סדרן של נביאים יהושע שופטים שמואל מלכים ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר וכו':

באלו המאמרים יש לנו להודיע · א' שאלנו אינו הסדר כמו שאומר התלמוד לפי שהוא אומר סדרן וכו' ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר ולפי סדרנו ישעיה קודם לירמיה ויחזקאל · אבל אגב או"הע אנו מוצאים אגב חלק מהם סדר התלמוד וכן ראיתי בסדר הספרים של דוכוס פארמה כ' · ועוד מספרי כ"ד בהרבה לשונות כסדר התלמוד · ב' שלפי דעתי הוא משובח בספרים קטנים כמו הושע ותרי עשר נביאים בכלל לדקדק כאחד תחת שם תרי עשר לפי שספרים קטנים כל כך הם קרובים לאבדון ובפרט בימים הקדמונים ולכן טוב עשו לדקדק · ג' שלפי סדרנו ישעיה היה ראוי להקדים לספר ירמיה ויחזקאל ולהיות הראשון בראש לנביאים אחרונים שהיה בין הנביאים שר המליצה וגדולת הלשון וכן חבר המלך כבן המלך אמציה מלך יהודה ועל כגון אמרו רבותינו למה ישעיה דומה לבן כרך שראה המלך והטעם שנותן התלמוד לסמוך ירמיה למלכים מפני שסוף מלכים חורבן וירמיה כולו חורבן שיש טעם שיש לו סמך פילוסופי וראוי לסמוך עליו · ד' על סדרן של כתובים אינו לפי סדר חיי האדם הראשון ויסוד הספר · ספר איוב אם היה בימי משה היה לו להקדים לתהלים והטעם שלא היה הראשון מפני שאין לי להתחיל בפורענות אינו טעם לפילוסוף · ה' אין טעם להאמין שאיוב כתבו משה מפני שהלשון אינו מסכים עם לשון התורה בספרי החמשה וגם חומר הספר כולו בשיר אינו כדאי לעת סופר מהיר לאבד זמנו בספר כזה · ומה שמפרש פרשת בלעם שכתבו משה אם הוא בתוך ספרי משה עצמם אינו כ"א כנבואות בלעם אינם כ"א דברים כתובים ולא מעשיים ולכן צריך לפרש פרשת בלעם בפירוש · ו' מ"ש התלמוד שדוד כתב ספר תהלים ע"י זקנים אינו לפי פשט הדברים לפי שאם אמר גלמי ראו עיניך היא אמרו בשם אדם הראשון כמו מליץ והוא עצמו במחשבתו ולפי מוחו אמרו · וכן הגא בשם מלכי צדק ואברהם אינו איתן האזרחי אבל איתן האזרחי היה משורר בימי דוד כמו שנראה בדברי הימים והימן וידותון ואסף וג' בני קרח כלם היו משוררים ועבדים נרצעים של דוד ולא שע"י כתב ספרו וכמו שבמוסיקה שבימינו הא' כותב השיר והב' כותב המוסיקה כסדרה והג' הוא משורר כן דוד כתב תהלים בעצמו וידותון ואסף ואחרים היו או משוררים או בוראים המוסיקה לפי דעתם והם או אחרים היו משוררים ודוד שהיה מנגן בכנור היה.

שלפעמים הוא בלא מדה ובלא משורה אבל לפי שעה יש להם דמיון צודק ומכוונים ע"י כח הזה להגיע לעתיד לפי מזלם בדברים המועילים בין ב"א ובן התינוקות אין להם חכמה ישידית אבל יש להם כח הדמיון ולפי ימי הנבידים שלהם רואים בעין צודק כמה דברים לעתיד בדמיונם שהוא בהם לרוב תחת ובמקום השכל · על כן טוב אמרו רבותינו במקום הזה שיש מקים לחכמה תחת הנבואה ובן במקום הנבואה יש כח א' שנותן מקום לראות בעתידות ע"י חכמה הדמיונית וכח הדמיון הוא גדול מהשכל בפרט בין השוטים ובין התינוקות כמו שאמרנו ולכן מה ט"ב ומה נעים אמרו רבותינו ש"ל מיום שחרב בית המקדש שניטלה בעת ההוא הנבואה והרוח הקודש מהנביאים הידועים · בעתים ההמה ניתנה לשוטים ולתינוקות שהם גדולים בכח הדמיון כח לפי המדה שהולכת ומתמעטת כח השכל למעלה למעלה עולה כח דמיונם ובפרט בשוטים שיש להם חיבת השוטות בדמיון רוח כעס וקנאה וכיוצא וכן התינוקות שתמיד שוחקים או בציירות או בשאר מיני שחוק יש להם דמיון גדול ועליון ובכח דמיונם משיגים מה שאחרים אינם משיגים :

אמר רבי אבדימי דמן חיפא קודם שיאכל אדם וישתה יש לו ב' לבבות לאחר שאכל ושתה אין לו אלא לב א' וכו' :

זה המאמר הוא פילוסופי · כמו שיש לאדם יצ"הט ויצ"הר כן יש לו ד"מ ב' לבבות הא' הולך אחר הטוב והאחד אחר הרע · כשאדם אוכל ושותה יש לו כח וחזק הוא בכל מיני הרגשות אבל אם הוא רעב מפני שלא אכל קודם לכן בודאי שיש בגויה גופו מין חולשה שמוריד אותו לאחור ואינו נותן לו רשות בהלכות חכמת הנימוס לחטוא גם אם הוא נגרר אחר החטא · לכן דרך פילוסופי אמר שקודם שהאדם יאכל וישתה יש לו ב' לבבות החזקה הטבעית והכח השכל · מהטבע הנגרר ד"מ אחר חטא הבשר והניאוף · אבל אם לא אכל והוא רעב · החולשה בכלל מחליש בפרט ההספקה בלב לאותו החטא ואינו נגרר אחריו · לכן קודם שהאדם אוכל ושותה שלב מלד א' הולך אחר החטא ומלד אחר אינו הולך בכח החולשה ולפן מה טוב אמר החכם שיש לו ב' לבבות · אחר שאכל ושתה נעשה חזק ואין לו עוד החולשה וא"כ אין לו כ"א כח הטבע הנגרר אחר החטא : אמרו ט"ב נ"כ שהיין מפקח אף לאטום וזה הוא ברור בחכמת הניפות ואף התינוקות של בית רבן יודעים זה מכח המנהג · אבל בכל הדקדוק אמרו הרגיל ביין אפילו לבו אטום כבתולה יין מפתחו לפי שמי שאינו רגיל היין מביא בו שמחיות השכל ואינו מבין גם מה שהיה יודע בימים שעברו · ומה שאמרו אח"כ בדקדוק מדת האדון בארכו ברחבו

ובעיניו

ת"ר מעשה במונבז המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת וחברו עליו אחיו ובית אביו א"ל אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה בזבזת אוצרותיך ואוצרות אבותיך א"ל אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי אוצרות למעלה וכו' :

בענין הצדקה בא על נכון זה המעשה ללמדנו שאף על פי שביחידים המבזבז אל יבזבז יותר מחומש במונבז שהיה איש טוב מלך בנה של הילני המלכה מזרע החשמונאים ובשני בצורת אין לקטרגו אם בזבז לעשות צדקה ולהציל האביונים ממיתת הרעב · וכל מ"ש על אוצרות הטוב שגנז במקום שאין היד שולטת בו · ושהצדקה עושה פירות לעוה"ב פשטי הוא ואין לחלוק עליו לא בדרכי חוקת האמת ולא בדרכי הפילוסופיא האמתי :

מיום שחרב בהמ"ק ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים וכו' :

כבר אמרנו במסכת ברכות שלוק פילוסוף גדול בין חכמי אינגלטירה אמר שמי שיש לו שכל וחכמה הוא נביא מכח הטבע לפי שרואה בשכלו מה היא מה שעתיד להיות וכבר אמרו איזהו חכם הרואה את הנולד · דע עוד שיש ג' דרכים ללמוד אמיתות הדברים · הא' והבטוחה והעליונה על כלם היא הנבואה רצוני רוה"ק שמסרה שכינתו על ב"א גם אם אינו חכם אבל חסיד ובעל מע"ט וגם על ב"א שהיא חכם אבל יודע הדבר השגה האמיתית על ידי רוה"ק בלבד ולא על פי השכל · הב' היא בלא מראה וחזון אבל החכמים בכח שכלם ובדרך חכמתם יודעים האמת ברוח שבקרבם ומשיגים בשכלם דברים הרבה שאין כח בשכל הבינוני הטבעי להשיגם וזהו חכם עדיף מנביא לפי שהנביא רואה ויודע בלבד ע"י הסיוע האלהי ורוח קדשו · אבל החכם משיג האמת על בוריו בכח שכלו ובכח השכל והבינה שחננו האל לא לפי שעה כמו הנביא אבל בכח הטבע שהוא תמידי ולפי רצון החכם מבין ומשכיל יותר הדברים שהם יותר אהובים לו ולפי תועלתו כמו הרופא שלומד בכל לבבו חכמת הרפואה והדיין דיני ממונות ונפשות והדרשן דרכי המליצה וההגיון וכיוצא · הג' היא בלא נבואה ובלא חכמת השכל אבל בכח הדמיון שהוא בכח הנגידים בפועל ובלא לימוד ובלא בינה ובלא השכל · הדמיון בלבד מצרף צורת הדבר הנרקם וכמו רוקם ובעל מלאכה משיג בכח הדמיון בההוה ובעתיד מה שאין בו בשכל להגיע כמו המשורר ובעלי השיר וחכמי המוזיקה וכמה וכמה כמוהם · השוטים הם בלא חכמה ובלא שכל אבל יש להם כח הדמיון

שלפעמים...

פתח עינים

ת"ח ובן חכם גדול ועוד תדע כי מצאנו בדברי ימי הרפואה שכמה וכמה נשמתם וחייהם מחמת חולי הגידים שלעתים מתחזקים היו מדברים דברי חכמות וגם בהלצה גדולה ונפלאה והיו מדברים דברי חכמה שלעולם בעת בריאותם לא ידעו ולא הבינו ואין לתמוה א"כ בבן חכם אם היה מדבר נפלאות על העת"ל בעוה"ב ועל השארות הנפש · על הרוני צוד אין דבר להוסיף אחרי מה שכתבנו במסכת תענית בזה הענין :

תניא א"ל ריב"ז לתלמידיו בני מהו שאמר הכתוב צדקה תרומם גוי וגו' נענה ר"א ואמר צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וגו' :

על המאמר הזה יש לנו לעיין ולהשיב שכל סברות אלו החכמים אינם ע"פי הדין וכאמת כרונו ועיקר דבריהם הוא על שלילת עבודתם · א' מי שאומר שכל צדקה וחסד שאוה"ע עושים חטאת הוא להם שאין עושין אלא להתגדל בו אינו אמת בכלל לפי שיש גם בין האומות מי שהוא בעל צדקה בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאדו וראיתי אני כמה וכמה שנותנים צדקה גם ליהודים עניים ואביונים ועוד אין רע להם אם נותנים צדקה לחיי המלך ובניו ואם טוב הוא לישראל לעשות כן על אחת כמה שלאחתם כאלו הדברים גם לאוה"ע אינו חטאת אם אינו זכות גדול : ב' מ"ש שאוה"ע עושים צדקה כדי שתמשך מלכותם זה יהיה בין המלכים ולא בשארית העם ומי שאינו מלך וא"כ עושים צדקה יש לבם לקבל שכר · ג' ומי שאמר שאינם עושים צדקה כ"א להתייהר בו גם זה אינו אמת בכלל בכל יחידי האומות וכמה עושים חסד בסתר בלא ידיעת אחרים ובלא ידיעת המקבלים ובצדקה כזאת אין בה יוהרא · ד' מ"ש רבי נחוניא הוא נגד פשט הפסוק ואין בדבריו יסוד המוסר בזה הענין ולפ"ד צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת פשט הפסוק הוא כי חסד בזה הפסוק הוא מלשון חסד הוא שמפרש חרפה ובזיון וחטאת הוא מלשון והייתי אני ובני שלמה חטאים שענינו הוא חסרון ועל זה אומר הפסוק הצדקה מכבדת הגוי והאומה שעושה בכל לבה אבל הלאום שיש לו חטאת וחסרון הצדקה רצוני שאינה עושה אותה כראוי חרפה הוא לעם בזה. וחסד הוא לו · ומה שלא רצה לקבל רבי אמי מאיפרא הורמיז הצדקה ששלח לו לעשות לעניי ישראל אינו ע"פי המוסר ואם יש להם שכר בעוה"ז הוא על פי משפט הבורא המשגיח על כל ואין לנו שלא לקבל לעכב הטוב שיש להם להמתין מידי החסיד העליון וטוב. עצה רבא שקבלה בין משום שלום מלכות בין שלא לעשות רע למי שרוצה לעשות טוב · ומה שכתבו על בנימין הצדיק שהצדקה הצילו מהמיתה אין לתמוה על זה וכבר ידוע הוא. מ"ש שלמה לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות :

ת"ר

כאילו היה בורא הב' אלא הדל כמי שהקב"ה היה בוראו הא' · והוא
פשטי שהנותן צדקה ד"מ הוא מלוה להקב"ה לפי שנותן לאכול לא' מבניו
אשר הוא חייב במזונותיו בפרט אם הם קטנים · ו' זכות הצדקה שמצלת
ממיתה משונה ומדינה של גיהנם הוא פילוסופי לפי שהא' הוא טוב בחיים
שלא למות במיתה משונה והאחר בא לאחר מיתתו של אדם שמצלת מדינה
של גיהנם · ז' גם מ"ש מה יעשה אדם ויהיו לו בנים שיפזר מעותיו
לעניים היא פילוסופי לפי שהעני האוכל ושותה מממון הנותן צדקה הוא
כמו בן לאביו וא"כ בנתינת הצדקה עצמה הנותנה יעשה אב והמקבלה
נעשה בן · ח' שבח ושבחה להחכמים שלא יתן אדם מתנותיו לארנקי של
צדקה אם אין ממונה עליה כרחב"ת שכמה וכמה בעונות שלחו יד בפקדון
של צדקת הציבור בנזק העניים · ט' מי שנותן צדקה יש לו ב' תועליות
באותו העת בעצמו שנותן צדקה · א' שהטובה שעשה היא בטוחה אין
בו ספק ואינה יכולה למעט עצמה ממה שהיתה · ב' שהוא מכבד עצמו
בהיות כמו שאמרתי יולד האדם בתת לו סיים וחיים וזהו הוא מ"ש הפ'
צדקתו עומדת לעד על הא' וקרני תרום בכבוד על הב' :

ואמר ר"א שאלו את שלמה בן דוד איזהו בן העוה"ב א"ל כל שבנגד זקניו כבוד וכו' :

שלמה בן דוד בחשיבתו נתן לימוד גדול להבין שהנשמה הטובה בת
העוה"ב אינה יכולה לשכון בגוף החנוף ומי שיש לו עזות מצח
ובאמת אין יראת שמים אלא בבעל הענוה ולכן אמר שהוא בן העוה"ב מי
שנותן כבוד לזקנה ולחכמה וזהו פשט כל שכנגד זקניו כבוד · ועל מראת
יבר"י כל שבתוך חליו מחמת בלבול הראש והלב נראה לו כאילו פרחה
נשמתו ונראה לו שבגן עדן מראה לו כאילו עליונים למטה ותחתונים
למעלה באמת לפי הפילוסופיא הוא כולו ברור לפי שבעוה"ז המלכים
והשרים ומגרתיהם הם בעליונה ואין בהם גם לפי עבודתם מי שמכבד
אלהיו כראוי אין בהם מי שנושא אשה כתיקון ודת הטבע אבל לפי הממון
ולפי התועלת הפוליטיקי בכמה דברים עושים מלחמה שלא במשפט
והורגים ברצונם ב"א לאלפים ולרבבות בע"כ ובלא שכר מלט"ף לסכנת
חייהם · אין בהם אהבת משפחתם וקרוביהם ואחי המלך הוא לפניו כמו
עבד נרצע וגם העם שתחת ממשלתם אינם נוהגים עמהם כבוד · גם כן
ב"א וגם באומתנו בכלל אינו מצליח בדרכיו ב"א מי שהוא הולך אחרי
עקבות הרשע ומי שהוא מחנף לעשירים ולגדולים שבדורם ומי שהוא ישר
ואינו עומד ובדרכי הרשעים אין לו הצלחה · א"כ הוא לפי הדין ומשפט
הבורא יתעלה שמי שהוא עליון בעוה"ז יהיה תחתון בעוה"ב ולהפך · ומ"ש
ששמע שהיו אומרים אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו זה היה כמו חלום
חלי נבואה ואין מראין לו לאדם בפרט בעת חליו ב"א מהרהורי לבו והוא

שנותן לו בפרנסות הזמן בעצמו שעושה הצדקה ועוד יש לו בפנימיותו הכביד שאהבת עצמו מרגיש בעשיתו דבר שאינו פרטי לכל אדם לעשותו כמו הצדקה שלא כל הבריות זוכים לה · ט' על שאלת אם הקב"ה אוהב את העניים מפני מה אינו מפרנסן יש להשיב בכלל שהוא מפרנסן ע"י העשירים שחייבים לעשות להם צדקה והמשגיח העליון נותן צרכו לאדם לא לפי הפרט אלא לפי הכלל ואין אדם בשנים שאינם שני רעבון שמת ברעב · זאת ועוד צרכי האדם לפי הטבע היצרי הם מעטים ואם האדם רוצה לחיות כמו שעשו הקדמונים בלידת העופות והדגים בחיי הרועה ובחיי עובד האדמה אין אדם בפרט שהיה עני אבל העניות בא מצרכי הדמיון וההבל בבתים בבגדים ובאכילה ושתייה ואם האמת כן היא אין עניות לפי חכמת הגופית אבל הוא לפי רצון האדם ולפי רדפו אחרי התענוגים אי דברים שאינם כ"א הבל וריק ואין ביסודם ובפנימיותם דבר שיש לנו לומר שהוא צורך גמור · י' ומה שחלקו בענין הצדקה אם ישראל עושין רצונו של מקום הם בנים ואם לאו הם חשובים כעבדים הוא ג"כ האמת בעצמו לפי שהבן היא חשוב לבן אם שומע לקול אביו ואמו ואם אינו שומע אין לו דת גמור לפי שאינו שימע לתורה ואם אין לו תורה הוא עבד :

דרש ר"י בר שלום כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה כך חסרונו קצוב לו מר"ה וכו' :

כל אלו המאמרים הם פילוסופים בענין הצדקה · א' אם אמת הוא שמר"ה קצובין מזונותיו של אדם בהכרח קצובין הם חסרונותיו ובפרט אם מעלים עיני האדם מן הצדקה החסרון בודאי בא עליו כמו המעשה של ר"י וגם בכלל החסרון הם יסורי הגוף כמו ר"פ שספקו עליו שהיה מעלים עיניו מן הצדקה · ב' אינו רבוי דברים דרך מליצה שכל המעלים עיניו מן הצדקה כאלו עע"ז לפי שהוא אמיתות פילוסופי · הצדקה מכבדת הקב"ה שברא האדם וא"כ המכבדו מסייעו · ואם אינו נותן הוא רע לב וכילי ומכבד יותר עגל זהב וכסף מהקב"ה א"כ הוא כאילו עע"ז ומחקיר האמת הזה בא המאמר שאחריו שכל צדקה וחסד שישראל עושין הם פרקליטין גדולים בין ישראל לאביהם שבשמים · ג' אמת הוא בפילוסופיא שהצדקה מקרבת את הגאולה לפי שאין בן משיח בא כ"א ליטול שעבוד מלכיות א"כ אם העניות מתמעטת הגאולה מתקרבת לפי שאין לה שעבוד גדול יותר מן העניות והאביונות · ד' בענין הי' דברים קשים שמביא המאמר הם אמתיות בחכמת הגופית בלי הפלגה ואם המיתה שהיא קשה מכלם הצדקה מצלת ממנה אין לך טוב יותר גדול בעולם · ה' אם אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה הוא משל צודק לפי שברבות טוב הדל רואה בעצמו שהוא הולך אחרי עקבות חסד אלוהא עצמו כאילו

צדקה שהם יסוד הצדקה עצמה · וההצלחה הנ' בין הבריות הוא לימוד הנערים והילדים לפי שכלם ולפי מדרגתם וכמ"ש ותלמוד תורה כנגד כלם ובפרט מלמדי תינוקות כמו שמואל בר שילת שהיה רגיל ללמדם באמונה ולישב אצלם תמיד להרגילם בתלמוד בכל כחו ובכל נפשו :

אר"א לעולם אל ימנע אדם את עצמו מלתת שלישית השקל בשנה וכו' :

כל אלו המאמרים בענין הצדקה הם פילוסופיים · א' מי שאומר שקולה צדקה כנגד כל המצות אמר האמת בעצמו לפי שהצדקה מכבד הבורא יתעלה שברא האדם וא"כ המסייעו והנותן לו פרנסתו או בכסף או במזון היא כמו טבעת הבריאה בשמור אדם א' שאם אין לו מה יאכל ימות ברעב · וכן אדם לחבירו אין לנו תלויה כזאת שרואים אנו בעינינו התועלת העולה למי שמקבל הצדקה · ב' מ"ש ר"א גדול המעשה יותר מן העושה היא ג"כ פילוסופי בכלל לפי שהסיבה הוא יותר מן המסובב אע"פ שהמסובב נותן ממונו והסיבה אינו נותן כ"א עצה לעשות טוב · ג' הוא ג"כ לפי הטבע שאף הצדקה אשר אנו עושים בגזרת הזרה יש לנו זכות לפי שממונינו בין ברצון בין באונס הוא קרבן לה' לעשות טוב · ד' שאין לנו להרהר על סך הבא לפי רצוננו בצדקה לפי שהוא רצוי לפני ה' אבי העניים כל צדקה בין מרובה בין במיעוטה העשיר בשורו והעני בשויו איש כפי מתנת ידו לפי שכל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול · ה' כאמרם שגדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו לפ"ד הוא כי כל דברי משה רבינו ומצותיו הם מיוסדים על האמונה ובפרט על אמונת רו"הק והנבואה והצדקה היא טובה שהיא תחת חושינו ותחת שכלנו וטוב הצדקה אנו רואים אותו תמיד כל היום בעינינו ושלמה אמר בחכמתו טוב מראה עינים מהלך נפש · ו' מ"ש על הדיין הנוטל שוחד שמביא חמה עזה לעולם היא אמת לפי שיסוד העולם הוא על הדין ועל המשפט ומי שמקבל שוחד יהרסנו · ז' הוא לפי השכל שמי שנותן לעני מתברך בו' ברכות ואם גם יפייסו בדברים בי"א לפי שמי שבלבד נותן צדקה באותו העת מבייש פני העני אבל אם גם מפייסו בדברים הם ב' צדקות א' לכיס העני ולצרכיו והב' ללבו ולכבודו ועושה כמו חבר ואח למי שנותן לו הצדקה ואין לו בושת פנים לא בעת קבלת הצדקה ולא אחריו · ט' על מאמר המפרש פסוק רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד יש לנו לומר ע"פ הפילוסופים העליונים שבימינו שהחיים אינם כ"א תמידות הרגשות והתחדשות מהחושים או מהפשטות והחיים עצמם אינם כ"א תמידות דברים המחושים וידנו ובשרנו ובהתבטל ההרגשות בטלים החיים · א"כ הוא האמת בעצמו שמי שרודף אחר הצדקה והחסד ואין לו צורך לעשותה לפי הרגשת גידיו ימצא בעת ההיא בעצמו הצדקה שעושה לגופו והחיים שנותן :

פתח עינים

הן סיבת הפורענויות א"כ אמתי הוא מאמרנו גם בדברי שררה וקנאות ומכירות אם הולכים לאבידה זה הוא מפני חסרון השכל ודברי הפוליטיקה והמלחמה אם אינם מצליחים בא לרוב בשביל חסרון התבונה · והחולאים עצמם רוב סיבתם בזה בשביל חסרון השכל שאינו רוצה האדם לגדר עצמו מסיבות החולאים כמו הצינים פחים ורעיון רוח והשגגות במאכל ומשתה כי ברובם חסרון השכל תביא האדם לידי רעות הבריאות :

איפרא הורמיז אימיה דשבור מלכא שדרא ארנקא דדינרי קמיה דר"י א"ל תיהווי דא למצוה רבה יתיב ר"י וקא הוי בה מצוה רבה מאי הוי א"ל אביי מדשני רשב"י אין פוסקים צדקה על היתומים אפי' לפדיון שבוים ש"מ מצוה רבה פדיון שבוים הוא וכו' :

אין להפליא כמו שעשו בעלי תוספות איך קבל רב יוסף מטבע כסף לעשות טובה לפי רצונו מפני שאיפרא הורמיז היתה אמו של המלך ובלבד משום שלום מלכות היתה חובה לו לקבל ועוד אם המצוה רבה היתה פדיון שבוים אין ערך לזכות בזה והיה לו לקבל מ"מ אף שהשבוים היו מבנ"י · ומ"ש חכמינו אח"כ שחרב קשה ממית הטבעי של אדם על מטתו הוא דבר ברור מפני שהמת על מטתו הוא דבר טבעי ומי שמת בחרב הוא בידי אדם ומיתה משונה בכל צדדיה ונשאר הגוף על שזה המיתה מבוול לזמן הרבה · הרעב הוא קשה מחרב מפני שבחרב לרוב מת ברגע א' בלא צער משא"כ ברעב שהוא כמעט גוסס ימים הרבה והוא אמת פילוסופי בעצמו שהב' קשה מכלם לפי שהיא בשביה ביד הגוי האדון הוא לעשות כי כל חפצו אם למות אם לחרב אם לרעב :

אר ן ארב"א ממשכנין על הצדקה אפי' בע"ש וכו' :

נראה דבר נגד הטבע שכופין וממשכנין על הצדקה · אבל הוא לפי הטבע בפרט אם רבים העניים וחייבים בני הקהל לפרנסם כפי חייהם לכוף על הצדקה העשירים והבינוניים איש כפי מדרגתם וכפי יכלתם ובהצטרפות המס ודברים אחרים שפורעים לטוב ולצורך הקהל · וכ"ש יכולים לכוף היותר עשיר אם אינו רוצה לפרנס את העני לפי מדרגתו מפני שהוא כילי ושונא הצדקה · ומ"ש אח"ז על פסוק והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע הוא כולו פילוסופי לפי שהצלחת המדינות הוא א' במשפט לשמור העושר והנכסים לבעליהם ולכן שבחו הדיין שדן דין אמת לאמיתו · ב' שהצלחה הוא בסיועו וגדר הדלים והאביונים לתת כסף ופרנסה למי שאין לו ולכן שבחו בזה הפסוק אצל הדיינים זוקים הגיבאי צדקה

ר"י · נשיאה רמא רשוראה ארבנן א"ל רשב"ל רבנן לא צריכי נטירותא דכתיב אספרם מחול ירבון וכו' :

באמת שת"ח הוא דרך צדק ומשפט שלא יכנסו בין מספר שאר בני העיר לפרוע חומת העיר וכן לפרוע מנת מסים שהמלכים מטילים תמיד על בני המדינה וכל שכן כסף הגולגולת ועישור תבואות ובהמות מדי שנה בשנה לפי שת"ח לרוב הוא עני ואין לו כ"א רווחים מועטים בשכר תורתו ואין לו סחורה ומ"ות להעשיר כמו שאר בני קהלתו וכ"ש אם יש לו משפחה ובנים ובנות ליתן להם מזונות וכל צרכם ומה שאומר החכם של מאמרנו בענין ערי החומה שהת"ח אין לו צורך להיות נשמר מהחומה הוא אמת בשני פנים · הא' שלרוב הוא עני ואין פחד שיבואו לשסים או אנשי המלחמה לגזול לו מה שיש לו בביתו · והב' שהחכם הוא שומר את עצמו במדותיו וחכמתו ואם האויב בא יש לו רחמנות עם החכמים בפרט וכ"ש אם הוא בעל מדות טובות פרטי ·שכל מי שבא אצלו מכבדו ואין לו לירא מכח האויב :

רבי פתח אוצרות בשני בצורת ואמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי תלמוד בעלי הגדות אבל ע"ה לא יכנסו וכו' :

רבי היה עשיר והיו לו בשנת בצורת כל מיני דגן לעשות צדקה למוצרכים אבל בתחלה יש להתפלא איך חכם גדול כמו רבי לא היה רוצה לעשות צדקה לע"ה כי אע"פ שאינו אוכל חוליו בטהרה וכיוצא באלה גם ע"ה הוא אדם עכ"ז יש לפרש שבשנת בצורת שהמאכל הוא כ"כ ביוקר ובמעט הכמות כל מה שאוכל ע"ה אינו שוה לת"ח שאם הוא רעב יבדל למות ולכן רבי לא היה רוצה למכור לע"ה כדי שלא יבוא לידי רעבון החכם וישב בלא מזון עכ"ז נתן לו · ומ"ש בן עמרם פרנסני ככלב פרנסני כעורב הכלב הוא אוכל עצמות ומזונותיו מועטים ושוהא אכילתו במעיו ג' ימים ועוד הכלב ראוי לחמול עליו ליתן לו להאכיל מפני שהוא מהטבע ערוך לחולי התולעי' והרמה וכל מה שהתולעי' אוכלים אינו נותן מזון לכלב עצמו · ועוד הרמה עצמה מביא הכלב לידי רעבון והעורב אע"פ שהוא אכזרי על בניו ראוי לחמול עליו לפי שאינו אוכל כ"א שקצים ורמשים וכל הדברים אשר מתעפשים ומוסרחים הם לחמו ומ"ש רבי אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ע"ה היא אמת פילוסופי בכל לדדיו וכבר אמר פילוסוף אחד איטלקי Tutti i mali dipendono dall' Igno-ranza · ובאמת כל החטאים והפשעים הם בשביל חסרון השכל וכבר אמרו חכמים אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות · ואם העונות

הן

פתח עינים

השיש עצמו שהוא ירוק מרמרא שהוא שיש לבן הנקרא בלעז Marmo ומין אחר של שיש הנקרא כוחלא הוא שיש מצבע האנטימוניו Antimonio וכמו שפירש הצמח דוד כוחלי Che ha il color dell' antimonio, il quale è di color che tira al rosso · וכבר נודע מחכמת הגופות שהצבע לבן לבדו בכותלים הוא רע לעין ולכן היה בונה וצובע בצבעים אחרים ובפרט הירוק שהוא מועיל לעין הרבה ובמקום הזהב צבע ביחד הצבעי' האמורים הנראים לעין כגלי הים שהם נעים ונדים והעין מתעששת בראייתן.

ובבא בן בוטא היכי משיא ליה עצה להורודוס והאמר ר"י א"ר ואיתימא רשב"ל מפני מה נענש דניאל מפני שהשיאו עצה לנבוכדנצר דכתיב להן מלכא מלכי ישפר וגו' אימא שאני עבדא דאיחייב במצות ואי בעית אימא שאני ב"המק דלא סגיא בלא מלכא וכו' :

הקושי שמצא במאמר על העצה שנתן להורודוס החכם בן בוטא נראה לי שאין לו כח גדול להשוותה לעצה שנתן דניאל לנבוכדנצר מכמה פנים · א' שנבוכדנצר היה מלך בכל והורודוס היה מלך תחת הרומיים על ירושלים ועל ישראל · ב' שאם היה גר או בן גר אין להשוות לעע"ז גמור כמו נבוכדנצר · ג' שהעצה שנתן דניאל לא היתה כ"א תשובה לטוב עצמו והעצה שנתן בבא בן בוטא היתה לטוב כלל ולכבוד האומה בבנין ב"המק וכ"ש אם הבית הא' שבנה במקומו הורודוס היה כ"כ מקולקל שלפי המאמר היו בו ביקועים שהיה נוטה ליפול ולכן היה מותר לסתור הא' ולפתוח הב' במצות המלך · ד' שהורודוס גם אם היה עבד היה חייב במצות וכ"ש במצוה מכובדת כזאת לבנות בית אלהינו ונבוכדנצר לא היה חייב במצות לפי שהיה עע"ז ממש · ה' שדניאל לא היה חייב לעשות טובה לנבוכדנצר כמו שהיה חייב בבא בן בוטא להורודוס שהצילו מהמיתה בעת היא שהרג כמה סנהדרין וחכמים :

ההוא חסידא דהוה רגיל דקא משתעי אליהו בהדיה בנה בית שער ולא משתעי בהדיה :

התועלת במאמר הזה במוסר הוא לראות כמה חשובה היא הצדקה לעניים שהחסיד שאליהו היה מדבר עמו מזמן טוב לא דבר הנביא עמו מפני שמפסיק בין העניים הצועקים ואין קולם נשמע מפני צועק ובית שער שהוא בפנים מפסיק לקולו :

שבמזרח והיו שם עד יום מותם בעניות ובשפלות · מכל זה שבארתי ולקטתי מהכותבים היותר מובהקים בענין הורודוס יצאו לנו כמה דברים מועילים להבין על בוריו מאמר רבותינו על הורודוס. הא' שהיה בתחלה כמו עבד החשמונאים לפי שהיו כהנים וראשי הקהל ובין הסנהדרין · ב' שאמת הוא שהיה איש דמים עם כל ראשי העם ועם החשמונאים ועם אשתו אחרי שאהבו בכל לבה ובכל נפשה · ג' שהיה גם בטבעו נואף וא"כ אינו רחוק מן השכל שהיה רוצה בכחו וגדולתו להיות לו רשות לבוא על הנערה שנפלה ומתה לפי שהיתה מבית חשמונאי · ד' שגם מהכותבים הצרפתים למדנו שהרג כמה מבני הגדולים והחכמים שבדורו ומלך בתלות הקיסר הרומיי נגד הדת והמשפט לפי שהיה גר אדומי בין אם נעשה יהודי בין אם לא נעשה ולא היה מלך בקרב אחינו · ה' שזה שנים לא רחוק מאיטליא היה מעשה שאדם א' בא על אשה מתה לשקט יצ"הר והדיינים ענשוהו לפי פשעו וא"כ אין להפלא אם הורודוס עשה כזה לנערה של מאמרנו · ו' מה שאמר על בבא בן בוטה שנקר את עיניו במין חי שביב לעיניו כמו שאמר החכם של המאמר בלילא דיאלי ונקרינהו לעיניה היא האנקה הנקראת בלעז Riccio והוא שרץ ששערו קשה כמחטין ובעשות עטרה סביב לעיניו מעורו היה קל באמצעותו לעשותו סומא בזתי עיניו · ז' כל פחדו של בבא בן ביטא שלא לקללו ושלא לבזותו לפי שהיה סומא ולא היה יודע עם מי היה מדבר וא"כ היה לו לפחד מכל דבר ולשתוק ולא לדבר מחמת פוליטיקה ולשמור עצמו · ח' מצאנו למעלה בכותבים של האומות שאחר שהרג אשתו היה לו חרטה גדולה ונשטתה וחלה חולי גדול מצערו ומחרפתו וא"כ גם אחר מיתת החכמים היה יכול להתחרט כמו שבא במאמרנו · ט' שהכותבים הצרפתים מתפלאים פלא על בנין ב"המק שעשה לכבוד אלהינו אחרי כמה פשעים עם החכמים החשמונאים ועם אוהביו עצמם אבל לפי מאמרנו אין לנו כ"כ להפלא לפי שהיה בעצת בבא בן ביטא להכינו לחשיבת החשקל על פשעיו ועל חטאיו · י' שאמת הוא לפי הפילוסופיא שמי שהמית חכמים גדולים כיבה אורו של עולם לפי שהתורה על הספרים היא נר נכבה ובפני הסופרים המובהקים הוא אור עליון חי ונצח יאיר כאור שבעתים והתלמידים מחרבים לכבוד ה' ולכבוד תורתו · י"א שהורודוס עצמו מתודה שהיה כמו עבד לרומיים ולכן היה צריך על בנין ב"המק ליטול רשות מהרומיים כמו שעשה וגם אם היה בונה בלא רשות לא היה לו ממה לירא מהקיסר וממסרתיו לפי שבנה אח"כ כמה לכבוד הקיסר עצמו · י"ב שמה שאומר שלא היה מלך ולא בן מלך אמת הוא כמו שראינו שהיה יורד מהאדומים ושאנטיפטרוס אביו לא היה מלך והורודוס עצמו היה מלך למחצה ולרביע לפי שהיה תחת ממשלת הקיסרים הרומיים ולא ברשות עצמו · י"ג גם בוילפראנכו אשר דיבר על בנין הורודוס אמר בכלל שבנאו במינים שונים משיש כמו השיש.

פתח עינים

לא טעם לבכות על עצמו לפי שהיה יודע שביום מיתתו ששון ושמחה יהיה ליהודים אבל הגזירה לא נתקיימה והנשארים אחריו מהשרים והסגנים לא שמעו לקולו לפי שהיה גדול היו לו בחייו הרבה חנפים שהיו מספרים בשבחיו על גדולתו ועל חכמתו · ב' כללים היו לו בפלסופות מוסרו ואמונתו · א' שהיה צריך לכל עברי להיות שומר מצות הרומיים שהיו האדונים ב' שהיה מותר בעתים ההם לשמור ולילך אחרי הרבה דברים שנוהגים בהם העובדי אלילים וכל ימי חייו חשב ועשה לפי אלו הכללים המקולקלים אע"פ שהיה מכריז עצמו כמו יהודי · הורודוס היה הא' שהרס הבנין הרוחני של אומתנו מיסודותיו בכלל כפי ראינו ירושת הכהונה הגדולה · החליש כח הכהונה-עצמה וסנהדרי גדולה היו כלא היו עכ"ז אין לכחש שבימיו אומתנו לא היתה בכללה בזויה מחמת אהבתו של הקיסר עליו מחמת גדולת חביריו עד אין חקר ומחמת הבנינים הגדולים אשר הקים בכספו ובענין היסוד הגדול בדבר הזה אם הורודוס היה יהודי אם לא ראיתי להעתיק לך הקורא מלה במלה מה שכתבו הצרפתים בערך Herode le grand בספר הנקרא Nouveau Dictionnaire hystorique. Son hystoire a fourni quelques sujets de dispute aux savans. Ils ont surtout cherchè a determiner de quelle nation il etait. La plus commune opinion est fondée sur un grand nombre de Péres et auteurs anciens et particulierment sur l' autoritè de Joseph qui le fait Iduméen et le nomme etranger. Plusieurs modernes soutiennent que quoique il fut originaire d' Idumée il était juif de naissance parceque son pére et son grand-pére avaient embrassè la religion judaique. D' ailleurs les Iduméens plus d'un slécle avant le regne de Rome avaient embrassè la même croyance. Comme souvent par le nom de juifs on entendait ceux seulement qui etaient nées dans la province de judée et que les autres etaient nommés etrangers on peut croire que Joseph parle en rapport á le même signification. Puisque les Herodiens prenaient Herode pour le Messie, on ne peut douter qu' il ne fut juif de naissance, rien n'etait plus clair parmi cette nation que l' extraction juive de leurs liberateurs. Cette question est emplement traitè dans Tournie et dans Saliant qui sont de sentiment contraires. Le premier soûtient que Herode etait juif et le second qui il etaient etranger · דע עוד שהיה אחריו הורודוס Antipas בן הראשון הנזכר והיה שר בגליל אחר מיתת אביו והיו לו ב' נשים הא' אחר גירוש הא' שהיתה בת מלך ערב ומפני שהקיסר קליגולה קיסר הרומיים ידע שהיה מבקש להגיע מרד ביושבי גליל נגד הרומיים גרשו מהגליל עליון והיה בבית האסירים עם אשתו הב' בעיר ליאון שבמוזרם

ועוד שר ושופט בכל מדינת היהודים אנטיגנוס אשר היה רוצה למלוך תחתיו אחר ו׳ שנים נה״ג היה על פתשגן כתב דת רומי אשר צוה להרגו ואחר כן הירודוס ישב על כסאו שליו ושקט במלכותו על יהודה ונשא לו לאשה מרים בת אלישע בן אריסטובולוס · אריסטובולוס אחר אחי מרים היה כ״ג וגם היא הרגו האכזר הורודוס אשר היה מלא שנאה וקנאה עליו ויהי אחר כן הורודוס האכזר הרג הורקנוס אב אבי המלכה אשר היה מהחשמונים כהן ובן פ׳ שנה אנטוניו אשר אהבו במלחמת Actius מת על שדה המלחמה ומלך אחריו הקיסר אוגוסטו Augusto וגם זה היה אהבו והעמידו עוד על כסא מלכי היהודי׳ כבראשונה אחרי כן הרג שמעי ועוד אחר כן היה לאכזר בהירגו בלי חמלה מרים אשתו אחרי אשר אהב אותה בכל לבו ובכל נפשו · אחר מיתתה נתחרט על פשע בהריגתה והיה לבו כיס נגרס כי השקט לא יוכל עד אשר מוחו היה כמו מוח שוטה וחלה חולי גדול ונאמן עד אשר נטה למות ואחרי אשר חיה מחליו עוד היה אכזרי להרוג יושעת אם מרים אשתו דלוכי חמותה ועוד גיסו איש אחותו וכל בני החשמונאים כל אוהביו וכל הגדולים שבאומה שלב הורודוס היה לו קנאה עליהם או בסיבת משפחתם או על עשרם או על כבודם וגדולתם תכף ומיד היה הורגם באכזריותו הגדולה בלא דין ובלא משפט אע״פי שהיה אכזרי היה רעב ודבר במלכות היהודים בימיו ומכר כל הכסף והזהב שהיה לו בחדרו לעשות צדקה לעמו ועוד חזר ובנה בכל יופיו בנין ב״המק שבירושלים י״ט שנה קודם לידת יש״ו הנוצרי אבל באותו העת הפך הטוב לרע בבנין טיאטראות ושם כל ה׳ שנים היו עושי חגות ומלחמות רצוניות ע״י הבחורים אנשי מלחמה וחרב לכבוד הקיסר אוגוסטו ועל הדברים האלו אוגוסטו עצמו בבואו לארס עשאו מלך יותר גדול מבתחלה והיה למלך על ג׳ מדינות חדשות מלבד הקדמוניות ועל זה בנה מקדש חדש לשם אוגוסטו כמו אלוה · אחר זה הקיסר אוגוסטו היה אוהבו יותר מבתחלה וכל מה שהיה שואל היה נותן להורודוס · הרשע והאכזר הזה שאל ממנו רשות ליתן עונשים לבניו אלישע ואריסטובולוס והרג שניהם · וגזר בבית לחם לעשות נקמה על יושבי העיר ההיא להרוג לפי חרב כל הקטנים שבעיר שלא הגיעו לב׳ שנים ועוד אכזריות עד אין מספר עשה הרשע הזה עד כי נתמלאה סאתו וחלה ונטה למות בחולי אכזרי אשר מיד הדיין העליון בא לו לעונש פשעיו האש והחום במעיו היה אוכלו תמיד היה רעב וצמא כל היום וכל הלילה וכאבי המעים לא יחשו ניפוח באה בכלי הדם וכליון במעיו והתולעים היו יוצאים ושורצים עליו הגידים היו עם הבשר מתקלקלים בו וקשים חוץ מן הטבע והנשימה היתה קצרה וכבדה עד כי אסף אל עמיו ג׳ שנים קודם לידת יש״ו בן ע״א שנה ואחר ל׳ו שנה למלכותו · הרשע הזה מקולל גזר קודם מיתתו להרוג בל הבעלי בתים של היהודים ביום מיתתו לתת

להם

פותח עינים

מסכת בבא בתרא

פרק א' השותפין

גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון רב ושמואל ואמרי לה ר"א ור"י ח"א בבנין וח"א בשנים ואיתא להא ואיתא להא:

מ"ש התלמוד על פירוש הפסוק גדול יהיה גם ממה שנראה בין מפרשי הפסוק משאר אומות הוא האמת · החכם ליוספ־אנדו עשה ספר גדול בלשון רומיי על גודל ויופי בה"מק בין בבנין שלמה בין בבנינים אשר באו אחריו ושמו הוא De architectura domus sacræ Salmonis ומשם ג"כ נראה שבנין בית ב' היה יותר גדול באורך וברוחב ועל ענין השנים אשר עמדו שניהם פשיט הוא שעמד יותר הב' מן הא' שהב' עמד ת"כ שנה והראשון ת"י בלבד:

הורודוס עבדא הבית חשמונאי הוה:

להבין הדברים על עניין של הורודוס חשבתי לטובה לכתוב דבריו ע"פי ספרי יוסיפון ורבים מכותבי ד"ה של צרפתים ובפרט Nouveau Disctionaire historique על מלת Hérode הורודוס היה נקרא Ascalonite מפני שנולד באשקלון ס"ח שנה קודם לידת המשיח של הנוצרים ואביו היה אדומי גר יהודי אשר היה אהוב מהקיסר הגדול ושמו קיסר Cesare · הורודוס כשהיה נער שכלו היה מלא חריפות ונגרר אחרי האכזריות ובאמצעית אביו ברומי בן כ' שנה נעשה מהקיסר משרתו כמו שופט ושר בגליל ובעת ההיא היתה המחנה מלאה גנבים ולסטים וצוה להרגם כולם קטן וגדול בלא חמלה · זה היה בלא רשות הורקנוס כהן גדול מהחשמונאים ותבע הורקנוס להורודוס לבוא לדין לפני הסנהדרין על ההריגה אשר עשה לפי רצונו בלא רשותו ובלא רשות סנהדרי גדולה אשר עליהם היה הדבר · זה היום בא לירושלים לפני הסנהדרין וכל עבדיו ומשרתיו עמו כא' מהשרים הגדולים ובין משרתיו היו רבים שלופי חרב ומלומדי מלחמה ואין א' מהסנהדרין היה פוצה פה ומצפצף עליו מיראה ופחד אשר היה בלבם · מלבד שמעי אשר דבר נגד האכזריות והעזות של הורודוס ואמר לשופטים אשר אם שלם לא יקנסו אותו כראוי יבוא היום אשר הורודוס יהרגם בלא חסד ובלא חמלה · הלך לדמשק בסוכו מירושלים ושם הרומיים עשוהו שר בארם הפניאי · בשנת מ"ד קודם לידת יש"ו נהרג ברומי הקיסר Cesare הלך הורודוס אחרי Brutus ואחר כן Cassius ואחר כן אחרי Antonio אשר קראו שר ואחרי כן Tetrarca

ועוד

הרעב בא בשעות האחרונות שביום להיות זכאי ולילך אחרי הנשים בין נשואות בין בתולות · פת של שחרית הוא נגד הבנה שבבני מעים רצוני התולעים לפי שמי שהוא רעב אם אין מאכל בבטן התולע מזיק לפנימי האדם וכן התולעים אם האדם רעב יוצאים מבטנו לחוץ ובפה ובא האדם לחיות שב על קיאו ואם הוא אסטניס בא לידי חולשה ולידי קדחת העיפוש הנקראת Febbre putrida ומוציא את הקנאה ומכניס את האהבה לפי שמי שאוכל לפי צרכו ולשובע נפשו הוא שליו ושקט עמו ועם חביריו · אבל מי שהוא רעב הוא חולק ואין לבו טוב עליו ושוא נוח לכעוס וקשה לרצות · ומ"ש החכם אחר כל חולי זה רעיון רוח הוא פילוסופי עליון לפי שהגוף ובפרט הגידים הם חולים אם יש רעיון ברוחו של אדם ובנפשו · ולכן בין החכמים הרופאים בכלל הסיבות של קדחת הגידים השוטות וכמה חולאים אחרים גורמים בראש אלו הסיבות Patemi d'animo רצוני רעיון רוח וכן הוא בין הרופאים La melanconia ובלשון רומיי Ipocondriasis sine materia רצוני רעיון בלא-חומר אבל כלו ברוח · וכן הוא מ"ש יצ"הר שראשו מתוק וסופו מר כמו האכילה השתיה הביאה וביוצא שבתחלה הם מתוקים אבל אם היצ"הר מרבה אותם על המדה הטבעית הם מזיקים לאדם ומביאים אותו לידי חולי וסופם מרה בלענה :

רבה בר"ן הוה קא אזיל בארבא חזא ההוא אבא דקאי אנידרא דנהרא א"ל האי דמאן א"ל דרבה בר"ה אמר ויד השרים והסגנים וגו' :

מהמאמר הזה יש מוסר שגם החכם לא יכשל עצמו לדבר ולגזור על הדברים הנכסים או השדות שהם תחת רשות אחר · וע"כ רבה בר רב נחמן שגזר לקוץ ביער של רבה בר רב הונא לבסוף נקלל ובא לידי אבידת בניו · ומ"ש החכם במאמר שאחריו שהשכיר עולה בכבש ובתלה באילן ומוסר את עצמו לסכנה בטורח כזה להרויח שכרו זה הוא אמת גמור ומי שכובש שכרו הוא כאילו נוטל נפשו מפני שהיה בסכנה לעשות ריוח קטן כזה · ומי שפירש נפשו של גזלן גם זה אמת לפי שעין שכר שכיר הוא נגד המוסר שהשכיר אין לו לחיות כ"א בשכרו א"כ הכובשו נוטל נפשו ממנו · במאמר דרבה בר אבוה הדברים הם למעלה מהטבע בהליכתו לג"ע ועליה והמכירה ביוקר של הטלית שקלט הריח מפרי ג"ע ואין לנו ע"פי הפילוסופיא להוסיף אות א' · ומה שבא במאמר ת"ר וכו' שיכול ליכנס בביתו של ערב · אם אינו יכול לעבוט הבעל חוב הז' הוא לפי המשפט לפי שהערב בנידון כזה יכול לפרוע בלא משכון לפי שבכלל הערב הוא עשיר בהלטרפות הבעל חוב לפי שמי שמקבל ערב א' לבעל חוב הוא יותר עשיר מהאחר :

פתח עינים

יהיה חבירת קדחת הגידים Febbre Biliosa. Nervosa ולפעמי' מגעת המרה להזיק המוח שממני בא חולי מכת המוח הנקראת Apoplessia ולפעמים מתערבת עם המי רגלים ואם היא רבה מגיעה כאבי הבטן והגלגול א"כ פילוסופי וע"פי הרפואה היא המאמר מחלה זו מרה ולמה נקראת שמה מחלה שהיא מחלה כל גיפו של אדם · וי"ד מחלה בגמטריא פ"ג ומספר החולאים היא לפי הרצון לחלק שם הכולל ע"פי. הדברים הקטנים שמתרגשים בחולי א' פ' ופ' ולכן אין לחלוק עם מי שמחלק חולי המרה בפ"ג חלקים · והאמת הוא שאם האדם אינו אוכל המרה נעשית יותר מרה מטבעה ובאה לידי עיפוש והכלים השואבים אותה שולחים זאת המרה בכל עיסת הדם ובכל חלקי הגוף ולכן מי שיושב בתענית יש לו ריח רע בפיו ומסריח ולכן אמרו שאם האדם אוכל ושותה שחרית המרה אינה מזיקה לגוף והפת היא שואב הרע שבגו ובפרט פת חטין שבימינו הקמיח וחכמיה מלאו בחטין חומר קטן בחלקיו ושהוא חומר חי הבא מן הבהמה והחיה או העוף ולכן החטה נותנת מזון הרבה והוא קל לאכל · והמלח הוא מטהר הגוף מהליאה מקיל העיכול והיא נגד העיפוש · המים בשתיתו הוא נגד כל דבר המזיק במזון וע"י העיכול נעשה כהלכתו ובמשם זמן א"כ הוא כולו פילוסופי לומר שהחלאים שבמרה פת שחרית וקיתון של מים מבטלן · ש"ו היא כלי אמת מ"ש שג' דברים נאמרו בפת שחרית · מצלת מן החמום לפי שהחלשה למי שאינו אוכל היא גדולה והגידים מתרגשים יותר אם האדם הילך תחת השמש והחום הפנימי נעשה בהצטרפות יותר גדול מבתחלה מציל מן הצינה מפני שמי שלא אכל הוא יותר מרגיש הצינה והקור · מציל מן המזיקין לפי שהם יותר גדולים רצוני מזיקין גופיים כמי הרוח וביוצא כנגד החלש שלא אכל לחם באותו היום מחכימת פתי לפי שמי שהוא רעב אינו יכול לחשוב וללמוד כהלכה ואין לו דעתו מיושבת ולא כח אם היא מצטער בעינוי בין בעינוי אכילה בין בעינוי שתיה ותאותו הטבע בעצמו וזוכה בדין עם חבירו לפי שדעתו מיושבת ללמוד וללמד· ולהטעים הדין כהלכתו דבריו נשמעים לפי שמי שאכל כלכד שחרית שלא להיות רעב הוא חזק במחשבתו ובדיבורו לדבר לבריות כהלכה ובמתק דברים ובקול ערב שאינם ברעב כהלכות הטבע תלמודו מתקיים בידו לפי שמי שהוא רעב הוא חלש ולפי חולשת הגוף גם הזכרון הוא מבולבל ושוכח מה שלמד · מי שאכל שחרית אין בשרו מעלה הבל רצוני זיעה וזוהמא הבאים מגלים המוציאים לחוץ בעור מפני שמי שלא אכל כל דבר הבא מהם היא קרוב לעיפוש וזיהמא בעצמה נזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת לפי שמי שלא אכל שחרית כל המימות שבגוף הבאים מהדם הן מלאות זהמא ומתפשם א"כ גם הזרע הוא יותר מלוח ומביא לידי הרגשה חוץ מהטבע המצורעים וכל החולאים שבעור וכל חולי הפודאגרא מרגים הרגשה באדם בכלי הזרע והביאה ולכן האדם

הרעב

היא תבונה לפי שעל הרוב היא הסבה ליקח בפנים ובותים אינו בתבואה-
ולפסדים ובזה תהיה פליטה למתנוני של אדם · ז' הכרפה סיליאתו של
אדם מן העולם יהיה בלא חטא כמו פילתי אינו איפשרי כטבע אם אין
אנו מכירים בעל תשובה נמורה בעת תהוא בעצמו שהוא נימס ונוטה
למות · ח' שהעין הרע הוא סיבה לרוב החולאים הוא אמת אם אנו
מכירים הבא מעין הרע. שהיא הקנאה והתאוה והכבוד שמוציאים את-
האדם מן העולם · ט' שאול היה חכם ברפואה ובפרט כל חולי הכתוב:
על הרוח ושכל החולאים באים מן הרוח הוא אמת במקצת לפי שהרוח
הוא המושל על הריאה ובנשימתו היא סיבת החיים וסיבת עיכול המזונות
כראוי לפי שהקילו חמימות בלסטומכא ובבני מעים כהפך לדם בריאה והרוח ·
הוא המושל על הטבור אשר בו נעשה הויתה הקטנה שיולאת לחוץ-
שמספרת סדם ואם הרוח מתככה. כל מיני חולי באים מאת הסיבה כידוע ·
ברפואה · י' אמת הוא ג"כ שהברזני חרב הרוח יכול להיות סיבת המיתה
אם נכנס במכה הרוח ולפי הריחות שמיטבים קשה לה עד מאד ומהפך
הטוב לרע וכא הגנגריאה Gangrena · שהיא המיתה בעצמה וכשהרוח-
אינו מנשב יכול להיות אצל הרופא הזמן שם ראוי לפי המכה ולפי החולי-
הבא מהחתיכה ואמת הוא שיש עשבים המחברים בשר החתוך ואצל
הרופאי' הם ניקראי' הבישטורטה Bistorta' והטירמינטילה Termentila-
ודכים כאלה הנקראים עשבים המרפאים החתך של חרב ושל סכין בלעז
Erbe Vulnerarie · י"א אמת הוא גם כן ברפואה שלאת החוטם
ולאת האוזן רובן קשה ומיעוטו יפה · האוזן יש לו כלים המיוחדים בנובה-
א' הנקראת בלגדולה Glandula · שמהם יולא חומר הנקרא Muco
ובאוזן Cerume ושאר יפה במיעוטו לתשות נדר לאוזן שלא יבוא לידי
תקלה מחמת הרוח והקור והא כה אבל אם הוא ברוב נקרש וסותם האוזן
ונעשה חרש האדם הבא לידו ומוליד גם הרבה חולאים באוזן עצמו לכן:
בחוטם המוקי Muco הוא מועיל לעשות נדר לרוח ונם לקררו כמו מים
שלא יבוא לידי קשיות ולחות רב מהראוי שמביא לבסוף לידי חולאים שלא
יכול האדם לנשם כראוי ואין לו חוש הריח ועוד נולדים חולאים אחרים
מעיפוש החומר עצמו כידוע ובפרט החולי בחוטם הנקרא Ozena וגם
חולי אחר יותר עסוק הנקרא בלעז Polipo · י"ב ידוע הוא לכל משכיל-
כמה הליפה וקור הכיסה הוא מזיק לבריאות ועל הריאה ועל הטבור מביא-
כמה חולאים ובפרט בא חיוס הנקרא Reuma ליכים פחים שמביא חולאים
שמחתנים והשירפים ובריאה בכבד ובכל הפנימים ועוד על הגידים ועל
הגרון חולאים רעים ונאמנים עלאים סכנה · י"ג היא פילוסופי לומר-
שכל חולי הוא במרה גם לפי הרופאים שבימינו · המרה הבאה מן הכבד
היא סיבת קדחת המרה Febbre Biliosa שהיא תמידית במקומות
אירופה ומהמרה בלי' חולאי' עד אין מספר כמו הירקון אבן הכבד השחורי'

והיא

פתח עינים

שחלה קודם יעקב אבל החולשה השכיבה היתה קודם לכן אלישע חלה
חולאים רעים ובאמנים אבל לא היה לו חולי כ"כ גדול כמו האחרון שממנו
נתרפא וכן בזה הענין בשל המאמר ר"ל שאין אנו מוצאים בתורה מי שחלה
ונתרפא קודם אלישע ואם החולשה באה על נכון לסבב לפני מותו שיצוה
לביתו כל מה שהיא שיכר לעשות טוב לנפשו ולאחר מפטירתו ולכבודו וכן
היא מוסר גדול שחכייות של בית הני כחרבו קודם ירושלים מפני שהעמידו
דבריהם על דברי דין תורה רצוני מה שאסור מדברי חכמים מלאו לו
היתר מן התורה אלו היו כמו פרושים וטוב היה שנחרבה עיר שבה היושבים
לא היו הולכים אחרי דברי חכמים:

פרק ט' המקבל

א"ל ר"י לרבין בר"ן אבין אחי לא תזבון ארעא דסמיכא למתא וכו' · והסיר ה' ממך כל חולי אמר רב זו עין וכו':

בשני אלו המאמרים יש דברים מדוקדקים ורמוזים לפי הפילוסופיא
האמתית ולפי חכמת הרפואה · א' שאין לו לאדם לקנות שדה
הסמוכה לעיר לא בלבד מפני ע"ה שכבר כתבנו עליו במקומות אחרים
אבל מפני הקלקלה שמביאה בלב הרואים ומתקנאה כילדת השנאה ומהשנאה
אבידת ממונו ולפעמים אבידת הנפש · ולא עוד זה אבל בשדה הסמוכה
לעיר הוא יותר קל לגנבים לגנוב וגם התולעים הם יותר גדולות ממקום
רחוק מן העיר לפי שהמזונות הם יותר בעוקר בעיר ושכיבותא מהמקומות
רחוקות ממנה · ב' שאם השדות סמוכות לעיר מוקפת חומה ושם גדר
של מצרים כמו חיל וחומה איכו כ"כ נזק אם סמוכות לעיר מפני שאין
יראה מהגנבים ואין קנאה לפי שהמקום כולו מכוסה מהחומה ואין בשם
נזק כ"א בתולעים · ג' שיש תועלת בבה"כ אם היא סמוך לבית היחיד
מפני שיוכל בנקל בעתים הקבועים להיות בכלל הבאים ובכל העתים
בין בקיץ בין בסתיו בלא הפרש ובלא סכנת בריאותו מה שא"כ אם היא
רחוק אע"פ שיש בזה שכר פסיעות · ד' שהיו לאלתי מעיו של אדם כפותר
וזה הוא אם האדם הוא חפם טוב ויושר אבל אם איכו כן כראה שזה
בכלל הקללות · ה' שיהיה בית הכסא סמוך לשולחנו הוא בכלל הברכות
ע"פי הרפואה רצוני שיהיה סגור לבית ולא כמו בימים ההם שעל הרוב
היו הבתי כסאות בשדה ובמקום רחוק ואם הוא קרוב יוכל לבדוק עצמו
לפני אכילה ולאחר אכילה זמן שהמאכל דוחק וצריך להוציא המעוכל
ואם יהיה צריך להרחיק חוזר העמוד פנימה והוא סכנה לבריאות · ו'
שיהיו כנסיו של אדם מקולסין שלים בתכרתה שלים בוניים ושלים בנססים

הנה

התיר הקב"ה שהאורחים יבואו אצל אברהם ליטול לו השלוה שהיא צריכה ביום ההוא · ג' הוא מוסר גדול מ"ש מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול לפי שהמסרב לגדול הוא ביזיון עד אין חקר ואם הגדול רוצה ליתן בסבר פנים יפות ומי שהיא לקבל מסרב בו הוא כפוי טובה · ד' מ"ש ג"כ צדיקים אומרים מעט ועושין הרבה ולהפך הם הרשעים היא דבר אמתי וברור ע"פי הפילוסופיא לפי שהצדיק הוא עניו ואמתי והרשע הוא גס רוח ומלא שקר הצדיק הוא שוע במתנות לפי שאינו ינע להעשיר והרשע הוא כילי ואוהב כסף אשר לא ישבע · ה' אמת הוא לפי הנסיון שהאשה עיניה צרה באורחים לפי שהאשה אין לה עם האורחים רוח כמו האיש והאורח מחזיק טובה לאיש ולא לאשה בעלת הבית ועוד כי האשה כל כבודה אצל בעלה בעניני הבית להוציא הוצאות קטנות ובתכלית ההצטרפות לטוב בעלה ולטוב בניה ואין לה לב טהור עם האורחים שבאים אצלה לאכול ולשתות וטרדות הכנת המאכל הוא לאשה ולעבדיה ולא לאיש ולכן שרה עשתה העוגה מקמח אע"פי שבעלה צוה להביא סולת לעשות העוגות · ו' שהאשה חייבת להיות צנועה ויושבת בביתה לטרוח אצל בעלה על ישיבתה באוהל דרך צניעות · ז' הוא ד"א וצניעות ונקיות לשאול אדם באכסניא שלו וגם על האשה עקרת הבית אבל בלבד ע"י בעלה שלא לשחרו ע"י אחרים :

אחרי בלותי היתה לי עדנה אר"ח אחר שנתבלה הבשר ורבו הקמטין נתעדן הבשר ונתפשטו הקמטין וחזר יופי למקומו וכו' :

במאמר ה"ה אין לנו כי אם לשבח המוסר שיש לו לאדם לשנות מפני השלום כמו שנראה משנוי הדבור של שרה · ועל הנס שאמרו חכמינו של פיתוח דדים של שרה כשני מעיינות להורות שהיתה באמת יולדת יצחק ועל היפוך פניו של יצחק שנדמה לאברהם הא' הוא דקדוק על הפסוק שאמר היניקה בנים בלשון רבים אבל הדבר בעצמו אין לו ראיה והיפוך פניו של יצחק שנדמה לאברהם גם זה איננו ראיה שלימה שכמה נדמים זה לזה ולא בלבד אינם אב ובן אבל אין להם קירוב בשר ומשפחה וכבר ידענו מהפילוסופים הרופאים כמה כח הדמיון ושאר סיבות מועילים על דמיון קלסתר פנים · ומ"ש עד אברהם לא היה זקנה רצוני ניכרת בזקן ובשאר סימני הזקנה אבל לפי השנים והעתים היו זקנים שבריאת העולם והכרת הזקן ושאר סימנים הטבעיים שבזקנה הוא טוב להבדיל בין הזקן והבחור ובפרט באברהם שהיה מועיל להכיר מי הוא אב הבן אם האב לפי שלא יבואו קטטות במשפחות והדיבורים יהיו על הסדר ולפי השעה וכן החולשה עד יעקב ר"ל שאין אנו רואים בפסוק מי

שנחלה

פתח עינים

על מאכל המלאכים של אברהם שמיד כשהיה המאכל מבושל ונגמר בישולו היו נותנים אותו על השלחן · ו' שהלשונות בחרדל או מליחות כמו בימינו הן בכלל מעדני מלך ושר. ולכן אמרו התלמודיים שגם אברהם בסעודתו היו לו ג' לשונות בחרדל :

א"ר תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג וכו' :

המנהג הוא דבר שמרוב שנים נוהגי' או הצבור או העם בכלל או אומה בכללה ואין להאמין א"כ שאין במנהג איזה טעם או תכלית רווחי או תועלת ולכן טוב הוא מוסר זה החכם אל ישנה אדם מן המנהג כ"ש שאם הצבור בכלל או האומה בכללה נוהגים איזה דבר אם יחיד א' נוהגה הוא בזוי גדול לרוב העם ונראה כמורד ברצון הכלל · ומ"ש כי מלה"ש אל אברהם נראו כמו שאכלו אין להפליא על זה שאם לבשו בגד החמריות ובצורת אנשים יכלו להראות עצמם כמו אוכלים והרב בעל קול יהודה מפרש הכוזרי כשמדבר בטבע המלאכים סובר שיש להם חמריות דק וכ"ש לדעתו שלא היה קשה להתראות כמו אוכלים · ומ"ש עוד כל מה שעשה אברהם למה"ש בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו וכל מה שעשה אברהם ע"י שליח עשה הקב"ה לבניו ע"י שליח הוא דרוש להראות כמה הוא בהקב"ה המשפט והצדק למדוד מדה כנגד מדה וכמ"ש שמשורר וברעתם יצמיתם אדני אלהינו בענין העונשים · ומ"ש ריב"י שהערביים משתחוים לאבק רגליהם הוא לפרש שע"כ אמר להם בתחלה והשענו תחת העץ שלא יכנים ע"ז בתוך ביתו שהערביים רגילי' להשתחוות לאבק רגליהם ומצאתי בב' כותבי ד"ה של הדרכים בין האומות שהערביים הולכים תמיד במדברות והם מלאים אבק אחר דרכיהם במקומות ההם ומשתחוים כשמגיעים לביתם ומנקים עצמם ורגליהם בפרט מהאבק שבהם אבל נראה לפי כתבם שמשתחוים מלאים אבק להודות ולהלל לבורא שהצליח דרכם אבל שההשתחויה איננה לאבק עצמו כמו אלוה :

וירא אליו וגו' כחם היום מאי כחם היום ארחב"ת אותו היום יום ג' של מילת של אברהם היה ובא הקב"ה לשאול באברהם וכו' :

גם בזה יש להעיר · א' שגם בחכמת הרפואה היום אנו יודעים שהג' לכל חתך הוא יותר מלא סכנה מאחר ימים ולכן ביום הג' למילה עשה הקב"ה שאברהם לא יטריח עצמו באורחים · ב' שגם בחולים מחתך הרפואה הראשונה היא השלוה לפי שכל תנועה אפילו קטנה בגוף שנחתך מסבב קדחת הדם השורפת והיא מלאה סכנה ולכן ביום הג' בפרט לא

התיר

נעים לכנות בצורות פירוש · ד' שכנשב הרוח טבעי עכ"פ המניפין לפי שלא היה עוד צריך להן נגד החום ולא עוד אלא שהיא יותר טוב לבריאות הרוח הטבעי מרוח האומני כדרך המניפין :

מעשה בריב"ם שאמר לבנו צא שכור לנו פועלים הלך ופסק להם מזונות וכשבא אצל אביו א"ל בני אפי' אתה עושה להן כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהם שהם בני אברהם יצחק ויעקב וכו' :

גם כזה המאמר יש לעיין · א' שמי ששוכר פועלים ופוסק להן מזונות צריך דרך טבע ומוסר לתת להם מה שהוא די לא בבליעות ולכן אמר הא"ב לבן שאפילו סעודת שלמה דרך גוזמא והפלגה אינו די לפי שהם בני אברהם יצחק ויעקב רצוני גם הפועל הוא אחינו בשלימות ולכן אל ירע לבבנו לתת להם למעלה מדי מחסורם · ב' שגם בימים ההם היו נוהגים לסרס התרנגולים כדי שיהיו יותר לעונג במאכל הנקראים היום בלע"ז Capponi שהם הברבורים אבוסים · ויש מי שאומר שהם מין עוף הבא מהברבריא שהוא לעונג במאכל · והמאמר שאומר בשם רב שהיו אובסים אותם בע"כ גם זה עוד היום האווזות שאובסים אותן בע"כ הן יותר שמנות וראויות יותר לאכילה · ג' שבימים ההם גם כן היה לבן בקיות רב בתבשיל ובמאכל ולכן מהקמח והסולת היו מכינין חלות עשויות לכסות פי הקדרה לשאוב עוצמת התבשיל · לכן היו נוהגים מהבקר והצאן לעשות ציקי קדרה רצוני בלע"ז Condimento וציקי הוא לשון תרגום שמבאר דבר היורד בקדירה ושהוא גם כן תענוג במאכלים · ד' שהיו יודעים שהשור הוא יותר טוב ונעים באכילה אם השור עצמו לא טרח בחרישה ובשאר מלאכות וכן התרנגולת היא יותר נעימה למאכל אם היא קטנה שלא טרחה בגידול אפרוחיה ולכן אמר רבי יוחנן בכלל שהמובחר שבבהמות הוא השור והמובחר שבעופות התרנגולת · ואח"כ בפרט שהשור הוא המובחר בין הבהמות והתרנגולת בין העופות · והחכם אמימר שהיה חכם גדול בהלכות סעודה לפי חכמת הרפואות ולימד לנו שהתרנגולת מפוטמת בבית שהולכת בין הגיתות ואוכלת החרצנים היא נכונה למאכל בפרט אם היא שחורה וכל החכמים של חכמת הטבע מודים שהתרנגולת שחורה היא היותר ראויה למאכל וכ"כ היא שמנה כדרך הזה שאינה יכולה לפשוט הקנה מרוב שמנה והצבע השחור בנוצות התרנגולים מקבל חום השמש יותר משאר הצבעים · ובפרט מהלבן ולכך העוף השחור מחמם עצמו יותר ובזה מזונו הוא יותר מעוכל והוא יותר טוב ושמן · ה' שכל מאכל מבושל אם אחר הבישול נשאר זמן הרבה קודם האכילה אינו כ"כ טוב אבל תכף ומיד שהוא מבושל נאכל מהמסובין הוא יותר טוב ולכן אמרו בגמרא

פתח עינים

כתוב וחתום שאין לו לאדם כח לנגד עליו וכן אומרים היום בין ההמון האיטלקי שאין לברוח על מקרה הדברים שכן הוא הכתוב בספר Del Destino ושכן היה כתוב בלוחי הספר של רבי ורבי נתן שהם סוף חכמי המשנה ורבי אשי ורבינא סוף האמוראים של התלמוד :

אמר רב כהנא אישתעי לי רב חמא בר ברתיה דחסא רבה רב נחמני אגב שמדא נח נפשיה אכלו בי קורצא בי מלכא וכו' :

זה המאמר הוא מגמה להורות כח הרשע במלכות נגד רבה בר נחמני שהיה חכם גדול בפרט בדרשות של הרגלים בפסח ובחדש תשרי בזמן החגים והמועדים של החדש ההוא ולפי שנקבצים אליו כב"י לשמוע דרשותיו אמרו עליו אל בית המלך שהוא היה הסיבה שבשבילו מבקשין שלוחי המלך לגבות מס הגולגולת של כל חדש וחדש לא היו מוצאים בבתיהם הבעלי חובות לפי שהיו מתבדין ומכם אצל החכם ההוא לשמוע דרשותיו · ופחדו על זה יכח השדים להזיקו הם כולם מובנים עם מה שכתבנו במ"א על ענין השדים וטבעם · ומ"ש על מחלוקת אם בהרת קדמה לשער לבן וכו' שהקב"ה אומר טהור והישיבה של מעלה אמרו טמא כל זה הוא בבירור ד"מ להורות דרך דמיון שלמעלה יש מחלוקות על סברות החכמים כמו למטה ולהגדיל הדבר אמרו דרך הפלגה שהקב"ה הוא בין המחלוקות וכל אלו הפסקים שנפלו מלמעלה על המיתה של אותו צדיק אינו כי אם להגדיל המיתה של אותו צדיק וכן הוא הרוח סערה שהגביה עצמו ביום מיתתו :

ר"ש בן חלפתא בעל בשר הוה יומא חד הוה חמימא ליה הוה סליק ויתיב אשינא דטורא א"ל לברתיה בתי הני עלי במניפות וכו' :

במאמר הקטן הזה יש לנו לברר דברים בחכמת המניפות · א' שרשב"ח בהיותו בעל בשר היה יותר מרגיש החום בימי הקיץ ולכן היה עולה על ההרים לצנן עצמו בקרירות אותו האויר שהוא יותר טהור ויותר קר מאויר הבקעה · ב' שגם בימים ההם היו נוהגים לקרר עצמם יותר בהניף מניפים או בסודר בלבד או בזה שנוהגים היום בכלי בלעז Ventaglio ועל זה שאל לבתו לקררו בדרך זה לפי שבתנועת האויר נולד הרוח שמכה על הניף ובזה נקרר · ג' שעל השאלה הזאת שאינה מהוגנה היה רוצה לעשות דורון לבתו באגודות של נרד הנקרא בלעז נרד"ו ויש מי שאומר שהנרד של הקדמונים הוא המוסק"ו ואחרים אומרים שהוא מוסס בדמות ברשם ולכל הסברות הם דברים טובים להם ריח טוב דורון נאים.

אין להפליא אם ר"ל שלא היה בנערותו ת"ח היה מציין מערות פעמים שלא יכשלו הכהנים לעבור עליהם ולהאהיל ולא יארע תקלה ע"י הצדיקים הקבורים שם ואם זה לו לצער שנעלם ממנו קבר רבי חייא · ומה שראוי לעיין הוא ההפרש הגדול שעושה החכם בין המפלפל בשלמו בתורה ובין שמלמד ומרבין התורה לאחרים ולא עוד אלא שכמו רבי חייא היה לו גם זכות מע"ט בנטיעת הפשתן לעשות רשתות ומכמורות לצוד הצביים והיה מתקן בעורותם קלפים לכתוב התורה בתיקונה וללמדה לתינוקות וכן המשניות והיה מחדד התלמידים לקרות וללמוד ביניהם וזה היה לו לזכות גדול באמרם ז"ל כמה גדולים מעשי חייא וכבר כתבנו למעלה טעמי גדולת המלמד לבן חבירו תורה · ומה שאמרו אח"ז על מקום ישיבת החכמים בג"ע ומדרגתם לפי חסידותם ושיחות אליהו בג"ע וגם האור הגדול שהיה לו לרבי חייא ודוגמתו עם בניו לג' אבות וכיוצא · כל אלו הדברים הם למעלה מהטבע ואם בהשארות הנפש חייבים אנו להאמין בה כמו עיקר השכר והעונש בעולם שכולו טוב אין לנו בעוד היותנו על הארץ השפל הזה בין חומר הגוף וחומר העולם יכולת לא בכח השכלי ולא בכח הדמיון להבין ולהשכיל מה הוא חיות הנפש והנשמה הטהורה כשהיא נעתקת מן החומר וכיוצא בדברים האלו אין לנו כ"א לומר ואנחנו לא נדע :

שמואל ירחינאה אסייה דר' הוה חלש ר' בעיניה א"ל אימלי לך סמא א"ל לא יכילנא אשטר לך משטר לא יכילנא הוה מותיב ליה בגובתא דסמני תותי בי סריה ואיתסי וכו' :

בזה המאמר יש להפליא בחכמת שמואל שהיה חכם גדול בחכמת הכוכבים וגם בחכמת הרפואה מחוץ לגוף ע"י הידים נלבד הנקראת Chirurgia רצוני חכמת הרפואה ע"י היד שכשחלה רבי בעיניו אמר לתלא סם בפנים העין בתוכו והחולה לא היה רוצה או לא היה יכול לסובלו · ואח"כ אמר לעשות על גבי עיניו מטפח עם הסמים הנקרא גם בימינו האלו Empiastro וגם כן לא היה יכול לסובלו · ולבסוף עם קנה חלול תחת מראשותיו עשה כמו א"ד הנק' בלעז Vapore מהסמים ההם ומזמק שהם היה בוקע והולך תחת מראשותיו דרך עלם גולגלתו ומזיז עד עיניו כל אלו הם ניכרים היום ברפואה החלונית הנקראת Chirurgia לא פחות ולא יותר ממה שהיה יודע שמואל בימים הקדמונים ההם ולפי שהיה בקי כ"כ ברפואה רבי היה מצטער לסומכי אבל היתה השפה נטרפת ולא מצחקת לו ועל המקרה היה אמרו בימים ההם מה שאומרים בדור הזה שכן הוא כתיב בספר הידעות של הדורות ושכן הוא כתוב .

פתח עינים

ק"כ תעניות שלא ימות ולא יפסק ת"ח מזרעו אין שלטרפות פילוסופי בין התענית ובין בתלמוד ואין לנו להבינו כ"א כפשטו ודרך עליון ובמאמר שאחריו שבשביל התעניות שעשה רבי זירא על תכלית פרטי לו לירא מהנהיגים ותהלש היסודי הוא דבר חסידות שאין לנו לנגד דבר שהיא ביכולת אדון הטבע דרך נס ליתן לו שכר על התענית שאם הוא כראוי הוא כמו קרבן על המזבח :

אר"י א"ר מ"ר מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' על מה אבדה הארץ דבר זה אמרו חכמים ולא פירשוהו אמרו נביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנא' ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' :

חכם הזה דקדק כטוב טעם ודעת על הפסוק מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם מה זה הדבר לומר מי האיש החכם וגו' שנראה דבר קשה להבין ולידע אם הוא העון כי עזבו את התורה כמו שנראה פשט הפסוק ? על כן פירשו כי העון היה שלא ברכו בתורה תחלה ובאמת הברכה היא הודאה על הדבר אשר האדם מברך ואם אינו מברך הוא כווה הדבר בעצמו ובענין התורה אם אינו מברך עליה נגלה דעתו שאינה מתנה חשובה לו וזה הוא עון פנימי בלב ומ"ש אח"כ על ההפרש שיש בין ת"ח בן ת"ח ובין ת"ח בן ע"ה הוא ברור לפי שהת"ח בן ת"ח אינו בלבד לומד מרבותיו אבל מאביו עצמו ובזה הוא חינוך בתורה בלי הפסק והוא מעיין בשכלו ובהנהגת אביו רבו והוא מבין דבר מתוך דבר ובו תנוח החכמה אבל אם הוא ת"ח בן ע"ה אינו מבין כראוי ואם הוא לומד אינו יורד לעומק הדברים והוא מדבר כשהוא בביתו בין הכסילים והיא מדבר בקול כסילים וכל רוחו יוציא כמו הלגין מקשקש הסלע ולבסוף הוא כולו דברים בלא יסוד ענין אבל פשט הפסוק לפ"ד הוא כי הנבון הוא המבין דבר מתוך שכלו ולכן בלב נבון תנוח חכמה רצוני החכמה שהאדם קונה בכח הזוכרון יש לה מנוחה בלב לפי שאם מאבד מהזוכרון איזה דבר בכח שכלו הוא בורא אותה מחדש בלבד בכח ההקדמות כלליות שיש במוחו · אבל החכמה בין הכסילים אינה אלא ידיעה פשוטה ולכן אם הוא שוכח הדבר אין בכח שכלו לחדשה ולכן בקרב כסילים תודע שאינה כי אם ידיעה לפי שעה ולפי זמן ולא יותר ומה שאמרו כל המקטין עצמו על דברי תורה בעוה"ז נעשה גדול לעוה"ב הוא כולו דרך חסידות :

ר"ל מה מציין מערתא דרבנן כי מטא למערתא דר"ח איעלמא מיניה וכו' :

אין

פדם לא טהור כידוע · ו' ככר ידוע היא שרבי היה עשיר ואין להפליא אם שומר סוסיו היה גם כן עשיר ושלאלפים היו סוסיו ובפרט אם היה להם תולדות סוסים וזכרים ונקבות כמו שנראה מהתלמוד · ז' מוסר יש ללמוד על יסורין דרבי שבאו מפני שלא היה לו רחמנות על הבהמות ושהלכו בוכות שריחם על פני התולדה · ח' מוסר גדול שכל ימי יסורי רבי ע"י זכותו לא היה צריך לעולם למטר והיה מזכה את הרבים במעשיו הטובים ונשכיל בלא כעס היסורין שבאו עליו :

איקלע ר' לאתריה דר ט א"ל יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח ארת בניו א"ל בן אין לו בת יש לו וכל זונה שנשכרת בב' שוכרתו בד' וכו' :

בזה המאמר יש על פי הפילוסופיא לדקדק · א' שאין להפליא אם היה הולך הבן של אותו צדיק אחרי יצרו לפי שהיה יפה עד מאד וכל זונה שנשכרת בשנים שוכרתו בארבע · ב' שצריך בנער להדליק בו אש הקנאה והכבוד ועל כן גם קודם זמני קראו לאותו הבן רע על התכלית שיתקנא וישים לבו על תלמוד תורתו גם בפני הסמיכה שנתנו לו בקראו רבי · שרבי הכיר בקולו של אותו הבן שהיה שוה לקול אביו זה ידוע ברפואה שגם בקול יש על הרוב הלטרפית בין קולו של הבן וקולו של האב · ד' שיש זכות גדול במלמד לבן חבירו תורה שמע"ה והשכל ביחד כאילו ילדו ולכן דרשו ולוקח נפשות חכם זה רשב"ל רלוכי שהמלמד תורה קונהו לבן ועל כן בטיב טעם ודעת אמרו במאמר שאחריו על רבי גם נכד ר' טרפין שהחזירו בתשובה אחר הייתו קנאי והשיאו לבתו שכל המלמד את בן חבירו תורה זוכה ויתיב בישיבה של מעלה והוא ראוי לכך מהסיבה שזכרנו וכ"ש אם מלמד את בן ע"ה ששכרו יותר גדול מפני שהוציא יקר מזולל :

א"ר פרנך אר"י כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם וכו' :

אם בתורת הגופות אני מונאים כמה חולאים וכמה מיני הויות בצורה ובחומר של גופי ב"א שהם כמו ירושה בין האב והבן הנקראים באיטלקי Mali Ereditarj כמו הנכפה וכאבי הרגלים הנקראים פודגרא וכיוצא אין להפליא אם גם באיכות הרוחות הנפשות ובאיכות השכל יש השוואה בין הבן והאב וא"כ על נכון אמרו שאם ג' דורות היו בעלי תורה מכאן ואילך אין התורה פוסקת מזרע זאת המשפחה ובאמת הלימוד עצמו מדור אל דור ערב ובקר ולהרים במשפחה לימודיית מכין האדם ומחזיקו לתלמוד תורתו יתעלה · ומה שקבל ר"י בוכיתו עם

ק"ב

פתח עינים

היוצא לחוץ ואשתו היה נותן לו מאכל תאנים שהיא ממתק הכאב והדם עצמו וגם היום הרופאים נותנים התאנים בפנים ובחוץ להקטין הכאב ולמתק כל מה שהוא מסובב מהדם שאינו ישר לפי הטבע ולהסיר הכאבים מן הגידים ועוד לא היה כמו בעל תשובה מסיר עצמו ויגע אחד בחיין מתלמוד תורתו ובא לבסוף לעניות ודלות עד שיורדי הים באניות עשו לו דורונות מחמת חסידותו ובפרט על שהיה בקי בדינים ולא היה יורד לחומרא והיה מטהר הדמים לפי הטבע והיה מקיל בכל האפשר · ועוד יש להפליא שחכם כזה צוה שלא ליקבר נגד החיוב ונגד דתות. הרפואה ונגד צוואות המקובלים בדבר הזה על הספק שלא ירצו החכמים (שהיו מלאים כעס עליו על שהיה לשעבר תופס גנבים) שבימיו לעסוק בקבורתו וישב כמה שנים בקבורה בתוך ביתו עד שרשב"י נראה להם בחלום וצוה לקברו כראוי . כל אלו הדברים מלמדים כמה יש לו לאדם להזהר שלא לעשות אומנות נגד המוסר ולדעת האדם גם שהוא לפי המשפט עד שקרוב למיתתו הוא אנוס לצוות מה שהוא נגד חיוב היהודי כמו הקבורה וכיוצא באלה :

שלח ר' לדבר באשתו שלחה ליה כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול וכו' :

במאמר הזה יש לנו ללמוד מוסרים הרבה · א' שאשה עטרת בעלה אם נשארת אלמנה אין לה לזווג עצמה בזיווג ב' אם הבעל אינו שקול בתורה ובמע"ט כמו הבעל הא' משום כבודה ומשום כבוד המת · ב' שבימים ההם התלמידים היו נוהגים כבוד למלמדים והיו יושבין על גבי קרקע והמלמדים היו יושבין על הספסל ועל ידי הענוה הזאת היה להם יראה מהמלמד ובזה היו לומדים בישוב הדעת והיו קולטים אל הזכרה בכל יכלתם · ג' שגם בימים ההם היה קנאה גדולה · ואף על פי שקנאת סופרים תרבה חכמה עם כל זה היו מקפחים בהלכות ובדברים יותר מהראוי והיו מוסיפים חבילות שהם בהם ממש · ד' שזאת הוא שענות בני בתירה עם הלל ויונתן עם דוד אינה ענוה בתורה מפני שהלל היה חכם מהם ויונתן בן שאול היה רואה שהשעה היה משחקת עם דוד · ה' שגם רבי קבל יסורין להיות חשוב עם רשב"א ואחרים שקבלו עליהם יסורין אבל היסורין שקיבל הם עצומים · וצמירתא היא אבן שבכיס המי רגלים ואם היא גדולה אין לה רפואה כי אם על ידי אומן מובהק שעם סכנת וברגליו מוציא האבן מהכיס כידוע · אבל אם הוא כמו עפר הנקרא בלעז ריניל"ה Renella שיוצאת בצורת עפר והפר עם המי רגלים יש לה רפואה ע"י שתית המים הנקראת Acqua Meftica שיסודה היא האלקלי שיושב החומצי שבבטן ובזה יסוד הרע הולך חוץ לגוף והחולי אחר שבתוך השפה הנק' לפריגה היא כמו מה שנקרא סקורביטו

אדם

והרך שבמוח עצמו נעשה קשה והדם נקרש ומתים באפופלסיא כידוע וכמו שאנו רופאים יום יום רואים בניתוח המתים שוטים כזה · עוד אומר בכללי מוסר האדם שהולך אחרי הבלי יופיו הוא משוגע ומלא הבלים ומעט מעט נעשה בין כ"א הקל שבקלים והוא שוטה במדרגה א' ולכן לא היה מרגיש על בכי אחותו אשת ר"ל ולא היה מרחם עליה להתפלל על בעלה לפי שמי שהולך אחרי הבלי היופי הוא גס רוח ומי שהוא גס רוח אין לו לב רך עם האדם לפי שהגס רוח ביופיו אין לו כ"א אהבת עצמו והוא אכזר לפי שמבזה כל מי שאינו יפה כמוהו ואם יש אחר יפה כמותו הוא שונאו מחמת קנאתו · וכן אין להפליא אם נגד חכמת המדות בענין הסייף והסכין והפיגיון במחלוקתו עם ר"ל אמר לו שהלסטס הוא חכם בענין הכלים של אומנותו כל אלו הדברים נולדים מחמת ההוללות והסכלות שלעולם הוא חבר הגסות הרוח של ההולכים אחרי היופי · הוא לפי חכמת הגופית בענין המראית והצבעים שהשואה שעושה המאמר מיופי ר"י ותוארו וקירון עור פניו עם כוס של כסף שהיא לבן הצבע שהוא שולח לחוץ כל הז' צבעים וכשהוא יוצא מבית האומן הוא כזהוב במראה להב אש שבו והגרעינין של הרמון האדום והוורד אדום שסובב השפה של הכלי וכשהיא נגד השמש כל אלו הצבעים ביחד נראים עד מאד כמו אור בולט והעין יש לו עונג כמו מראית איש יפה כמו ר"י אשר היה בין הכשרים של יפי ירושלים · ו' כח הדמיון הוא לפי הנסיון ולפי חכמת הגופית חזק בהשואת היופי בפריי שביאה ולכן היה לפי חכמת הטבע שר"י היה יושב אצל שערי הטבילה כשבנות ישראל יוצאות מטבילת מצוה לפגען ולשכב בכח הדמיון בליל הביאה של שביאה להיות לבנ"י בנים זכרים כמוהו וחכמים בתורה כמוהו · ז' בענין השין הרע כבר נהרבה מקומות דברנו עליו כדי לכל פילוסוף ולכל מבין :

ואפילו הכי לא סמך ראב"ש אדעתיה קביל עליה ייסורי באורתא הוו מייתי ליה שיתין נמטי לצפרא נגדי מתותיה שיתין משיכלי דמא וכי אתא למחר עברא ליה דביתהו שיתין מני לפרא ואכיל להו וברי וכו' :

זה המעשה של ראב"ש הוא מוסר גדול לאדם שלא יעשה גס בעל כרחו אומנות נגד הד"ת כמו החכם הזה שהיה ראש המשפט לתפוש גנבים וכל אחד יש להם קרובים שצונאים התופש או ראש התופסים ולא עוד שיש לעולם ספק שמא חטא באחד מן הצדיקים במוסרם למשפט שלא כדין ועל כן קיבל עליו ייסורין לבקש רחמים ומחילה והיו בערב מקפלים תחתיו בגדים לבדים הנקראים בלעז פילטרי שהם קשים ומביאים מכות על העור ויוצא הדם ועל כדי זה היו מצילין כלים לקבל הדם עצמו

ומשירים החלב היותר מן הראוי לפי הטבע כמו שעשו לרא"ס וזאת היא תרופאה המועילה בזה החולי וזאת היא גם כן מ"ע רביתינו גם לפי בסיונות הרופא של איכנילטירא Pruigle בספרו על החולאים של אנשי המלחמה שהחלב השזיר גם אם היא תחת השמש ביום החמה איכו מסריח אם אין הבשר עמו לפי שהבשר כלבד היא מביא העיפוש מצד הדם שבו ולא החלב · אבל אם החלב היא מעירב עם מעט בשר אפי' כערנין הוא מפריח וכן כילי התולעים אינם מביאים התולעים כי אם על הבשר ולא על החלב וזה היא ג"כ הטעם שהחלב איכו כותן מזון לפי צורך חיי האדם ותחכם אשכנזי Kempero עשה הנסיון שאם נותנים לאדם בלבד חלב לאכול הוא מת מחולי הכליון לפי שהחלב לבדו איכו נותן מזון :

כי הוו מקלעי ריב"י וראב"ש בהדי הדדי הוה עייל בקרא דתורי בינייהו ולא הוה נגעא בהו א"ל ההיא מטרוניתא בניכם אינן שלכם וכו' :

הרבה דברים יש לדקדק במאמרים האלו ונדקדק א' לא' · א' שאלו הדברים שנכתבו על ענייני כניזה יעל הברס של אלו הב' חכמים שכזהיו פנים אל פנים למד בקר היה עובר תחת כריסם מחמת גדולתם הוא דרך גיזמא והפלגה וכן היא המנהג של התלמודיים · ומאמר המטרוניתא שאמרה שאינם יכולים להזדקק לנשותיהן ותשובתם כי כאיש גבורתו ושאהבה דוחקת את הבשר וכאלו נראים דברים שלא נתנו להכתב אם לא שנאמר כמו שאמרו חכמי התוספות שכתבו שלא להוציא לעז על ב"א · ב' שאהבה דוחקת את הבשר היא אמת בחכמת הגיפית ע"י הרגשת הגידים שמביאים באותו העת כמו חולי ככפה והדם הולך פנימה ובזה הבשר נדחק · ג' שתאות האשה מרובה משל איש היא אמת לפי הנסיון ולפי הטבע לפי שהאשה מרגשת בכלל גידיה יותר מהאיש ולפי שהאשה איכה מעיזה פניה לתבוע בפה כמו האיש ואין לה טרדת המזונות וכמה וכמה טרדות אחרות שבהן האיש מבלבל עצמו ואין לו הכנה לתשמיש כמו האשה · ד' שרבי יוחנן היה אוהב הבלי העולם כהיראת יופיו ומי שהוא הולך אחרי הבל היופי כמוהו היא לפעמים קל שבקלים ולכן הלך בלא טעם אחרי ר"ל ואע"פי שעשה לו חסד לקרבו לת"ת ולהשיאו את אחותו עכ"ז ההבל וגסות הרוח לבסוף הביאו אותו לזלזל בלא טעם לר"ל ומחמת צערו חלה ומת ואע"פי שהיה מתחרט ר"י ע"ז ועל אבידת תלמיד ותיק כמותו מה שוה כל זה אחר שלא היתה עוד רפואה למכתו של ר"ל ולאלמנתו אשר מת בו ואין להפליא אם ר"י לבסוף על חרטתו בלא תועלת נעקרה ממנו דעתו ונשטתה ומת לפי שהרעיון רוח אם הוא מתחזק הוא שטות גמור ואחר חדשים או שנים נעשה השטות עצמו חולי שמפיא מים במוח והרך ;

פרק ז' הפועלים

דרש רב זירא ואמרי לה תני ר"י מ"ד תשת חשך ויהי לילה וגו' תשת חשך ויהי לילה זה העוה"ז שדומה ללילה בו תרמוש כל חיתו יער אלו רשעים שבו שדומין לחיה שביער וכו' :

דרשו לפי הרמז פסוק תשת חשך ויהי לילה על העוה"ז שהוא כולו חושך ועל הרשעים שדומין לחיה שביער וזה הוא ג"כ האמת אבל הוא קשה לפרש תזרח השמש לצדיקים ויאספון לרשעים ואח"כ. ואל מעונותם ירבצון עוד על הצדיקים אבל מה שה' דרך רמז אין מקום להקשות עליו ומ"ש כבלל אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו רצוני לפו' הכ' הוא פילוסופי לפי שהשארות הנפש הוא לפי מדרגת הנשמה ורוח המחשבה היושבת ונהנית מזיו השכינה לפי מדרגת השארות אשר עליה נטע כעוה"ז אילנו ופריו וא"כ אם אין אדם שוה לחבירו במדרגת רוחו ונשמתו גם מדורו בעוה"ב אינו שוה א' לחבירו :

ר"א בר"ש אשכח לההוא פרהגונא דקא תפיס גנבי א"ל היכי יכלת להו לאו כחיות מתילי דכתיב בהו בו תרמוש כל חיתו יער א"ד מההיא קרא קאמר ליה יארוב במסתר כאריה בסוכו וכו' :

הוא פילוסופי שהגנבים ישנים ביום וניעורים בלילה לא יוכו עוברי דרכים ולחתור בתים כידוע א"כ הסדר שנתן כזה למצוא הגנבים. החכם ר"א בר"ש הוא לפי האמת ולפי הנסיון ואם אח"כ חייבו לחכם הזה להיות וממונה על תופסי גנבים אין להפליא לפי שבימים ההם היו לפי המשפט זהירים עד מאד לתפוס הגנבים והלסטים ולפי מצות המלך להכניסם עונש המגשדך לחשלם · וגם בארץ אשכנז בימי קארלו הה' היו הולכים בדרכים בתי דינים נמהרים לתפוס הגנבים והלסטים והיו עליהם ממונים מיועלי המשפט והיועץ היותר בחור היה הוא פעמי תולה על העץ הגנב. או הלסטם כמי שבימינו עושה שליח המשפט · ומ"ש שהעלו לר"א ב"ש לביתו ושלקח סם הישנים Oppio בלעז שהיו מכירים גם בזמן ההוא ושקרעו כריסו להוציא ממנו השומן שהיה הרבה כ"כ שהיו כלים מלאים ממנו לפי שכ"כ היה בעל בשר אין לתמוה ע"ז ועוד היום אם החלב הוא רב על בית הכרס שמביא הרבה חולאים כידוע ובפרט הנשימה הקשה שנקראת Asma וגם בכרס ובבני מעים הסרחה והתולעים. ועוד קדחת הסרחה הנקראת Febbre Putrida עושים הרופאים כזה

פתח עינים

בחבירו מצוה. ויודע שאין לו שהסיר לעבור לפניו שלא יראהו מעיניו כגופה בו ונראהו ויבוש זה. הוא מוסר פיוטי ורצוי להקרא מבולבל · גלפי שהמכיים מחבב בפני הליה החייב מסכת בשתו שיעשה אדום ולבן שהם שני לבעי הבושה ע"כ אמר החכם אחר כאילו דנו בב' דינין שלך שאדום ויעשה לבן ולמפרע · מיסר מהילל חוה נ"פ לאדם שלא ילוה מעות שלא בעדים משום שלא יעבור על ולפני עור לא תתן מכשול שיוכל לפלות על רוחו לכפור בהלואה ובלא עדים אין ראיה נגד הכפירה · והוא אמת נ"כ שגורם קללה לעצמו לפי כשתופעו והלוה כיפר הכל מקללין המלוה שאומרים עליו שהוא דובר שקר על הלוה שהוא צדיק ממנו · אין מקום לחלוק נגד המאמר שאמר שג' צועקים בב"ד של מטה ואינם נענין שהם גרמו הרע לעצמן ואין מקיב למליא מרגוע למכתם · הא' מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים שאין ראיה להפרע · הב' מי שאשתו מושלת עליו לפי שהם בחדשים הראשונים של הנשואין נפל האיש תחת ממשלת האשה אין לו תקומה בחייו לפי שהאשה היא מרגשת ועדופה יותר מהאיש ואין דרך לחידותו · הג' הוא תקינה אין לפגמו בין שתולה נכסיו בנוי בין שכותב נכסיו לבניו הוא חולי שאין לו מרפא אם תלה נכסיו בנוי יאמר מעות שלכי משתמש בהם של פלוני נוי הם שלא להשביע עצמו ולפעמים בנוי שימע ומעמיד עדים ותובעו בדיניהם · ומי שכותב נכסיו לבניו בחייו שהם להם מתנה במודה ואינו יכול לקרואתה לאחור :

פרק ו' האומנים

דרב"ח תברו ליה הני שקוראי חביתא דחמרא שקל לגלימיהו אתא אמר לרב א"ל הב לה גלמיהו א"ל דינא הכי א"ל אין למען תלך בדרך טובים :

באמת שמשאי משאות או שוברים חבית של יין שלא במקום מדרון ושפיכה חייבים לפרוע הנזק וע"כ במעשה דרב"ח היה לו דין ליטול על משכון ושל פרעון היין שהכריז והחזיקו המלבושים של הנושאי משאות שחזיקו אבל רב יען לעשות לפנים משורת הדין להשיב המלבושים וגם בפרעון השכירות ועל כיוצא בזה מה טוב נאמר למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור · הדרך הוא גדול והאורח הוא קטן וע"כ בדרך המר ומר ויחיד והדרך אינו קשה כ"כ כמו הארחות שהם דכים ועל הרוב עקלקלות ומה טוב הוא לומר הדרך על הטובים והארחות של הצדיקים שהם יותר מטובים :

פרק

אם שותין שניהם מתים ואם שותה א' מהם מגיע לישוב דרש בן פטורא מוטב שישתו שניהם וימותו ואל יראה א' מהם במיתת חברו וכו' :

סברת בן פטורה על זה הענין הוא נגד דת הטבע · אם הא' יש לו מים ואינו מספיק לב' מה לו לאדון המים לחלקה וימותו שניהם אם מי שיש לו חזקה על המים לבדו יוכל לחיות הוא עצמו אם ישתה ויגיע לישוב וימלא מים עד לרבו · ר"עק היה פילוסוף ונכנס בשלום ויצא בשלום מפרדס החכמה ונמוקו עמו כחלוק על בן פטורה וכא ולמד חייך קודמין לחיי חברך · ופירוש הפסוק מרבה הונו וכו' לחונן דלים יקבצנו שהוא כמו שביר מלך פרס שהיה נוטל ממון מישראל וחונן בהם דלים גוים שהם דלים מן המצות הוא פירוש רחוק מהפשט ולפ"ד הפסוק יובן בב' פנים · הפן הא' כמי שהיא כילי ומרבה ברבית לבסוף הוא מת ויורשיו שהם שוטים במעט זמן יתנו לצדקות וירבו בהוצאות עד שהממון נאבד · הפן הב' הוא שהמרבה ברבית ונשך לבסוף השררה והמשפט באים עליו בדין ותופסים ממונו וזה הממון המלך בעצמו נותן לאוצר שבו התמוה ועל פרנסה העניים וזהו לחונן דלים יקבצנו כמו בעיר הזה שאצל השררה יש נזבר על העניים בכלל וגם בין העניים וכל שבוע וכל חדש דרך קבע מהשררה פורעים היחידים שכים גדולים וזה הוא ממש לחונן דלים יקבצנו ומה שהגדילו לדבר נגד המלוה ברבית שנכסיו מתמוטטין ושהוא כופר באלהי ישראל שאסר הרבית שפתים יושקו לפי שהרבית הוא ריוח שמביא חרפה לאדם לפי שהוא קל לכל אדם לכל אשה ולכל תינוק לעשות ריוח ולאסוף מעות על מעות ולכן לא פסקו מדבר נגד הבעל רבית בכללו ובפרטו :

תניא רש"א מלוי ברבית יותר ממה שמרויחין מפסידין וכו':

אין מאמר פילוסופי יותר מזה · אמת גמור הוא שמלוי ברבית יותר ממה שמרויחין מפסידין מב' סיבות · א' שרוב הלווים שפורעים הרבה בדת רבית אין פורעים החוב ועושים אצל המשפט מה שנקרא Fallimento על הקרן ועל הריוח ולבסוף באים לתנאי' ופורעי' סך ל' או מ' וגם פחות מזה על מאה שהיו חייבים או אינם פורעים כלום תחת זרוע משפט ועל דרך זה הוא אמת שהמלוים ברבית יותר ממה שמרויחים מפסידים · ב' שיש דת לפי המדינות והמלכיות שריוח הקרן אינו יכול להיות ד"מ כי אם ה' למאה · ואם בע"הב נוכה על הריוח הו' או הח' הלוה יכול לתבעו במשפט ומחייבים המלוה לאבד אי כל הקרן או מחצתו על הקנס שנתן למעלה מהראוי וגם לפי דרך זה כ"ש שהיא אמת שמרויחין מעט מעט בהצטרפות ההפסד ובל"א או הבדקה שמחייבים רבותינו למי שנושא

בחבירו

פתח עינים

שגם לא לכבדו ולא להכבי וזה הוא עיקר האומר אח"כ שסידו רע"ש ומ"ש מים שבך אל תאמר לחברך היא מוסר אמתי וברור בטעמו כי מה לו לבזות אחרים במומו ובענין עבד שהיה זקנו לבן ולבעו שחור להראות הבחור אין דבר ללמוד שהוא ברור בעצמו :

פרק ה' איזהו נשך

לא תגנובו דכתב רחמנא ל"ל למרתח לא תגנוב ע"מ לשלם תשלומי כפל לא תגנוב ע"מ למקט וכו' :

בזה המאמר אין לנו לדקדק כ"א החומרא שנותנים בנכרים רז"ל גם בגונב על מנת לשלם תשלומי כפל למי שרוצה להכאותו וידוע שאינו מקבל וכ"ש במי שגונב ללער הגונב · וכן הוא פילוסופי בדקדוק העול של מדת האדם אם הבל בימות הגשמים לח שמתפשט כל לרכו ובימות החמה מתוך יובשו הוא להפך וכן שלא יטמין משקלותיו במלח ושלא ירתיח במשורה וכן כנגד בע"הב שתולה מעיחיו בנגיי וב"ז כבוד גדול היא לחכמינו שפירשו בבירור כל אלו הדברים שנראים קטנים בהויתם להרחיק הגניבה בכל האדדים אשר הם בכח האדם · התכ'ת האמיתי של הקדמונים היה נעשה מדם חלזון שהוא דג שאינו מרבה כ"א מעט ודמיו יקרים ופליניו הזקן בספרו על הטבע מדבר מלבע א' שהוא קרוב ללבע הדם שנעשה מדם דגים אבל אינו מפרש מינו :

רבינא איקלע מסורא דפרת א"ל ר"ח מסורא דפרת יצ"מ דכתב רחמנא נבי שרצים ל"ל א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבחנתי בין טפה של בכור לטפה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאים בקרבי דגים טהורים ומוכרן לישראל וכו' :

הגדילו לדבר בפילוסופיא אמיתית על אכילת קרבי דגים טמאים מעורבים עם קרבי דגים טהורים שהם אסורים לא בלבד מהטעם שהם נמאסים כשקצים ויש מיאוס לאכלם אבל דע שרוב קרבי דגים הם קשים לעכל ובפרט יש הרבה מיני בילים בדגים מעורבים עם הקרבים שיש בהם סכנה לאכלם וגם בימי הנער יש בלה מדג א' הנקרא פירסיקו דג Pesce Persico שהאוכלם היה בסכנה למות ובעיר פאויה ראיתי אני אשה א' שמתה מבלבי הבטן מזאת הסיבה :

תניא ב' שהיו הולכין בדרך וביד א' מהן קיתון של מים

אם

תשכירים שהוא הא' כדחיקי המלחמה ולזה אמר הפסוק כשים שלום כגבול המדינות אוכלים העמים שבוע והותר מפני שהוא בזול ולא ביוקר כמו בימי הרעב המסובב מהמלחמה עלמה וזה נ"ב היא הטעם וחרב לא תעביר בארצכם ואמרו רז"ל אפילו חרב של שלום מפני שגם בעבור אנשי המלחמה בשלום מסבבים היוקר בתבואה :

תנן התם חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא ר"א מטהר וחכמים מטמאים וזה הוא תנור של עכנאי וכו' :

מענין המחלוקת של התנור הנקרא עכנאי שהוא מחוליות וחול בין חוליא לחוליא אם הוא כלי ראוי לטומאה או לא אין לפילוסוף דבר לומר לא עם המטהר ולא עם המטמאים אבל כל הנסים שנעשו לפי רצון רבי אליעזר ליתן ראיה שהלכה כמותו אע"פ שהמטמאים הם הרבים ויחיד ורבים הלכה כרבים לפי פסק תורתינו אחרי רבים להטות וא"כ הנס היה ליתן ראיה על דבר שלא כהלכה הוא דבר שאין לו סדר לפי השכל ובפרט בנידוי שנידוהו אחר המחלוקת ועל כולם מות ר"נ אחר התפלות כנגדו של ר"א היא דבר קשה להבין ואין לני כי אם לומר דום לה'. אחר שחקרתי על ענין התנור של עכנאי ועל המחלוקת של ר"א וחכמים ועל הסדר של יחיד ורבים הלכה כרבים שהוא ענין עיקר ויסוד המחלוקת ההוא זוכר אני מה שאמר החכם הפילוסוף Bayle בספרו על כוכבי הזנב Traité des Cometes שבענין הסברות והאמונות בכלל אינו סדר טוב שיחיד ורבים הלכה כרבים מפני שהם רבים שלהפך הוא שהיחידים הם יותר חכמים מהרבים ומספר של ע"ה הוא גדול מהחכמים והעובדי אלילים ממש הם במספר יותר רב מהמאמינים שאינם כך ושהאמתיות יותר מסוגלות ויקרות אינן ניכרות כ"א מא' מעיר ומב' ממשפחה א"כ אם הפליאו להביא ראיה על סברת רבי אליעזר שהיתה אמתית אע"פ שהוא כנגד הכלל יחיד ורבים הלכה כרבים אין להפליא על זה לפי שרוב דברי העולם הן ראיה שהכלל אינו אמיתי ואם הפסוק אומר אחרי רבים להטות היא רענין הדינים ולא בכל הענינים יעיד מילת להטות מגזרת להיות נרדים אחר הסברא ההיא ולא שהיא אמת גמור :

ת"ר המאנה את הגר עובר בג' לאוין והלוחצו עובר בב' וכו' :

הגר הוא אורח בין הבריות ובדברים שבין המקום ואם נעשה גר לעבוד עבודת ישראל קל וחומר שהוא כזי בעיני הפילוסוף כמו כל איש שעושה תמורה בין עבודת אבותיו ועבודת רבינו על כן היה צורך גדול לפרש עון הונאתו ודוחקו לפרוש את חיבו מפני שע"פ השכל אין טעם

פתח עינים

שלא יאמר דחק · מנקב וחור · א"כ אם אין שער יש פתח חלון וחור ד"מ ליכנס בהם התפלה ואם היא כזה לפני כסאו יתעלה מחסדו הוא להיות המתפלל נענה · לע"ש אח"כ בעלת אשתו ברור הוא שבדברי תורה ויראת שמים אין האשה ראויה לעצה וכן בדברי העולם העליונים כמו בפוליטיקי ובאוכל אכל בדברים של בית אשר גם יש באשה בקיאות וחכמה אין ספק שמי שנשמע לעצתה טוב הוא עושה לו ולמשפחתו ובזאת הראיה שמביא על דעת השומע לעצת האשה. מאחאב היה הדבר בדברים פוליטיקים ותורות והפסיק אמר אשר פתחה אותו איזבל אשתו · ומי אינו רואה שמה שהוא דרך השטה הוא רע ומי ואינו ראוי לשמוע ? ומ"ש בפרט שכל השערים של תפלה ננעלו חוץ משערי הונאה שהצועק על הונאת דברים אין השער ננעל בפניו הטעם הוא שהניזק של הונאת דברים אין לו תכלית והל"הר הולך וסובב מסוף העולם ועד סופו אם כן הוא מבקש ולדק שהקב"ה ינקום נקמתו מעון הזה ולפי שהונאת דברים הוא נגד הכבוד על האדם הקב"ה הוא מלך הכבוד וראוי הוא בעצמו להפרע מההונאה בלא שליח · ומאמר רבי אבהו שג' אין הפרגוד ננעל לפניהם רמוני הונאה וגזל וע"ז הוא פילוסופי · הג' הראשונים הם היסודות לתועלת שבין אדם לחבירו ההונאה נגד הכבוד והגזל נגד הממון ובעבירות שבין אדם למקום היסוד הוא ע"ז שהיא נגד כל האמונה בשרשה ובענפיה :

אר"י לעולם יהא אדם זהיר בתבואה בתוך ביתו שאין כריבה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא על עסקי תבואה וכו' :

זה היא פילוסופי התבואה והדגן הוא צורך כל אדם ואם אין קמח אין תורה ואם אין מזון בבית היא מלא ריב ומריבה ולחם לבב אנוש יסעד · ואם אין תבואה העם הוא דל ופילוסופי הוא שנקראו ישראל דלים אם אין להם תבואה וג"כ הוא פילוסופי בזה הענין להיות האדם זהיר בכבוד אשתו לפי שאם האיש נוהג לה כבוד גם היא מלויה בדברי משפחתו ואם היא עקרת הבית הברכה מצויה בביתו וחלב חטים ישביע לו ולמשפחתו וכ"ש הפסוק השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך וכנגד זה אם יש מריבה בעסקי ביתו של אדם בינו ובין אשתו אין שלום אין קמח ואין ברכה והואיל שבא לידינו פסוק השם גבולך וכו' נאמר שגם הפסוק הזה הוא פילוסופי לפי דברי הטבע וימי העולם · אם המלחמה באה גם בגבול מדינה אחת מיד התבואה שהיתה בזול באה ליוקר מפני שאנשי המלחמה כל הלוחמים אוכלים א' א' מה שאוכלים ג' או ד' אנשים והסדרה הלוחמת או המלחמת מכנסת אספות דגן להיות בטוחה מענין אכילת השכירים.

מהונאת ממון ובאמת בהונאת דברים אין מדה להיזק לפי שלה"ר יוצא והולך מסוף העולם ועד סופו ועל כן היא הונאה שלא ניתנה להשבון כמו הונאת ממון וזאת ההונאה היא הונאת הגוף והנפש בכלל משא"כ בהונאת הממון שהיא בדבר קליג וקטן בהצטרפות הגוף והדיבור הוא שלים הנפש והנשמה ומי שחוטא בו הוא בדבר עליון אנושי ובהונאת ממון הוא בדבר מחולק לאדם ואין לו הצטרפות עם הדיבור · ובכלל הונאת הדברים הוא שלא להלבין פני חבירו ברבים שהוא כאילו שופך דמים והטעם הפילוסופי אמת בלבד שמתוך הבושה הולך לו כפני האדם הצבע האדום ונשאר לבן אבל הוא כאילו שופך דמים דרך מוסר לפי שאין לו לאדם כי אם הכבוד עצמו ובאבוד הכבוד האדם הוא כאילו מת ונעבר ובטל מן העולם ומה יועיל לאדם העושר והבריאות בלא כבוד ? ולכן המלבין פני חבירו ברבים שקול כהבא על א"א וגם זה הוא פילוסופי לפי שבא"א מהם מטמא כבוד האיש שנגדו חטאו בין המלבין בין הבא על א"א :

אר"ח בריה דר"א מ"ד לא תונו איש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו א"ר לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה וכו' :

בזה המאמר יש לי להזהיר ב' דברים שאינם קלים · א' שכפירוש את עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל תונהו אינו ר"ל ע"ז שאונאת גוי מותר אבל היא אסור ואינו עובר על לא תעשה שבתורה · ב' שהדמעה היא ראיה על הרגשות וכאב הלב ועל הנשמה שבהרהור תמידי חושב על הדבר שהיא סיבת הדמעה ובאמת העין שבוכה בא לו מהמוח ה' גידים שנים לשנים אם כן היא תנועה היותר חזקה שבטבע ועל כל הדמעה היא רצויה לפני המקום והאשה שהיא חלשה יותר מהאיש ומרגשת בגידיה יותר ממנו ראיה היא שדמעתה חזיה רצויה לפני המקום · ואם הסיבה היא הונאת בעלה על כן הוא שפורענות הונאתה ממהר לבוא · ומ"ש ר"א שערי דמעה לא ננעלו הוא באמת הטעם הסיבה שאמרתי שטבע הבכיה היא במקור הלב והמוח ולכן לא ננעלו אבל תמוה הוא מ"ש החכם הזה שמיום שחרב ב"המק ננעלו שערי תפלה אם כן בזמן הזה אין תקום לתפלה ולהיות נענה אדם אחד בתפלתו ? אמת הוא שבזמן שב"המק קיים היה רו"הק בינינו וכל עבודת המקדש היתה מקלת הכוונה בתפלה ובפרט אם היתה התפלה קריבה לאיזה קרבן והיתה התפלה יותר טהורה ומכוונת ויחסד ה' היה עונה לפי הנאלצ · אבל עכ"ו הוא קשה להבין מאמר ר"א שמיום שחרב ננעלו שערי תפלה · אם לא שנאמר שבשער בל"הק היא מקום רחב יותר מפתח ופתח הוא יותר רחב מחלון וחלון

הנה:

ולריוח המעות בלורתם וכחמרם . ומ"ש שאין הברכה מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין היא פילוסופי · לפי שאם הדבר הוא מנוי בעל הדבר יודע מה שהוא לפי החשבון א"כ אין לו דרך בדעתו לחמיד יותר ממה שהיא ואם הוא מדוד בכל יום יתאוה למודדו עוד כדי שידע שהגנבים לא גנבו ואם איננו מדוד אין כ"כ מבולבל על הדבר ועליו ועקם יחשוב לדברים אחרים יותר מועילים ובזה הברכה שרויה עליו · עוד יש להבין על פי הטבע שאם סך גדול מסחורה אחת ידוע מפני שמדדוהו או שקלוהו בשקל הקנאה והנאוה יותר מוכנת בסוחרים אחרים בפרט אם סך הסחירה הוא גדול לעין כל ובזה הברכה מתרחקת חשבון הדברים בדקדוק הוא דרך תאוה ודרך עניות אם כן אין הברכה שורה אלא בדבר שאינו מנוי · וגם לפי המקובלים מנין הדברים הוא מבין אותם למשל הקליפות ונגד זה דבר בלא מספר יבורך · עוד כאן בפילוסופיא לראות דבר אחד בטבע לפירוש המאמר הזה לפי טבע האדם אם ידוע סך ומספר דבר אחד שיש לו לא כ"כ בנקל ניתן מתנה או צדקה מהדבר ההיא ונותנו יותר בנקל אם איננו יודע המספר לפי שבעת שידע הסך כבר חשב בינו לבין עצמו שיש לו זה המספר ואינו רוצה לפיחתו משא"כ אם איננו יודע לא הסך ולא המדה איננו חושב על הכמות של הדבר כולו ונותן בנקל חלק ממנו או במתנה או בצדקה · אם כן הדבר לא יבורך לפי שהאדון אין לו טוב עין לעשותו פחות ממה שהוא וקללה תחשב לו :

פרק ד' הזהב

איתמר דברים ר"א אין בהם משום מחוסרי אמנה וריו"א יש בהם משום מחוסרי אמנה וכו' :

אעפ"י שרב אמר דברים אין בהם וכו' רבי יוחנן כנגדו אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה ובאמת במאמר הזה ובמאמר הבא אחריו יש לנו לומר שרבותינו היו פילוסופים וראו שגבדה היא ההונאה בדברי' יותר מהונאת ממון ובלא הפ"ש בדברים אמרו מי שפ"ע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו · ובאמת גם הגדול שבפילוסופים וולפיו בספרו על דין הטבע ודין האומות De jura Natura et Gentium אמר בפירוש שהוא חטא טבעי הונאת הדברים לפי שמי שאינו עומד בדיבורו בכמה דברים הוא מזיק לבריות ויש כמה מגלים וראיות על זה ובפניני הנשואין וכיוצא שכמה אבידות ומזיקין עד אין סוף באים לעולם מחסרון האמנה בדברים ויש הונאה גם לזכור המעשים הראשונים למי שמתביישים בהם וכן שלא לתלות עיניו על המקח בשעה שאין לו דמים לקנות אעפ"י שאינו כ"א דבר מסור ללב ועל כולם שגדול לדבר דרך פילוסופי רבי יוחנן כאומרו גדול הונאת דברים

מסוגלת

היא הסחורה ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן הגמרא · ובאמת במה ובמה פסקו בין החכמים שלא כדין תפני שלא כדת לימדו התלמוד ולא היו יודעים על נכון טעם המשנה · ושגגת התלמוד עולה לכס"ף זדון · עם בליזה ידיעת התלמוד היא ביותר מועילה לאומתנו ואם לא היו מעט מעט כותבים התלמוד לשוא היה חכמת המשנה ומבולבל היה עלינו פשט הכתוב בהרבה מקומות ולכן ראויה השמחה לישראל שהם יודעים התלמוד כהלכתו ואחר בירורו יוצא לאור האמת גם הפסיק ובעלי מקרא הם אחים לכל אדם ובעלי המשנה אינם אהובים לבעלי התלמוד לפי שאין למדים הלכה מפי משנה כידוע ועוד חכמי התלמוד הם יותר מעיינים ומפלפלים מחכמי המשנה ובזה הקנאה ביניהם ואין בין אחד לאחד אהבה גמורה ולכן מעט מעט אינם אוהבים אלו לאלו גם בעיני העולם:

פרק ג' המפקיד

אר"י לעולם יהא כספו של אדם מצוי אצלו וכו' ואר"י לעולם ישליש אדם מעותיו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו ואר"י אין הברכה מצויה אלא בדבר חסמוי מן העין וכו':

זה המאמר הוא פילוסופי עד מאד · אם אדם רוצה להעשיר בסחורה לעולם יהיה כספו מלוי בידו לפי שהכסף יענה את הכל ואם רוצה לקנות דבר בזול ואין לו מעות או יקנהו לזמן בפרעון וישלים על הזמן הרבית המצטרף או יעשה אגרת של Cambio לזמן ידוע וגם בזה הדרך יפרע רבית הזמן · ועוד אם איש סוחר כספו מלוי בידו הוא חשוב בין הסוחרים ולכן בנקל אחרים מהסוחרים במדינות אחרות שולחים לו סחורות למכור עליהם עם שכר הסרסרות על המכירה ואם נותן להם קודם זמן המכירה הכסף של סך הסחורה פורעים להם ריוח על קדימת המעות וכיוצא · עוד אמר רבי יצחק כמו יועץ הסוחרים שיש לו לאדם לשלש מעותיו שליש בקרקע שליש בפרקמטיא ושליש תחת ידו ובאמת הקרקע הוא בטוח וכל שנה איזה דבר הוא מקבץ מקרקעותיו ומי שיש לו הנאה בטוחה על מפספסו יש לו צורך לה ואת בטוח במקלט לרבן לריוח שלו וטוב מהקרקע על ריוח שלו בטוב ובלא ספק אין בעולם בפרקמטיא ג"כ יש לו לשלש מעותיו מפני שריוח הפרקמטיא הוא יותר גדול מריוח הקרקעות אבל בדברי הפרקמטיא על הרוב אין בה וודאות גבל הנמצאות בסחורה הם בספק אם טוב ואם רע · ואם לכס"ף הוא טוב לא על זה יבנו מי שהיה רואה בספק מה שעשה והמקרה הוא מקרה: במעות תחת ידו ישלש מעותיו לפי שכמו שאמרנו אין סוף לתועלתם

ולריוח

א"כ הוא מלוה לאב כפרנסת הבן. דבר ברור הוא שהפרנסה והצדקה מצוה היא לעשותה בין לעניי עירו בין לעניי עיר אחרת בין במתנה מרובה בין במועטת א' המרבה וא' הממעיט כ"א לפי יכולתו ואם אין לו ואינו רוצה להתפרנס חייב ליתן לו דרך הלואה שלא לביישו אבל איני מבין למה אם האחד יש לו ואינו רוצה להתפרנס שאינו כי אם דרך נבלות ופליות למה יש לעשיר או לכיסוי ליתן לו דרך הלואה וליפרע ממנו אחר מיתה לפי שאם יש לו אינו עני אם כן אינה צדקה ראויה ליתן:

משנה אבידתו ואבידת אביו אבידתו קודמת אבידתו ואבידת רבו שלו קודם אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לחיי העוה"ז ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העוה"ב וכו':

לפי הטבע הוא שטיבת עצמו קודמת לכל טיבות שאר כל אדם וישר הוא שאבידתו קודמת להפסד קודם אבידת אביו ורבו אבל איני מבין למה אבידת רבו ומשאוי רבו קודמת לאבידת אביו. ואם רבו מלמדו תלמוד או האיר עיניו במשנה אם בזה מביאו לחיי עוה"ב בלימוד דבר קדוש גם אביו מלמדו דרך חינוך ושננתם לבניך אמר הפסוק וכל אב מלמד לבנו לפי ידיעתו ולפי חנוכו ושורפים התלמודים בכספם ולכן נראה לי שבדבר הזה גדלו למעלה למעלה חכמי התלמוד חובת התלמיד יותר מן הנכון ומן הראוי וזה לפ"ד היא חטאת הגבהת עצמו חוץ מן המדה:

ת"ר העוסקים במקרא מדה ואינה מדה במשנה מדה ונוטל עליה שכר בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו וכו':

כבר ידוע שהתורה שבכתב צריכה לתושב"ע שהיא כמו פירושה ולכן העוסקים במקרא מדה ואינה מדה המשנה יורדת לפרטיות אבל טעמיה סתומים ולפעמים סותרים זה את זה במשניות עצמן ואם החכמים חולקים איננו יודעים הלכה כמי. ובשרבו המחלוקות בפרט בין ב"ש וב"ה נעשית התורה כב' תורות מתוך עול שעבוד המלכיות ומתוך השמדות שהיו גוזרים עליהן עד ימיו של רבי שקבץ כל תלמידי א"י ואחר שנתקבצו יחד כל אחד אמר מה ששמע ונתנו לב לברר המחלוקות וסדרו הענינים והמסכתות ולכן התלמוד הוא יותר מועיל מהמשנה ולכן אמרו אין לך מדה גדולה מזו אבל אם נכון שגם בתלמוד אין כל דבר מבורר ואין כל דבר פשוט לפי הדור זה מי מורה כאחד ומי כאחר ואם נחשוב שלבסוף המשנה היא עיקר התלמוד ושהתלמוד אינו אלא פירוש המשנה אבל לא בתכלית אור האמת בענין הפסק נכון ג"כ שלפי השכל היא.

אלו הן התראות מועילות שלא ירגיל האדם בדברים שהעושה אותם מאבד הון רב · ראה גם בפליניו הזקן בפרק ששון בין הקדמונים היו במיני פשתן חשוב שדמיהם יקרים ובפרט הפשתן הנקרא Sublime עליון על כל וזה הוא מה שנקרא ביתכא רומיתא מלשון רם עליון ועל זה אמרו שמי שרוצה לאבד מת כו ילבש בכלי פשתן מזה המין וגם בימינו יש בד אשר עושים מה שנקרא Tela Battista שדמיה מאד יקרים וגם כלי זכוכית נוחין להשבר והזכוכית לבנה דמיה יקרים כמו שכתבתי על זה במסכת ברכות · עוד הזהירו חכמינו שלא לאבד המעות בשטר הפועלים ולא ישב עמהם לפי שהפועלים המנהיגים כלי המחרישה בשורים של בע"הב אינם חסים · לא על חיי הבהמות ובריאותם ולא על עבודת הקרקעות וחרישת סביבות הכרמים ובבירתם ואם אין הבעלים עליהן יש הפסד גדול ומתקלקלים הגפנים הארציות הזרועות ושורות הכרם ואם אין מעמיקים החרישה כראוי אין הזרע נקלט היטב :

תני ר"י והודעת להם זה בית חייהם את הדרך זה ג"ח אשר ילכו זה בקור חולים בה זו קבורה ואת המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין וכו' :

כל אלו דברים הם הא' במעשים טובים כמו ג"ח ביקור חולים קבורה צריכים לטיב העם ולמשפטו ועל כל אלה אין לנו לדבר אבל מה שהוא פילוסופי עליון הוא שיש לו לחכם ולדיין לעשות לפנים משורת הדין ושחרבה ירושלים על שהעמידו דיניהם על דין תורה ובאמת כבר אמר דוד עת לעשות לה' הפרו תורתך · וכל אומה ואומה לפי דורה לפי ישיבת לפי האקלים שלה ולפי המקרים המצטרפים לה יש לה צורך גדול לשנות הדתות בפרט במה שהוא פוליטיקי ובכל דברי המדינית בין אדם לחבירו אם כן החכם יש לו להבין ולידע הזמנים והעתים כדי שלא ליסב על קו הדין שמרוב חומרו בא קלקלתו בין הבריות לפי השעה :

פתוח תפתח אין לי אלא לעניי עירך לעניי עיר אחרת מנין ת"ל תפתח מ"מ נתון תתן אין לי אלא מתנה מרובה מתנה מועטת מנין נתון תתן לו מ"מ וכו' :

זה המאמר אינו אלא להגדיל ולהרחיב חיוב הצדקה ובאמת היא הטובה שבטובות ואין ספק בתכליתה לפי שהעושה צדקה. לעני עינו רואה הטוב הבא אליו אם הוא היה רעב באכול המזון שנתן לו ואם היה צמא בשתיית היין או השכר ואם היה ערום בלבושו והפסוק אמר מלוה ה' חונן דל וגמולו ישלם לו שהעושה צדקה הוא מלוה להקב"ה לפי שהמשגיח על כל הוא אבינו אם בן המפרנס. הדל נותן לבן הטבע ולכן הקב"ה שכרו:

פתח עינים

מסכת בבא מציעא

פרק א׳ שנים אוחזים

א"ל ר"ע לדב"ח היכי פשיט מ"ד איסורא מסמונא א"ל תרידא שטרי חליצה ומיאונין תנן פקע ארוא דבי דב מר אמר משום לתאי דידי פקע ומר אמר משום לתאי דידי פקע :

תועלת גדול יצא לנו ממאמר הזה על אמונת החכמים בימים ההם כי בראותם איזה שינוי במעשיהם או בשויתם היו יראי שמים ומאמינים בהשגחתו יתעלה לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ולא היו אומרים כמו רבים בימינו כי הכל מקרה הוא אבל היו זכים וטהורים באמונתם והיו מודים בכל לבם כי הכל אצבע אלהים הוא:

פרק ב׳ אלו מציאות

אר"י בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו בדבורייהו במסכתא בפורייא ובאושפיזא :

הדיבור לתכלית טוב הוא מיותר בין ב"א המתנהגים · א"כ אם אדם שואל לחכם או לתלמיד אם יש לו מסכתא סדורה בידו אם לא יאמר שאינה סדורה בפיו אע"פ שהיא סדורה הוא טוב משני פנים · הפן הא׳ שהמדע וסדר הדברים הם כהצטרפות האנשים ויכול להיות סדור בפי אחד ולא בפי אחר · הפן הב׳ שמדת ענוה היא באדם לומר איני יודע אע"פ שיודע ובפרט בפני השואל כזה שבא לנסותו אם יודע · בפוריא אם הוא מה שפירש רש"י לשואל אם שימשת מטתך שיאמר לו לא שימשתי זה הוא חובה בצניעות וחרפה היא לשאול כזה וכן אם היה בעל קרי שלא יודיעהו לאחרים באושפיזא אם שאלוהו על אושפיזו אם קבלו בסבר פנים יפות שלא יאמר לשואל כן שלא יקפצו ב"א שאינם מהוגנים לבוא תמיד אצלו ויכלו את ממונו זה היא טעם שאינו מספיק להוציא ש"ר על איש טוב אבל יאמר לפחות שאינו זוכר או שאר דחיות יתן לו :

אר"י מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן ילבש בגדי פשתן וישתמש בכלי זכוכית וישכור פועלים ואל ישב עליהם :

אלן

פרק י הגוזל בתרא

א"ר כב"ג אר"ש דסידא. גזל הגוי אסור אברתו כותרת וכו':

המאמר הזה הוא חיבה גדולה לכל אומתנו שהיו כולנו זהירים בדבר הזה שלא להתיר גזל הגוי ובאמת הגוי הוא אדם כמוני ויש לו רשות וזכיות על ממונו כמו הישראל והיכן הוא הפתח של היתר לגזול ולגנוב הגוי שאחינו הוא ומה נאמר אם הגוי יאמר שגזל היהודי מותר ולהפך אמרו על בנ"י שאע"פ שהם אויבים יש לו לגוי לאהוב אותם ק"ו שלא לגזלם · וכבר ידוע הוא בלשון לאטינו הלווי Diligite inimicos vostros אהבו אויביכם.:

ממון מסור ר"ה ור"י ח"א מותר לאבדו ביד וח"א אסר לאבדו ביד מ"ד מותר לאבדו ביד לא יהא ממונו חמור מגופו ומ"ד אסור לאבדו דילמא הוא לית זרעא מעליא וכו':

הרבה מוסרים יש במאמר הזה לדקדק · א' שהמוסר ממון חבירו ביד אחר הוא כ"כ מקלקל טובת הבריות שחכם א' היה כ"כ אכזר עליו שהתיר לאבד ממונו ביד אבל עכ"ז נראה לי ראוי לשבח החכם אחר שאסר לאבדו ביד שמא יהיה לו זרע טוב וכן ראוי לירושת אביו ויכין רשע וצדיק ילבש וזאת ועוד כי אין טעם לפי השכל ולפי המוסר שיהיה מותר לאבד ממון בן אדם אחד במדת עונותיו · ב' שאמת הוא מ"ש כל החכמים על פסוק כי ישל אלוה נפשו שבאמת הגזלן מאבד נפשו עם חטאתו ועם עונו · לגזל לפי הטבע יאבד נפשו על צער אבידתו וכ"ש כמ"א וכל היקום אשר ברגליהם זה ממונו של אדם שמקימו על רגליו · ג' נראה גוזמא במוסר לומר מה שדרש רבי יוחנן כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו · אבל אם נחשוב שרובן של חכמים לעולם חשבו וכתבו שלצדיקים ממונם יהיה להם יותר מגופם מפני שאינם פושטים ידיהם בגזל ואם נזכור מ"ש שעני חשוב כמת ואם נראה בנסיון שמי שאין לו זהב וכסף כמעט אינו בצורת אדם ושבח האיש בין הבריות מוסד על עשרו ושהעני אף אם הוא חזק בכחו הטבעי הוא חלש לפי עניותו ובזוי ונמאס גם אם הוא חכם וכמ"ש שלמה בחכמתו וחכמת המסכן בזויה לא נפליא פלאות אם רבי יוחנן אמר שהגוזל ממון חבירו כאילו נוטל נשמתו ממנו:

פתח עינים

ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ וכו׳ :

מוסר גדול יוצא מזה המאמר שאין לו לאדם לברך על הפת שגזל ולכן מי שגזל חטים אע"פ שטחן ולש ואפה ונעשה החטה קמח ועיסה אף עם כל השנויים האלה העיסה גזולת ולכן אין לו לברך אם מרים חלה כתיקונה לפי שהוא מנאץ לאדון הכל להחזיק לו טובה עם מצות החלה שמרים עם החומר שהוא גזל גמור ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה׳ :

ת"ר הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו :

אמת הוא שהגזלן ומלוה בריבית הם קלקול גדול לבריות ואין להם כפרה אם לא עשו תשובה שהיא עליהם דבר קשה וכמעט שאין מציאות לתשובה כזאת לפי שגזל האוכל קשה להשיב והרגל הרע בהם נעשה טבע אבל עכ"ז האלה והקנס שנותנים להם שאין מקבלין מהם הוא דבר נגד תורת הטבע ומפני מה פתחי התשובה שהיא יחידית בהחזיר הגניבה או הרבית יהיו סגורים להם ?

איזהו מטבע של ירושלם דוד ושלמה מצד א׳ וירושלם מצד אחר ואיזהו מטבע של אברהם זקן וזקנה מצד א׳ ובחור ובתולה מצד א׳ :

Ottingero חכם גדול בין האשכנזים בענין המטבעות הקדומות שכתב ספר פ"ז יש לו הצורה של המטבע הזה · ויש בו כתוב מצד אחד ירושלים עיר הקדש ירושלם בשורה אחת כתיבה יותר גדולה מן עיר הקודש שהיא בשורה השנית כתיבות יותר קטנות ומצד האחר כתוב דוד ושלמה ואחר אלו שתי מלות בשתי שורות שתיבת סידי שלפ"ד רוצה לומר מלכים · אבל בזה הספר של Ottingero אין זכרון ממטבע אברהם ואיני יודע אם זקן וזקנה נאמרו על אברהם ושרה על מי נאמרו בחור ובתולה ואיני מבין מ"ש רש"י שבחור ובתולה נאמרו על יצחק ורבקה לפי שרבקה היתה אשת יצחק בבית אברהם ומה יסוד יש לזכרה כמו בתולה אם היתה אשה ומה לו ליצחק להקרא בחור ולפ"ד בחור ובתולה נאמרו על אברהם ושרה עצמם שאחר זקנתם שבו לבחרותם וכמו שאמרה שרה ואני זקנתי אחרי בלותי היתה לי עדנה וכו׳ מכל מקום המטבע של אברהם יש לו יסוד גם בבראשית רבה באמרם ז"ל ונתגדלה שמך שיצא לו מוניטין בעולם :

פרק

להוכיחו ואינו שונא לו ולא זו מבזהו · שנא׳ תאה לבניחו ויסול ברשעו ברצונו לפי שהתוכחה למי שאינו שומע סיבה היא שמקשה ערפו ועי״ז הוא מחזיק לבו ברעתו ויהיה אויב למוכיח ובזה הדרך עוד ועוד נתמלאת שאתו · מוסר גדול הוא גם כן מ״ש בירא דשתית מיניה מיא וכו׳ לפי שאם הבור מלא מים צריך לו פעם אחרת ואין לו לאדם לבוזתו לעת הצורך לפי שמה שהוא צורך פעם אחת גם בשנית יהיה צריך לה · ומ״ש כד הוינן זוטרי וכו׳ ר״ל כשהיינו קטנים היינו חשובים והיום שזקננו אנחנו שפלים כתינוקות הוא אמת לפי הטבע שהזקן כל זמן שמזקין מיום ליום שכלו מתחסך ואהבת הבריות נחלש בו לפי שאין לבו כ״כ מרגיש כבראשונה וכהיותו קרוב אל יום המיתה אין לו לזקן כח לעיין ולפלפל על דברי העולם ואינו יורד בדעתו ליסוד הדברים ומהם אינו רואה כי אם הקליפה ובזה אמת היא שהזקנים הם התינוקות וכמו שאומרים תמיד בני העם זקנים פעם נערים · ומ״ש שאחר האדון העשיר גם העבד הבא אחריו יעשיר היא אמת גמור בטבע והנסיון מוכיח שעם עשיר אחד יעשירו הרבה אבלו לא כן הדבר בבינוני או בעני שאין לו הצטרפות הטבע להטיב לאחרים כי מה לו ליתן לאחר אם אין לו כי אם מעט ורע לעצמו ?

אר״ח כל המוסר דין על חברו הוא נענש תחלה וכו׳ :

גם זה הוא לפי הטבע שמי שמוסר היא הראשון בקטטות לפני ב״ד של מטה א״כ הוא הראשון בריב. וזה הוא העונש היותר גדול לכן האדם מלא מוסר להיות הראשון בקטטות וברעות האדם · ולכן טוב אמר ר״י אוי לו לצועק יותר מלנצעק לפי שבהיות ראשון בצעקה הוא נכל בלבו ואין לו שלום ומ״ש ר״י אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך היא דרשא ולא מוסר מוסד על האמת לפי שהקללה בכלל ובפרט בפי ההדיוט אין לה הצטרפות עם משגיח האמת והצדק ועם העליון על כל שאינו שומע לקול ההדיוטית להביא רעה על אדם ישר וטוב · וגם הראיה שמביא מן התורה בפ׳ הוא לך כסות עינים הפשט כמו שידוע אינו מדבר על כסות עיני הגוף אבל מדבר על ענין מוסר לומר הוא כמו פרעון למה שהיתה בבית אבימלך ומ״ש עוד לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפים הוא מוסר גדול וחובה לכל אדם שלא להיות רודף לאחרים שהם נבלים ואכזרים בין הבריות וטוב הוא שלא לרדוף · אבל להציל עצמו אם הוא נרדף זה צורך הטבע ואם אמרו שיהיה מן הנרדפין אינו ר״ל שלא יגין עצמו בכל כחו מרודפיו אך בלבד שלא יהיה רודף מתחלה ואם הוא נרדף יגין עצמו בכל יכלתו ובכל מאמצי כחו :

פרק ט׳ הגוזל קמא

תניא ראב״א הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה

המאכל ומשתה וכנגד זה יש להחזיק טובה על שר המשקים אם הוא נותן בעין יפה למי שהוא רוצה ועל זה הפרטיות יש לו לאדם המקבל להחזיק טובה לו בכל לבבו ובכל נפשו כמו משה רבינו שסמך שתי ידיו על יהושע כמו שאמר הפסוק ויסמוך את ידיו עליו ולא יד אחד שהקב״ה צוה לסמוך עליו כמ״ש הכתוב וסמכת את ידך · ומ״ש אח״ז מטייל ואזיל וכו׳ רצוני שדרך דקל רע לגדל בכד אילן סרק והם אילנות שאין עושין פרי כמו באדם שהולך עשו אל ישמעאל ואנשים ריקים אצל יפתח זה הוא על פי הטבע שכל אחד אוהב להיות ולחיות אצל הדומה לו ואוי לחכם אם יש לו לחיות אצל אויל או לטוב ולישר לחיות עם הכסל והרשע וכבר אמר הגרפתי במליצתו · הם דרך איש לך בסתרה ראה עם מי מתחבר כי כל עורב למינו עורב וכל טמא טמא יקרא · ומה שאמר התלמוד ומשולש בכתובים כל עוף למינו ישכון ובן אדם לדומה. לו תמוה היא שאין זה מקרא בכל התורה וגם אם הוא בבן סירא אין בן סירא בין הכתובי׳ ומ״ש בבריתא לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו הוא אמת לפי שהזרזיר הוא מן עוף הנקרא סטורנו Storno והוא דומה קצת לעוף הנקרא טורדו ובחלק אחר לעורב אבל יש לו בכנפים נקודות נקודות מצבע לבן · והחכם הגדול ביפון בדברי ימי הטבע שלו דיבר על העורב ועל הזרזיר א׳ אצל א׳ לפי שהם דומים בחלקים רבים מטבעם :

א״ל רבא לרב״מ מנא הא מלתא דאמרי אינשי אי דלית דירא דלינא ואי לא רא דלינא א״ל דכתיב ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי וגו׳ :

ברור היא הדבר שאם יש דבר ספק או בהיזק ממון או בהיזק דברי העולם טוב לו לאדם אם רוצה ליכנס בדבר שיהיה לו חבר ושותפות אחרים תנוח ברעיון האיש שבמעט הוא בטוח להצלחת הדבר מחמת חבירו שנותן לו כח הבטחון וכבר בכל הדברים אמר שלמה בחכמתו טובים השנים מן האחד ולהפך מי שהוא יחידי בדבר יש לו יראה ופחד והיראה עצמה לרוב היא סבת רעת הדבר ואינו מצליח בה · זה הוא פשוט המאמר אי דלית דירא דלינא וכו׳ · מי שהוא רעב כל דבר טוב הוא לו לאכול ואין תורה בטבע לשעת הדחק ולכן טוב אמרו שהכלב אם הוא רעב אוכל לתיאבון הגללים והאבנים והגללים הם ראויים לאכילה ולמזון יותר מהאבנים והחכם הגדול אליר Aller אמר שהגללים הם מתוקים ונותנין מזון · והאבנים אינם ראויין לאכילה אבל יש מין אדמה כמו אדמה השואבת הנקראת Argilla ששואבת כל דבר חומץ שבאצטומכא ובזה האיכול הוא יותר נכון לפי הטבע · ובכלל טוב אמר שלמה ונפש רעבה כל מר מתוק ומ״ש קרית אברך וכו׳ הוא מוסר טוב שמי שקורא חבירו לבוכיתו

רעה מזה הטעם · שהרבה חולאים באים מהמרה ידוע הוא בחכמת הרפואה והמרה באה מהכבד ולפי איכותה וכמותה כמה וכמה חולאים באים למשל קדחת המרה Febbre Biliosa והירקון Itterizia מחמת המרה הבאה בדם מחוץ הכלים השייכים אותם א"כ אינו נגד השכל שהמרה נקראת מחלה מלשון חולי אבל מה שאמרו שס"ו חולאים יש בה המספר הזה הוא ע"פי הדמיון או לפי חילוקים שבין הרופאים שבימינו אינם ניכרים · ומה שיש להפליא שאמרו שמחלה בגמטריא היא זה המספר ואין כן בחכמת החשבון · אבל אמת הוא שכל החולאים הבאים מהמרה יכולים להקטין עצמם ע"י קיתון של מים שהוא ממתק המרה באיכותה ובכמותה לפי שע"י המים באה חוץ לגוף ע"י הזיעה גדולה וקטנה וע"י מי רגלים וגם אם נשארת בגוף הגשמית שבה באה להיות דקה על ידי המים ובזה אינה כל כך חזקה ואינה סיבה גדולה לחולאים כבראשונה · גם הפת או הלחם ממתק ושואב ונותן כח ע"י המזון לכלים השואבים ולכלים הזורקים לחוץ ועם המלח נערב יותר עם שאר המזונות והמלח עצמו תניע המי רגלים וגם לגדולים שעל ידיהם המרה יוצאה לחוץ לפי שהיא סיבה לכח הזרוק שבכוליה ובמי רגלים :

א"ל רבא לרבה בר מרי הא מלתא דאמרי אינשי חברך אקרייך חמרא אוכפא לגביך מוש וכו' :

זה הוא מוסר גדול לאדם להיות עניו ושלא לכעוס אם אדם אומר לו שהוא חמור ואויל ליטול ד"מ אוכף של חמור אצלו וישים אותו על גבו ולהודות לדבריו ולא יענהו וכמו שאמר שלמה ענה כסיל כאולתו · וכן הוא מוסר גדול שהדבר של גנאי שיש באדם טוב הוא להקדימו בפיו לאחרים כדי שידעו מי הוא וטוב הוא כן מלהמתין שאחרים יקדמו לו דבר של גנאי שיש בו ויבזוהו ויביאו אח"כ לידי קטטות לא לחטא ממנו הוא המוסר שכמו שהאוזן עיניו מכפות למעלה למרחוק לתוכותיו ועיניו אחר כן נותן בו ומבקש לאכול ממנו כן האדם מחמת ענותנותו לא יבוש לשאול דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו בין לצרכים אחרים לעתיד כמו אביגיל שלא בושה לאמר לדוד שיזכור את יפיה הקנאה בדברי כבוד העולם ובדברי הבלי האדם היא גדולה אצל אנשים הרבה ואין להפליא אם מביא לידי מכאיבות כמו שידוע היא בין הרופאים שהגידים הבאים מהמוח ומחוט השדרה הולכים בכל איברי הבטן והמרה בפרט בכבד מחמת הקנאה והכעס מתרבית ובזה באה החולי הנקרא Colica Biliosa מכאובי הבטן מחמת המרה וכן היא בענין אדוניה על המטה שלא קרא לנתן ולבניהו וכו' וכן אבותם שנתקנא בילדיק ע"י אחי וה"ס שהיין הוא של האדון ומחזיקים טובה לשר המשקה כן הוא עד היום מנהג העולם והוא ד"א שלא להחזיק ולדבר טובה לאדון על דבר קיצון כמו

במאכל

אין לו דמים ואינו נמחל למכביש עד שיבקש מחילה הוא ג"כ על ככין שמי שמבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה וזה מב' טעמים א' שגם הקב"ה עונה לתפלתו של אחרים כ"ש שנענה לו לצורך עצמו · ב' שבהתפלל האדם על חבירו יש לו זכות לעשות לו טוב א"כ בזכות התפלה שמתפלל על אחרים ראוי הוא להתענג מזיו שכינת טובו עליו אם היא צריך לאותו דבר שהתפלל עליו · אחר זה באו דברים שאומרים האנשים מיום ליום כמו כללים על דברי הימים הנקראים בלעז Proverbj והם רובן ככולן אמת בעצמו לפי שהעם שמע אותם מדור לדור והם מיוסדים על הנסיון שהוא הא' בין המלמדים · ולכן רבא שאל אם יש להם יסוד גם ע"פי התורה והפסוק והשיב על כל אחד בראיות הכתובים ולכן תה שהוא למוד אלל כל אדם ע"פי השכל והנסיון יש לו גם יסוד ע"פי הכתוב · א' הוא שאם קוץ גדל אלל הכרוב כשבא לעקור הקוץ פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמלא לוקה בשביל שכנתו וכך הוא לרוב עם ב"א ששכני הרשע לוקין עמו והפסוק שמביא עד אנה מאנתם ומשה ואהרן בכלל היא ראיה נכונה לפי הענין · ב' בתר עניא אזלא עניותא שאחר העני הולך העניות הוא אמת גמור לפי שהממון היותר יקר ובפרט במלבושים הוא טוב לזמן ארוך והיותר בזול בא לידי קלקלה בזמן מועט ולפי הלטרפות הזמן הזול הוא יוקרי וכן במאכלים ובכל דברי לורך הבית כמו העלים וכיולא אם בזמן אשר הדברים הם בזול קונה העשיר כל הלורך לשנה או לשנתים מה שאינו יכול לעשות העני אשר הוא קונה הכל מיום ליום לפי קטנו' כיסו לסוף השנה העני הוא מוליא בהלטרפו' הדברי' יותר מהעשיר וכן הוא בבית ובשדה ובכל מיני לורך השנה · א"כ אמת הוא שאחר העני הולך העניות וראיית הסלים של הבכורים היא ראיה לפי הענין · לא כן הוא הראיה וטמא טמא יקרא שלא די לו גנעו אלא שמבייש את עלמו בעל כרחו והטיל עליו חובה להודיעו לאחרים לפי שזה אינו בכלל העני ואינו ענין עניות :

א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמור רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה ואמר אינשי שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך דכתיב לא ירעבו ולא יצמאו וגו' :

במזרח אשר האקלים הוא טוב וחם וגם העיכול באדם הוא טוב ולכן שחרית יש לאדם היושב שם הלורך לאכול יותר ממי שהוא דר בשאר איקלימים בפיון והחום מקיל העיכול כידוע ולכן לריך לאכול ובפרט שזיעה מחלשת ובחורף הלינה לפעמים מרגיש הגידים שבאלטומכא ולכן האדם רעב ולפעמים הלינה מחליש האלטומכא והוא

ארמי כדי שב"י והפרושים שבירושלם ובסביבותיה לא יבינו מה שהיו מלמדים: לפי של' ארמית היה לא נקי אבל לשון סורסי היה משתנה ומבולבל עם מלות רבות יווניות אבל עכ"ז לא היה טעם לאסור ללמוד לשון יונית ולכן אם אסרו החכמה יונית כמו חכמת חלקות פסולה לא ע"ז אסרו לשון יונית · ואם ר"ג שהיה מספר בחכמה יונית ויודע אותה על בוריה זה היה שעת הדחק בימים ההם לטוב אומתנו ועמנו שהראשים שבה לא יהיו בזויים בעיני הרומיים בפרט וימשלו בנו ושהיו יודעים החכמה היונית שלמדו מהאומה ההיא בזמנים שקדמו · ולשון סורסי הוא בפרט לשון סוריא שהיא ארם נהרים וארם צובה שכבש דוד והיום נקרא Aleppo עיר גדולה אשר שם היו לומדים ומי יודע אם Aleppo אינו בא מלשון אלף ע"פ הפסוק מאלפנו מבהמות ארץ אאלפך חכמה רבוני עם אשר משם יוצא הלימוד לאחרים :

פרק ח' החובל

תניא רי"א סומא אין לו בושת וכן היה ר"י פוטרו מכל מצות האמורות בתורה וכו' א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מלתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרובא א"ל דכתיב למה תריבו אלי כלכם וגו' :

מי שמבייש חבירו בראותו נתבייש כהנה זאת ועוד מי שאינו רואה אינו יכול לידע גודל הצער שיש למתבייש ועל זה הוא לפי המשפט שאם בייש את חבירו בהיותו סומא פטור אבל אם הוא פטור מדמי בשתו עכ"ז אינו מותר וסומא חשוב כמת ואינו יכול לילך כראוי לפי רצונו וגם תנועתו היא כמעט לכלום ולכן הוא לפי השכל שיהיה פטור מכל המצות האמורות בתורה אבל פטור הוא ממ"ע אם הוא חייב במל"ת כנודע ומה שאמרו גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה הטעם הוא לפ"ד פילוסופי ואמיתי · מי שהוא מצווה יש לו חיוב לעשות והוא עבד נרצע וע"ז יצרו בנקל עליו בא להחטיאו: שלא לעשו' אבל מי שאינו מצווה הוא בעל בחירה ואין יצרו גובר עליו שלא לעשות וא"כ אם עשה הוא למטה מהמצווה :

משנה אע"פי שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו וכו' ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר ויתפלל אברהם אל האלהים וגו' :

הבושת יש לו פרעון לפי שהוא דבר שיש לו מדה לפי מנהג האומות לפי השכל ודמיון העם ולפי מציאות הדברים אבל הצער ממי שדואג על בשתו אין לו מדה לפי שזה הוא פרטי ואין א' דומה לחבירו ויש מי שמרגיש עד מאה ומי עד אלף ומי עד אלפים וכיוצא א"כ הצער

אין

פתח עינים

החטא במעות וקשה להשיב מה שעיינו בציונים והפרש ביניהם בהצטרפות חומר הציון עם הדבר. שמצויין הוא פילוסופי לעשות סימנים מובהקים להודיע לעם הדבר האסור בלא פדיון · ומ"ש על הטעם שהחמירה התורה בגנב יותר מבגזלן מפני שזה השוה כבוד עבד לכבוד קונו שלא ירא מב"א כמו שאינו ירא מהקב"ה מה שאין כן בגנב שהוא ירא מב"א ומעין של מעלה אינו כזהר ההפרש הוא אמת בכל חלקיו אבל אמת הוא ג"כ שבגזלן יש סכנה שיעבור להיות לשטים לפי שהוא בעל זרוע אין לו יראה ופחד מב"ד של מטה :

עשר תקנות תקן עזרא שיהו קורין בתורה במנחה בשבת וקורין בב' ובה' וכו' :

על תיקון עזרא שיהיו קורין במנחה בשבת ובב' ובה' כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה אין להשיב ולכל הצדדין תיקון כזה הוא חשוב עד מאד לקיים תורתו יתעלה בלב בנ"י ג"פ בשבוע · הי' בטלנים היו כ"א כשרים ביראתן ובמפשתן שהיו בטלים ממלאכתן והיו מתפרנסים משל ציבור לעסוק בצרכיו ולהקדים לב"הכנ כדי שיהיו מצויין י' לבית התפלה וכיוצא · וכותב א' מאינגילטירא חכם גדול שמו Legtdoot כתב מסכת א' ארוכה בלשון לאטינו על הי' בטלנין לאסוף ולכנוס כל מיני עבודתם בצבור לפי המשנה והתלמוד :

ת"ר כשצרו בירת חשמונאי זה על זה הירת הורקנוס מבפנים ואריסטובלוס מבחוץ ובכל יום היו משלשלים להם בקופה דינרים והיו מעלים להם תמידים וכו' :

אמת הוא לפי ד"ה של או"הע כמו שתראה אצל Calmet ואצל Millot ואחרים מהכותבים ההמה שהורקנוס ואריסטובולוס אחים היו ומריבין על דבר המלוכה · הורקנוס היה אהוב מהמצריים ומאנשי סוריא ואריסטובולוס שמלך היה אהוב מהפרושים אבל אחר זמן לא ארוך נהרג על ידי הורודוס שהיה אדומי · והירקנוס ע"י המצריים אוהביו החריב תבואות השדה ולכן הביאו העומר ממקום רחוק בירושלים · ענין החזיר אינו בא אצל כותבי האומות ואם נעץ צפרניו בחומה רעש א"י על ד' מאות פרסה הוא ד"מ · היונים בסוריא במצרים ובסביבות א"י לימדו חכמתם בענין האלקות ובכל מאמצי כחם בקשו לפזר חכמת האלקות היונית בכל שנה וזה היה נזק גדול לתורתנו ולעבודתנו והפרושים שראו זאת הסכנה עשו גדר לפי יכלתם ואסרו החכמה הזאת לעשות חיזוק לחכמתנו ולתורתנו אבל עכ"ז אנשי סוריא והמצריים קלקלו בעת ההיא האמונה ובפרט בכתבים בלשון סורסי שהוא לשון יוני מעורב עם לשון ארמי

באחרים היא עצה על דרך התבונה ג"כ אם יש רעב בעיר ילך למקומות אחרות אשר שם נמצא לאכול ולשתות ובזה עושה ההולך שתי טובות · א' לעצמו למצוא לאכול ולשתות יותר בזול · הב' שעושה טוב לאחרים הנשארים שאוכלים יותר בזול לפי מיעוט המספר של האוכלים שמה · אם דבר בעיר כ"א הולך באמצע הדרך ולא לצידו אשר שם מגע האחרים הוא יותר קל ולכן נתנו עצה אם יש דבר שלא ילך באמצע לפי שבזמן ההוא העם הולכים באמצע ובזה ממירים הרפואה במכה · ואם יש שלום בעיר ואין חולי ודבר טוב הוא שלא ילך בצידי הדרכים אשר שם רוב העם וההליכה יותר כבדה ולפעמים מכים נופש א' לא' וגם באים לידי מריבות לילך ליד ימין או שמאל וכיוצא · אם יש דבר בעיר אל יכנס בנקל לב"הכ לפי שמגע הדבר במקום ההוא איננה כל כך קשה · וסימן של כלבים בוכים למלאך המות בעיר איננו מלאך המות ממש אבל יש איזה מזיק נגד הטבע ונגד הבריאות שעליו הכלבים צועקים ובוכים ובפרט החי הזה מרגיש ע"י הריח עיפוש ורעת האויר מה שאינו מרגיש האדם בעצמו ונגד זה אם הם שוחקים הוא סימן טוב לבריאות כמו ביאת אליהו שהוא מלאך הברית מלאך טוב · וטובה היא ההתראה ששחוק הכלבים אם הם זכר ונקבה ביחד אינו סימן לבריאות האויר לפי שאם הם עם הנקבה ביחד שוחקים לביאה ולתשמיש וכמו שאמר הפסוק והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה :

יתיב ר"א ור"א קמיה דר"י נפחא מר א"ל לימא מר שמעתא ומר א"ל לימא מר אגדתא פתח למימר אגדתא ולא שביק מר פתח למימר שמעתא ולא שביק מר וכו' :

אש של הקב"ה שאמר שעתיד לבנות המקדש באש הוא ד"מ להורות שאש של מעלה ואורו העליון יאיר לעמו והאש דרך הטבע הוא יסוד החיים וחום האשיי שבגופות הוא עיקר החיים ובהכבות אש החיים הקור נשאר בגוף והיה למות :

פרק ז' מרובה

תניא אר"עק מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' מפני שנתחדש בחטא רב אמר מפני ששנה וחטא :

הוא קנס על פי דין הטבע שמי שטבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' לפי שמי שעשה שרשים ונשתרש בחטא בטביחה ומכירה ושנה בחטאו הרגל נעשה טבע ואין לו כמעט פתח פתוח לתשובתו לפי שסיבה חומר

החטא

פתח עינים

ארב"נ אר"י אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים וכו' :

הפורענות הוא לרוב או חולאים או מכות גדולות שבאים על העם
על חטאם ועונם וע"ז נכון הוא שאינו בא אלא בזמן
שהרשעים בעולם שמהם. בא מקור הדין אבל גם לצדיקים באה הרעה
מפני שאם ניתן רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע ומתחיל
מן הצדיקים תחלה · ודע שאם יש באויר לא טהור הכנת חולי אחד
או אם יש בעיר מגפה או דבר או קדחת רעה וחטאה ברוב העם שגם
בחוש המישוש מתרבה בו אף ע"י נגיעה קטנה או במאכל או במשתה
וכיוצא אין להפליא גם בדרך טבע אם מפני הרעה נאסף הצדיק ואם
הרעה מתחיל בו ובשוים לו · דע שכותבים חכמים ברפואה ובפרט
הבוראריו והרופא Cera שכתב ספר א' על קדחת בית החולים הנקרא
Ospitale והקדחת נקראה Febbre Nosocomiale אמר בפירוש
שהקדחת הזאת יותר קלה היא לבוא לאנשים מוחשים ומלאים יראה ופחד
על הקדחת ההיא מפני שהם מחישים יותר ומפני שהם חלשים ובפרט
בקדחת הגידים הנקראת Nervosa הפחדנים הם הראשונים שבא להם
הקדחת מפני שאין בגידיהם כח לגרש שורש החולי ומעט מעט נשאר
לענת החולי בדם ובאברים וגם אם הקדחת באה מיום ליום אין כח
בחולה להבדיל הרע מהטוב ולגרש הרע לחוץ על ידי הצואה ומי רגלים
והזיעה וכל זה הוא מכח החולשה והפחד · א"כ הצדיק שהוא מחיש הגידים
יותר מהרשע הוא חלש מכח תלמוד תורתו שמתשת כחו של אדם הוא
ירא מהחולי מפני שמחיש יותר הוא ירא מהמות מפני שבהשארות הנפש
יש לו יראה לעמוד לדינו של הקב"ה אחר מותו וירא מחטאיו ולכן הוא
כולו מלא חרדה כל אלה הסיבות הם מכח הטבע כמו אמצעיות להקל
שבא החולי יותר לצדיק ירא שמו מהרשע שמעיז פניו בכל מקום ובכל
זמן ואומר אכול ושתה כי מחר נמות · לשון הזהב הוא לשון רבי יהודה
בעצה שנתן לעוברים ושבים שיכנסו לעיר בעוד שהחמה זורחת וילינו
במלון ולא ימתינו עד שתחשך ולבוקר לא ישכימו לצאת עד שיאיר מפני
הלסטים ולראות ולהציל עצמו בכח האור מכמה מיני סכנות שיש
בהליכת הדרך · גם העצה שנתן החכם דבר בעיר כנוס רגלך היא ע"פ
הרפואה לפי שהדבר המזרחי בפרט נדבק בכל מיני מגע ולכן הגדול
שברפואות הוא ההכנסה בבית ולישב יחידי כדי שלא יבואו טמאי החולי
לפגעו בסכנה גדולה · יש הרבה מיני חולי ובפרט קדחת הנקראת ירוקה
Febbre Gialla שאינה בלבד במגע אבל גם ע"י האויר והרוח שיש שם
עיפוש ולכן רבא בעידן ריתחא רצוני בזמן חולי העיר היה סותם החלונות
לעכב האויר אשר לא טהור ליכנס לבית ובזה מחוץ תשכל חרב אבל לא
בחדרים

ונופלת היא הראשונה לבורות והעדר אחריה כן הוא קהל עם שאם יש לו פרנסים שאינם מהוגנים העם וראשיו הולכין לאבדון כראשונה ראשי העם ואח"כ כל העם כולו :

שאל ר"ח בן עגיל לרחב"א מפני מה כדברות הא' לא נאמר בהם טוב וכדברות אחרונים נאמר בהם טוב א"ל עד שאתה שואלני אם נאמר בהם טוב אם לאו שאיני יודע אם נאמר בהם טוב אם לאו כלך אצל רתב"ח שהיה רגיל אצל ריב"ל שהיה בקי באגדה וכו' :

אין להפליא אם היה סימן רע לשונאי ישראל בשבירת הלוחות כאמור שפסקה טובה מישראל לפי שאם משה רבינו שיברם משום עון העגל לפי האמת פסקה הטובה בחילול שמו יתעלה לילך לעבוד ע"ז אחר כל הנסים שבמצרים ועל הים ואחר מ"ת על הר סיני בקולות וברקים ובכל האיומים שעשה ה' לעמו קודם מתן תורתו כידוע ומ"ש רבי יהושע בן לוי שהרואה טי"ת בחלומו סימן יפה לו לפי דעתי הוא שהטי"ת היא אות המספר היותר גדול עד י' לפי שהי' הוא כפל הא' עד י"ט א"כ אות הטי"ת הוא המספר הגדול וא"כ כל מספר גדול בחלום הוא ש"ט · וכן מ"ש על תיבת הספד למי שרואה אותו בחלום הוא ש"ט לפדיון נפשו לפי שההספד הוא אות לטובה למי שעשאוהו לו שמורה מדות הטובות וחכמת הנפטר ואין הספד להדיוטות שבעם :

פרק ו' הכונס

אלעזר זעירא הוה סיים מסאנא אוכמי והוה אזיל בשוקא דנהרדעא אשכחוה דבי ריש גלותא וא"ל מ"ש הני מסאני א"ל דקא מאבילנא אירושלים וכו' :

גם בין כותבי האומות נראה שבימים הקדמונים במקומות המזרח בפרט היו רגילים במנעלים שחורים אבל אם המנעל היה שחור הרצועות היו מצבע אחר ולרוב היו הרצועות לבנות ואלעזר זעירא משום אבילות ירושלים היה לובש שחורים ומתכסה שחורים והיה רוצה שגם הרצועות יהיו שחורות שלא יהיה עליו כלל צד לבן מפני חבתה של ירושלים שעליה היה מתאבל ובפני ראשי גלויות של הרומיים היה גסות רוח להתאבל כזה על עיר הקודש והיה להם רוע לב על תכלית האבילות ועל זה היו מלאים עליו אף וחימה :

פתח עינים

א"ל שלום ג' א"ל עלתה א"ל מי העלוך א"ל זכר של רחלים נזמן לי וזקן א' מנהינו וכו' :

בהשקפה ראשונה יש לשבח לקדמונים שהיו זריזים לעשות בורות לשתיית המים שהיא בתכלית הצורך כבורות ושיחין ומערות בפרט בזמן עצירת הגשמים ולכן שבחו נחוניא חופר שיחין ורמזו אלל שמו מלאכתו לשבח וקראו אותו בשם לפי שהיה חופר ומגשר הבורות לרבים ובפרטות לעולי רגלים שיהנו מהם בשעת עלייתן לרגל · ב' אין להפליא על רבי חנינא בן דוסא אם אם היה יודע שתעלה הבת חוץ לבור ולא תמות לפי שהוא היה בעל נס תמיד שראינו בברכות ובתענית ובכמה מקומות ושהיה יודע בתפלתו על החולה אם חי או מת א"כ אין פלא אם היה יודע שלא תמות בתו על זכות אביו בפרט · ג' שזכר של רחלים שנזדמן לה וזקן אחד מנהינו אינו כי אם ד"מ לומר שע"י זכותה הבת ניצלה שסייעו אותה לעלות למעלה מהבור וזה היה רועה א' שנזדמן באותו מקום לה ואין צורך לפרשו על דמות אברהם וזכרון עקידת יצחק בנו כמו שפירשו המפרשים רובם ומ"ש רבי חנינא בן דוסא דבר שאותו צדיק מצטער בו לחפור בורות ומערות לעוברי דרכים אינו ראוי שיכשל בו זרעו הוא לפי השכל שאם הקב"ה מודד מדה כנגד מדה ממה שהוא רע כ"ש שלא תכשל הבת ע"י טובות אביה · ומ"ש הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה הוא פילוסופי לפי שאם האדם הוא חסיד והולך לפנים משורת הדין בעבודתו יתעלה ובזה כל מי שאינו חסיד כמותו הוא חייב לעשות בכל דרכיו כל חובתו ואם הוא חוטא בכלד קטן מחובותיו הוא בזוי לפי שהיה לו להזהר בו כדי שלא יבא לידי חילול השם וכבר אמרו הקדמונים שבגד זהב בכתם א' הוא יותר בזוי מבגד פשתן או למר שעלה בו רבב · ומ"ש עוד רבי חנינא שכל האומר הקב"ה ותרן יותרו חייו זה הוא נ"כ פילוסופי לפי שאם הוא יושב ודורש בצבור שהקב"ה ותרן לעבור על כל פשעים יופקרו חייו וגופו לפי שמורה אל הבריות לחטא בלא חרפה ואין לו לעולם עזיבת החטא שהולך אחריו לפי שמגיד שהקב"ה מוחל וסולח לכל פשע ולכל חטאת בלא נרצון זכיותיו ובלא יסורין · וזה הוא עקר הפסוק כי כל דרכיו משפט בין בדרך הרשעים מליפרע מהם ובין בדרך הצדיקים ליתן להם שכרם אחר זמן :

ת"ר לא יסקל אדם מרשותו לרשות הרבים וכו' :

זה הוא מוסר גדול לאדם שלא יבטח בעשרו ובכרמיו ובשדיו לפי שהכל מקרה הוא ואחר זמן אם מוכר שדותיו וכרמיו אין לו עוד רשות לעצמו ואין לו כ"א רשות הרבים כמו העני שבעניים גם המאמר הבא אחר זה היא פלא שאם הרועה כועס על עדרו מנקר עיני העז היושבת בראש

וכופלת

פרק ד' שור שנגח

שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור וכו' :

באמת המאמר הזה הוא תמוה לפי דרך הטבע שאם שור של ישראל נגח שור של עכ"ום פטור ואם שור של עכו"ם נגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם ואף על פי שלא קיימו שבע מצות בני נח שהם דרכי הטבע עכ"ז אין טעם שממונו יהיה כמו הפקר אצל בנ"י · אמת הוא שעכ"ום אינו כולל האומות והנכרים אשר ביניהם אנו חיים ותחת ממשלתם ומלכיותם עכ"ז אין טעם שכל אדם לא יהיה אדון על ממונו ולכן מה טוב שהדבר הזה לא היו מודיעין אותו למלכות משום סכנה על דבר גדול כזה שהוא נגד אהבת האדם וממונו :

רשב"י שכיבא ליה ברתיה א"ל רבנן לעולא קום ניזיל ננחמיניה א"ל מאי אית לי לגבי נחמתא דבבלא בנידופא הוא וכו' :

ניחום אבלים הוא מצוה ויש קורת רוח לאבל לקבל ניחומין אבל נחמת עולא לרב שמואל בר יהודה על מיתת בתו שהיה לו לנחם לבו לפי שאם היתה כשרה וראויה לצאת ממנה טוב היתה חיה · באמת כי ניחומין אלו תוגה הם ללב האב האוהב את בתו באמור שלא היתה כשרה ולא ראויה לזרע כשר ולכן מתה וכיוצא באלו הדברים נראה לי ששתיקותו היתה יפה מדיבורו :

ארחב"א אר"י אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה וכו' :

זה הוא מוסר גדול לאהבת הבריות ולכבוד ת"ח להזהר בדיבורו ולהקדים לכל אדם שיחה נאה ולהקדים לדבר מצוה שלא יבוא לבסוף לאבד זמנו ושלא יהיה עוד ביכלתו לעשות הטוב שעלה בתחלה במחשבתו לעשותו · ומה שדרש ר"ע את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח נראה בהכרה ראשונה יוהרא גדולה להשוות יראת המקום ליראת ת"ח אבל אם נחשוב שבלא תלמדים ובלא ת"ח אין תורה ואם אין תורה אין יראה והשחיתו והתעיבו עלילה אין עושה טוב נאמר שדרשת רבי עקיבא בזה על נכון :

פרק ה' הפרה

ת"ר מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין שנפלה לבור גדול באו והודיעו לרחב"ד שעה א' א"ל שלום ב'

פתח עינים

שמרבין תורה לאחרים הוא לומד ועושה בזמן אחד אבל מי שלומד לעצמו אינו כ"כ גדול זכותו לפי שאם הוא שוכח מה שלמד או שלומד מה שכבר למד קודם פעם אחרת אין תועלת בטרחתו :

אר"י משום רשב"י מ"ד אשריכם זורע ע"כ מים משלחי רגל השור והחמור כל העוסק בתורה ובג"ח זוכה לנחלת ב' שבטים וכו' :

באמת אין זכות יותר גדול בעולם כת"ת ובג"ח א' עם קונו וב' על הבריות אם כן ראוי הוא בזכות התורה מדה כנגד מדה לנחלת יששכר שהיו בניו יודעי בינה לעתים ובזכות ג"ח לזכות כמו יוסף שהיתה לבניו גדולה ומנשה ואפרים רבו כמו דבו לב' שבטים גדולה בין הבריות ובין בני יעקב בפרט ובפרסות גדולה פלא זכו אחרים כמוהם :

פרק ב' כיצד הרגל

אר"ם אר"ה א"ר הדר בחצר חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר וכו' :

בימים הקדמונים היו הרבה חלירות כמו הפקר ולא היו דרין בו הבעלים · ומזה כמה פעמים היה היזק לבעל לפי שהנכנים והלסטיסים היו באים בחלר ומחלר לבית לפי שלא היה בה שומר כראוי · אם כן באלו החלירות אם היה דר בו אדם מן השוק שלא מדעת הבעל לא היה לריך ליתן לו שכר לפי שהיה הנאה לבעל החלר להיות לו שומר בלא פרעון · ולפי שבחרבות או במקומות בלא דירה קבועה היו הקדמונים חוששים שהשדים יבואו שם לכן לפי לשון הקדמונים דיברו מהם גם בענין הזה · אבל המכוון וטעם הדבר הוא מה שביארנו :

פרק ג' המניח

אר"י האי מאן דבעי למהוי חסידא ליקיים מילי דנזיקין רבא אמר מילי דאבות וכו' :

מי שהוא חסיד ורולה לחיות בחסידות גמור יש לו להזהר בתחלה שלא להזיק לחבירו ואחר כן לעשות טוב לחבירו ובעת ההיא יש לו לעבוד הבורא יתעלה בכל לבו ובכל נפשו לפי תורת העבודה · על זה אמרו שמי שאוהב להיות חסיד בראשונה יקיים דברי נזיקין ואחר כך מילי דאבות שהוא המוסר לעשות טוב בין אדם לחבירו ובהלטרפות הבורא יתעלה ועבודתו יקיים מילי דברכות :

פרק

פתח עינים

חלק ששי

מסכת בבא קמא

פרק א' ארבע אבות

וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בית דוד אר"א במעלה אצל מעולים שבמשפחה וכו':

במאמר הזה יש ג' דברים לעיין בדקדוק. א' שגם בין הקדמונים היה כבוד גדול להקבר אצל מעולים שבמשפחה לכבוד המת וליורשיו וגם לתיקון הנפש. ב' שהיו מביאים בשמים על הקברים במינים שונים לכבוד המת וגם לתקן האויר מעיפוש המת ולריח הזוהמא אם הנבלה באה לידי עיפוש גמור וזה הוא מין רפואה. ג' שאמת הוא בחכמת הטבע שיש מיני בשמים שכל המריח בהם בא לידי זמה לפי שהאור שבגידים שבא מהמוח הוא גיד הריח שנים שבאים לחוטם והנשמה נהנית מן הריח עד שמגיע כל הגידים כולם שהם קשורים ביחד וכולם באים מהמוח ומחוט השדרה עד שיורדים לגיד המוליד ולערוה ואין להפליא אם כן אם הריח מביא לידי זמה. ובאשה בפרט מעוברת או יולדת אנו רואים כמה מיני הריח מתישים כח הרחם וכל איברי הלידה:

כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רא"א שחשדוהו בזונה רשב"נ שחשדוהו בא"א וכו':

אין דבר שמביא לידי בזיון לנביא ולכהן כמו עבירת הבשר לפי שמשפיל כבודו ומשים אותו לשפל שבעם ואם הוא הולך אחר חוש המשוש שחרפה הוא לכל אדם אין להאמין שרוח הקדש מגביהו עד למרום ובפרט בירמיה שהיה נביא וכהן וזונה אסורה לו כ"ש האשת איש א"כ דיבר על ככין שכרו שוחה ללכדו ופחים טמנו לרגלו בחשדם עליו מאשת איש או מזונה. אינו מעלה או מוריד בפילוסופיא אם הכבוד שעשו במותו לחזקיה הוא בישיבתם על קברו או בהנחת ס"ת על מטתו אבל הוא מוסר גדול מה שלמדו שהלימוד הוא גדול ממעשה כשהוא מלמד לאחרים לפי שמי

שמרבין

פתח עינים

זהוא פירוש ע"פי הפילוסופיא האמיתית על הרבה
מאמרי רז"ל בעין ישראל

מאת

בן ציון רפאל הכהן פריצי

חכם בהנדסה וברפואה וחבר להרבה חברות חכמה
ממקום אוסטיאנו תחת מדינת מנטובה

חלק ששי

פה ליוורנו יע"א

שנת ועליהם תבא ברכת טוב לפ"ק

מיד החכם כמה"ר ישראל קושטא וחברו הי"ו

מדפיסים ומוכרי ספרים

OCULUS ISRAELITICI POPULI

OSSIA

Dilucidazioni Filosofiche, Fisiche e Matematiche su tali materie contenute nel TALMUD.

DI

BENEDETTO FRIZZI

R. Ingegnere, e Dottore di Filosofia e Medicina, di OSTIANO, Provincia di Cremona, socio di varie Accademie.

VOLUME QUINTO

LIVORNO

TIPOGRAFIA I. COSTA E C.

1878.

פתח עינים

אמת על כל פנים לפי שאמת הוא שהנקבות חייב להשיאן וגם שהן טובות ויפות אם אין כסף אין להם כלום וגם שיש להן כסף הרבה דברים יוצאים שמשבבין גם הנט שלא כהלכתו בחילול השם גדול בין באומה ישראלית ובין בשאר אומות · אבל עם כל זה אמת הוא גם כן שלימוד הבנים זכרים הוא לפי הנר' שלא כדין ואין לנו עוד בנים אשר מכבדי' הוריו כראוי להם וכל אחד מבקש לישב לאכול ולטרוף ואין מי שעל הוריו עושה מה שראוי וחייב להם וכמה וכמה מהורים שבמקומם היו בוטחים ו' נקבו' במקום בן אחד והנסיון בעונות מוכיח שהבת איננה סותרת בני משפחתו כמו זכר אחד אם אין לו לב בטוח ושכל מובהק :

פיסקא רא"א אם ראית מימיך תניא רשבא"א מימי לא ראיתי צבי קייץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני וכו' :

אומר ר' שמעון בן אלעזר מה שאמר המשנה מראש ועד סוף · אם כן אם אנו כבר פירשנו כראוי המשנה על יסודתו אין לנו עוד לפרש ולעשות ביאורים כפולים שלא כהונן על הפיסקא של התלמוד כי היא היא עצמה המשנה מפורשת · בלבד אמר מחדש שלא ראה מעולם צבי קייץ והוא מי שמיבש קליעות בשדה · ובאמת אין ספק שהצבי שהוא מי שרץ במקום שאחרי' הולכי' אין לו שהות לישב שעות וימים ליבש הקליעות · וכן הארי שהוא מלך שבחיות אין מקום ליתן לו משא על הראש ועל החזה והשועל שהוא מלא מרמה אין לו מקום לעשות מרמות יותר גדולות כמו חנוני · כן פיסקא של ר' נהוראי היא עצמה המשנה שכבר פירשנו אותה ואמת הוא מה שאומר רש"י שהתורה בא מאליו השבח לאורך ימים ואף לחולה ולזקן שאינו יכול לעסוק בה עכשיו אוכל מן הקודמות שילמחו למח ויתיחד שכרן לעת שיכתן · לבד איננו אמת מה שאומר רש"י שבכל אומניות אין להם מתן שכר לאחר זמן אלא שכר המצוי להם בשעתן לפי שכמה וכמה אומניות מן הגדולות יש להם שכר חוץ לזמנם כמו המשורר הבונה בתים בכל הסדרים שיש להם וכמה עוד אין סוף שמלבד השכר שמקבלים מאדון הדבר שרים גדולים ומלכים יש להם הנאה ליתן מתנה ראויה להתכבד למי שעשה המעשה הגדול או הבתים או בכל שאר דברים שבכל מקום ובכל זמן יש להם שם וכן או מלכה או כל שאר דבר ששמו הוא כדאי לכל העולם עד שהדבר יהיה בכלל הנמצאים :

תם ונשלם חלק חמישי

יוסף פלאביו סולינו ופירפיריו מדברים בלבד על הכלל של האיסיי ולא
על אנשי פרטים אבל נראה שהגדולה מכולם הם הטירפיאוטי והיו נקראי'
כן לפי שעל פי פילוני לא בלבד מפרש רופאים אבל על מה שכתב בספרו
השני מפרש גם כן דרך מורה עבד או עובד אלילים · גם כין היותר חדשים
טרפיא Terapia היא הרפואה בכלל · והנחוק של האיסיי לקרות
עצמם רופאים או טירפיאוטי בא הבירור על ידי פילוני שאמר כזה
Vocatur therapeuta quia profitentur medicinam prestantierum vere vulgam et oppidam omnia haec enimma detur solis corporis ille et anima, liberat morbis.
ה"כ כמו שהיונים מפרשים שם ארמי אסיא או Esseni בשם טירפיאוטי
כן העברים מפרשים אותו על הרופא · ושכתב שמשבחים מותנו של עמלק
היינו בלבד שפסקי טרפות בלאות ליתן זקנה של ממנו ויאכילך כמו שפירש
רש"י אבל מפני שכל קטבאים אחד חלי יום אין לשם מה לעשות לפי שכל
עסקין הם מהבוקר עד הצהרים ואחר זה אין כי אם לאכול ולשתות ששות
לחוק וזכות עד אין סוף · אם כן הם שותפים שלעמלק שלא עשה כי אם
דברי בזיון עם האומנות כמו שברור הוא לכל · מי אשר בשם ישהל יבוכה ·
ר' נהוראי אומר שכתוב שבאומנות היא התורה שאדם אומר שאדם בא
לידי חולי או לידי זקנה או לידי יסורין ואינו יכול לעסוק במלאכתו הרי
ברעב וזה הוא האמת בעצמו אבל התורה משמרתו מנערותו ונותנת לו תקוה
בזקנותו כמו שאומר עוד ינובון בשיבה וכן באברהם אבינו ע"ה ואברהם זקן
וה' ברך את אברהם בכל · אבל דעת החכמים הקדמונים בשם התורה שיהיה
חשובה ובכל העת היו עוסקים · ואמר מן הראוי ליתן לחכמים מה שראוי להם
בין בנערותם בין בזקנתם כדי שישיגו · כל כוונתם לעשות טוב לאומה
בכלל ובפרט · אבל בתורות במשמר אין ועוד צדיק ואין עוד מי שפורש
עצמו לעסוק בתורה יומם ולילה ואין מי שאומר תנו לי פת ובשר ואין לי
כל ימי כי אם לעסוק בה אבל הוא מבקש מעט מעט להתפרנס בה ואין
מי שאומר תורתי אומנותי כמו שהיה בימים ההם ואם כן אין לנו עוד
לחזר ולדרוש על מי שיהיו תלמידי חכמים אם הינם או חכמים או רבנים
או סברים אשר יש להם תמיד לפי מקומו ולפי העיון שיש לו בין כמו מלמד
תינוקות בין בדרך אחר · אבל אין זה מה שמכוין המשנה על מי שאין לו כי
אם לעסוק בתורה ואם הדברים אבינו קיים כל התורה כולה עד שלא
ניתנה זה אינו · אמת במקום שתלויות בארץ ולא כמה דברים שלא היה
בהם מציאות בעת ההיא יבמה וכמה שכמש · ומה שאמר רבי אשרי מי
שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו מי שרואה את הוריו באומנות
פגומה כבר פירשנו אותו במשנה מה שיש בו די · וכן פירשנו לעולם
ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה · ומה שאומר א"א לעולם בלא
זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו מי שבניו נקבות · אינו

פתח עינים

רש"י ז"ל מפרש שאינו ירא מן החולי ואינו מכיר רופא שהוא בריא וחזק
עם החולה והוא ירא ממנו כמו שאר אנשים · זאת ועוד הוא ירא יותר
מאחרים מפני שמכיר החולי יותר מאחרים ולפי הכרת החולי היא היראה
והפחד · ואם מאכלו מאכל בריאים כמו שאומר רש"י אני מכיר הרבה
רופאים שהם מלמדים לאכול מעט ולשתות יותר מן הראוי וגם שמאכלו
מאכל בריאים מה לענין הזה עם טוב שברופאים לגיהנם · עוד אומר רש"י
ז"ל ואינו משבר רוחו למקום ומי אמר לו שאין לנו רופאים מלאים אימה
ויראה מהמקום וגם מהם הרבה שהיו חסידים ורבנים ביחד עם הרופאים
כמו מורינו קיים של מנטובה מורינו כאמ"רד של ווירונה ובימי הקדמונים
הרמב"ם ואבן עזרא ואחרים עד אין חקר היו הראשונים שבאומה בחכמה
ובכל מיני חכמות שהיו רופאים ואם כן מה לי לומר שאינו משבר לבו
למקום : עוד אמר שלפעמים הורג נפשות וגם שהוא כן היה פעם הוא
בשגגה ולא במזיד ואם הרופא עשה בכל כחו מה שיכול לעשות להציל
נפש אחד מישראל ולא יכול אין כן עון ואם עשאו לצדקה כל שכן שהוא
זכות מובהק ואינו חוטא · ומה שאמר עוד ואם בידו לרפאת העני ואינו
מרפא זה הוא אמת בעונות · הרבה מהמה אינם מזרזים עצמם על העני
וכמה וכמה מיתות הולכים לאבדון לפי שאין להם יסוד על פי הרפואה לא
על הרופא ולא על הרפואות בפרט במקומות שהאויליות הם יותר מן
הראוי עם כל זה יש הרבה מקומות שהרופא הוא מוכן ומזומן וגם
הרפואות הם כהלכתן על פי חברת גמילות חסדים שנותנים להם לא
בלבד הרפואות אבל גם דברים אחרים המוצרכים להם · יש עוד פירוש
אחר חבר אשר שמעתי מאת המשכיל והנבון יהודה סראוול הייניכי שהם
הספקים היו שואלים לפרושים ומפרשים הפסוק של ישעיה קאפיט' כ"ו
פ' י"ד שאומר רפאים בל יקומו Neque Medici resuscitabunt שמפרש
רופאים במקום רפאים וזה היה דרך לחוק להקשות בכת של Essenj
אשר לפי מה שאומר יוסף פילוני ואפיפאניו היו מפרסים עצמם כמו
הגדולים שברופאים של כנסת וכן אסא בארמי ובתרגום מפרש רופא וכן
אני ה' רופאך הרי אני ה' אסך · וכן Medica Curat Spons הארמי
אומר אכיא אסי נפשך · אם כן הפרושים היו אומרים רפאים בל יקומו
על האיסניי Essenj זה המשל והליצה ע"פי התמי הארצות כפ' של הרפאים
בלא בדיקת ראשית הדבר וכן בא בתלמוד אחר סוף האיסניי ולכן פירשו
רופאים במקום האיסניי בפרט שהיו רופאי הנפש ואלו רופאי הכנפה היו
רשעים ובני גהינם כמו שאומרי' בני אנגלטירא מהמתודיסטי Metodisti
אע"פי שאומרים שהם היותר כשרים. עוד יש לך לידע בדבר הזה שפלוני
עשה מאיסניי ב' כתות הא' היא מה שנקראת מעשית בלעז Pratica
והאחרת היא שכלית או טירפיאוטיני Terapeutici על הא' כתב ספר
Omni probus Liber ועל השניה כתב de Vita Contemplativa

יוסף

בנו אומנות הקדר מלבד שהיא אמת שאין בו כ"כ ריוח מפני שלפעמים כל הבנין תחתת האש הרבה כולו נאבד ואין בו כלום להרויח והיא אומנות שהיא הקל שבקלים יש עוד לידע שבשווקים לישא וליתן למכור הקדרות וכל שאר הכלים של אומנותן אין להם בטחון כי אם למכור יותר מהשיעור עד ז' או ח' לאחד ואני ראיתי הרבה שהיו שואלים י"ח או י"ט ואח"כ היו מתנים לב' או לד' ממה ששאלו וזהו גרעון גדול גם בחכמת המדות ולכן טוב הוא שלא ללמוד · הספן הוא כולו מלא סכנה מיום היותו בדרך בפלג הים עד שובו למקומו הראשון וברגע כמימריה כולו הפוך ותבית של עץ נעשה כלום והוא בים הגדול בלא בטחון להצילו :

והנה שיש איזה דבר של ריוח יש בחכמת המדות הנשים שאחר שנשאו יושבות בבית אלמנות חיות גם כ' או נ' שנים והאשה אם היא נכונה היא עניה אם אין לה רוח ונפש לילך עם בעלה באניות הים והאיש מי הוא שיודע אם יש ה' למאה שהם בעל אמת עם אשתו · וכמה גנביות באים בחכמת הספן ולסטיות עד אין חקר בפרט אחר האסיקורטורי כמו שידוע הוא מכתב וכתב אניות שירדו לים בכונת מכוין להתיר שהאסיקורטורי עמנו בכל מבל כל · ספר היא אומנות פגומה ואין בה שום שכל וכל העולם יכול להיות ספר ומי הוא זה ואיזה הוא שאינו יכול להיות אומן כמו הספר-אלא ועוד או הספר הולך לבית האדון לעבדו או שוה בא לבית אומנותו לעולם אין האדם לומר ולא עוד זה אבל לרוב אין הדיבורים הכם כי אם שוא ודברי כזב וגם דברי ליצנות שאין האדם יכול לסבלו וכמעט יש לו מקום להיות עמהם בחיצה ועמם · הרועה אם הוא שכיר והיא שומר אומנות לבהמות אחרים אין לומר עליו כלום אבל הרועה בהמות שלו מעבידן לרעות בשדות אחרים והוא גזלן וגנב בבת אחת · וחנוני אינו בלבד חנוני של אכילה שמטיל מים ביין ולדורות בחטין שהוא גנב גמור לרבים אבל גם החנונים בשאר פרקמטיות אינו מיוסד כי אם על כחשות והשקר ואם החנוני יוכל לשבור למאה מה שאינו שוה שלשים מה טוב ומה נעים גמולו · ועל כן טוב אמר על זה ועל כולן בכלל שאומנותן אומנות לסטים · ולפי שהחמרים בימים הקדמונים בפרט היו בלא בושה ובלא כלימה ובלא ד"א היום גם לפי הרבים בספק גניבה ולסטיות וגם שהיו רועין בשדות אחרים כידוע ולכן אמרו החמרים רובן רשעים · הגמלים שהולכין למדברות למקום חיות ולסטים ויראים לנפשם משברים לבם למקום ולכן רובם כשרים · והספנים שפורשין למקום סכנה ותמיד הם ברעדה יותר מן הגמלים רובן חסידים · אבל אני יודע למה אמר בכלל שלא ילמד האדם את בנו חמר גמל וספן · ואח"כ משמו ר' יהודה אומר שהחמרים רובן רשעים ואחרים הם או כשרים או חסידים ומי שאמר שלא ילמד האדם את בנו גמל וספן אינו יכול אח"כ לומר שהם או כשרים או חסידים · ומה שאמר טוב שברופאים לגיהנם כהחלת בל

רש"י

אומנות בורסקים יש בן אומנות חמר יש בן אומנות טבח וכמה אחרים כמותם ולכל א' יש נדעך הטבח הוא מלא סיכה וזיעה החמר הוא כלא ד"א הסבה הוא מלא גניבות וכן אחרים ואם כן אין סחר ובעל דם כ"א הזהנים אנשים כאלה לבזות עמהם ולעשות מיני שחוק וכ"ש מיני אהבה וללמד לו אומנות קלה הוא פשוט שבהקל האומנות האדם למד אותה במעט זמן ובזה הוא מוכן ומלומד להרויח פרנסתו בלא טרחה ועוד הקלות של האומנות יש איזה דבר בקלות שלמו שמרויח אסכת אחרים בראותו שזה שאין כן באומנות פגומה שמביאה מי שרואה לשנאתו ואם שלא לאהוב אותו • העושה אינו בא מהאומנות לפי שיש אומנות שהיא קשה עד מאד ואינו נותן הכסף והזהב שנותן האומנות שאינו כ"כ קשה וכ"ש אומנות של נכלי ובאמת ראיתי אני הרבה אומנים שמתעסקים ללחם ואין להם דבר שעליו יביאו בטח באמן ושוב אמרו שהוא לפי זכותו של אדם לפי שגם הריוח של האומנות אינו מאוסד על החכמה והתבונה של האומן אבל הוא מזלו ולפי הבריות שיבקשו לעשות לו טוב לפי שבאפרשם הדברים ולעשות תכופות לעשירים כדי שלא יבזו אומנות שהוא אע"פ שאינו בתכלית הכושר ומ"ש ר' אלעזר שאין חיה ועוף שאין להם אומנות ומפרנסים שלא בצער ואני כבראתי לשמש את קוני ואיבע דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעתי ומעשי וקפחתי את פרנסתי והוא פשוט ומפסס בדברי הפילוסופים • האדם אין בו כלום בטבעו לפילם יתקן בחלב ואח"כ הביו ואמו מבקשים פרנסתו לפי כחם העשיר בשוה והעני בשיור ואחר שהוא מלומד ומובן מהמלחמים איש כפי מהלך ידו מבקש המאון ואם אין לו לקמותו אין לו שום הכשרות לעדלו כי אם לבקש חסד ופרנסה מאחרים וזהו נ"כ הטעם שאין בהמה חיה ועוף שמבקשים פרנסה כל היום וכל הלילה לפי לרבם כ"א האדם מה שאין כן בבעלי חיים שמתפרנסי' שלא בצער מפני שחיים (מלבד הבעלי חיים ביתיים) : מגזולה וגניבה ועוד שמולאים ממין הרבה מסקלים אדנים עד אין מספר שמכינים להם השולחן בלא יגיעה ובלא טרחה ואם כן אמת הוא שהרע באדם את מעשיו וקפח את פרנסתו ומה טוב דיבר שהרעותי את מעשי מפני שבמה אלפים ורבבות מב"א נולדים עשירים ומתים עניים משום שהעסקים של אחרים היו ללעג ולבוז מפני שהקניות בארצות לא היו כהלכתן ומפני שכשונות היציאה היא יותר מהכניסה והחובות באים עד אין חקר ובזה הכל שב אל העפר וקפח את פרנסתו לא ולבניו • אבל עדיין איש לדיין אומר שלא ילמד אדם את בנו החמר לפי שהוא איש שדה בלא ד"א ואומנותו הוא דבר שאין בו כ"כ יסוד להרויח אם אינו נותן לילך בדרכים ולוקח ענבים מן הכרמים והשדות וכיוצא בזה • הגמל לפי שבאומנותו יכול להרויח יותר מהחמר אבל יש לו סכנה גדולה לפרוש במדברות במקום גדודי חיות ולסטים ויראים להפסד והיראה היא כבתה התאות • שלא ילמד אדם את

דהשליך כתובו אתה אליהם היוצא מן הריאה ומתוך כובד הריאה עלתה נעשה כמת: פליטו בשאתו ומן עינין כמות הכשה שתוז אמן לפיר אבל כששטן ראה שפליטו היה שלספר הכיר את עצמו ואמר לו למה הורגלת לקללני שבכל יום ויום אתה אומר מילים בעיני השטן? ואמר לו עוד במקום הזה הרחמן יגער בשטן · וזה המאמר לימד שני דברים גדולים שאחד פרון לבי לומר קללות גם בפתח השטן לפי שהשטן או הוא בין המלאכים או אכנס · אם הוא בין המלאכים הוא בחינת בריאה ואדון הכל הוא שליח לדבר בכח גדליפתנוריא ואין שלנו לקללו אלא לעשות דבר כנגד בחולתו · ואם אינו במעלת הוא ששות אין לברך בין לקלל · השני הוא דען השטן לשום כל מה שיכול וללמד אותו מה שבחים הבאים היה עוד רואה לדבר בפני המקום לאכין · עצמו יהסל דבר כנגדו ואם בא לו תאוה דבר נגד שלותו כבמות הכפוזה וזה היה בותן לו כפרה על העון שעשה לקללו שלא בדין ואין מסורת המשפט ותעשה אחד של אשת ר' חייא בר אשי שהיה מתפלל לשכנו מגער והרע וכשמוע אשתו אמרה הוא פרוש ממני כמה שנים [illegible] דקנה ותבו לו לר"ת שבה הרע ולעשות דבר לראיה על זה קטנה כוונה הרה לא הכירה והבינה ואח"כ הלך לביתו ומלא אשתו בתוך הפירים ובגבם [illegible] לבמית את עצמו משום העון שעשה ולא נעשה שלו ושקט עד שכנן לה שיתן שסיד הנהה אשתו · אבל עם כל זה הוא נתכוון לאיסור [illegible] שלפי שהיה לו בכל יום אותו עלותה מיתה אבל גם זה דבר שלא כמשפט שאין לנו לדון לפנים משורת הדין עד שחסיד כמו ר' חייא בר אשי עשה קודם תבנו משום ספק ואע"פ שהוא נתכוון לאיסור מכל מקום האמת הוא שלא היה באותו המעשה דבר נגד המקום ונגד הבריות ועון גדול הוא שהיה כמוהו ימות מיתה בלא חטא · על כן בכל [illegible] של הפילוסופים היה ר' עקיבא בוכה על מי שהיה מתכוין לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה וכן מי שנתכוון לאכול שומן ועלה בידו חלב שלמהה תורה לריבה כפרה וסליחה אע"פ שבאמת לא חטאי ועל כן טוב עוד אמרו על דבר זה ידוע כל החוזים שכל מי שיש לב לחזות יכה על זה שהוא מתכוין ויש כאן כשיאות עין :

רמ"א לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקייה וקלה ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו וכו' :

רבי מאיר היה איש מלא תבונה כמו שאנו רואים בתלמוד בהרבה מקומות ממעשיו והיה חכם וסופר ולכן היה אומר בתחלת כל שיש לאדם ללמד לבנו אומנות נקיה לפי שאוי לו לאדם אם רואה את בנו באומנות פגומה ואין מקום להיות טן היושבים בין כ"א ואוים אם פנוס הוא בלבם או בשאר דברים המנטרפים האומנות עצמו · ואת ועוד כל אומנות פגומה וכל מי שלומד אותה יש להם בעלי אומניות כמותם יש כן

אומנות

והיו מהלכין בראשי גייסות. ואם הם בעלי אגרופים של בית דוד שהם מפרש שהיו מהלכין בראשי גייסות היינו הראשונים שהולכים למלחמת קודם שמתחלת בכל מכל כל. וכן הם אומר ואם הם בעלי אגרופים בספרים הלמתי הוא שהולכים לפתח אהלים אבל לא לעשות מלחמה עמו. ומה שאמר במסכת הפלונית. בין אבא שאול ותכן שהראשון יפיר בשפת שמיעתו תכיר אותה ורבנן סברי דאף בשעת אכילתו. יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום כאמרו. דאף שבימים הקדמונים היו שגרים שבשעת אכילתו יצרו אינו גובר. בשעות הרבה אנשים מישים בלא ספק שביאינו שכל עם יגבל שעה זכל רגע יצרו של אדם מתחדש עליו. בין בזמן האכילת ובין חולה. לו ואין חכמה ואין תבונה ואין שלם נגד השטן שצריך מה שהוא כמה לו. ובוא וראה באשה אחת שהיתה בוכה על קבר בעלה והיה שם אדם אחד שומר התלוי במצות המלך וכו אלא האשה ושתתה ושמחה לו ובשחוק אל התלוי לא מצאו ותיה שמשמר. אלא ומפחד המלך ואמרה לו אל תירא קח בעלי מקברו ותלהו במקומו וכן עשה וכשן לה בעלה לתלותו. ואמר לך. שאפילו בשעת אכילת נבר וכו׳ ומלא להקים שם אהבתו עם שומר התלוי. וכן הוא בפירוש דכינו חכמה. וכאמת לפי הסברא היפרם. אע״פי שהאכילות הוא דבר שבמגע לכל אדם גם האגר וכל מיני יצרו הם שעשויים גם כן ואין שלשון ביום. והגבתו לפי שעות במות. אהבת קטן ספוא קריאה אם בגיום א״ס רק האכילות תגביר יצריה יש כ׳ בפתח שהוא נגד זה ואין כללות לומר בכל מקום שבכל זמן כשעת האכילות להיות כובש את יצרו. ומה שאמרו על זה שסבורות של רב עמרם חסידא שני דברים יש לי לדקדק הא׳ שאע״פי שהיה רב עמרם חסיד עליון נראה דעמו אם שלא כן על אחת מהשפעיות שהאשה שולם במתכנס ובלא זה היה יכול לישב שליו ושקט ויצחק בני הסכומה לאסף ולבוא לבנות הדליקה כדי שיחדל מיצרו ואח״כ מהם. הב׳ שנראה שעשה הדרוש יותר מדאי לומר ליצר הרע ראו דאשה אם זולני בשר ואני עתי תחלים במלחמה עמך ופמה כמוהו דכלתו יצרים בלא זעקה ובלא דבר הוא לא מסורת הטבע. וכן המעשה של ר׳ מאיר ור׳ עקיבא הם למודים ללמד לנו שאין ללוכן עם העוברי עבירה ושכל הנה לתגבר על יצרו אם הם רואין נגד זה אולי יקים לכו להכניס עצמכו ולראות שנם ר׳ מאיר ור׳ עקיבא היו מלאים עון וחרפה אם השטן לא היה כהפך למלאך :

פלימו הוה רגיל למימר גירא בעיניה דשטן וכו׳ :

במאמר זה של מעשה שטן עם פלימו הוא שבערב יום כפור בא לה כעני ואחר שנתנו לו אוכל. דבר שאל ליכנס בחדר ואחר כך לישב על השלחן בסעודה באחרים של המשפחה ואחר מעשה מיאוסין שדברו עליו על זה שאל לתת לו כוס כאומר רבנו כמו ביתוך והשליך

עליו ולכן המספיד על כל זאת ואמר שלא יפטר צדיק מן העולם אם אין נברא צדיק אחר כמותו · ומה שאמר במאמר שאחריו צוה ה' ליעקב סביביו צריו כגון המכיה לפום נהרדעא אלו הם השמונים דהושיבם סנחריב בבבל והם מצירים לישראל שפעם נהרדעא כמו שאמרנו למעלה · ומה שבא אחד מהן ופלטיהו בן בניהו מת ואפול על פני ואקרא בקול גדול ואומר אהה ה' אלהים רב · ושמואל חד אמר לטובה וחד אמר לרעה מי שאמר לטובה הנביא היה מולל עליו ומי שאמר לרעה שהיה רע בעיניו שמת מיתה יפה · והאמת ומי שאמר לטובה הוא שפלטיהו בן בניהו לא רצה שסבל העצה שהיו ילכו אצל שמסו של נבוכדנאצר · מבני ישראל לפי שהם היו חשובים אלא רצה שילכו אלו נעשו עבדים ולכן לטובה היה מולל עליו ואמר מי שעשה טובה לישראל ימות בחצי ימיו ומה שאמר לרעה לפי שהיו מפריעין עצמם ומתריזין עצמן כלפי מעלה ולכן אמרו אחוריהם אל היכל ה' מפורעים מתנה שהיו מתכוונין להראות אחוריהן לנגדו ולכן היה קורא בשם ה' אהה ואומר מי שעשה רעה ואלה בישראל ימות על מטתו ?

ולא מסנהדרין ולמעלה מט' דתני ד"י כשם שב"ד מנוקים בצדק כך מנוקים מכל מום וכו' :

שהסנהדרין היו מנוקין מכל מום אפילו מן היוחסין יש לי קושיא והיא זאת · כשהיו בלעד בראשית הקריאה הוא פשוט ומופשט שלא היה להם בדיקה כלל וכל שכן כל שהחזיקו אבותיו שאין צריך לבדוק אחריהם · אם כן גם שהיו בסנהדרין היה חזקה אבל לא היה בכבוד ומכובד כמו שפירשו וכמו שאמר התלמוד אבל הכל הוא מתורץ כשנבין שהסנהדרין היו אבות האומה ואם כן כל מה שיוכל לתת להם כל הגדולה אשר העולם יכול לשא שם הוא אחת בעצמו אם כן גם הדברים אשר יש להם איזה דבר כנגדו נוכל להכינו כראוי מפני שהם סנהדרין אשר עליהם נאמר והתיצבו שם עמך בדומין לך · ומה שאמרו עוד אף מי שהיה מוכתב באסטרטיא של מלך דשאול פירש בחיילות של בית דוד דכתיב והתייחשם בצבא המלחמה בתחילה כל יש לפרש אסטרטיא זה הוא לשון הבא תרגמתי לפי שאני מוצא בערוך מילת איסטרטיג שמפרש Princeps, Stadia בלשון לאטינו אשר באיטלקי מפרש Principe, Residenza וכן איסטרטינוס הוא שר גדול Archiduc בלאטינו ובלשון איטלקי Arciduca ועוד איסטרטין נגיד Viceduca באיטלקי וכן איסטרטלין שרים גדולים Ducas אם כן איסטרטיא הוא Residenza בלעז שהיו לאים במחלוקות חודש בחודש וחוזרין חלילה והוא לשון איסטרטיא · בלק המואבי ואוריה החתי אינו שם האומה אבל המקום אשר היו שם · וכן אתי הגתי אינו יורד בתוך המלחמה עם ישראל אבל היו הולכים להכניע הפלשתים הוא וחביריו · ובאמת יש לדקדק המאמר שאומר

פתח עינים

הנקרא בלעז [illegible] אוכל ושותה ומגדל שער כמו שבת בתלמודנו: ולאמת הוא שאין לדוב מנוחה לפי שגם שהוא קשור עד למאד אין לו מנוחה לפי שהולך ובא תמיד סביבותיו ולכן טוב אמר ר' שלי כי היה חזי פרסאי דהיה רוכב שהם עד מאו' בקיאים ברכיבה היא אמר זהו דוב נודד הלוני דוב שאין לו מנוח ולפי שהיו גבורים עד מאד ברכיבה אמרו דומים לחיילות של בית דוד על הגבורה וכן אמרו למעלה י' קבין גבורה ירדו לעולם ט' נטלו פרסיים והחברים הם מהברבריא ומשחיתים ושודדים יותר מפרסיים ולכן אמרו ד"מ שדומין למלאכי חבלה · ולפי שהתלמידים שבאותו הזמן היו מלובשין שחורים אמרו. נ"כ ד"מ ותלמידה דומין לשעירים של בית הכסא · והת"ח שבבבל שהם מיוחסין ואין שם פגם אמרו שהיו עטופים לבנים ולבושים לבנים ומלאכים כמו מ"ש כמלבושים צחים:

כי הוה ניחא נפשיה דרבי אמר הומניא איכא בבבל כלה העמונאי היא מסגריא איכא בבבל דמסאי היא בירקא איכא בבבל ב' אחים יש שמחליפים נשותיהם זה לזה וכו':

כשהיה נוטה למות רבינו הקדוש נזרקה נבואה בפיו ולפי שבבבל היה מיוחס שבמיוחסים אמר מקומות בפה הומניא סיגריא בירקא וכן בירתא דסתיא על שם שסרו מאחרי ה' וכן דבר שהבליע על בירכה המסויה לקבל דגים ולדו משכתא דלא כהלכתא ואשתמדו וכן אקרא דאגמא שם מקום כמו שפירש הערוך בין באגמא שמפרש אגם בין באקרא שמפרש שם מקום וכל אלו המקומות בבבל לא היו מיוחסים אבל הם הם בעברית שעלו עם עזרא והם אינם מיוחסים אבל הם לא עמונים לא ממזרים או שני אחים שמחליפים נשותיהן זה לזה וכיוצא באלו אבל בעיקר העיסה הם שלמים ביחס כמו שפירשנו למעלה בהרבה מקומות · ועל רב אדא בר אהבה אינו אומר יש מפרשים היום יושב בחיקו של אברהם שמת היום אבל אינו אמת ואין זה רב אדא שבתלמוד: ויש מפרשים שנכנס לברית מילה וזה רב אדא בר אהבה שהאריך ימים הרבה עד דורות אחרונים בימי רב נחמן בר יצחק כך פירש רש"י ז"ל · אבל לפי התוספות ובפרט ר"י נראה דב' רב אדא בר אהבה היו והכל יהיה מה שיהיה ואין כאן מקום לא לפלפל ולא לדקדק · רב יהודה נולד בשנת רבי ובשמת ר' יהודה נולד רבא ובשמת רבא נולד ר' אשי ללמדך שאין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו · זה הוא השגחה פרטית שיש לאדון הכל ואב החסד שרואה שאין העולם מתקיים אלא בשביל הצדיקים שיש בכל דור ודור ולכן אמרו אין העולם מתקיים אלא בשביל הצדיקים ואם אין בינינו הרבה בתלמוד יש מעשים ואם אין אפילו מעשים יש צדיק אחד והעולם מתקיים

עליו

שמי שאין לו כמיעות אין בו יראת שמים · וכן הספיה · לפי שפ"ש רבותינו
הטעמים בחלה מכולן ועומד סחני יתיו לפי שהם היה בחור יותר · מן הראוי
אין לו יראה ומי שהוא זקן אינו יכול להקים · בראשו · כל מה שהוא מונרך
לקיים שאימה והיראה בדבר הגדול הזה · ואינו טועם לפי שהם הוא כעסן
אין לו פותח פנים ויכול לפוגעו בפיו או דרך קללה או פלה דרכים שהם
תגמגים מה שהוא ברק ומשפט עכבר · שגדול יהם ואין ראוי למוסרו למי
שהוא מסוכר לפי שהשכור א"צ הרה ככל דבריו באמת · שכפת השכרות אין
בו מקים להקים שם ת"כ כהלפתו והוא חרפה · וגזיון למוסרו לאיש רע
ותלגמל כוח · וכן אינו ראוי למוסרו לחיו שהוא מעמיד על מדותיו לפי
שהם היה כותה אחר הסרלה והאיבה שמא ישחמט פו שאנקם כמו שפירש
רס"י ז"ל נבשם הוא מפלת הקבל בכל מין ומי שיודעו והוא פו ומשמרו
בטהרה הוא עשים ומופשם שהוא להוט למעלה ומחד לחטוא ואיתחו
מוסלת על הבריות זכוהל ב' עולמים הפי"הו ותמ"הב ואין לפו דבר גדול
יותר ממנו ועליו אמר הכתוב אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך:

ותלת עלעין בפומה בין שינה אר"י זו חלין הדייב ונציבין

שפעמים פולטתן ופעמים בולעתן וכו'

בדויה · הגניה שלמראה דניאל כתוב והוא פרס · מקשה על הפסוק
שלפומה משמע מבפנים אמר אם השנים ובין שנים משמע
שפולטות מבחוץ · ובאמת לפי דעתי אין כאן קושיא מפני שגם שהשנים
ואחריהם הם מבפנים עם כל זה השנים עצמם הם כפנים גם כן · והראיה
היא שאם האדם סוגר הפה מבחוץ ומבפנים עד שהשפתים הם מדובקים
אחד אל אחד הכל נשאר כפנים ואין אדם רואה לא השנים ולא מה
שבינהם · חלין הדייב ונציבין הם שם מקומות ונראה שחליון בא כדברי
רז"ל מגזרת חלל שהוא חלילה והוא לשון סבוב ונלקח מן לחול במחולות
כי כן דרך במחול סובבים סובבים וחוזרים למקום הראשון · וכן חלי
כתרגום בתרגום מתרגם מה שנעשה מפרקים ומטבעות · ובאיטלקי
Cosa composta in forma di anelli congiunti insieme o di
giunture · אם כן לפי זה השמש אינם שוים ואינם יושבים במקום
אחד והוה פעמים בולעתן ופעמים פולטתן · וכן הדייב הוא שם מקום כן
הוא בפתוך כערבי ובדיעיכאריו קאסטילי הדיב בלשון ערבי מראה תכיפה
וכזה נקרא גם כן כתוי תלוית · וכן נציבין הוא שם מקום ונציב הוא כא
מלשון נצבים שמראה דבר שאינו תחת התנועה אבל כנגד זה הוא בלא
תנועה כלשונם כן גם נציבין הוא דבר · כנגד התנועה ויושב בגדר וידוע
חוקי הוא כנגד מה שאמר פעמים בולעתן · ואמרו חיות אחרי תמיה כבר
פירשנו אותו כפסוק ברבות על פרס שאוכלין שאין מסורבלין בשר מגדילין
שער ואין לשם מטחה בחוב ובבר ידעתו מספרי ד"ק של החיות שהדוב

פתח עינים

כמו יום הכפרה שבו א' מלא' ימים וכמו שיום השבת הוא האות והמנוחה ולא ניתן כ"א לישראל להלל ולשבח לאדון שכל ולרמוז כל מה שיש בו מגדולה ותפארה הקדושה לכן אי' בשמע גם השם הקדוש ניתן לפרשו פירוש לו ומ"ם ה' הגבוה כתיב זה שמי וזה זכרי ספרנו סוד המפורש ואין בו ספק מילת שם המפורש שנכתבו במות שאות וזכרי האח בלבד שזכירה בלא שם דעתי שפה הזכירה שבמחשבה בראותם שסם בעות שהוא זוכה דבר אחר לומר במקום השם בעצמו וכראותם אם בכתב כי"ד ה"א ונקחת בז"ל דל"ת בשם אדני שהוא כלאותיות ואחריו באמת אחת ולפי שעיקר שם יו"ד ה"א תורה ועל המצות שנאמר שם אדון הכל שאין בעולם מי שהפוכו ובמו שלא שמיוחדין אלו ידעתיו ואין לנו לבבו מפני שמי הוא מוכר מה שאינו מבין וגם אדם הבא יודעים שכל מנוכת חכמת מפורשת ותפלה בו א אדון שכל ואין לנו לאמר כי אם שירותם שהוא מלכנו והוא אדוננו ושלכתנו אלא לגאלי אתנו כ"א כך כנגד שלש יא עבד נגד דבר: ותמי הכתוב בראשונים שם קרי"ב אותיות דהיינו שמסרין לכל אדם ומשרכין הפרילים המשמשים בו היו מוסרין בלבד לצנועים שבכהונה לברך בו העם במקדש לאחר עבודת כבוד של תמיד של שחר והיו מבליעין אותו בנעימות ומברכין בשם בן ד' אותיות בשפתיו ומגביהין את קולם בנעימה בוא אלו מחברין לשבליע את השם בן י"ב גלא היה נשמע לרבים מקול נעימות חבריהן וכגודל קולם. במאמר הזה יש לנו ללמוד ג' דברים הא' שגם בזמן הבית היו מנעימים בשיר בשעת ברכת כהנים כמו שנהגו עתה בכל תפוצות ישראל ואם כן אין בנו לעשות ויכוחים נגד המאמר הזה ונגד מנהגנו לפי שלם במשגב שכהן יש לו כוונה גדולה גם הנתון אינו ב"ח דבר אחר שאמרה הגיון והתעוררות והוא דבר גדול ונורא: הב' שם י"ב לפ"ד הוא שם המגוי על י"ב שבטים עם תיבה מגלה קדושה ולכן הוא גלגל מתרחים בו הכתנים בנשיאות כפים לפי שכוונתו בזמן הזה להם בונה גדולה לברך את העם בפרט ובכלל בכל י"ב שבטים כמו שהיה לפ"ד שם י"ב ולכן בתוך הכעין היו מבליעין אותם הפקיאים שבהם ואין לחוש אם הא' היה מסור ומגין והב' כאותו העת בעצמו היה מבליע מה שאינו רואו שאחרים לפי שאין דין לפנינו גם בהלכות ברכת כהנים שכל א' יאמר דבר אחד בזמן הברכה אבל יש היתר שכוונתו הזמן אחרים יאמרו דבר אחר או דרך הבלעה או כדרכים אחרים: הג' שכיוצא כאותו העת שהיו מנגנים הרבה דרך קו רו הא' ב' ת' וכפת שהא' למשל היה עושה הניגון שמחירות הב' היה עושה אותו יותר והשלישי מעט עוד אבל כל אחד היה מכוין לעשות ביחד דבר השוה שנקרא הרמוני"א וזהו היפה שביפה בניגונים וסוד הוא לנו ללמוד שגם בזה היו מנגנים כהלוי ולפי השכל ושמחם: שם ת"ב גבר כודם מששם קדישם ואין מוסרין אותו אלא למי שכלמוד לפי

שמי

ולמחר אומר להם עשו כך עד שיהיו לו לשם כראוי להם · אבל בגרים אינו להם מעיקרא אחוזה בשם ה' ואין להם דבר שיוכלו לומר עם המקום ב"ה זה אלי ואנוהו כאו בנ"י ולכן אין מקרבין להם מן השמים אלא אם כן הם מקרבין עצמן תחלה להיות טובים כראוי להם · ומ"ש ר' חלבו קשים גרים לישראל כספחת כבר פירשנו אותו במסכת כתובות והוא פשוט ועמקו שלפי שהם גרים אין להם שמר הלימוד ולכן שוכחים מה שהם רואים בישראל אחר ללמוד ולעשות · ואם כן את אינם עושים מה שחייבין בכ"מ ובכ"ו גם אחרים שרואים אותם לומדים ממעשיהם ואם כן הם כספחת מפני שישראל שוכחים מה שראוי להם לעשות מפני הגרים שנקיאים עמם · זאת ועוד הגר אינו יכול מכל וכל לשכח כל מה שהיה לו מלימוד הא' שבו על פי העבודה ואם כן או יום או יומים ישוב לעשות מה שעשה וזהו הספחת היותר קשה לכלה בין אומה ואומה · עוד אמר רבי חמא בר חנינא כשהקדוש ב"ה מטהר את השבטים שבטו של לוי מטהר תחלה אע"פ שאינו משמיע הטעם נראה פשוט שבמו שבט לוי הוא הא' בקדושה מפני שממנו יצאו הכהנים והלוים שהם הראשונים בין בקדושה בין בכתר כהונה בין בעבודה וכן הלוים לפי שירותם במקדש ועל כן הוא בדין שהקב"ה שמטהר השבטים ביחסם כראוי להם שבתחלת כל ישטהר היותר קרוב לו שהוא שבטו של לוי · ומה שאמר ר' יהושע בן לוי כסף מטהר ממזרים הוא שכשנשתמדים בישראלים מחמת ממונם אין הקב"ה יושב ומבדילם לפי שאם הדבר כן אין לדבר סוף ומחמת רחמנות המקום לאומתנו האומר טוב הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה וישבו כל אחד במקום שהוא ויקבלו עפרם כראוי להם וזהו רחמנות מפורש ומפורסם · על כן אמרו אחר זה כל הארצות עיסה לארץ ישראל וארץ ישראל עיסה לבבל לפי שכל הארצות הם מיוחסים לא כל כך כמו בארץ ישראל עצמו אבל ארץ ישראל עיסה לבבל לפי שכבר אמרנו למעלה לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה סולת נקיה ועלה והפריש כל פסוליהם והוליכם עמו ולפי שבארץ ישראל לא היה מעשה טהרה כמו בבבל הוא פשוט אם כן שארץ ישראל אינו כל כך מיוחס כמו בבל ואם כן מה טוב אמר המאמר וארץ ישראל עסה לבבל :

ארבב"ח אר"י שם בן ד' אותיות חכמים מוסרין אותו לתלמידיהם פ"א בשבוע וכו' :

שם כ' ד' אותיות כולם מכירים שהוא שם הקדוש יו"ד ה"י וי"ו ה"א אבל פירושו אינו ניתן לכל אדם לא ליודעו ולא להבינו אחר החקירה כי אם לא' מעיר ושנים ממשפחה ולכן אמרו שאין מוסרין הפירוש שלמו לתלמידים כ"א פ"א בשבוע כמו שהוא שטרת ר' יצחק לעלם כתיב ובן רבה דאמר ליה הכא שמא לעלם כתיב · ובאמת פ"א בשבוע הוא

במו

פתח עינים

א' שלא היה לו לילך לבית דין של רב נחמן משום כבוד הנשיא בעצמו · ב' שלא היה לו לעשות מלאכה בפני שלשה וטוב עשה החכם שנתן לו הוראה · ג' שלא היה לו להפסיד ומנו על הלשון אם אמר פורתא דנונדריא במקום מפקה או מחילה וכן אקרפיטא במקום אלטבא או ספסל וכן אתרונגא במקום אתרוג או אתרוגא וכן אנברגא שהוא כוס שהיא רביעית והיו רגילין לשתות כוס אחד מחמת העשוי לשתותו שחרית שנקרא אספרגוס או אנפקא · ד' וכן הקושיא של דונג שהיתה יכולה לעבדם מפני שהיא קטנה אין להקשות בין גדולה בין קטנה לפי שאם קטנה אין חשש בדבר וכן הוא כדין לפני רבותינו · ה' כל הקושיות על ילתא אמת אבל הם דברים שהם חוץ מסורת הדין לפי העיון האמתי · ו' מה טוב ילתא שירד לסוף דעת הדיין ורצה לכסוף על האמת והצדק כמו שראינו בסוף המאמר שכבר פירשנו · ומה שאמרו ד' אלפים עבדים היו לו לפשחור בן אימר שהיה בימי ירמיהו וכולן נטמעו בכהונה היא גוזמא קשה להאמין ועכ"כ הוא יותר קשה לומר שכל כהן שיש בו עזות פנים אינו אלא מהם לפי שיש בין האנשים בעלי מדות שיש להם לב לדבר מה שבלבם לפי השכל והטעם אבל אין להם עזות מלח · ור' אלעזר היה פילוסוף אמתי שאמר שאם נראה כהן בעזות מלח והוא מהרהר אחר משפחות שהם בני מריבה אל תהרהר אחריו לפי שהן כמו אדם אחד קל להכעים בכל מיני כעס אבל הם קלים להרצות ואחר כל זה כולו הפך לבן שהור הוא ואין לך דבר שעומד עליהם והם ישרים וטובי לב עם אחרים כמו שאר הכהנים שהם כולם מלאי לב · ומ"ש אח"כ כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו כשהקב"ה משרה שכינתו מעיד על כל השבטים ואין מעיד עליו הוא אמת לפי שאם האשה אינה הוגנת לו אין לו יחס כמו שביארנו ואם כן הקב"ה אינו יכול להעיד עליו לפי שהוא חוץ מן השירה · על כן אמר בעצמו אמר אחר זה ר' חמא בר חנינא שכשהקב"ה משרה שכינתו אינו משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל לפי שמי שאין לו יחס אינו ידוע מאין בא ואין מי שיכול לומר זה הוא ממשפחה מיוחסת · על כן אמרו לכל משפחות בית ישראל דוקא משפחות מיוחסות ולא אותן שאינן כן בכל לב ובכל נפש :

ארבר"ה זו מעלה יתרה יש בין ישראל לגרים אלו בישראל כתיב בהו והייתי להם לאלהים וגו' ואלו בגרים כתיב מי הוא זה ערב אל לבו לגשת אלי וגו' :

המעלה · שמדקדק המאמר על ישראל והגרים. הוא בדין לפי האמת והצדק לפי שישראל מ"מ הם מתכונים לב' ואין להם על מה שיבטחו כי אם בה' ולכן אפפ"י שאינם לעם כמו שהוא ראוי למי שהוא כן מ"מ הקב"ה יהיה להם לאלהים · ובשהם ביד ה' היום הוא להם עשו כך

ולמחר

יראה לו מחשבתו ולא שהרגמשנה ואין לו: שבלהגדיל את שמו כראוי להם אין לו לב עם אשתו. שנשא לפי שהיא לא. דנה לא. כאשתו ולא כבניה אבל כלכך רצה להיות לה לאיש לעשות מעשיו עם הממון שלה ולא יותר ובזאת אם תמצא לומר כל שנושא אשה לשם ממון הוא שהוא עושה עושר ע"י ממון האשה ולא יותר וא"כ על בניו שהוא יעשלו כוכנו וזהו כלא היו תמילא יהיו לו בנים. פלגס מהמתנים: אמר רבה וכו' אמר ר' המנונא כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו דאיכא פסולא בו אליהו כופתו שתי ידיו על במעשיו והקב"ה רוצעו מכאן בתוספות נראה שי' אותו וזה צדק משפט המשורים הקב"ה. רוצעו ר"ת להגדות ספות הדין יהנאתלי שדבר שזה של הכתולין והוא בשעתו חלקהו בתשובה ר"מ בר' שפה של תמוות מכהו לפי מדרגתו: אבל אליהו כופתו וזהו מפני שכינה של' שהוא מלאך הברית ואם הוא המשתתפים בכל המילות נראה שכבר התשרת בכל דבר המכשיר לנשואין הכל שלום הוא הזאת שפנחס הוא אליהו ואם נאמר פנחס בן אלעזר הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי כמוכם אמת נם כן שיש לו בכל זה שם אליהו להיות מקום נקמות ממי שנושא אשה פסולה לו: ועל כולם אליהו כופתו והקב"ה רוצעו מ"ש אם כן יהי לו למי שפוסל את זרעו כמו שאמרנו למעלה שפוסל את זרעו שבוגן ואם הדבר כן פוגם את משפחתו שאין פגם יותר מבוגר זה שזרעו פוסל ומפני שהוא פסול פוסל אחרים במומו ובמום שבעלה כמה פיסול זרעו אין לך מום גדול מזה להפסיל אחרים: ועל מעשה הזאים שהלך לבית השבוים דפימפדיתא ליטול כשר ואמרו לו שיתרן עם שישאל שלומו של ר' יהודה הנשיא ולא רצה והשיב תשובות שלא כהוגן וכשאמרו כן לר' יהודה שמו בנידוי והכריזו עליו דעבד הוא משום דקרי לכל אדם עבד וכשזימן התובע קודם ר' נחמן ר' יהודה שלח עליו בשומט משום היקף והכבוד של הנשיא ולאחר שאיבד זמן הרבה בוויכוחים של השל לבסוף כזו בעיקר השלינתא ולאחר שכח ההוא מנהרדעא ואמר לו מפני מה שמו בנידוי והכריזו עליו דעבד הוא ורבי יהודה אמר לו רבו בל תלמוד שבים חשמונאי באחי נמו שאמר הוא הזה עבד לפי שלא נשאר מהם כי אם אדם אחד דנפל מאיגרא ומת ועל כן הכריז על שתובעו דעבד הוא ואלמלא היום מחתת זה כקרעו כמה כתובות מישראל לפי שכל מי שהיה סובר להיות נשוי עם בית חשמונאי היה כולו שקר וכזב ומשום שרצו לשקלו אמר להם שתוקו ואם לאו אני מגלה מה שאמר שמואל שיש שני מיני רעים בנהרדעא אחד בית יונה שהוא טהור ואחד בית עורבי שהוא טמא וכששמעו כן שתקו כולם והשליכו האבנים ככהר ועמד מכשול שמתנים בני שנהר ומכנו את מהלך המים ולא דברו עוד מעולם מהדבר הזה: ובכל זה אנו תלמד להוציא שאין לנו לדבר דבר כנגד היוחס ואם כיאמר שהוא עבד הוא יותר ביחוס ויש לנו עוד יותר ליחס וליתן נגד הדבר כשלמה: ועל ענין הדברים שבאו קודם לאותו הפסק דין יש לדקדק:

באמת : שעיקר לדורו כמשה כדורו לפי שהיה לו לב פשוט ומופשט לזכות את ישראל בכל יכלתו ובכל נפשו של עולה היה לנקות את כבל מכל מיני פסולת לפי שראה אותם שנתערבו בגוים וראה שהיו חכמי הדור עולין עמו ולא היה עוד רוח באחד מהם לבדוק את ישראל לבדוק ולנקותן עמד והפריש פסוליהן והוליכם עמו וסדור הכהונה שראה הפרשתן כראוי הכירו בהם ולא חששו עוד אלו השולים על פסוליהם ולא נתערבו עוד בהם · ואם תאמר שלדורות הבאים כאשר אחד חשש על זה כבר ידוע שהמ"ש בהקוס אסר שבלשכת הגזית היו שם מיוחסי כהונה ולויה ובכל יום ויום היו יושבים בפסולים שלא להקריבן להם ולכן תמת הוא שלא עלה עזרא מבבל עד שעשה אותה סולת נקייה ועלה · ולכן יאמר אל תלה אלו בני אדם שרוצין מעשיהם למעשה סדום שהשכינה לא תלה · שמלה סוף משני מינים אחד כשהם מחיים היום המבולבלים והוא מה שכותב במלך באקדא בלשון ס"ל מאיר"ש · ואמר אשר עתה מגדים זה הוא יקר בין האנשים והוא יותר לבן ושניהם כיתבים טעם לכל מה שאכל וכשפלכה לכל מלה מדה כנגד מדה הם לא היו דולים להבל עלם שהוא נגד חנם הטעם והפסט לכל מלה לגבהות לסימן למה שלא יבא כפי רצונם וכפי השלם · ולכן אמרו עוד חרשה זה שקורא אכל ואמר מסתקתו לפי שאינם יודע אם הוא אכל אם לאו ולכן באמת חרשה מלשון מחרישים שמחרים אותם לומר לא תאמר אכל אם איננו בן בכל ההודעות שנאמר ולכן אם איננו מכיר לא את אביו ולא את אמו בכל השעה כאמר שהוא תוספי שנאסף מן הפוך ושאיננו יודעים מאין בא · ועל מה שדרש בחז"ל אדון ויאמר באמת משם הפסוק הוא שם של תואר ולא יאמר אכל בעל המאמר שתמיד הולך וסובב על ענין פסולי אותם אמר דרך דרש שהאדון הכל שהוא אדון אמר שאע"פי שישראל עמו עלמם בעמה שהיה היה שאותם מעמדת בזוג חבירתה לפני הם עוד חשובים כמו ר"ע כברובי הקדש בחיות הקדש וזהו עוד כבוד גדול לכנסת ישראל שאף בין הפסולין הקב"ה חושבן וחשובים לפניו כברובי הקדש · ומה שאמר הכתוב כ"ב חטה על הנושא אשה שאינה הוגנת לו מעלה עליו הכתוב כאלו חרש כל העולם וזרעו מלח הוא היקר שבמאמרי לפי שאם אינה הגונה לו בודאי שלא יהיה שלום והפקש עיניהם ואם יבואו בנים אינם בעלי חכמה לפי שאין להם הראשון שבו הם שהוא החניכות לדבר טוב ואין להם תוכחה שאין להם שלום · ואם כן אינו טוב הוא מ"ש שהוא כאילו חרשו לכל העולם וזרעו מלח שאינו מוליד פלום ופרית ומלח שרפה כל הארץ לא תזרע ולא תצמח · ומ"ש כל הנושא אשה לשם ממון הויין לו בנים שאינם מהוגנים והדם בכם ומהם יצא ומעיכם אכד והו הגאות בעצמו לפי שמי שנושא אשה לשם ממון אין לו יראת שמים ואיננו בוטח בה' שיתן לו לעזרה כנגדו אשה אלא כל לבו ומל נפשו איננו כ"א ממון רב · ובמה שאמרו אלו ולא יותר וא"כ אין לו שום

יראה

שמואל דאמר קרא והיתה לו ולזרעו אחריו וגו' :

שבן נרושה וכן חלילה דעבודתו כשרה א"א אם עבד בלא ביאה לפ' שלכתחילה לא קאמר דהא מחולל קרייה רחמנא וא"כ לכתחילה אינו כשר אבל אם עבד עבודתו כשרה משום דהתורה אמרה והיתה לו ולזרעו אחריו בין זרע כשר ובין זרע פסול · אבל לפי שהפסוק בעצמו אומר אח"ז והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם בנידון כזה י"ל שאין כשר אם היא ברית כהונת עולם לכן מביא מקרא אחר מן התורה ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה אפילו חולין שבו תרצה : אבל גם כזה אינו אמת בכל דבריו שמי יאמר לנו שחילו הוא מלשון חולין לבוא לדון גם על בן גרושה או חלולה על כן אמר ר' ינאי שהמכוון הוא מהפסוק ובאת אל הכהן וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל כהן שלא בימיו אלא זה כשר ונתחלל · וכן בעל מום דעבודתו פסולה זהו אם עבד בשוגג לפי שבמזיד כבר כתיב אך אל הפרוכת לא יבא ולא יחלל את מקדשי אלא עבד בלא ידיעה מנין לנו דלא מכשרינן ליה והשיב הגמרא לפי שאמר קרא לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום כשהוא שלם ולא כשהוא חסר ולכן וא"ו דשלום קטיעה היא לפרשנו שיהיה שלם ולא חסר ולכן בעל מום עבודתו פסולה :

פרק ד' עשרה יוחסין

וקמת ועלית אל המקום וגו' מלמד שב"המק גבוה מכל א"י וא"י גבוה מכל הארצות וכו' :

שב"המק גבוה מכל א"י הוא פשוט לפי שאומר דברי ריבות בשעריך וקמת ועלית מכאן שהמקדש גבוה מכל א"י דמכל גדדים שתם כתיב ועלית · וכן שא"י גבוה מכל הארצות מנא לן מפסוק של נביאים דכתיב לכן הנה ימים באים נאם ה' לא יאמר עוד וכו' כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא מארץ צפון דהיינו בבל ומכל הארצות אשר הדחתים שם וכתיב אשר העלה אלמא א"י גבוהה מכל ארצות אם אמר מכלם אשר העלה · ועפ"ז ב"המק וא"י אם היא גבוהה מכל הארצות כבר פירשנו מה שראוי לפרש בזה הענין ואין לנו מקום לשוב ולדבר מה שכבר דברנו שיש בו די :

א"ר"א לא עלה עזרא מבבל עד שעשאה סולת נקיה וכו' כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו מע"ה כאלו חרשו לכל העולם כלו וזרעו מלח וכו' :

פתח עינים

ביאת יש"ו הנצרי לקיים האמת בכל עוזו ומשגבו · Alterco avuto Ircano con i Farisei in occasione che li scongiurava onde gli dicessero se vedevano in lui azione contro la legge per rimediarvi, tutti lo lodarono, ma un certo Eleazaro gli fece vedere che era indegno del sacerdozio. — Josef. antiq. XIII. § 18. — Eleazaro disse : poichè bramate Ircano che vi si dica liberamente la verità, se volete mostrare che siete giusto, lasciate il supremo pontificato, e contentatevi del Civile governo del Popolo. — Ircano : Perchè mai ? — Eleazaro : Perchè sappiamo per testimonianza di persone provette che vostra madre era una schiava, e che come figlio di una straniera siete incapace per la legge di possedere simile dignità. — Joseph dice che ciò era calunnia, e fu Eleazaro biasimato dai circostanti. — Gionatan suo amico della setta dei Saducei si prevalse dell' occasione per fargli odiare il partito Fariseo, ed abbracciare il partito de' Saducei. Fece l' esperienza se i Farisei erano o no d' accordo con Eleazaro, ed interrogò qual pena meritasse questo calunniatore, ed essi giudicarono alla prigione od al Moloch detto flagello. Ciò irritò talmente Ircano che proibì gli Istituti e le Tradizioni dei Farisei, e si gettò al partito dei Saducei. Questo gli fece perdere l' affetto della plebe, e fu questo il motivo delle turbolenza nella sua discendenza. — Prideaux. מכל זה אנו רואים כמה כח על נכון

עם מאמר חכמינו ושמיום שנולד בו הסכלה עם הפרושים ונעשה צדוקי
באו כל אלו הדברים ובאמת ינאי הוא הורקנוס הגדול הוא יוחנן ששמש בכהונה
גדולה פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי · עיין הדרה בצמח דוד דף כ"ב עמוד
ב' שנת תרמ"ו לאלף הרביעי · הא לך דבריו : אחד החברים שאלה שלה
המלך יוחנן הנקרא הורקנוס ושחריב את מקדש הצדוקים והכותיים שעשו
בהר גריזים ברישיון אלכסנדר מוקדון וכשבא בשלום עשה משתה לחכמים
והיה ביניהם כסיל ושוטה שמו אליעזר בן פועירא הוא אמר למלך הורקנוס
די לך כתר מלכות כי כתר כהונה לזרעו של אהרן · והיו לוחשים שהמלך
היה חלל שאמו היתה נשבית בהר המודעית ויקצוף המלך מאד והיה שם
אחד מן הצדוקים ואמר למלך שברשיון החכמים מדעתם וחפצם דבר
השוטה הדברים הנזכרים · לאחר צוה המלך והעבירו קול בכל מלכותו
כהונה מכהן צדוק ובייתוס ויהרג הורקנוס מהפרושים ביום ההוא עם רב
לאת הכסיל אלעזר שרף כלם והמלך זקן מאד ולאחר ששימש בכהונה
גדולה פ' שנה לבסוף נעשה צדוקי · הא לך כל מה שיכולת לידע לאשר
ולקיים כל מה שאמרו רז"ל בדבר הגדול הזה :

בן גרושה ובן חלוצה עבודתו כשרה מ"ל. אר"י אמר שמואל

שאמר לו שימתין עד שיבוא עמם לרגל · וכשבא לכאן אמר לו עני המהפך בחררה ומחזר אחריה לזכות בה מן ההפקר או שיתננה לו בע"הב נקרא רשע שיורד לחיי חבירו וכן הוא בנדון דידן לפי שהחררה לא היתה מן ההפקר אבל היה ממש פקדון מה מיוסד על הקרקע ובא אחר וקדמו וזה השיבו שלא היה יודע שר' גידל היה מתעסק בה · וזה הוא קרקע הא' שלקחתי מיום היותי על אדמתי והיינו ש"ט שימכור אדם מקחו הראשון ור' גידל שלא היה רוצה גם לקבלה במתנה לא ניחא לה וכזה לא מר ניחא לה ולא מר ניחא לה ומתקריא ארעא דרבנן רוצה לומר הפקר לתלמידים   זה הוא ברור בחכמת המדות שהא' לא רצה לקבל מתנה והב' לא היה רוצה מה שאינו ראוי כפי הדין · מ"מ אינו כ"כ מיושב שהא' לא רצה לפחות מה שהיה עליו מן הדין מפני שהיה הא' שלקח בו וכי מפני שהוא הא' אין מקום לשוב על דבר בינו לבין עצמו ולומר אין עמי דין בדבר הזה? באמת זה הוא דבר תמוה ואין מקום לשביתת התמיהה אשר בה:

מעשה בינאי המלך שהלך לכוחלית שבמדבר וכבש שם ס' כרכים וכו':

דע בתחלת כל שכל מה שכתוב במאמר הזה על ינאי המלך שהלך לכוחלית שבמדבר ושכבש שם ס' כרכים ושלח וקרא לכל חכמי ישראל לעשות משתה כמו שעשה ואכלו ושתו ושהיה אדם א' איש רע ובליעל ואלעזר בן פועירא שמו ויאמר אלעזר למלך לבם של פרושים עליך כל זה הא' את בעצמו ואמר לו שקם להם בציץ שבין עיניך והקים להם בציץ שבין עיניו · היה שם זקן אחד ויהודה בן גדידא שמו ויאמר למלך רב לך כתר מלכות הנח כתר כהונה לזרעו של אהרן שהיו אומרים אמו נשבית במודעית ויבוקש הדבר ולא נמצא ויבדלו חכמי ישראל בזעם · ויאמר אלעזר בן פועירא למלך אם אתה שומע לעצתי רומסם והתורה היא כרוכה בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד · א"ר נב"י מיד נזרקה בו מינות דהוה ליה למימר תינח תורה שבכתב תושבע"פ מאין? מיד נתוצץ הרעה על יד אלעזר בן פועירא ויהרגו כל חכמי ישראל והיה העולם משותם עד שבא שמעון בן שטח שהיה אחי אשתו והחביאתו והחזיר את התורה ליושנה · דע בתחלת כל שהורקנוס היא יוחנן בן שמעון בן מתתיהו המלך ה' לבית חשמונאי ונקרא בדברי חז"ל גם ינאי מלכא ולכן הורקנוס יוחנן וינאי הכל אחד הוא ובזה הנו מבינים המאמר שאומר בכ"ד ינאי שמש בכהונה גדולה פ' שנה ולבסוף נעשה צדוקי וכן הוא האמת דאחר שהיה כל ימיו פרוש ואוהב הפרושים כפר בתשבע"פ ונעשה צדוקי · ולקיים האמת בכל יכלתו ולעשות כל מה שראוי לעשות לקיימו הבאתי לך מה שמצאתי כתוב בספרים הקדמונים בימי Prideaux וזהו משנת ק"ח קודם

תניא שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש וכו' עד שבא ר"ע ולמד את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח. ת"ר לאחר פטירתו של ר' מאיר א"ל ר"י לתלמידיו אל יכנסו תלמידי מאיר לכאן מפני שקנתרנים הם וכו':

באמת שמעון העמסוני היה רוצה לקבל שכר של פרישה לפי שהוא היה דורש כל אתין שבתורה לרבות איזה דבר נוסף לראשון שבתורה ואם כן בכל דרוש וכל דבר אחד אמר שהיה מקבל שכר על פרישתו שאין לך דבר שיבוא באת ה' אלהיך תירא לרבות להשוותו למורא מקום ב"ה וה' שקיבל שלימות את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח אם הדבר כן הוא עם כל זה שלא פי' אלהיך תירא הוא לרבות ת"ח הוא כנגד הסברא לפי שאין דמיון בין מורת המקום למורת ת"ח המקום ב"ה מלא כל הארץ כבודו ואין ספק שאין [illegible] בכל מורת האדם מאדם אע"פ שהוא ת"ח ואין כאן לפ"ד לעצות רבני כ"כ שאינו דומה בדומה כמו מורת המקום למורת ת"ח ועיין עוד על עלין תלמידי של ר' מאיר שלאחר פטירתו אמר ר"י לתלמידיו שלא יכנסו תלמידי ר' מאיר לבית מדרשו שלא ללמוד תורה הם באים אלא לקפחני בהלכות [illegible] כאמת שר' מאיר היה חכם גדול בתורה והוא חכם ומופלג וכש"ס [illegible] אמרתי לבאר [illegible] אם היו תלמידים [illegible] אין פיסול בדבר אבל עכ"ז לא היה לדחוק בעל [illegible] לומר המקדש בחלקו בקדשי קדשים ובין קדשים קלים לא קדש [illegible] שאין בזה לומר וכי אין אדם עשוי לקבל קדושין לבתו [illegible] לעשות לה שליח לקבל קידושיה בשורה [illegible] לשאול כב"המד מה יאמרו אם [illegible] לא ידענו בסוס מקים דגשים אסורות ליכנס בעזרה [illegible] כל הפסולין תניא שהשחיטה כשרה בנשים א"כ יכולה ליכנס לעזרה [illegible] ונזירה נכנסות בעזרה לסמוך אם כן [illegible] יכולות ליכנס בעזרה ואין חשש למס שריבה סומכים בה"ד:

פרק ג' האומר

רב גידל הוה מהפיך בההיא ארעא אזל ר' אבא זבניה וכו':

גם בין החכמים שבינינו קהם היו רבים שהיו מחזרים על איזה קרקעות לקנותה משום מעוט שבהם [illegible] לקנותה ר' אבא וזבניה [illegible] שקיבל [illegible] דבי יצחק [illegible]

לפש אחר הנקרא עוד היום Musa מישא וכן הם דבריו L'ecriture
senité assigne au royaume des jukatanaites deux places
frontieres ויהי מושבם ממשא באכה ספרה הר הקדם Ainsi Messa
peut avoir eté la frontiere a' l' ovest, et l' on trouve
encore a' l' ovest de la montagne un Vilage et un Chateau
qui s' apellent Musa מישן · אבל Michaelis אינו בענין הזה עם
Niebour בשלימו' אמתי לפי שאומר שבוקארט מביא הרדויכו מאורטוגרפיא
שלו שמלשון משא עושה מווא והשין מתחלפת עם Z · אבל אמת הוא
שבעברי אין בו חסרון גדול כמו בע־בי לפי שמיכאל בעצמו אומר שמלת
Musa בערבי כתובה אין בו בכתב לשון חילוף כי אם אות M · הכומר
הואטיו אומר שכן נקרא Chader שהיא מישן הקדמוני לפי שבלשון ערבי
מפרש ירקיק שמלמד לאדם להיות שליו ושקט ועוז וזהו מה שמדבר מהעזות
גם תלמודינו שיושב ודירש מישן נכללת בארביה המשכלת אשר רבותינו
לא היו מאמינים במדותיהם ואולי לא היו בכלל הערביים משום סוף
הפינינסולה אשר שם היו יושבים · עוד מצאתי במסכת יבמות י"ז פסולי
דהרפניא משום פסולי דמישן ופסולי דמישן משום פסולי דתרמוד · ובתוס'
אמרו פסולי דמישן משום פסולי התרמוד והא דאמר בפ"ב דקידושין י'
קבין עזות ירדו לעולם ט' נטלה מישן וא' כל העולם כולו · פי' לפי שהם
ממזרים כמו שכתבנו למעלה ובש' יוחסין דף קל"ו דפוס קראקא ובני
יקטן י"ז וכולם שכנו ממשא והיא הנקרא בלשון ערבי מכ"ה Meca אשר
היא מקום אחוזה שלהם ושם במקום קבר מחמ"ד נביאם במקום אשר
נקרא מדינה-אל-רבי והולך ומתפשט מלכותם עד אל-ימן ונקרא מלכות
שבא ועוד היום היהודים אשר שם קורים לצנעה Sanna אשר היא ראש
מלכות ימן Jemen אזל וכן חבר מות נקרא כן עד היום · י' קבין שיחה
ירדו לעולם ט' נטלו נשים וא' כל העולם כולו · וזהו האמת בעצמו לפי
שנשים אינן חושבות כ"כ כמו האיש אבל דיברות יותר מהם וכבר אמרו
רבותינו במקום אחר נשים דברניות הן · א"כ אין רע אם נאמר שמי' קבין
שיחה ט' נטלו נשים וא' כל העולם כולו · י' קבין שחרות ירדו לעולם ט'
נטל כושן · כבוקארט בספרו הנחמד פלג וכנען מפרש כושי על הערביים
אבל לא בכל ספרותיו אבל מביא גם היותר מיכן ומובהק שהוא מה שנק'
כושי מצבע הבשר וכמו שאמר הכתוב היהפוך כושי עורו ואין לנו לומר
דבר אשר הוא ספק כנגדו לפי שצבע הבשר הוא היותר קרוב להיות נגלה
בכל דבריו וא"כ מה טוב נאמר ט' קבין שחרות נטל כושן וא' כל העולם
כולו · ועל העבדים ידוע ומפורסם לעין כל שאין לך אדם בעולם שאוהב
השינה כמו העבד לפי שאחר שעיף ויגע אין לו כי אם לאכול ולשתות
ולאהוב השינה כידוע ולכן טוב אמרו רבותינו שהעבדים יש להם ט' קבין
מי' של שינה שירדו לעולם וא' כל העולם כולו :

פתח עינים

קוספאי Cossei המדי האמצעי היא הררית קרה ובלא פרי אבל תחת ספרי Caspia היא מלאה פירות ובכל מיני דשא חוץ מהשמן ויש בו שדה אחד גדול וכורא אשר יוכלו לרעות שם כ' אלפים סוסים אבל הוא ממלכות המלך בעצמו · מדי הוא מלשון מדה רוצה לומר אדם שיש לו מדה ולא יותר ואינו עשוי כי אם למדוד את עצמו ולכן נקראו בתורה האנשים הגבוהים אנשי מדה לפי שאין להם כי אם הקומה וע"כ אמר המשל כל ארוך שוטה וטעם המשל כבר פירשנו אותו במ"א מזה הספר · וכן מדי מורה מדת הדבר בלא הפסק שהוא דבר שכן הוא לא פחות ולא יותר · אחר כל זה הנו רואים שמדי היא אומה אשר אין בה לא טעם ולא ריח שהיו כולם בלא חומר ובלא צורה והיו כלא היו בכל שכן שאם א' מעיר ושנים ממשפחה היו לאיש לא היו נקראים מדי אבל פרס ועל כן טוב אמרו שלמדי אין בו כי אם הזוהמא של האומה ונטלו מהכנים שנבראו למכין י'· י' קבין כשפים ירדו לעולם ט' נטלה מצרים זה הוא פשוט לפי שאין בין כותבי דברי הטבע שמדבר מהמצריים שאין לו כתיבה ישרה על כל מיני מכשפים שיש בעולם שכולם היו תחת ממשלת שלהם ותוכל לראות על זה כתיבות האינגליסי בספרם על ד"ה שלהם רולין מיליוט ובין הקדמונים סינופונטי שאג'יטו פליניו אלייני וכמה וכמה שכולם יושבים ועומדים על כל מיני מכשפות שלהם ואם כן אין לתמוה אם ט' נטלה מצרים וא' כל העולם כולו · ואם עשרה קבין נגעים ירדו לעולם ט' נטלו חזירים אין דבר יותר מאוסר ומובן מזה לפי שבכל הנבראו אין כמוהו אשר לא נולד כי אם לעשות מאומה בעולם ולאכול ולשתות עד שנהרג לאכלו בין לבדו בין לשמנו הגדול כידוע לכל מי שהוא חי · ועל כן בכל האיקלימים אשר אינו מותר לאכלו אין בו חזיר כמו האסייה בסוריא ובכמה מדינות אשר אין בו רשות לאכלו · ולפי שהוא מלא צואה וכל מיני מאוסים אין ספק שיש בו כל מה שהוא יכול להיה לו הכנה לכל מיני נגעים שבעולם ועל כן טוב אמרו ט' נטלו חזירים וא' כל העולם כולו · י' קבין זנות ירדו לעולם ט' נטלה ערביא וא' כל העולם כולו אע"פי שערבי או ערב הוא שם אומה הנקראת ארבו כמו שתראה בצמח דוד פעמים נקרא גם כן ערבי נגב או גולן עכ"ז לפ"ד ערב הוא מלשון ערבוביא שמורה דבר שיש בו דברים רבים מכאן ומכאן ותוכל לדרוש בלא פחד של דבר אחר כי אם ערבוביא Mescolanza · וא"כ הוא אין ספק שכמו שהבריות בכלל הם בערבוביא גם האיש והאשה הם הם בערבוביא עצמה שהוא הזנות הטבעי · ולכן מה טוב אמרו ט' נטלה ערביא וא' כל העולם כולו · י' קבין עזות ירדו לעולם ט' נטלה מישן וא' כל העולם כולו · מישן היא מישן הקדמוני היום נקראת Chader בין חדקל ופרת אשר מתנו מדבר פיליסטורנו ספר ג' קאפיט' ז' כמו שמדבר Martiniere ניאכור ההולך למסעיו ממקום אל מקום בנייר ג'יאוגרפיא שלו של יאמן Jemen לצפון Moka משם מקום

לפס

טיטו ליוויו ספר ל"ח § 40 וכן מהמדינה עצמה ספר מ"ב § כ"ג ומתוכניו
מדבר Tacito בשנותיו ספר ו' § מ"ד ומזה בא הבלבול אשר מהקדמונים
ומאחרונים מהקדמון עילם עשו עם עילם שם מדינה אחת אשר בא שם
כמו שאמרנו · הוא מבורר אחר כל אלה אשר אמרנו מספרי הנכרים אשר
באו על נכון על תלמודינו נתנו לי מאת היקר החכם כמ' יהודה סראוול
ה"י מספריו הנכבדים אשר באו בבליוטיקא הפרטית והנחושבת שלו
שעילם הוא שם הקדמון של פרס אשר אחר זה נכתב במקום עילם
שפרס הוא שם מגזרת פרש שהוא מי שלומד הרכב והפרשים ובפרט
Cavalcare ועל זה כתב דבר גדול Tommaso Hyde והוא מאינגלטירא
Hystoria Religionis vitarum persarum eorumque majorum:
ושם תראה שביום Maratona הכל חס ונשלם בלא ספרים ובלא כתבים
ולא תמלא אחר זה כי תם החיל הגדול והפרט אשר שם הפרסיים עשו
שלום ביניהם · וכל לימודיהם היה לעשות פרשים בלעז Equitare אחר
זה לחיות מושך בקשת Sagittare ואחר כל אלה שלא לדבר כי אם האמת
ex vera dicere ובאמת הכותב סנופינטי בין הקדמונים וקארדין
ולוולייכטי בין האחרונים אינם עושים כי אם שירות ותשבחות למלכות
פרס על הרכבותיו על הפרשים ורכבים ועל משיכת הקשת וכן החכם
קסטילו מדבר על מילת פרס שמורה חכמה גדולה בפרשות ובכל מיני
רכיבה ולכן אמרו במסכת קדושין שלנו ר' אמי כי הוה חזי פרשי דרכיב
אמר היינו דובא ניירא מלשון דוב · א"כ ביה הענין פרס אחרי מצרים היה
הראשון במלחמה וברכב ובפרשים והיה באותו הזמן ראשונה מאטיני בין
היונים · ואחר כל אלה אמת הוא שעילם זכתה ללמוד ולא זכתה ללמד
ואמת הוא מ"ש רבותינו י' קבין גסות הרוח ירדו לעולם ט' נטלה עילם
וא' כל העולם כולו ובמה הוא מכוון על אחת מהמדינות הנק' Elimajs
אין להבה נחית ואיסתרבובי הוא דאיסתרבוב להתם · לפי שבאמת על
המדינה האחת כזאת היה הגסות הרוח של עילם כמו שכתבנו · י' קבין
גבורה ירדו לעולם ט' נטלו פרסיים וא' כל העולם כולו · זה הוא אמת
על פרס היותר חדש אחר עילם שכל גדולתו וחכמתו היה בדברי פרשים
ורכבים והיו גבורים עד אין חקר בדבר הזה כמו שאמרנו והוא פשוט ·
אם כן י' קבין גבורה ירדו לעולם ט' נטלו פרסיים וא' כל העולם כולו ·
ומה שבא אחר זה י' קבין כנים ירדו לעולם ט' נטלה מדי וא' כל העולם
כולו · כבר ידוע שמלכות מדי לא היה כי אם שני למלכות פרס והיה
להם לדת שלא להוציא המלך חוץ לחומה מיום היותו על כסאו עד יום
מיתתו ותוכל לראות בחכם דולין בכתביו על מדי כמה וכמה הם בין
המדיים שהם כלא שיו · מדי היא באסיה לצפון יש לו ים אירכנו למערב
הרן הגדול ואשור לנגב יש לו מלכות פרס ולמזרח עם אירקניה ועם
הפרטיה אשר היתה כתובה מפני שהיא מתישבת ממנה מחמת ההרים

קוספאי

מן הגדול עד הקטן ואין מקום בה אשר אין בה מרגוע ובטח עליה · עשרה קבין עשירות ירדו לעולם ט' נטלה רומי וא' כל העולם כולו · וזה היה על פי האמת והצדק בימים ההם שאין עושר בעולם שאינו ברומי ובסביבותיה כל הגוים כאין נגד רומי ובפרט בימי קיסרי הגדול אשר חשב שרומי בכלל היה המיטרופולין של עולם ואחריו לא קם כמהו וכן להרבה שנים אחריו בימי חבריו וקסרים אחרים שבאו אחריו כמו שנראה בפרט בד"ה שלהם וכל הדברים הגדולים ממצרים וממקומות אחרים אשר נטפו בה כבר רבו עד מאד להורות שלא היה בעולם. דבר יותר גדול מרומי הבירה ומסביבותיה · ומה שבא אחר זה י' קבין עניות ירדו בעולם ט' נטלה בבל וא' כל העולם כולו יש לחלק הדבר לשני חלקים · הא' הוא העניות סתם וזה לא היה בבבל מפני שאמת הוא שלא היה בהם חכמה ויופי כמו בירושלים ובא"י אבל לא היו בהם יראים מיגיעת התורה ולעשות כל רצון לשוב ולחזור וליגע יגיעה אחר יגיעה ובכל וזהו הפן הב' זכתה ללמד כמו שאומר עזרא כי הכין ה' לבו להבין בתורת ה' וללמד לישראל חק ומשפט · א"כ היה בהם עניות של תורה מצד ההתרשלות אבל לא בכל מקום ובכל זמן וישובו אחרי כן ומכח יגיעתן דרשו ולמדו להבין גם לאחרים מה שראוי היה לידע ולהודיעם · י' קבין גסות הרוח ירדו לעולם ט' נטלה עילם וא' כל העולם כולו · עילם היא פרס והוא היה בן שם אשר היה להם מזרח חדקל ומזמן אברהם אבינו אנו קוראים כדרלעומר מלך עילם · ויוסף עברי (שיר השירים חלק א' קאפיטולו י"ד) אמר Elamitas qui persiarum sunt principes dereliquit אחר איזה מאה שנים אנו רואים שעילם נהפך אחרי כן לפרס ויחזקאל ודניאל היו הראשונים שקראוהו פרס וישעיה וירמיה אמרו ביחד פרס ומדי ואמר על זה הפסוק עלי עילם צורי מדי · וכן החכמים של אינגילטירה שכתבו על זה אמרו שהשם הקדמון של פרס היה עילם · וכן רבותינו אמרו במסכת מגילה פ"א ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים מלך זה ושתי ושרים זה המן וי' בניו וידוע היא שכל אלו היו במלכות פרס · אבל צריך לידע שאחר חדקל הנהר היה עיר א' או עם א' אשר היה להם שם Elymais וגם Elmaides ובין אחרים Elimei וזהו מה שאמר דניאל ואני בשושן הבירה אשר בעילם · ומהעיר הזאת מדבר סטרבוני בספר י"א מג'יאוגראפיא בשם Elimais ופליניו ספר ז' קאפיטולו כ"ו הוא מדבר שהנהר Euleo אשר הוא עובר תחת חומות וזה היה מחלק מה שנקרא סוסיאנה מאלמאידה · וזהו הנהר אשר דניאל קורא (קאפי' 28) אובל אולי · וגם אירונימו אומר שעילם הוא א' מדינה מספרסיא אשר בנדון דידן היא פרס בכלל מהעיר Elimaide ראש המדינה מדבר הא' של מאקאביו קאפיטולו ו' סעיף א' אשר שם אומר שאנטיוכוס הגדול עשה כל מאמצי כחו לשלול שלל אוצר רב אשר נמצא שם וכן מדבר בזה

רבי יהודה אומר בכל לבו ובכל נפשו שהמתרגם פסוק כצורתו שבא לחסר תוספת התרגום שלנו לומר לא אתרגם פסוק זה אלא כצורתו כגון לא תענה על ריב לא תסהד על דינא הרי זה בדאי לפי שלא תענה על ריב אינו אסור אדרבה היא מצוה אם היא כהלכתה · וכ"ש המוסיף עליו הרי זה מחרף ומגדף לפי שמשנה את דבריו ואם אונקלוס הוסיף לא הוסיף מדעתו שהרי בסיני ניתן ונשתכח וחזרו ויסדו כדאמרינן במגילה ושום שכל זה תרגום א"כ התרגום הוא פשוט ומופשט שאינו כמו שהיא הכל הוא הכל מפי הגבורה עצמה ואין בנו רשות לא ללמוד ולא ללמד יותר מן הראוי וכמו שהוא אונקלוס תרגם מלה במלה יש לנו לתרגמו לא להוסיף ולא לגרוע · ובאמת אם הפשט של הפסוק הינו כדאי ובא אונקלוס ותרגמו תרגום שלו הוא כמו פסוק אחר הבא מפי הגבורה ואינו בדין עמנו לטענו ולכן אמרו במקום אחר ושום שכל זה מקרא ויבינו במקרא זה תרגום .

עשרה קבין חכמה ירדו לעולם ט' נטלה א"י וא' כל העולם כלו וכו' :

החכמה היא כשני פנים הא' מפי הגבורה עצמה הב' היא ברורה במוח ובלב האדם וזה הוא לפי חכמת הבירור עצמו יש אדם שהוא מלא חכמה ובינה כמו ן' · יש אדם אחר שהוא כמו מ' וכן ליותר פחות עד היותר כבד כמו ק' ור' וכיוצא · א"י באמת יש כל אחד משני פנים · א' היא הארץ הבחירה אשר בחרו כל ימי הארץ לשוב בה לתור בה ולקבוע מקום לתורה ולחכמה ואין ישיבה שאין בה ישיבה ממש כהלכתה וא"כ היא מלאה חכמה וד"א · ב' היא א"י אשר מיום היותה עד היום הזה היא הארץ אשר מן הבוקר עד הערב בה יגעים ותלמדים תורה כהלכתה בכל מיני חריפות ובכל מיני עיוני הלכה ועוד היום אם יש לך דבר חמור ליפא וליתן בה כל העם עיף ויגע [לשוב ולכתוב כתב אחר כתב לא"י וליפא וליתן עמהם כן עם הלב לב"ד בין עם מי שבא הא"כ עד שתקום התורה כדין וכהלכה על פי א"י עצמה ולכן מה טוב ומה נעים לומר י' קבין חכמה ירדו לעולם ט' נטלה א"י וא' כל העולם כלו · עשרה קבין יופי ירדו לעולם ט' נטלה ירושלים וכו' זה הוא פשט גמור לפי שמכל הגיאוגראפיא שלנו ידענו נאמנה שירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו ושם עלו שבטים להודות לשם ה' · וירושלים היא גבוהה מכל הארצות והיא מתהפכת לב' פנים ועל כן נקראת ירושלים מלשון שכיים כמו מגרים אזנים עינים וכו' · ונקראת גם כן ירושה מגזרת ירושה לפי שבאמת ב"המק ומשרתיו אינם כי אם ירושה לא"י והכומר החכם ווילפאנדו בספרו הגדול על יופי ירושלים רבה עד מאד תפארת ירושלים וכל בניניה

מן

פתח עינים

ואע"כ וזהו האמת בעצמו בפרט אם יש איזה דבר של דופי שאיננו יודעים אם לדבר כשר או לדבר שאינו מותר · ומ"ש כל שישנו במקרא במשנה ובדרך ארץ לא במהרה הוא חוטא וזהו אמת מוסדי לפי שמי שהוא ירא שמים במקרא ובמשנה ואם הוא בעל מדות בד"א הוא ירא שמים בכל מקום ובכל זמן ואין ספק בדבר שהאדם הוא במות שהוא בין באיסור ובין בהיתר :

למה צדיקים נמשלים בעו"הז לאילן שכלו עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טמאה נקצץ נופו נמצא כלו עומד במקום טהרה כך הקב"ה מביא ייסורין על צדיקים בעו"הז כדי שיירשו בעו"הב :

למה נמשלים במשל הזה לאילן שהוא עומד במקום טהרה ונופו נוטה למקום טמאה נקצץ נופו נמצא נופו נוטה למקום טומאה וכן הוא על אחר שהוא עומד במקום טומאה ונופו נוטה למקום טהרה כ"ז הוא ברור מדבש ואם בו היכר ובנידון כזה משפיע להם ומורישן למדרגה התחתונה של שאול ולכנגד זה הוא שנוטה למקום טומאה נקצץ נופו נמצא כולו נוטה למקום טהרה ובאמת יש דרכים הרבה · אבל לפי האמת אין בו כי אם לב אחד וזה יהיה הדבר יותר מופלג בדין הזה · לכן הקושיא תלמוד גדול או מעשה יש בו פלוגתא אם מן הדין התלמוד קודם למעשה לפי שבלא מעשה אין תלמוד ולכן נענו כלם ואמרו תלמוד גדול שתלמוד מביא לידי מעשה · וכן הוא בענין התלמוד שקדם לחלה מ' שנה לתרומות ומעשרות י"ד ז' של כיבוש וז' של חילוק לשמושן הא תמצין שמטה וליובלות ק"ד שיובל מתחלתו הוא משמט · וכ"ז משום שאין תחלת דינו של אדם אלא על ד"ת והוא משפט ודין לפי שאם דינו קודם למעשה כך שכרו קודם למעשה שנאמר ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצרו · ומה שאמר עוד כל שאינו לא במקרא ולא במשנה אינו מן הישוב הוא פסול מעצמו לפי שאין לו נשמה ותמילא הוא פסול לעדות ולכן אומר עוד הרי הוא ככלב · ועוד הוא כל מי שאינו במשנה ולא בגמרא ולא בד"א דור הבאה ממנו לפי שאין מקום לנו לשאול ולדרוש מה שאינו יכול לשוב ולתמור .

פרק ב' האיש מקדש

תניא רי"א המתרגם פ' בצורתו ה"ז בדאי והמוסיף עליו ה"ז מחרף ומגדף :

לה פירות · אבל לא בכל מקום ובכל זמן לפי שלמשל בחילול ה' שאדם חשיב עובר עבירה ואחרים למדין ממנו לעשות כן ובכיוצא בזה יש לה קרן ויש לה פירות וגם הוא יושב ומתבקש בין על הקרן ובין על הפירות · מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה אף אם אינו עושה מעשה אין יושב ואינו עושה לא מחמת רבינו אלא מחמת איזה אונס שאינו יושב ונותן מרגיע לנפשו לעשותו ולכן אמרו עוד מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה לפי שלא יצא מן הכח אל הפועל משום איזה קלקול ולא מחסרון הדעת והלב ות"ש אח"ז היא האמת הנמור שמחשבה שאין בה מעשה אין הקב"ה מצרפה למעשה · אבל מ"ש למען תפש את ישראל בלבם הוא בלבד בענין ע"ז והאמת הע"ז אין בה כפרה לפי שבאסור הע"ז בהלכתה כל שעולם אחד אחד ואין עוד בטחון להצילנו ולהקימנו · ועולא שאמר כיון שאדם עבר עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר גם זה לפי האמת הוא בקיאות ואין בו ספק לפי שאם אדם עבר עבירה פ"א ונעשה עוד דבר שני כמו בפעם הראשון אין ספק שאין לו עוד יראה ומהראשון והשני נעשה לאלפים ולרבבות לפי שהעון ההוא באותו מקום אין בו עוד רוח ודומה להיתר :

תנן אין מקיפין בחילול ה' א' שוגג וא' מזיד וכו' כד שישנו במקרא ובמשנה ובד"א לא במהרה הוא חוטא וכו' :

אילן מקיפין הוא שאין עושין כחנוני המקיף לאדם פעמים רבות ואינם נובין כל הקפותיו ביחד אין עושין כך מלמעלה למחללי השם ונפרעין מיד שאם היתה כף המאזנים שקולה ויש באחד עונות חלול ה' מכריעין את הכף לחובה וזה הוא מפני שאין אדם יושב ופורע מה שאין לו ליפרע · אבל אם יש לו ליפרע אין בדבר נמול וחייב ליפרע לפי שעה מפני שיל"חר אין לו נזרה ומי שהוא חייב ליפרע חייב בד בבד ואין לו היכר למפרע ע"ב הוא ברור כשמש שאם האדם הוא כאילו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה · וכן אם הוא צדיק גמור ומרד באחרונה איבד את הראשונות ואם הוא רשע גמור ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע ואפילו מחלה עונות ומחלה זכיות לא הויא מפני שאינו תוהא על הראשונות · כל זה הוא האמת בעצמו ואין בו שום דבר של דופי ושל מרמה · לכן ברגע הגדול הוא מה שנראה לראות באדם הזה אם האדם היא פשוט ורואה שהעולם היא כמו שהוא והוא חסיד ועלבון בכל אין בו לשפוט עליו אם היא עשה ליכות ואם לאו איני נוטה כי אם לחובה ·

לנקותו מעונותיו כדי שיטול שכר שלם והשני מטיבין לו לשלם לו שכר מצותיו בחייו כדי לטורדו וכי בשביל זה יהיה מותר להאחד לשלמו והשני ליתן לו עונש ומפני מה כל האחד ואחד בין שיהיה לו אחת מאלו המצות זכין שאין לו לא יהיו שוים לפני המקום וכמות זה כן ימות אחר ולמפרע ולכל אחד לפי מספרו בקדש ובחול יטהרו ויטמאו ומפני מה האחד ישלמו לו שכרו והשני יהיה לעולם נפסל ונטרד ? אין זה מסיוע האלהי ואין בו דבר שנראה לפי המשפט והצדק ורבי יעקב יש לו סברא היותר בטוחה בעולם וזהו ששכר מצות בהאי עלמא ליכא ואין לנו כי אם לדון בעולם הנשמות ולא יותר · ובאמת אנו רואים כמה רשעים גמורים שמטיבים על כל מיני בטחון ואין להם דבר שיעזבם שלא לבטוח וכמה צדיקים ועניים שהן בהם כי אם לעזוב מה שיש להם ושאין להם עוד הבטחה גמורה מפני שכולם הם אבודים ובלא מנוח לפח שלהם ? ולכן ר' יעקב אמר בכל מיני ברירות שכר מצות בהאי עלמא ליכא · ובאמת ר"י בא לגלות ששכר מצות בהאי עלמא ליכא · וראה המשלח את הקן שבחזרתו נפל ומת ואין לך תימה כי אם שלעולם הנשמות יהיה השכר ואין גמגום על ההרהור על הסולם רעוע דקביע היזקא לפי שר' יעקב מעשה חזא ואין בדבר שום ספק · ומה שדרשו אח"כ כל העושה מצוה א' מטיבין לו עשה אין לא עשה לא ורמינהי ישב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעושה מצוה והשיב כגון שבא דבר עבירה לידו, וניצול הימנה באותו זמן אם הוא ישב ולא עבר עבירה נוטל עליה שכר כעבירה שבא לידו וכפה יצרו ולא עבר שאין מצוה יתירה מזו לפי שבכפוף יצרו הגדול עשה המצוה היותר גדולה שבתורה ובאמת ר' חנינא בר פפי מעשה דר' צדוק ורב כהנא כל אלו הנ' היו פתח פתוח לכל מיני מרגוע והקב"ה הצילם בחסידותו ובפרט אליהו שבא לקבלו כדי שלא ימות במיתה משונה :

דמי ליה רבא לר"נ תנן אלו דברים שאדם עושה אותן אוכל פירותיהם בעו"הז וכו' א"ה בשילוח הקן נמי כתיב למען ייטב לך והארכת ימים תנא ושייר וכו' :

אמת גמור הוא שבכבוד א"וא, גמילות חסדים הבאת שלום ות"ת אין בהם כי אם הנאה גדולה בין לו ובין למסייעים אללו בכל דבר ודבר · אבל בשלוח הקן אע"פי, שכתוב בו למען ייטב לך והארכת ימים לא מצא הגמרא להשיב תנא ושייר מפני שאם המשנה אומרת אלו דברים בא מן הדין שהם בלבד הם הנאמנים בדבר ולא יותר אבל האמת הוא ששילוח הקן היא מ"ע אבל אין בה לעשות דבר של עיקרים ושל ג"ח כמו באחרים ואם כן הוא טוב לשמים אבל אינו טוב לבריות · ולכן טוב לישוב ולדרוש בלא דבר אחר בלא לדין המגמגמים · כן העבירה יש לה קרן ואין

לה

א"ר איבו אר"י אין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים וכו' · כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח וכו' :

מה שאמר ר' אבו שאין ת"ח רשאי לעמוד לפני רבו אלא שחרית וערבית כדי שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים שהרי פני יוצרו אינו מקבל אלא שחרית וערבית ואם כן גם רבו לא יהיה יותר אינו אמת בכל גדריו לפי שאם יש לו איזה דבר שחייב התלמיד לישב ולדרוש אפילו י' פעמים ואפילו כ' פעמים אין מקום לזה המספר · וכל זמן שתלמיד רואה את הרב חייב לעמוד ממקומו אפילו כ' פעמים ביום זה היא סברא ישרה ואין מקום לסברות אחרות · ומ"ש עוד כל ת"ח שאינו עומד מפני רבו נקרא רשע היא וודאות עצמי מפני שהתורה כלומדיה היא תורת אמת ואנו חייבים לכבדה כראוי לה · אם כן אם אינו עומד מבזה התורה בכל יכלתו ונקרא רשע ואינו מאריך ימיו לפי שאין דבר שיושב ומרגיש נגד הבריאות כמו הצער שיש בגידים ובאיברים אם יושב ואינו עושה מה שראוי לו לכן אמרו בכל האמיתות שאינו מאריך ימיו מפני שמעט מעט המאכל אינו מתעכל כראוי והעיכול של הפיטויטה מתרבה והאלטומכא והאיברים של מטה מתרבה ואם העיכול אינו לפי שבח הטבע כולו הוא כאבד וגם תלמודו משתכח לפי שאם איברי הגאן ואיברי השור אינם יושבים כראוי ומתעכלים גם המוח אינו עושה מה שראוי לעשות והתורה משתכחת ואין בנו עוד רוח · ומה שאמרו כמאמר ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה ללמדנו לפי החשבון שבז' באדר נולד משה ובז' באדר מת הוא ברור מדעתו ואין לנו לא להוסיף ולא לגרוע על החשבון שבא בלוחי הש"ם :

כל העושה מצות א' מטיבין לו ומאריכין לו ימיו ונוחל את הארץ וכו' שכר מצות בהאי עלמא ליכא :

כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין לו ימים ונוחל את הארץ בעלמא זה אינו בין הדברים שמותרים לידון וכי במצוה אחת בלבד יש לו להטיב ולנחול את הארץ · וגם אם המאמר אומר כל העושה מצוה אחת יתירה על זכיותיו על זה יהיה כאילו קיים כל התורה כולה וגם אם יש בין המצות אחת מאלו הדברים שאדם אוכל פירותיהן בעה"ז ? ומה לשוב ולדרוש על התשובה אשר בנו ? וכן מה לנו להאמין שמי שזכיותיו מרובין מעונותיו מריעין לו ודומה כמי ששרף כל התורה כלה ולא שייר ממנה אפילו אות אחת ? ונגד זה מי שעונותיו מרובין מזכיותיו האחד לנקותו

פתח עינים

יש מאכיל לאביו פסיוני וטירדו מן העולם ויש מטחינו בריחיים ומביאו לעו״הב וכו׳ :

דמא בן נתינה היה מכבד אב ואם יותר מן הראוי · על כן בכל שלום ובכל שקט ראה מה שראה על שירקון של זהב שקרעתו אמו · עם כל זה איננו דבר נהוג ואין אני רחוק מהאמין מה שאמרו במדרש שהיתה מטורפת בדעתה · ומ״ש יש מאכיל לאביו פיסיוני וטירדו מן העולם איננו נגד הדעת להאמין בזה לפי שהפסיוני עוף שמן וחשוב ממין שליו שיש במדבר וטורדו מן העולם מפני שכעס עליו שמראה לו צרות עין על סעודתו · ודע שהפסיוני הוא מין Cutornix הנקרא Fagiano ובאמת פסיוני ופאסיאני הם דבר אחד · ומה שאמר אביי לר׳ אבהו מאמך קבל ומאביך לא תקבל הטעם הוא שהאב היה גדול בתורה מה שלא היתה אמו ולכן ממנה קבל שלא להטריד דעתה אבל מהאב טרוד וגדול בתורה לא יקבל לפי שמקבל ממנו עבודה · ומה שאמרו בענין ר׳ שמעון של אמו הוא אמת בכל גדריו אבל הראיה הגמורה היא אם זרקה ארנקי לפניך בים ולא הכלימתה ומי שלא הגיע למדה כזאת לא הגיע למה שהוא מורא וכבוד בכל יכלתו · ומ״ש עוד איזהו מורא ואיזהו כבוד כבר פרשנוהו במקומו למעלה וכן על ארנקי שיטילהו לים בפניו ולא תכלימתו ואין צורך לשוב ולכתוב מה שכבר כתבנו · ועל ענין ר׳ אליעזר ור׳ יהושע שהיה ר״ג עומד ומשקה עליהן הן אמת שלכל תכלה ראיתי קץ וההשקפה ראשונה נראה דבר יותר מן הראוי שר״ג יהיה עומד ומשקה עליהן אבל לפי האמת גם בדברי העולם יש איזה זמן שנראה מותר לשבר הדינים הנהוגים ולעשות איזה דבר שנראה שחוק ותפלה · כל שכן עם המשל של אברהם אבינו שעבד לערביים ור׳ צדוק שאומר באמת שהקב״ה משיב רוחות מעלה נשיאים מוריד מטר מצמיח אדמה ועורך שולחן לפני כל אחד ואחד וא״כ אין מקום לתמוה אם רבן גמליאל עומד ומשקה עליהן · ובענין בעלי אומניות כשמביאים בכורים היו עומדים בתוך ירושלים והפרש הוא ברור כשמש · הת״ח בשעה שעוסקין במלאכתן אין להם דבר נגד בעלי אומניות כל שכן שהיו יושבים ועומדים בכל שעה ובכל רגע אבל הבעלי אומניות עם מי שהיה עוסק במצוה כתיקונה היו באים להביא מה שהיו חייבים להביאו היו חייבים לשאול בשלומם ואומרים אנשי מקום פלוני בואכם לשלום לפי שאם לא יעשו כך היו נבזים בעיניהם ולא היו עוד זריזין למצות כראוי · ולכן הוא ג״כ הטעם הפשוט שב״א חשובים בעיר היו עוסקים במצות לא היה להם לבעלי אומניות למיקם מקמייהו לפי שאין להם דבר שנראה להם להתרשל באומנותם וכל דבר יהיה לפי רצון הבורא יתעלה ומי שבא אחר כן ולא יותר לא להוסיף ולא לגרוע :

פיך לא נאמר אלא אמרי פיך בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אוה"ע לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך ואת אמך חזרו והודו למאמרות הראשונות וכו' רבא אמר מהכא ראש דברך אמת וגו' בעו מניה מר' עולא עד היכן כבוד אב ואם א"ל צאו וראו מה עשה גוי א' לאביו באשקלון ודמא בן נתינה שמו וכו' ·

גדול מצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה וכו' :

יש לדקדק דפסוק שאומר יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך בלשון רבים למה הוא מדבר · על כן אמרו רבותינו אנכי ולא יהיה מפי הגבורה שמענום אבל עכ"ז היה נראה כי כל הדרשות לכבוד עצמו הוא דורש עד שאמר כבד את אביך ואת אמך שהיא מצוה בין אדם לאדם ולא בין אדם למקום ובזה חזרו והודו למאמרות הראשונות · ע"כ טוב אמר הפסוק יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך כלומר כל הגוים יודו לה' כל מלכי הארץ כשמעם שאמרי פיו היו עליו ועל בריותיו · וכן אמר רבא ראש דברך אמת על אנכי ולא יהיה לך שהם עיקר התורה אלהות ה' ותורה מן השמים ולעולם כל משפט לדקדק זה הוא לבני העולם על מצות כבוד אב ואם שהם מכבדים המקום ב"ה שלבני העולם הם משפט וצדקה בכבדם מי שהיה עיקר מציאותם אחר הבורא יתעלה וכמ"ש שלשה שותפין יש באדם הקב"ה אביו ואמו · ומ"ש על דמה בן נתינה שלא רצה לעשות ריוח גדול במכרו ס' רבוא פרקמטיא בס' רבוא שלא לצער אביו שהיה יושב ושקט וישן והיה המפתח מונח תחת מראשותיו באותו רגע ואחרי כן באו חכמים לקנות פרה אדומה שהיה בעדרו ואמר להם איני מבקש כי אם הממון שהפסדתי בשביל אבא כל זה הוא פשוט ומופשט ואין בו לא להוסיף ולא לגרוע · אבל מה שאמרו בשם ר' חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה נראה בהשקפה ראשונה שהיא נגד השכל שהמצווה ועושה יותר חשוב ממי שאינו מצווה ועושה לפי שמי שעושה אע"פי שאינו מצווה הוא בלו מרצונו ולא מרצון מי שציוה עליו כך כמו במצווה אבל התשובה היא שהמצווה היא יותר חשוב אם עשאו לפי שדואג ומצטער פן יעבור · אבל מי שאינו מצווה ועושה הוא תמיד יושב ושקט ויש לו פת בסלו ואם ירצה יניח בעל שלותו ובכל תמימות לבו :

כי אתא רב דימי אמר פ"א היה לבוש סירקון שר' זהב והיה יושב בין גדולי רומי ובאתה אמו וקרעתו ממנו וטפחה לו על ראשו וירקה לו בפניו ולא הכלימה וכו' ·

פתח עינים

ת"ר ג' שותפין הם באדם הקב"ה ואביו ואמו וכו' ר"א גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד אמו יותר מאביו מפני שמשדלתו בדברים וכו' מתירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה וכו' בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו אמר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם :

על הענין הזה כתבתי בארך במסכת נדה יעויין שם ותמצא מרגוע לנפשך על השותפות שתמצא בכאן · ומה שאמרו גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבן מכבד את אמו מפני שמשדלתו בדברים ושהבן מתיירא מאביו יותר מאמו מפני שמלמדו תורה נראה לי דבר נכון בענין הזה · האם היא בדעתה יותר קלה מהאב אבל לבחנו לשחקו וכיוצא האם יותר טובה מהאב ולכן הנערים בכלל הם אוהבים יותר האם מהאב · אבל נגד זה המורא והכבוד הם יותר גדולים בבנים לאב מלאם לכן בענין הנחמה ושיעור אמר הנביא כאיש אשר אמו תנחמנו לפי שבענין הנחמה האם היא יותר מוכנת מהאב · אבל בענין האהבה הגמורה והרחמנות בכללו האב הוא יותר מוכן מהאם והוא יותר מוחש לאהוב ולכן אמר דוד כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו לפי שהרחמנות בכלל ובפרט הוא יותר באב מבאם · על כן מה טוב אמרו שאם האדם הוא רשע ומצער אביו ואמו אומר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שלא לצער אותי · ומ"ש עוד ר' יצחק כל העובר עבירה בסתר כאילו דוחק רגלי שכינה היא ברור עם הענין אשר אדבר · ידוע ומפורסם הוא שהשמים כסאו והארץ הדום רגליו ומלוא כל הארץ כבודו · ואין לך תנועה בכלל ובפרט שאין בו מקומו של הקב"ה אם כן מי שעובר עבירה בסתר יחושב אין המקום מה' מורה כי מקים הקדמה שבאותו מקום אין הקב"ה רואהו אם כן הוא דוחק רגלי שכינה שמורה שאינו יושב במקום שיושב ואינו הולך במקום שהולך · וכן אמרו גם כן בכלל רצון הפילוסופיא אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה לפי שמי שהולך כזה נגד כל מה שעושים היהודים אחרים מורה ההולך כך שהוא אינו שוה לאחרים ולכן הוא הולך בקומה זקופה לפי שאחרים הם שפלים ממנו · אם כן בנדון זה השפלים הם מעולם א' והוא מעולם אחר ולכן הוא גם כן דוחק רגלי השכינה לפי שאומר עולמי אינו עולם האחרים מעט נכבדים ממני ואיני רואה אותם בני האדם כמו שאני בעצמי נולדתי ונופחתי כן ר' יהושע בן לוי לא שוה משני ד' אמות בגילוי הראש לפי שעל ידיו היה כמו אדם אחר ולא היה זוכר שהשכינה למעלה מראשו :

מ"ד יודוך ה' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך מאמר

פיך

נולד ואין בו דבר שיחייבהו ליגע ולהטריח על מזונותיו אם אין לו זמן שמעט מעט דבר אחר דבר ידבר יחשוב ויטרח לעשות עד שיגיע לימי האדם שישנא הרבנות ויאהב את המלאכה ואין זה כי אם באורך הזמן אחד שישוב וילמוד מאליו וכו' שאביותיו יתנו לו לשיב ולדרוש בחכמה ולמלאת תרגוע לנפשו כאשה דבר של אומנות לטרוח עליו על מזונותיו ועל מזונות בניו · על כן טוב אמרו ראה חיים עם אשה אשר אהבת רצוני אומנות לפי שבלא זה אין חיים עם האשה כי מה לו לבטוח בחיים אם אין אמלפות אמיתי על ידי אומנות ? וכן אם החיים היא התורה גם עמה אם אין אומנות אין חיים · ומ"ש עוד שחייב הוא להשיטו בנהר הוא דבר מוסכם בין הפילוסופים ובפרט חכמי אינגילטירא ובפרט לוק"א בספרו על מוסר הבנים שיש לו קאפיטולו א' על השטת הנהר להורות שכל אדם חייב ללמדו להשיטו בנהר לחייו ולחיי כל הקרובים אליו · ובאמת אין דבר שנראה יותר ישר מזה לפי שיש כמה דברים שמראים לאדם ההכרח שיש לו ללמוד להשיט בנהר כדי שלא יהיה לו כד מינן דבר שאין לו תקומה לראות המות שיבואו המים עד צוארו ואין לו עוד רוח למכתו · ומה שאמר ר' יהודה ללמדו עסקא לפי האמת והצדק הוא טוב והגון לאדם ללמדו לפי שבסחורה יושב ומבין · ויש לו איזה דבר להרויח עליו ועל משפחתו אבל אם יש בעיירות כמה פעמים שאין לו לעשות סחורה כראוי עם הקרנים שבתנו לו ולא עוד שאין במה לעשות סחורה לפי שאין מקום לא לקנות ולא למכור בנדון כזה אמת הוה שאין מקום לומר ראה חיים עם האשה אשר אהבת אבל לפי האמת בעל כרחו יושב ומלסטם הבריות להפיק ממונו לטובתו ולטובת משפחתו ועל נידון כזה אמת הוא שאם אין לו אומנות אין לו עיד בטחון בשום דבר אחר ולא בתורת עסקא אף על פי שאביו לימד אותו כראוי :

ת"ר נאמר כבד את אביך ונאמר כבד ה' מהונך השוה הכתוב כבוד או"א לכבוד המקום וכו' :

הכבוד המורא ושלא לברך השוה הכתוב מורא אב ואם עם מורת המקום וכן בהכבוד ושלא לברך · ובאמת שלא לברך הוא פשוט מעצמו שאין בדין שיברכו לא האב והאם ולא המקום ב"ה · ובענין הכבוד והמורא יש להבדיל בין כבוד למורא · הכבוד הוא בלבד בין אחד לחבירו מלך הכבוד בעצמו ולא יותר · אבל המורא הוא דבר שעושה מפני המורא בעצמה ולכן אין לו כי אם הבושת לעשות איזה דבר מפני המורא ולא כן הכבוד שמלא לבו חונה ושמחה לעשות מה שעשה לכבדו אבל בהכאה והדין אין השואה בין מורת אב ואם למורת המקום לפי שהכאה והדין אין תקום לדון עמו :

פתח עינים

לומר הדבר הזה כן הוא בכל מקראיה ונשאר עוד בזה איזה ספק נגד שאלת השואל :

תנו רבנן ושמתם סם תם נמשלה תורה בסם חיים וכו' :

אין ספק שהיצ"הר מן הבוקר עד הערב מכה ומקשה לב האדם בכל יכלתו להעבירו מן הקל אל החמור ומן הדבר שאינו קשה אל העבירה האמיתית ואין לך דבר שעומד עליו בכל יכלתו כי אם התורה בלימודה בין במשנה בין בגמרא ובין בכל דבר שיושב וטורף לאדם בנפשו ברוחו ובנשמתו מה שהוא חייב לבורא הכל אשר בחסדי הקימנו לעבודתו הטהורה עד שנתן לנו האמת הנצחיי לעולם הגמול · אם כן המלחמה הזאת אין לה הפסק כי אם בהפסק החיים ושנים הם הלוחמים היצ"הר והתורה אם התורה נוצחת אשרי האדם ואשרי חלקו · אבל אם בר מינן היצ"הר נוצח מה אני ומה חיינו ואין לנו עוד רוח לבטוח באדון הכל לפי שכל משאו ומתנו אינכו כי אם עלינו :

ת"ר קשה יצ"הר שאפי' יוצרו קראו רע וכו' בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לב"המד אם אבן הוא נימוח ואם ברזל הוא מתפוצץ וכו' :

שהיצר הרע קשה שיוצרו קראו רע אין לתמוה על זה לפי שהקב"ה בשעת בריאתו כבר ידע שהוא רע ואם כן קוראו כן הוא בלא ספק · שיצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום הוא אמת לפי הפילוסופיא אמיתית לפי שבכל יום היצר היה מתפוצץ לכמה אלפים של מדות טובות או רעות וכל יום ויום היצר של היום שנולד אינו היצר של אתמול ואם כן אם השנים הם יותר מא' אמת הוא שמתגבר עליו בכל יום : ומה שאמר עוד ר"י בני אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש אמת הוא שאין דבר נגד היצר כי אם התורה כמ"ש אבל אם ברזל הוא מתפוצץ אינו אמת ע"פי הפסוק לפי שהפסוק אומר שהפטיש מפוצץ הסלע ומשברו ולא שהברזל מתפוצץ ממנו · וכן שהפטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף דברי תורה מתחלקים לכמה טעמים זה הוא אמת גם כן · אבל יש לידע שהפטיש במכה שמכה על הסלע בכל מכה ומכה מפזר הניצוץ ולא יותר · אבל המכה הא' אינה מכה הב' :

ללמדו אומנות מ"ל אמר חזקיה דאמר קרא ראה חיים עם אשה אשר אהבת וכו' כן חייב ללמדו אומנות וי"א אף להשיטו בנהר וכו' :

שהאדם חייב ללמד אומנות לבנו הוא טבע האדם בעלמו · האדם

בולד

אריב"ל כל המלמד את בן בנו תורה מע"ה כאילו קבלה מהר סיני וכו' :

במאמר הזה יש דבר גדול ושית המצוה הגדולה לאדם ללמד את בן בנו תורה והטעם הוא זה · אשרי האדם אם יושב ודורש לבנו תורה ומע"ט אבל אם בא בן בנו הבן הוא מעט חביב מכבדו לפי שהחוט המשולש לא במהרה ינתק · ואם יושב ודורש לבן בנו א"כ המצוה היא יותר גדולה מהמלמד לבנו ולכן חשובה היא כאילו מקבלה מהר סיני · ואם כנא ונלמד מה שאמרו רבותינו בפ' נכנים על כל הנשמות שישבו בשעת קבלת תורת משה מסיני ב"ש היא הטעם על חוט המשולש של הנשמות בזקן בנו ובכדו במסירת תורה זאת · על כן אנו מוצאים חכמים גדולים שלא היו מבחיקין אם לא עלו בבית המדרש עם תינוקות ללמד להם תורה וגם אחרים שהיו מקרים לתינוק ומברר להם מה שקרא יום אתמול ומלמדים לו עוד פסוק אחר וכל זה הוא מלד חביבות התורה ועל זה ג"כ אמרו ושלשתם שליש במקרא שליש בתלמוד ושליש במשנה וכל זה הוא להורות שהימים הולכים בהיקף ואין לעזוב החוט המשולש בכל ימי השבוע · ומה שאמרו אח"כ לפיכך נקראו ראשונים סופרים לפי שהיו סופרים כל אותיות שבתורה כמו וא"ו דגחון פי"ן דיער חצין של תהלים באותיות וכו' כל זה הוא לעשות הוראה גדולה לענין התורה שמתקיימת כל כך בכל כחה בכל תקניה ובכל למלואיה בשביל הסופרות של רבותינו הקדמונים שהיו בקיאים בכל זה ונתנו יד לבאים אחריהם לעשות כל מיני מסורות לקיים שאמת כהלכתו ובאו אחרי כן כל הספרים אשר הם מיוסדים על הדבר הגדול הזה כמו הרב מנחת ש"י ז"ל ואח"כ בין הסוודסי החכם הגדול ניר"ו ובין בני פרמ"ה החכם הגדול Rossi ואחרים כמוהם אשר הם נזר זהב הקדש של תורתנו ושל חכמינו ובפרט החכם Rossi אשר כתב מה שכתב בשבח רבותינו ז"ל בין במתים ובין בחיים · כן הוא הטעם ג"כ של המאמר הבא אחריו על מנין פסוקי התורה ספר תהלים וספר דברי הימים · ומה שאמרו ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאל לך אדם דבר אל תגמגם ותאמר אלא אמור לו מיד יש לדקדק על זה לפי שאנו מוצאים באלו מציאות דלורבא מרבנן משנה בדיבורו במסכתא ועוד יש בדבר הזה דבר שנראה נגד זה באמרם לעולם ילמד אדם לומר איני יודע שמא תתבדה ותאחז · אבל הסברא על הדבר הזה הוא שיש אדם שאינו יודע באמת אם יודע הדבר בכל מתכונתו או אינו יודע · יש לדדין לכאן ולכאן ובשאר הוא בתורת ספק בנידון כזה הוא חייב לומר איני יודע הדבר על יושרו ובאמת איני רוצה לידע ולהבין מה שאיני מבין אבל אם הוא יודע הדבר על יושרו בנידון כזה חייב הוא לומר לו בלא גמגום לפי שאם יש דבר גמגום באיזה דבר אין בו עוד ראיה פעומה

פתח עינים

ושמעתה הא' נעשה כ' וג' ואין לדבר סוף לבדוק בכל יכלתו אם יכול לשאול ולדרוש בחכמה כמו שנראה בתחלה ע"פי רצונו · ור' יוחנן שאמר ריחים בצוארו ויעסוק בתורה הוא להפך בכל דבריו · ועל כן בא בעל המאמר ובדק ואמר בני בבל שהיו הולכין ונודסין מסכיות התנאים שבא"י ומתוך שלומדים חוץ למקומם אין צרכי הבית מוטלים עליהם נושאין אשה בלא הרהור ואח"כ הולכים ולומדים תורה · אבל בני א"י הלומדים במקומם אם נושאין אשה יהיו צרכי הבית מוטלין עליהם ויבטלים · אבל עכ"ז אינו פשט נמור ואינו כדאי לסמוך עליו לפי שלא כל בני בבל שהיו הולכין לא י היה להם פנאי לכל אחד להשיא אשה ולהת לה מעוה ונכסים כראוי לה ולעשות כל צרכיה בלא סיוע אחר · וגם בני ארץ ישראל שהיו טרודים בנכסיהם לא לכל אחד היו כל כך בסננון שלא היו א' מעיר וב' ממשפחה נכבדים כראוי ויכולים להשיא אשה גם בטרדות הלימוד ובהספקת הדברים הראוים להם לא ברוחב ולא ביוקר אבל הבינוני מכובד :

בן כ' שנה ולא נשא אשה כל ימיו בעברה ס"ד אלא אימא בהרהורי עברה וכו' :

במאמר הזה יש פלוגתא בזמן הנשואין לסברת רב היא עד כ' שנים ואם עברו כ' שנים ולא נשא כל ימיו בהרהורי עבירה ואם לא נשא אומר תיפח עצמותיו של אותו האיש · ר' חסדא היה מקדים יותר והוא נושא בי"ו שנה ואם היה נושא בי"ד היה אומר לשטן גירא בעיניך · ור' יהודה ור' נחמיה יש להם עוד מחלוקת בזה והיו מפרשים הפסוק חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה מי"ו עד כ"ב שנה ור' נחמיה מי"ח עד כ"ד · ולפי האמת אין פלוגתא בדבר הזה שאין אדם שוה לחבירו · יש מי שהוא טרוד יותר מן הראוי ויש מי שהוא שליו ושקט ואין לו דבר שנראה לו כנד יצרו · יש מי שנם בי"ד וי"ו נראה לו דבר נדול לכבוש את יצרו ויש מי שגם בכ"ב וכ"ד לבו גם אחר יצרו ואין דורש ואין מבקש כי אם ראות עיניו ושלבו יהיה אדוק עם האהובה אשר קשה כשאול קנאתה · זאת ועיד האדם איננו עוד בר מצוה שכבר אש האהבה חתומה בלבו ויצרו הולך ומתחדש ומתגבר עד שאין עוד תקומה למכחו אם איננו יורד לשאול הדופי ואם כן הוא מה לו לשאוב ולדרוש בעיר חשבו"ן אם יש בו י"ד י"ו י"ח כ"ב וכ"ד אם כשהגיע כבר לי"ג הוא חלוץ ובטוח ולבו גם בקרבו כמו האדם בן כ"ח ול' שנה · ומה לו עוד בזמן כזה לישב ולשכון שאנן ובטח ולומר אין לי עוד יראה ופחד מהיצר שמתגבר עלי? על זה כבר אמרתי ואומר עוד שמחלוקות כאלו אינן בכלל הפלוגתות של האמת והצדק · שאין סברא לומר שהא' דומה לחבירו בענין הזה שיש א' בן י"ג שנה שהוא מלא יצר ולבו שוחק בקרבו · ויש אחר בן ל' שנה שהוא בדוק כראוי ואין לו מה לדרוש כי אם אהבת המקום ואהבת הבריות :

אריב"ל

הקב"ה אוזן ששמעה קולי על הר סיני כי לי בנ"י עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה אדון לעצמו ירצע בה וכו' נושא אדם אשה ואחר כך לומד וכו' ריחים בצוארו ויעסוק בתורה וכו' :

אמת הוא שכל העולם הכ' שוה הוא בכלל ובפרט · ואין בין האומה הנבחרת דבר שמוסיף באחד יותר מבאחר וקטן וגדול שם הוא · ע"כ אם יש בין אומתנו אחד שרוצה לעבוד האחר אם הוא כדאי לעבוד רשאי בכל תקפו אבל יש לו לרציעת האוזן מכל הכלים שבגוף לפי ששמע בהר סיני כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים · וכן הוא עם הדלת והמזוזה שבשעה שפסח הקב"ה אמר גם באותו הזמן כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדים · אבל עכ"ז אין הדרש מסכים כראוי לפי שאין האוזן ששמע אבל המוח ששמע ע"י האוזן אבל האוזן עצמו אינו לא מעלה ולא מוריד · ואם היה העבד חרש ונעשה עבד הוא נרצע לו אע"פי שלא שמע ואין השמיעה כלל העון שבו אם עבד · וכ"ש הדרש השני שירצע בפניהם לפי שפסח עליהם ומה לתכן את הכר ? ומ"ש הוא ללמוד הוא קודם לבנו זהו בתכלית המשפט לפי שבכל דבר שבעולם האב קודם לבן בענין הלימוד ובכל דבר שמגיע לאב חלקו הראוי לו לפי זכותו אבל אם היה בנו זריז והאב רואה שיצליח יותר ממנו ואין ספק בידו שילמדו שניהם ילמוד הבן והוא יטרח אחר המזונות ויספיקנו · עכ"ז יש עוד ב' דברים גדולים לראות הענין הזה בכל תוארו · א' שהבן גם אם נראה מוצלח הוא בן ולא אב ואם הבן הוא הפכפך גמור והיום הוא יושב בין בעלי תריסין ולמחר נהפך כולו ומה שהיה למדן נעשה להפך וזה הוא בתכלית הנמנעים · ב' שגם שהאב רוצה להיות מספיק המזונות לבנו לא לכל אדם נעשה נס · ובעת אנו רואים שהאבות טורחים מן הבוקר עד הערב להרויח להם ולבניהם ולא לכל איש המעשה נעשה והאב עם הבן שניהם כאחד מתעסקים להרויח ואינם עושים מה שחפץ לבם · ובנדון הזה יש הרבה להקשות ולדבר על הדברים שהאב רוצה להרויח בין לו ובין לבנו · ואם רב אחא נעשה לו נס מתוך חסידותו ללין בבית המדרש ולהרוג את המזיק בז' בריעות אין לנו כי אם ליתן כבוד גדול לאביי שכן רצה · אבל עכ"ז אינו כדאי לסמוך עליו בכל מקום ובכל זמן · ולי נראה שטוב הוא שלא להבטיח עצמו בדברים כאלו ואם פ"א היתה כזאת ופרסמה הכתוב עכ"ז אין לנו כ"א לבטוח בה' ולעשות בכל יכלתנו מה שהוא נכון לנו לעבור בכל טהרת נפשנו ולא יותר · הסברה של יהודה אמר שמואל נושא אדם אשה ואח"כ לומד לפי שנושא אשה בלא הרהור עבירה אינו כדאי בכל מקום ובכל זמן · וכמה וכמה שעודם נערים עשו מעשה ואין להם פנאי לבא ולדרוש בתורה אח"כ · אבל העולם כמנהגו נוהג

והמעשה

פתח עינים

מסכת קדושין

פרק א׳

תניא רש״א מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה ולא כתב כי תלקח אשה לאיש מפני שדרכו שלא לחזור על איש וכו׳ כל שאינו יודע בטיב גיטין לא יהא לו עסק עמהן :

באמת בימים האלו אין עוד דרך האיש לחזור על אשה ולא דרך האשה לחזור על האיש כמו שכא במאמר לפי שכל אדם בעסקיו על פ״ור הולך אחר ממון רב וחלק טוב בין בקרקעות בין בנכסים · ואין לו לפתוח פתח כי אם על המעות שמתתין מיד אבי הנערה או כולה או במקצתה בעת השדוכין והאירוסין ובל דבר אחר הוא כחלק השני או השלישי והחלק הראשון הוא סך המעות שיכול לקבל ולא יותר · זאת ועוד יש בחורים שהולכים אחר הנערות הם הם יפות תאר ומראה · ואינם מושבים על שאר המאורעות אשר הם בלתי לסבב טוב או רע בשלום שבראשונה הוא בין הדברי׳ אשר אינם לא בענין הטובה ולא בענין הרעה · עם כל זה אמת הוא שהאדם אבד א׳ מצלעותיו וממנו נברא האשה ולזאת יקרא אשה כי מאיש לקחה זאת : ואם כן לפי האמת האדם חייב לברור האשה הראויה לו : כמו אשד שאבדה לו אבידה שמחזר אחריה · ואע״פ שאין אדם בעולם שיודע שהאשה נבראה מצלעותיו עכ״ז יודע הוא שלא נבראה עפר מן האדמה כמו האדם בכבודו ובעצמו ולכן חובה עליו להכנס לפנים משורת הדין ולראות האשה עצם מעצמיו ובשר מבשרו דבר נכבד מהאדם · ולכבדה יותר מגופו כמו שאמרו רבותינו בכתב תקומות · ומה שאמר רב יהודה כל שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לא יהיה לו עסק עמהן אמת הוא שקשים לעולם דיינים מורים הוראה בערוות ואינם בקיאים יותר מדור המבול דאילו בדור המבול לא נגזרה גזרה על דנים שב״ס · ואילו בנידון דידן אפילו דנים שבים כי לכל אחד מהם כמו אלה אמר הפסוק על זאת תאבל הארץ הכל עכ״ז אין לנו להוציא הפסוק ממשמעו · ולא לעולם יש הבלבול והפיזור שנראה בתחלה על הפשט של המאמר בכללו :

ת״ר כי טוב לו עמך במאכל עמך במשתה וכו׳ ורצע ארוניו את אזנו במרצע ריב״ז היה דורש מקרא זה כמין חומר מה נשתנה אוזן מכל האברים שבגוף · אמר הקב״ה

שמביאין רעה לעולם לפי שההוללות נתרבות ומי שרודף אחר הזמר והבלי העולם אינו טורח בעבודת האדמה ולא באומנות המועיל לאדם ובזה מביאין רעה לעולם · ג' מי שהוא אומר תמיד שכלו ולבו נגררים אחר ההבל ואינו לומד תורה ואם למדה שוכחה · ד' שברדיף אחר ההבל ואם השכחה מצויה בחרבן בית קדשנו ותפארתנו מחלל ה' וכבוד הבורא והמשגיח על כל וגורמים שפלות לכבודו יתעלה · ה' שאם היהודי שוכח ומשכח כבודו יתעלה הוא עצמו בזוי ושפל וגורם שפלות עצמו ושפלות אומתו בהיות עם בזוז ושסוי · הנ' פסקות משמחו וכו' בטל השמיר וכו' ופסקו אנשי אמנה וכו' כבר פירשנו אותם למעלה על המשנה אשה וכו' :

אלמלא תפלתו של דוד היו כל ישראל מוכרי רבב וכו' · אלמלא תפלתו של חבקוק היו ב' ת"ח מכסים בטלת אחד ועוסקין בתורה וכו' · ב' ת"ח הדרין בעיר א' ואין נוחין ז"לז בהלכה א' מת וא' גולה כל הפוסק בתורה מתוך רוחק תפלתו נשמעת וכו' אף אין הפרגוד ננעל בפניו וכו' :

באמת לפי הפילוסופיא הוא נס גדול שישראל בגלותם ורובם עניים בלא אומניות ובלא קרקעות ונרדפים תמיד מאויביהם עכ"ז חמלת ה' עליהם ואו"הע נוהגים בהם כבוד · ע"ז תראה שהוא נס והשגחה פרטית שעכ"ז אינם כלים ושפלים כ"כ וזה הוא מכח תפלת דוד ד"מ לומר מכח השגחה גדולה על פרשיות אומתנו וכן היא השגחה פרטית שת"ח רובם עניים יש להם פרנסה מהקהל או מהנגבירים של הק"ק וזה הוא ד"מ מכח תפלת חבקוק · ולכן אר"א שאם היא כ"כ פרטית ההשגחה על בעלי תורה יש להם גם בהליכתם בדרך לעסוק בתורה להתפלל על ההשגחה בזכותם למלאת הצורך לחייהם משמגיעים לעיר אשר ברגליהם הולכים שמה · ועונש יותר גדול מוכן לב' ת"ח שיש להם דירה קבועה בעיר ואין נוחין זה לזה בהלכה נגד חובתם ויש ביניהם שנאה שא' גולה וא' מת וזה הוא ד"מ לומר שטוב להם המות והגלות משנאתם קבועה בלבם · ומה טוב הוא שהגדילו השכר לעוסק בתורה מדוחק ומזונותיו קשים עליו ואעפ"כ יושב ועוסק בתורה שתפלתו נשמעת וזוכה ומקבל פני שכינה ועפ"י המקובלים במדרגת שכינה הוא מדה כנגד מדה שמי שהוא בדוחק לפנים לבסוף הולך ואין הפרגוד ננעל בפניו :

פתח עינים

מדקדים שם ומנגנין וכותתין את שעריו וד"מ הוא זה · וכבר כת"א דברתי על מציאות השדים ושלרוב הם בין החרבות והרחות שממות עכ"ז רבותינו הפילוסופים ראו שגזירה מוחלטת שלא לזמר אין הבריות יכולות לעמוד בה לפי שהזמר הוא קורת רוח גם לבעלי מלאכה ובזה מרויחים לא בלבד מאכלם ומשתם אבל גם כסף לכיסם יותר מהצורך · ובזה יש להם להוציא הוצאות לטובם לטוב משפחתם ולטוב עירם ולמשל שיר של מושכי ספינות בחבל שהיא טרחה גדולה וארוכה הוא קורת רוח למושכים ובאמצעות השיר לא ייעפו וזהירים הם במלאכתם וכן הוא שיר עובדי האדמה שמזמרין בשעה שחורשין ואינו טוב כ"א לכוון השורים לתלמיהם שהולכים לקול השיר הערב להם : ור"ה שעשה תקנה מוחלטת נגד השיר הביא נזק גדול לעירו ולא היה להם כסף להוציא בעת הצורך ולכן ר"ח ביטל תקנתו ולא הקפיד למחות השיר ובזה הטרחה בין באדמה בין באומניות רבתה והעשירו אח"כ · העמיקו לפי האמת כמה היא הסכנה לניאוף שיר האיש והאשה ביחד וכן היום בטיאטריאות וקרקסיות היותר חזק לבער הלב הוא מה שנקרא Duetto בין האיש והאשה לפי שזכר ונקבה בראם הטבע · ואם נתיחדו בשיר היו לאדם ואמת הוא ג"כ שאם האיש משורר ועונות הנשים השיר בעצמו הוא מין פריצות לפי שקול באשה ערוה אבל אין בזה השיר כ"כ בעירת לב לפי שאין המזמרים מטים אזנם לקול העונים · אבל אם הנשים מזמרות בתחלה ואח"כ האנשים עונים דרך השיר הזה הוא כאש בנעורת לפי שהעונה מטה אזנו לשמוע המזמר לענות אחריו ונמצאו האנשים נותנים לבם לקול הנשים וקול באשה ערוה ומבעיר את יצרו כאש בנעורת :

אר"י כל השותה בד' מיני זמר מביא ה' פורעניות לעולם וכו' · משמתו נביאים א' בטלו אורים ותומים וכו' בטל השמיר וכו' ופסקו אנשי אמנה וכו' :

זה המאמר כלו פילוסופי · בא' מכתבי שנדפסו בלשון איטלקי הנקרא Dissertazione di Biografia musicale כתבתי על נכון על הד' כלי זמר כנור ונבל תוף וחליל ושם הבאתי ראיה שאלו הם ה' לא' כראוי לעשות אחדות בענין הזמר שנקראת Armonia ובאלו הקולות יש הגבוה שבגבוהים בענין הקול הב' שבגבוהים היותר נמוך בג' והנמוך מוחלט בד' וע"כ אמרו שהשותה יין בכל כלי זמר כאלה מביא השמחה בכבלי העולם ומשכח חרבן הבית והגלות המר והנמהר הזה ובכל הפילוסופיא האמיתית אמרו שמביא ה' פורעניות לעולם · א' שבראות או"הע שבנ"י שמחים בלב טוב הקנאה והשנאה על ישראל מתרבות בלבם ורודפים עוד אחריהם יותר מהראוי ובזה גורמים גלות לעולם · ב' שמביאין

פשוט ולמה הוא נ"כ שמשרבו לחוצי הלב שאין מטים אזנם לשמוע יפה מפי רבם ושומכים על בינתם מלדקדק על שמועתם ומזאת הסיבה המסובב היא לפי הטבע שירבו מחלוקות בישראל וכן היה עם תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן ורבו המחלוקות מפני שלא הבינו השמועה על בוריה · הסרבי מקבלי צדקה מן הגוים פשוט הוא נגד הסדר ויעקב נתן לעשו :

משבטלו סנהדרין בטל שיר וכו' אר"א דישמע זמרא תעקר א"ר זמרא בביתא חורבא בספא וכו' אר"י זמרי גברי ועניין נשי פריצותא זמרן נשי ועני גברי כאש בנעורת וכו' :

מה. שהרבו רז"ל לדבר נגד חכמת המוסיקא והשיר בפרט שאמרו אוזן ששמע הזמר תעקר הוא פילוסופי לפי שהשיר והנגון הם תחיסים בנידים ומניעים הלב לאהבה שהם כפתחים לזנות ולניאוף · האשה אם היא מסודרת לפי דתי החכמה ואם היא מגלה הדברים כהלכתן וכדרך נקי זרך בטוחה היא להגיע לב האוהב בשיר יותר מפח יופי הצורה והחן בכלל לפי שחן הפרטי בשיר עולה על כל מיני חן וכבר אמר שלמה בשירתו השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראך נאוה והקדים ערבות הקול ליופי המראה לפי שכח הקול בשיר מזיק יותר מהיופי לשאוב מהלב האהבה הנסתרת · בדברי ימי האדם כבר ידוע הוא כח השיר והנגון בכל עניני אהבת הלב וכמה חולאים ובפרט הרעיון רוח מתרפאים בכח השיר והמוסיקה בכלל ואני ראיתי ב' רפואות מחולי הנכפה בכח המוסיקה אחר שכמה רפואות אחרות עד אין מספר לשוא ולהבל נתנו לנכפים קודם · ראו עוד שאם האדם נגרר אחר השיר והנגון בכל ימיו היא הולך אחריהם ואינו לומד תורה ואינו עובד ה' במיני עבודות הקודש לא בתפלה ולא בענין אחר ואם האדם משורר ומנגן בכלל הוא נגרר אחר הרקידה ואחר המאכל והמשתה ולבסוף בא לידי עברת הבשר והניאוף ובכלל אין משורר ומנגן בעל מדות טובות לכן אמרו דרך מוסר שהאוזן שומעת הזמר בכל כוונתו ונגרר אחריו הוא עוקר עצמו בכל המדות הרעות הבאות אח"כ עוד אמרו זמרא בביתא חורבא בספא שבא החרבה מאסקופן הבית ופתחיו לפי שבית מלא שירות ונגונים ובעליו הולכים אחר המוסיקה כל היום וכל הלילה הבית מלא מאורחים ונערים ונערות ההולכים שם לשמח שמחת הכל ולאכול ולשתות ולרקד ובע"הב מוציא הוצאות באכילה ושתיה ובנהות ובכל הדברים הצריכים לאלה · וא"כ למה הוא שהחרבה באה ע"י הניגון מאסקופת הבית והפתח זה יוצא וזה בא ויתמי המשתה והשמחה לבסוף לתוגה נהפכים שהכים ריק והמוסיקה והניגון היו לאבל ובכי עד כי חדל השיר כי אין כסף והשואה קיתה מאין יושב ומתוך כך שעירים

מרקדים

פתח עינים

בענין הודאות והספק וכיוצא · ומפני שיש בחכמה יונית כל אלו הדברים שהם רעים וחטאים רבו בכלל לעשות גדר שבפ"י · לא ילמדו לבניהם החכמה ההיא · ברור הוא לפי הפילוסופיא שמשרבו רואי פנים בדין בטל לא תכירו פנים וגו' ומרבו בעלי הנאה כתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין כוח בעולם דמתיך שהם איסטניסים ובעלי הנאה אין מטריחין עצמן לעיין בדין להורות על נכון ומתוך כך נתקלקלו המעשים ואין להקב"ה נחת בעולמו ואין עולמו כוח לו וזה הוא הטעם נ"כ שמשרבו לוחשי לחישות שהם עורכי הדיינין ומתלחשים עם הדיינין לפתוח פתח בזכותו של זה רבה חרון אף על השיית המשפט ואם אין דין אין אמונה בבריות על ההשגחה ומזה בא הטעיות שנסתלקה השכינה · אמת פילוסופי הוא נ"כ שההולכים אחרי בצעם להנאתם מחנפים לבריות שבוטחים בם לעשות ריוח עמם ובפרט הסרסורים מלאים חנפות ושקר א"כ בא המסוכב האמיתי כי על זה רבו האומרים לרע טוב ולטוב רע ורבו הוי הוי · משרבו יושבי הרוק שהיא מדת נאוה רבו בזמן ההוא האחרים ומזה בא שנתמעטו התלמידי' לפי שהשפל לב לומד אבל הנאה אינו לומד לפי שחושב בלבו להיות מלא חכמה אע"פי שהוא בלא תלמוד ובאמת אין התורה נמצאה אלא במי שדעתו שפלה · אמת הוא נ"כ שמשרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא להם אע"פי שלבסוף נמאסו בעיניהן · לפי שהאשה אוהבת ההבל וכבר אמר הפילוסוף Pepe חסק האשה הוא אהבת הבל וריק · א"כ בנות ישראל בראות היהירים לובשים בגדי זהב וכסף ומיפים עצמם דרך הבל נראים לנשים יותר יפים ממה שהם בטבעם והולכות אחריהם ותהינה להם לנשים · משרבו מטילי מלאי וכו' ועל שאר משרבו וגו' במאמר הם פילוסופיא פשוטה וגמורה · פשוט הוא שאם רבים הדיינים שמטילים פרקמטיא שלהם על בעלי בתים היודעים בטיב הסחורה כדי שישתכרו הדיינים עצמם ע"י ושוף סוף אם הדיינים עושים סחורה ע"י אחר מורים שהם אוהבים הממון הרבה וא"כ מטים משפט ע"י שוחד ואם אין משפט אין טובה · פשוט הוא נ"כ שאם הדיין מכיר פנים לאדם מפני טובה שעשה לו אינו ירא ממנו והיושר בעיניו יעשה ושפלים יגבהו מפני שאין אימת אדם עליהם   פשוט הוא שמשרבו צרי עין מלהכות אחרים בממונם הצורך מתרבה בין מי שאינו עשיר ובין העניים והאביונים · ואם מכד הנותן רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות גם מכד המקבל רבו טורפי טרף שהם הגזלנים · פשוט הוא נ"כ שמשרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים וקצרו השנים מב' פנים · א' שמי שמכניע עצמו לקבל מתנות בזוי הוא והוא לעג וקלס בין למי שנותן בין למי שיודע זה · ורבים עד אין חקר מבזים בעת שרואים קבלת המתנה למי שמקבלה · ב' שהמקבל מתנה אוכל שותה ונוחק כל היום וכל הלילה והולך לטייל ברכב ובסוסים וכל זה הוא נגד הבריאות ומתמעטים הימים ומתקצרים השנים עד אין חקר ·

פשוט

הנקרא Mollusco שהולך מעט מעט בין האבנים היותר חזקות ויושב בם · וגם בפניניו הזקן אני מוצאים שכותב שאין א' מאלה Molluschi מבקע האבנים · כ' שברור היותא מפי אלו הגדלים יש דבר חזק ממין הנקרא Acido שתכח האלקלי שבו מולך על מיני עפר ומיני האלקלי עד שיוכל לעשות מורכבים חדשים ומיני מלח חדשים וכזה היא אמת שכחו היא גם על האבנים להרסם · שאלו המולוסקי חיים בקל בין ספיני נמר ובכלים של אבר מלא סוכין ושעירים זה הוא לפי תורת הטבע שבזה הם רחוקים מסריחות ומסקיר שהם אויבי מליאותם וחייהם · נופת צופים היא מין דבש שהיה בא במקום מא"י נק' ציפים והיה בזמן ההוא מאד נפלא במראיתו בטעמו ובריחו · גם עיד היום יש בא"י ובסוריא כמה מיני דבש ואם אינו כ"כ טוב אין להפלא לפי שבהתבטל הישיבים ובאבדת המדינות גם לאילנות ולמיני פירות יש תמורה וגם לדבש הבא ממאכל הדבורה על האילנות ועל אילני פירות בפרט כידוע · והסופר דינינה כתב על תמורת א"י בימינו כאשר תראה בחלק ח' מספרו הנק' Rivoluzione d' Italia אמת היא ג"כ שמשחרב בה"מק פסקו אנשי אמונה לפי שבה"מק היה הנקודה של עבודת ה' ויראת שמו ובחרבנו נתמעטה היראה ואהבת ה' והרבה עד אין סוף המינות והאפיקורוסות ובלא יראה אין מוסר ואהבת הבריות והגזל מתרבה והמרמה בין איש לאיש וא"כ אמת פילוסופי הוא שמשחרב בה"מק פסקו אנשי אמונה · זאת ועוד בזמן בית המקדש וישיבת אומתנו בא"י איש תחת גפנו ותחת תאנתו לא היה אביון ולא היה דוחק השפה וסדרת המזונות כמו בימינו שלפני הצורך אין אמונה ואל יבוזו לגנב למלא נפשו כי ירעב כמו בימינו והיא בעצמו האמת שהקללה מאלו הסבות מתרבה ואין לנו עוד טל של ברכה לפי שאין לישראל עוד ברכת הקרקעות כמו בימים ההם · ומ"ש שניטל טעם ושומן הפירות אמת הוא מב' פנים · הפן הא' שאין עוד בא"י עבודת הקרקעות כתיקונה ומזה בא שגם הפירות שבאות מארצות לא עבודות הם מקולקלים · והפן הב' שאחר החרבן לב האדם הוא מלא תוגה וצער ואם אין באיש שמחת לב הוא מבולבל במוח מחמת הגלות המר והנמהר שתחתיו אנו חיים גם הגידים אינם מחושים כראוי וחוש הטעם נאבד וניטל א"כ שומן הפירות וטעמם · בפולמוס של אספסיאנוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס בטעם פילוסופי להשבית הגדולה ולהכניע לב האדם ולהכניע בו הבכיה על חרבן בית קדשנו ובזכרנו את ציון ועל טעם זה גזרו על עטרות כלות ושלא תצא באפריון בתוך העיר · ומ"ש שלא ילמד את בנו חכמה יונית אינו ר"ל הפילוסופיא בכלל כמו שפירשו הרבה מהכותבים אבל בפרט החכמות יוניות שהם מלאות חכמה להביא המינות והאפיקורוסות כמו ארסטו על הראשונות שכתב על חומר צורה והעדר ועל החומר שהוא קדמון · וכמו פלאטו בענין ההשגחה וכמו Jenofane על הטוב ועל הרע וכמו Pirone

פתח עינים

משרבו הרצחנין בטלה עגלה ערופה וכו' משרבו המנאפין פסקו המים המאררים וכו':

בא על נכון שבטלה עגלה ערופה משבטלו הרצחנים כי מה להם לראשי העם להביא עגלה אם מכירין מי היה הלסטס ומי הוא הרגיל להרוג וזה היה בימי אלעזר ותחינה שהיו רצחנין וכן הוא בענין המים המאררים כי משרבו המנאפין המים לא היו בודקין האשה לפי שגם האיש לא היה מנוקה מעון הניאוף ומה לו לקנאות על האשה אם הוא עצמו נואף · ואם יוחנן כ"ג העביר הודאת המעשר מפני שלא היו יכולין לומר ככל מצותך וגו' שהקב"ה צוה לתת מעשר א' ללויים והם היו נותנים באותו זמן לכהנים בגזירת דינו של עזרא הסופר לפי שלא עלה עמו לוי ונקנסו שלא יתנו להם מעשר אבל שיתנו שיווים לכהנים זה היה אהבת עצמם של הכהנים ויש להפלא שיוחנן שהיה כ"ג העביר הודאת המעשר ליתן סמך יותר גדול וחזק לתמורת הכהנים במקום הלויים לקבל שיווי המעשר · אם בטלו הנוקפין זה היה בדין לפי שהיה נראה כחוק תינוקות דבר שאינו ראוי במקום קדוש וביטול המעוררין שהם הלויים שהיו אומרים עורה למה תישן ה' בזמן השיר היה ראוי לשכל האדם הגדול ההוא לפי שלפשטות הפ' אינו ראוי לעשות ולאמרו כלפי מעלה · אבל נראה מזה שאחר זמן עלו הלויים לב"המק לפי שאם לא היו הלויים לא היה שיר · וכן היה ראוי להעביר הנוקשים בחולו של מועד משום חלול ה' על מלאכת דבר האבד · וכן טוב עשה לעשות תקנה שיהיו כל הלוקחין מע"ה מעשרים ובזה לא היה צורך לשאול על הדמאי אם מעושר אם לא. ושיבטל השיר בבית המשתאות משבטלו סנהדרין זה הוא פילוסופי לפי שהסנהדרין הי' יסוד הדת ודיני ממונות ודיני נפשות וכשיבטלו הדיינים נתבטל הדין ובלא דין אין כח וכבוד לעם ודאי א"כ שיתבטל השיר בבית המשתאות שמורה שמחת לב וגדולת הנשיאות מה שאינו כן על נכון א"כ בטל יסוד כבוד העם · האורים ותומים · מלבד שהיו אמצעות הנבואות לעתיד היו גם כבוד העם והכהונה וראה בספיקיירו חכם גדול של אינגילטירא שגם בין המצריים והבבליים היו מין אורים ותומים לכבוד כהן גדול הכהן שנדגל שביניהם כמו שהיו בבנ"י · בימי חגי זכריה ומלאכי כבר מדרגת רוה"ק בנבואה ירדה מלמעלה למטה כידוע · א"כ בזמנם האורים ותומים היו בלא היו לא מצד יסוד רוה"ק ולא מצד גדולת הנבואה ומדריגתה בזמנם · שיתבטל השמיר בזמן חרבן ב"המק הוא פילוסופי לפי שאם היה משמש או להכין אבני המקדש או לאבני האפוד בהבטל הסבה ראוי הוא שיבטל המסובב · בענין השמיר כבר כתבנו עליו בחלק הא' במס' פסחים · עכ"ז יש לי עוד לומר ב' דברים · א' שאע"פי שנראה לפי חז"ל שהוא דבר נסיי שאין כל דבר קשה יכול לעמוד לפניו עכ"ז מין השקצים ורמשים יש מין א'

הנקרא

זקן מקח על מקחו כא׳ נ״כ אבל שפות הדברים שהם נאותים לשרת האדון כמו המטלטלים או לתשמיש כמו המלבושים וכיוצא שבת אין הוא ההרגל ואם הוא אין אחד מתקן כמו לסחורה וכיוצא אין המקח על אדונו כא׳ מסכת אהבת עולם שאינו רוצה להכניע עצמו לאמר מתחרט אני על מקחי ולומר שלא הכיר מה שלקח ותכלית הדברים בכיוצא כאלו אין מקח על מקחו כא׳ מההרגל ותכונת הרוח :

ת״ר לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת :

זה הוא מוסר גדול למדיניות האדם אשר ישנו לו כעס על חברו או דבר שמבלבל אהבתו עליו עכ״ז יש לו לקרבו ולא לרחקו לשום בשכלות הדברים שלום ביניהם ואם הוא דוחה אותו לפי שעה יש לו לרחקו ביד שמאל שהיא יד כהה וחלשה ולקרבו ביד ימין שהוא כח החזק לפי הטבע · ומ״ש בענין הזה נמוי שהרחיקו את הרבו הם כלם סברות שאין להם טעם לפי הפשוטו · ומכ״ז יש לעיין שתי שאומר אבן שואבת תלה להעמיד עגלי ירבעם באויר הוא נתן מקום זה שהשתעים להגדיל כבוד ע״ז ולהעמידם באויר במקום נכון למראית כל העולם וזה הוא נגד יחוד ה׳ ומלכותו יתעלה · ומי שאמר שם חקק וכו׳ והיתה אומרת אנכי ולא יהיה לך הוא מתחנך לעיקר הכ׳ שהוא תורה מן השמים · והנ׳ שאומר שהכה התלמידים שלא יבאו ללמוד אצל אלישע זה הוא נגד למוד הנביאים בתורתנו הקדושה שהוא מליה מן התורה ושבחם לברך · ולפ״ז מה טוב הטעם של הגרעת משל אלה שהדברים הם נגד הלכות המדינות וטוב חברים ולכן מדה כנגד מדה הוא שנכנס הכעס שמחוץ למחנה היה המצורע ולא היה מדיני וכנון על כן אמרו מצורע חשוב כמת · והענין יב״ע כבר דברנו עליו במ״א כראוי ואין דבר להוסיף עליו · ומה טוב אמרו עוד יצר תינוק ואשה שמאל דוחה וימין מקרבת לפי שאצלו הוא כטבע ואין להרחיקו יותר מהראוי לפי האפשרות הדברים · ד״ק הגייה בינקותו ובזמנה ועם אשתו הוא צורך הטבע ולפי התורה · ואם הוא ניאוף הוא חטא בטבע ובתורת ה׳ · הכעס לורחק עליה הוא טוב ואם הוא לפי יצרו האשכלם הוא רע וכיוצא · גם בחינוך התינוק אין להרחיקו בכל דבר לפי שבל דרך זה הוא מלא כעס ואין לו יראת השכל אבל בשתר מלפף סתן ומלא רעש כנידים ובאיברים בלם ואינו שומע לקול מוריו ומלמדיו ואינו לומד על דרך נכון לפי שרוח אינו יכלכל שכלו וסוף סוף בשוד דומם ויהי לאבן · וכן האשה אם בעלה דורשה בכל דבר הוא שונאה אותו ואינה שומעת בקולו ואיכה שומרת הבית ואינו מלמדת הבנים כראוי הן בדברי הבית הן בהנהגה הן במוסר זכד״ה והאשה יש לה נדיים יותר מוחשים מהאיש ואם בעלה דוחה אותה היא תתגרש והשקט לא תוכל ואין בבית כ״א רעש וטיט ואשה מדנים להאבון נפש לנרת בעלה ולקללת בניה :

עד שקללם בשם ה' ותצאנה ב' דובים מן היער ותבקענה [illegible] ואם אמרו עלה קרח אין [illegible] בין היתול ותמיהה שהביא עליהם לכן בקשו חז"ל להבדיל חסלום עוד באמרם שעלה קרח פירושו היא שהקרחת עלינו את המקום ומיד בקשו ליתן טעם על כעס וקללת הנביא באמרם שמתחלתם נשמת הנערים בהם לא היתה טהורה שהיו מסערים מן המצות ושהיו מקטני אמנה ומתעברה מהם אמם ביוה"כ ושהיה להם בלורית כגוים ושלא היה בהם ולא בזרעם לחלוחית של מצוה אבל הסבות האלו כלם הן לפי הדמיון ולא לפי השכל מיוסד על פשט הפסוקים לכן לבסוף אמרו עוד שאלישע חטא בזה ולבסוף חלה ג' חלאים א' על שגירה דובים בתינוקות ואם היה לו לכפרת עונו [illegible] כל מה שעשה עם התינוקות היה [illegible] [illegible] ואם היה ממש כ"מ שכתבו חכמים [illegible] הקורא שהעין הנה פתח הלב [illegible] מהלך שני [illegible] לפי הדמיון [illegible] עוד [illegible] גידים גדולים הנקראים גידי העין [illegible] Nervi ottici [illegible] עוד ד' גידים [illegible] העין רואה [illegible] הוא טוב או רע [illegible] מקלקל [illegible] התלמוד במאמר [illegible] העיר טוב לפי הפשט אין [illegible] היא ביופי וגדולת הבתים [illegible] הבית ואם העיר היא על מקום גבוה [illegible] טוב [illegible] אם המים רעים והארץ משכלת [illegible] מן מקום על יושביו [illegible] בו דבר שאינו טוב [illegible] רואהו ואין משגיח בו ואינו מזיקו וכמ"ש הרמב"ם [illegible] טבע ב' [illegible] במאמר [illegible] מה ספירם [illegible] היא מכוערת [illegible] היופי [illegible] לפי שהיופי הוא [illegible] אבל החן הוא ע"י [illegible] כפרט [illegible] הקול וכיוצא א"כ חן אשה על בעלה הוא בדברים [illegible] היא לו ולא מסתכל [illegible] יופיה [illegible] הוא [illegible] המקום על יושביו וכאמת [illegible] הנה [illegible] בו ההרגל עצמו הוא סיבת חנו [illegible] לפי [illegible] החולי [illegible] הרמב"ם [illegible] אמר [illegible] טבע ב' [illegible] פילוסופוס אמר ב"ב Consuetude est secunda natura

חטים שאין רשות למ"הם לעבור בתוכם אינו דעה שכלי לפי שהמות הכרחי הוא לאדם כשכש בשרו גופו ושמריותו ואם יש לך לברוח לפי השכל אין לנו כ"ה לומר שהאויר השחור של לח ואיכות אדמתה ופירותיה נותנים לאדם כל מה שיוכל לחמוד ולהתאוות על השגרות שריאותו כמו שד"מ אין לו למ"הם רשות לעבור כה · והכ"ל שאמר שאם האדם הולך בדרך ואין לו לויה יעסוק בתורה אמר דבר פילוסופי לפי שלמוד התורה מחזק רוחו ולבו ואין לו פחד ומחן לבלבל במחשבותיו דברי סכנת הדרך ואם לומד דבר חדש יש לו שמחה בלבבו ומשתעשע דעה לא יירא כי נכון לבו בטוח בה' ע"י תלמודו · ואם הגדילו לדבר על שיעור הלויית של תלמיד לרב ועל פרשות רבו המובהק זה הוא הכנת עצמו שהוא כלל לכל אדם :

כל שאינו מלוה כאילו שופך דמים שאלמלא ליוהו אנשי יריחו לאלישע לא גרה דובים בתינוקות שנאמר ויעל משם בית אל ונו' עלה קרח שהקריחת עלינו את המקום מאי נערים ומאי קטנים אר"א נערים שהיו מנוערין מן המצות קטנים שהיו מקטני אמנה במתניתא תנא נערים היו וכובו עצמן כקטנים וכו' ויפן אחריו ויראם ויקללם בשם ה' מאי ויראם א"ר ראה ממש כדתניא רשב"ג אומר כ"מ שנתנו חכמים בו או מיתה או עוני ושמואל אמר ראה שנתעברה מהן אמן ביוה"כ ור"י נפחא אמר בלורית ראה להן כגוים ר"א ראה שאין בהם לחלוחית של מצוה וכו' ויאמרו אנשי העיר אל אלישע הנה נא מושב העיר טוב כאשר אדוני ראה והמים רעים והארץ משכלת וכי מאחר דמים רעים וארץ משכלת מאי מושב העיר טוב אר"ח חן מקום על יושביו וכו' · א"ר חנינא ג' חנות הן חן מקום על יושביו חן אשה על בעלה וחן מקח על מקחו · ת"ר ג' חלאים חלה אלישע א' על שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידיו ואחד שמת בו וכו' ;

אמרת הוא מ"ש הכם זה שאם ליווהו אנשי יריחו לאלישע לא היו נערי בית אל מתקלסים בו באמרם עלה קרח עד שגירה בם הדובים ומתו מ"ב ילדים · אבל עכ"ז נראה מגד הטבע שכ"כ יהיה כעסו עליהם

פתח עינים

שנקרא חלל אם כאשר הוא באמצעי לתיבה אבל נקרא חלל כל שהוא חלל בין בחרב בין בסכין בין בכל כלי מות גם במקומות אחרים חוץ מן הנזהר · ומ"ש ר"י יבא מי שלא עשה פירות וכו' היינו דרשה יפיפיה אבל אין בה יסוד שכלי ואמת שאין שכל דברי העגלה הערופה הוא על פי המנהגים והתורות של הקדמונים וכפירוש המפרשים ע"פ מה שכתב המפינקירו בספרו על תורת משה וגם להרחיק הרגל כי כנ"ל לחייב ראשי העיירות ליתן עיני הלכוד על הרולחים ולהרחיקם לפי יכלתם ועכ"פ שזקנים היו רוחצים את ידיהם במים על מקום ערופה לטהר הדם מארץ הקדושה והכהנים שהיו ראשי העבודה היו מתפללים על תכלית זה ומבקשים כפרה מהבורא המשגיח על כלם וכן היו עושים המצריים בזמנם כ"ש בארוך המפינקירו הנז' :

תניא היה רמ"א כופין ללוית ששכר לויה אין לה שיעור דכתיב ויראו השומרים איש יוצא מן העיר וגו' וילך איש ארץ החתים ויבן עיר ויקרא שמה לוז תנא היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב מלך אשור ולא בלבלה בא נבוכדנצר מלך בבל ולא החריבה ואף מלה"מ אין לו רשות לעבור בתוכה וכו' · בשביל ד' אמות שליוהו פרעה לאברהם נשתעבד בבניו ת' שנה וכו' · כל המלוה את חברו אפי' ד' אמות בעיר אינו ניזוק וכו' :

הגדילו חכמים לדבר על שכר הלויה ופרי הלויה מהרבה טעמים · א' שהלויה בזה החלק איננה לויה פשוטה אבל דבר יותר גדול ומועיל לבראות בעת מלחמה לשומרים מכח העיר וזה הוא מרגל מלחמה כידוע · ב' שהלויה עד פרסה או עד ג' פרסאות מורה אהבת אדם לחברו וגם בעת הלויה מתחזק לב הנוסע לדרך על הסכנות המוכנות לעוברי דרך ובוטח לשוב מדרכו ובביתו עם בני משפחתו · ג' בראות הנוסע אהבת חברו שמלוין אותו יש לו נחמה על זה בראות טוב לב אוהביו יבוא מקטין הרעיון רוח שיש לו על נסיעתו · ד' שהאוהבים הנשארים בעיר והם בכלל המלוים אחר שנשארו בהשקט ובשלוה יש להם מרירות בלבבם על האוהב שנסע לדרכו ובנקל מתפללים עליו ועל הצלחת דרכו ואיש ניזוק אם הקב"ה שומע לקול תפלתם ולכן הפליגו לדבר שכל המלוה את חברו גם ד' אמות איננו ניזוק ושבשביל ד' אמות שליוה פרעה את אברהם נשתעבד בבניו ד' מאות שנה וכראה דבר נגד השכל להאמין שאברהם הגלוה בלא חטא ובלא פשע יש לו לסבול ד' מאות של עבדות לבניו בשביל היסוד שעשה פרעה ללותו ד' אמות · ומ"ש על לוז שבנה המרגל בארץ

חתים

מוסרים גדולים יש. במאמר הזה ובפרט נגד רבים מבנ"י שלקיים מלמת פו"ר נושאים אשה אף בהיותם עניים מרודים וגם מתפרנסים מן הצדקה · וזה מתנגד לשכל בסבעי ולב האדם המהור כי מה להם לישא אשה אם אין להם במה· עצמם להרבות העניות בישראל והאשה אחר המפורסמין שואלם פרנסתה מבעלי צדקה אשר באומתנו ואם נולדים להם בנים אותו כמעבאלו יהיו ערומים בלי לבוש ואין להם לימוד כלל·כי אין לאב לשלם·שכר המלמד ואף כ"א בעירות שגדולות התלמידים הנכבדים מהקהל בת"ת שבללי· כון לעניים בין לעשירים· אבל בעירות הקטנות הנכבדים אין להם·כדאי לפרוע דבר גדול כזה · ומה היא האהבה בין איש ואשתו אם אין להם מה והסקט על סרדת סמזונות ואם אמת הרא מ"ש רז"ל על מחסור במת מתבלו: לאדם לישא אשה ולאין מביאות לבנים אם ברנב סנולדים בסמתם של קו הסכל בסבכם·עניגתם · א"כ טוב אמרו החכמים·כהלכה סב"א הוא מסתנת·אדם בית לבדתו ולדירת בני ביתו ויטע כרם לפרנסם ואח"כ ישא אשה· והאמת הבך כחון מלאכתך על כון בה על הבית שהיא עלובה בחיבון הנראה לעין כל ; ועתדק בסדה לך פסוט הוא על הכרם ואח"כ ובנית ביתך על האשה סהיא עקרת הבית וכמ"ש אין ביתו אלא אשתו · אף שדרשו אח"כ על מקרא משנה גמרא מע"ם ודרשות הם רמזים להגדיל כראוי לימוד התלמוד בפרט סהוא עיקר הסבע"פ ולתת טעם לדיני המשנה ולידע ולהודיע הלכה כדברי מי לענין המע"ס סהם יסוד עבודת ה' :

פרק ט' עגלה ערופה

מנין היו מודדין כו' מטיבוהו ר"עקא מחוסמו ראבי"א ממקום שנעשה חלל מצוארו וכו' מפני מה אמרה תורה הבא עגלה בנחל איתן וקב"ה יבא מי שלא עשה פירות ויערף במקום שאין עושה פירות ויכפר על מי שלא הניחוהו לעשות פירות ופו' וזקני אותה העיר רוחצין את ידיהם במים וכו' ידינו לא שפכו את הדם הזה וגו' :

במחלוקת הוא שלדעת כל הספרות · הסבה איננו עיקר החיים אבל כסהולד במעי אמו הטבור הוא האמצעי להחיות הולד ע"י הסליכה העוברת בזה החלק מדם האם על צורך הולד · החוטם הוא האמצעי לנשימה אבל אינו האמצעי המוחלט · הנשימה עיקרה היא בריאה והחוטם אין כ"א האמצעי לעבור הרוח · אבל גם הפה הוא לד אחר ולא כל החיים יש להם החוטם לנשימה · בענין הלואר אמת הוא

סנקרא

פתח עינים

חמותה אין שמטרפות בין וכח הדמיון עם אלה הנבורים · והדרשה ע"ס סוכך כאמר עליו כ"ס על גליה · ומאמר ר"א הלוי מאן דנפיס זבליה וכו' הוא אמת ע"פ הטבע וחכמת הרפואה שמי שפושה נרכיו הגדולים יותר מהראוי הוא אות חולי מעים בקיבה וזה דבר שמחים יותר מהראוי המעים הפנימיים ונוכה מאוד היא השתדלות הראוי לידע דבר זה לבקש הרפואות טרם יכבד החולי ויחדש הוא כמה גדולה סכנת. מלי זה זמל פריוג בזה התלהבות במעים. ומחים בכח השרפה סופה סנגגריה שהיא אבידת החיים בחלקים הסס · ומאמר דאגה בלב אינש ישיחנה במחלוקת ר"א ור"ח דח"א ישחנה מדעתו וח"א ישיחנה לאחרים בדרך. פילוסופי הם ה' · הדאגה אם ישיחנה מדעתו הנה · את"ב דאגה אבל אין כח באדם לשכחה מדעתו בכל זמן ועקרים העולמים חבירים בזה פעם בהכרח הדברים שהאדם חולם לסבתם · אם כן גם בתחלה אינו יכול לשכחם בשיחתו עליהם עם אחרים מעט מעט הסיר עצמו מנחמתו ובזה אחר זמן השכחה ממנה והדאגה מתמעטת זאת"ב בלאבות :

אבל אתם אין אתם כן אלא כי ה' אלהיכם ההולך עמכם וגו' זה מחנה הארון וכ"כ לשת מפני שהשם וכנויו מונחים בארון וכו' :

פשוט הוא שאע"פי שאדון הכל הוא ברוחניות בעצמו שכ"ו העם ההולך להלחם עם אויביו היה לו הבטחה יותר גדולה לנצח אויביהם אם גם דרך ממריות כשוא היה לחיות אבל הדבר היותר גדול שבקדושה הארון עצמו עם השם וכנויו שהיו מונחים בארון וזה היה כמו פקדון לניצוח וזה הוא יסוד הפ' שאמר ה' אלהיכם ההולך עמכם שהארון נושא עמכם במלחמה :

ת"ר אשר בנה אשר נטע אשר ארש לימדך תורה ד"א שיבנה אדם בית ויטע כרם ואח"כ ישא אשה ואף שלמה אמרה בחכמתו הכן בחוץ מלאכתך וגו' זה בית ועתדה בשדה לך זה כרם אחר ובנית ביתך זו אשה · ר"א הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ועתדה בשדה לך זה תלמוד אחר ובנית ביתך אלו מע"ט ר"א בנו של ר"י הגלילי אומר הכן בחוץ מלאכתך זה מקרא ומשנה ותלמוד ועתדה בשדה לך אלו מע"ט אחר ובנית ביתך בא ודרוש וקבל שכר:

מיכרים

זקיל קרנות כל זה דרך טבע הוא כיד הלוחמים והנפת התריסין היתה נהוגה בימים הקדמונים וכן קול הצוחה שהיא נהוגה עוד היום בין בני רוסיא והקול נשמע בקול המון לאיים מה שכתבו וכענין גלית ושובך אין חדש והדבר ידוע · ומה שפעמים מדבר עמהם א' בספר וא' במלחמה הוא בדרך נכונה לפי שבספר כשיוצאין מארצם היו שומעים דברי מערכי המלחמה מי ראוי לחזור ומי ראוי לילך ואחר שחזרו הראוים לחזור בונה בית נוטע כרם ואחרים כאלה במלחמה היה עושה עוד ד' אזהרות על מקום המוכן ללחום אל ירך לבבכם אל תיראו אל תחפזו ואל תערצו כנגד ד' דברים שאה"ע עושים לאיים מניפין תריסין צווחים ורומסים אבל לאלוה חרבות אינו לאיים אך הוא כידוע צורך מלחמה וכן הוא ספעת העקלנסים ר"ל כל"הק ריבוי ושפע החיילות :

פלשתים באו בנצחונו של גלית וכו' גלית וכו' שעמד בגילוי פנים וכו' ויצא איש הבינים וגו' מאי בינים א"ר שמבונה מכל מום וכו' גלית שמו מגת וכו' שהפרשין באמו כגת כתיב ערפה וכתיב הרפה רב ושמואל ח"א הרפה שמה וא"א ערפה שמה וכו' ולמה נקרא שמה ערפה שהכל עורפין אותה מאחריה וכו' ולמה נקרא שמה הרפה שהכל דשין אותה כהריפות וכו' · בשכר ד' דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאו ממנה ד' גבורים וכו' · בני עמון בנצחונו של שובך וכו' · האי מאן דנפיש זבליה חולי מעים הוא וכו' דאגה בלב איש ישחנה ר"א ור"א ח"א ישחנה מדעתו וח"א ישיחנה לאחרים :

כל הדרשות שבאו במאמר זה ע"ש גלית ועל מלת הבינים ועל מלת גת שאינו כ"א שם מקום וכן ע"ש הרפה וערפה כבר אמרנו למעלה שהקדמונים היו נותנים ומבקשים טעם בשמות גם בשמות העצם לפי שהקדמונים לא היה להם כראשונה לוח השמות אבל היו נותנים השם לפי דמיונם ולפי רצונם א"כ אינו רחוק מן השכל שהיה להם טעם לפי הטבע או לפי מציאות דברי המשפחה או אחר והאם לשום השם הפרטי שהיו שמים בו' ולא האחר ובאמת גם באומות מצבב תם בין הרומיים ובין היונים אנו מוצאים טעם לשמות העצם · ומ"ש כ"כ נגד שם גלית אמת אין להפליא כי כתוב הוא בחכמת שלמה ושם רשעים ירקב · ומ"ש כי ערפה זכתה לצאת ממנה גבורים בזכות הדמעות שהורידה מעיניה על

חמותה

פתח עינים

קהלת עם ואם אין כעם אחדות הולכים לאיבוד ולבסוף גולים בבני העם הנשארים :

ד' כתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרים כת חנפים כת מספרי ל"הר וכו' :

מוסר גדול הוא זה ופילוסופי הוא שד' כתות כאלה אינן מקבלות פני שכינה · היא כמעט אפיקורוס נגד מציאות האלהית כי אין בטבע שבריאה הכל במקרה כמו בעיני הלץ שמלא שחוק פיו אף על דרכי הטבע ממש כמציאותם · השקר הוא נגד האמת וחותמו של הקב"ה אמת לפי שמציאות ה' היא כ"א האמיתות א"כ השקרן הוא נגד מציאות ממציא כל נמצא · החנפות היא כ"א השקר א"כ מה שסבר כאמר על כת השקרים הוא ג"כ על כת החנפים · ומספר ל"הר הוא נגד השלום ונגד שלות הבריות ומסבב קטטות ומלחמות בין ב"א אם כן הוא נגד רצון הבורא שאוהב השלום בין ברואיו וכמון זה א"כ שמספר לשון הרע אינו מקבל פני שכינה :

פרק ח' משוח מלחמה

משוח מלחמה בשעה שהוא מדבר אל העם בל"הק היה מדבר וכו' ואמר אליהם שמע ישראל וגו' על אויביכם ועל שונאיכם ולא על אחיכם וכו' אל ירך לבבכם מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות אל תיראו מחמת הגפת התריסים ושפעת העקלגסים ואל תחפזו מקול הקרנות ואל תערצו מפני קול הצווחה וכו' · ת"ר פעמים מדבר עמהם א' בספר וא' במלחמה וכו' :

משוח מלחמה היה מדבר בל"הק כדי שיבין העם כלו שזה היה לשונו וגם בימי משה ולפי תורתנו היה כהן משוח מלחמה לדבר אל העם במשרת עבודת הקדש לחזק לב העם שלא ירך לבבם כמו שבימינו במחנה המוסקיף והתוגרמים הכומרים שלהם לרוב נותנים להם עלה ולחזק לבבם באמור להם שלא יחסר להם סייוע אלהי לבא בעזרתם וכן היה עושה משוח מלחמה שלנו אבל לא היה בא בערמה והיה אומר כתם לבבו מה היה להם לירא במלחמה ושלא היו הולכים נגד אחים שאם יפלו בידם ירחמו עליהם אך נגד אויבים ונגד שונאים שלא יחמלו עליהם · ומ"ש שלא ירך לבבם מפני צהלת סוסים לחצוח חרבות הנפת תריסין

וקול

ואגריפס המלך עמד וקרא דרך ענוה לפי שלא היה מקהל ישראל ולא היה מותר לענות לו בשום פנים אבל בכ"י דרך חנופה א"ל אחינו אתה משום שלום המלכות אבל באמת החנופה הוא קלקול העולם ואם הדיין הוא חנף או אוהב חנופת אחרים אינו יכול להיות צדיק כדין לפי שהחנופה היא שוחד הלב ומשוחד הלב בא האדם לשוחד הממון וכ"ש שאמת הוא שבעולם שחנופה אין אדם יכול לומר לחברו מעשי גדולים מתעשיך לפי שאינו בלבד משבח אותו אבל בוזהו · ומ"ש רשב"ע שמותר להחניף לרשעים בעוה"ז הוא נכון ופוליטיקי שאין לנו להתקוטט במרעים ובפרט עם הרשעים שהשעה משחקת להם ולכן מותר להחניף שלא יבאו תקלות ע"י וינקמו כעס הנכחר :

אר"א כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם וכו' ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת וכו' · כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו וכו' כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם וכו' כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנדה וכו' כל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה וכו' :

זה הוא כלו פילוסופי · מי שיש בו חנופה מביא אף לעולם לפי שהגדולים אוהבים החנופה ומי שמחנפם מקבל טובות ומי שאינו מחנפם אויביו הם הגדולי' עצמם ומבקשי' לעשו' לו רעה תחת הטוב' שרוצה מהם · א"כ אמת הוא שבעל חנופה מביא אף לעולם על מי שרחוק לחנף · ומדה כנגד מדה שאין תפלתו נשמעת לפי שגורם שהגדולים אינם שומעים שועת טהור לב · וצדק הוא שגם עוברים שבמעי אמם מקללים החנף לא בלבד לפי שהם מביאים רעה על המשפחות כלם אבל גם מפני שמי שמחנף העוברת עם הולד במעי אמו וא"כ העובר' מכרת החנפו' והמרמה מתוך צערה יכלה להפיל נפלים וצדק הוא אם עוברי שבמעי אמם מקללים אותו · ואמת הוא שבעל חנופה נופל בגיהנם לא בלבד לפי עונש רעתו בעוה"ב אבל גם בעוה"ז החנופה עצמה היא גיהנם בחיים לפי שתמיד החנף חושב דבר א' ועושה דבר אחר · הלב אוהב דבר א' ומרמה אחרים בדבר אחר · זאת ועוד שנראה אוהב שקר בפני אדם שהוא שונאו ומחנפו לקבל טובות ולקבל שכר · ואם בתוך העדה יש חנופה הוא נגד אהבת אדם עם חבריו ונגד המוסר ויש להם לב"א להרחיק החנפים מתוך העדה כנדה שהיא רחוקה מבעלה בעת טומאתה והוא אמת פילוסופי ג"כ שכל עדה שיש בה חנופה לסוף גולה לפי שהאמת הוא אחדות העם בין איש לאיש והחנופה הוא השקר בעצמו ותמות הרוח שמחריבים העולם ובפרט

קהלת

פתח עינים

שבקו כ"ע לר"ח ואתו לקמיה דר"א חלש דעתיה וכו' :

חענוה של ר"א ושל ר"א דמן עכו אינה כ"כ חשובה ובפרט של ר"א שהיה עני ולא היה יכול להעיז ולעשות עזות נגד תורתנו אבל הוא זכות של ר"א וענותנותו חשובה להושיב בראש ר"א כדי שיפרנסוהו ויעשירוהו ובזה יהיה חשוב וישמעו דבריו וידוע הוא שחכמת המסכן בזויה · ומעשה ר"א ורחב"א שחלש דעתו של זה מפני שכל העולם הלכו לשמוע הדרשות של הא' ולא ההלכות והדינין של האחרון הוא ברור שגם בין החכמים הקנאה מצויה ברוב וגם ברור שגם המתאוה בין העם להרחיב דעתו בתורה אוהב עונג הדרשה ולא העיון של הדינין והאיסורים ובפרט אם אינו מקיימם כראוי · ובכלל אין לתמוה אם בני העם היו הולכין אחר ר"א לפי שהיה עשיר וקרוב למלכות ולכן היו מכבדין אותו ככהת בכל העולם לפי שחשוב האדם לפי עשרו וגדולתו יותר מחכמתו :

אר"י לעולם תהא אימת צבור עליך שהרי כהנים כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה וכו' פר' המלך מוצאי הראשון של חג במוצאי שביעית עושין לו בימה בעזרת ויושב עליה וכו' חזן הכנסת נוטל ס"ת וכו' וכ"ג נותנו למלך והמלך עומד ומקבל ויושב וקורא · אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד ושבחוהו חכמים וכשהגיע אצל לא תוכל לתת עליך איש נכרי זלגו עיניו דמעות א"ל וכו' אחינו אתה וכו' מותר להחניף לרשעים בעוה"ז :

זה. הוא פילוסופי ופוליטיקי · אינו אמת שאחרי רבים להטות בכל ענין ובפרט בדברי חכמה מפני שרוב העם הם כסילים והחכמה תמצא במעטים אבל אמת הוא שהכח הוא ברוב המנין וברוב עם הדרת מלך ואין מלך בלא עם והמושל עם מנין רב הוא החזק והאדון על מנין מעט הוא חלש ורצון העם אם היא נגד המושל הממשלה כהה לאין · א"כ הי' האחכם בין החכמים היועץ לעולם תהא אימת צבור עליך ופוליטיקי הוא ג"כ שהמלך יחשוב לאחיו גם המון העם ויאהב אותם אם שומעים ואם אינם שומעים אינם אחיו אבל נחשבים לעם כבוש תחתיו ואין לו כ"א לרדותו בשבט · וע"ע פרשת המלך זה היה להכניע לב המלך ולהראותו לעם מאמין בתורת אלהים ויראת שמים ולכן בחג האסיף שכל העם שלו ובקצו אחר אסיפת פירות האדמה ובזמן הרגל שכל העם היה עולה לירושלים היו נותנים ס"ת מיד ליד לכבוד ולתפארת עד יד הכ"ג שהיה הא' שבקדושה והיה נותנו למלך ועומד ומקבל אותו ויושב וקורא

ואגריפס

שאפילו עופות שמים מכירין בצרי עין שנאמר כי חנם מזורה הרשת וגו' · שאלו תלמידיו את ראב"ש במה הארכת ימים א"ל וכו' ולא נשאתי כפי בלא ברכה וכו' :

במאמר הזה שאומר שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים נוכל להבינו בדרך פילוסופי אם נחשוב שבירא כל לא בראו ברצוני כ"א לכבודו להשפיע שפע טוב על כל בריה לפי טבעה · א"כ בזמן ברכת כהנים שהכהנים עצמם עושים מצוה גדולה לברך את בנ"י לפי מצות התורה בכל לבבם ובכל נפשם וכל בני העם הם בתכלית כונתם מוכנים לקבל הברכה היוצאת מפי הכהנים בקדושה ובטהרה ומתפללין בזמן ההוא למעון שמים שיברך את עמו באהבה הוא רגע כראוי שהקב"ה ישפיע ברכתו לפי הכנת המברכים והמבורכים ולכן הוא מתאוה לברכה כזאת להיטיב לעמו כרצונו האלהית · ומאמר יב"ל כנגד הצרי עין הוא פילוסופי · טובי עין הם שונאי בצע ונותני חסד באמונה ומכירין בצרי עין ואין אוכלין משלהן ולהם ראוי לברך בכוס של ברכה שהוא דוגמת קבלת השפע מן השמים אחר שאכל לשובע נפשו · לא לצר עין כי מה לו להתפלל לשמים בכוס של ברכה עליו ועל המסובין עמו אם אינו רוצה לעשות חסד בממונו עם אחיו ועם אומתו ועם כל הברואים כאשר הוא חובתו לפי דתי הטבע ולפי תורה הטבע אמת הוא שגם עוף השמים מכיר בצרי עין לפי שאם הצר עין אינו נותן לעוף ולכל בהמה לאכול די לרכס העוף פורח באויר לבקש הראוי לטבעו והבהמה בורחת בשדה ובבית אחרים למלא כריסה · וזכות ראב"ש שע"י האריך ימים לפי הפילוסופיא היא כבוד העבודה בב"הכנ כבוד התורה עם התלמידים בישיבתם · וכבוד עצמו לקיים בכל יכלתו חובת ברכת כהנים בהיותו כהן ומברך את העם :

אר"א מריש הוה אמינא ענותנא אנא כיון דחזיתיה לר"א דמן עכו דאיהו אמר חדא טעמא ואמר אמוריה א' טעמא ולא קפיד אמינא לא ענותנא אנא ומאי עניתנותיה דר"א דא"ל דביתהו דאמוריה דר"א לדביתהו דר"א האי דידך לא צריך ליה להאי דידך והאי דנחין וזקיף עליה יקרא דמלכותא הוא דעבד ליה וכו' ותו אימנו רבנן עליה דר"א למנוייה בריש מתיבתא חוייה לר"א דמן עכו דתפסי ליה בעלי חובות א"ל אית לכו רבה · ר"א ורחב"א איקלעו לההוא אתרא רחב"א דריש שמעתא ור"א דריש אגדתא

שבקי

פתח עינים

אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ס"ח בריתות של ו' מאות וג' אלפים ות"ק ון' נמצא לכל אחד מישראל שש מאות אלף וג' אלפים ות"ק ון' וכו' :

המחלוקת הזה כענין ירידת העם אם בני בנימין קפצו בתחלה או בני יהודה אינו דבר עיקרי לפי השכל כ"ש שבזמן ההוא לא היו השבטים יחד וניכרים א' לא' תחת דגליהם שהיה אחר זמן אחר מ"ת בהיותם במדבר · וכן אינו מעלה ומוריד אם זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה אם לא שנאמר שגם בדברים כאלה הזקנה היתה מכובדת · ומה שבא במאמר שאחריו שכל ארור וברוך היה על ד' דברים ללמוד וללמד לשמור ולעשות שהוא פילוסיפי לפי שכל דבר תוריי האדם בתחלה צריך ללמוד ואח"ז הוא חייב ללמד לבניו לפי שהתורה היא נצחיית ואינה עוברת מדור לדור כ"א באמצעות הלמוד והקבלה · ולפי שכל דבר תוריי הוא או לעשות מצוה או לשמור עצמו מהעברה לכן באו הב' דברים לשמור ולעשות · ולפי שהדבר תוריי הוא ברית בין אלהים ואדם א"כ על כ"א מהן הברית נכפל לי"ו ולפי שהברית הוא בין ה' וכל יחיד ויחיד א"כ אמת הוא שהמ"ח בריתות והם ט"ז בסיני ט"ז באהל מועד וט"ז בערבות מואב היו עם כ"א מו' מאות אלף ג' אלפים ות"ק מאות ון' שהוא המנין של בנ"י בזמן ההוא · ומה שנכפל הברית בג' מקומות הוא פילוסופי בסיני על קבלת התורה · באהל מועד על עבודת המקדש שהיה במתכנתו ובערבות מואב בסמיכות הזמן לילך לא"י :

דרש ריב"נ מהורגמניה דרשב"ל הפרשה כלה לא נאמרה אלא בשביל נואף ונואפת וכו' :

נראה תמוה מאמר זה הדורש כל הארורים בשביל נואף ונואפת נגד הפשט · אבל מצד אחר קשה עד מאד הפרשה כלה לא בלבד על טעם התלמוד שיהיה די לפקוד עונו בארור מי שעובד פסל ומסכה אבל גם מפני שאין שיווי בין א' לא' מהחטאות והפשעים הבאים בארור לא באיכותם ולא בהצטרפותם כמו ד"מ בין העע"ז והנואף עם מסיג גבול רעהו שיכול להשיב אבדה ומכה רעהו בסתר גם מכה קטנה וכיוצא ולכן פירשו כל הארורים על הנואף בלבד אבל אמת הוא ג"כ שכל א' מהם אינו יכול לסבול הפירושים של המפרשים להפוך הפשט על הנואף :

ארשב"ל מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר ושמו את שמי על בנ"י וגו' ואריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין וכו' אריב"ל מנין

שאפילו

יותר גדול שהוא כלפורן שהיה בפנז · ובאמת אם הזרע נהפך ע"י הכלים השואבים שנית כדם שמשם יצא אין לו בכלי הזרע כבתחלה הכמות השוה לתאומים ולהוליד ולכן אמרו ד"מ שראוי היה לצאת ממנו י"ב שבטים כמו שיצאו מיעקב אבינו · אלא שבא עליו חלשה מהרהורי עבירה שהם קשים מעבירה ולכן לא היה אחר אותו זמן כ"כ ראוי לביאה כבתחלה · ומה שדרשו ע"ש כמו בנימין שנקראו על שמו של יוסף אין להפלא כי בין הקדמונים שם העצם היה נקרא על איזה טעם לא כ"כ בין אומתנו אבל גם בבני מערב והיונים והרומיים בידוע לחכמי האומות שכתבי ע"ז ולאגירות שגם בין האומות והעמים ההם שם העצם היה מין שם תואר לפי שהיה מיתן השם בפירוש טעם :

ארחב"א אר"י בשעה שאמר פרעה ליוסף ובלעדיך לא · ירים איש את ידו ואת רגלו א"ל איצטגניניו עבד שלקחו רבו בכ' כסף תמשילהו עלינו א"ל גניני מלכות אני רואה בו אמרו א"כ יהי יודע בע' לשון וכו' :

יש לעיין על המאמר הזה כמה בימים הקדמונים היו זהירים שהמלכים ומשרתיהם כא' היה חובה פוליטיקית שידעו ע' לשון ובאמת הוא דבר גדול ושוה למי שיש לו כתר מלכות בראשו ושרביט השררה בידו שידעו בכל לשון כדי שיהיו נכונים לדבר ע"כ עם בין תחת מלכותו בין מבחוץ וכשהוא יודע לשון המדבר עמו בלא צורך תורגמן המלך מבין מה שהוא אומר ומכיר מי הוא המדבר אמת בשפתיו ומי שהוא מלא לשון מהפכה ובזה דברי מלכותו מצליחים בין בקטנות בין בגדולות ונגד זה אם אינו מבין ואין לו תורגמן אינו יכול לא לדבר ולא להכיר הדברים כהלכתם :

יהודה מאי היא דתניא היה ר"מ אומר בשעה שהיו ישראל עומדים על שפת הים היו שבטים מנצחין זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ שבטו של בנימין וירד תחלה לים וכו' · תניא ראב"א א"א לומר לוי למטה שכבר נאמר לוי למעלה וא"א לומר למעלה שכבר נאמר למטה וכו' · ת"ר ברוך בכלל וברוך בפרט ארור בכלל וארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי כאן ד' ד' על ד' הרי כאן ח' ח' על ח' הרי כאן י"ו וכן בסיני וכן בערבות מואב וכו'

אין

פתח עינים

אחר היו מקבלים עליהם את הדין כהלכה ואחר שקבלו עליהם מה שקבלו וכרתו ברית ביניהם ובין כל ישראל וזקניו שוטריו ושופטיו הביאו את האבנים ובנו את המזבח וכתבו עליו את דברי התורה בע' לשון להכנת כל האומות אם באו כולן לקבל עליהם עול מלכות שמים ותורתנו הקדושה · ודע שבמרטימיר ברור הוא כשמש שהר גריזים היה אדמו כולה אילנות ותבואה ונגד זה היה הר עיבל ארץ דק וקלוש בלא זריעה ובלא חרישה והיה מצטרף עם הקללה כמו שהר גריזים היה מצטרף עם הברכה · ומה שבא במאמר שאחריו בענין בני יוסף שאין העין שולט בם כבר כתבנו בחלק הא' ע"ע ע"הר שאינו כ"א בן הקנאה שמולדת התאוה והחמדה על ממון חברו או ע"כ שאר הדברים שמסבבים הצלחת האדם בעולם השפל הזה :

ארחב"ב וכו' יוסף שקדש ש"ש בסתר זכה והוסיפו לו אות א' משמו של הקב"ה וכו' · ויבא הביתה לעשות מלאכתו וכו' וח"א לעשות צרכיו ותתפשהו בבגדו וגו' מלמד שעלו למטה שניהם ערומים באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון וכו' · ויפוזו זרועי ידיו מלמד שנעץ צפרניו בקרקע ויצאת ש"ז מבין צפרני ידיו וכו' תנא ראוי היה יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו וכו' אלא שיצאת ש"ז מבין צפרניו ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכלן נקראו על שמו של יוסף וכו' :

יוסף קדש ש"ש בסתר עם אשת פוטיפר אבל איני מבין מה לו לשמואל לומר שנכנס לבית ע"מ לעשות צרכיו בדברי חטאים אם לא שבא לומר שהוא להגדיל שכרו שהוא יותר גדול בהצטרפות יצרו אשר גבר עליו מתחלה לבסוף הוא גבר עליון · ומ"ש על דיוקנו של אביו שנראה לו בחלון היא דרך מוסר ללמדנו שיוסף גבר על יצרו במחשבו שהיה בן יעקב ולא להמיר גידולו מאביו להפר תורתו בדברי ערוה אשר אביו גם היה בתכלית הזהירות והקדושה · ומה שבא אח"כ שנעץ יוסף צפרניו בקרקע ויצאה ש"ז מבין צפרני ידיו אמת הוא שמי שנועץ צפרניו בקרקע ונסמך עליהם שיסיח דעתו ויסדיר בצערו ויעבור תוקף יצרו הוא אמיתי לפי חכמת הטבע אבל מ"ש שיצאה ש"ז מבין צפרני ידיו אמת הוא בטבע אם נבין שכל הדם והזרע הבא ממנו שהיה בגילים ובכים הזרע בשעת נעילת הצפרנים בארץ הדם הולך במקום שמוחש יותר וא"כ בעת ההיא הכלים השואבים יעולים להמיר הזרע בדם והדם בא במקום שהחוש הוא

יותר

התלמוד מביא המחלוקת אם המכה היתה מפני שהיו קוצרים ומשתחוים או שדברו דברי בזוי על גלות הארון וביאתו א"כ לביתו אבל לפי הפשט הפילוסופי הוא שאנשי בית שמש עותו עיקר עבודתם לארון ה' בראותה והיו משתחוים לה ומכבדים אותה ולא היה להם לב לפני ה' ותורתו וזה היה בחלק א' מע"ז והיו אומרים לעץ אבינו אתה . ומ"ש במאמר שאחריו בענין או"הע שאם חוזרים בתשובה מקבלים אותם הוא לפי הרחמנות והחמלה ולפי השכל הישר ואינו נראה לפי תורת הטבע וכל צדדיו שאו"הע אין להם תקנה אלא שריפה וכבר הרמב"ם בהלכות מלכים גזר אומר חסידי או"הע יש להם חלק לעוה"ב . הצרעה נכרת בחכמת הטבע והרבה צרעות יש בפרט באסיא ובאפריקא וביפון ואלדוורנדו ומוראטילי כתבו בחכמה על השונים והמינים של הצרעה ויש להן ארס ומרה שיכולים להמית אדם ברגע כמו ארס הויפירא אם בא בעיסת הדם . אבל שיש צרעה שזורקת ארס ומרה ושיכולה להמית משפה לשפה בעבר הירדן אין לנו בחכמת הטבע דרך השואה אם לא שנאמר שהיא השרץ בעל כנפים כזבוב שיש איזה מין שהוא בעל לענה הנק' בלעז ויספי Vespe ובפרחה ברוח היתה יכולה לעבור בכל הנהרות משפה אל שפה . דע עוד הקורא שיש מי שסובר בין כותבי רפואה בחדשים וביושנים ובפרט Risenstein ואחרים הבאים אחריו בין חכמי האשכנזים שהצרעת בא ממין שרץ א' קטן שבא בתוך בועית ושרכית הצרעת ושזה הוא סיבתה א"כ נוכל לחשוב שהצרעה באה מל' צרעת ושמזה המין באה הצרעת בין עשבי א"י שהיה חולי המדינה כמו שכתבו הרבה חכמים ובפרט Schenzer ובין הצרפתים החכם Montesquieux בספרו Esprit de Loix קאפיטולו י"ט :

משנה ו' שבטים עלו לראש הר גריזים וו' שבטים עלו לראש הר עיבל וכו' הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל וגו' אלו ואלו עונין אמן הפכו פניהם כלפי הר עיבל ופתחו בקללה ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' אלו ואלו עונין אמן וכו' זרעא דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא וכו' :

ברכות וקללות שנתנו על הר גריזים ועל הר עיבל היו לפ"ד להרגיז העם וליתן להם מורא על העונש הבא אחר החטא ועון קודם שיכנסו לא"י ובעת ההיא שהיו מוכנים לעשות מלחמה לז' עממים ובפרט לרחקם מעבודת אלילים ומפסל ומסכה שהיו העמים ההם דבוקים בה . ובאמור אמן ע"כ ארור וברוך כל הו' שבטים שבצד א' והו' שבצד

אחר

פתח עינים

וכו׳ נשא ארון נושאיו וכו׳ :

נכון הוא הדקדוק על הפ׳ וימותו וגו׳ במגפה לפני ה׳ מה הוא לפני ה׳ אם במגפה מתו שהיא מיתה נכרת בתורה בהרבה מקומות לכן אמר החכם שבאמור הפ׳ לפני ה׳ הוא ללמדנו שמגפה כזאת היתה ביד ה׳ מיתה משונה לפי עונש מדה כנגד מדה · הם חטאו בלה״ר וביזו מאכלים הבאים מארץ הקדושה ומתו במיתה הראויה להם בלשון ובטבור כריסם שהיו יוצאים תולעים מלשונם שנשתרבבת ונפלה עד טבורם · ואין להפליא אם התולעים יוצאים מהפה והלשון שכבר מעשים כזה רבו כמו רבו בספרי ימי הרפואה ונמצאו תולעים באיך תחת הלשון · ולענין הטבור ראיתי אני תולעים יוצאים מהכרס ממקום הכבד ומהטבור שנקבו התולעים נקב במעים הפנימים ויצאו חוצה · וע״ש רבב״י שבאסכרה מתו הוא חולי הבא בגרון ובקנה במקום שהקול נוצר ויוצא לחוץ א״כ הוא חולי ומיתה שמצטרפת מדה כנגד מדה עם חטא לה״ר · ומה שבא אח״ז בענין עבר הירדן ושם ארון נשא את נושאיו היא גם שאינו נראה כ״כ לפי הצורך ולפי פשט הכתובים וכבר דבר ע״ז הרד״ק בפירושו על ס׳ יהושע ואין לי טעם להוסיף על דבר שהוא כלו תוריי ולא מושכל :

דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לד״ת זמירות וכו׳ :

לפי התלמוד דוד נענש לפי שקרא לד״ת זמירות כפ׳ זמירות היו לי חוקיך זה הוא פילוסופי לב׳ טעמים · א׳ שזמירות הוא מגזרת זמר והדבר שגורם לומרו כפי רצונו הוא פתי בתכלית ואינו נאהי כראוי לתורתנו הקדושה ובפרט המוזיקה שהוא דבר בלי אלהי ואין לו טעם כפי שכל האדם · ב׳ שהדבר שאדם מזמר דרך שיר אין לו כונה בלב ואינו אומרו בכל לבו ובכל נפשו ובדרך ענוה כראוי לתורה האלהית וא״כ אין דרך נכונה לקרא התורה זמירה · ובאמת כל מה שאומר אדם על פי המוסיקא לרוב אינו כ״א דבר קל ואם האומר מניע הלב הוא דרך חיצוני בכח המוסיקא ולא פנימי על יסוד הדברים :

ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה׳ משום דראו ויך

ר״א ור״א ח״א קוצרים ומשתחוים היו וח״א מילי אסור וכו׳ · היאך לסדרו או״הע את התורה וכו׳ בינה יתרה נתן הקב״ה באו״הע ושגרו נוטרים שלהם וקילפו את הסיד והשיאוה וכו׳ הא לסדרת שאם חוזרים בתשובה מקבלין אותם וכו׳ זרי״א אף או״הע אין להם תקנה אלא שריפה וכו׳ :

עליו בזמנים שעברו כמו צרת לבן וצרת מצרים טוב לאמרן בקול רם שמורה לבו שמצדיק עליו את הדין בשמחה ובטוב לבב ומברך של הרעה כשם שמברך על הטובה ועוד יש להבין שאם כבר עברו הצרות יש לו לשבח לאדון הכל שעברו ובהוה כבר תמו · ומה שבא במאמר שאחריו שאין מלה"ש מכירין בל' ארמי פירשנו אותו על נכון במס' שבת · ומ"ש בב' מאמרים הבאים אח"ז על ניבה מי הירדן ועל הפירות שהביאו המרגלים הם דרך גוזמא ועל מחלוקת אם המים קלים מהאדם לרוץ או לא אינה מחלוקת ברורה מפני שלפי חכמת הניעות וההנדסה המים הם קלים לרוץ לפי המקום הגבוה שממנו נופלים ולפי ראשית המעין שממנו באים · ועל שם המרגלים שנקראו על שם מעשיהם אין להפליא לפי שבימים הקדמונים השמות היו נגזרים מפיעל על שם פועל האדם הפרטי ההוא כמו אברהם יצחק ויעקב ומשה ואחרים אשר היו בזמנים ההם · וזה הוא ג"כ הטעם שמפרשים שמות הענקים על שם מעשיהם · ומ"ש בענין חברון שארצו לא היתה חשובה ליורע כשאר הארץ ומתוך כך לא היו חורשין וזורעין אותה תבואות מאכל אדם והיתה מצמחת ומעלה עשבים לאכילת הצאן שכן דרך הצאן להיות משביח בארץ יבשה ושרשית יותר מארץ לחה זה הוא אמת לפי חכמת הטבע לפי שהצאן הוא אסטנים ובארץ לחה נופחת כריסה וחולאים באמנים באים עליה ויש לה צורך תמיד לאכול מאכלים יבשים ובפרט מליחים ורועי צאן יום יום נותנים לצאנם מלח בכמות לא קטן ולא גדול להקל המי רגלים וגם צמר הצאן אם הם בארץ לחה אינם טובים למלאכה ואינן לבנות וטהרות כראוי · ובאנדריקומיו בערך מואב אומר שבמדינות ההם היו אלים ושורים מלאים חלב וגסים וטובים למאכל בפרטות · ומה שבא אח"ז כל דבר שאין אומרים דברי אמת בתחלתו אין מתקיים בסופו הוא אמת גמור פילוסופי לפי שבאמור דברי אמת בתחלה מאמינים בו ולכן גם אם בסוף לשון מרמה מדבר הוא בראש ובלב השומעים כמו אמת · ומ"ש רחב"פ כי חזק הוא ממנו לאדון העולם אין טעם בפירוש הזה להפליג נגד המרגלים לפי שפשוטו הוא ממנו לשון רבים שמדברים על עצמם וכ"ש שאינו מ כן כראוי ל' התלמוד באמרו אל תקרי לפי שאין הפרש בקריאה בין ממנו שנאמר על יחיד שמדברים עליו לממנו של רבים שמדברים על עצמם :

וימותו האנשים וגו' במגפה לפני ה' אר"ל מלמד שמתו מיתה משונה וכו' מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טבורם והיו תולעים יוצאים מלשונם ונכנסים בטבורם ומטבורם נכנסים בלשונם רגבי"א באסברה מתו · כיון שעלה אחרון שבישראל מן הירדן חזרו מהם למקומן וכו'

פתח עינים

משנה בו ביום דרש ריב"ח לא עבד איוב את המקום אלה מאהבה וכו' אר"י מי יגלה עפר מעיניך ריב"ז שהיית דורש כל ימיך לא עבד איוב המקום אלא מיראה וכו' :

ב' אלו המאמרים ע"ע העובד מיראה והעובד מאהבה וההפרש שיש ביניהם הם אמתיים ופילוסופיים אבל לפי הנסיון האוהב בעצמו ובאמיתתו אינו כ"כ קל למוצאו לפי שהאהבה והנמצא בלי תכלית ואין סוף וכל התוארים שלו עד אין חקר אינם כ"כ מצטרפים עם האהבה הגמורה שיש לה מין חמריות · ולכן עשו תערובת מוסר וקראו האהבה יראה ובאמת יראה הרוממות היא עצמה האהבה לפי שהיראה מהרוממות רואה גדלו יתעלה · וזאת היא הסיבה היותר גדולה לאהבו כראות האדם שהגדול שבגדולים שהוא הבורא יתעלה אוהב הקטן שבקטנים שהוא האדם הכל וריק עפר רמה ותולעה והפ' וישמחו כל חוסי בך לעובדים מאהבה, הוא מצטרף לפי שהשמחה במי שבוטח היא עצמה ראיה לאהבתו נגד מ. שבוטח בו ובאמת סוף הפסוק הוא ויעלצו בך אוהבי שמך שהיא האהבה

פרק ז' אלו נאמרים

תניא רשב"י אומר אדם שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם וכו' אין סל"הש מכירין בל' ארמי וכו' · כמה גובהן של מים י"ב מיל כנגד מחנה ישראל דר"י א"ר ראב"ש וכי אדם קל או מים קלים הוי אומר מים קלים וכו' · עמדו על אותן אבנים וכל א' וא' שיערוה מ' סאה וגמירי דכל טונא דמדלי איניש לכתפיה תלת רטונא הואי מכאן אתה מחשב לאשכול וכו' · מרגלים ע"ש מעשיהם נקראו ואנו לא עלה בידינו אלא א' סתור בן מיכאל שסתר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה שונאו מך וכו' :

שבח אדם על עצמו נראה כגסות הרוח · אע"פי שכמו בוידוי מעשר אינו משבח עצמו כ"א שלא עבר ממצותיו ולא שכחם ולכן טוב לו לשבח עצמו בקול נמוך דרך ענוה ובפרט אם הוא משכיל שאין אדם צדיק בארץ שיעשה טוב ולא יחטא · וגנותו בקול רם אם הוא גנות ממש אינו פילוסופי שנראה כעזות מצח אבל אם הגנות הוא על הצרות שבאו

עליו

לשמה כי לשמה מ"מ הוא בכלל הפרושים מי שעובד מאהבת שכר המצות ולא מאהבת מצות בוראו. וכ"ש מי שעובד מיראת העונש ולא מאהבת יוצרו והצבועים רעים הם על כלם לפי שאין מראיתן כתולדתן לפי שצבועין מבחוץ ואין תוכן כברן שמעשיהם כמעשה זמרי שהם רשעים ומבקשים שכר ואומרים לבריות לכבדם כפנחס ועל אלו הפרושים מה טוב ומה נעים אומר משורר גדול בין הצרפתים שכתב :

Un Bigot audacieux qui dans sa vanitê
Croît duper jusqu' á Dieu par son zele affectê
Couvrant tous ses defauts par une sainte apparence
Il damne tous les hommes de sa pleine puissance.

פרק ח' בשם שהדמים

כן ביום דרש ר"עק אז ישיר משה וגו' ת"ר את זו דרש ר"עק בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד אמרו שירה כגדול הקורא את ההלל וכו' ר א בנו של ר"י הגלילי אומר כקטן המקרא את ההלל וכו' רנ"א כסופר הפורס על שמע בב"הכנ שהוא פותח תחלה והם עונים אחריו וכו' ת"ד דרש ר"י הגלילי בשעה שעלו ישראל מן הים נתנו עיניהם לומר שירה וכיצד עולל על ברכי אמו ותינוק יונק משדי אמו כיון שראו השכינה עולל הגביה צוארו ותינוק שמט דד אמו מפיו ואמרו זה אלי ואנוהו וכו' :

אלו המחלוקות על אמירת השירה אם כגדול המקרא או אם כקטן או אם כסופר הפורס על שמע אינם מעלים ולא מורידים לפי שגם בימינו יש מי שסודר בכה ויש מי שסודר בכה ואין נזק ואין תועלת בענין הכונה אם השיר נאמר במדה א' או במדה אחרת. ומ"ש שתינוק יונק משדי אמו ועוברי' שבמעי אמן אמרו שירה אינו אלא ללמדנו שתועלת יצ"מ וקריעת י"ס היה בכלל לכל אומתנו בין גדול בין קטן וגם לעובר שבמעי אמו מפני שכל האומה היתה נאבדת בלא אלו הנסים בין בגופם בין בנפשם ובפרט לפי חכמי האמת שפירשו על ען הקליפו' שמהם נבראו הנשמות בזמן ההוא על ידי ענוי וגלות מצרים ומתן תורתנו הבא אחרי היציאה :

משנה

פתח עינים

ושנה בה נעשית לו כהיתר לפי שאין לו פתח חרטה כשונה בחטאו ועוד ידוע הוא שההרגל טבע ב' וההרגל נעשה טבע:

פיסקא אשה פרושה וכו' ת"ר בתולה ציילנית ואלמנה שיבבית וקטן שלא כלו לו חדשיו הרי אלו מבלי עולם וכו'. מאי קטן שלא כלו לו חדשיו זה ת"ח המבעט ברבותיו רא"א זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה דאר"א א"ר מ"ד כי רבים חללים הפילה וגו' זה ת"ח שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה שהגיע להוראה ואינו מורה וכו':

אמת הוא שבתולה שנגד שבעה היא בעלת תפלה ואלמנה שהולכת ומבקרת תמיד שכניה אינן כ"א פרושות ואינן אלא נואפות ומכשפות ומראות עצמן כצדקניות שלא יבדקו אחריהן. ובענין הכשפים כבר כת"א בברכות ובמקומות אחרים דברנו בנכון על הדבר. הת"ת המבעט רבותיו מי שלא הגיע להוראה ומורה הם באמת נגד תורת המדינו' ותקלות רבות מביאים ומשכבים בקהלם ועליהם נאמר בכל טעמי השכל כי רבים חללים הפילה:

ת"ר ז' פרושין הם פרוש שכמי פרוש נקפי פרוש קיזאי פרוש מדוכה פרוש מה חובתי ואעשנה פרוש מיראה פרוש מאהבה וכו':

בענין הפרושים חז"ל היו פילוסופים בראות כמה הם לנזק בין המדינות בנגד טמא באיכותו ובעצמותו וטהור כלבד כחוץ לשקר בפני השוכבים אותם ולכסות ערמתם לב"א היושבים עמהם לכן הכירו אותם בתכלית היסוד רז"ל מלאים חכמה ותבונה וכבר אמר שלמה בחכמתו אני חכמה שכנתי ערמה והטיבו לכתוב שמותיהם מיניהם ופרטיהם א' לא' ובאמת יש שהוא פרוש שעושה תשובה שלא לש"ש ובלבד לשנאתו שיכבדוהו ב"א. ויש מי שאינו מרים רגליו מן הארץ לתכלית הענוה ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים ועל כיוצא נאמר גאות אדם תשפילנו וכן הוא מי שעושה עצמו כעולם עיניו ולא יסתכל בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל והדם יוצא והיו תאום מי שכופף ראשו כמדוכה ועליהם הוא פרוש מלא גאוה ורוח באמרו מה עלי לעשות עוד ולא עשיתי לקיים מצות הבורא ומראה כאילו קיים כל התורה כלה ואע"פ שנכון הוא מאמר ר"י שלעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה שמתוך שלא

לשמה

זקנה ולכן טוב לה מאכל בנמוס עם החשמים לפי עתו ממאכל לבנות בטן בלא ביאה ׳ ומה שפירשו חסיד שוטה הוא. פילוסופי וברור כשמש אמיתותו ׳ והביאורים של רשע ערום. הן הן כלן ערמות עלמיות וברורות לקראו ערום כגון כהסכמת הבע"ד לדיין כגון בנותן להשלימו לר' זוז ושהיה רוע לב ורשע גמור וכן בנותן עצה ליתומים למכור להאביד הבנות וכיוצא וכן היא ערום לפי הפילוסופיא המכריע אחרים כארחותיו שאמר ראו ועשו כרצוני ולכו בדרכי ולא נתכוון זה אלא להראות את עצמו כשר בעיני הבריות ואין תוכו כברו וכן הוא מי שקרא ושנה ולא שמש ת"ח לשנות משנה כהלכתה הוא רשע שאין תורתו על בוריה ואין ללמוד הימנה ובזה נקרא רשע על כל הטעמים והוא נ"כ ערום שהשומע את קולו קורא ושונה כסבור שהוא בקי בטעמים ונוהגין בו כבוד כת"ח ׳ וכהלכתו הוא שאם לא למד הוא ע"ה בור ויוחשב ככותי רצוני לומר שאסור לאכול פתו ולשתות יינו מפני שאם לא שמש אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם ולא שנה כ"א להראות עצמו חכם ובאמת הוא אמנוס ר"ל מכסף האוחז את העינים וגונב הלבבות ואף זה כן :

ת"ר איזהו ע"ה כל שאינו קורא ק"ש שחרית וערבית בברכות דר"א ור"י וחכ"א כל שאינו מניח תפלין בע"א כל שאין לו ציצית בבגדו ריב"א כל מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לת"ת אחרים אומרים אפי' קרא ושנה ולא שמש ת"ח זהו ע"ה שנה ולא קרא הרי זה בור וכו' :

הרבה דברים יש לפי הפילוסופיא במאמר הזה ׳ כל שאינו קורא ק"ש ולא ידע לקרותו הוא ע"ה לפי שאינו יודע ליחד ה' שהוא עיקר אמונתנו לפי שבלא יחוד האמיתי שהוא יחוד אמת ולא יחוד עובר הוא עיקר מציאות ה' כראוי ׳ וכן הוא מי שאינו מניח תפלין שמורה שאינו מאמין בעבודתו ית' וכן היא בטלית וציצית ׳ והחכם האחר אמר עוד בנכון שהוא ע"ה מי שיש לו בנים ואינו מגדלן לתורה לפי שמורה הוא עצמו שאינו יודע אם אינו מגדל בניו לפי הידיעה האמיתית שהיא תורתנו הקדושה ׳ ולפי חכמי התלמוד שעיקר התורה היא תושבע"פ שהיא משנה וגמרא הוא ע"ה מי שלא שמש ת"ח שהוא למוד הגמרא ולכן אמרו אח"ז שמי שמורה הלכה מתוך המשנה ולא מהגמרא והתלמוד הם מבלבלי העולם שמורים הוראות בטעות לפי שאם אינם יודעים טעם המשנה לפי התלמוד פעמים שמדמים דבר לדבר אחר שאינו דומה ואינם יודעים במחלוקת התנאים הלכה כדברי מי ועוד יש משניות הרבה שהם לפי סברא יחידית שלא כהלכה ׳ הוא ע"פי הפילוסופיא האלהית שמי שעבר עברה

ושגה

פתח עינים

רא״א המלמד את בתו תורה למדה תפלות למדרש ס״ד אלא כאילו למדה תפלות וכו׳ · אין ד״ת מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו עליהן ערום וכו׳ · רי״א רוצה אשה בקב תפלות מט׳ קבין פרישות וכו׳ · היכי דמי חסיד שוטה כגון דטבעה אתתא בנהרא ואמר לא מסיקנא לה משום דקא מסתכלנא בערוה ורשע ער״ם היכי דמי רשע ערום אר״ח זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בע״ד חבריו · רא״א זה הנותן פרוטה לעני להשלימו לר׳ זוז וכו׳ · אר״י זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטים וכו׳ · אריב״ח אר״ש זה המכריע אחרים בארחותיו ר״ז אר״ה זה המקל לעצמו ומחמיר לאחרים · עולא אמר שקרא ושנה ולא שמש ת״ח רא״א הרי זה ע״ה · רשב״ן א׳ הרי זה בור רי״א הרי זה כותי · ראבי״א הרי זה אמגוש וכו׳ :

זאת היא פילוסופיא אמיתית לפי שבאשה הבל וריק מלכותה וכ״ש פילוס״ף א׳ מאינגילטירא Il retaggio delle femmine è la vanita א״כ התורה באשה אינה נוטעת שרשים כמו באיש לפי שגם אם לומדת תורה אין לה תכלית לפי שאינה יושבת בישיבה ואינה רואה בלמודה כ״א כיונה בראית שאין לה חיוב במצות הזמן ואין לה קורת רוח בתלמודה כ״ש שבין אומתנו אין לאשה סי׳ מובהק על היותה יהודית כמו שבזכרים יש אות המילה · ובין שאר האומות יש סי׳ מובהק לסי״ג עבודתם בין באשה ובין באיש · ות״ש שאין ד״ת מתקיימין אלא במי שמעמיד עצמו עליהם ערום הוא פילוסופי לפי שהלומד אין לו להכין מחשבתו ורוחו לדבר א׳ בפרט ובכלל לפי כונתו הא׳ אבל חייב הוא להכין עצמו ערום במחשבתו בלא בגדים רצוני לומר מחשבות עצמו או כנגד הדבר שלומד או כנגד איכותם העליון והאמיתי · ומ״ש ר״י שאין ד״ת מתקיימין אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו יודע הוא אמיתי בב׳ פנים · הא׳ שהיוהרא ונסות הרוח אין מניחין לו לאדם ללמוד כראוי לפי שאינו רוצה לראות כשלותו ולירד הלמוד שיש לו ללמוד מתלמיד יותר גדול ממנו · והשני הב׳ שהאדם אם יש לו הקדמות בשכלו אינו יכול לתקן אם יש בהם דרך שקר ובזה אינו יכול להגיע לתורתנו האמיתית על יסודה ועל אמיתתה · ובענין רוצה אשה בקב וכו׳ כבר פירשנו אותו לפי הפילוסופיא מפני שהתשמיש הוא דבר טבעי וצורך גדול בטבע האשה ובעצמותה אם אינה זקנה

בשתשלימה מעלת מן היסורין עם שכרה אבל איכה מעלה מיל"הר לפי שבשום עבודת החושים שרוח ונשמה אינם זהירים שלא לחטא בכח חמריות המצוה ולהפך התורה בין כשעוסק בה בין שאינו עוסק בה מגנה ומעלת לפי שבנפש וברוח נשמה טרשה והרוח לעולם חושב והמחשבה הבלה מרוחניות הנפש אין לה סוף ולכן מגנת ומעלת · הוא נ"כ פילוסופי שפלסה אע"פי שאיש מצוה ועושה בתורה יש לה זכות התורה במקיים שים בו ממש שטירחת בבניה ובבעלה שיתעסקו להביא בניה אל בית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה ולהמתין לבעליהן שיוצאים לעיר אחרת ללמוד תורה לש"ש ולסוף משכחתם :

מאי פרשת דרכים אר"ח זה ת"ח ויום המיתה רנבי"א זה ת"ח ויראת חטא מז"א זה ת"ח דסלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא ד"א עברה מכבה מצוה אין עברה מכבה תורה וכו' :

זה הוא מוסר גדול בתורת המדות · רח"א שאין פ' דרכים לאדם יותר בטוח להציל עצמו מלרדוף אחר יצרו אחר תלמידו כ"א יום המיתה לפי שתלמוד עצמו יכול להטיעו לטיבות ולאפיקורוסית כידוע מהנכסיון ולפי ראשית ותכלית הדברים · וא' מהחכמים אמר שאין לורך ליום המיתה להציל עצמו לפי שאם זכה האדם אחר תלמודו להיות ירא חטא ביציל מכל המאורעות לפי שהתורה מלמדתו ד"ת ודברי איסור והיתר ומה שצריך לפיוס להצלחת נפשו והיראת חטא מונעו מלרדוף אחר יצרו ומ"ש מור זוטרא שמפרשת דרכים להציל מכל צרה וליקת הנפש הוא אם זכה שייסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חבריו להורות כמשפט ע"פי הפילוסופיא נוכל להבינו שאם האדם מורה כהלכה ראיה נמורה היא על בקיאותו בתורה ועל שכלו שבעי שיורד לסוף הדברים בכוון ובזה נפשו ורוחו יש להם יסוד גדול בחכמה ואם כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין שרשו ואילנו מתקיימו · ומ"ש עברה מכבה מצוה ואין עברה מכבה תורה הוא אמיתית פילוסופי · המצוה היא ברובה חמריית ואינה פועלת טוב בנפש העושה אותה כ"א לפי שעה · א"כ העברה הבאה אחריה לפי הטבע מכבה המצוה מפני שהעובר עברה ממש עושה הפך המצוה והעברה היא שלילת המצוה · אבל התורה גם בעובר עברה מתקיימת בו לא בלבד בזמן שעובר אבל אחריה והתורה עצמה היא סיבה להכיר במהותו העברה שעשה וחטאתו ופתחי תשובה מיד נפתחו במחשבתו וחרטתו והעבודה עצמה אין לה יכולת להסיר מן השכל מה שלמד ומה שדקדק :

פתח עינים

שהבלים הנוראים הארע ששם הבלים כלי פקדון הזרע ששם כיסי הזרע והאבר שהוא כלי הזורק והמוליך דרך העבירה הזרע בהצטרפות הלב והמוח מכריחים הביאה ובלתה כל אלו החלקים באים לידי חוליים רעים ובאמנים · וראיתי אני בכומר א' שחלה מחמת חסרון הביאה ובא לידי ניפוח וקושי בבלים עד שהיה הכרחי בידי הרופאים לחתוך הבילים כדי בסרים לעכב אכלת החיים ע"י המסמום הנקרא Gangrena לסברות הראוראים על תילוי פחסא שהא' אומר שהיה חולה ג' חדשים והב' ט' והג' י"ב והאחרון ג' שנים מחלוקת וזאת איננה לא מעלה ולא מורדת על תילוי הזמן שהוא בעיקר להחזיק האמונה אם מי הסוטה לא היו פועלים על גוף האשה גם שבכח היו להן סגולות אלהיות ע"פ תורתנו הקדושה
:

ויש זכות תולה ג' שנים זכות דמאי אי לימא זכות התורה הא אינה מצווה ועושה ואלא זכות דמצוה ומי מגנא כולי האי והתניא את זו דרש רמב"י כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב המצוה בנר ואת התורה באור לומר לך מה נר אינו מגין אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ומה אור מגין לעולם אף תורה מאירה לעולם וכו' · אלא א"ר תורה בעידנא דעסיק בה מגנא ומצלא בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא וכו' :

במאמר הזה ישלפניו החילוק שפוטים הזכרים באלו כלם בין המצוה בפשוטה והתורה בלמודה · וכזאת המצוה היא בדוגמה חומרית ע"י החושים שפוטים ואותה אבל התורה ע"י בלה רוחנים היא והשכל והלב ביחד הם הם החלקים של התורה ולכן נמשלה המצוה לנר שהיא כלה חושית בתורת הגופות כראות כלה רוחנית לפי שמלא כל הארץ כבודה כדק מן הדקים שאינה כראות גופיית וחומרית · ועל דרך זו כמשלם המצוה לאבוקה והתורה לעמוד השחר שכלם אור · ולפי זה הטעם עברה מכבה מצוה לפי שי"הר של העבדה מספק לכלום חמריות המצוה אבל התורה והשכל אינם נכבים מחמריות העון לפי שבזמן שהחטא התורה היא בלב החוטא ומיד אחר שהוא התורה מהסכם הרע לסור · וזה הוא הטעם שבמצוה כזמן שאדם עושה אותה מגינת מן היסורין לפי שכרה ומלכת תיכר הרע שלא יחטא לפי שבזמן הסוף עושה מצוה אבל בשמשלימה

תשעה חדשים וכו' רי"א י"ב חדש וכו' :

בענין הסוטה אמת הוא ששתיית מים המרים וכל ענין סוטה בכלל הוא דבר אלהי ולא טבעי אבל אמת הוא ג"כ שגם בדברים אלהיים הקב"ה ונביאיו וחכמיו הולכים בדרכי הטבע ובאמצעות דרכי הטבע כגד הגבול שיד האלהי הולכת ומשלמת הדבר האלהי עצמו א"כ מותר לנו לידע ולהודיע · א' שיש בין מיני העפר עין שוורק לחוץ מימי הגוף אם הבטן באה לידי צבות ונפוח ויש מין ממיני עפר שמנפח ויש מין ממיני עפר שמזיק יותר על הכבד · וכן בין מיני המלח שלו סגולה בכבד וכזה המרה נזרקת חוץ לכבד עצמו וע"י הכלים השואבים נשאב בעיסת הדם ומסכה זאת באה חולי הירקון שבא ממרה הכבד כידוע לרופאים · ב' ידוע הוא כמה חולאים באים מהפחד מהבושה מהשנאה. מהקנאה מהכעס ומרעיון רוח שהולכים בסבותם על הגידים והמוח בכלל ובפרט וראיתי אני כמה וכמה שנפלו על האשה בחולי הירקון מחמת הכעס והשנאה ובכלל מהרעיון רוח וגם ראיתי פ"א מהלעפר שבא בלב אשה א' ומהבכיה והאבלות על מיתת בעלה ברגע בנפלו מכותל הבנין שביום א' האשה נפחה בטנה ומים מלא כרסה מחמת חולי הגידים וברפואות המלטרפות על חולי הגידים כמו הקסטורו האופיו המוסקיו וכיוצא שבה על בריאותה הראשונה והמים שבכרסה יצאו ע"י מי הרגלים בי' ימים · א"כ שסוטה מלאה שנאה וכעס על רעיון רוח בכל לבדיו אין להפלא אם היתה מוכנת לחולי הירקון ולניפוח הבטן ואם מחמת חולי הגידים והמים הבאים בראש עיניה היו בולטות ואם היתה מתמלאה שיטות שיטות כמין סרביטין נזרקין בה ע"י חולי הגידים והמים הבאים תחת העור וכזה הלחיים היו נופחין ונראין בבשרה כאילו מלאה גידים · וע"י הזכות שהיתה תולה עד ג' שנים האמונה היתה נשארת בלב העם אם לא באה המיתה על ידי מי הסוטה והעדה כלה היתה בוטחת בחסד ה' שהיה סולח או מאריך חטאה · א"כ הנסיון לא היה בא עד תומו ועד אמיתותו כ"א בזמן ארוך · ומ"ש עזאי שחייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה אמר על מתכנתו ע"פי הפילוסופיא גם בלב האשה השותה ליתן לה קורת רוח גם לפני השתיה ואם היתה באה לידי חרטה ועזיבת החטא ולידי תשובה שלמה יש להאמין שברגע ההוא מי הסוטה היו כלא היו והקב"ה שפותח פתח לבעלי תשובה היה מאבד סגולת המים המרים ולשוא היתה שתייתן · ומ"ש ר"י רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות זה תמם לפי הטבע כידוע לכל מרגיש ולכל מי שבא בנסיון על כלי הבריאה בין איש בין אשה כי מה לו לאדם קבין קבין של אכילה ולמלא כריסו בכל מיני מאכלים ותענוגים בלי ביאה שהיא לורך האדם עד זקנותו ושהיא עצמה תכלית הבריאה · הדבר הזה בפרט ידוע לחכמי הכתה והרפואה

שהכלים

פתח עינים

היא יותר בעסנית וכועסת מהאיש לפי שהיא יותר מוחשת כנודע ואין לה כ"א מחשבה א' ובירכתי ביתה הדמיון והרוע לב הוא יותר חזק בה ובדד יושבת ואין לה עסק בסחורה וטרדת המזונות להרחיק הדמיון ומחשבת הלב בדברים אחרים כמו האיש שיש לו בינה והשכל להעביר על מדותיו בנקל ובאמת בד"ה אלו מולידים בין הנקבות הנקמה השנאה הקפדנות והלענה עד אין תכליה בהן יותר חזקות מהגברים לא מצד מספר וכמות הפשעים אלא באיכות הפשע ובאיכות המרמה :

דרש רבא בשכר שאמר אברהם ואנכי עפר ואפר זכו בניו לב' מצות לאפר פרה ולעפר סוטה וכו' · בשכר שאמר אברהם אם מחוט ועד שרוך נעל זכו בניו לב' מצות לרצועה של תפלין ולתכלת של ציצית וכו' מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין מפני שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו' :

זהו רמז פילוסיפי · אברהם היה עניו באמרו ואנכי עפר ואפר תם בניו זכו לב' מלות שמסבבים הענוה · אפר פרה מטהר עון העגל שהוא הבושה עצמה בדור ההוא שראה בעיניו מ"ת על הר סיני ללכת אחרי אלהים אחרים ואחרי פקולי המצריים · והסוטה שהיא על קנאת איש ואשה שהיא הבושה עצמה בין שנקתה ובין שלא נקתה וזרעה זרע · ולפי שבאמרו מחוט ועד שרוך בעל ברח מן הגזל זכו בניו לרצועה של תפלין ולתכלת של ציצית שהם בתלות להיות עבד אמיתי של הבורא ובבגדי היהודי יש אות מובהק להיות נרצע לעבודתו ובטוח בשרותו · ומ"ש שתכלת דומה לים ולרקיע הוא אמת לפי שהרקיע הוא האויר שבו בצבע תכלת[ן] והרקיע דומה לכסא הכבוד ד"מ לפי שבאויר יש דברים נסתרים כמו האוסיג'ינו האזוטו האידרוג'ינו וכיוצא ויש להם סגולות או על הבריאות או על הצמחים או בהרבה דברים של הטבע כידוע :

פרק ג' היה נוטל

משנה אינה מספקת לשתות עד שפניה מוריקות ועיניה בולטות והיא מתמלאת גידים וכו' מכאן אב"ע חייב אדם ללמד את בתו תורה שאם תשתה תדע שהזכות תולה לה · ר"א רוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות וכו' · במה זכות תולה שלשת חדשים וכו' אבי"א

שלומד מאחרים או מפי סופרים או מפי ספרים אבל נפסדת הבינה שהיא חידוש לפי השכל שמבין דבר מתוך דבר וכזה האיש החכם בורא חכמה חדשה במוחו ושכלו · ורנב"י עוד ועוד מוסיף במשה שכחו שיותר גדול הוא שהיה ירא שמים עובד ה' באמונה כעבד נרצע לאדוניו וזהו עיקר שפ' וימת שם משה עבד ה' · ושגליון היסיף עוד בל' ארמי שבעתים ההם היה יותר מתכן ויותר ברור וימת משה ספרא רבא דישראל להורות שבחיות החכם הוא ספר החיים של תורות האומה · ועל מ"ש במאמר שבא אחריו שלא מת משה הוא ללמדנו שבשלמיות נפשו היא כאילו חי · ועל הנפלאות שאמרו על קבר משה שכלמה למטה ולמעלה כנד מקום היושבים היא דרך דמיון · ואין להפלא אם משה עצמו אינו יודע היכן הוא נקבור כי מה הוא הדבר שמעלה או מוריד לשבחו אם יודע מקום קבורתו או אינו יודעו · ומ"ש רחב"ח שנסתתר מקום קבורת משה כדי שלא ילכו על קבורתו להתפלל לא בדרך כבינה היא דבר יושר שלא להרבות עבודת אבל ואלילי לב · ומ"ש עוד על פ' אחר ה' אלהיכם תלכו כלך אחר מדותיו הוא מוסר ברור ואין צורך לפירוש · ומ"ש ר"ש שנתאוה משה ליכנס לא"י לקיים המצות התלויות בארץ אינו כנד השכל אבל לפי הטבע דבר אעברה נא ואראה וגו' נראה שהיה מתאוה לחיות בארץ החמדה כפי טבע אדם ולא לפי נבואתו ורוחו ע"פי עבודתו האלהית :

פרק ב' היה מביא

דרש ר"עק איש ואשה שזכו שכינה עמהן לא זכו אש אוכלתן א"ר ואשה עדיפא מראיש מ"ט האי מצריף והאי לא מצריף וכו' :

אמת הוא שאיש ואשה שעוסקים לש"ש בפ"ור ויש ביניהם השלום והשלוה בברכת ה שרויה ביניהם והוא הג"ע תחתון בין החיים אבל אם לא זכו והקטטות מתרבות ביניהם הוא הגיהנם האמיתי כידוע מהנסיון · וכאמת במלות איש ואשה שם י"ה ביניהם יו"ד באיש וה"א באשה · ומ"ש רבא אם לא זכו שהאשה עדיפא מהאיש דהאי מצריף והאי לא מצריף אש. נראה לבארו ע"פי המלה האש שאם הקב"ה מסלק את שמו שם י"ה מביניהם נמצאו אש ואש · ואש של אשה הוא יותר מבאיש שאש של אשה נוח להדליק שאין אות של שם מפסיקו מפני שתבת ה"א היא באחרונה ואין דבר מפסיקתו אבל הוא מחובר · אך מלת איש אין אותיות מצורפות יחד שהיו"ד מפסיקתן · אבל בלא דרשת האותיות והמלות ע"פי הפילוסופיא הוא האמת שאם מתרבות הקטטות בין איש ואשתו ואין שלום ביניהם אבל המלחמה יום יום הולכת ומתחזקת והשנאה פוה האשה

היא

מבנה הש' לא בהמה עוף ולא גם גמה לפי שהאדם יכול לעשות חלש ברגליו שאינו יכול ללכת בחוץ במהירות כמו הנער והבחור אבל שכ"ז העין רואה על קו הבריאות וליחת עורו והפנים בפרש הם ע"פי הטבע בכל צדדיהם טובים · ומ"ש שנסתתמו ממנו מעיינות חכמה אינו לפי פשט הדברים וגם רחוק הוא מן השכל שמרע"ה א' בנביאים היה קודם מיתתו כ"כ חלש שנסתתמו ממש מעיינות חכמה אם לא שנאמר שמכח הצער שהיה לו והרעיון רוח שבלבלו מחמת עיונו ושהרבה בתחינות ולא נענה אע"פי שהפליג בתפלתו ע"פי חילי הגידים בא לו רגע כאמרו והמוח נשאר כמו נכפה במדרגה קטנה ונוס החכמה נרחקה ממנו :

תניא אר"י אלמלא מקרא כתיב א"א לאומרו היכן משה מת בחלקו של ראובן וכו' והיכן משה קבור בחלקו של גד וכו' מי הוליכו מלמד שהיה משה מת מוטל בכנפי השכינה ומל"הש אומרים צדקת ה' עשה וגו' והקב"ה מאי אמר רב אמר מי יקום לי עם מרעים וגו' ושמואל אמר מי כהחכם ומי יודע פשר דבר ורי"א והחכמה מאין תמצא וגו' ורנב"י אמר וימת שם משה עבד ה' וסמליון אמר וימת שם משה ספרא רבא דיש"אל וכו' · וכבר שלחה מלכות הרשעה אצל גסטרא של בית פעור הראונו היכן משה קבור עמדו למעלה נדמה להם למטה למטה נדמה להן למעלה וכו' מרע"ה אינו יודע היכן קבור וכו' :

מ"ש חז"ל במאמר זה וכל הדרך שעשה משה אחר מותו מחלקו של ראובן עד חלקו של גד אין לו יסוד ברור במקרא · ועל מ ש מל"הש והקב"ה עלתו בזמן הדרך של משה כמו תפלת הדרך שבימינו ע"פי הפילוסופיא יאמר ששפ' שאמרו מל"הש הוא הפ' מלה במלה של תורתו הקדושה שהוא שבח האיש שתורתי ודיין שאומה כהלכטרפות העבודה עם עמו · ופסוק התורה מי יתיצב לי עם מרעים הוא ללמדנו שבמות האיש התורני שהוא יסוד התורה שתורה כאילו איכנה לפי שרופס האומה הוא יסודם ובלתו אין גדר למרעים ואין לנותן התורה מי שיתיצב נגד פועלי און כידוע · ולפי שמואל בפ' מי כהחכם מוסיף שאיש התורני הוא לתכלית הצורך ליתן פירושי התורה לפי אמיתתן ובפרט בספק פסוקו הוא דוחק גדול לילך אחריו לשמוע וללמוד אמתת הדבר ע"פי יושרו · ור"י מוסיף עוד עם הפ' והחכמה וגו' שבמות האיש התורני לא מתה בלבד החכמה

שלומד

סיחה בכבוד אבית וכו' · מפני מה יוסף מת קודם אחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות וכו' · ויקנהו פוטיפר סרים פרעה א"ר שקנאו לעצמו וכו':

אינו מבין מה הנאה היא לאדם אם בדבר על עצמו אומר שאחר מיתתו יעלו עצמותיו למקום אחר אם באמת גם החונטים בימים הקדמונים לא היו חונטים כ"א מעט מגוף האדם מלבד העצמות שנשארים העיקר אחר המות · ומ"ש רב שיוסף מת קודם אחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות זה הוא מוסר אמיתי גם לפי הפילוסופיא מפני שהאיסטניסות והרבנות מביאים האדם לחולאים בסיבת איסטניסותו והגידים והבשר הם יותר מוחשים ובזה יש להם סיבות גדולות לחולאים רעים ונאמנים וכבר החכם הרופא טיסוט כתב ספר א' על ההפרש שיש בענין החולאים בין תושב העיר לתושב השדה ולטורח בו ורבי כמו רבו החולאים שמקיפים הא' ולא הב' בסיבת האיסטניסות · ואין לתמוה על מ"ש רב שפוטיפר קנה יוסף למשכב זכור מתוך יופיו לפי שבארצות מזרח ובאפריקא מחמת החומרא שיש בענין הנשים שאינן נראות בנקל חוץ מביתן ואין להן היתר בביתן לדבר עם אנשים אחרי' וזולת הבעל המשכב זכור הוא בנקל ביניהם:

ויאמר ה' אלי רב לך וגו' ופ"כ למה תנא דבי ר"י לפום גמלא שיחנא · ויאמר אליהם בן ק"כ שנה אנכי היום שאין ת"ל היום ומה ת"ל היום היום מלאו ימי ושנותי ללמדך שהקב"ה משלים שנותיהן של צדיקים וכו' · לא אוכל עוד לצאת ולבא אילימא לצאת ולבא ממש וכו' אר"י לצאת ולבא בד"ת מלמד שנסתתמו ממנו מעינות חכמה:

זה הוא מוסר גדול תורני שלפי כח הגמל מרבין במשאו אף כאן בענין משה באמרו שמעו נא המורים החטא אינו כ"כ גדול אבל לפי צדקתו מדקדקים אחריו וכמו שאמרו הקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה · ובאמת אם בחוטא הוא גדול החטא הקטן גדול הוא לפי הצטרפות החוטא שלפי גדולת שכלו היה לו להזהיר עצמו יותר שלא לחטוא מלבד שאם חטא אדם גדול גם הקטנים ממנו רואים וכן עושים והחוטאים מתרבים והחילול ה' הולך ופרה · ומ"ש שהקדוש ב"ה משלים שנותיהן של צדיקים בענין משה הדבר קשה להבין לפי שהיא מת קודם בסיבת חטאו וא"כ אין השנים שלמים · כפי טבע החוטא מלבד שהנסיון מוכיח כמה צדיקים מתים נערים ובחורים ובהם השנים אינם שלמים · אם מרע"ה אמר על עצמו לא אוכל עוד לצאת ולבא לפי הפשט אינו

פתח עינים

מאי האי א"ל קא מעכב האי עד דיתי נפתלי מארעא דמצרים אמר יהי אבא מוטל בבזיון שקל קורפא מחייה ארישיה וכו' · מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה וכו' ומנין היה יודע משה היכן יוסף קבור אמר סרח בת אשר נשתיירה מאותו הדור הלך משה אצלה א"ר כלום את יודעת היכן יוסף קבור א"ל ארון של מתכת עשו לו מצריים וטבעוהו בנילוס הנהר כדי שיתברכו מימיו וכו' :

ידוע הוא כמה המצריים הקדמונים היו נוהגים כבוד בקבורת הגדולים וכל זה תראה בכתב ד"ה רולין בכתיבה על הקבירות ניקולי Nicolai ובחלק הה' של הפוליציא מידיקא שלו · א"כ אין להפליא אם ליעקב אבינו נהגו כבוד שהיה אב יוסף משנה למלך ומחלוק' עשו על מערת המכפלה ומעשה מיתת עשו ע"י חושים בן דן היא קבלה או סברא · אבל באמת מיתת עשו ע"י חושים בן דן איננה לפי דין הטבע ואין טעם ברור למיתתו והיה יותר טוב להמתין עד שיבא השטר ממצרים ע"י נפתלי מהמית עשו בלא דין ובלא דיין · ומ"ש שעשו הספד גם הסוסים והחמורים עוד היום בין האומות מכסים הסוסים בבגד שחור בעת לוית המת לקברו ובפרט בגדולי אנשי מלחמה ושרי צבאות ובמצרים החמורים הם חשובים וגדולים כסוסים קטנים ואין להפלא אם בלוית יעקב היו גם חמורים שהיו ממצרים · רצוני לומר לעבודת הגדולים שעשו לו לויה וכבוד גדול · ויש לתמוה על שאלת התלמוד ומנין היה יודע משה היכן יוסף קבור ומי לא היה יודע בין המצריים היכן קבור היה משנה למלך ששמו נודע עוד היום בין המצריים ומה הצורך שהיה למשה לשאל הסוד הזה לסרח בת אשר אם בין היהודים היו מכיר ויאיר בן מנשה שנולדו בימי יעקב? והיו מבאי הארץ · ולפי הפשט אין סתירה כמו שמקשה המאמר בין הב' פסוקים ויקח משה את עצמות יוסף ופ' אחר אשר אמר ואת עצמות יוסף אשר העלו בנ"י ממצרים שבא' הטיל המעשה על משה ובב' על ישראל כלו לפי שמשה היה תורני ומלך בבת א' בין אומתו וא"כ היה העם עמו והעם היה שליחו ותחת ממשלתו · ומ"ש רחב"ח כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו מע"ה כאילו עשאו זה הוא מוסר על נכון לפי שהדבר איננו שלם כ"א בסיפו והדבר שאינו גמור בהלכתו איננו מועיל לתכליתו א"כ צדק לדק רודף מי שמעלה הגומר כמו שהוא היה הגומר והמתחיל ומה שוה המתחיל דבר א' אם אין לו תועלת כ"א בשלימותו שמסבב תכליתו :

אר"י א"ר מפני מה נקרא יוסף עצמות בחייו מפני שלא

מיתה

על כל המצריות . כלן ורא ינק אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמי ינק דבר טמא וכו' · ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו' אחות אהרן ולא אחות משה אר"ע מלמד שהיתה מתנבאה כשהיא אחות אהרן עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל וכו':

דהוא מופלא שמצריית יכולה לראות השכינה בתבת משה · ואם לאו פשתה לו חופה בעירים כתכתו באמור שאין לא תוכה לחופה זה הכל הכלים ומה לה לחופה אם היה מת בנה בנילוס · ומ"ש ר' י שראתה אותו מהול אין זה פלא ולא דבר פרטי לפי שגם בין האומות אשר לא מבני ישראל הם נולדים מהולים · והמאמר הבא אחר זה נופל ואין אחר נופל הוא מכח הדמיון בלבד כחלום הבא לשכור וזה הוא באמת מהגים ואינם יודעים מה מהגים · ומ"ש ר"ח שבאותו היום ששטה תבת משה בנילוס היה או היום שאמר שירה או היום שקבל תורה מסני הם סברות או קבלות אבל אין לנו יסוד מהכתוב לאמרם בלא ספק · ומ"ש על משה שהחזירוהו ע"כ המצריות כלן ולא ינק גם זה הוא סברא והחלב של מינקת מאומה אחרת איננו דבר טמא ואע"פי שאוכלת דברים טמאים כבר האוכל שינה לא בלבד צורתו אבל גם חמרו לפי שהחלב בא מן הדם וכל המאכלים שכבר נשתנו באצטומכא ונהפכו לקימו ובמעים הכלים אחריו נהפכו לקילו אחרון בריאה נהפכים לדם ומן הדם בא החלב ואין בו לא טמאה ולא טהרה ולפי הפשט קראו מינקת עבריה שלא לגלות היונק המצרי למצריה שיכולה לילך רכילה לבית המלך והשרים וכזה היה בא הילד לסכנת נפשות או להרגו או להוליכו ליאור כבראשונה · ונבואת מרים על משה כמאמר ותקח מרים וגו' אם קבלה נקבל :

פיסקא יוסף זכה לקבור את אביו וכו' תנא ל"ו כתרים נתלו בארונו של יעקב · ויספדו שם מספד גדול וכבד מאד תאנא אפי' סוסים ואפילו חמורים כיון שהגיעו למערת המכפלה אתא עשו קא מעכב וכו' א"ל נתי דזבין בבירותא פשיטותא מי זבין א"ל אין דכתיב בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען וכו' אין כירה אלא מכירה א"ל הבו לי איגרתא א"ל איגרתא בארעא דמצרים היא ומאן ניזיל ניזיל נפתלי וכו' חושים בן דן הוו יקירן ליה אודני א"ל

פתח עינים

ואמת אלף' הרים גדולים סביבו לומר שבאלו המקומות יש הרבה הרים והיה יכול שמשון לעלות שם :

את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל ח״א פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס וח״א רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו :

יש לתמוה למה פרשו בב' אלו החכמים שהיה שם א' בלבד ולא ב' עיירות כמו שנראה מפשט הפ' · אבל דע שמרטינייר אומר שרעמסס חלק מפיתום ובזה בא הדרוש על ב' שמות אלו · אלה הם דבריו Ramesses (רעמסס) Ville batie par les Hebreux du temps qu' ils etaient en Egypte, elle prit apparemment son nom du Rois du pays qui les faisaient travailler. On n' en sait pas la situation. Pline joint les Ramesses et les Patamiens aux arabes du coté de l' Egypte. אח״כ אם אינו נודע מקומו ואם Eusebe אמר בכתב שהיו מן הערביים או קרובים אליהם בטעם אמרו חז״ל שרעמסס נקשר בפיתום · ובענין פיתום אמר Phitons que les Hebreux batirent á Pharaon, Calmet croit que cette ville est la même que Pathimros dont parle Herodote et qu' il place sur le canal que le roi Neho et Darius avait fait pour joindre la mer Rouge avec le Nil. On trouve aussi dans les anciens Geographes un bras du Nil nommè Pathmeniens, Phaganiens. Massaham veut que Pitom soit la même que Peluse Damiette. אבל זה אנו רואים שאלו הבנינים היו על המים או על ימי נילוס או על שפת הים ולכן בבנין זה עם חומר מצרים שכל העפר מעורב עם מלח ובתר אינו פלא אם כשהיו בונים מקלת הים מתרוסס ונופל וחוזרים ובונים והיה נופל וכ״ש אנו מבינים ע״ד זה פי תהום בולעו מחמת המים שהיו הולכים סביב סביב לבנין ההוא :

ותפתח ותראהו את הילד ותרא מ״ל אריב״ח מלמד שראתה שכינה עמו והנה נער בוכה קרי ליה ילד וקרי ליה נער וכו' מלמד שעשתה לו אמו חפת נעורים · ותאמר מילדי העברים זה מנא ידעה אמר ר״ח שראתה אותו מהול · זה נופל ואין אחר נופל וכו' · ותאמר אחותו וגו' מן העבריות מ״ש מעבריות מלמד שהחזירוהו למשה

על

ותקח לו תבת גמא מ״ש גמא אר״א מכאן לצדיקים שממונם חביב עליהם יותר מגופם וכ״כ למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל רשבנ״א דבר רך שיעמוד בפני רך ובפני קשה · ותחמרה בחמר ובזפת תנא חמר מבפנים וזפת מבחוץ שלא יריח אותו צדיק ריח רע וכו׳ ·· ותרד בת פרעה לרחוץ על היאר אר״י משום רשב״י שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה וכו׳ :

הגמא פי׳ עץ קל הנקרא באיטלקי Giunco ודמיו מועטים ולכן עשו שהתבה מאותו עץ אע״פי שנראה שמשתמר גוף הילד אשר בתוכה יותר מבשל עלים קשים וחזקים שלא לפזר כסף וכמה אמת הדבר שדברי החכמים שממונם של צדיקים חביב להם מגופם לפי שאין פושטין ידיהם בגזל שהאדם שבנקל מרויח בין בדרך ישר בין בארחות עקלקלות בנקל מפזר כספו לפי מיעוט טרחו להוסיף כסף · אבל האמיתי לפי חכמת הטבעית מפני מה עשו התבה מגומא הוא מ״ש רשב״ן שהדבר רך כזה משתמר יפה מן הכל לפי שהדבר הקשה כשהמים מוליכים אותו בכח נתקל באבן וכיוצא ונשבר מכח ההכאה אבל הדבר הרך מכה. ונדחה לאחוריו · ותחמרה בחמר וגו׳ אם החמר הוא מכסה הזפת גם מבפנים איננו נותן ריח לפי שנאבד עם החמר שמעכב ריח הזפת כידוע · ומ״ש ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור שירדה לטביל לשם גרות זה דרש אבל הפשט הוא שירדה לרחוץ כדרך בני מזרח שרוחצים גופם בכל עת ובכל רגע לא בלבד לתענוג אך לתכלית הבריאות :

בענין המקומות שנזכרו למעלה לכבוד חז״ל ולראות שהם אמת ודבריהם אמת גם מפי עדות האומות וחכמיהם ראיתי במרטיניייר בע״ך Thimnas o Timnà שהוא תמנה שאומר Thimnas quartier d' Antioche en Syrie. Tovanundes dît que zenobie y fut defaitc. La Cronique d' Eusebe. Thymnas lieu d' Antioche auprés des montaignes. הנה כי בין הכותבים הם הכירו תמנה ומקומו ושהוא אצל ההרים וההרים עצמם כ״ש רז״ל שהיה בשיפוע ההר · ובענין צרעה ואשתאול הכותב Martinièr אמר Zorhà ou Sora Ville de la Phenicie Selon Etienne le geographe. Hesteol ou comme ecrit l' auteur de la Vulgate Estaol l' ancienne ville de la Judée dans la tribù de Dan, elle avait auparavant appartenu a la tribu de Juda. Eusebe qui la nomme Estahoul dît qu' elle etait à dix mille d' Eleushoroposis en allant vers Nicopolis. וידוע הוא שבדרך זה יש הרים · א״כ איננו נראה מגד האמת מ״ש רז״ל שצרעה

ואשתאול

וכו' ותהר האשה ותלד בן והא הות מיעברא ביה ג' ירחי מעיקרא אריב"ב מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפתקה של חוה ותרא אותו כי טוב הוא וכו' :

רב ולוי פירשו הבית לפ"ד יצ"ד רמז אבל הפשט הוא שכשכר שהיה להם יראת שמים זכו לשם גדול . לפי שראשית חכמה יראת ה' ובפרט ברופא ובאומן ובמילדת אם אין בהם יראה ועבודת ה' אינם יכולים להטיב הריע כראוי ולגמול עמהם חמלה וחסד בעניני החכמה והמלאכה שמתעסקים עליה ולכן אמר הפסוק שאחר שזכו לחכמה שלימה וליראת ה' זכו לשם גדול והיה להם בתים לב' טעמים · א' לתועלתם . שלא ישכו תמיד בשדה בפרט בקיץ ובחורף שמזיק הרבה לבריאות ואם המילדות אינן בריאות ואם אינן יושבות בביתן בשלוה ובהשקט אינן יכולות להיות בריאות כמו שהוא צורך מלאכתן והב' תועלת הקהל שיושבות בתוכו לפי שאם נמצא להן בית קבוע בנקל כל המשפחות המוצרכות הולכות לביתן לקרותן ואין זה בשדה שהלכור אינו יודע היכן הן · ומ"ש ר"י שהנושא אשה לש"ש מע"ה כאלו ילדה . הוא פילוסופי לפי שאיש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם ואם כן אם האיש נושא אשה לש"ש הוא כאילו ילדה . לפי שמלמד לה חכמת המדות התכונה בדרכיה והד"א שקדמה לתורה . וכזה נותן לה החיים הנפשיים והנצחיים כבת א' וזה הוא כאילו ילדה · זאת ועוד תכלית היצירה לפי הפילוסופיא היא פ"ור לקיים הצורה באמצעה העולם כלו · א"כ אם האדם נשא אשה לש"ש שתכליתו היא פ"ור על האשה שנשא כאילו ילדה לפי שהאדם אם אינו עוסק בתכלית הבריאה ואין לו בנים אינו אדם ומי שאין לו בנים חשוב כמת א"כ היא אמת שהוא כאלו ילדה לפי שע"י הבנים בלבד תהיה אשה ואם אין לה אינה אשה · ולכן טוב עשה עמרם שגרש את אשתו בעת גזרת פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו לפי שלשוא היו עמלים ואם אין בנים מה לו לאדם ליקח אשה · ומ"ש שנשים צדקניות לא היו בפסק דין של חוה וגזירות קללה של העצבון והריון אינו כאמר זה כ"א על הצדקניות של הדור ההוא שהיה דור הנסים הנפלאים אבל בימינו אין לנו נסיון על זה אבל אנו רואים בכל יום שנם הנשים יראות ה' הזהירות בפרט בנדה בחלה ובהדלקת הנר יש להן חבלי הלידה והעצבון בכל חלקיו · ודרש החכמים על פ' ותרא אותו כי טוב היא מדוקדק הוא שאין העין המכרת אם טוב הילד אבל השכל והמוח א"כ אינו לפי הטבע לומר שבראות העין הכירה שהוא טוב אבל לפי הפשט לפ"ד בת פרעה ראתה בעיניה שהוא טוב בענין גופו שהיה בריא בכל חלקיו לפי הנדיאות ושהיה לו צורה ויופי לפי סדרי הטבע וחכמת הנתוח :

הנמא

כבשון לנקותו מטנופת הרחם שהולכת סביב סביב לו ולכן דרשו שם שפרה שמשפרת את הולד · ב' שמוטל בעת הלידה לנשום הולד בדברים ערבים לפתותו או לשעשעו לפי שבזה הוא שמח והחלב נותן לו מזון ומחיה מה שאינו בילד מלא רעיון רוח · ופועה הוא מל' צועקת כמו כיולדה אפעה ברכה וכמלות ופרכות לשעשעו · ד' פריאה ודבר דאזי לפיתת ת"ש ר"ח כתום' לחשתה לחישה ויוצא הולד כמו שעושין אלו עכשיו · באזני האשה ע"כ · זה הוא מועיל לפי כח הדמיון לפי שאם המנהג כן ללחוש באזני האשה יולדת בנקל בפ"א גם בפ"ב יש לה בטחון לראות התועלת בדבורים באלה ובזה שגידים שהיו מלאים מלחלה וחלשים מן הפחד והרוח נכנס · באלו הדבורים באה לה נחמה והגידים שבים כבראשונה והילד בא בנקל : וגם במנטובה בימי נעורי היה זקן א' נכבד שמו מתתיה ספר אדיר שאם חבלי האשה היו מרובים והילד כבד היו קוראים אותו ללחוש לחש באוזן היולדת והרבה פעמים רגע כמימריה היתה יולדת בלא אבוד זמן ובלא סכנה · ה' וראיתם על האבנים מדקדק החכם ר"י על מילת אבנים שהיא מן השניים ותאמת נודת בשא היולדת גם בז"הז נחלק לב' חלקים ורחם היולדת באמצע להקל לגוף האשה המכאובים ושבתה על כסא המכאוב · ו' שבשפה שמכרעת לילד ירכותיה מלסננות באבנים זה הוא ברוב הנשים שיולדות במכאוב שמאמת הגידים שברחם והם היורדים לירך שנאחזים בשיל ובמלחלה ומלסננות ממיפוט הדם שהולך סביב סביב בחלקים ההם · ז' באלו האיקלימים אין הרופאים רואים בנסיון שהבן פניו למטה והבת פניה למעלה אבל אם הולד הוא זכר או נקבה אין חילוק במלב הראש שלפי גודל הרחם ורוחב הנמלא בין העצמות המסבבות הרחם וכבדות או קלות הכאבים הפנים הם למטה או למעלה בין אם הנולד זכר או נקבה ואין בחכמת הנתפות או הרפואה טעם שפני הזכר יהיו למטה ופני הנקבה למעלה ומ"מ הרבה מפרשים שהוא דרך תשמישם מלבד שברוב אינו אמת שזה הוא דרכם אין טעם שבשביל זה יהיו פני הנולד למעלה או למטה · ח' שהפסוק שאומר כי לא כנשים המצריות העבריות כי חיות הנה הוא שיולדות בלא המילדת לפי שהן חזקות ויש להן חיות רב וחכמה בענין הילדים ולכן אין צריכות לסיוע המילדות :

ויהי כי יראו המילדות את האלהים וגו' רב ולוי ח"א בתי מלכות וח"א בתי כהונה ולויה וכו' · אר"י כל הנושא אשה לש"ש מע"ה כאילו ילדה וכו' · וילך איש מבית לוי וגו' תנא עמרם גדול הדור היה כיון שגזר פרעה כל הבן הילוד וגו' אמר לשוא אנו עמלים עמד וגרש את אשתו וכו'

פתח עינים

פאשאלקי Fasce גוף הנולד וזה היה א"ש והכתוב והחתל לא החתלת שר"ל קשר אזו סבב במו שהוא במלאכה הנקראת Fasciare, Involvere וכאשר ספרו הרופאים רבים כותבים כנגד מנהג הסבוב ההוא שמזיק לאיברים אם אינו נקשר חזק אינו מזיק אבל לנגד זה מועיל הוא לבריאות ולחזק הבשר · ובזה והשמן מועילים לאולדת הדרש מנקה בפניו זכחון והוא טוב לטהרת הגוף והשמן להחליק האיברים הפנימיים ולהקל המי רגלים ולרבים בגדולים ולהרחיק כאבי הבטן וכל שאר הכאבים בין בחוץ בין בפנים · ומ"ש על הנס שנעשה לנולדים כנגד המצריים הבאים להורגן זה הוא האמת שהוא דבר גלוי ופלוני שבא מעלכלע ואולין במשכ אמדה והיו מרבים אדלים עד אין מספר ההשגחה הפרטית על אומתנו להגיל אותה מיד האכזרים הבאים עליה ולהוציאם בעתם מעבדות לחירות ומיגון לשמחה ומאפלה לאורה עד שבשבר זה היה אמרו בכל לבבם ובכל נפשם זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו :

ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות רב ושמואל חד אמר אשה ובתה וח"א כלה וחמותה וכו' · שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה שמשפרת את הולד וכו' פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה שהיתה פועה לולד וכו' · מאי אבנים אר"י סי' גדול מסר ליחן בשעה שכורעת לילד יריכותיה מצטננות באבנים · ר"א על האבנים ברכתיב וארד בית היוצר וגו' מה יוצר זה ירך מכאן וירך מכאן וסדן באמצע אף אשה ירך מכאן וירך מכאן וולד באמצע אם בן הוא והמתן אותו וגו' אר"ח סי' גדול מסר להם בן פניו למטה בת פניה למעלה וכו' · כי חיות הנה מאי חיות וכו' אלא א"ל אומה זו כחיה נמשלה וכו' :

במאמר הזה יש לדקדק הרבה דברים בחכמת הגיפות וחכמת הילדות בפרט · א' שמצאנו אף בימים הקדמונים שהמילדות היו ב' במשפחה א' ולפן רב ושמואל נחלקו אם היו אשה ובתה או כלה וחמותה · והמילדות אם היו ב' פנית א' אף יש ב' נשים יולדות בבת א' הא' הולכת לכאן והא' לכאן וגוזו אין סכנה · בעת הלידה לפי שבעת הצורך שתיהן הולכות אצל היולדת ואם הן קרובות ומבית א' אין קנאה ביניהן תבוא עבודתן היא בכל לב ואין ביניהן דבר עקשות או רשע · ב' שבימים ההם היו יודעים כמה הנקיון טוב לבריאות הנולד ובפרט בעת הלידה לרחצו

כנכין

אבותינו ממצרים שבשעה שיוצאות לשאוב מים מזמן להם הקב"ה דגים קטנים בכדיהם ושואבות מחצה מים ומחצה דגים ובאות ושופתות ב' קדרות א' של חמין וא' של דגים ומוליכות אותן אצל בעליהן לשדה ומרחיצות אותם וסכות אותם ומאכילות אותם ומשקות אותם ונזקקו להם בין שפתים וכו' וכיון שמתעברות באות לבתיהן וכיון שמגיע זמן מולדיהן הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח וכו' והקב"ה שלח מלאך מן השמים ומנקר אותם ומשפר אותם כחיה זו שמשפרת את הולד וכו' ונותן להם ב' עגולין א' של דבש וא' של שמן וכו' :

כבר במס' יומא הבאתי מוראי וקרדוזו שהדגים מרבים הזרע ובפרט במצרים בסיבת הנתר שבארצם ע"י ימי נילוס ושע"כ נקרא החי הזה דג מל' וידגו לרוב · בזה ובטעם שהיה מזמן הקב"ה לנשים לצדקניות ההנה דגים קודם הביאה להרבות הזרע והיו יולדות ו' בכרס א' · והרחיצה והסיכה קודם המאכל והמשתה היה צורך גדול לעגנן אחר כל הטורח שהיו טורחים בבנין לא בלבד בשביל תענוג אבל הרחיצה מועלת לגידים ולגוף כלו לעובד בפרך וכן הסיכה על שמן מור וכיוצא שהיו נוהגים בימים ההם לתועלת גדול היא לכח הבשר והגידים וגם שמן זית רופאי אינגילטירא בפרט בימינו נוהגים אותו מיום ליום לסוך הבטן וכל חלקי הגוף על הכאבים ועל החלשה וכן אני נוהג זה שנים · והיו יוצאות לשדה מחמת הדחק משום צניעות ובין מצרי השדות והן מקומות צנועים מצד גבול השדה גבוה מכאן וחברו מכאן וחריץ באמצע · ובשעת לדתן היו הולכות ויולדות בשדה לא בלבד משום צניעות אבל מפחד האויבים שלא יפלו הנולדים בידם והיו יולדות תחת תפוח מפני שהתפוח אינו מה שקוראים באיטלקי Pomo אבל הוא האתרוג הנקרא Cedro ויש לו ריח טוב והאויר ההולך סביבו הוא טוב ליולדת וטוב לילד הנולד כ"ש תחת התפוח עוררתיך ר"ל לצאת ממעי אמך לילד · ומ"ש שהמלאך היה מנקר הנולד ומשפרו ליישב איבריו ולתקנם אחר שבקל ניתקין מצער הלידה זה הוא דרש אבל לא היה להן חיות לחתוך טבור הבשר ולהחליקו אחר הלידה וזהו עיקר הפ' לא כרת שרך ומים וכו' · והמלח לא המלחת גם בימינו הרבה אומות רוחצים ומנקים הנולד רגע אחר שנולד עם מי הים או עם מים מתוקים שנותנים בהם מלח לפי שהמלח מנקה ומחזק גם בימים הקדמונים ההם היו נוהגים לסבב או בסודרים או במה שקוראים באיטלקי

נשפט נידונם בחרב ובחרבו את כל בשר באו ונידונם במים שכבר נשבע שאינו מביא מבול לעולם וכו' · ארחב"א אר"י ג' היו באותה עצה בלעם ואיוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון בייסורין יתרו שברח זכו בניו וישבו בלשכת הגזית וכו' · וישימו עליו שרי מסים עריחם מ"ל תנא משום ראבר"ש אמרו שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה בצוארו וכ"א מישראל שאמר אסתנס אני א"ל כלום אסתנס אתה מפרעה ויבן ערי מסכנות לפרעה רב ושמואל חד א' שמסכנות את בעליהם וחד א' שממסכנות את בעליהן דאמר מור כל מי שעוסק בבנין מתמסכן וכו' · ויעבידו מצרים את בנ"י בפרך רא"א בפה רך רשבנ"א בפירכא וכו' :

על דרשת ר"ח למה שמצריים נתחכמו לדון בנ"י במי היאור יש מקום לדרשן לדרוש אבל אם הפילוסוף אומר שהמצריים דנו בנ"י במים מפני שכבל מצרים אין בו כ"א מי היאור כידוע הדבר שבקלים עליהם כיון המים · השאלה היא טובה אם היועצים אינם מן האומה עצמה היעולה לפי שאהבת עצמו שהיא אהבת אומתו אינה נותנת מקום לראות האמת ולהכירו על נכון והיועצים הם שינים אם הם ערומים וחליפים כבלעם ואם הם תמימים ויראי אלהים כאיוב ואם הם בני אמונה ישרים ובעלי ממון כיתרו · על אלה ביחד לפ"ד היו יועצי מלך פרעה בלעם איוב ויתרו · ומ"ש שהביאו מלבן ותלו לו לפרעה וכו' הוא דבר אפשרי אבל רחוק מן השכל · ודרשת על מלת מסכנות בין רב ושמואל א' אומר זה וא' אומר זה אבל א' בעצמו דברי שניהם לפי שהבנין מביא לידי סכנה למי שעוסק בו שבנקל נופל בעת הבנין ממקום גביה ומת וע"י הרעש הבית כלו נופל וממית מי שהיא תחת כותל הנופל · ואמת היא שמסכנות לפי שכל היום אנו רואים שמי שמוליא מעותיו בבנין הבתים בסוף אינו מרויח ונגד זה הבית היפה מביא לידי הוצאות אחרות יותר גדולות בבית ובסדר ולבסוף מביא האדם לידי עניות · ומ"ש בפרך בפה רך הוא כלבד לפעמים ולפי מדרגת הטורח אבל בכלל היה בפרך עם הטורחים באלו הבנינים שהיו גדולים ועצומים באבנים גדולות ואבני שיש בפרט לבנות ערים וקברים למלכי מצרים כידוע מס' ד"ה של המצריים מאירודוטו ואלפינו ואחד הקדמונים ברולין ומילוס וקונדיליאק ואחרים עד אין מספר :

דרש ר"עק בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו אבותינו.

שבריאות של נפשו · נ״ל שכוונו בזה השרים ובני המלכים להראות יפים ובגדולתם בזמן א׳ היו לוקחים עפרות זהב ועם בשמים ושפיכתן היו עושים כמו עיסה עם שמן המור ושאר שמני בשמים. והיו סכים. בהם. שערות הראש וזה השמן עם עפרות הזהב היה נשאר בשערות ולא היה ניתק משם לימים ושנים · וזהו שקל שערות אבשלום היפה וכן מלך הכתוב בס׳ אילו שקל השער לבדו אבל שקל השער עם השמנים והבשמים ועפ״כ כלם: שעפרות הזהב שמשקלו גדול כידוע · המצבה שהציב לו אבשלום בחייו מפני שלא היה לו בן הוא דבר טבעי לכל העולם · הבנים הם זכרון למי שהלך לעולמו ובלא בן המלכה וכדומה נראים לאדם החלש ויוהב המצבות והרוחות נעימות לפי השכל ולא לפי המסורה והשכל · ואם הפ׳ אומר קודם מיתתו שהציב מצבה שאמרו כי אין לו בן · ובמ״א אומר שנולדו לו ג׳ בנים ובת אין נגידות בע״ז שהוא האפשר שבאפשרים שמתו מחמת חולי קודם מיתתו ונשאר בלא בן · ומ״ש כל הפוסק תאותו של חברו אינו מניח בן יורש. ר״ל הענין ליורשו לפי שסדרך הרע והבזוי של אחב הבן אינו יכול לזכות להיות ישר וטוב והגון לשם טוב הירושה :

משנה וכן לענין הטובה מרים המתינה למשה שעה א׳ וכו׳ לפיכך נתעכבו לה כל ישראל שבעת ימים במדבר וכו׳ · יוסף זכה לקבור את אביו אין באחיו גדול מיוסף וכו׳ מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא שכינה וכו׳ ותתצב אחותו מרחוק וגו׳ אר״י פסוק זה ע״ש שכינה וכו׳ :

המשנה הולכת ודורשת על מדה שאדם מודד מודדין לו אם הוא ברעה ע״י ההשגחה כ״ש בענין הטוב ולפי שהקבורה טובה למת על כבוד גופו ועל טוב נשמתו כמו שכפ״ט ידוע הוא לחכמי האמת נהגו בה כל כל״י בין לענין הזמן בין לענין המקום ובין לענין המתעסקים בה כל הטורח וכל החומרא וכלי עללנות מתטפלים בה כ״ש שהקבורה טובה היא לבריאות החיים על טהרת האויר כידוע ואם הנקבר הוא אדם גדול לפי חכמתו גבורתו וחסידותו הגדולים שבקהל מתעסקים בו ולכן אמרו מה שאמרו בענין קבורת יעקב יוסף ומשה · ומ״ש על משה שלא נתעסק בו כ״א השכינה כבר כתוב בתורה ולא ידע איש את קבורתו א״כ נראה שלא נתעסק לקברו כ״א לפי שאם ב״א היה הקובר היה נודע ג״כ מקום הקבורה · ומה שפרשו ותתצב אחותו על השכינה הוא דרך רמז ואין לפילוסופיא מקום לדון :

הבה נתחכמה לו להם מ״ל ארחב״א באו ונתחכם למושיען של ישראל במה נידונם באש כי באש ה׳

פתח עינים

אמת הוא הכתוב שפאושו מפני שהשפינקירו בספרו על מכתבי ישראל בזמן פ״פה כתב שבין בני המזרח ובפ״ס בא״יים הזונות מכסות פניהם יותר מהנשואות והבתולות שהן צנועות · ומ״ש ר״י כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים הוא מוסר השכל לפי שהאשה שהיא צנועה היא עטרת ביתה ורחוקה מהנאוף ומניעות היא ת״ת בשימוש לנכיה · ויכולה בנקל לזכות ולראות בניה גדולים בעושר ובחכמה · ומ״ש על דוד שהיה עניו ומקטין עצמו כך מורים דברי ימיו עם שאול עם אבנר ועם אבשלום ועל כל דברי ימיו ס׳ תהלים כך מורה כשרבה מקימות שנראה שהיה רך ועניו אבל באיזה מקום מורה עצמו כיקס וכוטר כנחש וכן נוח לו שיפול וכו׳ ואל ילבין פני חברו ברבים זה הוא מוסר גדול אבל לא כל א׳ ובפרט האוהב עצמו בראוי קשה היא להגיע למדרגה עליונה כזאת · יהודה קדם ש״ם בין קהל והבכור באמרו צדקה ממני אבל עם ראית הסימנים ההודאה היתה לא בעל כרחו אבל עם ראיה מוחשת שאינה כ״כ קלה להכחיש העז שבפנים וזה הוא הדקדוק על מלת הכר ר״ל ראיה תחת העין נמרת וברורה :

פיסקא אבשלום נהגאה בשערו וכו׳ ושקל את שער ראשו ר׳ שקלים באבן המלך תנא באבן אנשי טבריא ואנשי צפורי שוקלין בן וכו׳ · ואבשלום לקח ויצב לו בחייו את מצבת אשר בעמק המלך בי אמר אין לי בן בעבור הזכיר שמי ונו׳ ולא הוה ליה בני והכתיב ויולדו לאבשלום ג׳ בנים ובת א׳ אריב״א שלא היה לו בן הגון למלכות · רח״א כל השורף תבואתו של חברו אינו מניח בן ליורשו :

דע שבוקארט חכם גדול יש לו בספריו **Dissertatio de Absalonis** והוא מסכתא ועיון על גדול שערו׳ אבשלום שכר׳ נזמת ונגד הטבע משקל ר׳ שקלים שאמר הכתוב בבירור · וג׳ דברים יש לדקדק לפי דבריו לחקוקין הנזמא ולהיות ככל הדברים שיש לזה פליאה אמיתי · בא׳ שהיה מגלח אחר ימים רבוני לומר אחר שנה או ב׳ שנים ובאמת בזה השערות הולכות ונדלות · ב׳ שהיו בימים ההם הרבה שקלים קטנים וגדולים והשקל באבן המלך הוא קטן עד מאד ויותר קטון הרבה משקל בפס ולכן הכתוב מפרש באבן המלך ר״ל כאגוז השקל שהיה הקטון שבקטנים בין השקלים וזה הוא לפ״ד מה שכררו רז״ל באמרם במאמרנו אבן שאנשי טבריא ואנשי צפורי שוקלין בן ר״ל שהיה שקל היודע הקטן של טבריא

בזה ודע עוד שהחכם הרופא Santoli כתב בספריו שחולי Artritis שם כלל לכל הכאבים הבאים כמו הפודגרא בשאר חלקי הגוף הפודגרא עצמה הוא וחולי הזקנה ואמר הרופא הזה שכמעט כל הזקנים הם חולים מזה החולי · ומ"ש החכם שהוא כמחט בבשר החי הוא אמת לפי הרופאים ובפרט Sydenham בין חכמי הרפואות אינגלטירא ובואירוו Boerhawe בין רופאי אולנדיא מעת לעת היו חולי' מחולי הפודגרא ובספריהם כותבי' שהיו כואבים בכאב כמחט ר"ל Dolor pungens ומ"ש רבא שנענש מפני שעשה אנגריא בת"ח לעבודת המלך אינו אומר זה מאהבת עצמו כמו ת"ח אלא ללמד חיוב גם במלך לכבד התורה ובעליה:

ויטע אשל בבאר שבע אר"ל שעשה פרדס ונטע בו כל מיני מגדים ר"י ור"נ חד אמר פרדס וחד אמר פונדק וכו' · ויקרא שם בשם ה' אל עולם אר"ל א"ת ויקרא אלא ויקריא מלמד שהקריא אברהם שמו של הקב"ה בפי כל עובר וכו':

במרטינייר בערך תמנה כתוב שתמנה היתה בשיפוע ההר · א"כ פשט הוא שא' שיושב בראש ההר בלכתו לתמנת יורד ומי שיושב ברגלי ההר עולה וכן על פ' ותשב בפתח עינים פשטו ומופשט הוא שם מקום ששמו עינים ועל מאמר ויטע אשל פי' אמר פונדק וא' פרדס כ' אלו החכמים דברו דבר א' לפי שבין בני המזרח עושים פרדסים להכנסת אורחים בין עניים בין עשירים א"כ הפרדס הוא פונדק באילנות ופירות · ועל פ' ויקרא שם בשם ה' אל עולם שהקריא אברהם שמו של הקב"ה לאורחים כ"ל שהוא מדקדק על הפ' שקרא שם בשם ה' הוא עיקר כל האמונות רצוני לומר מציאות ה' ית' ואל עולם שהוא משגיח על עולמו בבריאות ובתורתו הנעימה:

ויראה יהודה ויחשבה לזונה כי כסתה פניה משום דכסתה פניה ויחשבה לזונה אר"א שכסתה פניה בבית חמיה דארשב"נ אר"י כל כלה שצנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים וכו' לדוד מכתם שיצא ממנה דוד וכו' כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה וכו' נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים מ"ל מתמר הכר נא וכו':

פתח עינים

וילך שמשון וילכוד נ' מאות שועלים ס"ש שועלים א"ר
איהו בר ניגרי ארחב"א אמר שמשון יבא שועל
שחוזר לאחוריו ויפרע מפלשתים שחזרו משבועתם וכו' ·
כתפיו של שמשון ס' אמה וכו' תנא אף דלתו' עזה אין פחותו'
מס' דומה וכו' · כל הזונה אשתו מזנה עליו וכו' · שמשון דן
את ישראל כאביהם שבשמים וכו' שמשון חגר בב' רגליו
היה וכו' :

אין צורך לשאול מפני מה שמשון לכד נ' מאות שועלים לפי שהוא רץ כשדות ולתכליתו לשרוף אין חי מצטרף לזה יותר מהשועל אבל אמת היא שחוזר כשלדין אותו ואיני מתרחק מקו ישר אבל הולך עקלתון וחוזר סביב הכל לא לאחוריו ממש ומ"ש ר"ש שבין כתפיו של שמשון ס' אמה הוא דרך גוזמא לפי הטבע תם אם דלתות עזה היו רחבות ס' אמה אין צורך שעל הדרך או על הרוחב ישאם שמשון כ"ה על קו גסותן · ומ"ש ר"י שכל א' וא' הביא לו אשתו כדי שתתעבר ממנו אמת הוא ששמשון היה אוהב הנשים מאד ואמת היא לפי חכמת הגופות שלפי טבע המתעבר כולד העיבור אבל עכ"ז היא נגד המוסר זנות כזה וכאלו הדברים השתיקה כהה וחשיבה · ומ"ש עוד ר"י כל הזונה אשתו מזנה עליו אמת הוא לפי הנסיון ולפי השכל שבדרך האיש האשה הולכת ושמעו תלמוד וכן תמצא · ומ"ש עוד ר"י ששמשון היה כאלהים כדין ושהיה מגין על דורו אין לנו כד"ה שלו לא לקרב ולא לרחק סברת ר"י על זה האיש ומה שהוא מהצד כברכות תושבחותיו · ואם היה חגר בב' רגליו כ"ש ר"י גבורותיו וכחו היו פלאות לפי שהאדם החגר הוא כמו בית גדול בלא יסוד :

ת"ר ה' נבראו מעין דוגמא של מעלה וכלן לקו בהן
שמשון בכחו שאול בצוארו אבשלום בשערו צדקיה
בעיניו אסא ברגליו וכו' וא"ר"י א"ר שאחזו פודגרא וכו'
היכי דמי פודגרא כמחט בבשר החי וכו' · מפני מה נענש
אסא מפני שעשה אנגריא בת"ח וכו' :

אין לנו כד"ה דבר א' שתלמד שצדקיה בעיניו ואסא ברגליו נשתנו לשבח כמו שאנו יודעים מהכתוב כח שמשון ויופי שאול ושערות אבשלום שכל א' היה להם שבח פרטי בחלקי גופם האמורים · ומ"ש ר"י שאחזו פודגרא הוא קרוב לאמת לפי הטבע שאחזו לעת זקנתו אולי זה שנקרא פודגרא אם כן ברגלים שהוא המקום לפי הנסיון יותר מוכן לפורענות

גות

לאוהבים א' לא' · אם האדם מאכל כמו החמרי ובפרט כאיש החזק כשמזין מאכל גבו לפי שאם רואה עצמו חלש אין לו עוז לב ואינו מרגיש כבראשונה לעשות דברים שהיכם קלים לכל אדם לעשותם · ואם אין לו לב גם מעשיו מקולקלים · א"כ פילוסופי הוא מה שאמר רב ניכרין דברי אמת לפי שהפילוסוף עצמו ובאיכות הדבר והמלות היוצאים מפי המדבר אין לחפש מקום שסוברים דברי האמת ודברי השקר · ומ"ש ר"י ותאלנהו בשפת נמר ביאה כשמשך מתחתיו זה אמת לפי חכמת הניפות והרפואה שאין דוחק ומבוקה יותר גדולה ממי שהאשה כשמשך מתחתיו בשעת גמר ביאה לפי שבאותו עת תאות אדם מרובה ואם אינו גומר הביאה החלשה מרובה עד מאד והגידים מקולקלים מחמת הזרע הזה בלי גמר המעשה והזרע שהיה בתנועה ולא בא לחוץ מביא חולאים במקום השני ואם הכלים השואבים שולחים אותו לעיסת הדם הזרע המסרח והמקולקל אם מתערב בדם הוא דרך עפוש וסרחון לכל דם האדם שמתקלקל עד מאד :

בין צרעה ובין אשתאול אר"א צרעה ואשתאול ב' הרים גדולים היו ועקרן שמשון וטחנן זה בזה וכו' · ויגדל הנער ויברכהו ה' במה ברכו אר"י א"ר שברכו באמתו אמתו כב"א וזרעו כנחל שוטף וכו' אמר שמשון לפני הקב"ה זכור לי כ"ב שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לא' מהם העבר לי מקל ממקום למקום :

גם במדרש ילמדנו בערך צרעה ואשתאול כתבו ב' מקומות אלו במקום גבוה כהרים · ומ"ש ועקרן שמשון וטחנן זה בזה הוא דרך גוזמא אם לא שנאמר כי ע"י אש האליקטריקי עקרן וטחנן וזה שהוא מהדברים שיש להם סגולות בכלל · ומ"ש ויברכהו ה' אמת הוא שכל ברכה שבמקרא היא מל' ריבוי וזה היא להיות זרעו כנחל שוטף וא"כ כהוגן שמשון לא בלבד כמה שאות והיא הגדולה שבברכות אבל גדולה היא ג"כ לפי הפילוסופיא כי תכלית האדם והבע"ח היא הלידה ופ"ור ולכן מי שאין לו אשה אינו אדם ומי שאין לו בנים חשוב כמת ובעת זקנתו האדם אינו ראוי לביאה ולפ"ור דבעת ההיא חשוב כמת לפי תכלית הבריאה · א"כ אם ברכו באמתו וזרעו כנחל שוטף היא הגדולה שבטובות לפי גדולת האדם ותכליתו · ומ"ש הקב"ה זכור לי כ"ב שנה וכו' ולא אמרתי לא' מהם העבר לי מקל ממקום למקום זה הוא מוסר גדול לגדולים ולשופטים שלא ינים רוחם על הקהל ולבזות כבוד עם שיהיו ראוים ותאיבה ויחשבו היחידים כעבדים נרצעים לאדוניהם :

וילך

פתח עינים

הפירושים מיתת קרומוויל בין אדוני אינגילטירא וסוף נאפוליאוני בין הצרפתים ראיות הן על כלם שהאדם כנסות רוחו ובין גדולתו יוצא ובא משנה לשנה עד שהוא סיבת רעתו לפי שכלה שעת אבדתו לפי כתיבת וחתימת המגיה והסופר העליון :

ת"ר. סוטה נתנה עיניה במי שאינו שלה מה שבקשה לא ניתן לה מה שבידה נטלו ממנה וכן מצינו בנחש הקדמוני וכו' אמר הקב"ה אני אמרתי יהא מלך על כל בהמה וחיה עכשיו ארור יהיה מכל הבהמה ומכל חית השדה אני אמרתי ילך בקומה זקופה עכשיו על גחונו ילך וכו' :

מוסר אמת הוא והנסיון מוכיח שאם האדם נותן עיניו במה שאינו שלו מי שיש לו מגין עליו שלא יפול ביד הגנב וביד החומד ולכן אם העולם רואים חמדתו וקנאתו הקנאה עצמה מביא בלב החומד הרעיון והבלבול ותמיד מעט נופל בשגעונו ומאבד מה שהיה לו ומ"ש בענין הנחש אני אמרתי ילך בקומה זקופה וכו' דע שביקארט בספרו של הבע"ח שהתורה בענין הנחש אומר שיש בארץ המזרח מין נחש שאינו הולך על גחונו כל היום אבל מעט לעת הולך בקומה זקופה והיה חשוב בין אנשי המזרח עד שנחשב בין המין הפשוט לאלה וזובחים לו ומשתחוים לפניו :

משנה שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו וכו' תחלת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה וכו' :

במדה שהאדם מודד מדדו לשמזין גם במקום החטא שתחלת קלקולו בעזה לפיכך לקה בעזה זה הוא צדק ומשפט לפי שאם העונש לא במקום החטא אינו אלא סיפה לעת פריצה ועומד אם במקום הרשע שם המשפט :

אלמלא לא נקרא שמה דלילה ראויה היתה שתקרא דלדלה כחו דלדלה לבו דלדלה מעשיו וכו' מאי ותאלצהו אר"י רבי ר' אמי בשעת גמר ביאה נשמטה מתחתיו וכו'

חבי' דברי שאמרו חכמים ע"ש דלילה דלדלה כחו וכו' גם לפי הפילוסופים האמתים

מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או לסטים באים עליו מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי :

שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו מורה השגחת הבורא על כל הברואים ושנתן תורתו הנצחית לשמרה וליתן שכר ועונש לפי זכיותם זה הוא ידוע לכל חושב מפני שאם יש חשבון ושקל מוכרע בין העון ובין העונש זה בא מיד שיש משגיח ואין בו מקרה וכ"ש דהמע"ה וברעתם יצמיתם ה' אלהינו ר"ל שאם ברעת העונש יש משקל מוכרע עם החטא וברעתם יצמיתם היא ראיה גמורה שיצמיתם ה' אלהינו וכזה יש יתרון עם התם בכלל שילמוד עזיבת החטא בסיבת העונש שעין רואה בזכותם ובכמותם שהוא בא מיד השופט העליון והמשגיח על התחתונים בפרט בענין המיתה יש משקל עם העון בכל צדדי העונש אבל למי שנתחייב סקילה שנופל מן הגג או חיה דורסתו אין השואה בין הסקילה עם דריסת החיה אם לא שנאמר שיש השואה אם נופל לארץ ברגע א' אבל זה רחוק · וכן מי שנתחייב שריפה יש השואה אם נופל בדליקה אבל אם נחש מכישו אין השואה אם לא שנאמר שבימים הקדמונים היו קוראים שריפה פועל הארס על הגוף לפי שמביא חום גדול בדם ולפי מדרגת החמימות נקרא שריפה · אבל יש כמה מיני ארס שמביאים המיתה בקרירות הדם אבל איננו זה בידי הנחש · יש השואה בין מי שנתחייב הריגה אם נמסר למלכות שבין בני המזרח המלכיות על הרוב מתיזין ראש החייב בסייף ואם לסטים באים עליו בסייף ג"כ בימים ההם היו הורגים האדם שבאים עליו · יש השואה גמורה ומוחלטת בין מי שנתחייב חנק והטובע בנהר שאינה יכולה עוד הריאה לקבל רוח הנשימה וזה הוא חנק ואולי הסרונכי היא חנק מוחלט לפי שהוא חולי המדליק הגרון הנקרא גם בין הרומיים Cynanke וכן בין היונים ומקומו בראשית הקנה ובמקום שנולד הקול וזה הוא חנק גמור :

אין הקב"ה נפרע מן האומה עד שעת שילוחה וכו' · אין הקב"ה נפרע מן המלך עד שעת שילוחו וכו' · אין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו וכו' :

מה שבא במאמר הזה שאין הקב"ה נפרע מן האומה ומן המלך עד שעת שילוחו ושאין הקב"ה נפרע מן האדם עד שתתמלא סאתו הוא אמת גמור לפי הפילוסופיא האמיתית שבד"ה של האומות אנו מוצאים מקרים גדולים שאינם לפי השעה ולפי השכל ושנראים שקר גמור לפיהם והם אמיתות בעצמן ואינם אלא מיד המשגיח העליון שהיא משגיח לגוים ולאבדם ומיתת Cesare הקיסר הגדול בין הרומיים סוף אניבל בין האפריקיים

פתח עינים

אין תכלית הקרבן כ"א הענוה ושפלות רוח העושהו ולחשוב כמי שהוא בעצמו קרבן לה' · ולכן מי שדעתו שפלה זה יסוד כל הקרבנות וזבחי אלהים רוח נשברה ואם הוא חשוב כאילו הקריב כל הקרבנות כו' שתפלתו נחשבת לאין לפי שהתפלה היא במקום הקרבנות הכל לפי שאינו קרבן במהותו לכן תפלתו אינה כתפלת הכל היא רצויה לפני המקום ומחשבתו ודבורו רצויים הם לפני המקום :

ואריב"ל כל השם אורחותיו בעוה"ז וזכה ורואה בישועתו של הקב"ה וכו' :

מאמר זה היא פילוסופי · עבודת ה' אינה דבר שיכולה לבא במקרה ולעשות הדברים כמצות אנשים מלומדה בלא מחשבה עמוקה ובלא חשבון לפי שלהפך הוא יסוד עבודת האדם להבחין אורחותיו ולהיות מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ועי"ז עבודתו אינה חמריית אבל מושכלת וזוכה העובד לראות בנועם ה' ולבקר בהיכלו מפני שכל מוחו וכל לבו רצו טעם העבודה איכותה ותכליתה ובלא זה העבודה היא כע"א ואינה ראויה להתקבל לפני אדון הכל המשכיל הא שאין לפניו כ"א רוחניות ולא חמריות שאין עמו שום הצטרפות :

אומרים לפניה דברי הגדה ומעשים שאירעו בכתובים הא' אשר חכמים הגידו ולא כחדו מאבותם יהודה הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי העוה"ב ראובן הודה ולא בוש מה היה בסופו זכה וירש חיי העולם הבא וכו' :

הודאת חטאו של אדם היא דרך לחרטה ולתשובתו הא תורה מפני שבוידוי מודה בפני רבים ויש לו בושת פנים ובזה מודה בתחילה ואח"כ עוזב ומן השמים ירוחם ולפי שמעשה אנשים גדולים הוא כלמד לבאים אחריהם שילכו בעקבותיהם ע"כ היו אומרים לפניה דברי הגדה ומעשים שאירעו ליהודה ולראובן ואם הם הודו בלא בושה גם האשה החוטאת היא לה דרך להתודות ועל ידי הוידוי היתה זוכה ויורשת חיי עולם הבא :

משנה במדה שאדם מודד בה מודדין לו היא קשטה את עצמה לעבירה המקום מנוולה וכו' · דין ד' מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו

אחריו לא מינה ולא מקצתה ולא יחפוץ האדם בגסות הרוח לא גבלה גלא בתקלתה שחושבת ה' כל גבה לב ואע"פ שאינו מדבר גבוהה מעט מעט בגם רוח שבלב אע"פ שנראה עניו בחצוניות מעט מעט הוא בתכלית היותר ואינו מתכל לשום אדם וכלם סובלים אותו :

א"ח אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים עצמו כבשר וכו' אר"י אר"ם אפר דם מרה · בש"ר בושה סרוחה רמה · וא"ר בושה שאול רמה דכתיב בשי"ן אר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף נפחת וכו' אריב"ל בוא וראה כמה גדולים נמוכי הרוח שבזמן שבה"מק קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו וכו' אבל מי שדעתו שפלה עליו מע"ה כאילו הקריב כל הקרבנות ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת וכו' :

התפלה לא נתקנה כ"א לתכלית זה והוא שיזכיר האדם · גדולת הבורא ורוממותיו ושפלות האדם הבל וריק מעשיו רמה ותולעה אחריתו · אם האמת כן הוא על נכון דבר חזקיה שאין תפלתו של אדם נשמעת אם אינו שפל רוח ומשים עצמו כבשר שהוא רך ולא גם רוח כאבן שהוא קשה · וע"ז אר"י שהאדם יש לו להכניע עצמו ולא יתגאה לפי שהנוטריקון שלו מפרש שכלו הבל אפר דם מרה · אפר שנולד מהאדמה וגם בחכמת הגופים נודע שהאדמה הנק' **Calcareo** היא יסוד גופות ואפר ג"כ הוא סופן וכבר אמר שלמה הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר · ועפר לפי חכמת הלמה היא במדרגת יסוד הדם הוא משען הגוף והדם הוא הנפש לפי שמהדם כלים כל יסודות פח המכלכל כידוע שהריאה מהפכת הקילו הבא מהמזון לדם · והמרה היא א' מיסודות פח המעכל שמתערב ביסודות אחרות לעכל המזון ולהכינו כראוי והמרה עצמה היוצאה מהכבד מתגברת באדם בפרט בימי הקיץ מכח החום ולפי המאכל שאוכל או השתיה וכזה הבריאות או הולכת לפי טבעה או על ידיה באים חולאים רבים ובאמנים גם מפזוניות כבסן ושולטת אלו המרה הלבנה או השחורה או הירוקה או האדומה ומהן באין חולי הירקון וקדחת מרה וביולא ומה שהוא לטובת הגוף נהפך לרעה · ומ"ש אחר כך בשר נוטריקון שלו הוא בושה סרוחה רמה מפרש ג"כ הבל האדם וריקותו · ור"א שאמר כל אדם שיש בו גסות רוח לסוף נפחת כבר פירשנו למעלה במאמר שהוא בדעתו כאלו כל אדם וכו' לסוף מתמעט · ומ"ש ריב"ל שנמוך רוח הוא כאלו הקריב כל הקרבנות כלם הוא האמת [illegible] ·

פתח עינים

עוסרה ארם שאין בו אלא רביעת דם עאב"ז :

שמי שיש בו גסות רוח אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם הוא אמת מב' פנים · הפן הא' שכבר פירשנו שיסוד הכופר בעקר ובמציאות ה' הוא גסות הרוח שאומר איני מבין מציאות ה' בעצמו ואיני מבין בגויו וכל מה שאיני מבין אין לו מציאות אמיתי ועד"ז הוא כופר בכל מה שאין מגיע לו בכח הבנתו · א"כ אמת היא שהגם רוח מגרש מעולמו אדון הכל מפני שאינו מבינו · הפן הב' שהגם רוח עושה עצמו אלה ואומר אעלה על במתי עב אדמה לעליון ואם הוא נחשב בעצמו אלה אמת הוא שהקב"ה אינו יכול לדור עמו מפני שהאל האמיתי הוא האחדות האמת ואין לו דמיון · אמת הוא ג"כ מ"ש החכם שכל מי שיש בו גסות רוח אפי' רוח קימעא עוכרתו ר"ל פורענות קלה שמאבדתו וטורפתו מפני שהגם רוח כמעט דגע מפחד ממקרה רע ואין לו עוד העזות פנים כבראשונה וכבר אמרו רז"ל חציפותא אפילו כלפי שמיא מהניא וכן בין הרומיים Audaces fortuna juvat ואם הגם רוח הוא טרוף בדעתו הולך לאבדון · ומ"ש החכם אדם שאין בו אלא רביעית דם אמת היא גם בנסיונו' החכם Cullen וגם Kompero שבד"מ מיתת הקות דם או סיבה אחרת מאבד האדם ג' רביעיות מהדם כלו ברביעית הנשאר יוכל לחיות אם הגם נשאר בסביבות הלב בתקפו ומקיים תנועת הלב על נכון וכן שיערו חכמי' שברביעי' דם מטמא באהל מפני שהוא ראוי לקיים החיים הנפשיים :

ארחב"א א"ר ת"ח צריך שיהא בו א' מח' בשמינית אר"ה בריה דר"י ומעטרא ליה כסאסא דשבלתא א"ר בשמתא מאן דאית ביה ובשמתא מאן דלית ביה · אר"ן לא מינה ולא מקצתה מי זוטר מאי דכתיב ביה תועבת ה' כל גבה לב :

חח' שבשמינית הוא משקל קטן והחכם בא ללמדנו שצריך שיהא בו מעט גאוה ואע"פי שמדאה בהבטה א' שהחכם דבר לאהבת עצמו ולגאותו הפניתית עכ"ז אמת הוא שת"ח בנקל עם בן הזוק מבזים אותו גם מפני הזכר שמקבלים בעלי תורה מן הקהל ורואים כעבדים לקהל הפורע ולשום נדר לדבר אמרו חכמים שצריך שיהא בו מעט גאוה שלא יהיו קלי ראש מסתוללין בו ויהיו דבריו מתקבלין עליהם בע"כ וכן אמר החכם הבא אחריו שיהיה בכבוד החכם שאין בו מעט גסות הרוח לפי שאין פני עניו יראים ממנו ואין בו כח להוכיחם ועד"ז אמרו שלחכם מעט גסות רוח כזה והגון לו · אבל באמת החכם בחכמתו ובמדותיו יכל להשפיע על הקהל ראתו בלא גסות רוח ולכן מה טוב דבר החכם הבא

אחריו

מחשבותיו ושיעור רוח שעובר עליו מחמת בזיון העולם שבסוף הוא סובל מסבת חולאים גדולים ונאמנים בפרט באצטומכא בכבד ובגידים ונאסף שלא בזמנו ואם חוזר בו בהתבטל הסיבה מתבטל המסובב ונאסף בזמנו · ומ"ש שילמוד אדם מדעת קונו בענין הענוה הוא ג"כ פילוסופי · הקב"ה אין סוף בעצמו ובכחיו כלם א"כ כל מה שברא הוא כאין בהצטרפות האין סוף והוא הבורא · ולכל נברא יש תכלית והבורא אין לו תכלית א"כ בבריאה עצמה יש הענוה בכל לדדים · וכן כשהשרה הקב"ה שכינתו על הר סיני הוא ד"מ להורות ענות כיתן התורה שנתנה לא בהצטרפות אדון הכל שנתנה אבל בהצטרפות האדם שהוא חסר בכמה דברים ובפרט בחושיו והתורה מלאה דברים בענין העבודה שהן מוחשות לפי טבע האדם ורחוקות מכל כל משלימות הבורא אדון הכל שנתנה · ברור הוא א"כ שגם התורה היא יותר קרובה לטבע האדם מטבע הבורא שנתנה לפי צורך האדם זה תכלית החסד והטוב :

ואר"א כל אדם שיש בו נסות הרוח ראוי לגדעו כאשרה וכו' ואר"א כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מיללת עליו וכו' · כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער · דרש ר"ע וא"ת ר"א בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו גבוה רואה את הגבוה והגבוה אינו רואה את השפל אבל הקב"ה אינו כן גבוה ורואה את השפל וכו' :

הגס רוח נעשה הוא מעצמו כאלה בפני שאר ב"א א"כ על נכון דבר החכם שראוי לגדעו כאשרה · למ"ש עפרו ננער היא ללמדנו שהגס רוח מת בתכלית הרשע וע"כ אין לו חלק בתחיית המתים והשכינה מיללת עליו לפי שהגס רוח הוא נגד טובת העולם המדיני ולכן השכינה מיללת עליו ללמדנו שהגס רוח הוא נגד רצון הבורא ולכן מיללת עליו והוא הגבוה שבגבוהים ורואה ואוהב את השפלים ליתן להם פרנסתם ולפי דרכם ולכן אמר שהקב"ה גבוה עד מאד ורואה את השפלים ליתן להם פרנסתם ומלבושיהם לעדי עד :

אר"ח אמ"ע כל אדם שיש בו גסות הרוח אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם וכו' · כל מי שיש בו גסות הרוח אפי' רוח קימעא מעכרתו שנא' והרשעים כים נגרש וגו' ומה ים שיש בו כמה רביעיות רוח קימעא

עוכרתו

פתח עינים

הגס רוח מאהבת עצמו יותר מהראוי חושב עצמו על שאר האנשים באופן שהוא נחשב ע"פי דמיונו כמו אלה שכל אדם חייב לכבדו ולעבדו ולמלא לבו בכל תאותיו והוא אינו חייב כלום לאחרים ולא בלבד אינו מכבדם אבל מבזה אותם א"כ הוא כעע"ז לעצמו לפי שהוא לפי דמיונו נחשב לאלה כהאלטרפות שארית הישוב · זאת ועוד הגס רוח חושב עצמו יותר מהשורה וזה היא חטאת דמיונו כן העובד ע"ז לכבד יותר מהראוי הבורא יתעלה עשה לפי דמיונו אלה החמה הלבנה והככבים וגלגל הנכרא עם הבורא · החכם מגאלוטי בספרו נגד חכמי האמונות אמר שגסות הרוח סיבה היא לכפור בעיקרי הדת ובפרט במציאות ה'. לפי שהגס רוח סובר שדעתו יכולה להבין כל דבר ולכן כל מה שאינו מבין לפ"ד אינו אמת ואין לו מציאות · מה טוב א"כ אמר החכם שהגס רוח היא כאילו כופר בעיקר לפי שהגסות רוח סיבה היא לכפירת העיקרים כאמור הכופר שיש לו להבין כל דבר בשכלו וכל מה שאינו מאמין אינו אמת מעיקרו הגס רוח אם הולך אחר העריות אין לו גדר לפי שאין לו בושת פנים לא מאנשי הנערה ולא מבעל א"א ולא מאחרים שהם כלם אפוטרופוסים על הערוה ולכן כל מה שרואה בעיניו כבר הוא ברשותו ולכן אמר שהגס רוח כאילו בא על העריות כלן · עוד החכם בעל המאמר רוצה ללמדנו מוסר שלגאה יש כ"ר גדול בגאותו ולכן הוא כמו הבא על העריות רצוני לומר שיש לו חוש מתוק לגידים כשמוע בנו נושא ונולח על השונאים אותו וגידיו הם מיחסים עד מאד ואוהבים הריבה ומי שבריח מחמת תאותו מחברת ב"א נחשב ככלב ואין לו רשות להתערב בין ב"א · על בכון א"כ אמר שחשוב הוא כאילו בא וכו' · ומ"ש הא"ז כאילו בנה במה הוא א' מע"ז וכבר אמרנו למה הגס רוח כאילו עע"ז :

אזהרה לגסי הרוח מנין א"ר א"ז מהכא שמעו והאזינו אל תגבהו וכו' · כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט וכו' אר"י לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהר הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני

כל אלה המאמרים על גסות הרוח הם פילוסופיים · אם הגסות רוח הוא לענת מוח ולב אדם יש להפליא אם התורה הזהירה עליה לכן דקדקו רז"ל שאלו אזהרה לגסי הרוח אם לפי אמת הטבע אין ענין להזהיר עליה לפי שהולכת ונחזוקה מעט מעט ואם היא תקיפה בלב הגס רוח אינו מכיר בה ונעשית טבעית · הגס רוח הוא שונא הכל וכלם שונאים אותו מפני שבוזה כל היושבים אצלו וכל מי שמדבר עמו אם כן לבסוף הוא חוץ מן העולם המדיני וכל חשיבותו מפני הראשונים בלא היה · מה טוב א"כ דבר החכם כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט

מחשיבותו

הוא כמה חולאים באים ממגע האיברים הבאים בחלקי הגיד והביצים וא״כ התאוה האוכל לחם בלא נט״י לבא על הזונה הוא בתכלית הדקדוק · ומ״ש רבא כל הבא על אשה זונה בסוף מבקש ככר לחם ואינו מוצאו זה אמת לפי הנסיון מפני שאם הזונה וההולך אחר הנשים יורד לעניות מחמת ההוצאות ומחמת הבטלה לפי שהנואף אינו טורח לא בסחורה ולא במלאכה אבל בשעמומו אוכל ואינו עושה. אינו מוצא בין האנשים חמלה ורחמנות ולכן מבקש בסוף ככר לחם ואינו מוצאו · ומ״ש ר״א שהמזלזל בנט״י נעקר מן העולם אין כונתו לומר שהקב״ה עוקרו מן העולם לכפר עונו אבל דרך טבע אמר ע״פי הרפואה שהמזלזל בנט״י מחמת הזוהמא וקלקול מגעו נעקר מעצמו מן העולם ובאמת האינגרמים ובני המזרח שזהירים הם בנט״י יש להם בריאות יותר גדול מבני המערב בהצטרפות החולאים של השער ושל הפה שבאים לזולל הנטילה · ולכן אר״ח שבמים הא׳ צריך שיגביה ידיו למעלה להעביר הזוהמא לפי שעי״כ המים נשפלים ויורדים בזמן הנטילה ואחריה עד פרק הזרוע ולהפך במים האחרונים שככר עבירה הזוהמא הא׳ ולא נשארת כ״א הזוהמא על האצבעות ושפל היד צריך שישפיל ידיו למטה להוריד המים על האצבעות שהן לבדן מקבלים הלכלוך ע״י המאכל והמשתה · ולהעביר הזוהמא כתיקונה לא די הרחיצה לפי שהמים מקבלים הזוהמא ואם אחר הרחיצה נשארים המים על החלק שנרחץ עדיין הזוהמא היא במקומה לכן אם האדם בא ואוכל בלי ניגוב ידים על כגון אר״ת שהוא כאילו אוכל לחם טמא לפי שדבר מאוס הוא ונחשב כטומאה שנא׳ וכו׳ מפני שצוה ליחזקאל לעשות במיאום ולאפותו בגלילי הבקר ובגללי האדם כ״ש הכתוב בגללי צואת אדם ואמר אחריו ככה יאכלו בנ״י את לחמם טמא בגוים א״כ הדבר המאוס נקרא טמא :

כל שיש בו גסות הרוח לסוף נכשל בא״א :

זה החכם דבר נכונה ע״פי הפילוסופיא · הבא על הזנויה אם מתעברת היא אחר הביאה מוציאים עליו שם רע וכבודו נאבד אף אם נושא אותה וכ״ש אם לא נשאה אבל הבא על א״א אין לו להצטער גם אם היא מתעברת ולכן גסות רוחו נשאר כבראשונה · זאת ועוד הגס רוחו אם בא על א״א אהבת עצמו היא גדולה עד מאד לפי דרך הסקר בהיות נוגד אהבתו בלב הזונה על אהבת בעלה ואם בא על הפנויה אין מי להתגבר עליו לפי שלא נשאה אדם ואין לפנויה חיוב להגיד שום אדם ובלוסם ונולה אין לו גבורה על איש אחר כמוהו להתגבר עליו :

כל אדם שיש בו גסות הרוח כעובד עבודה זרה ר״י אמר כאילו כופר בעיקר וכו׳ · ורחב״ת אמר כאילו בא על העריות כלן :

הגס

פתח עינים

מי שעושה טוב הטובה עצמה נותנת נ"ר למי שעשאה ומי שעושה מצוה א' בעה"ז יש לו עונג בנפשו מעשותה לא בלבד משום השכר שבטוח הוא לקבל בעוה"ב אבל בשביל נשמתו שמולאת השכר בעשיית המצוה עצמה והעושה צדקה לעניים שכרו בעוה"ז כנ"ר ליתן לחם לרעב וללבוש הערום וכיוצא ולהפך בחוטא שהשקט לא יוכל ורשעו הוא כים נגרש · נכונה א"כ דבר החכם שהמצוה מקדמתו לעושה אותה בחייו ולפני מיתתו נותנת לו נ"ר ולהפך לחוטא מלפפתו ומוליכתו ליום הדין · ר"א הוסיף בענין העבירה שקשורה בו ככלב ללמדנו שמי שחוטא בפרט בענין העריות העבירה נעשית טבעית לעובר ובהרגל נעשה טבע וכבר אמר הרמב"ם ההרגל טבע ב' וכן אמר סיניקא בין הפילוסופים Consuetude secanda natara est יפה א"כ אמר החכם שהעבירה קשורה בחוטא ככלב · ודע שאבר הכלב ונידו המוליד הוא כטבעת סביב סביב שהולך ומגביה ורחם הנקבה הוא כלי המקבל טבעות ולכן בעת הביאה זכר ונקבה הולכים ונקשרים עד כי בסוף הביאה אינם יכולים להפרד עד אחר זמן שהאיברים מתקטנים ונשפלים ואח"ז יכולים להפרד · זה ידוע ומפורסם בנתח הכלבים א"כ בתכלית הצדק אמר החכם קשורה בו ככלב להורות שהעבירה נהפכה לטבע בחוטא ואינו יכול לעזב מלחטוא:

כל האוכל לחם בלא נט"י כאלו בא על אשה זונה וכו' כל הבא על אשה זונה לסוף מבקש ככר לחם ואינו מוצא וכו' · כל המזלזל בנט"י וכו' · מים א' צריך שיגביה ידיו למעלה אחרונים צריך שישפיל ידיו למטה · תניא נמי הכי הנוטל ידיו צריך שיגביה ידיו למעלה שמא יצאו מים חוץ לפרק ויחזרו ויטמאו את הידים · אר"א כל האוכל בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא וכו':

נטילת ידים קודם האכילה הוא ד"א להיות האדם נקי בעת השלחן שלא לבזות המסובין עמו והוא תועלת גם לבריאות לפי שהיום כלו מבקר עד ערב האדם נוגע בדברים המקולקלים והמאוסים ושואב הזוהמא ואם אינו נוטל ידיו קודם האכילה הזוהמא נשאבת באוכלים ואם אלו יורדים לבני מעים החלקים הפנימיים שואבים הזוהמא ויכולים לסבב חולאים רעים ובאמנים וק"ו לרופאים לאומנים ומשמשי החולים שאם אינם נוטלים ידיהם קודם האכילה הידים ישולים כמעט להיות סיבה לכל החולאים שנגעו · ואז סיבתם בא' כמו דבר המזרח וכיוצא · א"כ מה טוב הנוה מי שאינו נוטל ידיו לבא על זונה · ובאמת הבא על הזונה הוא בתכלית הפריצות ודות הבריות. אין נוחה הימנו · ועוד ידוע

הוא

לפחיד · וכן הוא בדיני המלכות לששים א' הורג בדרך אם רוצה להפחיד בהריגת אדם אחר ליטול כסף גם מטבע קטן ולפי דיני נפשות יהרג ע"י שליח ב"ד · אדם כזה מאבד חייו על מטבע קטן שבקטנים ואל תאמר שבשביל שהוא שוטה אינו חייב בדין לפי שאין לו שכל ובלא שכל אין עון נחשב מפני שאדם כזה אינו שוטה מוחלט אך יש לו רוח שטות מפני שברצונו ולילך אחרי יצרו אינו שומע לקול השכל אך לקול הצעקו' וההוללות:

אר"ח זנותא בביתא כקריא לשומשמי ואר"פ תוקפא בביתא כקריא לשומשמי ואידי ואידי באיתתא :

מוסר גדול הוא זה בענין זנות האשה וכעסה עם בני ביתה שכזה מחרבת הבית כמו התולעת שומשמין · ידוע מדברי הטבע שהשומשמין נולדים במצרים ובסביבותיה ומזה הזרע בא שמן טוב לשרפה ובני המזרח בא"י יונית והרג'יפילאנו אוכלים ממנו בין חי ובין מבושל ומחמת שומנו בניף הזרע בנקל בא בו התולעת האוכלתו בזמן מעט · השיא בעם וזנות האשה לתולעת זה להורות שאשה כזאת במעט רגע מחרבת ביתה שבשאשה זונה או כעסנית מתעסקת בזנוניה ואינה עושה מלאכה ולא משמרת ביתה ומפקרת את של בעלה למנאפים · ואם היא כעסנית העבדים וכל בני ביתה שונאים אותה ומחמת זה שונאים גם ממון אדוניהם והכל הולך לקלקול ולאיבוד :

ואר"ח בתחלה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שרויה עם כל א"וא וכו' וכיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם וכו' :

זה הוא מוסר גדול לפי הפילוסופיא האמיתית · כשהאדם הולך אחר העריות מעט מעט הוא הולך ומפר כל התורה כלה לא בשמושה אבל בלמודה לפי שהמוח והלב בזנאי הם מקולקלים בכח א' והזנאי שאינו רוצה לעשות גדר לעצמו אומר בלבו אין אלהים להשחית ולהתעיב עלילה ובע"כ השכינה מסתלקת ממנו לפי שבמקום הפריצות אין השכינה שורה · מה טוב א"כ אמר החכם שקודם שחטאו ישראל בעריות היתה שכינה שרויה ע"כ א"וא בביתו ואחר שחטאו היתה שכינה מסתלקת מהם כמו שפירשתי :

כל העושה מצוה א' בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב וכו' וכל העובר עבירה א' בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין וכו' רא"א קשורה בו ככלב וכו':

מי

שמ' יום קודם יצירת הולד ב"ק יוצאת ואומרת בת פ' לפ' וכו' ושהזיווג אינו לפי רשעו וזכותו של אדם אבל מקודם יצירתו שלא נודע רשעו וזכותו מכריזין את זוגו והכל גלוי לפניו יתברך נראה דבר תמיה מאד · כי שהזיווג הוא לפי רצון האדם וא"כ הזיווג אינו יכול מטבעו להיות כתוב בספר קודם יצירתו וכו' אם היא נכתב כש' א"כ מי שמת ולא נשא אשה לא בנערותו ולא בזקנותו כתיב היה מן השמים שלא ישא אשה אע"פי שהיא מצוה מן התורה וא"כ היה רצון אלהי שיעביר על תורתו · זה היא בלבול הדעת אם לא שנאמר מ"ש הרמב"ם על הבחירה בכלל ועל ידיעתו ית' בפרט שאין ידיעתו כידיעתנו ואין בנו כח להגיע להבנת הדבר הזה על מתכנתו ולכבוד חכמנו הרמב"ם ז"ל ראה מ"ש וולטיר כותב גדול בחכמה שהם הם דברי הרמב"ם Le plus terrible argument qu'on ait jamais apporté contre la liberté est la difficulté d' accorder avec elle la prescience de Dieu; mais la liberté une fois prevoit ce que nous ferons librement. Nous ne savons pas de quelle maniere Dieu voit actuelment ce qui se passe. Nous n' avons aucune idée de sa façon de voir; pourquoi en aurions-nous de sa façon de prevoir ? Tous ses attributs nous doivent être egalement incomprehensibles. באמת הזיווג א' היא לפי טבע האיברים בלא הפסדן אבל הזיווג ב' אינו ע"פי הטבע הגמור · לפי שמיתת האיש או האשה הקודמת לזיווג ב' עצמו הוא הפסד הטבע · א"כ היא לפי השכל שהזיווג הא' יהיה כתיב בש' ולא הזיווג הב' :

תניא היה ר"מ אומר אדם עובר עברה בסתר הקב"ה מפריז עליו בגלוי וכו' :

אם האדם עובר עבירה בסתר או האשה עוברת בסתר על היותה סוטה והקב"ה מכריז עליה בגלוי נתת בלב בעלה לקנאתה ובזה מתפרסם הדבר בגלוי הוא דין שמים מעורב בחסדו לפי שגדול מורא הבריות בפרט בלב האשה ממורא שמים ובדרך זה לעתיד עושה תשובה גמורה אם לא מיראת שמים שבלבה לפחות משום כבודה ושלא לחלל עצמה לפני האנשים הרואים אותה :

אר"ל אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות וכו' :

זה היא אמת לפי הפילוסופיא · אם האדם עובר עבירה שעליה תאבד עולמו בכליות הנפש היא שוטה גמור לפי שבשביל עונג רגע בעולם הזה והשפל הזה מונע לעצמו לראות פני מלך מלכי המלכים לעתיד

והאשה בבכורי פרי האדמה והדבר החדש הוא ביותר חוק ללב האדם שבבכרה הטבע אוהב חדשות ואם הדבר הוא תמידי אינו מוחש לא ללב אף לחושים · אבל הזווג הב' אין לו חידוש טבעי ואינו מוחש כ"כ · זאת ועוד אם נשארים בנים מהזווג הא' מן האלמן או מן האלמנה הם סיבות בזאמכות להתכחס או הבעל או האשה והבית אינו שליו ושקט אבל מיום ליום הוא מלא זבחי ריב · מלבד כל אלה אם האיש נושא אשה שנית אם חסרה במדה א' טובה שהיתה בא' זה לבדו מביא השנאה מלב האיש לאשה וקנאתה מכעסת נגד האיש וכזה גם עבודת ה' במשפחה כזאת אינה על מכון השמר בין בני הזווג הילך לאבדון ואם אין מוסר אין יראת ה' גם וא"כ מה טוב אמר החכם שבאבדת אשת נעורים גם המזבח מוריד דמעות ללמדנו ד"ת שגם עבודת הקדש ויראת ה' באים למחסור :

אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו וכו' קשה לזווגן בקריעת י"ס איני והא אר"י א"ר מ' יום קודם יצירת הולד ב"ק יוצאת ואומרת בת פ' לפ' וכו' ל"ק הא בזווג א' הא בזווג ב' :

מ"ש החכם הזה שאין מזווגין לאדם אשה כ"א לפי מעשיו נראה דבר תמוה שאנו רואים בכל יום בנסיון גמור שחסיד א' יש לו אשה רעה ולנגד זה רשע א' אשה טובה כאשת חיל של שלמה אם לא שנאמר שאין לנו דרך אמת להכיר האדם בכל צדדיו ונראה חסיד גמור מי שאינו בלבבו ובנפשו ונגד זה איש שאנו חושבים רע יש לו זכיות ומלא טובות כרמון ועוד שהטוב האמיתי הוא לנפש בנצחיותה בעולם השכר והעונש וא"כ אם צדיק גמור יש לו אשה רעה הוא מן השמים לנסותו וליתן לו שכרו בעוה"ב ולהפך הוא באיש רשע שפעמו אשה טובה · ומ"ש ר"י וקשה לזווגן כקריעת י"ס הוא ללמדנו שקשה לפני הקב"ה לזווג איש ואשה לפי מעשיו של האיש כקריעת י"ס שנשתנו בו מעשה בראשית ובאמת הזווג אינו יכול להיות טוב אם אין הצטרפות והשואה בין האיש ובין האשה במעט במשפחתם במוסרם ביראת שמים ובמדעיהם וכיוצא וכל אלו הדברים יש להם הצטרפות עם בחירת האדם וא"כ אין אנו יכולים לעמוד ע"ד האמת במתכונתו במדבר הגדול הזה · דע עוד שהפילוסוף ביל Bayle בספרו הנחמד בערך Couches אמר שהזיות והנישואין הם גם נדול בטבע לפי שאם האדם הוטב שכשנשא אשה יש לו תולדות עד אין חקר בפרנסת הנשי ביתו לגר נידול בנים אם האיש נושא אשה ויש לו בן לפרו המוחלט אם האשה רעה היא ויולד עם ב"א ורואה פרועה וכ"ש אם אינה צנועה ויולדת כפיק עם ב"א אחרים כל זה אב בא על איש הנושא לחשבון אינו נושא א"כ אם נשא הוא גם בטבע · ומ"ש ר"י

פתח עינים

באחדותו והפרסיות הזה נראה דבר מצטרף עם דברים עליונים ואלהיים ועי"ז יאמר אומללה ילדת הז' :

צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת וכו' :

אמת היתה באמת צדקה גדולה שעשה הקב"ה עם ישראל שמהר והחריב ביתו להגלות דורו של צדקיהו לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין כדי שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה · ובאמת חסד גדול הי' זה לקיים התורה שבע"פ שבלא מלמדים אין תלמידים ובלא מוסרים אין מקבלים :

כל מקום שאתה מוצא אגוריאות של גוים אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להזקק להם וכו' :

זה הוא מוסר גדול לאומתנו שאינו מותר ליהודי להזקק בדיני ממונות לפני דייני גוים אם יש אצל האומה דיני ישראל אע"פ שדיניהם שוים בדבר הנידון מפני שמלבד · ההוצאות שמוציאין הבע"ד בדיני הגוים שמעשירים הגוי ובא היהודי לידי עניות בהוצאותיו יש חלול ה' גדול שמורה היהודי אמונה בגוי יותר ממה שהוא מאמין ביהודי הדיין ובזה מזלזל בחכמתו הישרה ובמדותיו הטהורות :

תניא היה ר"מ אומר כשם שהדעות במאכל כך דעות בנשים וכו' אר"א כל המגרש אשתו א' אפי' מזבח מוריד עליו דמעות וכו' :

השנוי בעסקי מאכל עם עניני ערוה הוא חמרי עד מאד · החילוק הוא גדול ראיתי גם אני שהדעות חלוקות באסטניסות של מאכל ומשתה יש שהוא אסטניס וקץ במאכל מחמת מיאוס ויש שאינו אסטניס כ"כ · ויש שאינו אסטניס כלל אבל כ"ז בעניני המאכל הוא דמיון ודבר מוחש שיושב והולך ברגע א' ואינו דבר מוסר ומסור למוח ולב כמו שהוא הדבר בענין פריצות האשה · מי שהוא מקפיד ע"ד מועט אינו לפי השכל מפני שהאשה בזה לפי כעסה וקנאת האיש מורדת יותר ולבסוף מזלזלת הבעל ולא תוכל לאהבו · מי שהוא מקפיד כדרך אמצעי הוא היותר חשוב ומי שאינו מקפיד כלל אינו אדם לפי שאינו חושב עצמו אם אינו מכבד אשתו כראוי ואם אינו מקפיד בכבודה שזה הוא לו לגרסה מחילול כבודו וכבודה כבת א' · ומ"ש אח"ז ר"א שכל המגרש אשתו א' אפי' מזבח מוריד עליו דמעות הוא כלל גדול בפילוסופיא לפי שיוון א' עם אשת נעורים חבירתו של אדם ואשת בריתו מחושב הוא אצל האיש והאשה

מקור וחום ותכל מקרי הרוח שכנגדו · אם האדם ישן על הקרקע אין לו קורת רוח ממנו וחייו לצער יחיה וטרדתו מרובה עד מאד ובזה הזרע מתמעט לפי שהשמחה לבדה היא מזומנת האדם להתענג בביאה ובלא עונג אין זרע · ונדנכיות הם הקוריאנדרו · הרופאים הקדמונים כמו אבן סינא ורופאים אחרים מהערבים לא התירו לאכול אבל אמרו שהוא מחמם וכאמת אם האדם אוכלו בא לו חולי גדול בפיו ובאצטומכא · וידוע הוא שהחום הגדול ממעט ההרגשה לכסוף ואם מחמם הדם מחליש הגידים ואם החום מביא הרגשה יותר מן הראוי בגידים לכסוף הוא כעץ ואינו מחיש ובזה הזרע מתמעט · הכשות מקרר וא״כ הזרע מתמעט והרופא Brugnatela בספרו על בשמי הרפואה חלק ג׳ אמר בערך Cocomero e Zucca שהוא מקרר וגם מאבד ההרגשה באבר הביאה כאומרו שהוא Torpente ר״ל נגד הרגשת הביאה וא״כ מאבד הזרע ור׳ פפא אמר על נכון שבחדש תמוז שהוא זמן החום הכשות טוב לזרע מפני שבימי החום גם לזרע ולכלי הזרע יש להם צורך להתקרר אבל בחורף בימי טבת אם אוכל כשות שמקררו מוסיף קור לקור והחלשה באה והזרע מתמעט והקזת הדם מחלשת וא״כ גם מי הזרע והזרע מתמעטים אמת הוא ג״כ מ״ש ר״פ שהקזת הדם למטה מהאבלים כמו ברגל ובשוק מחלשת יותר מהקזת הדם בחלקי הזרע והביאה וא״כ הקזת הדם למטה היא מקומית בכלל הזרע · אבל מ״ש שהקזת הדם למעלה בכתפים ובצואר הוא יפה כפלים לזרע אינו נראה אמיתי לפי שגם במקומות העליונים של הגוף הקזת הדם מחלשת וא״כ גם בזה כלי הזרע מתחלשי׳ אם לא שנ׳ שאם הדם הוא בכמות יותר מן הראוי בכלי הזרע נסותו של אדם עצמו אינו מתיר לזרע להתכוון ולהיות כבשל וכשהדם הוא יותר דק מכח העולה למעלה הדם הנשאר גם בכלי הזרע הוא בדקות הראויה להבדיל הזרע והקזת הדם למטה נראה שאינו מכין בזה :

פרק ט׳ המגרש

אריב״ל לא חרבה א״י עד שעברו בה ז׳ בתי דינין וכו׳ שנאמר אומללה יולדת הז׳ וכו׳ :

מנין ז׳ בין הקדמונים הוא חשוב מפני שבטבע ז׳ רקיעים וז׳ מזלות הם חשובים כמו ז׳ ימי החול וכמה שבעיות אחרות בהצטרפות אחר ובאמת הטבע אינו מצטרף במספר עם המספרים אחרים עד י׳ · הב׳ מוליד הד׳ והו׳ · הג׳ מוליד הו׳ והט׳ · הה׳ מוליד בכיפולו הי׳ · הו׳ נולד מהב׳ והג׳ · הח׳ נולד מכפל הד׳ · והט׳ נולד מג׳ פעמים ג׳ · אבל הז׳ אינו נולד ואינו מוליד · א״כ הוא מספר פרטי ועליון על כלם

כאחדותו

פתח עינים

ואם האדם חלה חולי הגידים היין בסוף הקדחת מועיל עד מאד להביאו לבריאותו כבראשונה · השינה רובה קשה לבריאות שמחלישה האיברים והגידים והשכל אינו כדרכו לפי שהישן אינו טורח ובשרו מתחלש ואין התנועה הראויה לפי סדר הבריאות והשכל אינו לפי זמנו אבל מיעוטו יפה לשכול להחיות הכחות הנפסדות ביום ובלילה בטרדות הזמן ובטורח המלאכה היומיי · החום אם הוא יותר מהראוי מעורר הגידים מחמם הדם והגוף מתלהב ואם בא החום באלטימבא בתחלה ואח"כ מחלישו ובזה השכול אינו מן הראוי · וכנגד זה הקור הוא מחליש שאינו כ"א שלילת החום ואם הקור בא באלטימבא מביא באבים בו וחולי המעים · ולכן יפה אמר החכם שהחמין לרחוץ ולשתות מיעוטו יפה ורובו קשה · וכן הקזת הדם רובו קשה לפי שמחליש וגם בחולי ההתלהבות Inflammazione אם רופא א' מרבה בהקזת הדם מסבב שהחלשה מעכב סיף הטוב של החולי הנקרא Crisi לפי שאין כח בגוף לבטל מימיו אבל מיעוטו יפה לפי שבלא הקזת הדם חולי ההתלהבות מביא בנקל מיתה ואין מרפא לחולאים כאלה בלי הקזת הדם ודע עוד שהמיעוט והריבוי בהקזת הדם הוא לפי טבע החולי וטבע החולה וימי החולה וזמן השנה וכמה דברים אחרים שאין לנו סדר בכלל לומר הקזת הדם היא ראויה או לא ראויה אבל הכל הוא לפי הצטרפות הדברים שיכול להכירם הרופא המובהק בלבד ולא ההדיוטות שבעם :

שמונה ממעטין את הזרע ואלו הן המלח והרעב והנתק בכיה ושינה ע"ג קרקע וגרגרניות וכשות שלא בזמנה והקזת דם למטה כפלים :

המלח הוא מקרר ומחליש ומרפה בני מעים ולכן מביא השכול לידי קלקלה ומחמת כל אלה הסיבות גם כלי הזרע מתקלקלים והזרע מתמעט מלבד הסיבה שהמלח מחליש כח הגידים בפרט והחושים כלם מתחלשים וכהברח האדם בענין הבלה אינו עוד אדם ואינו להוט אחריה · ומאלו הסיבות המחלישות גם הרעב הוא בכללם · הנתק והוא הצרעת נותן צער האדם צער גדול והבלים השואבים חומר הדק של הצרעת בא בכל הגוף ובכל כדיו והרגשת האדם מתמעטת ומכח זה גם כלי הזרע מתחלשים והזרע עצמו מתמעט · כל מי שיש לו צרעת אסור לפי דיכנו לשמש מטתו א"כ הזרע מתמעט גם מזאת הסיבה לפי שכבר נאמר אבר א' יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע · הבכיה ממעט הזרע לפי שמחליש גם למאד ואם האדם בוכה הוא מכח מקרה רע ופגע רע וקורות העולם שהביאוהו ליד רעיון רוח שמחש הוא ממעט הזרע · השינה על הארץ מחלשת לפי שהאדם יש לו לישן על מטתו להציל עצמו

מקור

והשמוש עצמו מסבב עליית הדם בראש והמות בא ע"י נזילה · והשכרות את"ד מעלה עוד ועוד הדם למוח ותחלים · ואם שכב אח"כ על הקרקע אין לו שינה כראוי ועל הקרקע מתקרר עצמו או מביא ליחה על כל הגוף ואחר כל אלה אם הוא משמש מטתו שהוא סיבת החלשה בכל גידי הגוף פי' לא יאמר שכל אלה אם נעשו כסדר לא יביא דרך טבע למות מיתה משונה כרגע א' רח"ל :

שמונה רובן קשה ומיעוטן יפה ואלו הן דרך וד"א עושר ומלאכה יין ושינה חמין והקזת דם :

כל אלו הדברים הם על פי סדר חכמת הרפואה · הדרך אם היא ארוכה מכחשת כחו של אדם אבל מיעוטה מועיל לבריאות לתנועת הדם לעכול המאכל והמשתה ולגידים בכללם · הד"א דהיינו התשמיש הרב בעבורו נותן לנשים חולי והחיים מתקצרים ועינים כהות אבל מיעוטו יפה לפ"ור ולבריאות לפי שהזרע צורך הוא לאדם לעזרו במדה ובמשקל ואם מתעכב בכלי יביא טרדת בראש חולי בגידים והאדם עצמו מתפעל מחמת הזרע הנסרח שנשאר בכלים הגואלים שמכניסים אותו כדם כידוע · וגם במקומות הזרע עצמם כ"וכ חוליים רעים ונאמנים באים גם כידוע וכמה בועות וסרכות במקומות ההנה בסכנת החיים וגם סנטוריו חכם ברפואה אמר Parca Venus excitat immoderata debilitat · הד"א במיעוטו טוב הוא ועורר הגידים אבל ברובו מחליש · העושר מיעוטו יפה לצורך האדם ולחיות עם משפחתו וקרוביו בכ"ר ולא בצער ולהרבות בצדקה לעניים לפי יכלתו ולהציל עצמו מטרדת המזונות ומשאלת הצדקה שהיא הצרה שבצרות · אבל העושר ברובו הוא קשה לפי שמבטל האדם מתלמוד תורתו ומגביה לבבו וכבר אז"ל באמיתות דברים מרבה נכסים מרבה דאגה לפי שהעשיר יש לו לב רגז לאבד עשרו כמו שנבקל בפרט אנו רואים כל היום בעניני הסחורה ובעוברי הים וביוצא המלאכה מאתיה מן הראוי מחלשת עד מאד ולכל המלאכות יש סיבות פרטיות להביא האדם לידי חולי פרטי כמו שפי' הראמציני Ramazzini גדול ברפואה שכתב ס' א' על חולי אנשי המלאכה בפרט על כל מלאכה וכו ש אם האדם מרפה במלאכתו יותר מן הראוי מכין עצמו לחלות את חליו הפרטי המוסבב למלאכתו · אבל מיעוטו יפה לפי שבלא מלאכה המנוחה והסדרות מביא האדם לידי שעמום ולידי כל החוליים הבאים מחמת העצלות וכבר אמר שלמה לך אל נמלה עצל וגו' · היין קשה ברובו שמביא השכרות ושאר חוליים בבטן ובכבד בפרט ובראש שנופל בחולשה ובדם שבלל מפני שהוא מתחמם אבל מיעוטו יפה לעכול כראוי ולעכל לפי השוד להחזיק האיברים ולעורר הגידים שפיק מאמים כידוע ·

ואם

מפני שהאוכל מעומד אין לו עכול כסדר באיצטומכא · וכבני מעים וגם השינים אינם עובדים כראוי לטבע שהם כמו בני ריחים לאכל והאכילה עצמה יורדת למטה למטה ואינה מתעכבת בבני מעים לפי אורך העכול ולכן הגוף ניזוק וכן הוא בשתיה · ומי שמשמש מטתו מעומד הוא מתיש גופו מפני שהזרע יוצא מכליו בסורח יותר גדול ובכמות גדול והגידים מתחלשים יותר מפני שהאבר נכנס לפנים יותר מן הראוי ולפי הפנימיו' חוט הגידים הוא יותר חזק וזה הוא נזק גדול לגוף ולבריאו' בכללו:

חמשה קרובים למיתה יותר מן החיים ואלו הן אכל ועמד שתה ועמד הקיז דם ועמד ישן ועמד שמש מטתו ועומד:

זה הגדיל לדבר · אכל אמת היא שכל א"א מאלו הדברים מביאים נזק גדול לבריאות · האוכל הרבה ועומד מיד קודם שתהא מעט גורם שהאוכל אינו מתעכב באיצטומכא הזמן הראוי לעיכול ובזה הקימו Chimo שנעשה בו אינו מוכן להתהפך לקילו Chilo אח"ז במעים והדם הנולד מהקילו כדיאה אינו בהלסדפות צורך הגוף ואם הדם אינו טוב בעצמו גם הבאים ממנו אינם ראוים להחיות האדם כי הדם הוא הנפש וכבר אמרו הרופאים Post prandia stabis אחר אכילת הלהרים שב ואל תלך בדרך וכן הוא בשתיה שהיא הב' · הג' כאשר בהקזת הדם שלא לעמוד מיד מפני שהתנועה בדם ברגע הקזה בעומד היא חזקה יותר מהראוי ואינה בסדר ויכול הדם לחסור בגוף ובמקום אחר הוא יותר בכמותו ובזה סכנה גדולה מביאה לגוף · הישן ואח"כ עומד מיד בלא עכוב למעט זמן הוא נגד הבריאות מפני שבעת השינה הדם הולך ואת מעט מעט בכליו וכשהוא ער הדם הולך במרוצה כידוע · א"כ תכף אחר השינה אם הוא עומד בעמידה עצמה מניע יותר הדם במרוצתו ובזה הדם הולך ועובר מתכלית המקווה לתכלית התנועה נגד סדר הבריאות · המשמש מטתו תכף ומיד הוא בתכלית החלשה ולהחזיק עצמו צריכה לו התנועה כ"ש שמשום המטה עצמו מעורר הגידים עד מאוד ואם מיד תגיע עצמו מחלים הגוף ומעורר עוד ועוד הגידים בסכנת החיים בכלם:

ששה העושה אותן מיד מת הבא בדרך ונתייגע הקיז דם ונכנס לבית המרחץ ושתה ונשתכר ויישן ע"ג קרקע ושמש מטתו:

בדרך הוא שמש שבעשה בלן ב' אלו הא' אכדים הוא בתכלית הסכנה מחמת החלשה · יגיעת בדרך · הקזת הדם שהיא מחלשת ואח"כ נכנס למרחץ והזיעה הבאה מן החום עוד מביאה החלשה

והחום

כראוי לגדולתו כמו בימים הא' של מלכותו וכשאו א"כ היה בלא יסוד לפי שכסא המלך לפי האמת איננו על העץ אבל על לב עמו ועל לב שריו ומשרתיו :

שלשה דברים מכחישין כחו שר אדם ואלו הן פחד דרך ועון :

שהפחד מכחיש כחו של אדם ברור הוא לפי שהפחד שולט על הלב ועל הדם מכח שהאיברים בכלל והגידים בפרט חולים באותו רגע ובא בהם הרעש הנקרא באיטלקי Spasmo שהוא מחליש ואם מכח הפחד בא' הדם רץ יותר מן הראוי בא במרוצה ובכח גדול במ"א ואם ד"מ באשה הדם רץ ברחם אח"ז מפלת נפלים ובאה החלשה וכיוצא · ומ"ש בע"ז פחד איננו הפחד בלבד הנקרא בלעז Paura אבל מובן ג"כ בפחד כל דאגה שדואג ע"ד העתים כמו טירוד המזונות וכיוצא שהם דברים שלהפך מחלישים הלב והדם ומזה החלשה באה לא בלבד מכח הגידים שמתרעשים אבל כל הגוף בכללו ובפרטיו מתחלש לפי שפרנסת הגוף והאיברים היא בהצטרפות הדם שהולך וסובב בם ואם הדם מתמעט מהראוי בח"א מהגוף גם החלק עצמו מתחלש ומתקטן והפ' שמביא לראיה מפרש סיבת החלשה רצוני לומר שאם הלב ששולח הדם לשארית הגוף הולך בעצמותו סביב סביב אין לו כח לשלח הדם במדה במשקל ובמשורה והכח עוזב האדם · הדרך מכחיש הכח וברור הוא שבדרך אין לו לאדם שינה ואכילה ושתיה כמו בביתו והולכי דרכים תמיד הם תחת השמש שמביא החולי הזה והם תמיד תחת הגשמים והרוחות שמסבבים לגים פחים בסכנה גדולה והפילאגרא שהולכת בסוף בקדחת האיברים והגידים שהיא החלשה עצמה וביסודה הנקראת בין הרופאים Febbre nervosa מלבד הטורח בעצמו שמתיש ההולך בדרך ומחלישו מראשו ועד ברכיו כידוע לתינוקות של ב"ר והפ' שאמר ענה בדרך כחי קצר ימי מפרש בבירור שהדרך מביא עינוי בגוף כמו שפי' מחמת האכילה ושתיה שמתמעטים עם השינה בהולכי דרכים · והעון שמכחיש כחו אם העון בזה המאמר הוא עון הזנות והניאוף ברור הוא שהעון הזה בפרט מחליש האיברים והגידים וחוט השדרה שבא מחמתו לידי חלשה גדולה וכבר אמר שלמה בחכמתו אל תתן לנשים חילך ואם העון הוא בכלל בכל סוגי ומיני עונות ברור הוא ג"כ שדאגת העון ויראת העונש בין בב"ד של מטה בין בב"ד של מעלה מחליש הלב והגידים עד אין חקר :

שלשה דברים מתישין גופו של אדם ואלו הן אכל מעומד ושתה מעומד ושמש מטתו מעומד :

שו

פתח עינים

בין האילנות · א"כ השדים שפורחים באויר אשר שלח האזוטו והאויר המתלהב למעלה ואם יש להם נשימה כמו שנראה קרוב אל השכל אם אוכלים ושותים וישנים ,הם אוהבים השדות כשיורדים למטה לשאוב האויר הטהור ובכח הטהור מטהרים הטמא והפסול שנשאבו לבראשונה · ד' שאין לתמוה אם השדים של המדרגות התחתונות ידעו תנועות מלכם כמו שבמשפחה כלה יודעין דברי המשפחה בכלל ופרטיות היחידים בפרט · ה' שאין להפליא אם בניהו בן יהוידע היה יכול לנצחו לפי שזכותו וחכמתו היו בראוי להיות בין הנוצחים ובפרט ע"י השם החקוק בשלשלת הרגל אשר שם עליו וגם השדים הם ברואי אדון הכל ואין להם רשות להביא רעה לעולם לפי רצון לבם אבל הכל לפי רצון הבורא כל · ו' אין תמיהה אם מלכם אכל ושתה וגם נשתכר לפי שהם אוכלים ושותים לפי טבעם · א"כ לכל דבר זה יש הצטרפות עם הטבע בכלל ובפרט · ז' שגם בין בע"ח חוץ מן האדם יש הכרה מחכמת הטבע ואם המגדיולה הכירה קודם האדם שהקלידוניו עשב א' נכר בין חכמי הצמחים מועיל לחולי העין שעל ידה מרפא בניה כשהם קטנים שרובם חולים בעינים בזמן הא' שנולדו ואם בני הלאן אוכלים מלח נגד התולעים וכיוצא אין לתמוה אם הדוכיפת שהוא תרנגול הבר הכיר בשמיר לבקע הזכוכית שהוא שביב לבית בניו שאוהב אותם ואינו יכול לילך לבית בניו הסגורה בתוך הבר אם לא ע"י השמיר שבוקע הזכוכית הסובבת בניה · ושר של ים אינו נותן לתרנגול השמיר אבל נותן לו רשות להבקיע ע"י מה שרוצה ומאמרנו בענין שר של ים הוא להנדיל הדבור כמו שהוא היום בין כותבי בני המזרח · ח' ומה שהשיב לבניהו בענין הסומא והשכור מורה שגם השדים עושים טיב לב"א לפי זכותם ולפי מדרגתם ושיש להם יראת שמים ומאמינים בנצחיות הנפש ובעולם השכר והעונש הבא · ט' שרואים איזה דבר העתיד להיות כמו מות החתן שנשא אשה וכיוצא כמו שהוא בין המכשפים ואין לנו פתח לידע טבע השדים ומדרגת נפשם ונשמתם ולכן אין בנו דרך לידע מדרגת ידיעתם לא בהווה ולא בעתיד · ובענין שלמה שדחהו מלך השדים רחוק מבית מלכותו ומעירו ושלפי סברת רב לא חזר שוב למלכותו יש לנו לדקדק שבמלכים ובד"ה אין לנו כתוב שבמיתת שלמה עשו לו בנ"י הספד גדול ולא עשו לו כבוד גדול במותו כמו שהיה נראה חובת עמו לעשותו לשלמה אשר חכם מכל בני קדם ושדבר ג' אלפים משל ודבר על העצי' ועל האבנים ועל כל הטבע א"כ נראה לפ"ז שלא חזר שוב למלכותו · ואם נאמר שגירוש זה שכתבו רז"ל על שלמה הוא ד"מ ומליצה ולא דרך פשוטו אינו רחוק הדבר מן השכל ויסוד המאמר ע"ד זה לפ"ד הוא ללמדנו ששלמה אחר אשר חכם מכל האדם אהב נשים נכריות עד אין מספר והלך אחרי אלהים אחרים לשמוע בקול נשיו עד שכל עבדיו וכל עמו בזו חכמתו וגדולתו ועכ"ז היה יושב על כסאו אבל עמו וכל ישראל לא היו נוהגים לו כבוד

כראוי

והאפרים שכנו כראש בחזה ובכרם מה לנו כ"א רמח ותולעה לאבניה רוחנו ולומר אני רואים הדבר הא' בעינינו בין בעין הגוף בין בעין רוחני א"כ אינו אמת אין כי חובה להאמין כ"א הדבר שאני מבין לפי שיש לי להבין כל דבר אשר לו מציאות וכל מה שאיני מבין אינו אמת · ואת היתה הסכנה היותר מפי הנס רוח שאינו רוצה לידע קטנות האדם ושכלו וכנגד זה מציאות השדים הוא דבר שבבריאה ובחוקם בפרט אין כ"א שאינו לא בלבד מאמין בם אבל שמכירם ויודעם כמו ב"א ואם באים לביתם אוכלים ושותים ורוקדים בין עם זכר בין עם נקבה ואם ר"י אומר במאמרנו שיש ש' מיני שדים אמר לי כמהר"ר יעקב סראול ממכטובה רבי ומורי שהכיר בעיר פאדוה יהודי חכם ושמו ר' גבריאל מפאדוואני שהיה לא בלבד מכיר השדים אבל שהיה לו ספר לא כ"כ קטן משמות משפחותיהם אם יש להם זכר ונקבה אם הם רוחות וגוף בבת א' כמו שבעל קול יהודה מפרש הכוזרי אמר שגם המלאכים יש להם לד חמריות ואם יש להם משפחות יש בהם קהל ויש להם מדרגות ובהכרח יש להם שרים וסגנים לפי שבע מציאותם ויש להם נ"כ גר ומלך כמו שהיא בכל מציאות נפשיי שיש להם מדרגה א' ואחרונה וא"כ אין לתמוה אם אשמדאי הוא מלכם ולפי שיש להם ידיעה יותר מב"א במסתרי הרוחות ובמקומות הגבוהים שבעולם לפי טבעם שהם קלים ויש להם ידיעה מסוג אחר שבנו ואין להם חמריות גם אבל קל שבקלים ודק שבדקים היה יכול לידע מלך השדים מה שלא היה יודע שלמה אע"פי שדבר הרבה על העצים ועל האבנים ויתר שירו ה' ואלף לפי שהוא היה חכם גדול לפי מדרגת האדם ולא לפי מדרגת השד שאינו משבעו ושמו שאין לנו כנפים לעוף ולא ד' רגלים להלך כן אין לנו כ"א מדרגת נפשנו רוחנו והכרתנו ואין אנו יכולים לידע דבר שהוא נודע בלבד להבטרפית השדים ולא להבטרפית האדם · במעשה דאשמדאי עצמו לפי תלמודנו יש לנו ללמוד · א' שגם למלך השדים יש צורך לשתות ולכן היה בור מלא מים לצרכו ובאמת אם יש לו חומר וגוף ואם הוא פורח באויר עד למרום ועולה לישיבה של מעלה ויורד לישיבה של מטה כרגע א' יהיה לו חימר שמביא הזיעה ע"פי תנועתו ויחים לו חום ושרב יכנו עד שיערוג לשתות מים כפי צרכו · ב' שהיה מגין נפשו מכל סכנה מן השרצים ותולעים ושאר מיני זוהמא שיכולים ליפול במים ולא היה שותה מים מגולים אבל היה מכסה פי בורו באבן והיה חותם המכסה בחותמו והיה בודקו בכל פעם שהיה יורד לשתות שלא ימלא לב אדם לגלות בורו · ג' שנראה שהשדים ומלכם עמהם אוהבים לישב בד בבד חוץ מן העיירות ורחוקים ממדינות הארץ לפי שאינו מפוגם וטבעם ולפ"ד יש להם כ"ר לחיות בשדות ובכרמים וע"כ נקראים שדים מגזרת שדה וגם חכמי האומות היו קוראים לשדים Dei campestri ר"ל אלהי השדות לפי שבין השדות והאילנות האויר יותר טהור והאוזונ'ינו יוצא ומתפזר

יכן

פתח עינים

במה היא התועלת ברקילת הלבן והחמין לבריאות לפי החולי או לפי המקום או לפי טבע החולה :

שדה ושדות הכא תרגימו שידה ושידתין וכו' והבירת בהבנותו וגו' היכי איעביד א"ל איכא שמירא דאייתי משה לאבני אפוד וכו' · שדריה ליה לבניהו בן יהוידע יהב ליה שושליתא דחקיק עלה שם ועזקתא דחקיק עלה שם וגבבי דעמרא חיקי דחמרא אזל כרא בירא מתתאי ושפנהו למיא וסתמינהו בגבבי דעמרא וכרא בירא מעילאי וכו' :

בענין השמיר בבר כתבתי בח"א במסכת פסחים שאין לתמוה אם יש בטבע בריאה קטנה שתוכל עם הלשון לבקוע דבר קשה ואם אמרו שהו' ימי בראשית נברא השמיר שאין כל דבר קשה יכול לעמוד בלפניו אינו דבר נס אבל דבר טבע · אנו רואים הגרלים שואבי דם האדם שאינם שואבים כ"א מכח לשונם שבוקעים הבשר ואחר כך שואבים הדם עד שיתמלאו בטנם ממנו ואח"ז בטנם ותייבש יחסרו ברגע א' · הנמלה היא בריה קטנה ובוקעת בפיה עלים וגם אבנים קטנים כידוע לחכמי הטבע · ואם השמיר אינו בריה אבל מין אבן שבוקעת אינה בקיעה ברגע א' ולא בקיעה נמורה מה שעולה מתנה אבל יכול להיות אבן מב' חמרים דלוני האלקלי ואצידו Alcali e Acido שעם מן אחר מן האלקלי ואצידו המחובר הא' נופל ונאבד מפני הא' מן המחברים הנמלא בב' יבזה כל א' מן החמרים הא' נעקרים מן הב' כידוע בחכמת הקמיא ואין להפליא אם מכח זמן ידוע המחובר כלו נאבד ונקלה לא בלבד במו בקיעה אבל שב לעפר מיחלט האוזיג'נו האויר הטהור מסיד הברזל וכל מיני מתכות ושבים ע"י כמעט לעפר באורך הזמן א"כ אין להפליא על השמיר בין שהוא בריה בין החיים או בריה בסוג הדומם · בענין השדים דברנו במס' ברכות מה שאנחנו מאמינים לפי השכל · אין בריה בעולם שיכולה לפי השכל לסותר בריאות ברורות שמציאות. השדים היא נגד הטבע אבל להפך אם האדם חושב ואינו יודע מה היא המחשבה ושכלו וטבע הרוח והנשמה כ"ש שאין לו טוב טעם לנגד מציאות השדים ולומר לא הוא לפי שאינו מבין שבעם · האדם יודע שהכבד מוליד בבטנו המרה גם שלא ברצונו ושאינו יכול ורועו להניע עצמו בתנועה אם אינו רוצה ואם אינו מניעו לפי רצונו · אבל אינו יודע סיבת התנועה · כמו שאינו יודע למה הכבד נולדת המרה והמי רגלים בכליות · אם כ"כ היא שבלותנו וספסיתנו בדבר הגוף והרוח שלנו ובבין נידינו ועצמיתינו ובאיברים

ולא ממנו · ד' שמי שכופל השלום למלכים ולחכמים מורה דרך כבוד גדול מב' גדרים · הלך הא' שבכפול הדבר בטוח הוא שהשומע ישמע בפעם הב' אם לא שמע בפעם הא' · והלך הב' שבזה מורה רצונו בכל נפשו ובכל מאודו ליתן שלום לגדול וגם בין שאר חכמי האומות כופלים הדבר להגדיל כח הדבור וכח המליצה · ה' הוא מוסר גדול לאדם שלא יאכל אם לא יתן מאכל לבהמתו לא בלבד משום צער בע"ח אבל ג"כ להורות שאחריות המאכל אינו לנפשו כ"א לצרך החיים ושאינו זולל וסובא כראשית היום לאכול ולשתות כזוללים ואוהבי תענוגי הבטן :

פרק ו' התקבל

תניא איסי בן יהודה היה מונה שבחן של חכמים רבי מאיר חכם וסופר ר' יהודה חכם לכשירצה רבי טרפון גל של אגוזים ר' ישמעאל חנות מיוזנת וכו' :

ר"מ חכם וסופר הוא שבח גדול שיש כמה חכמים שאינם יודעים לכתוב כראוי ובזה החכמה היא בלבד בפי החכם כשמוציא הדבר מפיו ושומעים אבל אינו מלמד חכמתו לרחוקים וכ"ש אחר מיתתו אם אינו כותב מה שיודע ומבין מעצמו · ר"י חכם לכשירצה לפי שכמו שידוע מהיוחסין היה עשיר ואוהב עולמו א"כ לא בכל זמן היה יכול להיות מתון ומיושב בדבריו אבל אם היה כן היה מבין דבר מתוך דבר וקולע אל השערה ולא יחטיא ולכן ר"מ ור"י הלכה כר"י לפי דרך התלמוד · ר"ט גל של אגוזים שהיה כלי מלא חכמה שכל הדברים היו מתקבלים וכופלים א' על א' כמו האגוזים ועכ"ז היה ברור בראיותיו ובתשובותיו · אבל ר"י לא היה מדבר בכמות אבל באיכות חכמתו וברור היה בתשובותיו ומוכן ומזומן כחנוני שמוכר ברגע א' כל החכות אם שואלים לו לפי שתלמודו היה ערוך בפיו :

עשיתי לי שרים ושרות וגו' שרים ושרות אלו מיני זמר ותענוגות בני האדם אלו בריכות ומרחצאות :

שבין תענוגי ב"א המוסיקא וחכמת השיר הוא מן הא' אין ספק לכל מי שיש לו חוש ולב שמרגיש לפי דתי הטבע א"כ בא על נכון ביאור החכם שאמר שרים ושרות אלו מיני זמר · וכן ביאר לפי האמת ותענוגות ב"א אלו בריכות ומרחצאות לפי שהבריכות הן מכוונות לרחוץ בהן כנוכן ומרחצאות הן בחמין או במים עצמן או באיד העולה כמו שהיה אצל בני המזרח והיום גם במערב ובצפון וידוע היא לתינוקות של ב"ר

פתח עינים

לקיים ס"הת כהלכתו לפי דיני ישראל בכ"כ בקלף ובגויל בכתב אשורי בלא נקודות לקיים הכתב הקדמון שלא ליתן פתח לתמורתו לא בכתיבה ולא בקריאה ולקיים מאמרנו בדקדוק. שדברים שבכתב לא יאמרו ע"פ · לח"ב של המאמר שדברים שבע"פ אינכו יכולים לאומרם בכתב נראה בהבטה א' דבר תמוה שמי נתן רשות לכתוב לפ"ז המשנה והתלמוד ? אין לנו להשיב תשובה על שאלה זאת אם לא שנאמר שעת לעשות לה' הפרו תורתך וכראות חכמינו הז' שאם נחסרו בנ"י ממכתב תשבע"פ התורה משתכחת ובני אמונים מאמינים בקבלת רז"ל בפירושם לתורה לפי הדורות אם נאבדת התשבע"פ גם התורה שבכתב היתה בלא היתה ובל בנ"י היו נהפכים לקראים ע"ז בלבד התירו לכתוב תושבע"פ וזה הוא מכח חלשת זכרון האדם ולא לפי טובתנו · ור"י שאמר שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ דבר החכם לפי הפילוסופיא הטבעית לפי שהתורה שבכתב היא מצות אלהים חיים וחוקה חקק וגזרה גזר ואין לו לאדם כ"א לקיימה כהלכתה · אבל התושבע"פ מלאה סייגים וענפים עד אין מספר ואין בה מצות מפיו עליה היה מצטרך לכרות ברית כמו שבין אדם לחברו הברית אינו כ"א מרצון הכורתים ברית ביניהם בלא מצות מלך ושר ובלא דת כתובה כהלכתה :

ר"ה ור"ח הוו יתבי חליף ואזיל גניבא א"ל חד לחבריה ליקום מקמיה דבר אוריין הוא א"ל ומקמי פלגאה ליקום אדהכי אתא איהו לגבייהו א"ל שלמא עלייכו מלכי וכו' · מנין שכופלין שלום למלך שנא' ורוח לבשה את עמשי וגו' · א"ד אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לבהמתו :

בזה המאמר יש לדקדק דברים אשר להן חן · א' שהוא דרך כבוד כמו שמנהג בימינו בכל האומות לקום ולעמוד בבא אצלנו איש מכובד או בעושר או בחכמה לפי שהישיבה היא מנהג הגדול והאדון שאין לו צורך לילך ולא לטרוח וכנגד זה העומד על רגליו הוא מנהג העבד שעומד והולך לעבודת רבו · ב' שגם בין בעלי תורה יש קנאה ושנאה ואע"פ שגניבא היה בעל תורה ר' חסדא לא היה רוצה לעמוד ולזוז ממקומו לפי שהיה מפלפלו ומצער בקושיותיו למר עוקבא · ג' שאין דבר גוזמא בדיבורו אם קרא לחכמים מלכים שפ' מלא הוא במשלי בי מלכים ימלוכו ובאמת מלבד שכתר תורה הוא כתר מלכות אם המלך בעצמו אינו מלך באמת אלא בשם אבל בדברי מלכותו אם הדברים ישרים אינו פועל המלך אבל פועלים היועצים ושרי המלכות ואם נוצח הוא במלחמה הנצחון בא משרי הצבא

ולא

שקבר פגר המובס הוא חובה לפי מציאותנו ולפי צורך הבריאות שלא לשאב בתוך האויר שאינו טהור ושנשחת על ידי תולעת ועיפוש המת וזוהמתו שפורח בסביבותיו :

אר"י וכו' תורה מגלה מגלה ניתנה וכו' רשב"ל אומר תורה חתומה ניתנה וכו' אר"א תורה רוב בכתב ומיעוט ע"פ וכו' ורי"א רוב ע"פ ומיעוט בכתב וכו' דברים שבכתב א' אתה רשאי לאומרם ע"פ דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב וכו' · אר"י לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבע"פ :

נראה לפי האמת שאלו ב' חכמים זה אומר בכה וזה אומר בכה ואין בין שניהם מחלוקת לפי שאמת הוא לפי המעשה שהתורה ניתנה לפי ההצעה ולפי הצורך בפעמים הרבה ומתחלה נכתבה למשל מגלת בראשית ואח"כ מגלת אברהם וכן בענין המצות שבת ודינים נצטוו וכן מצות אחרות לפי צורך היום כאמרו ובו ביום נמסרו ונכתבו וכל א' נכתבה במגלה לבדה לפי שמובדלות ורחוקות זו מזו וד"מ פרשת לוים הוצרכה לנו ביום שנזקקו לשיר וכן פרשת טמאים משום הלכות פסח בזמן שהוקם המשכן וכיוצא ולפי זה התורה מגלה מגלה ניתנה אבל אחר כך בזמן שכל המגלות היו כתובות באו יחד בס' א' ולבסוף חתומה ושלימה ניתנה · וכן הוא הדבר במחלוקת שבא אח"ז שר"א תורה רובה בכתב מיעוטה ע"פ ורי"א רוב ע"פ ומיעוטו בכתב שבהשקפה א' נראית מחלוקת שאין לה יסוד · ומי יאמר שתורה שבכתב מרובה מתורה שבע"פ אם נערך המשנה והתלמוד עם התורה שבכתב מרא"ש ועד סוף ? דע הקורא שאם השכיל בשכלך שורש הדברים כלם אמת הוא שלפי הפרשים תורה שבכתב מרובה היא מתורה שבע"פ · בתורה שבכתב יש תר"ג מצות ומצות חז"ל הם ז' שסימנם מעשה חושב כידוע · אבל הענפים היוצאים מהפרשים והגדרות והסייגים שעשו רז"ל לתורה רבו כמו רבו ולפי הענפים הוא שהתורה שבע"פ היא מרובה מהתורה שבכתב · ואם תחפש בשכלך הדבר לפי מתכונתו התורה שבע"פ הוא פי' לתורה ובהכרח שבעי הפי' הוא במלות ולפי סדרי הדיבור יותר גדול מהדבר המפירש כמו שהדבר המפורש הוא גדול מהפי' לפי חומר הדברים ויסודם · וגדול הוא המאמר שהדברים שבכתב אינני יכולים לאומרם ע"פ לפי שעיקרי התורה שנכתבה ממרע"ה בעצמו הם עיקרי כל הדתות וחיי נפש בנ"י ונשמתם הטהורה ואם ימסרו הדברים לפה לפי הזמן ולפי הדורות התורה בעיקרה תהיה בטלה כמו שכמעט היה זה בימי גלות בבל ובימי עזרא וזה הוא ההכרח כאומר

לקיים

שאעיר איככה מעירו לסרוק כמו שהוא ההכרח ללמוד ולעיין בתורתנו הקדושה שיוצאים מפ' א' תילי תילים של הלכות וכבר אמרו רז"ל בשבת הוזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה ויש להם צורך לפרנסתם לקבל שכר על תורתם · ומ"ש אח"ו ויאמר לאשר על המלתחה מאי מלתחה אראב"י דבר הכתוב וכמתם ר"ל בגדי פשתן שחוטן כמתח ע"י מלילה שמולל אצבעותיו כשהיא טווה יש ללמוד מזה כמה היתה חשובה המלאכה בימים ההם ובפרט על טווי הפשתן שהיה בהם ראש א' על הטויה ללמד לאחרים המלאכה כתיקונה כמו שבימינו יש בית גדול המלאכות בהנה שהולכים שם העניים לטוות ולסרוק בהרבה דברים ומתפרנסים מכסף המלך הנקרא אורפנטרופיו :

אי"ן דברים אמרו מפני דרכי שלום כהן קורא א' ואחריו לוי ואחריו ישראל מפני דרכי שלום מערבין בבית ישן מפני דרכי שלום וכו' · ת"ר מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל ומבקרין חולי גוים עם חולי ישראל וקוברין מתי גוים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום :

שהכהן יעלה לתורה קודם לוי נראה דבר ראוי והגון לפי שהכהן היה העובד הא' בעבודה והלויים היו בזמן שב"המק קיים כמו משרתי הכהן וגם היום כשהכהן הולך לברך את עמו ישראל ונוטל ידיו הלויים נוטלים ידי הכהן בכלי מלא מים שיוצקים על ידו וזאת היא עבודה גמורה א"כ מן הדין הוא שהכהן יקרא קודם הלוי וכ"ש שהלוי יהיה קודם לישראל שלא היה לו חלק בעבודת הקדש ושמערבין בבית ישן מפני דרכי שלום הוא מן הדין לא בלבד משום כבוד בע"הב שזכה לקיים בביתו דבר של מצוה לצורך הקהל אבל גם משום חשד הואיל והורגל העירוב בתוך אותו הבית אם בא לשנות את מקומו הנכנסין לתוך אותו הבית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב · וגם יחשדו שיגנוב פת של עירוב בע"הב הא' ושלכן שינו את מקומו בבית אחר · ומ"ש אח"ז שמפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל ומבקרין חולי גוים עם חולי ישראל וקוברין מתי גוים עם מתי ישראל רצוני לומר שמתעסקין בהם לקברם כל זה הוא מוסר גדול אבל לא בלבד מפני דרכי שלום שזה הוא תורת האדם והטבע שכלנו ב"א הא' ואם א' מב"א עובד אלהים לפי תולדתו ולפי משכת אבותיו אין לנו ע"ז לשנאו ואם אדון הכל נותן לו מחיה ופרנסה אין לנו לשנות דין העליון הכל כלך בדרכיו ואם היא רחום יכפר עונם ואם חסידי או"הע יש להם חלק לעו"הב גם לנו הוא חובה לפרנסם לבקר חוליהם ובפרט להתעסק בקברם לפי

שקבר

שחכמי או"הע כותבים הדברים היותר מועילים וחשובים ועל הכלל ולא על הפרט כמו שבכל אומה פרטיות ד"ה והדברים היותר קטנים כאילותם אינם חשובים כ"א בין האומה ההיא בעצמה אבל בין שאר האומות
לאומה כחשבו :

אר"י א"ר מ"ד ועשקו גבר וביתו איש ונחלתו מעשה באדם א' שנתן עיניו באשת רבו ושוליא דנגרי הוה פ"א הוצרך רבו ללוות א"ל שגר אשתך אצלי ואלוינה שיגר אשתו שהה עמה ג' ימים קידם ובא אצלו א"ל אשתי ששגרתי לך היכן א"ל אני פטרתיה לאלתר ושמעתי שהתינוקות נתעללו בה בדרך א"ל מה אעשה א"ל אם אתה שומע לעצתי גרשה א"ל כתובתה מרובה א"ל אני אלוך ותן לה כתובה עמד זה וגרשה הלך הוא ונשאה כיון שהגיע זמנו ולא היה לו לפרעו א"ל בא ועשה עמי בחובך והיו הם יושבין ואוכלין ושותין והוא היה עומד ומשקה עליהן והיו דמעות נושרות מעיניו ונופלות בכוסיהן ועל אותה שעה נחתם גזר דין ואמרי לה על ב' פתילות בנר א' מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במ"א וכו' · ויאמר לאשר על המלתחה וגו' מאי מלתחה
אראב"י דבר הנמלל ונמתח :

במאמר הזה אין לתמוה אם בעון א"א הכסף יענה את הכל לפי שבעונות גם בימינו אינו דבר זר · ומ"ש רבנו בעל המאמר שעל אותה שעה נחתם גזר דין אין להבין כזה גזר דין האומה בכלל שאינו מן הדין שאיש אחד יחטא ועל כל העדה יקצוף אבל הוא גזר דין על החוטא ועל המחזיקים חטאו · ומ"ש במאמר שאחריו שמימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במ"א זה הוא מוסר גדול לפי שהוא דבר פרטי וקשה עד מאד למצוא שגדולה בבני תורה רצוני שעושר והכבוד לפי שהבעל תורה אין לו כ"א פרנסה מעוטה לפי השכר שנותנים לו ריוח מהסחורה מפני שתורתו אומנותו וכל זמנו נותן אותו לעבודת הש"י או לעבודת קהלתו אם הוא רב קהלה שמקבל ממנה שכרו א' לשנה ולהפך אם הוא גדול ועשיר מפני שהוא בן עשיר או מירושת אבותיו לרוב אינו לומד תורה כהלכתו מפני שלבו גם כן ואין התורה נקנית אלא בצער ואסטניסות

פתח עינים

היותר גדול ומופלא שבעולם · ג' ידוע הוא בין כותבי הטבע שבח הדמיון נחשב בעת הבריאה לפי איזה כותב ואע"פ שהיום בין חכמי הטבע נחשב לכלום הדמיון בע"ז כ"ש הקאלדאי הידלוט ורבים כהם עכ"ז בין המון העם הדמיון בעת ההוא נחשב ולכן אין לתמוה אם החשובים שברומיים היו צורות שוות בחותמיהן ע"מ שתתעברנה הנשים כנגדן ואח"ז בזמן שנכרו על אומתנו במקום הצורות על החותמות היו מביאים בע"כ אצל מטתם היפים והיופיפים בין בחורי בנ"י וכנגדם היו משמשים מטתם להדליק כח הדמיון ע"י יופי הבחורות :

ת"ר מעשה בריב"ח שהלך לכרך גדול שברומי א"ל תינוק א' יש בבית האסורים וכו' הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר מי נתן למשסה יעקב וגו' ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו וגו' אמרו לא זז משם עד שפדאו בממון הרבה וכו' · מעשה בבנו ובבתו של ריב"א שנשבו לב' ארונים לימים נזדווגו שניהם במ"א זה אומר יש לי עבד שאין כיפיו בכל העולם וזה אומר יש לי שפחה שאין כיפיה בכל העולם כלו אמרו בא ונשיאם זה לזה ונחלק בוולדות וכו' · ארשב"ל מעשה באשה א' וצפנת בת פניאל שמה צפנת שהכל צופין ביפיה בת פניאל בתו של כ"ג ששימש לפני ולפנים שנתעלל בה שבאי כל הלילה וכו' :

אין לתמוה אם ריב"ח שהיה חסיד ועשיר על סימן טוב שהיה לו בתשובת התינוק פדאו בממון הרבה והיה לו שמחה גדולה שהורה הוראה בישראל לפי שפדיון שבוים הוא תחית המתים אמתית במדינות האדם ונחשב למצוה גדולה בין האומות כלם · ואין לתמוה ג"כ אם בנו ובתו של ריב"א שנשבו אמרו אדוניהם בפרט אם היו יפים עד מאד באו ונשיאם זה לזה ונחלק בוולדות לפי שגם היום אדוניהם של העבדים והשבוים מנשאים זכר לנקבה כשהגיע זמנם לינשא כדי להחזיק הנולדים שמוכרים אותם כידוע ומרויחים זהב וכסף הרבה · ובמעשה דצפנת בת פניאל אין לתמוה עליו לפי שעוד היום התוגרמים וכל אנשי מלחמה שבמזרח ובאסייה כלה כשהם נוצחים ושוללים שלל אין להם כ"א להתעולל עם הנשים בין נשואות ובין בתולות ואם אלו המעשים הפרטיים אנו מוצאים אותם בספרינו בלבד ולא בספרי האומות אין לתמוה ע"ז לפי

שחכמי

ה' וכית כ' ליתן לו פתח בגדולתו לראות שפלות האדם כע"הז ואם יעלה לשמים שיאו ועד למרום יגיע כרגע ה' בתהומות יפול ובכל יום הנסיון מוכיח הכל העולם והכל הזמן · ובענין הילדים והילדות שטבעו בים על אמונתנו וכן האשה וז' בניה של מאמרנו אין פרטות במעשים כאלה שהם קבלות יסודות ואין דבר לפי השכל .לחלוק ולא להאמין · ומ"ש ריב"ל שהפ' כי עליך הורגנו כל היום נאמר על המילה שיש בה סכנה הוא דבר גדול וכמה וכמה מתים ע"י מוהלים שאינם מובהקים או בסיבת חולי שהיה הנולד חולה ועכ"ז החסידים שוטים נגד סברת הרופא מוהלים הילד הנולד ואחר המילה הניוול הולך לעולמו · וגם זה שאמרו על השחיטה שאין להם לת"ח להראות הלכות שחיטה בעמן וודאי שע"י הסכין יכול להזיק בגופו וגם בגרונו אם השכל משכיל · וכן הוא בצרעת שמסוכן היולי לקפוץ עליו וידוע הוא לרופאים שהצרעת הוא חולי שנדבק ע"י האמנה בלבד וכמו שבארתי בארוכה בספרי בלשון איטלקי שנדפס זה שנים בשם Dissertazione sulla lebbra degli Ebrei.

ארבב"ח אר"י מ' סאה קצוצי תפלין נמצאו בראשי הרוגי ביתר וכו' · בני ציון היקרים המסולאים בפז מאי מסולאים בפז אי לימא דהוו מחפי בפיזא והאמרי דבי ר' שילא תרתי מתקלי איסתירי פיזא נחות בעלמא א: ברומי וא' בב"ע אלא שהיו מגנין את הפז ביפין מעיקרא הוו חשיבי דרומאי נקטי בליתנא דגושפנקא ומשמשי ערסייהו מכאן ואילך מיתו בנ"י ואסרי בכרעי דפורייהו ומשמשי וכו' ·

במאמר הזה יש לנו להזכיר · א' גזמת ראשי הרוגי ביתר כ"ש למעלה עכ"ז יש לך לדעת שדיגינא כותב ד"ה של איטליא אמר בספרו קאפיטולו ג' שאין לנו היום סדר ומושכל אמתי לדרוש במספר העם של המדינות לפי שהמלחמות והחולאים וגלות האומות לאמיריקא ואסיא וכיוצא הן סיבות גדולות להשפיל ולהרים מספר היושבי' באירופא וכאמת באיספניא עד היום הזה מחמת האמיריקא שגלו לשם נתמעטו היושבים וכן בסיג'יליא גם בפירינגלי שבטוסקאנא נתמעטו היושבים שגלו למ"א וכן הוא באומתנו · כ' שברותי היה עושר גדול בימים הקדמונים כידוע מספרי ד"ה של האומות וכאמת בעיר הגדולה והא' שבעולם ראש מלכות כמה קיסרים מלכים ודוכסים ובפרט ראשי לגאות עם שהיו נוצחים בכל העולם ושוללים שלל ובוזזים בז להב' את כל השבי וכל השלל לעיר הגדולה היא' היא בתכלית ההכרח [illegible] היה העושר

פתח עינים

אין לך תפלה שמועלת שאין בה מזרעו של יעקב והידים ידי עשו אין לך מלחמה שנוצחת שאין בה מזרעו של עשו וכו' :

שאדריאנוס נצח את בנ"י במצרים והכה מכה רבה ידוע ומפורסם היא בד"ה של האומות אבל אין לנו לבא חשבון לפי הס' רבוא של מאמרנו · גם אספסייאנוס שהיה אביו הכה בא"י כמו שכתבו ד"ה של האומות אבל גם בדבר הזה אין לנו לבא חשבון על ת' רבוא של המאמר שנראה גוזמא גדולה עד מאד · ידוע הוא גם כן שבא סנחריב ובלבל כל האומות וגם לפי הפילוסופיא של חכמי ד"ה בזמננו בלבול האומות היא וודאות שאין בו צד ספק · א"כ נוכל לומר שאין תפלה מועלת שאין בה מזרעו של יעקב ושאין בה מלחמה נוצחת שאין בה מזרעו של עשו אבל לעולם אמירה כזאת היא בתכלית הספק:

אר"י א"ר מ"ר על נהרות בבל וגו' מלמד שהראהו הקב"ה לדוד חרבן בית א' וחרבן בית ב' וכו' ·

מעשה בת' ילדים וילדות שנשבו לקלון ה' נישו בעצמן למה הן מתבקשים אמר אם אנו טובעים בים אנו באים לחיי העוה"ב דרש להם הגדול שבהם אמר ה' מבשן אשיב וגו' מבשן אשיב מבין שיני אריה אשיב ממצולות ים אלו שטובעין בים כיון ששמעו ילדות כך קפצו כלן ונפלו לתוך הים נשאו ילדים ק"ו בעצמן ואמרו מה הללו שדרכן לכך כך אנו שאין דרכנו לכך עאכ"ו ואף הם קפצו לתוך הים ועליהם הכתוב אמר כי עליך הורגנו כל היום וגו' ורי"א זו אשה וז' בניה אתיוה לקמא לקמיה דקיסר א"ל פלח לע"ז א"ל כתוב בתורה אנכי ה' אלהיך אפקוה וקטלוה אתיוה לאידך לקמיה דקיסר א"ל פלח לע"ז א"ל כתוב בתורה לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אפקוה וקטלוה וכו' ריב"ל אמר מילה שניתנה בח' דשב"ל א' אלו ת"ח שמראין הלכות שחיטה בעצמן וכו' :

אין לתמוה אם הקב"ה הראה בר"הק לדוד המשורר הגדול חרבן בית א'

כל קרן ישראל א"ר זירא א"ר אבא א"ר יוחנן אלו פ' קרני מלחמה שנכנסו לכרך ביתר בשעה שלכדוה והרגו בה אנשים ונשים וטף עד שהלך דמן ונפל לים הגדול וכו' במתניתא תנא ז' שנים בצרו או"הע את כרמיהן מדמן של ישראל בלא זבל:

בד"ה של האומות אין אנו מוצאים בכתב מפורש דבר הראוי על ביתר שנקראת עיר גדולה לאלהים ולא בענין ההריגה הגדולה שעשו הרומיים בעיר הזאת. לבד בס' הגדול של מארטינייר ראיתי עיר א' סמוך לירושלים שנקראת ביתרא והחכם ההוא אמר בפירוש שהיתה עיר חשובה וגדולה. ומ"ש החכם הכותב שהלך דם ההרוגים עד הים הגדול ושבצרו או"הע את כרמיהם מדמן של ישראל בלא זבל גוזמא היא כמנהג אנשי המזרח. ובענין המנהג של בני ביתר שכשנולד זכר היו נוטעים ארז ובנולדת נקבה היו נוטעין הפי"ן הוא דבר ברור שבזכר האילן היה חשוב כארז ובנקבה האילן שהיו נוטעים לא היה חשוב בהצטרפות הנקבה על הזכר:

א"ר חייא בר אבא אריב"ק סח לי זקן א' מאנשי ירושלים בבקעה זו הרג נבוזראדן רב טבחים רי"א רבוא ובירושלים צ"ר רבוא על אבן א' עד שהלך דמן ונגע בדמיו של זכריה וכו' אשכחיה לדמיה דזכריה דהוה קא מרתח וסליק וכו':

ע"ע בנבוזארדן שהרג גוזמא גדולה מבנ"י בירושלים אין אנו מוצאים כ"א שיחת הדיוט זקן א' מאנשי ירושלים שסח הדבר לריב"ק וכמו שהוא קבל הדבר מפיו כך כתבו רחב"א משמו. ודם זכריה שהיה רותח יש בחכמת הקמיא הרבה דברים שמרתיחים הדם אבל לפי הנעת המעשה שרתח בזמן שנגע דם ההרוגים בדמו נראה הדבר כלו דרך נס שאין לנו להבין לפי חכמת הטבע ולפי אמונת הגלגול וע"ד ס' הגלגולים יש לנו דרך ישר להבין יסוד הדבר הזה:

הקול קול יעקב והידים ידי עשו הקול זה אדרייאנוס קיסר שהרג באליכסנדריא של מצרים ס' רבוא עם ס' רבוא כפלים ביוצאי מצרים קול יעקב זה אספסייאנוס קיסר שהרג בכרך ביתר ת' רבוא וכו' ד"א הקול קול יעקב

כמשתה והשחוק · ומ"ש במאמר המתחיל בלע ה' וכו' על מספר העיירות שהיו לו לינאי המלך זה הוא דרך גוזמא להגדיל ארץ ישראל וכ"ש פולא בפשיטות ומה שכא אח"ז על ארץ הצבי מה צבי זה אין עורו מחזיק בשרו כבר פירשנו אותו ע"פי הפילוסופיא הטבעית במ"א · וסיף המאמר האומר שא"י בזמן שיושבין עליה רווחה זה הוא אמת לפי הפילוסיפיא הפיליטיקי שברוב עם בעיר הודה והדרה גדולים מאד ונגד זה אם הולך וחסר מספר היושבים גם העיר נאבדת :

רבי מניומי בר חלקיה וכו' הוו יתבי גבי הדדי אמרי אי איכא דשמיע ליה מלתא מכפר סכניא של מצרים לימא פתח חד מנייהו ואמר מעשה בארוס וארוסתו שנשבו לבין הגוים והשיא'ם זה לזה א"ל בבקשה ממך אל תגע בי שאין לי כתובה ממך ולא נגע בה עד יום מותו וכו' לובן ביצה סולד מן האור וש"ז דוחה מן האור וכו' :

יש לידע במאמר זה שלפי האנדרקימיו סכניא של מצרים היה כפר גדול ומלא עושר והיו בחורי אותה העיר הולכים אחר שרירות לבם ואחר עיניהם בכל דרכי הזנות ולכן שאל בפרט החכם אם יש איזה דבר מאותו כפר ראוי להודיע בהצטרפות הערוה והשיב דבר נגדיי למדות אותו המקום בארום וארוסה שלא נגע האדם באשת עד יום מותו אף על פי שהשידוס זה לזה מפני שהיו בלא כתיבה · ומ"ש בן בוטא שלובן בילה סולד מן האור וש"ז דוחה מן האור זה הוא אמת לפי חכמת הגופות ולפי הנסיון · הלובן בילה מתייבש ומגליד אצל האור כמו שהוא ידוע ליונקי שדים וכן רגע באפות בילה אנו רואים שהלובן שבו מגליד כמו שהוא איכות כולל לכל ליחה היולא מהחי הנקרא Mucus כמו שהיא הלובן שבבילה שאצל האש מגליד ונגד זה הש"ז והמורסא שהם למעלה באיכותן מהליחה הנקראת Mucus אינו מגליד אצל נכנס בנגד לפי טבעו · ולראיית האמת בענין הזרע שאינו מגליד שמע בביאור היטב מ"ש החכם המפורסם בקימיאה קלפרוט Klaproth בספרו על זאת החכמה ע"ס א"כ בערך Sperma אלה הם דבריו Il calore ha poca azione sullo sperma fresco; lo rende più liquido, ma non lo coagula.

אשקא דריספק חריב ביתר דהוו נהיגי כי הוה מתיליד ינוקא שתלי ארזא ינוקתא שתלי תורניתא וכו' מינסבי קייצו להו ועבדי להו גננא וכו' · גרע בחדי אף

כל

עד כי לא יכל שאת וילך בשגעון בשוקים וברחובות קריה עליזה ויקר מקרהו לעבור לפני חנות חרש ברזל א' מכה בפטיש וכשמוע הזבוב קול אדם כי גדל עמד ושקט כי לא שמע כזאת והבליעל צוה לאותו חרש שילך עם אסרים מאותה מלאכה אל בית המלך ויתן להם להעלות קול תמיד ולא יחשו יומם ולילה · אך בהרגלו הזבוב לשמוע שב לאיתנו וכיון דדש דש ויהי כי גדל כאב המלך מאד צוה לחרשים שיגישו אליו להכות על צד א' מראשו כי היה מפני הענק ויעשו כאשר צוה להפיס דעתו וכאשר קבל מזה איזה נ"ר א"ל חזקו ואמצו בני כי רפואות תעלה הן לי · אך עוד בהרגל הזבוב אל קול הפטישים מקרוב באו התחיל לצערו ולהכאיבו כאב גדול יותר ממה שהיה והחרשים האמללים כי לא היה בהם עוד רוח לעמוד כי עייפו ויגעו מאד להכות תמיד קרא זה אל זה ואמר עד מתי יהיה זה לנו למוקש וטרחתנו תהיה נצחית אז הכו ושנו הכה ופצוע בכח גדול וביד חזקה על ראשו וקליפת נשמתו המקוללה יצאה מאפו והמלך הנבל נגע במות כלב רע מלא חימה וזעם ואם האל הראה כי כל יכל במעשה הזה בעבור אברהם הנביא שכבדו האש כי ירא מגשת אליו עוד יחשוף האל זרוע יכלתו וכו' עכ"ל · הס' כן כתוב באמת והעתקתיו בצדק אני שמשון כהן מודון י"ח אדר א' שנת התס"ז ליצירה :

אנקלוס בר קלוניקוס בר אחתיה דטיטוס הוה בעי לאגיורי אזל אסקיה לטיטוס בנגידא וכו' היו צריה לראש אויביה שלו וגו' כל המיצר לישראל נעשה ראש וכו' · בלע ה' ולא חמל את כל נאות יעקב כי אתא רבין אר"י אלו ס' רבוא עיירות שהיו לו לינאי המלך בהר המלך וכו' :

במאמר הזה אין להשכיל כ"א על המעשה בעצמו בענין העלת נפש טיטוס ע"י בעלת אוב שכבר ביארנו אותו ע"פי הפילוסופיא בח"א מספרנו זה · ומ"ש שיש ליהודים לנצור ולקיים תורתנו התמימה זה אמת ואמת הוא ג"כ מ"ש רז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות ומ"ש כל המיצר לישראל נעשה ראש זה הוא אמת לפי שאם ישראל שהוא · עז שבאומות הולך ושפל המיצר נעשה ראש מפני שאם הגבוה נעשה שפל אין לו עוד רוח לגביה עצמו כבראשונה ומ"ש על הר המלך היא מדינה בסביבות ירושלים נקראת בימים ההם הר המלך ואנו מוצאים בד"ה של הכותבים שלא מבני עמנו שבאמת במכת עיר ירושלים וסביבותיה כ"כ היו הכתות וזאת לעומת זאת שהכת הא' היתה נהרגת ברחוב עיר א' וברחוב הב' היו אוכלים ושותים בבית

המשתה

של אנשי הצבא ושם המציאו לו כל התרופות אשר בחכמתם הרפואה יכולה לתת לחולה אך לשוא עמלו בוניו בו ולחצו והבל כלו כחש עד כי ברבות הימים החולה היה מצטמק ורע לו מגודל הכאב והיה מצפה ליום המיתה לישועתה לו ויותר מזה כי נטרפה כ"כ דעתו שהיה רוצה להמית עצמו בידיו מפני שלא היה יכל לסבול הכאב והצרה · אך דע לך קורא יקר כי חולה זה בשמעו קול המולה ובפרט קול קורנס של נפחים מכה בפטיש היה לו רוח מעט וכהחדל הקולות חוזר הכאב להרגיז רוחו ונפשו · האל הרופא לשבורי לב נתן בלב רופא א' מובהק ומומחה צרפתי לחשוב מחשבות שמא חולה זה בהיותו ישן על הארץ בלכתו בדרך וכו' נכנס באזנו שרץ א' ידוע בלשון צרפתי בשם בו"ר אורי"ל ר"ל רץ באזנים וזה השרץ בהיותו חותר בחורי ובנקבי הראש לתור לו מנוחה וטרף לפיו נותן צער לחולה המצטמק כ"כ ולמען נסות אם אמת היה הדבר כאשר חשב בלבו אמר שהיה צריך להשכים בנקבי האף והאוזן פנ"א של חלב שהשרץ ההוא אוהב אותה מאד · זאת עשו ולא היו ימים מעטים שיצא השרץ הידוע כדרך הבחירים בגודל וצורה של תולע המשי חי ובריא והחולה נתרפא אפס שנשאר לו אף אחר איזה ימים השכל מטומטם ולקץ הימים שב לאיתנו כבראשונה · מעשה זה אירע בעיר מילאנו בשנת התקס"א וכתבתיו לזכרון להוכיח במישור אמיתת דברי רז"ל בענין טיטוס הרשע כידוע · ראה עוד הקורא מה שכתב לי החכם הרופא מלאוולטא הנז' על מעשה המופלא של טיטוס אלה הם דבריו · זאת מצאתי בגליון ספר אמרי בינה מהחכם מהאדומים פ"ט על מעשה היתוש של טיטוס דע"ט ע"ב של החכם והפילוסוף הר' שמשון כהן מודון זלה"ה איש מנטובה כתיבת יד הקדש ידו ממש והנני העתקתיו מלה במלה אין חסר ואין יתר וז"ל · מצאתי בס' הודאת האמונה חברו מחמד בן גיר אלי בלשון ערבי והועתק בלשון צרפתי נדפס בברוסילים בשנת 1703 למנינם אשר כתב בפ"ז אחר סיפור נס אור כשדים נתפש לא"א כתב מעשה היתוש אשר אירע לנמרוד שזה קבלה בידם ע"כ רציתי להעתיק אותו בלשוננו כמעט אות באות וז"ל · ויהי בראות המלך כי לא נעשתה עצתו פנה אל הנביא וא"ל ידעתי כי הגדלת בכל נוקים עם אלהיך ולא השבית מהודיע גדולתו ויכלתו · נראה נא אם שמץ דבר אמת נמצא באמונתך ושאל נא לאלהיך אם רוצה לערוך עמי מלחמה ישלח צבאו אשר תקרא אותו נורא לקראת מחני · ויהי הוא טרם כלה לדבר וה' אלהי השמים והארץ השליך על מחנהו צבא רב מזבובים ודבורים וישחק המלך על אברהם באמרו אלה אנשי צבא גדול ונורא לאלהיך אשר אתה עובד ותירא ממשפטיו · הדבר יצא מפי המלך בבזיון ובאותו רגע היה חפץ ה' שהדבורים והזבובים המיתו לאלו ולאלו הרבו פצע וחבורה ומהומת ה' רבה בכלם וא' מהזבובים קטן וחלוש נכנס בחוטם המלך ועלה עד מוחו ויחל לאכול ממנו יומם ולילה והמכאוב הולך וגדל במלך

שיש בהם ממש לסתום פי המדבר על רז"ל בע"ז ובפרט החכם מאדומים
בספר מאור עינים חלק אמרי בינה פי"ו על הולד שרצים במוח ע"פי ד'
או ה' עדים מגדולי המחברים יקים דבר · Hallerus Giac medico
in Parigi morto nel 1562, nella sua opera de Morbis internis
libro 1. cap. 1. כתב שראה תולע א' במוח איש אחד ובאיש מבני
איטליא שהיה לו כאב אנוש במוחו מלאו לו שם כמין עקרב על הריחי
תדיר עשב הנקרא Basilico. Ausonio Benivanio morto nel 1525
lib. De Abditis nonnullis ac mirandis morborum ac sanationum causit. Flor. 1507. 4° al cap. 100 racconta di un
suo amico per nome Filippo. שהיה ראשו כבד עליו ביותר ועיניו
כהות ודעתו נטרפה ולסוף נ' ימים יצא לו מנחיריו מצד ימין תולע כגודל
טפח ונתרפא · עוד יש להוסיף מדברי הכותב הנז' Boerhauius et
Ruyschius viderunt vermes sistere in sinibus organi olfactorj, Duvernarius in sinu longitudinali durae matris, alii in auribus : vide Ramponi institutiones pathologicae art. 61. f. 130; Plench de Morbis cutaneis, dice : la scolopendra forficulata si diletta entrare nelle orecchie; vide Daniel Sennert medic practic lib. 1. part. 1. de Morbis capitis, c. 18. m. 46. de Morbis in numero sicut bicipites et de vivonibus ac calculis in cap. 1. lib. 1. part. 3a de aurium morbis et symptomatibus cap, 4°, pag. m. 312. 2. 1. de vivonibus et ariis qui praeter naturam in auribus haerent extrahendis. שמע עוד הקורא מעשה א' אשר
הלעתו כמעט הוא המעשה עצמו של טיטוס · הלעת המעשה כאגרת היא
שכתב לי הרופא המובהק והחכם מלאוולטא מעיר מנטובה קרוב אהובי
הנחמד כה"ר משה שמואל פאנו תושב אותה העיר · איש א' מפראנצייא
ושמו שמואל גינרי שמש הרבה שנים בצבא בחיל הריפובליקא צרפתית עד
כי חדל ושב מצבא העבודה ולא עבד עוד כי נעשה חגר ביום הלחמו
ביום קרב אך לא חדל ללכת אחרי המחנה להטריף לחם חקו · ויקר מקרה
כי בעת היותו בעיר ג'ינובה עם חיל הצרפתים האשכנזים הלוחמים אתם
סגרו העיר בעדם ובאה העיר במצור ונשאר גם הוא בתוכה במצור
ובמציק ימים רבים ימי צער · ובמלאת הימים האלה האשכנזים לכדו את
העיר ויצאו משם הצרפתים ושמואל ביניהם סר וזעף מחמת הרעבון
וכמה צרות שכתרום רדפום כל ימי משך המצור · ויהי היום בלכתו בדרך
דרך ציה ושממה והוא עייף ויגע ותרדמה נפלה עליו וישכב וירדם תחת
אילן וראשו מוטלת על הארץ ובהקיצו משנתו תחת היות בריא אחר השינה
ורוחו חדש בקרבו בא לו כאב אנוש בראשו ובפרט בצד אזנו הא' ובקרב
ימים רבים היה מצטער והולך בכאב אנוש ובצרה גדולה עד כי בהגיעו
בעיר מילאנו לא היה בו עוד רוח לקום על רגליו ונפל בערש דוי באוספידא

פתח עינים

דרך החוטם ובימים האחרונים עירון א' בקורפו מת מחמת כמות עשב הטבאקו שהיה שואב בחוטמו ומת בנזילה ופתחו את מוחו ומצאו בשוחות החוטם הנקראות Seni nasali ובשוחות המצח הנקראות Seni frontali הטבאקו בטבעו ובסביבותיו ד' או ה' תולעים וכבר בח"א. הבאתי הרבה ראיות על בע"ח הנמצאים במוח ובסביבותיו א"כ היה בין האפשרים שיתוש הנכנס בחוטם טיטוס ושעלה עד הראש ונקר במוחו לפי שכל תולעת מנקר לפי טבעו · ו' הוא בין האפשרים ג"כ שהיתוש היה נראה שלא היה מנקר מפני קול הקורנס לא בלבד מפני פחדו מהקול ההוא ושהיה מביאו למדרגה שלא היה מרגיש אבל גם מפני שגידי החולה מתחלפים מחמת קול אחר שבחוץ ומזאת ההרגשה הבאה מהחיצון ההרגשה הפנימית מתמעטת ומתחלפת כמו שאני ראיתי נערה אחת שהיתה חולה מחולי הנכפה ובשמעה קול הכלי הנקרא Mandolino נתרפאה ונמשך ט"ו יום בשמעה תמיד יום יום קול כלי המוסיקא בעתים מיוחדים של היום חזרה לבריאותה · ז' מ"ש שכשמת פתחו את מוחו ומצאו בו כצפור דרור משקלו ב' סלעים גוזמא היא לומר כצפור דרור שיהיה נראה גוף א' בפנימיות המוח אבל מחמת חולי זה רצוני לומר מכח התולעת או שרץ בפנימיות המוח בא בנקל חולי המים המתעפשים במוח ובראש בכלל ויש בספרי Anatomia Patologica של הכותב החכם בכתוח Morandi שבנערה אחת שמתה בת י"ג שנה מחמת כאב הראש ומחמת המים המתעפשים בפנימיות הראש ובפתוח את ראשה מצאו בראש ה' ליטרות מים א"כ אינו כנגד הטבע שמשקל ב' סלעים או ליטרא יצאו ממוח טיטוס ודוק הקורא שאמרו רז"ל או כצפור דרור או כגוזל ר"ל על כמות הדבר שנמצא בגוף טיטוס ולא באיכותו ולא במהותו · ומ"ש שהיה פיו של נחשת וצפרניו של ברזל הוא דרך גוזמא לומר דבר שאינו טבעי בכלל אבל שהיה מוכן להזיק אבל גם לפי חכמת המדות יש לפרש המעשה של המאמר דרך הלצה לומר שטיטוס חלה את חליו אשר מת בו מחמת מחשבה א' אשר לתוגתו היתה מלפפתו בסוף ימיו עד שערי מות · אנו מוצאים בדברי ימיו שהיה אומר שמכל מעשיו לא היה לו טעם להתחרט לבד ממעשה א' שהיה מתחרט בו שמע הקור' דברי הכות' Svetonio בענין טיטוס Neque enim extare uhum suum factum poenitendum excepto dum taxat unum לא היה לטיטוס שום מעשה להתחרט בו חוץ ממעשה א' שהיה לו חרטה א"כ אם טיטוס עצמו הודה שהיה לו דבר א' להתחרט בו אינו חוץ מדרכי השכל שרפת ב"המק וגלות ישראל הוא הדבר אשר היה מביאו לידי חרטה וזה הוא משל היתוש שהיה מנקר בעורו שהוא החרטה ועקיצת החטא כידוע · כותב הספר Morale dei Principi חכמת מוסר המלכים אמר שטיטוס כמו אדם היה מודה על דבר א' שהיה מתחרט בו אבל כמו מלך לא רצה לפרש חטאו וכסה ערותו · בענין טיטוס יש לנו להוסיף דברים

אמאי קרי ליה בריה קלה דמעלנא אית לה ומפקנא לית לה עלה ליבשה ותעשה עמה מלחמה עלה ליבשת בא יתוש ונכנס בחוטמו ונקר במוחו ז' שנים יומא חד הוה קא חליף אבבא דבי נפחא שמע קל ארזפתא אישתיק וכו' וכשמת פצעו את מוחו ומצאו כו כצפור דרור משקל ב' סלעים וכו' :

במאמר הזה על דברי טיטוס יש להשכיל דברים ראוים להשכלת כל חכם פילוסוף · א' שבין כתבי ד"ה אשר לא מבני ישראל באמת אנו מוצאים שטיטוס היה חסיד ורחמן והיה רגיל לומר יום זה אבד ממני אם בואותו היום ובכל היום לא היה עושה צדקה וחסד עם עבדיו ועם עמו ולכן נק' Tito il Clemente והיה למשל בפי כל אדם La clemenza di Tito א"כ אם אבל רז"ל נקרא רשע הוא בהצטרפות מה שעשה לאומתנו בכרת עיר ירושלים ובשרפת היכלנו ובנקמות שנקם בישראל · ואמת הוא שעם עמנו בזמן ההוא לא היה רחמן אבל לא מכח טבעו אך מכח ב' כתות שהיו בירושלים הא' אוהבת עבדות הרומיים והיו רוצים לשאול שלום ולכרות ברית עמהם והאחרת היו פוחזים וזריזים ללחום עמהם מלחמה ולכן נקם נקמתו ושלל ובזז בית בחירתנו ועיר קדשנו · ב' מכותבי ד"ה הנז' ובפרט ממליוט Crevier ואחרים אנו יודעים ששרי הצבא של טיטוס וכל אנשי הצבא בזזו העיר ושללו וכב"המק חרפו וגדפו ותפשו זונות ובאו עליהן אבל בטיטוס עצמו אין אנו מוצאים כזה אבל ידוע הוא שחטאת העבדים חטאת המלך היא ולכן אם מאמרנו דבר ממנו אין לנו להפליא שכל דבר הבא מסיבה א' אע"פי שהיא מעורבת וזיכה פשוטה הסיבה היא אשר באה לחשבון · ג' שאמת הוא מד"ה של הנכרים שטיטוס ושרי צבאיו נטלו כל כלי ב"המק והביאום בספינה להתפאר בעירו כמנהג המנצחים במלחמה בין היונים והרומיים לכבודם לכבוד המלך ולכבוד העם. וטיטוס הביאם דרך ים מיפו לברינדיסי אבל אין אנו מוצאים בד"ה שעמד עליו נחשול שבים לטבעו כ"ש רז"ל · ד' מ"ש בתחלת כל שהיתוש יש לו פה להכנים המאכל אבל אין לו מוצא דרך בית הרעי אינו אמת בכל צדדיו לפי שגם היתוש יש לו מוצא ה־עי אבל החור הוא קטן עד מאוד ואין העין בהשקפה א' וטבעית יכל לראותו ולהכירו בכל צדדיו · הכותב Moratelli בדבריו על היתושים אומר L' ano è accompagnato da alcuni filetti e armato di pungiglione א"כ היתוש בכלל יש לו מוצא בית הרעי אבל בלא הכרה פשוטה · ה' אנו מוצאים בדברי ימי הטבע כ"וכי שרצים יתושים ותולעים שחיים בחלקי הראש ובין קרומי המוח ובין הקרום התחתון והמוח בעצמו ושעלו במוח

פתח עינים

הכותבים הנכרים לפי שאצלם נכתב שאספסייאנוס נסע מסדר המלחמה סביב ירושלים אחר ששם הכריזו שעלה למעלת קיסר הרומיים והלך לרומי הבירה לישב שם על כסא הגדולה · י' בג' דברים ששאל מאספסייאנוס ר"י צדיק וחסיד יש להשכיל שלא בקש כ"א כבוד התורה וחכמיה בהצלת יבנה וחכמיה בשלשלת משפחת ר"ג שהיה נשיא שלא יהרגם ולא תכלה שולטנות בית דוד וברופאים שבקש לר"צ חכם גדול אוהבו שלא היה יכול לבלוע האוכל מחמת חלשתו בתעניותיו שהיה קרוב למות מחולי מעיים ומחולי הרזון כנז' למעלה · י"א מ"ש כנגדו משיב חכמים אחור ודעתן יסכל שהיה לו לר"י לשאול מאספסייאנוס שיתן שלום ליהודים ושלא יעשה עוד עמם מלחמה בפעם ההיא פילוסופית היא התשובה שלא שאל מה שהיה שלא כהוגן לפי שידע בעצמו שלבקשה כזאת לא היה הקיסר שומע ולא היה נותן לו שאלתו · זאת ועוד ריב"ז היה יודע שהעם בכלל של רומי היו רוצים ללחום נגד היהודים ולא היה ביד הקיסר שלא ללחום ובפרט שהיתה בין היהודים כת הפוחזים למלחמה ואנשים ריקים שלא היו מבקשים כ"א השלל והבזה · י"ב רפואת ר"צ מחולי מעיים שנעפשו והיו דקין נגד הטבע ונתייבשו כמו בחולי הנקרא Consunzione o Tabe היתה לפי איכות החולי לפי שהמים שנושר בהן סיבין ואח"כ סיבין גסים וקמח מעורב בהן ממתק החולי מקרר החום הפנימי שהוא סיבת יבשות האיברים ונותן מזון גם בימינו נותנים הרופאים לחולים כאלו מי שעורים וסבולת שועל שהם שוין בכחן ובאיכותן לתועלת רפואת החולי ההוא וזה דבר ידוע הוא לכל מי שנכנס בשערי למוד הרפואה · עוד היום בפרט בין רופאי אנגליטירא בחולאים כאלו המתמסמסים הגוף עד שיכלה ויאבד הנקרא Tabe נוהגים ליתן מי שיפון הנקרא אוינה בין לשתיה ועם המרוק מבשלים אותו ונותנים בלבד אלו הדברים לשתיה ולמזון הגוף ובאמת גם אני הרבה פעמים נתתים לחולים כאלו בתועלת גדול :

אזל שדריה לטיטוס הרשע ואמר אי אלהימו צור חסיו בו זה טיטוס הרשע שחירף וגידף כלפי מעלה מה עשה תפש זונה בידו ונכנס לבק"הק והציע ס"ת ועבר עליה עברה וכו' מה עשה נטל את הפרוכות ועשאן כמין גרגותני והביא כל כלים שבמקדש והניחן בהם והושיבן בספינה לילך ולהשתבח בעירו וכו' עמד עליו נחשול שבים לטובעו וכו' יצתה ב"ק ואמרה רשע בן בנו של עשו הרשע בריה קלה יש לי בעולמי ויתוש שמה

אמאי

הכת הא' היתה נגד הרומיים ושואלים המלחמה לשלול שלל ולבוז בז והכת האחרת היתה שואלת שלום עם הרומיים ומשלמים כמו פורעי מס ולגולה · ובאמת אומתנו בבית א' היתה כלא היתה מזמן שלמה שהעם היה יושב איש תחת גפנו ותחת תאנתו ולא היה להם לב חזק ללחום מלחמה עם אויביהם עד זמן החשמונאים שכל יהודי אשר רוח בו נכסף לאיש אחר וגבור אריה היה מבקש להלחם עם אויביו וחרדה לא נפלה עליו כמו בדורות שקדמוהו שבאמת כמשלו ללשן ולעכבר כלי השפלת הלב שהיא ראשית כח שעם הלוחם ולכן בזמן בית ב' רבו כמו רבו מבקשי המלחמה כמו שבא בכותבים הנז' ובתלמודנו · ד' בענין מרתא בת בייתוס הוא לפי הטבע ולפי חכמת הרפואה שהיושב בתענית כר' צדוק ובפרט אם התענה לזמן ארוך קרוב למ' שנה למותו יהיה כחוש עד מאד וכל ליחות גופו קרובות לעיפוש עד שמחמת הליחה הירוקה היוצאת מהכבד שהיא הא' לילך לאבוד עם כל הדם השוכבה ריח הפה מסריח כלואה והמעכה בכלל בשעות האחרונות של התענית אין ריח פיו טוב לפי הטבע וקרוב לסרחון כבשר מובס · א"כ אין להפלא אם מרתא שהיה לה עושר גדול ואיסטניסות לפי מדרגת עשרה מחמת הגרוגרות שאכלה בזמן הרעב שנמלכו מפי ר"צ הקיאה והכיחוש מתה · ה' בדבריו של ריב"ז אין דבר נגד האמת ואם בין הכותבים שלא מאומתנו אין אנו קורים פרסום הדבר הזה אין להפלא לפי שהוא דבר בתכלית הקטנות ואין בו ממשות כ"כ גדול שהיה להם לכותבים לאבד זמנם בכתוב דבר שאין בו ממש לא כטבעו ולא בהצטרפותו' בענין המת שהתלמוד אומר שכבודו גדולה היא יותר מן החי איננו אמת בכלל לפי שהמת מחמת הסרחון והעיפוש הולכים לאיבוד הרבה מיסודותיו שנעקרים ממנו ופורחים באויר ולרוח השמים ולכן מי שנפל לים ולנהר ונטבע ומת ביום הא' שנטבע נשאר תחת המים ואח"כ עולה עליהם לפי שנתמעטה כבדותו מחמת העיפוש אבל אמת הוא שאדם חי איננו מכביד עצמו על נושאיו לפי שהחי נושא את עצמו ולכן הכבדות לפי רצון הנושא איננה יותר גדולה מכבדות הטבעית לפי משקלה · · ז' שאע"פי שאספסייאנוס לא היה בשעת דבורו עם ריב"ז קיסר גמור כמעט רגע בסביבות ירושלים הוקם למלך ולקיסר הרומיים כידוע · ח' שאמת היא בהלכות הטבע והרפואה ששמועה טובה תדשן עצם לפי שהגידים מסיבה זאת הם מוחסים יותר ולכן דרכי המזון והעיכול הם כראוי וכשורה וכן כל הליחות שבאצטומכא והכבד ובשאר אברי העכול הם מתוקנ' מדבש ונפת לגוף וכנגד זה רוח נכאה תיבש גרם מנגידות הסיבות ההם הגידים הולכים ומתרפים ומחלשתן באה חלשת העיכול והמזון והליחות הולכות לאיבוד ואינן ראויות לפי הטבע לקיים החיים והבריאות על יסודותן · ט' מ"ש לריב"ז שאספסייאנוס בעצמו היה הולך לעיר רומי והיה שולח איש אחר לשר צבא בין הרומיים הוא אמת גם לפי ד"ר

הכותבי

פתח עינים

בר אחתיה דריב"ז הוה שלח ליה תא בצינעא לגבאי אתא א"ל עד אימת עבדיתו הכי וקטליתו ליה לעלמא בכפנא א"ל מאי איעביד דאי אמינא להו מידי קטלו לי א"ל חזי לי תקנתא לדידי דאיפוק אפשר דהוי הצלה פורתא א"ל נקוט נפשך בקצירי וליתו כ"ע ולישילו בך ואייתי מידי סריא ואגני גבך ולימרו דנח נפשיה וליעיילו בך תלמידך וכו' כי מטו לפתחא בעו למדקריה וכו' כי מטא להתם אמר שלמא עלך מלכא שלמא עלך מלכא אמר מחייבת ב' קטלא א' דלאו מלכא אנא וקא קרית לי מלכא ותו אי מלכא אנא עד האידנא אמאי לא אתית לגבאי וכו' אדהכי אתא פריסתקא עליה מרומי א"ל קום דמית ליה קיסר ואמרי הנהו חשיבי דרומי לאותיבך ברישא וכו' בעי מינאי מידי דאתן לך א"ל תן לי יבנה וחכמיה ושושילתא דר"ג ואסותא דמסיין ליה לר' צדוק וכו' אסוותא דמסיין ליה לר"צ מאי היא יומא קמא אשקיוה מיא דפארי למחר מיא דסיפוק למחר מיא דקמחא עד דרווח מעיה פורתא פורתא :

באלו המאמרים מענין חרבן בי"המק וד"ה של המעשה הפוא יש להשכיל דברים הרבה שמעלים אמיתות דברי רז"ל · א' שאמת הוא גם מד"ה של הכותבים שמב"ע שאיספסיאנים הלך לצור על ירושלים ואז היה שר צבא לרומיים ומדברי Crevier ומהכותב Millot ידוע שאספסייאנוס בשדה המלחמה על היהודים קבל אגרת מרומי שהמליכוהו לקיסר הרומיים כמו שבא אח"ז במאמר אדהכי אתא פריסקתא עליה מרומי א"ל וכו' · ב' שהכותבים הסכמה דברו על איספסייאנוס שהיה מלך חסד עם היהודים. וכן נראה מדבריו עם ריב"ז שכתן לו מה ששאל ואין בתלמוד דבר נגד איספסייאנוס בע"ז · ג' שמכותבי ד"ה הנו' נראה שמחמת הזמן שצר על העיר איספסייאנוס היה רעב גדול בירושלים ואין להפלא אם נקדימון בן גוריון וחבריו עשו מה שעשו לטוב העם באוצרות ושדים ביין ובשמן ובעצים הנצרכים בלא תועלת מחמת אנשים ריקים ופוחזים למלחמה שלא רצו לשאול שלום לרומיים ושרפו אוצרות התבואה והעצים כדי שילחמו והכותבים הסכמה עם א' אומרים שבין היהודים היו ב' כתות

הכת

על הדתות שכל מי שהוא רוצח באונס מכח גזרת המלך אם א' נותן לו קרקע בפדיון נפשו ואומר לו טול קרקע זה ואל תמיתני הוא קנייה גמורה מאחר שהנותן נותנה בלב שלם ובנפש חפצה ואין לומר שגזולה היא ביד הרוצח אבל מקחו הוא קיים בתכלית השלמות · ובענין בר קמצא אין להפליא על קשיות עורף אוהב קמצא נגד בר קמצא שלא רצה בו שיהיה בין בני סעודתו אף בפירעון כספו לפי שזה היה מרוע לבו מחמת ב' כתות מנגדות זו את זו שהיו בירושלים כידוע מכתבי שאר האומות · הא' אוהבת הרומיים והאחרת שונאתם ולכן לא היו אוכלים בחבורה א' ומזה תראה שאין להפליא כ"כ אם הנותן סעודה מחמת שנאתו הלך והלשין נגד היהודים וחזק ידו למפלתם בשלוח קרבן שאינו ראוי ובעל מום להקריב למזבח בשם הרומיים לפי שגם בד"ה של הרומיים אנו מוצאים כ"וכ שמרוב שנאתם על הרומיים הלכו והלשינו אותם לפרס בפרט ולשרי הצבאות בכלל · ומ"ש מנירון הקסר ידוע הוא מד"ה של הרומיים שנירון מת ברומי בידי הרוצחים אויביו וא"כ מ"ש חכם המאמר שאח"כ ברח ונתגייר ויצא ממנו ר"מ זה לא נוכל להבינו כ"א על נירון אחר שר צבאו כי ב' נירון היו בין בני רומי הא' קסר והב' שר צבא ומזה דברו רז"ל ולא מנירון הקסר :

שדריה עילוויהו לאיספייאנוס קיסר אתא צר עלה ג' שני הוו בה ג' עתירי נקדימון בן גוריון ובן כלבא שבוע ובן ציצים הכסת וכו' · א' א"ל אנא זיינא להו בחטי ושערי וא' א"ל ברחמרא ומשחא וא' א"ל בדציבי וכו' · מרתא בת ביתוס עתירתא דירושלם הויא שדרתיה לשלוחה א"ל זיל אייתי לי סמידא אדאזל איזבן אתא א"ל סמידא ליכא חיוורתא איכא א"ל זיל אייתי לי אדאזל איזדבן אתא וא"ל חוורתא ליכא גושקרא איכא א"ל זיל אייתי לי אדאזל איזדבן וכו' שליפא מסאנא אמרה אפוק ואחזי אי משכחנא מידי למיכל איתיב לה פרחא בכרעא ומתה וכו' א"ד גרוגרת אכלה דר' צדוק ואיתניסא ומתה דר' צדוק איתיב מ' שנין בתעניתא דלא ליחרוב ירושלם כי הוה אכיל מידי הוה מתחזי מאבראי וכי הוה בארי מייתו ליה גרוגרות ומייץ ושדי להו וכו' · אבא סיקרא ריש בריוני דירושלם

פתח עינים

ר"ל שמכר עצמו ללודים אין לדבר עליו אם עשה באמת לפי שזה היה קודם שחזר למוטב בתשובתו שאל"כ לא היה מזלזל כ"כ עצמו ותורתו ואין לדבר עליו אם הרגם מראשון ועד אחרון בערמתו לפי שמתורת הטבע הוא זה הבא להרגך השכם להרגו לפי שאומה זו בכלל הנקראים Antropofagi והם אוכלי ב"א ואין להפלא אם בימים הקדמונים ההם היום האחרון טרם הרוג א' מעבדיהם היו מרלים אותו בכל האפשר על שאלותיו לפי שעוד היום אם הדיינים בדיני נפשות קונסים א' למיתה ג' ימים קודם הריגתו נותנים לו ע"פי הדת בכל האפשר כל משאלות לבו כדי שימחול על שפיכות דמו :

פרק ה' הניזקין

לא היה סקריקון ביהודה בהרוגי המלחמה וכו' · אקמצא ובר קמצא חריב ירושלים וכו' ההוא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא עבד סעודתא אמר לשמעיה זיל אייתי לי קמצא אזל אייתי ליה בר קמצא אתא אשכחיה דהוה יתיב א"ל מכדי ההוא גבר בעל דבבא דההוא גברא הוא מאי בעית הכא קום פוק א"ל הואיל ואתאי שבקן ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא א"ל לא יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך א"ל לא א"ל יהיבנא לך דמי כלה סעודתיך א"ל לא נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה אמר הואיל והוו יתבי רבנן ולא מחו ביה ש"מ קא ניחא להו איזיל איכול בהו קוריצא בי מלכא · אזל א"ל לקסר מרדו בך יהודאי א"ל מי יימר א"ל שדר להו קורבנא חזית אי מקרבי ליה אזל שדר בידיה עגלא תילתא בהרי דקאתי שדא ביה מומא בניב שפתים וכו' שדר עלוויהו נירון קסר וכו' אתא נפל בירושלם וכו' א"ל לינוקא פסיק לי פסוקיך א"ל ונתתי נקמתי באדום וכו' אמר קב"ה בעי לחרובי ביתיה ובעי לכפורי ידיה בההוא גברא ערק ואזל ואיגייר ונפק מיניה ר"ם:

משנה זאת היא עפ"י דת הטבע כמו שכתוב הוא בנימוסי כל האומות וכמי שיוכל לראות הקורא באינקייו ולפיו ואחרים מהכותבים

על

בקינים וכזה מתדלדלים אבל לא שהוא עון פלילי נגד הפ' לעולם כהם תעבודו לפי שזה נראה קשיות לב וכנגד הטבע שיהיה כחשב לעון אם האדם נותן חירות לנברא כמוהו שבא לעולם בכל חירות האפשרי ובלא עבדות אפי' בסימניה :

בנתיה דר״ן בחשן קידרא בידייהו קשיא ליה לר' עיליש כתיב אדם א' מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי הא איכא בנתיה דר״ן גרמא ליה מלתא ואשתביין ואישתבאי הוא נמי בהדייהו יומא חד הוה יתיב גביה ההוא גברא דהוה ידע בלישנא דצפרי אתא עורבא וקא קרי ליה א״ל מאי קאמר א״ל עיליש ברח עיליש ברח וכו' ר״ל זבין נפשיה ללוראי שקל בהדיה חיתא וגללתא אמר גמירי דיומא בתרא כל דבעי מנייהו עבדי ליה כי היכי דליחולי ארמיה יומא בתרא א״ל מאי ניחא לך א״ל בעינא מקטינכו ואותבינכו וכל חד מינייכו גמחי חיתא ופלגא קטינהו ואותבינהו וכל חד מינייהו כר מחא חדא ייתא נפק נשמתיה וכו' :

אין להפלא על מדות רעות של בנות ר״ן שהנסיון מוכיח אמיתות דברי שלמה ואשה בכל אלה לא מצאתי רק יש לנו ע״פי הפילוסופיא לעמוד על ה' דברים · א' שנראה דבר נגד הטבע שבנות ר״ן שיו יכלות להניח הקדרה בידיהן כשהיא רותחת והרואה סבור שהיא דרך נס ע״פי צדקתן עד שבסוף המאמר נוטה לומר שהיה דבר נגד הטבע כדרך כישוף · אבל יש לך לידע הקורא שבימינו הנסיון מוכיח שיש איזה דבר שהסך בו מכאן אין האש שולט בו כמו הרבה מינים הנק' Aridi וכן הסלמנדרא ודברים אחרים אשר ע״פי הקמיא שמה בכתובים האחרונים על חכמת הגופות אשר על ידיהן האנשים שמורים זה לעם נקראים Incombustibili רצוני לומר שאינם נשרפים מפני שהאש אינו שולט בהן · ב' שיש אצל הקדמונים בפרט יונים שם הרבה אנשים שיודעים היו בלשון הבהמות והעופות לא שיש להם לשון אבל שיודעים להבין מהות קולם ולפי מדרגתו וכחו מבינים לב הבהמה והעוף אשר בו הם עסוקים · ד״מ הכלב אם יש לו כאב מרים קול שאינו כמו הקול בשעה שכועס על אויבו ועל שונאו וכן כחתול וכשאר בהמות ועופות · ועל פרטות הדברים שלים כרח לא שאו הדברים כמו שהם במלאת אבל כמדרגת הקול ככחו וכתכונתו · וכענין

פתח עינים

כל א' דבר שהוא אמת לפי חכמת הגופות והרפואה · הא' שהאשה מפלת מחמת רוח החום הזה · אבל הרופאים איפוקראטיס בספרו על חולאי האשה הרה אמר שהרוחות החמות בכלל במזרחית ודרומית מסבבות אנפל וכן שאר כותבים על הרפואה עד אין מספר · ודע שב' טעמים יש בדבר הזה · א' שמחמת החום האדם מרחיב עצמו בכליו א"כ כלי הרחם הם מלאים יותר מן הראוי ובזה כיס הילד ואמו הנדבקת ברחם מתנתקת ובמעט זמן על סיבה זאת מפלת · ב' שהרוח מרגשת הגידים של האשה יותר מהראוי לפי הטבע וכל אדם מרגיש בגופו אם הרוח נושב בחזקה שגידיו מרגישי' כ"כ במקומו' הרבה כמו בליבי' פזים וכו' שהגוף מתקלר מן החיצוני לפנימי ועל האשה בפרט אמר איפוקראטי Mulieri uteri gerenti si tansio supervenerit fasit abortum לאשה הרה אם במקום א' הרגשה שמקצה המקום ההוא היא מפלת נפלים · על נכון א"כ נבין שהרוח מפלת נפלים בפרט אם היא חמה כמו המזרחית · נודע ג"כ מחכמת הגופות שהחום הוא סיבת הריקוב והעיפוש וכימות הזמן כל הבשר בנקל נרקבת · טוב א"כ אמר שמואל שהיה רופא מובהק שמחמת חום רוח מזרחית אפי' מרגלית שבים נרקבת רצוני שמחמת מי הים שהן יותר חמין המרגלית שהיא רקה בטבעה במקום הקיפוי האחרון שנעשת יותר רקה ונרקבת ובנקל מחמת הסיבה הזאת נבין מ"ש ר"י שאפי' ש"ז שבמעי האשה תוך ג' ימים מסרחת · העיפוש בזרע הוא במעט טבע ולכן באותו מקום האשה בימות החמה אם אינה רוחצת עצמה והיא נקיה יש לה כמו סירחון · ס' מ"ש את"ז האמוראים בענין חום הרוח ההוא הא' שבבית יד שמשימים בנקב הריחת או גרזן שבהחלה הוא דחוק בין ב' לדי החור ושהוא מתרפה מחמת החום · הב' שמאותו החום היתד שבדופן או המקום כמו עפי' שערוך שמנעיל הדלת נכנס בתוכו מעיבש ונעשה רפה ובג' שהוסיף הקבה הלוג בכפיפה רצוני חתך גדול מאיזה דבר שיהיה שנתייבש ונרפה מחמת החום כל אלו הדברים ידועים אף לתינוקות של בית רבן ולכל מי אשר בשם אדם יכנה :

פרק ד' השולח גט

א"ר בהני ג' מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהם דמפקי עבדיהו לחירותא ודסיירי נכסייהו בשבתא ודקבעי סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא וכו' :

בג' דברים אלו שמבית החכם כמו סיבה א' שבעלי בתים יורדים מנכסיהם שא' לפ"ד אינם בדרך מוסר וסיבה אבל הוא לפי חשבון הנכסים רצוני שבשלחם העבדים לחירות מוכחים הקרן של ההוצאה שעשו בקנינם

ספניה וכו' ד' רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כלן שאילמלא כן אין העולם מתקיים אפי' שעה א' ורוח דרומית קשה מכלן ואילמלא בן נץ מעמידה נחרב וכו' גלי לדרעיה אמר שריא נשיב א"ר הכי א"ר אשה מפלת בו ושמואל א' אפי' מרגלית שבים נרקבת בו רי"א אפי' ש"ז שבמעי אשה מסרחת בו וכו' א"ר אפי שופתא בקופינא דמרא רפיא רי"א אפי' סיכתא בדפנא רפיא ראבי"א אפי' קניא בבופתא רפיא :

במאמר הזה יש לנו להבין ע"פ הרוחות שרז"ל היו יודעים אמיתות כמה דברים בע"ז · א' שעינינו רואות בכל יום שרוח קדים הנקרא ליואנטי הוא חזק מאד ובשעה שנושב עושה בים תלמים כתלם מענית המחרישה · ב' הנסיון התמידי מוכיח גם פה העירה טריאיסטי שרוח קדים בשעה שנושב בעת החום חם הוא עד מאוד ומבטל כח כל הרוחות ובעת ההיא אם האדם טורח ויסיבב בעיר על עסקיו הוא כלו מלא זיעה מראשו ועד רגליו מרוב החום של אותו הרוח · ג' אמת הוא לפי חכמת הגופות שמכל ד' פנות העולם בכל יום נושב הרוח לפי שורת השמש שבכחו מוליד הרוח ולכן אחר עמוד השחר נושב רוח מזרחית ואח"כ בכל פנה ולעת ערב רוח מערבית נשב לפי שבאותה פנה בא השמש · ד' הוא בתכלית האמיתות שהרוחות מהערבות זע"ז ולכן בין הפילוסופים הרוחות פשיטות הן ד' ונקראות Venti Cardinali ואחר עירובן זע"ז נקראות Secondarj o Venti .Composti כמו מזרחית צפונית צפונית ערבית וכו' · א"כ אמת הוא ג"כ שרוח צפונית נושב עם כלן כמו רוחות שעות אחרות ובפרט בעל המאמר זוכר הצפונית ללמדנו שנוחה היא לא חמה ולא צוננת וממתקת שאר הרוחות אבל זה אינו אמת בכלל כ"א בפרט לפי טוב המקום לפי שיש איזה מקומות שרוח צפונית היא חזקה וקרה לפי פנת העולם שבה יושב האדם אם בהר או בבקעה או סביב הנהמת או בשפת הים כידוע לכל מי שמבין טבע הרוחות בכל צדדיהן · ה' אין ספק על רוח דרומית שבשעת החום היא קשה מכלן מחמת חמימותה ובל איש פילוסוף יודע שרוח דרומית חמה היא עד מאד ובהצטרפות החום קשה מכלן וכן תראה באינצ'יקלופידיא בערך רוח · ו' בענין הנץ שהוא שם מלאך אין לנו עסק בנסתרות אבל בספרי ח"א מפוליניא מדיקא כתבתי לפי הטבע פי' פסוק הנץ הפורש כנפיו לתימן לחמם גופו בקור וכן תראה בוקארט בערך נץ · ז' בענין רוח מזרחית שהיא חזה עד מאד עד שהחכם שגלה זרועו נתחמם מכח הרוח זה שהיה נושב אמרו נ' חכמים

ומנדפים לו אין להלשינם למלכות מפני שנוי קטן כחש גדול כידוע · ואין לו לאדם כ״א להתחולל לאדון הכל שיושיעהו בעת צרתו ואם הוא חכם בתורה התורה תגן עליו · מהמאמר הבא אחריו אין לנו כ״א ללמוד שמעת חרבן בית מקדשנו יש לכל בנים ישראל יכונה להשפיל עצמו לפני האומות לא בלבד לזכור שפלותנו ואבדת אומתנו אבל ג״כ שלא להטיל קנאה בין אויבינו לרדפנו עוד ולכן אסרו עטרות כלות וגם הזמר לשורר בבית המשתאות שלא יאמרו היהודים טיבי לב ואין לנו כ״א לרדפם ולהשפילם ומה שדרשו על הצדקה שיעשה אותם אף מי שמזונותיו מצומצמין כבר ידוע הוא אף מדת הטבע בין כותבי הנכרים ובפרט חלפיו ואיאינקיו שגזרו אומר שכל מי שיש לו מעט יותר מצרכו חייב לעשות צדקה למדולדל לפי שכל בני אדם חשובים כמשפחה א׳ וכל יחיד חייב לסייע חברו המוצרך ממונו ומצרמו :

פרק ב׳ המביא

רבב״ח חלש עול לנביה ר״י ורבה לשיולי ביה בעו מניה ב׳ שהביאו נט וכו׳ למימרא דרומאי מעלו מפרסאי והתני ר״ח מ״ר אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה יודע הקב״ה בישראל שאין יכלים לקבל גוירת הרומיים עד והגלה אותם לבבל ל״ק הא מקמי דניתו חברי לבבל הא לבתר דאתו חברי לבבל :

אמת הוא מד״ה של האומות שהפרסיים אינם רשעים ובפרט על היהודים וגם בזמן הזה העם אינו רשע ומלך פרס עוד היום חותם ככן היוצא מחלצי א״ה ואם ביניהם יש אדם פרטי שלבו מלא חמס ואון זהו מחמת החברים והם כומרי הע״ז שנכנסו בבבל תחת מלכות כורש מלך פרס והם פתו את הפרסיים שהיו בבבל ומהעת ההיא הרשיעו יותר מהרומיים שבכלל בכל עת לא היו רעים עם ישראל ובלבד אחר שמרדו במלכם ובאומתם הרעו לכל עם ישראל לנקום ולנטור על מה שנעשה להם ולא מרוע טבעם :

פרק ג׳ כל הגט

ויהי כזרוח השמש וימן אלהים רוח קדים חרישית מאי חרישית · אר״י בשעה שמנשבת עושה תלמים בים א״ח וכו׳ א״ר בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה

שהרי פילגש בגבעה הטיל עליה בעלה אימה יתרה והפילה כמה רבבות מישראל וכו' :

במאמר הזה יש לנו ללמוד ב' דברים שהם בתכלית החשיבות · א' שבענין פילגש בגבעה רז"ל לא פירשו כפשוטו פ' ותזנה עליו פילגשו שהיה זונה ממש לפי שרצה להחזירה ובאמת בימים הקדמונים ההם שהיו זהירים בערוה בכל לבבם ובכל נפשם גם הפילגשים לא היו רוצים להחזירם לאחר זנותם וכ"ש הכתוב ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות א"כ אם בעל הפילגש רצה להחזירה מורה באצבע שלא היתה זונה ממש · ב' שרצה לגרשה מפני שמצא לה נימא באותו מקום ודרכן היה להסיר את השער שלא תהיה סכנה לבועל לעשותו כרות שפכה ומפני שסכנה היא הקפיד עליה וברחה מפני אימתו ובאמת גם היום בהרבה מקומות באפריקא ובאסיא נוהגות הנשים להסיר את השער באותו מקום שלא יהיה בו מכשול לביאה וע"ז תראה Istoria dei Viaggi של Williams וכותבים אחרים ועוד תראה ספר הנכבד Wrey ח"ב בספרו דף ל"ד שמביא הרבה משלים על המנהג הזה להסיר את השער לא בלבד משום סכנה אבל להחליק הבשר לעונג יותר גדול בעת הביאה ואם הפילגש כמו שידוע אינה כ"א שפחה לתכלית הביאה אם אינה כתקונה אינה פילגש ראויה לאדוניה ולכן ברחה · ומ"ש במאמר שאח"ז שלעולם לא יטיל אדם אימה יתרה בתוך ביתו מלבד הטעמים שמביא הוא ע"פי הפילוסופיא אמת שבכח הפחד והאימה בני ביתו עוברים על דברי תורה ועל מוסרי האדם שלא יבין בע"הב העברות שעברו עליהם :

שלח ליה מר עוקבא לר"א ב"א העומדים עלי ובידי למוסרם למלכות מהו שרטט וכתב ליה אמרתי אשמרה דרכי מחטא בלשוני וגו' שלח לה קא מצערי לי טובא ולא מצינא דאיקום בהו שלח ליה דום לה' והתחולל לו וכו' זמרא מנ"ל דאסיר שרטט וכתב להו אל תשמח ישראל אל גיל בעמים וגו' · א"ל ריש גלותא לר"ה בלילא מנ"ל דאסיר א"ל מדרבנן דתנן בפולמוס של איספסיאנוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס וכו' אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהם צדקה וכו' :

ממאמר זה יש לנו ללמוד מוסר שלא לעמוד לעשות מלחמה נגד מי שהשעה משחקת לו לגדולת העו"הז ואף על פי שמחרפים ומגדפים

פתח עינים

פרק ז' כהן גדול

ת"ר לאחר פטירתו של ר"מ א"ל ר"י לתלמידיו אל יכנסו תלמידי מאיר לכאן מפני שקנתרנין הם ולא ללמוד תורה באים אלא לקפחנו בהלכות וכו' :

ר"מ היה חריף כמו שראינו בכמה מקומות והיה* מאיר עיני חכמים בהלכה וידענו שהיה לו תלמיד שבכח חריפותו היה מטהר את השרץ · א"כ אין להפלא אם ר"י שהיה אוהב שלות בית מדרשו היה שונא חברת תלמידי ר"מ שלפי דבורו היו קנתרנין ולא ללמוד תורה היו הולכים לבה"מד אבל לקפחו בהלכה · ובאמת העיון והפלפול בהרבה ת"ח בפרט בלימודי ה' יש לו תכלית להראות כח שכלו וכח דקדוקיו יותר מבקשת דרכי היושר להגיע להבין אמיתות הדברים על אופניהם :

פרק ט' אין להם נזירות

א"ל ר"ח לבריה חטוף ובריך וכו' למסרא דמברך עדיף והתניא ר"א גדול העונה אמן יותר מן המברך א"ל ר"ן השמים כך הוא וכו' :

החכם השלם ר"ח היה מלמד לבנו להיות זריז לברך יותר מאחרים ושיהיה חוטף כוס של ברכה להיות מברך א' וכן בכל הברכות שלא יקדמנו אחר · ובאמת לפי הטבע המברך הוא הא' להודות לאל על טובותיו או במאכל או במשתה או בכל תענוגי העולם אבל העונה אמן לסברת ר"י גדול הוא מהמברך לב' טעמים · הא' לפי שהעונה אמן נותן הודאה בלא סיבה ובלא הנאה · ד"מ א' אוכל פירות ומברך והב' עונה אמן בלא אכילה א"כ הודאתו היא כלה נשמיית לפי לבו ורצונו בלא חמריות האכילה או השתיה א"כ היא יותר רצויה ויותר חשובה · הב' הוא שהעונה אמן יש לו זמן לחשוב בכל שכלו על עיקר הברכה שברך הא' · ואם הוא עונה אמן אחריו להודות כל זה בא מקרב לבו וממקור המחשבה לפי שהבין והשכיל בהודאת הא' בכל יכלתו ואחר כ"ז מלא את דבריו :

מסכת גטין

פרק א' המביא

אר"ח לעולם אל יטיל אדם אימה יתרה בתוך ביתו

שהרי

אמת הוא בפילוסופיא אמתית שהדבר היושר ע"פי מצות הבורא לפי איכות הפועל ולפי כוונת הפועל הוא טוב לפי הא' ורע לפי הב' וכן להפך · ביאת לוט ובנותיו הוא משל גדול והלכה נמורה ע"ז הבנות נתכוונו לשם מצוה לקיים זרע בעולם אחר הפכת סדום ושכינותיה וא"כ כצדיקים נמורים הלכו בדרכי הטבע הנמצא מבוראו יתעלה · ולוט שנתכוון לשם עברה ללכת בדרך יצרו אחר שהלך אחרי היין והשכרות כבסל באותה ביאה תחשבה לו מכשול ורשע · וכאמת גם החכם Mattei בספרו על דיני נפשות לימד ונמר שכל עון שעושה מי שמשתכר לרצונו הוא פשע לדונו בדיני נפשות ואעפ"י שהשכור בעת השכרות אין לו בחירה ברצון והוא בלי שכל מ"מ פושע הוא בעת הז' שהולך ומשתכר ברצונו לאבד שכלו ולהביא עצמו לידי חסרון ידיעה עד שאינו מכיר חובו עם אל והאדם · ע"כ לוט קבל מיד הקב"ה הייסורין הראוים שלא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' לפרסם חטאו בביאתו עם בנותיו ועוד שבתחלתו חטא שפירש מאברהם וזה נרם לו להיות שכן לאנשי סדום ועי"כ בא לידי מעשה בנותיו וכ"ש רבא במאמר שאח"ז על פ' אח נפשע מקרית עוז · וכן לפי הכוונה ב' מעשים שנראים תאמי לביה הם נגדיים בע"ז · תמר זכתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים לפי שלש"ש נתכוונה להבנה מזרעו של יעקב כ"ש הפ' כי ראתה כי גדל שלה · וכנגד זה זמרי זנה ונפלו כמה רבבות מישראל לפי שכוונתו היתה הפשע · ולכן אמרו עוד לשלימות הענין והוא אמת לפי הטבע שמי שעובר עברה לכוונה טובה הוא טוב מהעושה מצוה שלא בכוונה לפי שהלב הוא מזבח האדם ולפי מחשבתו ורצונו טוב הוא הפועל קרבן מזבח אמתי וכן אמרו וולפיו והאיניקיו בכתביו על חובת הטבע הנקרא Jus naturale והחכם ההוא אמר נ"כ שמי שעושה טוב בתורת האדם ובמצות בוראו נם שלא לשמה נחשב לטוב מעשהו לפי שעושה טוב לפי מדרגתו והרואה פועל טוב נם בלא מחשבה טובה הולך אחריו ועושה טובות אחרות כ"ש שהטוב בפועל לעולם הוא יותר טוב מהטוב בכח בלבד · למ"ש עוד חכם של מאמרנו שאין הקב"ה מקפח שכר שיחה נאה ומלמד אותנו הדבר הזה מאיבוי השם בין בנות לוט שהבכירה קראו מואב שם המורה באצבע שהיה בן אביה הנולד ולא כן הצעירה שקראו בן עמי נם זה הוא לימוד לפי הפילוסופיא האמתית שהשיחה נאה לומדת ד"א בדיבור האדם שהוא פתח הלב ועורר המעשה ולרוב לפי שיחת האדם הם מעשיו ומחשבותיו והלימוד הבא אחריו שיקדים האדם לדבר מצוה בכל כחו נם זה הוא טבעי מוחלט לפי שאין לו לאדם לאחר הטוב נם רגע א' לפי שכל זמן שהטוב איננו עשוי כאבדת ההנאה והתועלת הבאה ממנו לזמן שאיחר לעשותו מלבד שהאדם היום כאן ומחר בקבר וא"כ אם מאבד זמנו המות קוצץ המעשה מעיקרו :

פתח עינים

פרק ג' מי שאמר

תניא ר' אלעזר הקפר בר' אומר מ"ה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא מפני שציער נפשו מן היין נקרא חוטא וק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו וכו' :

ממאמר קטן זה יצא לנו מוסר גדול במדות ובהלכות בריאות הגוף והזהרה גדולה לאלו החסידים שממרקין גופם בתעניות ובסגופי הגוף למרר גופם ולהביא נפשם לחלשה שאינו מותרת להם לטרוח אחר מזונם וחיוב שירותם שהנזיר שאינה מצער נפשו כ"א על היין שאינו הכרחי לגוף גם אם יש לו תועלת לכחו ולפקח רוח האדם נקרא חוטא ק"ו למתענה ולמצער עצמו מכל דבר · ובאמת אם האדם נברא מיד בוראו יתעלה שיודע צרכיו כלם מה לו לשאול מהנברא ולקבל ממנו בסבר פנים יפות קרבן חטאת שהנברא מביאו על דבר שמכלה בו מליאותו ובריאותו ?

פרק ד' הריני נזיר ושמע.

ארבב"ח מ"ד כי ישרים דרכי ה' וגו' משל ללוט ושתי בנותיו הן שנתכוונו לשם מצוה ישרים דרכי ה' וגו' הוא שנתכוון לשם עברה ופושעים יכשלו בם וכו' דלפניא אחרינא לא איתבעי ליה למשתי חמרא · דרש רבא מ"ד אח נפשע מקרית עז זה לוט שפירש מאברהם אמר עולא תמר זנתה זמרי זנה תמר זנתה יצאו ממנה מלכים ונביאים זמרי זנה נפלו כמה רבבות מישראל וכו' · גדולה עברה לשמה ממצוה שלא לשמה וכו' · מנין שאין הקב"ה מקפח אפי' שכר שיחה נאה מהכא דאילו בכירה דקרייה מואב אמ"ל רחמנא למשה אל תצר את מואב וגו' מלחמה הוא דלא הא צעורי צערינהו ואלו צעירה דקרייה בן עמי א"ל אל תצורם ואל תתגר בם וכו' :

אמת

בפילוסופיא שעל הרוב אין ת"ח יוצאין מת"ח מפני שכן ת"ח יש לו גסות רוח מחמת כבוד אביו ומתרשל בתלמוד לפי שהוא מכובד ע"י כבוד אביו ועל הרוב ג"כ האב ת"ח מתרשל בלימוד בניו מחמת טיפולו בישיבה ובדייני' וגם אין לו הנאה אם הולך בדרכיו אבל הוא אוהב חדשו' לבנו ואת ועוד ת"ח אין לו רוח שקט ללמד לבנו ואם אינו לומד כראוי כועס עליו ואינו כוח לרצות עמו כמו עם התלמידים שפורעים אותו לימודם ובזה הבן אינו חונך עצמו בלימוד ואם יש לבן ת"ח רב אחר האב אינו מתרצה עמו לפי שכל אומן שני לחבריה · זה נראה סוד המאמר שלא יאמרו תורה ירושה היא להם כלומר שסומכים על חכמתם הטבעית ובזה האבות החכמים מתרשלים בתלמוד בניהם · ור"א מרגיש על גסות רוח ת"ח שמבזין שאר ב"א ואין נוהגין להם כבוד ולכן ת"ח אחרים אין להם סבלנות ללמד לבניהם · זאת ועוד ת"ח אינם מכבדים התורה בקרב לבם כמו שמראים לאחרים ולכן בלבם ובנפשם אינם אוהבים שגם בניהם ילכו בדרכם להיות ת"ח כמותם ולכן מתרשלים בלמדם להם התורה הקדושה · זה הוא מה שפירש הקב"ה בעצמו שלא ברכו בתורה, תחלה ר"ל שהקב"ה יודע תעלומות לב ידע שלא היו מברכין בתורה תחלה כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלים בברכתה · א"כ אם האב אינו מכבד התורה ואינו עוסק בה לשמה בנקל אינו אוהב ללמדה לבניו ולכן אין ת"ח יוצאין מבני ת"ח לרוב :

מסכת נזיר

פרק א' כל כנויי

תניא ר' אומר אבשלום נזיר עולם היה וכו' :

המאמר הזה היא דקדוק לתת טעם על רוב שערות אבשלום שגא בכתוב שנראה נוזא אבל בוקארט חלק ובירר הדברים ע"פי השכל שמשקל השערות הכתוב בס' אינו בלבד השער בטבעו אבל ע"י הסממנים שעל השערות כמו שהיו נוהגים בימים ההם בני הגדולים והשרים וגם המשקל הכתוב בס' בשקל המלך אינו השקל הגדול שבעם אבל שקל קטן עד מאד יעויין בספרו פלג וכנען במס' שערות אבשלום · אבשלום היה הולך אחר עיניו ואחרי נשים ופילגשים ולרמות אביו היה נזיר להראות עצמו רחוק מכל דברי העולם ומהבליו וכמ"ש הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין :

פתח עינים

חוש הראות ביסודיו ואם נחלש בא החולי הנקרא Gotta serena או Amaurosi שהוא סימוי העינים בכל חלקיו ולרוב אין לו רפואה · אמת הוא ג"כ שמערביב הבגדים ומזוהמתן שהאדם אינו מכבסן תמיד ולובשן כשהן מזוהמין מביאו לידי שעמום ותמהון לב · דע שמחמת זיעה הקטנה שאינה מורגשת כ"ש במ"א הנקראת Traspirazione insensibile חלק הטמא שבדם הנקרא אזוטו Azoto מטהר ויצא בחוץ מהבשר ובזה הדם הנשאר בפנימיות הגוף הוא טהור · אבל אם הבגדים הם מזוהמים לא בלבד העור אינו מטמא מחמת הבגדים מלאים ליחה וצואה שאינם מקבלים מה שיוצא לחוץ אבל הכלים השואבים הנקראים Linfatici נכנס לפנים הזוהמא שבבגדים הנשארת עליה ובזה הדם טמא הוא יותר מבתחלה זה הוא הטעם שאם אדם מלא זיעה אינו מחליף הכתונת שעל העור הזיעה נכנסת בתוך הגוף ומביא חולי צנים פחים וכמה וכמה מלאים סכנה · אם הדם א"כ הוא טמא יותר מטבעו הגידים המקבלים מזונם וחייהם מהדם נעשים טמאים גם הם והשכל מתחשך ותמהון לב נולד מחמת הגידים והחולים הם ע"י הדם הטמא שסובב הולך בפנימיותם וחולה להם · והנסיון מוכיח בין בני העניים אשר אינם יכולים לכבס בכל שבוע החלוק וכל מכסות גופם כ"וכ חולאים באים עליהם ובפרט קדחת הזוהמא הנקראת Febbre Putrida וקדחת הגידים הנקראת Tifo o Nervosa אשר יסודה הוא בראש והשעמום ותמהון הלב הוא סי' מובהק לחולי הגדול הזה · הדבור הג' של הרופא המובהק שמואל החכם הוא שערבוב הגוף שאינו רוחץ תמיד האדם גופו ונשאר מזוהם מביא לידי אבעבועות המכאיבות וזה הוא אמת בתמידות הנסיון · והטעם ע"פי שורש חכמות הרפואה הוא שאם הגוף אינו מטהר ע"י הזיעה הקטנה שעליה דברנו לפי שהגוף והעור הם מכוסים מולת הזוהמא וא"כ הזיעה הקטנה מתעכבת ונשאר בסביבות העיר הדם בתכלית הטמאה שאנו יכולים לקרותו אב אבי אבות א"כ אבעבועות נולדות בעור עצמו כמו שבסוף הקדחת הגדולה בימים אחרונים בעור אבעבועות מחמת טמאת כל הדם ומחמת זיעה הטמאה היוצאת לחוץ ומפני שמאמרי שמואל בחכמת הרפואה הם אמתיים ומועילים שלחו מא"י הרבה הזהרות והא' שבהן היא להזהר באלו הערבובים לפי שבלא בריאות אין חיים ואין תורה · והב' היא על התורה עצמה ללמד תורה בחבורה לפי שע"י התלמידים מחדדים זה את זה ואת הרב ולהזהר ג' בבני עניים שמהם תצא תורה לפי שאין להם גסות רוח כמו בבני העשירים לפי ש"ש להם צורך ללמוד כדי לחיות והאב עני אינו מתרשל בלימוד בניו כעשיר ולעניים אין להם עסק אחר ואינם יכולים לאבד זמנם בתיאטריאות ובקרקסאות ולרכב על סוס ולילך ברכב בחור כעשירים אינם אוכלים ושותים הרבה ודעתם יפה ואינם מלאים שחוק פיהם כמו בני הגבירים שהולכים כל ימיהם אחר ההבל ויהבלו · אמת הוא גם כן

בפילוסופיא

ולכן ככה כן כותא לא כעס על הסוטה ששברה הכרות על ראשו כשנגה אבל שחק על המעשה ולא בא לידי כבלה או לידי נקמת הבזיון שעשתה לו :

פרק י׳ אלו דברים

אמר שמואל ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא ערבוביתא דמני מתיא לידי שעמימותא ערבוביתא דגופא מתיא לידי שיחני וכיבי שלחו מיתם הזהרו בערפופיתא הזהרו בחבורה הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה וכו׳ ומפני מה אין ת״ח יוצאים מבני ת״ח אר״י שלא יאמרו ירושה היא להם וכו׳ · רבינא א׳ שאין מברכין בתורה תחלה וכו׳ :

שמואל היה חכם גדול ברפואה ודבר מכל חכמת הרפואה בכל יסודיה · אמת הוא שאם האדם אינו מסרק ראשו תמיד ומתוך כך בא ערבוב כנים בראשו מביאו אחר זמן לידי סימוי עינים לפי שהזיעה קטנה בחלק הראש המשוער מתמעט ולכן הזוהמא הנשארת בפנימיות הראש מחמת מיעוט הזיעה הנקראת בלתי מירגלת מכבדת העינים לפי שבאה מכח הגידים וכלי הדם שהם מקושרים א׳ לא׳ ובזה נכהה מאור עיניו · ידועה היא לכל הרופאים חולי שהיא מכת מדינה בפולוניא הנקרא פליקא פולאקא אשר כתבו עליו בפרט הרופאים המפורסמים פוגל Wogel בורסיירי Borsieri פראנק Frank ואחרים עד אין מספר וכין חכמי עמנו הרופא בעל מעשה טוביה וכלם פה א׳ הסכימו שבאותו חולי הנולד מזוהמת הדם הנקראת Putrido א׳ מסימני החולי אשר לבסוף השערות שבראש נעשים כמו עיסה הוא כאב עינים ובימים אחרונים של החולי הרע היא לרוב נעשה סומא ובמוראנד בערך חולי הראש בספרו הנחמד הנקרא Patologia anatomica באים מעשים רבים שמרוב הכנים וזוהמת הראש בא לבסוף סימוי העינים ולא בלבד סימוי העינים מחמת זוהמת הליחות שבהם אבל הגעד והכאב הפרטי שמחמת הכנים באים בעור שער הראש עד שהאדם בידיו ובאצבעותיו תמיד מטופל על החלק ההוא שבלעז נקרא Grattare למעט הגעד והכאב כמו שעושה המצורע על גופו אם הגרעת אחזתו · הגעד שמרגישים הגידים יותר מן הראוי מביא אותם לבסוף לידי חלשה והיא מפרטית נעשית כללית בכל הגידים הבאים לעין שלפנים ולחוץ הם ה׳ גידים שמן המוח יורדים לעין והה׳ הריטינא שמאחור לעין הוא ר־

פתח עינים

בנים וכו' · המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו וכו' · ההוא בר בבל דסליק לא"י נסיב איתתא א"ל בשיל לי ב' טפלוחין בשילת ליה תרין רתח עלה למחר א"ל בשיל לי גריוא א"ל אייתי לי ב' בוצינין איתיאת לה תרין שרגין א"ל תבר יתהון על בבא הוה יתיב בבא בן בוטא על בבא וקא דא[illegible]ינא תברת יתהון על רישיה א"ל מה הדין דעבדת א"ל כך צוני בעלי א"ל את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך ב' בנים כבבא בן בוטא :

אלו הד' שחשובין כמתים לפי חז"ל דבר אמת הוא לפי הפילוסופיא ·

העני חשוב כמת לפי שאין לו מה יאכל ומה ישתה ואין לו מטה מוצעת וכל ימיו מכאובים וכעס משכבו תחנונים ידבר לשאול צדקה ממי שיענהו עזות ואינו נותן ואם הוא עני וחכם חכמת המסכן בזויה ואם לו בנים אין לו ליתן להם פרנסתם ולפרוע המלמדים לגדלם לת"ת ולעבודתו ית' א"כ אמת הוא לפי השכל שהעני חשוב כמת · המצורע מלבד חליו שהו סכנת נפש הוא חוץ מהחברה האנושית בהיותו חייב לחיות מחוץ למחנה על חליו בצער גדול ומיאוס גדול וא"כ פילוסופי ה א לומר שהוא חשוב כמת · הסומא אינו רואה א"כ אין לו העיקר שבחיי האדם לראות הבריאה ולהפליא עליו ואין לו תאוה וחמדה לפי שהתאוה בהם אחר הראייה וחיפוש השכל על הדבר הנראה ואם באים אצלו קרוביו ומיודעיו אינו רואה אותם ואין לו קורת רוח לישב אצלם ולפ"ד יש לו צער בשמעו דבריהם מפיהם ואינו יכל לראותם בעיניו ואחכ"ז הוא פילוסופי לומר שהסומא חשוב כמת ומלבד כ"ז אין לו תאות הנשים כ"א ע"י חוש המשוש שחרפה היא לו ולא בכח הדמיון ותאות הלב הבאה אחריו וצדק הוא שמי שאין לו בנים יהיה חשוב כמת לפי שסוף יצירת האדם אינו בע"הז כ"א לפרות ולרבות שלא לתוהו נבראת הארץ ולשבת יצרה אלהינו א"כ עיקר הויתו היא בלא תכלית בריאת כל החיים א"כ מה טוב הוא לומר שחשוב כמת · ומ"ש במאמר שאחריו על המודר הנאה מחברו שאין מתירין לו אלא בפניו הוא לפי השכל הפילוסופי שלא ליתן פתח להתיר נדרים שלא כהוגן וע"כ אם הנדר היה להנאתו של חברו צריך שיהיה בפניו ומדעתו וכשאינו להנאתו של חברו צריך שיהיה בפניו אף בעל כרחו · ומה שהביאו מעשה האשה השוטה מא"י שנשאת לבבלי א' הוא ללמדנו ב' מוסרים א' שמי שנושא אשה בלא חקירת שכלה ולבה ומוסרה איזה זמן כלומר שבועות וחדשים בנקל נושא אשה או רעה או בלי שכל כאשר עשה הבבלי ההוא · ב' שמי שהוא שוטה אינו חייב כלום למי שמבזה לפי שאין בו ידיעה

ולכן

י"ב שנין קמי ר"א ור"י וכו' אתא בכ"ר אלפין זוגין תלמידין וכו' שמע אבוהא אתא ואיתשיל על נדריה ואישתרי מן נכסיה · מן שית מילי איעתר רע"ק מן בר כלבא שבוע ומן איילא דספינתא וכו' ומן סטרוניתא ומן אשתו של טורנוס רופוס ומן קטיעא בר שלום · ר' נמרא יהב ר' זוזי לספנאי לתתויי בהון מרעם לא אשכחו איתו ליה בהון קופא אישתמיט עייל לחורתא חפרו בתריה אשכחוה דרביע על מרגליתא איתיהו ליה כולהון :

במעשה ר"עק עם אשתו בת כלבא שבוע יש לנו ללמוד ב' מוסרים · הא' במדות אשתו שחשבה חכמת הבחור יותר אהובה מן העושר ולכן נשאו נגד רצון אביה שהדיר הנאה מנכסיו לה ולבעלה · ב' מוסר גדול לאבות שלא לעשות העיקר טפל והטפל עיקר בנישואי בנותיהן רצוני לומר להגדיל העושר ולהקטין חכמת הבחורים אשר נשאו בהם עיניהן הבנות ומעשה ר"עק ואשתו עם כלבא שבוע אביה מוכיח שאח"כ בראות פרי חכמת ר"עק ברוב התלמידים שהביא עמו בשובו עמהם לביתו התיר נדרו שבתחלה נדר עליהם ונתן להם כל נכסיו כדין ירושת הבן או הבת מאביהן · ועל שאר דברים שמהם ר"עק העשיר אין לנו להפליא בהם ע"פי הטבע וכבר אמר שלמה בחכמתו מקרה א' לצדיק ולרשע וגו' וכן במעשה ר' נמדא שהעשיר כאמר מ"ש על ר"עק ורק במעשה ר"עק שהית יפה יש לנו להשכיל לפי הפילוסופיא שעל הרוב היפה בגופו במדתו ובצורתו גם שכלו אינו חוץ מן השורה וכן ר"עק היה חכם גדול ונכנס בשלום ויצא בשלום :

א"ל בת קיסר לריב"ח חכמה מפוארה בכלי מכוער א"ל לא למדת מאביך במה מחתין יין א"ל במאני דפחרא א"ל כ"ע במאני דפחרא אתון אחיתו במאני דכספא ודהבא וסרי וכו' בן אלעשה חתניה דרי הוה ועשיר גדול הוה ומטא לבי הלולא דרשב"ר א"ל ב"ק לר' מאי תועבה כל רא"ל ר' דהכי הוא תועבה אקשיה ב"ק א"ל ר' פריש את א"ל תיתי דביתהו תרמי לי נטלא אתי רמי ליה א"ל קום רקוד לי ואומר לך הכי אמר רחמנא תועבה תועה אתה

שמסבברת את בעליה וכו' · דביתהו דר"י נפקת נקיטרא עסרא עבדת גלימא דחוטבי כד נפקא לשוקא מיכסיא ליה וכו' :

מהמאמר הזה יש לנו ללמוד הרבה דברים חשובים בחכמת הרפואה · א' שהתרדין בלעז Bieta קשים לעיכול כאשר חוכל לראות בכותבים Muray, Rullen, Krauss והנסיון מוכיחו מפני שיש בהם אויר הרבה ומולידים רוחות סביב הבטן ועל כן האדם אינו יכול לסבב כבטן מלא רוח ועל כרחו הולך ועולה למעלה בראש ובחזה ועל"כ האוכל מהם מהאדם בפניו והם להובין יותר ממה שטבעו ראוי להיות ואם אוכלם במלח כ"ש שפניו להובים מחמת הרגש הגידים ובכלי הדם מוליד המלח בעצמו ואע"פי שהעיכול בכח המלח נעשה במהרה עכ"ז בעת שהמלח נשאר בבטן הדם הולך וסובב במהרה בכלים מתקטנים ברחבם ובזה הדם הולך ועולה לראש מעלה והפנים להובין הם · ב' שגנאי הוא לאדם לשתות יותר מן הראוי אם הוא חכם ודיין שיכול בשכרות להטות משפט העם ולכן המטרוניתא של מאמרנו הוכיחה את ר"י שפניו להובין בכל שעה וחשבה שנשתכר והיא לא ידעה שהוא שמח בתורתו ובחכמתו והוא מלא כשר ודם מפני שמזונותיו היו כהלכתפו' שטבעו והעיכול לפי המדה ובזה חכמת אדם תאיר פניו · ג' שמועיל לבריאות ולעיכול הראוי לא לבד העיסר והרוחה רבה בסחורה כמו מלוי רבית ומגדלי חזירים שפניהם תמיד להובין אבל גם ובתחלת כל שלא לעכב נרכיו גדולים וקטנים מפני שכשעה שמעכב המי רגלים והלואה באמצעות כלים השואבים הולכים בדם ומולידים בו הזוהמא והעיפוש וע"כ ר"י היה בתכלית הבריאות מפני שמביתו עד ב"המד היו לו בתי כסאות לרוב ולפי נרכיו היה נכנס שם תכף שלא לעכבם · ד' שטורח הגוף הוא דבר מועיל לבריאות האדם ולכן חז"ל שרוב זמנם היו יושבים ולומדים בלי יגיעה ובעיון רב בהליכתם לב"המד היו נושאים על כתפיהן קנקנים וקערות ודברים אחרים שמשקלם רב להטריח גופם וזה כלל גדול בחקי הבריאות · ה' במעשה אשת ר"י בענין המעיל או בגד שעשתה לבעלה לכסותו יש ללמוד שלא עשתה לו הבגד שהוא רק דרך כבוד ולהעיר חשיבותו בעיני הרואים אבל הוא גם דרך רפואה להגן בעדו מן הצנה ומן המטר בדרכים שרחוקים שהיו הולכים בהם החכמים בזמן ההוא מביתם לב"המד ובאמת כמה וכמה חולאים רעים ונאמנים באים בתלמידים בסיבת נגים פאים על שאינם שומרים עצמם מהם בהליכתם לב"המד ובחזרתם לביתם :

ר"עק איקרשת ליה ברתא דבר כלבא שבוע הדרא הגאה מכל גבסיה אזלא ואיתנסיבת ליה וכו' אזל הגרה

אמר שמואל אין מבקרין אלא למי שחרצתו חמרה וכו' אין מבקרין לא חולי מעים ולא חולי העין ולא מחושי ראש וכו' דבורא קשי לעינא ומעלי לאישתא אמר רבא האי אישתא אי לאו דפרונקא דמלאכא דמיתותא היא מעלי בחורא לדקלא חד לתלתין יומין כי תריקי לגופא ר' נחמן ב"י אמר לא היא ולא תריאקא וכו' ערסן יפה לחולה לרפואתו מאי ערסן אר"י חושלא דשערי עתיקתא רי"א סמידי דשערי עתיקתא דריש נפיא א' אביי וכעין בישולא כבשרא דתורא אר"י בורדם אין מבקרין אותו ואין מזכירין שמו מ"ט אר"א מפני שהוא כמעין הנובע ואר"א למה נקרא שמו בורדם שהוא כמעין הנובע :

בזה המאמר יש דברים הרבה ללמוד לפי חכמת הרפואה · א' שמואל היה רופא גדול ומובהק וידוע הוא שהרופאים כלם אשר להם דעת ותבונה בחכמתם אינם רואים כ"א ברוע לב ביקור החולים לפי שהוא נגד שלות החולה וכניסת המבקרים וכדבורם מחממים החולה והקדחת הולכת וגוברת בסבכתו וכ"ש הביקור היא סכנה למבקר אם החולי קופץ מזה לזה ועוד זאת שאיש ואשה נער וזקן בביקורם שואלים כל הרפואות שעושה והסממנים שהרופא מלוה ליקח וגם המה מלמדים רפואות לנזק החולה ומבלבלים סדר הרפואה כתיקונה וגם בלא טעם מדברים רע על הרפואה שלוקח ואומרים שטוב ממנה סם פ' או פ' וכ"ז אינו שוה כ"א לנזק החולה ע"כ שמואל אומר שאין לבקר כ"א למי שנוטה למות והגיע עד שערי מות לג"ח ולא יותר · ב' שאין לבקר חולה מעים לא בלבד שלא לבייש החולה שצריך לנקביו ומפסיק אבל מפני שחולי מעים הוא חולי שיש בו סכנה גדולה וצורך גדול יש לחולה להיות שליו ושקט ויש סכנה למבקר לא בלבד לקבל קדחת הגידים שלרוב מתחבר עם החולי הרע הזה אבל גם יש לו נזק גדול בהכנס בחדר שאוירו טמא בתכלית הטמאה מחמת הצואה שהחולה בכל רגע מוציא חולה מגופו ועי"ז החדר הוא מקום מוכן לפורענות המבקר · ג' שחולי העין וחולי הראש ביקורם הוא נזק גדול מחמת הדיבור המחמם החולה בחליו כידוע לכל מי בשם איש יכונה ובפרט חולי הראש שלהם הדממה היא הא' שברפואות וכן הוא חולי העין שעליהם כאמר לך דומיה תהלה והנסיון מלמד כ"ז יום יום · ד' שיש קדחת הנקראת Ardente והיא בכלל הקדחיות הנקראות Putride מזוהמות ולבסוף הגידים אינם מרגישים והסינה והתרדמה נופלות על

פתח עינים

גם על המאמר הזה יש ללמוד ע"פי הפילוסופיא שאינו נק' חוסר כל כ"א במקום שחסרים הדברים היותר צריכים לאדם כמו בענין שמושי הבית וכליו הכר והשלחן ובענין החיים מי שאין לו אשה שהיא עזר כנגדו ומי שהוא זקן או חולה ואין לו מי שישמשנו ולבסוף ר' נחמן אמר בפילוסופיא אמתית שחסר כל הוא מי שאין לו דעת ובאמת מי שיש בו דעת הוא כמי שיש בו הכל שאינו חסר כלום וכנגד זה אם אין לאדם דעת מה יועיל לו כל מה שיקנה ? ומ"ש שהחולה אינו עומד מחליו עד שמוחלין לו כל עונותיו הוא דרך פילוסופי ליתן נחת רוח לחולים ובזה מתחזקים יותר בבריאותם והוא מין רפואה גם המאמר הזה שעיקרו הוא על המונח שהאדם בעת חליו אם יש לו יראת שמים א"א שלא ישאל מחילה וסליחה ע"כ עוונותיו וע"ד זה הוא מבעלי תשובה שבמקומם צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד ועוד יש להבין ולהשכיל שהחולי עצמו הוא ייסורין שממרקים החטא · ומ"ש ר' המכונא שחוזר החולה לימי עלומיו הוא אמת על פי הפילוסופיא וחכמת הרפואה שרוב החולאים אם יש להם רפואה החולה שחלה ונתרפא מחמת טהרת האיברים והדם באמצעות החולי שבסוף מביא משפט החולי הנקרא Crisis הוא מתחזק בטבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו ומ"ש ר' יוסף שהחולה משכח תלמודו הוא האמת לא בלבד מפני שבזמן החולי אינו לומד וכבר אמרו בע"ז אם יום תעזבני יומים אעזבך אבל מפני שהמוח והגידים הכלים ממנו ומחוט השדרה מתחלשים עד מאוד ובזה הזכרון ג"כ הולך ואובד ובפרט בקדחת הגידים הנקראת Tifo o Nervosa וראיתי אני יון א' שרפאתי אותו מזה החולי שאחר חוליו הזכרון היה כ"כ חלש שלא היה יודע עוד לקרות ולכתוב ומוכרח היה לקנות לו מלמד א' לחזור וללמוד ולכתוב וכבר היה זה קודם לכן בעל שכל וסופר מהיר בן י"ח שנה ולכן אין להפליא אם ר"י בעת שכבד עליו חליו שכח למודו וכן רבי כמו שבא במאמר ובפרט אם נשכיל שבפרט בת"ח שתשש כחם בתורה ובפלפול ומכלים כח הזכרון כידוע בנקל בעת חלים מאבדים מה שקנו מחמת חלשת הגידים בכח טרחם בזמן העבר · ומ"ש שאם החולה הוא אם שמים כו' ללמדנו מה שהוא אמת ע"פי הרפואה שחום הקדחת אינו חום אשיי כמו אש של הדיוט ובאמת גם בעת קור הקדחת חום של הדיוט בטארומיטרו הוא מתגדל אבל הוא אש פרטי של הדם והגידים שאין לנו לערבב אותו עם חום אש של הדיוט כידוע והמעשים הבאים מא' שמת מחמת שוטות הפרדה שרכב עליה ומאיש אחר שמת מעקילת עקרב שעבר הנהר שאינו יכול לשוטו ברכבו על הצפרדע שהעבירו לנשוך האיש שהיה מעבר האחר על אותו נהר אין לתמיה ע"ז שהמקרה היא סיבה ב' להמית ולהחיות ולהביא בעולם כל מה שהאדם יכל לצפות וכל מה שיכל לשפוט בשכלו בין האפשריים ולכן טוב אמרו בכל כללי הדקדוק כיון שהגיע קצו של אדם הכל מושלין בו :

אמר

את החולה ניצול מדינה של גיהנם הוא פילוסופי לפי שאין לך דבר כנגד הטבע יותר ממי שאין לו אהבת ריע ואינו עושה חסד עם מי שנמלא בדוחק כמו החולה וע"ז בא על נכון שהמבקר את החולה ורואה היסורין שבאין עליו נכנעים כל כחותיו ובפרט כח הנידים שהוא שער יצרו ובזה נשמר מיצה"ר · והמבקר בראות סיבות חולי החולה מתרחק מהן ונשמר מן היסורין ומפני שהוא בעל חסד הכל מכבדין אותו ומזדמנים לו רעים שירפאוהו אם בא עליו חולי מדה כנגד מדה ונקרא ריע המרפאו להודיענו שהטיב שברופאים הוא מי שאוהב החולה · ומ"ש דרך העברה אם יאמרו לך זקנים סתור וכו' פשוט הוא בפילוסופיא שהנסיון הוא עיקר הידיעה בכל דברי חכמה ובפרט בחכמת הפוליטיקא בחכמת הסחורה וגם בכל מיני החכמות והאומנויות ולכן הגדילו מעלה מעלה מעלת הזקנים וכאמת בישישים חכמה ואורך ימים תבונה · ומ"ש שלא לבקר החולה לא בג' שעות א' של היום ולא בג' אחרונות הטעם הוא לפ"ד שבג' א' יש לחולה רוחה ברוחו וכמ"ש הכתוב ולבוקר רנה ובזה החולה הולך ומדבר עם המבקר בהבלי העולם ואינו זהיר ליקח סם הרפואה כראוי לו וגם המבקר מדבר עמו יותר מן הראוי ומביא היזק גדול לחולה ובג' אחרונות החולי הוא יותר חזק ממה שהיה בבוקר ובזה מבקר החולה סבור שהוא באפס תקוה ואינו בלבד זהיר לבקש עליו רחמים אבל גם אין בו זהירות בשעת ביקורו להביאו בשלוה כראוי לחולה בערש דוי · ומ"ש שהקב"ה זן את החולה הוא אמת לפי שהחולה לרוב אינו אוכל לשובע נפשו או מחמת איכות חליו שנכבר עליו או מחמת חולשתו או מאיכות המאכלים שמאכילים לו ובזה אמת היא שמזון החולה בא מה' יתברך הנותן לחולה כח להכיל נפשו אע"פי שהאכילה ושתיה אינם רואים לכל אדם · ומאמר מנין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה פירשנו אותו על נכון במס' שבת ע"ש :

בחסר כל א"ר ב"א בלא נר ובלא שלחן רח"א בלא אשה רש"א בלא שמש ר"ן א' בלא רעה וכו' אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו כל עונותיו וכו' ר"י חלש אייקר ליה תלמודיה אהדריה אביי קמיה וכו' כל שהגיע קצו של אדם הכל מושלין בו וכו' אש של חולה אש של שמים מי יוכל לכבותה א"ל לרבר"ש שכיב ההוא גברא גובהה רכיב גידרונא זוטרא מטא תיתורא איסתטיט שרייה במיא וקא שכיב וכו' שמואל חזיא לההוא עקרבא דיתיב על אקרוקתא ועברא נהרא טרקא גבר ומית וכו' :

פתח עינים

את החולה ניצל מדינה של גיהנם וכו' אם יאמרו לך זקנים סתור וילדים בנה סתור ואל תבנה וכו' לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קמייתא דיומא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא וכו' מנין שהקב"ה זן את החולה שנא' ה' יסעדנו על ערש דוי וגו' מנין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנא' ה' יסעדנו וגו' :

במאמרים הללו על ביקור חולים יש לנו ללמוד דברים הרבה דרך פילוסופי · א' שצורך החולה אף אם הוא עשיר אין לו שיעור ולכן הגדילו לומר אפי' גדול אצל קטן ואפי' ק' פעמים ביום מפני שאין לו לאדם לומר לא אבקר כ"א מי שגדול כמוני לפי שאין לו לאדם להתיהר בהצטרפות החולי שגם אם הוא גדול יש לו צורך לסיוע הקטן ובאמת כמה וכמה עשירים גם בפירעון אין להם משרתים בעת חלים כראוי ואין להם בקיאות לסייע החולה בדברים הראוים לו ובפרנסה ובמרוק שהם מצטרפים עם איכות החולי ואינם יודעים לא המדה ולא הזמן ליתנם ולכן מה טוב אמרו אפי' גדול אצל קטן מפני שגם הגדול יש לו צורך לסייע הקטן ומזה הטעם עצמו אמרו אפי' ק' פעמים ביום מפני שבכל פעם יכול המבקר להיות לתועלת לחולה · ב' מ"ש שנוטל המבקר א' מס' מצערו הוא ד"מ ללמדנו שהנחת רוח שיש לחולה להיות נבקר זו מין רפואה לחליו וכבר אמרו והסיר ה' ממך כל חולי ר' אמר זה רעיון רוח · א"כ אם סיבת החולי הוא הרעיון רוח גם הנחת רוח של הביקור היא רפואה גמורה לחולה ולכן אמרו שאם נוטל חליו המבקר יהיה נולד במזלו של החולה כלומר שיהיה שוה לו במדותיו בחכמתו ובעשרו לפי שאם המבקר הוא גדול הרבה מהנבקר אין לו נחת רוח לפי שאין אהבה אלא בשוים ואם היוהרא היא מצד המבקר העשיר יענה עזות והנבקר החולה עניו ותחנונים ידבר ואם המבקר הוא דל או ע"ה בהצטרפות החולה בלבד אין לו נחת רוח אבל יש לו מרירות לב ודאגה והמרירות סיבה היא להגדיל החולי · ג' שר"עק החיה א' מתלמידיו לפי שכבד ורבץ לפניו וכבר ידוע הוא מחכמת הרפואה שנקיון סדר וקרירות האויר הם דברים מועילים לבריאות ובפרט בשעת החולי ולכן אמת הוא להפך כל שאינו מבקר את החולים כאילו שופך דמים · ד' שהקדמונים לא היו מבקשים בתחלת החולי שהצבור ידעו חלים מפני שאם רבים היודעים מבקרים החולה ברוב עם יש היזק לחולה שמבקש ההשקט והשלוה לרפואתו · ה' שחכמי הזמן ההוא היו מבקשים שיתפללו אחרים על חלים לפי שהתפלה לא בלבד אם תקובל בשמים אבל יש להם נחת רוח בראות רוב אוהבם וגם זה טוב לשמח נפש אדם והוא מין רפואה · ו' מ"ש ר' יהודה שהמבקר

את

הפילוסופיא האלהית שעיקר כונת המין האנושי אינו כ"א לתכלית עבודתו יתעלה א"כ נכון הוא שהתורה ד"מ נבראת קודם שנברא העולם לפי שהוא תכליתה בין כ"א ומפני שהאדם הוא בעל בחירה וחוטא ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא הוצרך שתקדים לבריאת העולם מחשבת התשובה שאם יחטא ינתן לו זמן לשוב ומפני שאין תורה בלא שכר ועונש ע"כ הקדים ג"ע מצד הטוב וגיהנם מצד הרע · ולפי שתכלית הבריאה הוא כבודו יתעלה וכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו נכון הוא לומר שכסא כבודו קדם לבריאת העולם ולפי שכבודו למטה הוא באתפשטות המקדש אשר משם הוציא אור ובימי משיחנו שהוא הנבחר מכל הזמנים ותכליתם ע"ז אמר שב"המק ושמו של משיח קדמו לבריאת העולם ויסוד המאמר הבא אחריו דרש רבא וכו' מ"ד שמש ירח עמד זבולה הוא הענין עצמו של מאמר הקודם לפי שהנכבד בין הברואים הוא האדם שיש לו שכל והבנה לקבל תורת ה' אשר בלתה אין עולם ואם ישראל לא היו מקבלים התורה מן הדין היה שיחזור העולם לתוהו ובהו מפני שסוף הוא החמריות בלא רוחניות ואין רוחניות אמתי בלא הארת ה' מלמעלה ע"י תורתנו א"כ קורח ועדתו שהיו מטילין שיגים על משה ועל שליחותו היו מפרין יסוד התורה וא"כ שוא היה יסוד הטבע והבריאה בכללה שהם השמש והירח והכוכבים שבשפעתם מקיימים הבריאה ונכון הוא ל' מאמרנו שהיו מרחיקים עצמם למעלה מהרקיע לזבול שהוא יותר גבוה שלא להשפיע על עולם השפל הזה אם אין משה ותורתו ולכן אמרו אם אין אתה עושה דין לבן עמרם אין אנו מאירים ומ"ש ד"מ אח"כ שבכל יום · ויום מורה חצים וחניתות בהם להכריחם להאיר על הארץ ויושביה שרובם הם עע"ז ואפיקורסים ועכ"ז נותן להם מחיה ופרנסה ע"י הגלגלים ועולם כמנהגו נוהג והעובדים כראוי ומי שאינו עובד מקבלים ביחד השפעתו המלאה של מעלה וצדקתו הגדולה · ע"כ דרך טבע חייבים כל הגוים להללו ולשבחו כל האמים שאמת הוא בעולמו בהשגחתו הכללית אעפ"י שהפרטית נכרה על אומתנו בידוע ומפורסם לכל מי שבשם ישראל יקרא :

תנא בקור חולים אין לו שיעור וכו' אפי' גדול אצל קטן רבא אמר אפי' ק' פעמים ביום וכו' כל המבקר את החולה נוטל א' מס' מצערו וכו' מעשה בתלמיד א' מתלמידי ר"עק שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר"עק ובשביל שכבד ורבץ לפניו חיה וכו' רבא יומא קדמאה דחליש א"ל לא תגלו לאיניש דלא ליתרע מזלי וכו' רבא חליש דסאני לי ליחדי וכו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמים וכו' כל המבקר

אר

פתח עינים

שמש ירח עמד זבולה שמש ירח בזבול מאי בעו והא ברקיע קבועים מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירים באותה שעה זרק בהם חצים וחניתות א"ל בכל יום משתחוים לכם ואתם מאירים בכבודי לא מחיתם בכבוד ב"ו מחיתם ובכל יום ויום יורה בהם חצים וחניתות ומאירים וכו' :

א"ר מ"ד וכו' כבר פירשנו בארוכה במס' מגילה · ומ"ש רז"ל שלא העשיר משה אלא מפסולת של לוחות שלפ"ד היו של ספירינון והקב"ה נתן לו מתנה כזאת מתנה ראויה להתכבד אמר כן כרוח פילוסופי מפני שאין טוב לאיש גדול א' באומה ובעבודה הקדש להיות עשיר אם בני עמו אינם יודעים ממה העשיר בלא הונאת אחרים ובלא קבלת שוחד ומתנה וכיוצא כמו שבנקל אנו רואים כמה וכמה בימינו שבמעט שנים העפילו להעשיר ע"ז טוב הוא במרע"ה לידע מקור עשרו ותחלת נכסיו שהיה מולאם מתנת הבורא יתעלה ולא העשיר בדרך לא סלולה וכארחות עקלקלות · מאמר ר"י אין הקב"ה משרה וכו' פירשנו אותו בארוכה במס' שבת פ"י ולפי שר"י עצמו אמר שאין הקב"ה משרה שכינתו אלא על עשיר וכו' ע"כ הוסיף שכל הנביאים היו עשירים ובאמת מלבד שמכבד את בעליו ועי"כ אין חכמת ושליחות הנביאים בזויה כמו המסכן ובזה העם שומעים ויראים מדבריהם ומכבדים אותם · אין ספק שהעשיר לרוב הוא יותר שמח ואינו מבולבל בדעתו כעני הרודף אחר המזונות וטרדתו היא נגדית לשלות ושהקט הרוח הצריכים להכין הנביא נפשו ונשמתו לקבל הארת רוה"ק ולשמוע ולהבין עיקר הנבואה ולסדר אחריו לדבר דבר דבור על אופניו באזני העם אשר שולח אליו · ומ"ש שמרע"ה בתחלה היה לומד תורה ומשכחה וכו' הוא פילוסופי לפי שהזכרון אינו מתחזק ואינו מתמיד כ"א בהצטרפות דבר לדבר אבל התורה הבאה מלמעלה ושאין לה הצטרפות טבעי לא עם חושי האדם ולא עם שכלו וידיעתו בהצטרפות הדברים המוחשים אשר נולדות מהם הידועות היה נקל לאדם שלא להזכירה אבל אחר שניתן לו במתנה ס' תורת האלהים ר"ל שהכיר הכרח האדם לקבל מתנת הרוחניות ותורה מן השמים שבלתה אין ידיעות האדם שוות להגביה רוחו עד למעלה לא היה משכחה עוד לפי שמיום ליום רוח קדשו היה מתחזק והיה מוציא דבר מדבר גם על התורה בפלפולו ובקבלתו ובזה דברי רוחניות לא היו לו זרים כדברים הנולדים מהחושים ומשכלו הטבעי · ומ"ש נ' דברים נבראו קודם שנברא העולם כבר פירשנו בפסחים לפי הפילוסופיא

זאת היא פרי למודו ושכלו ולא דרך מקרה · ומ"ש ר"ל כל המנחש לו נחש היא אמת פילוסופי שאין יסוד בנחשים ובקסמים אבל הרודפים אחריהם הדמיון מתלהב בם וחושבים לראות ולשמוע מה שבאמת אינו מגיע לאזניהם וכזה גם רואם מתעקל וכלם מלאים פחד בדמיונם וגידיהם מתחלשים ובאים בפרט מחמת פחדם לידי חולאים רבים גדולים ונאמנים בידוע · וכנגד זה ר"ז אומר שמי שאינו מנחש מכניסין אותו למחילה שאפי' מל"הש אינם יכולים ליכנס שם וג"ז אמת פילוסופי האדם שלו לבו בטוח ומשמועה רעה לא יירא בענין הנחשים והקסמים יש לו קורת רוח גדול יותר מהמלאכים שהם רוחות משוללים מכל חומר ומכל עניני הדמיון והפחד ואין להם מציאות למלא קורת רוח שאינו מטבעם כמו האדם שאין לו קורת רוח כמו האשה בעת לדתה בהללתה לפי שאינו נקבה · ומ"ש בענש אברהם ונשתעבדו בניו ר"י שנה מפני שעשה אנגריא בת"ח שהוליכם למלחמה זה הוא מחמת אהבת עצמם שחינוך התורה יתן להם חירות ממלחמה דוחק וחמה במה שהם אדם · ומאמר האמורא הדורש שכן ג' פנים שכיר א"א את בוראו זה הוא בכלל האפשרי לפי שהסברה היא בל"תק ידיעה קטנה שבקטנות · ומה שבא אח"ז שכשנימול המליכו על ה' איברים והם ב' עינים וב' אזנים וראש הגויה הוא אמת פילוסופי לפי שכנימול מחמת אות ברית קדשו חיובו הוא שלא לזלזל בו ולהרעיבו ולא ילך אחר העברה והניאוף ואם הוא מולך ע"ז בנקל הוא מולך על אזניו ועל עיניו שלא לתור אחריהם וכזה הוא מלך על ה' האיברים הנז' שלא היה בתחלה · ומאמר ראב"א דרך צורה על עיר קטנה זה הגיף כבר הפילוסופים כלם דמו האדם לעולם קטן ובת"א מזה הספר דברנו בארוכה על ע"ז והבאתי המליצה האדם הוא עולם קטן מחכם גדול איטלקי ומ"ש ע"ע הכהונה מא"ת פשוט הוא שבימים הקדמונים הא' בענין העבודה כמו א"א שהקב"ה בחר בו היה באמת כהן וכן הבאים מזרעו לעתיד :

פרק ד' אין בין המודר

א' רב מ"ד ויקראו בס' תורת האלהים וכו' א"ר חמא ב"ח לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות וכו' א"ר יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור חכם ועשיר ועניו וכו' כל הנביאים כלם עשירים היו וכו' בתחלה היה משה למד תורה ומשכח עד שנתנה לו במתנה וכו' ז' דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה ג"ע וגיהנם וכסא הכבוד ובי"המק ושמו של משיח וכו' מ"ד

שמש

פתח עינים

וכאלו שבאים על העטרה מחמת מכסה הערלה א"כ פילוסופי הוא בזה הדרך המאמר שבנאי הוא לרשעים הערלה ושמאוסה היא בטבע לפי שהיא נגד הבריאות ומאוסה היא ג"כ לפי התורה לפי שהיא אות ברית עבודתנו ומה טוב הוא סימן העבדות בחלק אשר הטבע נתן בו סיבת מציאותנו וע"ז שהוא יסוד העולם ולא נתלה לו למשה אלא לפי שעה שמשה היה עתיד לקבל תורתנו בסיני ולא היה נאות לו להתרשל באות בריתנו ויסוד עבודתנו · ומפני שאם לא מל חולאים גדולים ונאמנים באים על האדם ע"כ א"א לא נקרא שלם עד שמל ולפי שאם אין מילה בעולם אין העבודה כראוי ע"כ יפה אמרו שהמילה היא יסוד העולם ושהיא שקולה כנגד כל המצות ובלא מילה שהיא יסוד העולם הרוחני צדיק יסוד עולם לא נתקיימו שמים וארץ לפי שהרוחני הוא סיבת החמרי ומה תועיל לעולם החמריות בלא הרוחני ובלא חיבורו הגדול בכל נברא ? ובענין חכמת המזל והאצטגנינות בענין א"א כבר כתבנו הראוי לענין בספרנו זה בסוף מסכת שבת :

א"ר יצחק כל המתמים את עצמו הקב"ה מתמם עמו וכו' ·

א"ר לוי כל המנחש לו נחש וכו' כל אדם שאינו מנחש מכניסין אותו למחיצה שאפי' מה"ש אינם יכולים ליכנס לה וכו' מפני מה נענש א"א ונשתעבדו בניו ר"י שנים מפני שעשה אנגריא בת"ח וכו' כתיב אברם וכתיב אברהם בתחלה המליכו הקב"ה לאברהם על רמ"ג איברים ולבסוף על רמ"ח ואלו הן ב' עינים וב' אזנים וראש הגויה וכו' · מ"ד עיר קטנה ואנשים בה מעט וגו' עיר קטנה זה הגוף וכו' · בקש הקב"ה להוציא כהונה משם שנא' ומלכי צדק מלך שלם וגו' והוא כהן לאל עליון כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום הוציאה מאברהם וכו' :

ב' דברים יקרים בפילוסופיא עולים במאמר זה · הא' שהאדם אינו תמים ע"י סיועו האלהי ר"ל תמימות גופו ושכלו אם אינו מתמים עצמו גם ע"י הלימוד וחינוך גופו בדברים הראוים לו ואם אין לימוד הטבע לבדו אינו מועיל ורצה האדם בלימודו ובשאר הדברים המנגדים אותו הוא יסוד עולם הקטן הנקרא אדם · ב' שמזל האדם ועלייתו לגדולה אינו דרך מקרה אבל לרוב גדולתו הוא לפי שכלו רוחו ועיקר למודו ע"כ אמרו שכל המתמים את עצמו שעה עומדת לו שעולה לגדולה אבל גדולתו

זאת

הנודר כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן · כל הנודר אעפ"י שמקיימו נקרא רשע וכו' :

כבר ביארנו במ"א בתחלת המסכתא שהנדר הוא דבר נגד השכל לפי שהאדם אוסר עליו לעתיד מה שאינו יודע אם יוכל לקיים ובזה הוא כמו הורג את עצמו בנפשו ובכבודו ולכן נאות המשל לנודר שהוא בוטה כמדקרות חרב ובזה כבודו יתחלל שנודר לו מה שלדרוך אינו יכל לקיים ועושה עמו כמו מקח וממכר לשלם לו מה שממתין ובוטח בחסדו וה' נתן שמדמה הנודר לבונה כאילו בנה במה והמקיימו כאילו הקריב עליו קרבן מאמרו כלו פילוסופי מר"ש ועד סוף לפי שהמדבר דמיונו הוא לעשות מצוה כלאסור עליו יותר ממה שאסרה תורה ונגד דמיון זה אמר החכם שהנודר הוא כמו הבונה במה כח"ל שהקב"ה אינו רוצה קרבן אלא בפנים ואם אדם אוסר עליו דברים אחרים יותר מאסורי תורה פשע לפי שאין אדם בעולם שמקיים מה שהוא חוכה א"כ המדרגה כאיסורים חוטא הוא כמו שבונה במה ומקריב בחוץ וכבר אמר המשורר הצרפתי ·

Un Bigot audacieux qui dans sa vanitê
Crôit dûper jusqu' a Dieu par son zele offeetè
Couvrant tous ses defauts par une sainte apparence
Il damne tous les hommes de sa pleine puissancê

ולפי ששמואל היה חכם גדול ורופא מובהק אמר כל מי שנודר אף על פי שמקיימו נקרא רשע לפי שהוא נותן עליו ייסורים לפי חכמת הטבע שלא לאכול או שלא לשתות וכיוצא שהוא נזק לבריאות ומזה הטעם עצמו אמר במ"א כל היושב בתענית נקרא חוטא :

כל אדם הכועס כל מיני פורענות של גיהנם שולטין בו וכו' ולא עוד אלא שתחתוניות שולטות בו וכו' אי זה הוא דבר שמכלה את העינים ומארים נפש הוי אומר אלו תחתוניות וכו' :

לפי שנפש הכועס היא מדבר נבלה והנידים כלם הם חוץ משכעם שדם עולה למעלה לראש הכועס כמו כבשן אש וגפרית שורפת כל אבריו תוכו ותוכו וזורק כליו בחמתו ומקלל אביו ואמו ואומר אין פשע כ"ז הוא דוגמת הגיהנם בפורענותו וכמו שהגיהנם לפי בינת ושכל ע"ה כמשל לכבשן אש שסובב ושורף מאין מנוחה כן הכעס בגוף ונפש אדם אבל לפי הפילוסופיא עוד יש לעיין בזה המשל של הכועס עם פורענות הגיהנם שכמו שהכועס אין לו שפה לכעוס כ"א על טוב שאבד או על רע והיזק שבא עליו או של טוב שקוה ולא בא לו כן הגיהנם לפי השכל הוא כאב החוטא

פתח עינים

בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני :

האדם בכח הדמיון מחמת ההרגל שהוא טבע ב׳ מדמה דבר לדבר בשגגה ומזה הכח השוגג עולה בחטאו מהנדרים למעול בשבועו׳ שהן יותר חמורות ומורד בלא ינקה ומזה הכח בעצמו של ההרגל אוכל טבלים אצל ע"ה ותרומה טמאה אצל כהן ע"ה וכן המרבה שיחה עם האשה בא לידי ניאוף ואמש גם ראה שר׳ אחי שאומר כל שצופה בנשים סוף בא לידי עבירה לא אמר כל שרואה בנשים אבל כל הצופה לפי שהראייה הטבעית אינה מביאה לידי עבירה אבל כל׳ הק צופה הוא הרואה בתמידות וכוונת הלב ומזה שיצ"הר הולך ופועל על הגידים עד שבא לידי עבירה · ומ"ש החכם כל המסתכל בעקבה של אשה הווין לו בנים שאינם מהוגנים שהוא מקום התורף זה הוא מב׳ טעמים טעם מוסר ומושכל וטעם חמרי ולפי חכמת הגופות · טעם המוסר הוא שאם הלב הוא טרוד אחר הערוה מעשה אבות יעשו בנים ממנו יראו וכן יעשו · טעם החמרי הוא שהנולד מהזרע לרוב הוא חלש ומחלשת הגידים באה רגשתם יותר מן הראוי ובזה הולכים בנקל אחר עון הבשר וחוש המשוש שהוא חרפת האדם · ואם הרבה להבין בפירוש יותר פשטי אומר שיולדים מהזרע בנים שאינם מהוגנים שאינם בתכלית הכח והבריאות כי ברור הוא שהנולדים מהזרע הם יותר חלשים ולא על קו הבריאות עצמותם ואני ראיתי בנסיון בכמה משפחות שאם האיש זכאי ואינו אוהב אשתו לפי חובתו הבנים הבאים ממנו הם לרוב חולים חולי הנקרא בשם חולי העצמות ואינגליסי המולי רלוני Rachino שהוא תכלית החלשה וזאת הסיבה מביאה ריקות העצמות ובזה אינם בקו השוה אבל הם בצורתם תכלית העיקול ובדרך לא סלולה והם בכלל הנכנים ופסחים כידוע · ומ"ש שהבושה מביאה לידי יראת חטא המאמר הזה הוא היקר שבמאמרים לפי הפילוסופיא לפי שהחטא עיקרו הוא ההעפלה לפי שהחוטא אין לו יראה מבריאותו ומכבודו בעיני העולם ומי שאינו חושב כבוד הבריות אין לו יראת כבודו יתעלה ובא מעט מעט לידי מינות וכופר בעיקר ואינו מאמין בקבלת התורה וע"ז אמרו בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני רצוני שלא למדו בנים להאמין אמונה שלמה בתורת משה ובקבלת רז"ל לפי שהמאמין אינו גבה לב וכנגד זה מי שאינו מאמין עיקר דעתו הוא גסות רוח באמת שאינו מאמין כ"א הדברים שהם לפי חושיו ולפי חכמת שכלו ולא למעלה מזה וכמו שביארתי במ"א על סיבת האפיקורוסות :

פרק ג׳ ד׳ דברים

יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא כל הבוטה ראוי לדקרו בחרב אלא שלשון חכמים מרפא וכו׳

הנודר

אדמי קרוי חרנא · ומ"ש ר"ל על החכמי' שלעתיד שאמר צדיקים מתרפאים בה ורשעים נידונין בה אע"פי שהוא ד"מ על טוב ועדון הנפש ועל דין הרשעים שיהיו לחרפות ולדראון עולם עכ"ז גם לפי חכמת הגופות אמת הוא שהשמש מועיל באיזה חולי כ"ש ובפנימי ובחיצון הגוף אבל אמת הוא ג"כ שבמכה שבכבר נתמסמסת או בבועה שבכבר שולחת לחוץ אור השמש שמגה עליה מביא היזק גדול וכן בקדחת המתלהבת ובפרט בשלהבת המות האור והשמש הם מזיקים ואנו רואים כל היום חולי ספילאגרא שאינה כ"א מכת השמש ולכן בל"הק נקרא חרס כמו שבא בפ' כי תבא בגרב ובחרס א"כ אמת הוא שמצד המקבל וממקריו השמש בעצמו בגופות המקבלים אורו מועיל לא' ומזיק לאחר · וכן הוא בענין השמש של מעלה אור בתכלית הטהרה שאם הוא זכאי ומוחו ולבו נוטה לטובה בצדק יחזה פני אדון הכל ובהתענגו נשמתו ישכיל לפי כחו באור שאין לו תכלית אבל מוח ולב הרשע אשר כלו נוטה לחמריות ולהבלי העולם אם ה"א רוצה להשכיל ולחזות פני האדון בהיכלו אשר כלו אומר כבוד לא יוכל להשכיל ולהבין במדרגות העליונות ולכן רשעים נידונים באותו האור בעצמו מחמת בלתי יכלתם להשכיל שבהתענג נפשו משכיל ומבין החכם והצדיק אשר הוא דבר א' ומיוחד וכן אמר שלמה בחכמתו גם בלא דעת נפש לא טוב · ומעשה שבא במאמר שאחריו על הבחור שבדרום שנדר לגלח שערו מחמת יצרו שבקש לטורדו מן העולם בהלוך אחרי מראה עיניו ויופי קווצותיו בתלתלים שחורות הוא ללמד שאין לו לאדם לנדור נדר כ"א מחמת דוחק יצרו ולהסיר סיבת עוונותיו ופשעיו ואם לא אין לו לנדור נדר בלא טעם שאינו כי אם שער ופתח לפושעים אחרים אם אינו מקיים נדרו כראוי ולפי חובתו :

פרק ב' ואלו מותרים

לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות אל תהי רגיל אצל ע"ה שסופו להאכילך טבלים אל תהי רגיל אצל כהן ע"ה שסופו להאכילך תרומה טמאה אל תרבה שיחה עם האשה שסופך בא לידי ניאוף וכו' כל הצופה בנשים סוף בא לידי עבירה כל המסתכל בעקבה של אשה הויין ליה בנים שאינם מהוגנים וכו' עקבה דקתני מקום התורף שהוא מכוון כנגד העקב וכו' כל המתבייש לא במהרה הוא חוטא וכל שאין לו בושה

כידוע

פתח עינים

הנה הקורא בכל המסכתא הזאת ורואה שחז"ל הפליגו בתכלית החומרא על הנדרים וכמ"ש ר"ג האומר אשנה פ' זה וכו' נדר גדול נדר וכו' כ"ז הוא בתכלית הפילוסופיא להרחיק האדם מהנדר שהוא ע"ד הטבע נגד השכל · א' מה לו לנדור לעתיד אם יכל לעשות איזה דבר בהווה ובעינות מציאות הדברים של הבלי העולם הוא שהנודר נודר היום מה שיכל לקיים ואינו יכל לקיימו ביום מחר · ב' שנראה הנדר לא בלבד דבר שתינוקות של בית רבן שוחקים עליו אבל נראה כמו מקח וממכר עם הקב"ה אם הוא עוזרו או ביום צרה יצילהו מהיזק או יעשה לו איזה דבר המועיל לו ביום טוב גם הוא יתן לו איזה מתנה או ישב בתענית על צערו וכדומה מזה הוא בזיון לא בלבד לנודר אבל למקבל הנדר ג"כ שהוא הקב"ה בכבודו ובעצמו שנראה ע"פי דמיון המקולקל של הנודר שהבורא אדון הכל מקבל שחד לעשות לו טובה :

א"ר חנינא וכו' מ"ד וזרחה לכם יראי שמי אלו ב"א שהם יראים להזכיר את שמי לבטלה שמש צדקה ומרפא בכנפיה אמר אביי ש"מ הדין חירגא דיומא מסי ופליגא דר"ל דא"ר שב"ל אין גיהנם לעת"ל אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה וכו' · תניא אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא פ"א בא אדם א' מן הדרום ראיתיו יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים א"ל מה ראית להשחית שערך זה א"ל רועה הייתי לאבא בעירי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בבבואה שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטורדני מן העולם וכו' :

ידוע הוא מחכמת הניסיות שמהשמש בא האוסיגינו שבאויר ע"י האור וכזה הנשימה שבאדם היא ראויה ונעשית כהוגן לטהר האזוטו שבדם וע"כ כמה חולאים מתרפאים ע"י האור והשמש ולא בלבד בחולאים הפנימיים אבל גם בחיצוניים שכך הנסיון מורה שהשמש הוא תועלת גדול על ידי אורו וע"כ ביל אומן גדול בין חכמי אינגלטירא בכמה מכות ואבעבועות תקן להושיב החולה תחת השמש וכמה מיני חולי מתרפאים בכח השמש וכן בשיטה במדרגת המילאנקוניא השמש מועיל לנו · מה טוב א"כ אמר הפסוק שמש צדקה ומרפא בכנפיה ומה נעים אומר אביי שאמר הדין חירגא דיומא מסי שהוא זוהר השמש שמתראה יותר לעין הרואה ע"י אבק הנראה בחמה כשהיא נכנסת דרך החלון שבלשון

קרמו

פתח עינים

חלק חמישי

מסכת נדרים

פרק א׳ כל כנויי

א"ר חנן אר"י השומע הזכרת ה' מפי חברו צריך לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו יהא בנדוי שכ"מ שהזכרת ה' מצויה שם עניות ועניות כמיתה וכו' האומר אשנה פ' זה או מסכתא זו נדר גדול נדר לאלהי ישראל וכו' :

באזהרת רז"ל שלא להוציא ש"ש לבטלה והשומע צריך לנדותו לפי פשוטו הוא פילוסופי לפי שמציאת ה' הוא עיקר כל הדתות וזה הוא בתכלית הבירור אבל מהות ה' הוא בענן חשך וצלמות אם כן הזהירו שלא להזכיר שם הקדוש בלא חובה לפי שכשאדם מוציא מפיו שם איזה דבר מחשבתו נגררת אחר החיקור להכירו ובדרך זה האמונ' מתקלקלת וכבוד הבורא יתעלה שהוא בתכלית הסתר ח"ו מתבזה וכל המרבה דברים ע"ז מביא חטא ובפרט אם תחשוב שהדברים הנזכרים בכל מקום ובכל זמן מפי כל חי לרוב שם לבזיון בין המון העם · א"כ מה טוב ומה נעים שדבריך יהיו מעטים בהזכיר שם אדון הכל · ומ"ש א"כ ועניות במיתה הוא אמת גמור פילוסופי שכל ימי עני רעים ואם האדם הוא גבור יפה וחכם וירד מנכסיו או נולד עני דבריו אינם נשמעים כי חכמת המסכן בזויה וכל ימיו הם בצער לטרדת המזונות ולכל הדברים הצריכים לחיי האדם ואם נופל חולה על המטה אין לו במה לרפאות מחליו · ואם הולך לבית החולים תחת הצבור לרוב ווי לו ווי לאשפחתו כי כפשע בינו ובין המות · והנדוי על עונש מזכיר ש"ש לבטלה הוא בתכלית הצטרפות ומדה כנגד מדה לפי שהמזכיר ש"ש לבטלה בביזוי שם הבורא מביא מינות לעולם וכמעט כותב גט לאמונת מציאות ה' שהוא העיקר שבעיקרים ולכן גזרו חומר שאדם כזה לא יהיה בין המדינות ויהיה בנידוי ועי"כ אם יש לו אתרס זה יהיה בפניו לביישו ועי"ז יהיה לו בושה וכלימה לשוב לחטא כבראשונה וזהו הטעם בעצמו שאין בין נידוי להפרה ולא כלום לפי שהנידוי אף על רגע א' חשוב הוא לעונש מצטרף לפי הטעם הפילוסופי שאמרנו ·

הבן

פתח עינים

והוא פירוש ע"פי הפילוסופיא האמיתית על הגדה
מאמרי רז"ל בעין ישראל

מאת

בן ציון רפאל הכהן פריצי

חכם בתורה וברפואה וחבר להרבה חברות חכמה
ממקום אוסטיאנו תחת מדינת מנטובה

חלק חמישי

פה ליוורנו יע"א

שנת ועליהם תבא **ברכת טוב** לפ"ק

מיד החכם כמה"ר **ישראל קושטא וחברו** הי"ו

מדפיסים ומוכרי ספרים